

L. germ. sept.

125 £

Rydquist

SVENSKA SPRÅKETS LAGAR.

KRITISK AFHANDLING

AF

JOHAN ER. RYDQVIST.

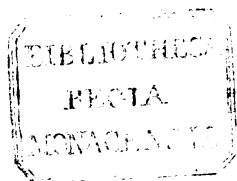
FÖRSTA BANDET.

STOCKHOLM,

TRYCKT HOS JOH. BECKMAN, 1850.

S. MAGNUS' FÖRLAG.

SVENSKA SPRÅKETS LAGAR.

FÖRSTA BANDET.

Företal.

Från den lexikaliska sidan har vårt modersmål sedan länge varit ämne för vetenskaplig behandling. Utom hvad, i hänseende till ordledning, är att hemta från STJERNHJELMS Glossar till Ulfilas och 2:a upplagan af SERENII Engelska Ordbok, har man att utmärka Glossaren af LOCCENIUS (öfver gamla lagspråket), VERELIUS, SPERTEL, framför alla IHRE, hvars stora verk gaf sin författare ett ännu öfver hela den lärda världen aktadt namn, också förtjent genom lärdom, forskning, skarpsinnighet, en fin och fyndig blick, ett äkta filologiskt sinne. Äfven sedan, efter honom, språkforskningen gjort stora framsteg, och sjelfva källorna blifvit noggrannare undersökta och bättre utgifna, återvänder man alltid gerna till den gamle mästaren, af hvilken ännu är mycket att lära; ehuru man visserligen, med våra dagars betänksamma och grannsynta kritik, ej mera utan stor varsamhet och egen pröfning kan, i enskilda fall, göra hans tankar till sina. Hvad likväl han, såsom hans föregångare i lexikografien, åsidosatte, var den grammatiska delen af språket; ända till uraktlåtet angifvande af genus, deklination, konjugation m. m. Man hade ännu ej nog inträngt i språkens anatomi, för att i den grammatiska analysen finna utgångspunkten för bedömandet af språkets hela bildning. Också fordras dertill ett särskildt djupt studium, hvars större utsträckning blef våra dagar förbehållen. RASK tog här ett stort steg framåt, uti vetenskapliga afhandlingar, äfvensom flere språkläror, bland hvilka senare må särskildt nämnas de, som ega till föremål Isländskan, Anglo-Saxiskan och Forn-Frisiskan. Ännu längre framryckte GRIMM, som till en del begagnat den af RASK lagda grunden, förbättrat den i enskildheter, utvidgat den, och derpå uppfört en stor, fast och sinnrikt inrättad byggnad. Ju längre forskningen framskridit, dess mer har man funnit nödvändigheten af språkets *historiska* behandling, hvari jemförelsen med befryndade tungomål naturligen ingår,

— något som man, på lexikografiens område, redan länge insett.

Vid betraktande af detta språkforskningens utvecklings-sätt, lärer det ej förundra någon, om man bland Svenska bokpressens alster ej finner ett verk, der det grammatiska innehållet blifvit ur en mera omfattande vetenskaplig synpunkt skärskådadt; helst då man tager i öfvervägande, att i ett land, der det rent vetenskapliga skriftstället är i de flesta fall en ekonomisk uppoffring, i stället för en vinst, ej mången skall blifva förledd att egna åratals mödor åt en kunskaps-art, som i sig sjelf är långt mindre retande, och lemnar ett för mängden långt mindre lysande resultat, än lexikografien. Man har derföre lemnat den kritiska delen tills vidare derhän, och vändt sig omedelbart åt en för undervisningen beräknad tillämpning af vissa allmänna regler, under motarbetande af åtskilliga missbruk och villosatser; hvarvid i enskilda delar flere värderika upplysningar blifvit meddelade. De allmänna historiska dragen af vårt modersmål blefvo först af PETERSEN med säkerhet tecknade, i hans Skandiska språk-historia. Slutligen blef den af RASK genomförda behandling af Isländskan tillämpad på nuvarande Svenskan (jfr. denna afhandling s. 4), och GRIMMS system, med några jemkningar, öfverfördt på Svenska fornspråket, i det af P. A. MUNCH sistlidne sommar härstädes utgifna arbete. Båda dessa språkläror, i mindre skala anlagda, ega, lika med de äldre, syfte och form af läroböcker, i hvilka den kritiska grundläggningen, med dervid erforderliga bestyrkanden ur källorna, ej kunnat komma i fråga. GRIMM sjelf har, i sitt stora grammatiska verk, hvilket omfattar hela den Germaniska språk-stammen, jemväl intagit Ny-Svenskan, — af underordnad vikt likväl för honom, som företrädesvis ställt sin undersökning på utforskningen af det i allt ursprungliga tillståndet. Hvad Ljudläran vidkommer, har han, i sista upplagan af samma arbete, belyst några punkter i Forn-Svenskan, och har äfven dervid haft tillfälle att ådagalägga sitt genomträngande snille.

Det saknas emellertid ett verk, der, ur våra inhemska källor, allt ifrån Runorna och de äldsta handskrifna eller i tryck utgifna urkunder intill den nuvarande skriften och det nu lefvande talet, med inbegrepp af det dialektiska, allt det

väsentliga blir med granskning upphemtadt, och derur, med ledning af beslätgade tungomål och den på dem använda vetenskapliga kritik, Svenska språkets genomgående lagar uppsökas; under sträng afsöndring af det historiskt bevisliga från det blott theoretiskt förutsatta, af verkligheten från möjligheten. Att utgöra ett sådant verk, eller åtminstone närma sig egenskapen af ett sådant, är ändamålet med det förevarande. Utmärkta förarbeten hafva andra lemnat: i det theoretiska hufvudsakligen först RASK, änskönt icke omedelbart för Svenskan beräknadt; sedan GRIMM, som är hela den Germaniska språkforskningens ombildare, af hvars fruktbringande, vidt genomgripande verksamhet äfven utländingen skyndat att draga fördel.* I hänseende till sjelfva språk-materialet står vetenskapen i skuld hos flere af Danmarks, Norges och Islands lärde, för en fortsatt insigtsfull behandling i tryck af gamla urkunder, hvilka dels icke förut varit genom pressen meddelade, dels varit mindre sorgfälligt utgifna. Hos oss sjelfve har, sedan 2:ne årtionden, en på lång tid okänd rörlighet i denna del låtit visa sig; och man kan räkna dess uppkomst från den i så många hänsigter efterdömliga, genom COLLIN och SCHLYTER besörjda, nya upplagan af Vestgöta Lagen, sedan af SCHLYTER utsträckt till de öfrige Landskaps-lagarne, af hvilka alla, på de Gottländske när, utkommit. Jemte de med lika mycken sakkännedom och skarpsinnighet utarbetade Glossaren, fick man här, liksom för första gången, en text-behandling i den stränga stilen,** som förmånligt inverkat på utgifvandet af senare urkunds-samlingar, och särskildt, i fråga om den diplomatariska omsorgen, vunnit efterföljd i de omedelbart för Svenska språkets historia viktiga skrifter från medeltiden, som af Svenska Fornskrift-Sällskapet utgivits.

Forskaren i vårt språk finner alltså mycket undangjordt, och kan sjelf egna sig åt undersökningen af nya källor, åt pröfningen af nya frågor på linguistikens område. Icke dess

* Bland nyare arbeten i detta afseende må anföras *The English Language*, by R. G. LATHAM, *Second Edition*, London 1848; hvilket läser kunna anses som den första vetenskapliga bearbetning af Engelska grammatiken.

** Bland föregående tryck af medeltids-skrifter bör den af G. W. GUMÆLIUS utgifna texten till Hertig Fredrik af Normandie med särskild berömmelse utmärkas.

mindre blir hans uppgift icke lätt, då han skall första gången göra bruk af all denna rikdom, granska, ordna, döma, tillämpa. Vissa stora, allmänna drag upptäcker blicken snart: svårigheten vidtager egentligen, då man kommer till en stor mängd enskildheter, som dels alldeles icke, dels på ett oväntadt sätt eller blott under egna villkor inträffa med den uppställda regeln. Detta måste än oftare blifva händelsen vid granskningen af lemningarna efter Svenska fornspråket, som till sina former är vida mer sönderbrustet än Isländskan, och sedan gammalt varit från den vetenskapliga sidan tillbakasatt, hvarom äfven den sväfvande rättskrifningen vittnar. En myckenhet frågor, som i det gamla systemspråket, under den åt detsamma egnade mångåriga betraktelse, länge sedan vunnit all behöflig tydning, vänta hos oss ännu på en tillfredsställande utredning. En större utförlighet blef fördenskull nödig. Skulle icke allt det tvifvelaktiga fortfarande inneslutas i det obestämdas skymning, så fick man en gång öfvergå från det allmänna till det enskilda; lemna teorierna, och träda verkligheten under ögonen. Det blef nödvändigt, att i första rummet afse en trogen framställning af det historiskt gifna, hvars förhållande till ett vetenskapligt system blef en senare omsorg att antyda. I hvilken mån dessa båda ändamål här vunnits, tillhör den oveldige kännaren att bestämma. Hurudan hans dom utfaller, skall han säkert taga svårigheten i betraktande, och ega någon välvilja för en möda, som, i fall framgången stode till henne i något gynsamt förhållande, vore mer än belönande, och hvars frukt bör i alla händelser kunna vara andra till något gagn, förmedelst den granskade och ordnade samlingen af okända eller förut obegagnade data, den stora massan af citater; under en noga iakttagen gränsskiomad mellan det faktiska, det af historiska vittnesbörd bestyrkta, och det hypotetiskt antagna hos mig eller andra.

Efter den ymniga skörd af Forn-Nordiska urkunder, som kommit den lärda världen till del, genom en verksamhet, i Danmark sedan länge så att säga oafbruten, i Sverge på senare tider återvaknad och i Norge nyväckt, har eget anlåtande af handskrifter här kunnat i betydlig mån inskränkas. Emellertid instälde sig snart behovet, att med eget handskriftstudium fylla några väsentligare luckor; hvad Svenskan vid-

▼

kommer, jemväl i anseende till de fleste på 1600-talet utgifne forn-urkunders otillfredsställande bearbetning för trycket. En visserligen ej ringa olägenhet, särdeles i paleografisk hän-sigt, har uppstått deraf, att Kongl. Bibliothekets stora samling af Forn-Skandiska Lagar, företrädesvis Svenska, sedan många år fortfarande befinna sig i Lund, under Prof. SCHLYTERS vård, för den af honom utgifna följderna af gamla lagverk. Från den rent linguistiska sidan har likväl den häraf förorsakade brist blifvit i betydlig mån afhulpen, genom det synnerligen nöjaktiga skick, hvori de af trycket utkomne landskaps-lagarne å nyo framträdt; äfvensom, i enskilda fall, genom Hr Prof. SCHLYTERS välvilja, att ur de i hans värjo ställda handskrifter meddela de upplysningar, som varit mig för tillfället mest magtpåliggande, der ett ställe kunnat till sin läsart misstänkas, eller annars behöft stöd af en tillförlitlig urkund; hvilket till någon del gält Magnus Erikssons och Kristoffers Lands Lagar samt Stads Lagen, förnämligast dock Gottlands Lagen; och är det mig en angenäm pligt, att för denna godhet offentligen erkänna min förbindelse. Bland de af mig begagnade Svenska handskrifter innehar den s. k. Codex Bureanus främsta rummet, i hänseende till åldern. De öfriga äro en handskrift af Stads Lagen, 2 af Magnus Erikssons Lands Lag (hvilka 3:ne lag-manuskript blifvit på sista åren åt Kongl. Bibliotheket förvärfvade), samt handskrifter af Stora Rimkrönikan, Heliga Birgittas Uppenbarelser, Alexanders Historia och Membranen A. 4. Af de 2:ne Isländske membranerne, båda utmärkte, har i synnerhet den märkvärdige, som i det följande återopas under namn af Homil., varit ganska vinstgifvande. Äfven den Danska permeboken är af icke obetydligt värde.

Fastän sålunda ett anseeligt material erbjuder sig af den egentliga bokskriften, äfvensom af runskrifter en stor mängd är upptecknad och af LILJEGREN utgifven, yppa sig ändå betydliga svårigheter vid bedömandet af Svenska språket, i dess äldsta skick; emedan bokskriften, till och med i sin första af oss kända, icke synnerligen tidiga uppenbarelse, tydligen röjer en i vissa riktningar redan försiggången ombildning (jfr. s. 49, noten, och s. 178); hvaremot runskriften, sådan hon står oss till buds, innehåller blott strödda, till en del osäkra spil-

ror af ett förloradt helt (jfr. s. 17). Likväl är det just detta förlorade hela, detta ursprungligare tillstånd, som bör vara forskarens yttersta ögonmärke. Han är då stadd i nödvändighet att rådfråga de ännu fortlevande dialekterna, synnerligast allmoge-språken, såsom de mest fornartade, änskönt i vissa ytpunkter förnötta, förvridna eller annorlunda skadade. Hvad ordsamlingen angår, är det i tryck redan bevarade förrådet ej ringa, om än icke alltid kritiskt sofradt. I grammatiskt hänseende eger man intet, utom det lilla, som träffas i några akademiska dissertationer, och det mera utförda, som hemtas ur företalet till Hors *Dialectus Vestrogothica* (innefattande blott *en* skiftning af det mångsidiga Vestgöta språket) och CARL SÄVES afhandling om Gottlands dialekten. I allt öfrigt har eget studium måst ersätta det felande. Oändligt mycket står ännu att inhemta på detta öfver måttan rika, fastän svårt odlade fält; men hvad som redan erhållits, har spriddt ljus öfver mången svårtydd fråga. Särskildt bör Dalskan utmärkas, hvilken också länge utgjort föremål för nygirighet och gissning, och detta mera än för en närmare skärskådning af egenheternas rätta art och lynne.* Som bekant är, har likväl Dalskan, i högre grad än andra landskaps-mål, inom sig en stor vexling, till väsendtlig del troligen uppkommen af landets bildning i afskilda dalar, hvaraf namnet tagits. Man har icke orätt i den förmodan, att Mora, Orsa och Elfdalen ega de mest ålderdomliga munarterna i Dalarne; redan Rättvik, som ligger Mora närmast, har ett vida yngre språk. Man torde ej heller misstaga sig, om man anser Mora-språket såsom det egendomligaste och minst vanställda, likasom Mora-karlen är Dal-karlen företrädesvis, och länge varit det. Också är det förnämligast denna skiftning af Dalskan, som i närvarande verk blifvit lagd till grund för framställningen af denna dialekts grammatiska system, der ett sådant emellanåt

* Bland högst anmärkningsvärda omständigheter är, att Dalskan har i 2 pl. det ursprungliga aspirerade *d* (t. ex. *ið standið*, *J stån*, *ið säið*, *J sägen*), hvilket alldeles saknas i både runor och Forn-Svensk bokskrift (se vidare tredje Boken). Rörande Ljudläran förekomma några punkter s. 192, andra noten; s. 228, noten; s. 244—5, texten och första noten; s. 246, texten och båda noterna. Redan deraf erfares, att mycket af det, som man i Dalskan ansett för blott ett besynnerligt uttal, är i sjelfva verket ett troget uttryck af urgamla ljud.

åberopas. Oanmärkt bör dock ej lemnas, att äfven inom ett så litet område, som Mora, enskilda afvikelser kunna ega rum; ja, i Wåmhus Kapell, inom Mora socken, kan på ena stället t. ex. blott den starka böjningen af ett verb vara gångbar, på det andra väl denna böjning vara ryktesvis känd, men obegagnad och utbytt mot den svaga. Detta visar icke blott svårigheten, att till ett helt sammanfatta ett språk-ämne, som saknar medelpunkten af ett rationellt utbildadt skriftspråk; men också den outtömliga rikdom, som för språket, alltså äfven för kultur-historien, ligger förborgad i allmogens tungomål, och som, i fall han ej skall ohjelpigen förskingras, och slutligen mista hela sin ursprungliga friskhet, måste med omsorg och insigt behandlas, innan den nya odlingen, med sin förädling, men ock med sin enformighet och sitt i alla händelser nya skaplynne, hinner att genomtränga landtbygdens traditionella daning. Ett vackert föredöme är oss lemnadt hos brödrafolket, i det förtjenstfulla arbete öfver Norska Folkspråkets Grammatik, hvarmed IVAR AASEN förberedt sin med otålighet emotsedda Ordbok öfver Norska folkspråket i särskilda trakter.

Vid redogörelsen för det i förevarande skrift använda behandlingssätt är först att nämna den, i afseende på planen, vidtagna åtgärd, att börja med framställningen af *Verbet*. Den vanliga methodiken ställer Ljudläran främst, och med allt skäl. Orsaken till en afvikelse från denna nyttiga ordning är hufvudsakligen den, att en säker grundval för det gamla Svenska ljud-systemet, hvilket redan i de äldsta handskrifter är i flere delar brutet och splittradt, ej kan läggas förutan en vidsträckt och noggrann kannedom af åtskilliga allmoge-språk, i hvilka ännu ett flerårigt svårt studium för mig återstår. Jag har derföre måst förutsätta hos läsaren någon bekantskap med de allmännaste för Svenskan gällande ljud-lagar; och har kunnat det, då redan PETERSEN, sedan MUNCH, för att ej tala om GRIMM, deråt rigtat uppmärksamheten; oberäknadt hvad, ur allmänt begagnade Svenska språkläror, är att vinna för uppfattningen af nu bestående ljud-förhållanden. Endast der tillfället så fordrat, har i förbigående någon belysning af hit hörande ämnen således kunnat för mig tills vidare ifrågakomma, utan att enskildheterna kunnat öfverskådas i samband med det hela. Ett sådant, hvad Ljudläran vidkommer, kan ock fram-

deles finna en lämplig plats vid sidan af Ordbildningen, med hvilken flere viktiga berörelse-punkter gifvas. Sedt i detta högre sammanhang kan ock ljud-systemet, i och för sig den minst populära beståndsdel af grammatiken, lättare uppfattas och bättre förstås. Möjligen kan det ock, i vissa delar förskottsvis tillämpadt, på förhand vinna något intresse för sitt abstrakta innehåll. Verbets plats, i spetsen för Ordböjningen, har åter sitt försvar i denne språkdels öfvervägande vikt inom formläran, såsom ock i dess stora betydelse för både Ljudläran och Ordbildningen; en plats dessutom, som blifvit verbet tillerkänd i flere utländska språkläror, jemväl i *Munchs Forn-Svenska*.

Annars är planen för detta verk så utkastad, att sedan 1:a Bandet, i sina tre Böcker, lemnat Verbet fullständigt, i hänseende till böjningen, skulle 2:a Bandet upptaga Ordböjningens återstående delar, Nomen och Pronomen; möjligtvis äfven Partiklarne, så vida ej dessa komma att sparas åt Ordbildningen, hvilken, föregången af Ljudläran, är ämnad att utgöra 3:e Bandet; hvaremot 4:e skulle egnas åt Ordförbindelsen eller Syntaxen. Emellertid har det nu lemnade häftet ingripit på de efterföljandes område, särdeles i fråga om Ljudläran och Ordbildningen; så att hvad framdeles utgifves, kan i samma mån inskränkas, som dess ämne är på förhand inrymdt. Härtill kommer, att ehuru den här påbörjade skrift närmast åsyftar *språkläran*, det likväl ingår i dess bestämelse, att, under grammatikens hufvud-rubriker, jemväl innehålla ämnen till grundläggningen af en *etymologisk ordbok*, — hvad ock, utan det främsta ändamålets förbiseende, kunnat tillvägabringas i den valda formen: afhandling, hvilken, i allmänhet för en fortgående kritisk undersökning den tjenligaste, väl lämpar sig att förbinda språklärans syfte med ordbokens.

Då förevarande arbete är beräknadt att innehålla en sammanhängande kedja af språkets successiva utvecklingar, torde mången öfverraskas, när han finner liksom en gång från det nya till det gamla, i stället för den omvända ordningen, som är den naturliga, den vanliga, visserligen ock den för utförandet lättaste. Grunden till den anmärkning, som i ty fall kan göras, är dock mera skenbar än verklig. Här, som

vid andra tillfällen, är utgångspunkten tagen från det äldsta och ursprungliga, så snart en historisk pröfning och bevisledning förekommer. Men i allmänhet har ämnet blifvit inledt med ett flygtigt ögonkast på det nu bestående, liksom för att, med ett kort anslag af en känd ton, redan från början taga med sig en läsare, som till äfventyrs skulle vid första ögonblicket fränstötas, om han, utan att genast känna sig hemmastadd i en för honom bekant värld, måste genomvandra en längd af förgångar och förgårdar, och kanske i dem förlora sig. Det vore önskligt, om ändamålet kunnat ernås utan uppoffring af undersökningens stränghet å ena sidan, öfversigtens lätthet å den andra. I senare afseendet torde ett och annat vara vunnet dels med den åt hvar konjugation egnade »återblick»; dels med den öfverblick, som erbjudes i andra Bokens sista (femte) kapitel, hvars hänvisningar böra särskildt underlätta öfverskådningen af 2 konjugationens anomalier (s. 76—99), i hvilka åtskilliga egenheter måst på mer än ett ställe komma under granskning. Vidare skall sammanfattningen af det enskilda, så gamla som nya, underhjälpas af innehållet i detta Bands tredje Bok,* hvilken, såsom utgörande en öfversigt af verbal-bøjningen förr och nu, innefattar på en gång en sammanhållen tafla af det i de föregående Bökerna meddelade, och resultaten deraf, i regelbunden följd för modus, tempus, nummer, person; jemte det egna förhållandet med participet, supinet, förkortning, verbal-bøjningens ursprung m. m. Der kommer ock att meddelas, ur de bästa tillgängliga källor, en rik samling af urkundliga bevis för alla enskildheter i de bøjningsmönster, som uti första Boken blifvit uppställda för Isländskan och Forn-Svenskan; så ock för de vexlande former, som icke i ett paradigma kunnat upptagas, antingen derföre att de lika litet tillhöra det normala i Forn-Svenskan, som i Ny-Svenskan, hvilket t. ex. inträffar med den Bibliska plurala imperativen på *-er*; eller derföre att de ligga utom det allmänna skriftspråket, strödda i runor eller i dialekter, till hvilka senare Gottlands Lagen kan i viss mening föras.

* Denna kommer att upptaga nästa häfte, till storleken omkring hälften af det nu lemnade.

Det återstår att orda om några smärre omständigheter vid anordningen och utförandet af den skrift, som här blir åt allmänheten öfverlemnad.

Det är af grundsats, som det, så vidt möjligt varit, i den yttre tillrustningen undvikits, att med små nyheter, merendels likgiltiga, afleda uppmärksamheten från hufvudsaken, och törhända fränvända den med ämnet mindre förtrogne, hvars uppmärksamhet väl torde behöfva ostörd tagas i anspråk för det väsendtliga af saken, som möjligen i sig innehåller tillräckligt af nytt eller okänt. Betecknings-orden, för de vanliga grammatiska begreppen, äro derföre de gamla, de i århundraden antagna, nu nästan öfverallt i Europa (utom Danmark och Island*), äfven af de störste vetenskapsmän begagnade, ur Latinet; endast med den skilnad, att der utlänningen plägar nyttja ordet *preteritum*, brukas här *imperfektum* (impf.), såsom hos oss är sed af gammalt. Begreppet *supinum* är i Ny-Svenska grammatiken inkommet (se derom i tredje Boken). De nya konstorden äro följande: a) *starka* och *svaga* verb (jfr. s. 4—5, 142). b) *öfvergångs-ljud*, *återgångs-ljud*, *vexel-ljud* (jfr. s. 143), motsvarande Tyskarnes *umlaut*, *rückumlaut*, *ablaut*, hos MUNCH (F. Sv. Spr.) *omljud*, *gen-omljud*, *afljud*. c) *kännebokstaf*, ett omvexlande uttryck för stammens slutande konsonant, ** t. ex. *r* i *far-a*, *l* i *val*, *väl-ja*. d) *afledning*: en vid stammens slut, oberoende af flexionen, fogad tillökning, medelst en eller flere bokstäfver, eller ock en stafvelse, hvilken väl kunnat från början utgöra ett sjelfständigt ord, men ej mera är så att betrakta, och fördenskull ej längre kan anses för lem af en sammansättning, t. ex. *a* i *mål-a-de*, *j* uti *väl-ja*, *n* i *ver-*

* Den, som sjelf underkastat sig den tacklösa mödan, att inlära sig den nya, hos olika författare vexlande, alltid mer eller mindre oegentliga och godtyckliga terminologien, svårhandterlig i en lärobok, men i en vetenskaplig bevisning nästan alldeles oanvändbar, skall utan tvifvel veta värdera, att det hos skriftställare på olika tungomål ändå gifves någonting gemensamt, allmängiltigt, oförtydligt, vid första ögonkastet för en hvar begripligt, till och med i förkortad form. Fosterlands-kärleken tyckes kunna få ett tacksammare föremål, än det under ett par sekel försökta brottandet med det omöjliga.

** Hvad s. 36. första noten, yttrats om skilnaden mellan *rot* och *stam*, afser egentligen härledningen. Med *stam* menas ordämnet, tänkt såsom skildt från alla tillsatser, vare sig att det är sjelf rot eller icke. *Val* är rot till *väl-ja*, men *stam* i *val-de*, liksom *väl* är *stam* i *väl-ja*.

na, t i mag-t, sk i äl-ska, ing i utländ-ing, lig (förut liker, lik) i dag-lig. e) tempus-tecken: det på stammen eller afledningen följande konsonant-tecken, som i svaga verb utmärker tempus, t. ex. d i brän-de, brän-d, kall-a-de, kall-a-d, dd i fly-dde, fly-dd, t i lös-te, lös-t. f) person- eller personal-ändelse: den ändelse, som betecknar person; såsom, uti gamla språket, t i gaf-t (jfr. s. 34), um i giv-um, gav-um, in i giv-in, gav-in, u i gav-u; uti nya språket e i kall-a-d-e, en i kall-a-d-en, o i brunn-o. — Ordet Germanisk innefattar både Tysk och Skandinavisk. Anledningen, hvarföre här skiljes mellan Isländska och Forn-Norska, uppgifves s. 19—22. Ulfilas' språk kallas, på gammalt vis, Mäso-Götiska (äfven hos LATHAM Mäso-Gothic); emedan termen Gothisk (såsom hos GRIMM och andre) eller Götisk, i sig själf alltför vidsträckt (jfr. den Götiska byggnadskonsten eller gothiken), och af mången brukad i annan mening (t. ex. förr hos Svenske författare såsom liktydig med Forn-Skandisk; hos RASK, t. ex. Isl. Spr. Oprind. s. 70, såsom allmän Germanisk), är tillika alldeles otjenlig i ett land, som nu ensamt i Europa eger ett Göta rike, Vestergötland och Östergötland, Vestgötar och Östgötar, för att ej tala om Gottland. — Då här nämnes om Svea rike och Svear, åsyftas icke de ur Svearnes slutliga hegemoni uppkomna begreppen om Sverge (eller Sverige, förut Sveriki) och Svenskar; utan det nu i inskränkare mening s. k. Svea rike och dess bebyggare, såsom motsatser till Göta rike och Norrland med deras invånare. — Med Svenska Fornspråket betecknas språket intill slutet af 1400-talet, med inräkning af de codices, som jemväl något senare blifvit skrifne eller afskrifne i det gamla språkets ande.

I stafningen har här öfverhufvud det nu nästan allmänt antagna sättet blifvit följdt, äfven der detta, i enskilda fall, må vara föremål för olika tankar; antingen då den vedertagna skrifningen kan undanskymma ordets ursprung, såsom ofta är fallet med teckningen af e och ä, o och å, j för g (det gamla gi, t. ex. i sörja, svülja); eller kan vara ovig, såsom den något öfverdrifna dubbelskrifningen af konsonanter; eller i själfva verket oegentlig, såsom teckningen fv i stället v, eller sammanskrifningen tillika, tillbaka, hvarandra, ibland, åstad, farväl, öfverens m. fl., hvilka redan genom själfva accenten

utmärka, att de icke äro sammansatta, utan blott hopställda, på samma sätt som Engelska *perhaps*, i stället för *per haps*, som är rätt, men obrukligt. Att här upptaga ett nytt skick, synnerligast innan grunden dertill blifvit genom Ljudlärans och Ordbildningens fullständigare afhandlande uppvisad, och det ena sedt i sammanhang med det andra, skulle blott gifva osäkerhet,* och öka den förvirring, som är på vägen att uppkomma, derigenom att åtskillige författare, utan samdrägt inbördes, i flere fall stafva hvar på sitt vis, efter olika begrepp om det rätta, som ofta är orätt. En i vissa hänseenden ofullkomlig rättskrifning är ändå bättre än ingen, eller en mångskiftande, som blott öppnar porten för ett barbari i språket. Det Svenska stafningssättet, väl icke så följdrikt genomfördt som det kanske af alla mest fulländade, det Italienska, är likväl så godt som det Tyska, i några omständigheter bättre än det Danska, och mycket att föredraga framför det Engelska och Franska, hvarmed man dock, i trots af alla hvälfningsar uti annan rigtning, tills vidare åtnöjes. RASK, som det ej lyckats, att till allmän efterlefnad genomföra sin egen för Danskan uttänkta, i flere afseenden välgrundade, om än i andra något långt drifna rättskrifning, har, ehuruval icke med obetingadt loford om den Svenska, likväl derom yttrat sig ganska fördelaktigt; såsom då han förklarar sin egen teori om användningen af *k* för *c*, i utländska ord, öfverensstämma »med svenske Akademiets Regel, der er grundet på et udførligt og ypperligt Ræsonnement» (Retskrivn. s. 284); eller då han i allmänhet, angående samma Akademis Afhandling om Svenska Stafsättet, yttrar att hon är »i det hele et udmærket Arbejde i sit Slags, der også har haft en forønsket Virkning; ti da det udkom vare der næppe fem Mænd i hele Sverrig, der skreve således, men nu skrive alle omtrent så» (Företalet s. 40). Endrätgen är här af stor vigt, och då en antagen, i sin helhet genomtänkt rättskrifning, såsom mycket annat, är vida lättare att klandra än att förbättra, gör man väl att vidblifva det allmännast godkända, intill dess grunderna till

* Bland de få afvikelser, jag tillåtit mig, är förenklingen af *alla* flytande konsonanter, framför tempus-tecken, t. ex. *fäld*, *fylld* (jfr. s. 72) och framför aflednings-bokstaf, t. ex. *dalra*, *tilra* (jfr. s. 47—48), *herska* (s. 30); i enlighet med hvad redan är antaget i afseende på *m* och *n*.

enskilda jemkningar hunnit att uppgifvas och pröfvas. Deremot kan man visserligen någon gång känna sig uppfordrad att afvika från flertalets bruk, när detta är mindre stadgad, men föranleder missförstånd om ordets bildning eller dylikt.*

Slutligen fullgör jag blott ett dyrbart åliggande, då jag nämner, att möjligheten för detta verks utgifvande blifvit beredd genom det stats-anslag, som af Kongl. Maj:ts Nådigtst beviljats, uppå tillstyrkan af Svenska Akademien, hvars yttrande blifvit i officiell väg infordradt, och grundade sig på granskningen af arbetets för ett par år sedan fullbordade delar. Måttet af mina önsknings skulle vara uppfyllt, om mödans frukt i någon mån motsvarade det förtroende och den välvilja, som på förhand tilldelats; och i fall Förläggarens vid detta, som vid flere tillfällen, visade oegennyttan blefve, om ej belönad, på den väg bokhandeln ensamt bereder, åtminstone icke, genom en obehaglig erfarenhet, undanryckt andra skrifter af vetenskaplig syftning, kanske af större värde.

Vid beskrifningen af de för närvarande verk begagnade *handskrifter* bör den allmänna anmärkning förutskickas, att citaterna ur dem äro noggrant återgifna, med särskilda stilar för den upplösta förkortningen; dock utan grannliga iakttagande af alla smärre diplomatiska tecken, här af mindre vikt, derest de icke tillika äro grammatiska. Ifrågavarande handskrifter, med det för dem använda förkortade beteckningssätt, äro följande:

Homil. = en Kongl. Bibliotheket i Stockholm tillhörig Isländsk membran i qvart, sign. N:o 45 (jfr. ADOLF IWAR ARWIDSSON, Förteckning öfver Kongl. Bibliothekets i Stockholm Isländska Handskrifter, Stockholm 1848, s. 24), utgörande 102 blad, och innehållande hvad i medeltiden förstods med Homilier. Denne oskattbare, ur mer än en hänsigt märkvärdige codex, som, med undantag af de saknade bladen i

* Något ytterligare i detta ämne förekommer i afhandlingen: *Den historiska språkforskningen*, Inträdes-Tal i Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademien.

början och någon slitning på färre ställen, är väl behållen, utmärkes af en vårdad, prydlig och i allmänhet redig hand, och bär alla både inre och yttre tecken till hög ålder, hvilken af den lärde Isländaren JON SIGURDSSON är angifven till 12:te århundradet, af andre närmare bestämd till omkring år 1150, hvilket ej är utan sannolikhet. Det är således en af de allraäldsta Isländska handskrifter, som veterligen nu någonstädes finnas, vid pass 150 år framom de äldste nu kände codices af Eddorna. Bland allt hvad hittills i tryck utkommit af Isländska och Forn-Norska, lärer väl, att döma af språk och rättskrifning, knappast något kunna sättas till täflan i ålder, om ej det af 2:ne blad bestående fragment (N:o 237 uti Arne Magneanska samlingen i Köpenhamn), hvarur GISLASON meddelar utdrag, och om hvilket han säger, »att knappt någon äldre Isländsk eller Norsk handskrift lärer finnas» (Frumpart. s. XVII, jfr. s. 50—54); eller det i *Islendinga Sögur* I. 385 med förändrad rättskrifning, men i det 4:e dervid fogade fac simile noggrant aftecknade stycke ur en gammal membran (N:o 1812 på Kongl. Bibliotheket i Köpenhamn), hvilket förmodligen utgör det fragment, som af GISLASON kallas »den äldsta handen i 1812», och anses vara med det förutnämnda jemnårigt (se Frumpart. s. CIX, jfr. s. 130). I båda dessa fragment förekomma orthografiska och grammatiska likheter med Homil.; i det senare också någon likhet uti skrift-dragen. I samma band af *Islend. S.* äro s. 385—7, efter en af SIGURDSSON tagen afskrift, 2 små prof ur Homil. (69: 2 och 74: 1—2) meddelade; det enda, som man vet vara af denne codex i tryck offentliggjordt. Hvad angår den i vissa hänsigter mycket vexlande rättskrifningen, som ofta ingriper på ljudlärans fält, är följande hufvudsakligen att i Homil. anmärka:

e mycket vanligare än *i* uti ändelser, t. ex. *deome* (exempel), *eyrende*, *gleret*, *helgare*, *feodde* (födde), *horfen*, *riset*, *bape*; någon gång förekommande äfven i stammen eller afledningen, t. ex. *bearta*, *hearta*, *beo* (bodde), *skil-
ea*, *vilea*, *bipea*; alltid uti *-legr*.

e, liknande det i Isl. och Forn-Norska handskrifter bekanta *e* med undersatt hake, föreställer vanligen *æ*, t.

- ex. *mele*, *estep* (äskan), *see* (såge), *meinlete*; undantagsvis *e*, t. ex. *çinn*.
- o* 1) nästan allmänt för *u*, i ändelser, t. ex. *hiorþo*, *þessom*, *comom*, *biþom*, *ero*, *hvesso*; stundom äfven i stammen, t. ex. *monop*, *skolop* (2 pl.). 2) mycket ofta för *ö*, såsom öfvergångs-ljud af *a*, t. ex. *votn*, *dogom*, *holdom*, *kollomk*, *skopop*. 3) ej sällan för *á*, t. ex. *siom*, *lotom*, *boro*, *boþo* (bådo).
- o*, liknande *o* med hake, 1) för *ó*, t. ex. *tøk*, *þu søtt* (d. v. s. *sótt* för *saugt*, *sög*). 2) för *ö*, såsom öfvergångs-ljud, t. ex. *log*, *ofund*, *ofrom*, *holdom*, *kollom*. 3) för *á*, t. ex. *ost*, *so*, *soto*, *oto*.
- o*, som bättre, än det s. 96 rad. 9 anbragta *o*, återgifver handskriftens tecken, ofta svårt att skilja från vanligt *e* och *o*, motsvarar, såsom ofta i gamla Isl. hdskr., ömsom *o* och *ö*; undantagsvis i Homil. motsvarar det äfvenledes *y*, t. ex. *fleia*, *flœþ*, *mönndo*; och *o*, t. ex. *mone* (af anomala verbet *mono*; jfr. nedanföör *eo*).
- av*, d. v. s. det vanliga sammandragna *a* och *v*, 1) för *au*, t. ex. *avgo*, *lavc*, *kavs*. 2) för *ö*, såsom öfvergångs-ljud, t. ex. *havfþo*, *stavndomc*. 3) för *ó*, t. ex. *favro*, *tavko*. 4) för *á*, t. ex. *avn* (utan), *avtto*.
- eo* 1) mycket ofta för *o* (och i Isländ. S. I. 386 såsom sådant betecknad), t. ex. *beon*, *deome*, *beokr*, *eoþre*, *reofa*, *feodde* (jfr. i denna afhandling s. 246, första noten). 2) någon gång för *ö*, t. ex. *geora*, *geor*. 3) sällan för *o*, t. ex. *eoss*, *meone*. 4) stundom för *y*, t. ex. *fleia*, *meondem*, *þreongver*, *seone*. 5) i vissa ord, der man ej vet, om *e*, *ei*, *ey*, *o* eller *ö* menas, t. ex. *eongom* (inga), *eorende*, *meoionni* (jfr. här s. 232, noten).
- f* är det i Svenska handskrifter vanliga, icke det Ang. Sax. *w* upptäckes blott på få ställen i några ord, såsom *wes*, *wil*, *wer*, *witiapu* (imperat.).
- þ* föreställer 1) både *þ* och *ð*, hvilket sistnämnda (*ð*) aldrig förekommer; ehuru *d* stundom tecknas nära nog *ð*, men då motsvarande *d*. 2) *d* eller *t*, såsom tempus-tecken, t. ex. *ricþe*, *þolþe*, *scappi*. 3) *t* eller *ð* i ändelse för 2 pl., och detta merendels, t. ex. *feoreþ*,

veseþ, fareþ, skoloþ. 4) *nn*, eller rättare *nd*, t. ex. *sapr* (sann), *kifr* (kinder), *teþr* (tänder, dentes), *fiþr* (finner).

ch undantagsvis för *k* (jfr. Frumpart. s. 81), t. ex. *cherubinn*, *elschem*, *rannsachep*.

kc, d. v. s. sammandraget *kc*, står vanligen för *ck*, hvilket också brukas; såsom undantag för *k*.

ll, d. v. s. *ll* sammandraget (icke fullt liknande det i 3:e fac simile uti Islend. S. I. förekommande, och i de aftryckta styckena ur Homil. återgifvet med *l*), föreställer oftast dubbelt *l*; stundom enkelt, t. ex. *hallda*.

g, *n*, *r*, *s* beteckna väl gemenligen fördubbling, och äro af mig återgifna med *gg*, *nn*, *rr*, *ss*; men emellanåt stå de för enkel bokstaf, inuti ordet, såsom jemförelsevis oftare är fallet med *g* och *n*, t. ex. *at ganga*, *helgoþ*, *bindiþ*, *harmande*, *domanden*; någon gång kan stor bokstaf stå vid liten, t. ex. *hyggia*; till och med två stora bredvid hvarandra, t. ex. *bioggosc*, *oss*; för öfrigt ses stora bokstäfver vid början af en mening.

ng (eller möjligtvis *ng*) är merendels, *nd*, *nt* ofta sammandraget, och tecknas af mig *ng*, *nd*, *nt*.

sc eller *sk* är det genomgående reflexiva verbal-suffixet (vårt passiva *-s*), t. ex. *lukasc*, *standasc*, *fyrnask*; hvarvid *sc* alltid är noga skildt från *st*, hvilket senare städse är sammanskrifvet.

zc eller *zk* står ofta för *þsk*, *tsk* eller *dk*, t. ex. *hræþezk*, *leynzc*, *stencz*; troligen stå ock 3: 2 *finnzk* och *fannzc* för *finndsk* och *fannnsk* (jfr. i denna afhandling s. 476).

Öfvergångs-ljudet af *a*, framför *o* eller *u*, är ej skrifvet *o*, utan *av*, *o* eller *o* (se här frammanför). Accent (lång akut) är ett, ehuru icke alltid användt, kännemärke för lång vokal eller tveljud; men är, i brist af särskilda för detta ändamål gjorda typer, icke här angifven, och skulle, antagen der typerna kunnat det tillåta, blott förvillat; alldenstund denna accentuering är i Homil. sträckt vida utöfver den gräns, som för dess begagnande är i den annars vedertagna Isländska rättskrifningen utstakad; men

ofta saknas, der man eljest är van att finna henne, t. ex. uti *a*, *o*, *u*, när de motsvara *á*, *ó*, *ú*.

Af hvad nu blifvit utmärkt, är det mesta icke denne codex ensam förbehållet, utan för flere af de äldsta perme-böckerna gemensamt, fastän icke allt är i en och samma att träffa. Så är det ock med andra egenheter, hvilka kunna uppfattas såsom mera rent grammatiska; t. ex. *g* framför *l*, såsom i *glikare* (likare), *glikia* (likna), der *g* förmodligen är lemning af en till Mös. Göt. *ga* svarande partikel. Så *s* i *vesa* och dess böjningar (se i denna afhandling s. 155); i *es*, för *er* (som). Så äfven *Joan*, *iohan* för *Jón*; *monopr* för *mánaðr* eller *mánuðr*; *orer* för *vár*, *várir*; *þvisa* för *þessu* (dat. af *þetta*); *und* för *undir*; *umb* för *um*; *yr* för *úr*; *fyr* för *fyrir*; *ei* för *æ* (alltid) o. s. v. Ovanligare är *an* (jfr. dock Isländ. S. I. 385) för *en* eller *enn*. Den på oräkneliga ställen synliga 2 pl. af det personliga pronomen (*J*) är allmänt *er* (ej *þer*); likaså 2 dual. *it* (ej *þit*).

De af mig vid citationen nyttjade siffror beteckna blad och sida i handskriften (som är utan spalter), så att 4: 4 vill säga: första bladets första sida.

Fragm. Isl. = Cod. Membr. 4:o, med signaturen N:o 7, Kongl. Bibliotheket i Stockholm tillhörig (jfr. ARWIDSSON, Förteckning s. 18), innehållande större och mindre stycken af 6 Isländska Sagor, neml. Konrads, Rolfs, Jomsvikinga, Asmunds, Orvar Odds, Egils, bland hvilka de 5 första äro nära nog fullständiga. Denna berömda, af Svenskar, Danskar och Isländare ofta tillitade handskrift är af RASK vid flere tillfällen särskildt utmärkt (jfr. Anvisn. s. 8, 10, 286), och af honom till en del utgifven (jfr. hans Sýnishorn s. 33—134), likväl med förändrad rättskrifning (också i Fornaldar Sögur Nordlanda, Band. II, der äfven några smärre grammatiska rättelser förekomma). Manuskriptets ålder lär ej kunna sättas högre än till 14:de århundradets begynnelse. Om detsamma bör anmärkas: 1:o *e*, med undersatt hake, betecknar ömsom *e* (t. ex. *steinn*, *erendi*); ömsom *æ* (t. ex. *etla*, *venasta*), äfven der detta föreställer *o* (t. ex. *frækna-ra*, *grenum*). 2:o *o* ses icke klufvet (*o*) eller genomstunget (*ø*), och blott undantagsvis med undersatt hake (t. ex.

þoddum); deremot ofta med bögel (ö), och då betecknande antingen *o* (t. ex. *böndr*, *bröðr*), eller *o* (t. ex. *danmörk*, *höfðu*), eller *o* (t. ex. *biöggv*, *biögguz* (af *RASK*, i *Sýnis-horn* s. 94 och 58, lästa *biöggv*, *biögguz*); såsom undantag användt i *söng* (*säng*). 3:o i stället för *o*, såsom öfvergångs-ljud framför *u*, nyttjas, utom det nyss anförda tecknet, äfven *o*, *au* eller *av* (hopdraget). 4:o *l* och *n* blifva ofta fördubblade, helst framför *d* och *t*. 5:o det reflexiva verbal-suffixet är *z*. 6:o om accenterna gäller ungefär detsamma, som är sagdt rörande *Homil*. Den af mig antagna paginering, som afviker från den gamla i hdskr., fortlöper utan afseende på de förevarande luckorna.

Harpestreng = **Henrik Harpestrengs** Lake- och Örtebok, en bland Kongl. Bibliothekets i Stockholm samlingar förvarad, både i paleografiskt och kalligrafiskt hänseende anmärkningsvärd Dansk handskrift på pergament, i qvart och signerad K. 48; utgörande 47 blad, af hvilka dock de 3 första ega 5 sidor af annat innehåll, till en del af annan hand, samt sista bladet allenast upptager 7 rader på första sidan. Denna permebok, som icke är af *MOLBECH* nämnd eller begagnad i hans upplaga (*Henrik Harpestrengs Danske Lægebog*, Köpenhamn 1826), men sedan fäst hans uppmärksamhet (se *Historisk Tidsskrift*, Köpenhamn 1843, s. 148—9; samt *Danske Magazin*, Köpenhamn 1845, s. 165—176, i hvilket senare verk ett par utdrag ur handskriften blifvit meddelade), har, i jämförelse med den genom trycket offentliggjorda redaktionen, en betydligt afvikande behandling och anordning af ämnet, ehuru i det hufvudsakliga öfverensstämmande. Läsarten kan på sina ställen vara underlägsen, men är på andra bättre; ofta har språket något mer fornartadt, och rättskrifningen utmärker sig genom en mycket sällsyntare teckning af dubbla vokaler. Detta, i förening med skriftdragen, jämförda med dem i fac simile vid det tryckta arbetet, kan gifva anledning att anse den Stockholmske codex snarare äldre än yngre, sammanstuld med den Köpenhamnske, af trycket utgifne. *MOLBECH* är emellertid af motsatt tanke; och då han bestämmer den senares ålder till öfvergången från 13:de till 14:de århundradet (*Företal till Harpestreng* s. 10), skattar han den

förres till början eller första halfdelen af sistnämnda sekel (Hist. Tidsskrift s. 148; i Dan. Magaz. s. 166 är tiden ytterligare något nedflyttad, neml. till första halfdelen eller midten af 14:de århundradet). Rörande denne codex kan följande vara att tillägga: stundom nyttjas *o* för *a* (t. ex. *woæ*, *worthæ*, *sogthæ*, *thwoghæt*); någon gång *æ* för *o* i ändelser (t. ex. *þghæn*, *þræn*); merendels *w* för *v*; i allmänhet brukas *th* för det gamla *þ*; liksom, uti ändelser, *æ* för *a*; i vissa ord kan en bokstaf vara utesluten (såsom på flere ställen *markyns* för *margkyns* eller *margskyns*, *bløstær* för *blomster*). Kapitel-indelningen är felaktig från och med 76, som orätt tecknats LVI.

Gottl. L. (handskr.) = Kongl. Bibliothekets i Stockholm membran i qvart, sign. B. 64, innehållande den gamla Gottlands Lagen (den enda efter detta lagverk öfverblifna handskrift af högre ålder), jemte en berättelse om Gottlands upptäckande och bebyggande (= Gottl. Hist.). Af orsaker, som här förut (s. V) blifvit framställda, har handskriften icke varit för mig tillgänglig; hvarföre de ur densamma af mig anförda ställen endast äro grundade på Hr Prof. SCHLYTERS benägna meddelanden i enskild väg. En kort underrättelse om denne codex är af HAMMARSKÖLD lemnad åt SCHILDENER, och i dennes upplaga af Gottl. L. intagen s. XXX; en fullständig är, som man hoppas, snart att vänta från Prof. SCHLYTER. I afvaktan deraf må här några ord yttras, med föranledande dels af de med handskriften jemförda ställen, dels af de dermed sammanstående i den tryckta texten, hvilken, så långt man kan döma utan att ega den skrifna urkunden för ögonen, väl är i enskilda fall ofta felande, men i det hela utförd med större omsorg, än de flesta öfriga på 1600-talet tryckta fornverk. Något tillförlitligt omdöme öfver sjelfva handskriftens ålder (af några satt ganska högt, men af HAMMARSKÖLD till medlet af 15:de århundradet *) kan naturligtvis ej bildas, utan

* Då *þ* är allmänt i Gottl. L., men knappt lärers upptäckas i yngre Svenska handskrifter än från medlet af 14:de seklet, vore en så obetydlig ålder, som den af H. angifne, redan ur diplomatiska skäl icke tänkbar under annat vilkor, än att afskrifvaren med ovanlig samvetsgrannhet aftecknat en äldre codex, liksom JON ERLÉNSSON förfarit med Are Frodes Schedæ (se Isländ. S.).

att ega henne till skärskådning; endast om innehållet kan man utlåta sig, och blott språket kan här komma i fråga. Skulle man sluta af de i Gottl. L. använda, eljest i Svensk fornskrift allenast undantagsvis förekommande tveljuden, så hade man här att föreställa sig en högre ålder, än i all annan Svensk bokskrift, som öfvergått till våra dagar. Men på denna grund kan ej byggas, enär run-inskrifter, liksom kaledes med tveljud, finnas med angifvet år från 15:de seklet, och — hvad mer är — många dialekter i vår tid bibehållit samma forminne; hvilket särskildt gäller Gottländskan, som dessutom med Gottlands Lagen eger mycken öfverensstämmelse just i denna punkt. För öfrigt märkes i Gottl. L. och Gottl. Hist. 1:o vanligen *e*, der de äldsta Svenska handskrifter gemenligen hafva *æ*, motsvarande både Isl. *e* och *æ*; emellanåt står i Gottl. L. *e* för *a*. 2:o ofta *u* för *o*, och i allmänhet öfvergångs-ljudet *y* för *ø*, Isl. *o*, t. ex. *byta* (böta), *fyra* (föra). 3:o *au* är lika med runstenarnes och det Isl.; men *iau* står för Forn-Sv. *iu*, Isl. *iú*, *ió*, t. ex. *diaupt*, *biauþa*. 4:o *ai* för *e*, Isl. *ei*, t. ex. *daila*, *maira*. 5:o *oy* för *ø*, Isl. *ey*, t. ex. *oyra*, *hoy*. 6:o ofta *ch* för *k*, t. ex. *kirchia*, *nyccbir* (rycker), *schiel*, *schipta*, *schiautr*. 7:o *v* utgånget framför *r* i böjningar af *vreka*, vräka; stundom *sk* utgånget ur *skal*, *skulu* (jfr. i denna afhandling s. 152, 271 *). 8:o någon gång böjningar af pronomen *or* för *var* (vår), liksom i gammal Isländska, och ännu i Gottländska och Dalska dialekterna. 9:o ändelse-vokalen oftast utelemnad framför *r*, t. ex. *friþr*, *custr*, *verþr*, *gangr*, *viþr*, såsom i Isl. 10:o de ovanliga formerna *et* (att), *han* (hon), *hagga* (hugga), *datt* (dödt) o. s. v. Dessa egenheter, äfven om de icke ännu till större delen fortlefde, som dock är förhållandet, äro icke af den beskaffenhet, att de i och för sig vittna om någon ovanlig ålder. Ej heller intygas den af de i allmänhet väl bevarade konsonanterna i ändelser; eftersom en så hård munart, som den Gottländska, mindre än andra kunnat röja fallenhet att afnöta dessa forntecken. En erfarenhet,

* Elfdalingen (i Dalarne) säger än i dag *ig al* (jag skall), *wir ulum*, *ir ulir*, *der* eller *dem ula*.

som man genom läsningen af Gottlands Lagen (och samma språk är i Gottl. Hist.) vinner, är emellertid den, att i detta lagverk, mer än i öfriga landskapslagar, landskapets dialekt fått göra sig gällande; hvilket ock på den aflägsna ön, med dess egna borgerliga ställning i forntiden, faller sig naturligt. Jfr. vidare Gottl. L., vid redogörelsen för här begagnade tryckta verk.

Cod. Bur. = en efter sin forne egare, den bekante fornforskaren JOHANNES THOMÆ AGRIVILLENSIS BUREUS (annars JOHAN BURE), uppkallad, nu bland Kongl. Bibliothekets i Stockholm handskrift-samlingar befintlig permebok, sign. A. 34, af 60 i 2 spalter på sidan skrifna kvartblad; likväl icke i följd, utan med några luckor inuti och med afbrott vid slutet. Denna för språk-historien särdeles dyrbara handskrift, sannolikt från medlet af 14:de århundradet, innehåller helgonberättelser, och var, redan vid denna afhandlings läggande under pressen, till en betydlig del aftryckt i det af STEPHENS utgifna Legendarium, hvars under sistförflutna år utkomna fortsättning upptager återstoden, på de sista 6 bladen när. Till lättnad för den, som kan vilja se mina citater i sammanhang med det hela, har jag upptagit den i Legendarium förevarande sido-följd, hvilken kunnat utsträckas äfven till de ark, som ännu icke i bokhandeln utkommit, men dem Hr STEPHENS haft godheten att förifrågavande ändamål meddela. Dock har siffran efter den tryckta pagineringen kommit att hos mig på några ställen uteblifva, och handskriftens nummer af blad och sida kvarstå, t. ex. s. 149, der 50: 2 betecknar 2:a spalten på 50:de bladet o. s. v. — Hvad språk och rättskrifning i denna handskrift beträffar, är att iakttaga: 1:o i allmänhet *e* för *i* uti ändelser; äfven i adjektif-bildningen *-leker*, likasom i partikeln *tel* (till). 2:o mycket ofta *a* för *æ* eller *e* uti ändelser, såsom i pres. indik. sing. (t. ex. *givar*, *livar*, *lefver*), i subst. (t. ex. *levar*, *bröd*, *daghar*, *dag*, *calkar*, *kalk*), i adj. (t. ex. *rikar*, *döþelekar*), i part. preter. (t. ex. *glömdar*, *vaffar*, *insvept*), i adv. (t. ex. *sundar*, *sünder*, *atar*, *äter*); man kan ock få se *þa* för *þe*, *vanda* för *vænda* o. s. v. 3:o stundom assimilation af *ng* till *gg* (t. ex. *siugga*, *magge*, *þugga*, *tunga*, *besvär*, *pæniyyom*, *iamnuggar*, *jemlikar*); eller af *þs*

till *ss* (t. ex. *stassens*). 4:o någon gång *mn* för *fn* (t. ex. s. 170 *þiunnaf*, 193 *limnape*, 508 *þrimne**). 5:o ej sällan aflednings-konsonant utesluten (t. ex. *dygh* för *dyghþ*, *frygh* för *fryghþ*, *lygh* för *lyghþ* eller *lyghn*). 6:o i allmänhet *þ*, der äldsta Svenska fornskrifter ega det. Tyskt inflytande på språket märkes på några få punkter, t. ex. s. 177 *bluuu* (blefvo), 16 *bilagpe* (belägrade).

Cod. Bildst. = den s. k. Codex Bildstenianus, tillhörande Prof. J. H. SCHRÖDER, och i Företalet till S. Patriks Sagan s. XVII—XXII utförligt beskrifven af STEPHENS, som anser den vara från år 1400—1420, eller törhända ännu yngre. Denna pergaments-handskrift, i ett till längden mindre folio-format, är af mig återopad endast efter den i Legendarium intagna texten, och med den der förekommande paginering.

Stads L. = pergaments-handskrift i qvart af Stads Lagen, för Kongl. Bibliotheket i Stockholm inköpt år 1848; utgörande 108 blad, af hvilka de 2 sista helt och hållet, samt det näst föregående till större delen, upptagas af hvarjehanda anteckningar. Rdst. Balken och Thj. Balken sakna hvardera ett blad; Kyrko Balk fins icke. Denne membran, hvilken synes vara från början af 15:de seklet, utmärker sig genom följande egenheter: 1:o stundom *scl* för *sl* (t. ex. *scla*, *sclikt*, *sclidha*, *sclektena*, för *sla* o. s. v. jfr. Frumpart. s. 85). 2:o någon gång *n* för *r* i komparativer (t. ex. *ræltane*, *dyrane*, *hardhanne*, för *ræltare* o. s. v. jfr. Frumpart. s. 209). 3:o ofta *dh* för *t* i slutet af ord (t. ex. *vradh*, *egidh*, *varidh*). 4:o i allmänhet *gyri* för *guri* (pres. konjunkt.), *datter* (jfr. Æ. B. 1) för *dotter*. 5:o vanligen *fu* för *v* mellan vokaler. Ingenstädes förekommer *þ*. Jfr. vidare, bland tryckta skrifter, Stads L.

Magn. Er. Lands L. = Magnus Erikssons Lands Lag, aldrig af trycket utgifven.

a) Membr. = en för Kongl. Bibliothekets i Stockholm räkning år 1845 inköpt handskrift på pergament, 144 blad af 7 tums höjd och 5 tums bredd, af hvilka de 138 första upptaga Magn. Er. Lands L. och en Kyrko

* Kan möjligen också läsas *þriuine*, såsom är antaget på det anförda stället i Legendarium.

Balk; hvaremot de 6 återstående äro af annat innehåll och skrifna af andra händer. Landslagen, icke osannolikt från förra hälften af 15:de århundradet, börjar med 15 Flock. Kg. Balken. Efter Thj. B. kommer den ned samma hand skrifna, mot slutet defekta Kyrko Balken, der början öfverensstämmer med Upl. L:s Kk. Balk, men det öfriga håller sig närmare intill yngre Vestm. L:s Kr. Balk; de sista orden: *Sigher madher sik konw* hafva motsvarighet i Westm. L:s Kr. Balk 20 pr. På sina ställen är i Landslagen något ord uteglömdt, och miss-skrifningar träffas.

b) Chart. = pappers-handskrift, förmodligen från senare hälften af 15:de århundradet, i Företalet till Upl. L. s. XXXII N:o 55 omnämnd, förut Prof. SCHILDENERS i Greifswald tillhörighet, nu Kongl. Bibliothekets i Stockholm, neml. hvad som utgöres af Magn. Er. Lands L., från s. 4—84. Till innehållet är detta manuskript ofta betydligt skiljaktigt från det föregående, merendels ofullständigare, ställvis yngre till språk och rättskrifning, på det hela underlägset.

S. Birg. Up. = den nu kanske enda fullständiga handskrift af Heliga Birgittas Uppenbarelser, Kongl. Bibliothekets i Stockholm prydliga och synnerligen väl bevarade membran, troligen från 1400-talets förra halfdel; sign. A. 5 a, i fol. af 248½ blad, med 2 spalter på sidan. Arbetet är fördeladt i 8 Böcker, med underlydande kapitel; på hvilken indelning de af mig vid citationen begagnade siffror häntyda. Någon gång märkes, liksom i Danskan, *g* för *k* (t. ex. *smag*, *krøgia*); än oftare *d* för radikalt *t* (t. ex. *ved*, *vet*, *ladir*, låter, *bædhras*, bättras, *rudit*, ruttet), äfven i enlighet med Danskan.

Alex. = Alexanders rimmade historia, ur Kongl. Bibliothekets i Stockholm välbekanta pappers-codex, D. 4, ofta beskriiven, senast af KLEMMING (Inledning till Flores s. XXV—XXVI) och STEPHENS (Inledning till Ivan s. LXXII—XCII), af den senare utförligast, af båda ansedd skriven på 1430-talet. Den hit hörande afdelningen: *Aff Konung Alexander*, upptagande 180 sidor, är af HADORPH under namn af »Alexandri Magni Historia» (Wisingsborg 1672)

utgifven; men utan all noggrannhet, på sina ställen med betydliga fel, om hvilka det är svårt att säga, huruvida de härstamma från läsningen, afskrifningen eller trycket. Emellertid är denna text ojämförligen bättre, än det i samma upplaga aftryckta Bo Jonssons Testamente, och den första af de likaledes i tryck vidfogade trenne Konung Albrekts Förskrifningar; hvilka tvenne handlingar, ytterst barbariska i språket,* otvifvelaktigt äro utgifna efter dåliga afskrifter från 16:de eller 17:de århundradet.**

St. Rimkr. = Stora Rimkrönikan, sådan hon befinnes uti Kongl. Bibliothekets i Stockholm pappers-handskrift (föregången af 2 pergaments-blad, på hvilka blott första sidan innehåller anteckningar), i aflång folio, sign. D. 2, äfven känd under namnet Cod. Reg. I. Utom hvad der för öfrigt träffas af äldre skrifter, ser man i början, på knittelrim, först en kort prolog, så sjelfva Rimkrönikan, som begynner med stroferna:

*Först aff en konung han heet Erik
han haffde rikit alt vnder sik
swa at han var welduger ouer alt
huat han gjorde gaff ok galt.*

På andra sidan förekommer:

*erik konunger var nokot swa læsper wid
haltan (haltande) thet war ok hans sidh.*

Af hvad med samma hand nedskrifvits är, på 46:e bladets andra sida, slutstrofen denna:

*thet wlte (vällade) honom gud ok vplenzske men, mot-
svarande slutet på s. 52 i Scriptores; hvarpå följer en fort-
sättning af annan hand och i en jemförelsevis mindre till-
fredsställande behandling, på första sidan af bladet 144
slutande med dessa ord:*

* Såsom exempel må tjena, ur Testamentet: *thet förbemalte godtzom; tā skullen mijne executoribus henne gifwa; hwarjom hospitalia.* Ur Förskrifningen: *oss sielfwin; wider godom troo; rätta ju i (för iwi, öfver) hand och hals; ju i allom o. s. v.*

** I de af Hr Riks-Antiquarien HILDEBRAND mig benäget meddelade anteckningar, efter det ännu kvarvarande originalet till den här ifrågavarande första Förskrifningen af år 1369, fins intet af den tryckta textens grammatiska fel.

han komber aldrik liffwandes *jgeen*, hvilka ega motsvarighet i Scriptoros s. 149. Endast hvad af den första handen upptecknats, är af mig åsyftadt, då St. Rimkr. nämnes och citeras, utan särskildt angifvande af den andra handen eller af aunan codex. Det är utan tvifvel den bästa redaktion, man nu eger af St. Rimkr., utan att ändå vara synnerligen utmärkt, och med skriftdrag, som ej förråda högre ålder än 1400-talets senare, om ej sista del. Siffrorna i mina citater hänvisa på blad och sida i handskriften.

De öfriga af mig rådfrågade manuskript af St. Rimkr. äro:

- 1:o Codex Verelianus, äfven på papper och af samma format som den nyssnämnda; af åtskilligt innehåll (se KLEMINGS beskrifning i Inledningen till Flores s. XXVII—XXVIII, till Valentin s. XVIII), deraf St. Rimkr., defekt i början, upptager de 110 första sidorna, och på s. 111 slutar, liksom första afdelningen af Cod. Reg. I, med orden: *thet wlte honom gudh och wplenske mæn*; en bland de bättre hdskr. af detta rimverk, och till åldern (på s. 490 står året 1457) måhända något framom Cod. Reg. I, äfvensom med denne ställvis täflande i hänseende till läsartens antaglighet och språkets relativa förtydning, ur forngrammatikens synpunkt, utan att dock i allt uppgå mot sistbemälda handskrift.
- 2:o Cod. Reg. H, sign. D. 3, från slutet af 1400-talet; äfven i aflång fol. och på papper, i nedre delen af kanten mycket nött och skadad; innehållande, jemte hvarje-handa annat (se Inledningen till Flores s. XXIX), jemväl (s. 211—340) St. Rimkr., med dess prolog; den förra dock defekt mot slutet, der sista orden äro: *medh folke gode hell* (jfr. Scriptoros s. 52, första spalten); till innehållet ofta mer, än de efterföljande, ense med Cod. Reg. I, men i det hela ingalunda till värdet jemförlig, och särskildt, hvad språket angår, delvis lidande af fornformernas sönderfallande.
- 3:o en handskrift, D. 5, också bekant såsom Cod. Reg. III, och, liksom de 3:ne förutnämnda, Kongl. Bibliothekets i Stockholm tillhörighet; af likadant, men större format,

väl bevarad och med redig stil, sannolikt från början af 16:de århundradet; innefattande en mindre krönika på prosa, och derefter en prolog i spetsen för St. Rimkr., hvilken upptager det återstående af bandet, med slutorden, på s. 544: *saa ath swerige ey komber i större qwall* (jfr. *Scriptores* s. 195); en behandling, som har åtskilliga yngre och försämrade språkformer, samt besväras af en mängd omeningar, såsom det vill synas, uppkomna af missförstånd hos afskrifvaren.

4:0 en handskrift i qvart, med omvexlande blad af pergament och papper, tillhörig Universitets-Bibliotheket i Lund, enligt en anteckning begagnad af LAGERBRING, och utgörande den Cod. Lagerbringianus, som antydes i *Scriptores* s. 2; omfattande samma tid som Cod. Reg. I, med dess fortsättning inräknad, men slutande med *heem*, i st. f. *jgeen*; hvarefter, på det söndriga bladet, ses LXXX, förmodligen betecknande afskriftens årtal, 1480; till läsart och språk står denna hdskr. under Cod. Reg. I, men öfver Cod. Reg. III.

Ur Cod. Reg. I och II, Cod. Verel. och Cod. Lundens. har ingenting af St. Rimkr. veterligen i tryck utkommit, med undantag af några ur de 2:ne förstnämnde såsom varianter eller textfyllnad begagnade ord eller uttryck, intagna i de tryckta upplagorna af St. Rimkr., hvilka alla äro omedelbart eller medelbart grundade på den visserligen fullständigaste, men i andra hänseenden ofullkomligaste och yngsta hdskr., Cod. Reg. III (D. 5). Denna ligger till grund redan för den af JOH. MESSENIUS utgifna oktaf-upplagan af år 1615, hvilken upptager en stor del af innehållet i denne codex, likväl med nyheter i rättskrifning och felaktigheter i ordböjningar m. m. Jemte Lilla Rimkrönikan gaf sedan HADORPH ut den Stora, under namn af: »*Twå gamb-la Swenske Rijm-Krönikor*», Stockholm 1674, i qvart; hvarvid han, i anseende till felen i MESSENIUS upplaga, låtit »å nyio affskrifwa» den af MESSENIUS följda Cod. Reg., hvilken HADORPH utgaf hel och hållen (intill s. 554 hos honom), tillika med fortsättning ur en af JOH. BURE (BUREUS) meddelad hdskr. Ehuru Cod. Reg. I och II, äfvensom Cod. Bjelk. och Cod. Rålamb., voro »äldre», blefvo ur dem alle-

nast afvikande läsarter upptagna, samt i texten de luckor fyllda, som förefinnas i Cod. Reg. III, hvilken deremot, såsom »mäst fullkomligh» (d. v. s. fullständig), valdes till textens samtliga grundlag. Vid anställd jämförelse märkes dock lätt, att ifrågavarande codex äfven så litet hos HADORPH, som hos MESSENIUS, framstår i sin rätta skepnad. Den Messeniska texten, med sina godtyckligheter, är till sin betydligaste del af HADORPH omtryckt (likväl med ändring af δ till α), och nya godtyckligheter ha blifvit tillagda; varianterna ur de bästa codices äro jämförelsevis få och ej sällan illa lästa, åtminstone i tryck felaktiga. För den sista upplagan af St. Rimkr., i första bandet af Scriptorum, är HADORPHS tryckta text, med hans läsning af varianterna, begagnad, och, såsom man finner, med all noggrannhet återgifven; dock så, att HADORPHS varianter stundom blifvit inflyttade i texten, samt nya läsarter ur yngre handskrifter tillkommit i noterna, möjligtvis äfven på något ställe af texten; hvaremot andra, ur äldre codices, blifvit utslutna.*

* Såsom prof af svårare ställens behandling i de tryckta upplagorna må följande exempel anföras: Cod. Reg. III har s. 13 *som skadhan nöth*; Messenius s. 16 *som skadan nööt*; äfvenså Hadorph s. 32, Scriptorum s. 10, utan varianter. Cod. Reg. I. 6: 1 och Cod. Verel. s. 10 hafva *som skadan löth*, Cod. Reg. II. s. 225 *som skadhan löth*, d. v. s. fick, impf. af *liuta*, få. — Cod. Reg. III har s. 14 omeningen *medh stiiłth ær*, af Messenius s. 16 rättad till *med stältan häär*; hos Hadorph s. 32 *med stollen häär*, likväl med angifvande af läsarten *stylda*, förbigången i Scriptorum s. 10. Cod. Reg. I har 6: 1 *medh stylda hæv* (stöldhär, förstulen här), Cod. Verel. s. 10 och Cod. Reg. II s. 225 *medh styldhæ hæv*. — I Cod. Reg. III läses s. 22 *oss stik staa* eller *stoa*, hvilken blindmening hos Messenius s. 26 heter *hos sig stå*, hos Hadorph s. 40 *hoos sik staa*, med varianten *sik hoken skoo*, som äfven fins i Scriptorum s. 14. I Cod. Reg. I läser man deremot 10:1 *sik hosen skoo*, Cod. Lundens. s. 21 *sigh hosen skoo* (jfr. i denna afhandling s. 123). — I Cod. Reg. III s. 78 ses uttrycket *the ræddes nordhmen ey eth kast*, hos Messenius s. 90 *the ræddes Nörmæn ey ell kast*, hos Hadorph s. 104 och Scriptorum s. 36 *the ræddes Normæn ey ell kast*, utan variant; af hvilken läsart IRE blifvit föranlåten, att gifva *kast* en ny betydelse: strid, kamp, utan att ändå dermed göra den i frasen uttryckta mening mera rimlig. I Cod. Reg. I finner man 31: 1 *ok ræddis normen ey eth bast*, Cod. Reg. II s. 296 *ok reddes normæn ey eth basth*, Cod. Verel. s. 68 *och ræddes normæn ey eth bast*, Cod. Lundens. s. 89 *the ræddhis nordmen ey eth basth*; således enstämmtigt *ey eth bast* eller *basth*, d. v. s. ej ett grand, ej det ringaste, liksom Forn-Tyska *nicht ein bast* (jfr. GRIMM, Gram. III. 728). Se vidare i denna afhandling s. 193, noten.

Membr. A. 4 = en praktfull pergaments-handskrift på Kongl. Bibliotheket i Stockholm, i stor folio och af 516 sidor (likväl med några luckor), innefattande en af en inledning föregående omskrifning och utläggning af Mose-böckerna, samt öfversättningar af Josua, Domare, Judiths, Esters, Ruths, Maccabeernes Böcker och Johannes Uppenbarelse. Ehuru, enligt anteckning, skrifven först 1526, af en nunnas sorgfälliga hand, bär likväl denne membran, hvad språket vidkommer, dragen af det nästföregående seklet, ur hvars senare hälft man också finner ett årtal (1484) angifvet för en del af öfversättningen. Handskriften, som länge utgjort föremål för de lärdes uppmärksamhet, är så väl till sitt yttre, som till innehållet, beskrifven af en sakkännare, REUTERDAHL, uti hans Inträdes-Tal i Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademien (se Akademiens Handlingar, Del. 18, s. 14—34), och kommer utan tvifvel att blifva ytterligare afhandlad af KLEMMING, för hvars till en del redan utkomna Med. Bib. denne codex varit begagnad.

Sedan nu en i korthet sammanfattad beskrifning af de för denna afhandling rådfrågade handskrifter blifvit lemnad, följer i ordningen en redogörelse för de tryckta verken; hvarvid må erinras: a) att vid anförandet af bevis-ställen noggrannheten icke sträckt sig till återgifvande af sådana oväsentligheter, som t. ex. i otid anbragta stora initialer och dyl., eller till utmärkande af upplösta förkortningar, derest icke på dem någon särskild vikt kunnat ligga. b) att uti citater från Isl. det gamla *i*, framför annan vokal, i allmänhet blifvit, utan afseende på den nya rättskrifningen med *j*, återställt (jfr. s. 246, första noten), när icke de anförda orden blifvit med citations-tecken utmärkta. c) att GRIMMS Gesch. icke kommit mig till handa, och MUNCHS F. Sv. Spr. icke varit i bokhandeln synlig, förr än de 2:ne första arken af förevarande afhandling voro tryckta; af hvilken anledning dessa arbeten först i de påföljande arken kunnat omnämnas, men ej i den redan för pressen fullfärdiga texten, utan endast i noterna. — De såsom källor eller i annat afseende oftare återopade tryckta skrifter, för hvilka någon förkortning nyttjas, äro följande:

Run-Urk. = Run-Urkunder, utgifne af JOH. G. LILJEGREN, Stockholm 1833, 8:o.

VGL. = Vestgöta-Lagen, i Samling af Sweriges Gamla Lagar, utgifven af H. S. COLLIN och C. J. SCHLYTER, Stockholm 1827, 4:o:

- 1) VGL. I = äldre VGL., efter Kongl. Bibliothekets i Stockholm membran B. 59, afven upptagande Biskop Bryniulfs Stadga af år 1281, men, enligt utgifvarne, »icke skrifven långt derefter», — sannolikt den äldsta nu kvarblifna Sv. handskr., och den enda af VGL:s äldre behandling, 2:ne duodes-blad undantagna.*
- 2) VGL. II = yngre VGL., efter samma Bibliotheks membran B. 58, som anses vara »från medlet af 14 århundradet.»
- 3) VGL. III = Lydekini i cod. B. 59 inhäftade anteckningar ur VGL., »hvilka troligen äro skrifna omkring år 1300.»
- 4) VGL. IV = anteckningar af juridiskt och historiskt innehåll, dels i kanten af äldre VGL., dels i samma band inhäftade, till största delen skrifna »omkring år 1325.»

ÖGL. = Östgöta-Lagen, i nämnde Samling af COLLIN och SCHLYTER utg., Stockh. 1830, efter den enda gamla hdskr.,

* Dessa 2:ne pergaments-blad, i liten duodes, äro funna i Norge; det ena för ett par år sedan, det andra helt nyligen; båda såsom infattning till räkenskaps-böcker för åren 1638 och 1637. För det förra, som innehåller slutet af R. B. och början af J. B., är redogjordt i Tidskriften Frey, 1847, s. 124—5, 193—7. Det senare har, med några afvikelser, motsvarighet i VGL. I. A. B. 21: 2, 3; 22, 23. Dessa blads innehåll skiljer sig, från den för Forn-Svenskan gällande ordningen i rättskrifning och ordformer, uti följande: 1:o användning, på de flesta ställen, af det uti Isl. och Forn-Norskan upptagna Ang. Sax. *f*, hvilket för Svenske codices är främmande. 2:o ett oftare anbragt *ei*, än i Svenska handskrifter är vedertaget, t. ex. *þeir, þeim, ein, einca, eið*; dock ses *hem, hemfold*. 3:o saknad ändelse-vokal framför *r*, t. ex. *bolcr, acrs, tacr, havr, air*; något som sällan förekommer i Svensk skrift, utom Gottl. L. 4:o formerna *fimta* (för *femta* eller *femta*), *iardgar* (för *iorpar*); jfr. dock i den gamla hednalagen, *Scriptores I*, sect. II, p. 237, *a jardu*; och på samma ställe läses *þeir, heilir, eidhganger*; äfvensom *numa*, hvilket i hvartdera af fragmenten finnes en gång användt, i stället för det i äldsta Svenskan och Danskan begagnade *num* (Isl. och F. Nor. *nema, nisi*), som blott på det senast upptäckta bladet är en gång synligt. Vid betraktande af dessa omständigheter, och särskildt vacklandet i vissa delar, för att ej nämna språkfelen, bringas man lätt på misstanken, att den codex, af hvilken dessa blad utgöra lemningar, varit skrifven af en Isländare eller Norrman. För öfrigt kan såsom en sällsynthet utmärkas, att *sk* mestadels är sammandraget till ett särskildt monogram, som föga är åtskildt från det enkla *k*.

- som är fullständigt i behåll, neml. Kg. Bibl:s i Stockholm perg. cod. B. 50, »från medlet af 14:de århundradet.»
- Upl. L. = Uplands-Lagen, af SCHLYTER i förbemälda Samling utg., Stockh. 1834, efter en Upsala Universitets-Bibliothek tillhörig perg. cod., med anteckningen MCCC, »hvilket utan tvifvel skall beteckna årtalet 1300, då denne codex troligen är skrifven.»
- Södm. L. = Södermanna-Lagen, i bemälda Samling utg. af SCHLYTER, Lund 1838, efter Kongl. Bibliothekets i Stockholm perg. cod. B. 53, skrifven »ej långt efter år 1327.» Af de på lagtexten följande Additamenta äro 1—11 utgifna efter en membran på Kongl. Bibliotheket i Köpenhamn, »skrifven ej långt efter år 1335», samt Add. 12 efter en membran på Kongl. Bibliotheket (för närvarande Bibliothèque Nationale) i Paris, »troligen i slutet af 15:de århundradet» skrifven.
- Vestm. L. = Vestmanna-Lagen, i förutnämnda Samling utg. af SCHLYTER, Lund 1844:
- 1) Vestm. L. I = äldre Vestm. L., eller den förr s. k. Dale Lagen, efter Kongl. Bibliothekets i Stockholm perg. hdskr. B. 54, skrifven »i medlet af 14:de århundradet.»
 - 2) Vestm. L. II = yngre Vestm. L., efter samma Bibliotheks perg. cod. B. 57, »skrifven i förra hälften af 14:de århundradet.»
- Hels. L. = Helsinge-Lagen, i nyssnämnda Samling utg. af SCHLYTER, Lund 1844, efter den nu mera enda återstående hdskr., på Universitets-Bibliotheket i Upsala, hvilken »synes vara skrifven i medlet af 14:de århundradet.»
- Smål. L. = Kristnu-Balken af Smålands-Lagen, i samma band som nästföregående utgifven, efter en troligen »i senare hälften af 14:de århundradet» utförd hdskr., tillhörande Greff. Braheska boksamlingen på Sko Kloster.
- Bjärb. R. = Bjärköa-Rätten, i samma band utgifven efter den enda fullständiga hdskr., från år 1345 eller deromkring, och förekommande i samma codex som VGL. II (se ofvan).
- Gottl. L. = »Gothlandz-Laghen», helt säkert efter Kongl. Bibliothekets i Stockholm hdskr. (se här förut s. XIX) utg. af JOHAN HADORPH, Stockholm 1687, fol.; och sedan, under

namnet »Guta-Lagh», ånyo, men efter HADORPHS tryckta text, utg. af KARL SCHILDNER, Greifswald 1848, 4:o, samt beledsagad af så väl en efter afskrift meddelad, samma Bibliothek tillhörig Forn-Tysk öfversättning (perg. cod. B. 65), som en derefter gjord Ny-Tysk, jemte anmärkningar af SCHILDNER.

Gottl. Hist. = den vid Gottl. L. fogade gamla berättelsen »om Gothlandz första upfinnelse och bebyggjande.»

Stads L. = Swerikes Rijkets Stads Lagh, Stockholm 1617—18, folio; med K. Gustaf Adolfs stadfästelse af år 1618. Endast när denna tryckta upplaga särskildt nämnes, är hon här åsyftad (jfr. hdskr. af Stads L. s. XXII).

Kristof. Lands L. = Swerikes Rijkets Landslagh, Stockholm 1608, fol. (först af K. Kristoffer år 1442, sedan af Carl IX år 1608 stadfäst); dersammastädes 1665, fol.; med noter af P. ABRAHAMSSON, dersam. 1726, 4:o.

Kg. Styr. = »En nyttigh Bok, om Konnunga Styrilse och Höfdinga», af JOHAN THOMESSON BURE utg. (Stockholm) år 1634, 4:o; efter samma text aftryckt 1650, 42:o; slutligen å nyo, under titel: »Konunga ok Höfdinga Styrilse», med Lat. öfversättning och noter utg. af JOHANNES SCHEFFERUS, Stockh. 1669, fol., ur hvilken upplaga mina citater äro i allmänhet hemtade. Den enda nu kända handskrift af detta arbete, på papper och i qvart, nu i Riks-Arkivets förvar, är blott en på 1600-talet gjord afskrift af BURES upplaga, följande henne allt ifrån titelbladet ända till tryckfels-förteckningen, fastän icke med BURES hand eller med grannlaga iakttagelse af stafningen. Redan BURE hade icke att tillgå mer än ett enda »exemplar», som fans i Riks-Rådet JOHAN SKYTTEs boksamling, och blifvit för K. Gustaf Adolf »presenteradt». Denna »för någre hundrade åhr» sedan sammanskrifna bok var af Konungen »igenomläsen», inför »Rijkens Herrar och andra icke utan merkelig berömelse och loford» nämnd, och af honom jemväl påtänkt såsom en tjenlig lärobok i allmänna skolorna, äfvensom på hans befallning »ord från ord trykt». BURE anmärker, att den gamle afskrifvaren ej allestädes kunnat läsa den honom föreliggande urkunden; hvarföre, då något annat exemplar ej varit att jemföra med, BURE sjelf mångenstädes måst

gissa sig till »lijkligeste meningen.» För SCHEFFER åter lärar väl icke något gammalt manuskript varit tillgängligt, eftersom han aktar nödigt att upptaga och gendrifva de rörande bokens authenticitet anförde misstankar, och dervid nämner, att trovärdiga personer försäkra sig ha sett en rätt gammal handskrift. Möjligtvis har SCHEFFER begagnat någon af BURE tagen afskrift, kanske densamma som af C. G. NORDIN omtalas, i hans under IHRES presidium utgifna Dissertation: »Monumenta Suiogothica vetustioris ævi falso meritoque suspecta», Upsala 1773, p. 9; eller, hvad troligare är, följt BURES tryckta text, och dervid företagit några ändringar i rättskrifningen (t. ex. återställandet af å till a, teckningen *g* för *gh*), icke alltid lyckliga (t. ex. utbyttandet af *th* och *dh* mot *t* eller *d*, der dessa motsvara det gamla *þ*), och någon gång åtföljda af nya fel, kanske tryckfel (t. ex. IV, Inledn. 9 *awenom* för *owenum*, ovänner; III. 4 *halwa mera* för *halwo mera*; 47 *han* för *hon*, om vrede, — fel som icke träffas hos BURE). Texten har sålunda, genom SCHEFFERS åtgärd, i ett afseende förlorat, hvad den i ett annat vunnit; och då man äfven i SCHEFFERS redaktion uppdagar en mängd förseelser och missförstånd, stadnar man i samma osäkerhet, huruvida de böra tillräknas den gamle afskrifvaren eller BURE. Många äro emellertid påtagliga läsfel. I NORDINS ofvannämnda akademiska afhandling blifva, måhända med tillhjälp af IHRES språkkunnighet och fyndiga öga, flere sådana, äfvensom missförstånd af annan orsak, framhafda, och bland dem åtskilliga med fullt skäl anmärkta; t. ex. *wanhuxa* (hos BURE s. 4 *wanhuxat*) för *umhuxa*, *annorlek* (s. 74) för *annorled*, *nytorua* (s. 59) för *wid-* eller *wider-torua*. Riktig är äfven anmärkningen, att *lifwat* (II. 19 hos SCHEFFER) bör vara *lifnat*, d. v. s. *lifnaþ*, lefnad; men hon drabbar icke BURE, som verkligen har *lifnat* (s. 20). En hel hop andra, mera förborgade läsfel yppa sig vid en närmare granskning. Så t. ex. IV. 5: 4 *skintare*, III. 53 *skyntare*, båda äfven hos BURE, i stället för *skiutare* (jfr. Med. Bib. s. 126 *skiwotare*), hastigare, snabbare. Likaså förmodligen II. 44, 38 *skyntr*

{hos BURE s. 19 och 25 *skynthr* *) för *skyuter*, d. v. s. *skiutr*, Isl. *skiótr*, snabb, snar (jfr. St. Rimkr. 23: 2 *j skiotan tima*, innan kort). Ofta står, både hos BURE och SCHEFFER uppenbart ändelsen *-an* (ack. m.) för *-om* (dat. m.), antingen till följd af felaktig läsning eller orätt upplöst förkortning; t. ex. II. 36 *med howe ok fullan* (= *fullom*) *kärlek*; IV. 3: 6 *med lagom ok hardan* (= *hardom*) *rät*. Af samma art är måhända det *skal* för *skulu* eller *god* för *got*, som ses IV. 5: 11 *god rad skal*; äfvensom på första sidan *rät* för *rätter kununger*. Såsom skrif- eller tryckfel torde man kunna betrakta *alla* (II. 19, eller) för *alla*, *ofös* (III. 4) för *oför*, *sugu* (III. 4) för *suga*; *annors* (43) för *annars*, *annar* (II. 14) för *annor* o. s. v. För en afsedd modernisering, i likhet med den nyss förut af MESSENIUS på St. Rimkr. använda, har man deremot allt skäl att anse icke blott BURES teckning *å* för *a*, utan ock *för*, som oftare märkes än *for*, *fore* eller *firi*; ehuru SCHEFFER ej här, såsom vid behandlingen af *å*, återgått till det gamla. Med full insigt och samvetsgrannhet, så som man i våra dagar kräfver vid en forn-urkunds utgifvande, har således visserligen ej BURE (och ej heller SCHEFFER) gått till väga; men någon egentlig interpolering eller uppsåtlig förfalskning synes ej kunna föras honom till last. Hans hand, der hon verkat i andra rigtningar än de nyss antydda, är lätt igenkänlig; t. ex. i öfverskrifterna, hvilka förmodligen, såsom icke är ovanligt i fornskrifter, saknats i hans urkund. Han skrifer t. ex. *andra balkin*, hvilket i Kg. Styr:s stil bort heta *annar balker*, eller möjligtvis *annar balkin*. På samma sätt står *om rådghifvare* (IV. 5, rubr.) för *um radhgiva*; eller kanske *radhgivara* (jfr. IV, Inledn. 7); *om domare* (4, rubr.) för *um domara*; *om vundersäterne* (6, rubr.) för *um undirsata* (i fall *annars* uti texten detta ord brukats, hvilket icke är händelsen; ty i stället begagnas *vndidana*, d. v. s. *undirdanar*, ack. *undirdana*); hos SCHEFFER *tridia flokken* (IV. 3, rubr.) för *tridi* (d. v. s. *pripri*) *flokker*.

* I BURES uppl. står någon gång *th* för *t*, såsom *liuther* (får). IHRE har af detta *skyntr* och det i STJERNHJELMS uppl. af VGL. felaktiga *vndanskynter* (för *vndanskyuter*), blifvit föranledd, att härleda *skynda* från Isl. *skiótr*, med inskjutet *n*.

Vissa egenheter eller afvikelser äro emellertid säkert den gamla handskriftens; kanske äfven språkfel, något som uti nästan alla Svenska codices i någon mån förefinnes. I för-ra hänseendet kan anmärkas: 1:o ofta utelemnadt slutande *r* (såsom i ÖGL., Södm. L. m. fl.), t. ex. *kununga ok höf-dinga, träte, försma, undi*, för *kunungar* o. s. v. 2:o stundom *e* för *a*, eller tvertom (såsom öfligt är i många gamla hdskr.), t. ex. *wite* för *wita*, *wisa* för *wise*. 3:o någon gång (ej så ofta som i Hels. L.) *ö* för *e*, t. ex. I. 18 *höro* (i Cod. Bildst. s. 213 *hörör*) för *hörer*, III. 44 *høta* för *heta*, 60 *böds* för *beds* (imperat. af *beþas*, Isl. *beič-az*, *bedja*, *utbedja* sig). 4:o ofta (liksom i Hels. L.) *u* för *i* eller *e*, uti ändelser, t. ex. *sögur, brytur, hedur, kunun-gur, tungur* (tung), *witur, bätur* (bättre). 5:o några gån-ger (liksom i äldre Vestm. L. m. fl.) *d* (hos BURE *dh*) för *t*, t. ex. *mikid* (mycket), *blüde, täd* (det), *Sancte Pædr.* 6:o prep. *til* äfven med ackus. (hvilket redan i Södm. L. och Vestm. L. förekommer), såsom *til sit lif ok likama; til sin egin manlik skipelse* (n. pl.). 7:o *ibland* användt såsom prepos. (hvad som ej upptäckes i landskaps-lagarne, utom Hels. L. præf., der *blant* så brukas), med dat. eller ackus, t. ex. III. 27 *ibland winom* (vänner), 26 *ibland okuinuga* (främmande) män. 8:o några få germanismer, såsom II. 16 *falskheet* (BURE s. 19 *falskhet*), 76 *hemelik-het*, IV. 7: 37, 38 *bilagde* (jfr. Cod. Bur.), 18 *i allom skanzom* (i alla händelser).

Så väl af detta, som af skriftens hela tycke och skap-lynnne, kan förmodas, att den af BURE följda handskriften, eller åtminstone den der uppenbarade språkbehandling, för-skrifver sig från midten af 1300-talet, eller kanske något senare, dock före början af 15:de århundradet. Sådant oakadt, och änskönt detta storartade verk, i trots af de tryckta upplagornas många fel, röjer i tankar, hållning, ton, stil, omiskänliga drag af ett sant fornverk, har ändå dess äkthet blifvit satt i fråga, och kunnat det, derföre att ingen gammal codex varit att frambära till vederläggning, hvilket dock äfven gäller Ares Frodes berömda Schedæ eller Islendingabok (se Islend. S.). Redan SCHEFFER fann sig föran-låten uppträda mot den meningen, att Kg. Styr. vore i

Gustaf Adolfs tid, om ej tillkommen, likväl interpolerad; en fråga, äfven af NORDIN i hans förutnämnda dissertation upptagen, med särskild pröfning af det föregifvande, att Kg. Styr. skulle uttala JOH. SKYTTEs politiska åsigt, och vara, i samråd med SKYTTE, utarbetad af den om forntidens förhållanden underkunnige och med det gamla språket förtrogne BURE; dervid NORDIN, bland andra motskäl, jemväl anförer det, att BURE ej gerna kan misstänkas hafva författat en skrift, som han, enligt hvad NORDIN ganska skickligt söker bevisa, i många delar ej kunnat rätt läsa och förstå. Emellertid har det gamla tvisteämnet blifvit åter frambragt i Biographiskt Lexicon (Upsala 1848), uti artikeln om JOHAN SKYTTE, der det om Kg. Styr. heter, att »sannolikt hela detta arbete är understucket samt just af S. (SKYTTE) hopsatt,» för hvilket påstående ett stöd hemtas ur ett till Prof. Lidén skrifvet bref af d. 27 Aug. 1790, från samme NORDIN, hvaruti denne yttrar: »Kon. och Höfd.-Styrrelsen är isynnerhet besvärad af bristande grammatik i språket, hvilket jag ej särdeles studerade förr, än jag utgaf min gradual (den förutnämnda dissertationen), och derföre var jag då så from, att jag gillade hela boken, som är sammansatt af JOH. SKYTTE och på gammal svenska råbråkad af JOH. BURÆUS, som ej visste, huru stadgadt gamla Götha språket var för de tider, han ville härma. Der finnes öfver allt singularis för pluralis: dativus för accusativus: sällan den casus, som föregående præposition eller verbum fordrade» &c. (brefvet läser icke i detta ämne innehålla mer än det här anförda). — Det förefaller redan sällsamt, att BURE skulle, kort efter Gustaf Adolfs frånfälle, kunnat i tryck helt sanningslöst, men ovederlagd, förebara, att Konungen genomläst arbetet, och derom samtalat med Riks-Råden och andra personer: att en skrift, med synbara häntydingar på 14:de seklets odling och borgerliga skick, blifvit »sammansatt» i det 17:de, utan tillämplighet på detta: att Gustaf Adolfs egen Rådsherre enkom låtit författa och åt den då ej 8-åriga Kristina tillegna ett arbete, der ingen qvinnostyrrelse omnämnes, men den satsen finnes uttryckt: *we är thy lande, barn hawer til kunung* (III. 47): att emellertid den SKYTTE tillagda benägenhet för en

styrelse utan konung (se Geijer, Sv. Folk. Hist. III. 23) valt sig en motvillig tolk i Kg. Styr., der konungamagt och arfrike utgöra hufvudtankar: att om SKYTTEs enskilda och offentliga personlighet, så vidt hon är känd, föga egnar sig till en mystifikation i denna rigtning, BUREs än mindre gör det: att denne besynnerlige och tungrustade fornsvärmare skulle af en egen händelse kommit att, genom rådråkande af gammal Svenska, skriva ett verk, som i det hufvudsakliga alldeles icke är rådråkadt, utan tvertom ett i alla tider erkänt stilistiskt mästerverk, * genomträngdt af snille, ädelhet, smak, lefvande verldskännedom och fin människoblick, fastän det så väl lyckats honom, att i alla under eget namn utgifna skrifter undandölja dessa egenskaper; det oberäknadt, att BURE visat sig på många ställen ej kunna läsa och fatta den skrift, han offentliggjort, och i sjelfva företalet röjer ej djupare invigning i grammatikens hemligheter, än att han nyttjar i singularis *lågho, funnos, blefvo, fingo, frånfullo*, i stället för *låghe* o. s. v. Också har, så mycket man vet, ingen språkkarl dragit Kg. Styr:s akthet i tvifvel. LOGGENIUS, VERELIUS, STJERNHEJLM, SPEGEL, IHRE, BOTIN, SCHLYTER, PETERSEN, åberopa alla Kg. Styr. såsom en forn-urkund; oaktadt språkfelen, hvilka, så betydliga de må vara, knappt äro jemförliga med vissa i den qvarvarande gamla handskriften af Hels. L., än mindre med många i HADORPHS tryck (jfr. Alex.), och i allt fall icke äro de af NORDIN framställda. »Singularis för pluralis», för öfrigt icke utan exempel i gamla codices, är så litet öfverallta att finna i Kg. Styr., att man tvertom måste noga spana, för att träffa något dylikt; om man ej tager för fel, hvad som är strängt språkrätt enligt den forna ordböjningen, att neml. n. pl. af obestämd form öfverensstämmer, i nominat. och ackus. af adj. och pron., med nomin. af fem. sing. (t. ex. I. 27 *the land äru säll; annor land*). »Dativus för accusativus» är likaledes svår att

* Det gamla inkastet mot Kg. Styr., att stilens prydlighet ej förliker sig med en aflägsen forntids råa seder och låga odlingsgrad, utgår blott från ett falskt begrepp om forntida bildning. För att icke nämna Islands skalder, kan man allenast hänvisa på Kongespeilet, hvaraf handskrifter finnas från 13:de och 14:de seklen. men der stilen är långt mera smyckad.

upptäcka *; men väl träffas motsatsen, sannolikt genom utgifvarens förvällande, såsom ofvan är vordet ådagalagdt. Invändningen öfverhufvud, i afseende på uraktlåten iakttagelse af den kasus, som preposition och verb fordra, tyckes vara grundad på missförstånd. Att t. ex. *skada, hjälpa, skipta, spilla* m. fl. konstrueras med dat., är i full enlighet med de gamles sätt; i Hels. L. styrer *näfsa*, dat., liksom i Kg. Styr. *näpsa* o. s. v. Om *til* är förut taladt. Anmärkningsvärdt är det visst, att *af* några gånger tyckes stå med ackus. t. ex. I. 20 *af sin naturlik skipilse*; III. 58 *af ont ok orent sülskap*; men detta, såsom åtskilligt annat, kan vara oaktsamhet eller felläsning hos den gamle afskrifvaren eller hos BURE. I allmänhet äro språkfelen sådana, att de lätt undvikits af den, som förstått att skriva det hela, och, med afsigt att missleda, skulle framför allt undanröjt fläckar af det slag, som sticker en hvar i ögonen, och ej uppfunnit nya ord, hvilka gifva ingen mening, och dock händelsevis (liksom *wanhuxa, nytorva, ofös* m. fl.) genom en liten ändring kunna bli gamla ord, med en för sammanhanget lämplig betydelse. Deremot framträda så många fina drag af äkta fornlik art, att de, om än af mängden förbisedda till sin rätta natur, icke dess mindre bidraga att gifva det hela en stämpel af oförfalskad fornåldrighet, hvilken det varit här angeläget att häfda, enär detta verk icke allenast räknats till vår äldre litteraturs yppersta smycken, utan äfven utgör en ovärderlig skatt för språkforskningen, synnerligast ur lexikalisk synpunkt.

Bonavent. = Bonaventuræ Meditationum vitæ Christi versio Suecana, utg. af JOH. ERN. RIETZ, Lund 1842, 8:o, efter en på Lunds Universitets-Bibliothek befintlig handskrift, hvilken först af REUTERDAHL (se hans förut nämnda Inträdes-Tal s. 9—14) blifvit igenkänd såsom en öfversättning från Bonavent., och anses vara skriven i »fjortonde eller början af femtonde århundradet». Man instämmer gerna i hans yttrande om den vårdade grammatiken. I afseende

* Ett exempel kunde anföras I. 2 *ok ty hawär Gud mannenom* (för *mannen*) *giort herra iwi alla hawda diur*.

på den af mig åberopade Latinska urskriften se här s. 92, noten.

Ansgar. = Den gamla af CL. ARRHENIUS (ÖRNHJELM) år 1677 i qvart utgifna öfversättningen af S. Anscharii Vita; en upplaga, som, utan att vara felfri eller till rättskrifningen noggrann, likväl hörer till 1600-talets bättre tryck af fornskrifter, och i närvarande afhandling blifvit åberopad såsom temligen allmänt spridd, genom kapitlens underafdelningar för läsaren tjenligare vid citaternas jemförande, och till formatet handterligare än den i andra delen af Scriptoros intagna nya upplagan, som i stafningen något närmare följer handskriften (Kongl. Bibliothekets i Stockholm cod. A. 49 i qvart, troligen från medlet af 15:de seklet, på första bladen något skadad), och i hvilken ett par uti förra upplagan begångna läsfel blifvit rättade. Stundom är språkefelet handskriftens.

Scriptores = Scriptoros Rerum Svecicarum Medii Ævi, Tom. I utg. af ER. MICH. FANT, Upsala 1818; Tom. II utg. af ER. GUST. GEIJER och JOH. HENR. SCHRÖDER, 1828, fol.

Hert. Fredr. = Hertig Fredrik af Normandie, (efter Kongl. Bibliothekets i Stockholm cod. chart. D. 4; jfr. Alex.) utg. af G. W. GUMÆLIUS, uti Iduna, Del. IX och X.

Gamla Ordspr. = Gamla ordspråk, utg. af H. REUTERDAHL, Lund 1840, 8:o.

Flores = Flores och Blanzeflor, utg. af GUSTAF EDV. KLEMMING, Stockholm 1844, 8:o, i Samlingar utgifna af Svenska Fornskrift-Sällskapet.

Patr. S. = S. Patriks-Sagan, utg. af GEORGE STEPHENS och J. A. AHLSTRAND, 1844, i nämnda Samling.

P. Månsson = Peder Månssons Strids-Konst och Strids-Lag, utg. af GUNNAR OLOF HYLÉN-CAVALLIUS, 1845, dersamma städes.

Wadst. Kl. R. = Wadstena Kloster-Reglor, utg. af CARL FERDINAND LINDSTRÖM, 1845, dersam.

Ivan = Herr Ivan Lejon-Riddaren, utg. af J. W. LIFFMAN och STEPHENS, 1845—1849, dersam.

Valentin = Namnlös och Valentin, utg. af KLEMMING, 1846, dersam.

- Legend.** = Ett Forn-Svenskt Legendarium, utg. af STEPHENS 1847, 1849, dersam. Jfr. Cod. Bur. och Cod. Bildst.
- Med. Bib.** = Svenska Medeltidens Bibel-Arbeten, utg. af KLEMMING 1848, dersam.
- Gust. I:s Bib.** = Biblia, thet är all then Helgha Scrift, på Swensko, Upsala 1544, fol. (original-upplaga). Som detta tryck är mera sällsynt, och saknar vers-indelning, men i kapitel-följden blott sällan skiljer sig från den ännu gällande Carl XII:s Bibel, har, för läsarens bekvämlighet, hänvisningen till det äldre verket fått samma välkända sifferbeteckning, som i det yngre förekommer.
- Carl XII:s Bib.** = Biblia, Norrköping 1728, 4:o (origin. uppl. är tryckt i Stockholm 1703, fol.).
- Sjölagen** = Sweriges Rijkets Sjö-Lagh, Stockholm 1667, 4:o. 1734 års Lag = Sweriges Rikes Lag, gillad och antagen på Riksdagen åhr 1734, Stockh. 1736, 4:o (origin. uppl.).
- VERELIUS** = OLAI VERELI Index Lingvæ veteris Scytho-Scandicæ sive Gothicæ, utg. af OL. RUDBECK, Upsala 1694 fol.
- SPEGEL** = Glossarium Sveo-Gothicum af HAQ. SPÆGEL, Lund 1712, 4:o.
- LIND** = Swänsk och Tysk Orda-Bok af OLOF LIND, Stockh. 1749, 4:o.
- IHRE** = Glossarium Suiogothicum, auctore JOHANNE IHRE, Tom I, II, Upsala 1769, fol.
- IHRE, Dial. Lex.** = Swenskt Dialect-Lexicon (af JOH. IHRE), Upsala 1766, 4:o.
- SAHLSTEDT** = Svensk Ordbok, Stockholm 1773, 4:o.
- HOF** = Dialectvs Vestrogothica (af Sv. HOF), Stockh. 1772, 8:o.
- SÄVE** = Bemærkninger over Öden Gotland, dens Indbyggere, og disses Sprog, af Candidat CARL SÄVE i Upsala, uti Historisk Tidsskrift, rediger. af C. MOLBECH, B. IV, Köpenhamn 1843, 8:o.
- Edda Sæm.** = a) Edda Sæmundar, Pars I, Köpenhamn 1787; P. II, ib. 1818; P. III, ib. 1828, 4:o; den enda upplaga med Glossar, hvilket fins till hvart band.
b) Edda Sæmundar, efter RASKS recension utg. af ARV. AUG. AFZELIUS, Stockholm 1818, 8:o (AFZELII öfversättning är af samma år); hvilken uppl. är vid citationen i

denna afhandling åsyftad, när icke en annan är uttryckligen nämnd.

c) Den äldre Edda, utg. af P. A. MUNCH, Kristiania 1847, 8:o.

Sn. Edda = a) Snorra-Edda ásamt Skáldu, utg af R. KR. RASK, Stockholm 1848, 8:o (den anonyma öfversättningen, tryckt 1849, lärar vara af A. J. CNOTTINGIUS); ur hvilken uppl. mina citater äro tagna, utom i de fall då den följande är särskildt utmärkt.

b) Edda Snorra Sturlusonar, Tom. I, Köpenhamn 1848, 8:o.

Sturleson = Konunga Sögur af Snorra Sturlusyni, Tom. I—III, Stockholm 1816, 1817, 1829, 8:o.

Grágás = Hin forna Lögbók Islendinga sem nefnist Grágás, Pars I, II, Köpenhamn 1829, 4:o.

Nials S. = a) Sagan af Niáli Þorgeirssyni, Köpenh. 1772, 4:o; innehållande Isländska texten.

b) Nials-Saga, ibid. 1809, 4:o; innehållande Latinsk öfversättning och Gloss.

Egils S. = Egils-Saga, Köpenh. 1809, 4:o.

Fornm. S. = Fornmanna Sögur, Bind. I—XII, Köpenh. 1825—37, 8:o. Jfr. nästföljande.

Ágrip = Stutt ágrip af Noregs Konunga Sögum (jfr. Islend.

S. I. s. XI; Frumpart. s. XXXVIII), i B. X af Fornm. S.

Islend. S. = Islendinga Sögur, Bind. I och II, Köpenh. 1843, 1847, 8:o. I första bandet träffar man bland Tilläggen, i noggrant aftryck med handskriftens förkortningar och öfriga diplomatariska egenskaper, icke blott Are Frodes s. k. »Schedæ» eller »Islendingabók», sådant man eger detta verk uti de 2:ne af Jon Erlendsson tagna afskrifter (den ena med påtecknad år 1654), hvilka gifva den förmodade originalmembranen med dess egna skriftsätt och bokstafsformer; utan ock 2:ne små utbrutna stycken ur Homil. (se här förut s. XIV), samt ett annat gammalt fragment. Samma sorgfälliga behandling har i andra bandet blifvit egnad åt några små utdrag ur gamla handskrifter af Grágás och Jonsbok.

Fær. S. = Færeyinga Saga, utg. af C. C. RAFFN och G. C. F. MOHNIKE, Köpenhamn 1833, 8:o med gammal Isländsk text, samt öfversättning på Färöiska (af J. H. SCHRÖTER),

Danska och Tyska. Då af mig något från Färöiska dialekten blir ur ifrågavarande verk anfördt, menas SCHROTTERS öfversättning; men då annars Fær. S. åberopas, är det Isl. texten som afses.

- Alex. Saga = Alexanders Saga, utg. af C. R. UNGER, Kristiania 1848, 8:o; med Ordregister.
- Ol. Hel. S. = Olafs Saga hins Helga, utg. af R. KEYSER och UNGER, Krist. 1849, 8:o; tillika med Ordregister.
- Strengleik. = Strengleikar eða Lioðabok, utg. af KEYSER och UNGER, Krist. 1850, 8:o.
- Frumpart. = Um Frum-parta Islenzkrar Túngu i fornöld, af KONRAD GISLASON, Köpenh. 1846, liten oktaf. Boken, skriven på Ny-Isländska, innehåller upplysningar om den gamla Isländska rättskrifningen, med vidfogade citater; samt ett med all samvetsgrannhet besörjdt aftryck efter gamla, till en del mycket gamla Isländska och Forn-Norska handskrifter, hvilket återgifver de meddelade fragmenten i hela deras linguistiska och paleografiska egendomlighet (jfr. Island. S.).
- Oldn. Læseb. = Oldnorsk Læsebog med tilhørende Glossarium, utg. af MUNCH och UNGER, Kristiania 1847, 8:o.
- Norg. Love = Norges gamle Love, utg. af KEYSER och MUNCH, Bind. I, II, Krist. 1846, 1848, i kvart med höjd af folio. Första bandet innehåller äldre Gulaþ. (Gulatings), Frostaþ. (Frostatings) Lagarne m. fl., före Magnus Haakonssons (Lagaböters) tid; andra bandet Nyere Lands-Lov (förut, under namn af Magnus Konongs Laga-bæters Gula-Things-Laug, utg. i Köpenhamn 1847, 4:o) m. fl., under Magnus Lagaböters regering stiftade; jemte ett supplement till första bandet, innehållande några efter dess utgifvande upptäckta fragment af synnerligen gamla codices till äldre Gulaþ., äldre Frostaþ., äldre Eidsivaþ. eller äldre Borgarþ. Lagarne.*
- Diplom. Norveg. = Diplomatarium Norvegicum, utg. af CHR. C. A. LANGE och UNGER, Saml. I, häft. 4, Krist. 1847, 8:o.

* Det af mig vid några citater ur dessa fragment använda uttrycket »äldsta hdskr.» eller »äldsta fragmentet» är, hvad angår Gulaþ. L., måhända något oegentligt, i så måtto att 3:ne små fragment af samma lag. intagna i första bandet, af utgifvarne anses något äldre (jfr. Norg. Love I. 2 med II. 495).

- Kongespeilet** = a) **Kongs-Skugg-Sio**. Det Kongelige Speil. *Speculum Regale*, utg. af HALFDAN EINERSEN, Sorø 1768, 4:o.
- b) **Speculum Regale**. Konungs Skuggsjá. **Konge-Speilet** (utg. af KEYSER, MUNCH och UNGER), Krist. 1848, 8:o.
 Då Kongespeilet utan vidare anmärkning nämnes, är det denna uppl. som är i fråga.
- Samlinger** = Samlinger til det Norske Folks Sprog og Historie, Bind. I—VI, Krist. 1833—39, 4:o.
- LYNGBYE** = Færøiske Quæder, samlede og oversatte af HANS CRISTIAN LYNGBYE, Randers 1822, 8:o.
- RASK**, Isl. Spr. Oprind. = Undersøgelse om det gamle Nordiske eller Islandske Sprogs Oprindelse, Köpenhamn 1848, 8:o.
- Anvisn.** = Anvisning till Isländskan eller Nordiska Fornspråket, Stockholm, 1848, 8:o.
- Vejledn.** = Kortfattat Vejledning till det oldnordiske eller gamle islandske Sprog, uppl. 2, Köpenh. 1844, liten oktaf.
- A. Sax. Spr.** = Angelsaksisk Sproglære, Stockholm 1817, 8:o.
- Fris. Spr.** = Frisisk Sproglære, Köpenh. 1825, liten oktaf.
- Dan. Gram.** = Dr. E. C. RASK's Danish Grammar edited by THORL. GUDM. REPP, uppl. 2, Köpenh. 1846, 8:o.
- Retskrivn.** = Forsög til en videnskabelig Dansk Retskrivningslære, Köpenh. 1826, 8:o.
- Norr. Gram.** = Det oldnorske Sprogs eller Norrœnasprogets Grammatik, af MUNCH och UNGER, Kristiania 1847, 8:o.
- MUNCH**, F. Sv. Spr. = Forn-Svenskans (*Svensku ok Gøzku*) och Forn-Norskans (*Norrønu*) Språkbyggnad, jemte ett Bihang om den äldsta runskriften, Stockholm 1849, 8:o.
- Fremstilling** = (se här längre fram s. 5).
- Nord. Runeskrift** = Kortfattat Fremstilling af den ældste Nordiske Runeskrift, Kristiania 1848, 8:o.
- PETERSEN**, Dan. Spr. Hist. = Det danske, norske og svenske Sprogs Historie, af N. M. PETERSEN, Del. I, II, Köpenhamn 1829, 1830, 8:o.
- Dän. Spr.** = Dänische Sprachlehre für Deutsche, Köpenh. 1830, 8:o.
- HOLMBOE**, Oldn. Verb. = Det oldnorske Verbum, oplyst ved Sammenligning med Sanskrit og andre Sprog af samme Æt, af C. A. HOLMBOE, Kristiania 1848, 4:o.

- AASEN**, Nor. Folk. Gram. = Det norske Folkesprogs Grammatik af **IVAR AASEN**, Krist. 1848, 8:o.
- BJÖRN HALDORSEN** = Lexicon Islandico-Latino-Danicum **BJÖRNIS HALDORSONII**, utg. af **RASK**, Vol. I, II, Köpenh. 1844, 4:o.
- MOLBECH**, Ordbog = Dansk Ordbog, Del. I, II, Köpenh. 1833, stor oktaf.
- Dial. Lex. = Dansk Dialect-Lexikon, Köpenh. 1844, 8:o.
- HALLAGER** = Norsk Ordsamling, saml. og udg. af **LAURENTS HALLAGER**, Köpenh. 1802, 8:o.
- GRIMM**, Gram. I, uppl. 2 = Deutsche Grammatik von Dr. **JACOB GRIMM**, Erster Theil, zweite Ausgabe, Göttingen 1822, 8:o; hvilken uppl. är afsedd, när ej den följande är för tillfället eller nyss förut antydd.
- Gram. I, uppl. 3 = Erster Theil, dritte Ausgabe, ib. 1840; omfattande den del af Ljudläran, som behandlar vokalerne.
- Gram. II = Zweiter Theil, ib. 1826.
- Gram. III = Dritter Theil, ib. 1834.
- Gram. IV = Vierter Theil, ib. 1837.
- Gesch. = Geschichte der deutschen Sprache, Band. I, II, Leipzig 1848, 8:o (tryckt i Berlin).
- Jfr. **SCHULZE**.
- LATHAM** (se här förut s. III).
- GABELENTZ** = Glossarium der gothischen Sprache von **H. C. v. D. GABELENTZ** und Dr. **J. LOEBE**, Leipzig 1843, 4:o.
- Gram. d. Goth. Spr. = Grammatik der gothischen Sprache, af desamme, 1846, 4:o.
- Dessa båda verk utgöra andra bandet till den af samme författare utgifne Ulfilas, hvaraf första bandet, Leipzig 1843, upptager den Mös. Göt. texten.
- SCHULZE** = Gothisches Glossar von **ERNST SCHULZE**, mit einer Vorrede von **JACOB GRIMM**, Magdeburg (1848?), 4:o.
- RICHTHOFEN** = Altfriesisches Wörterbuch von Dr. **KARL** Freiherrn von **RICHTHOFEN**, Göttingen 1840, 4:o; utgifvet i följd med hans Friesische Rechtsquellen, Berlin 1840, 4:o.
- OUTZEN**, Gloss. d. Fries. Spr. = Glossarium der friesischen Sprache, besonders in nord-friesischen Mundart, herausgegeben von **L. ENGELSTOFT** und **C. MOLBECH**, Köpenhamn 1837, 4:o.

BOSWORTH == A. Dictionary of the Anglo-Saxon Language, London 1838, stor oktaf. Andra upplagan: A compendious Anglo-Saxon and English Dictionary, London 1848, 8:o. Åtskilliga Svenska språkläror och ordböcker äro nämnda s. 1—4.

F. Hög-T. == Forn-Hög-Tyska; **F. Ned. Sax.** == Forn-Neder-Saxiska; **A. Sax.** == Anglo-Saxiska m. fl. förkortningar behöfva knappt förklaring (jfr. s. 4, noten).

Stockholm i Febr. 1850.

Tryckfel.

- S. XVIII rad. 3 uppfir. sättes semikolon, i stället för parentes, framför af
- » 29 rad. 14 i mellersta parenthesen *ut* läs *dut*
- » » 27 » » » *it* läs *dit*
- » 31 » 3 nedifr. *skióta* läs *skiót-a*
- » 49 » 2 af första noten sättes parentes efter *tänka*
- » 52 » 40 uppfir. *limm* läs *imm*
- » 58 » 19 » *befäladt* läs *befäladh*
- » 62 » 8 » *inseät* läs *inseäd*
- » 68 » 23 » i några exemplar *vändes*, i andra *n* *vanas* för *an-vändes*
- » 96 » 14 » *göra* läs *gära*
- » 105 » 28 » *den* läs *then*
- » » 29 » *thy* läs *thy som*
- » 112 » 11 nedifr. *stört mot* läs *stört imot*
- » 114 » 6 af första noten utgår parentes efter *fl.*
- » 118 » 6 uppfir. uti parentes *j-* läs *j*
- » 120 » 1 i noten *förekomma* läs *förekommer*
- » 142 » 8 i noten sättes komma (,) efter *ἰοημι*
- » 143 » 40 nedifr. *bið-i-a* läs *biþ-i-a*
- » 156 » 10 uppfir. *de äldre* läs *äldre*
- » 167 » 8 nedifr. i första parenthesen *n* läs *n.*
- » 172 » 20 uppfir. bör vara semikolon mellan 12 och 1
- » 178 » 17 » *þvo* läs *þvoh*
- » » 20 » *þoh* läs *vloh*
- » 182 » 23 » *Kr.* läs *K.*
- » 209 sista raden *fodh* läs *fodh*;
- » 214 rad. 8 uppfir. *smider* läs *snider*
- » » 9 » *smiden* läs *sniden*
- » 241 » 11 » bör vara punkt efter parentes
- » 248 » 1 » *ai* läs *ai*
- » » 4 » *Isländarnes* läs *Isländarens*
- » 253 » 5 » *gemenligan* läs *gemenligen*
- » 257 » 1 » *stryker*, *stryker* läs *stryka*, *stryker*
- » 262 » 19 » *twista* läs *twista*
- » 271 » 14 » *i hdskr.*; *hos Hadorph* läs *i hdskr. och hos Hadorph*;
hos Schildener
- » 275 » 13 nedifr. *bildadt* läs *bildad*
- » 279 » 17 uppfir. *dugat* läs *dugat*,
- » 281 » 3 » *turfa* läs *purfa*
- » 286 » 2 » uti vissa exemplar är i utfallet vid vensta kanten
- » 290 » 3 » » » *begar* för *begär*
- » 296 » 1 » *bildningen*, läs *bildningen*.

Vid tryckningen har, i en del exemplar, *þ* blifvit på några ställen otydligt; oftare pricken öfver det kursiva *i* gått förlorad, i anseende till typernas skörhet; någon gång äfven ett skiljetecken blifvit föga eller intet märkbart, — olägenheter, som likväl ej torde gifva anledning till missförstånd.

FÖRSTA BOKEN.

Konjugationerna i allmänhet.

FÖRSTA KAP.

Inledning.

Uppfattningen af konjugationerna, till antal och öfriga bestämningar, har efter olika åsichter mycket vexlat. Författaren till vår äldsta egentliga språklära, NILS TJÄLLMANN (Grammatica Suecana, eller en Svensk Språk- och Skrif-Konst, Stockholm 1696) antager följande konjugationer: I *älska*; II *föra*; III *tro*. Verb med enstafvigt impf., såsom *taga*, *finna*, jemte sådana som ega tvåstafvigt impf. med förändrad vokal, t. ex. *bära*, *sätta*, räknas af honom till 2 konjugationens anomala. Efter hans tid har man i större eller ringare mån afvikit från hans grundsatser, och uppställt flerahanda system, af hvilka de mera framstående skola här i sina grunddrag tecknas. — CARL FR. LJUNGBERG (Svenska Språkets Redighet, Strengnäs 1756) har följande schema: I *drabba*, *löna*; II *väga*, *döpa*; III *falla*, *vinna*; IV *bära*, *tro* (d. v. s. verb med enstafvigt presens). ABRAH. SAHLSTEDT (Svensk Grammatika, Stockholm 1769, 2:a uppl. 1798) har I *älska*; II *höra*; III *märka*; IV *taga*; hvaremot enstafviga verb, såsom *bo*, *dö*, anses för anomala. Detta system igenfinner man hos P. MOBERG (Försök till en Lärobok för nybegynnare i Allmänna och Svenska Grammatiken, Stockholm 1815, 2:a uppl. 1825), JONAS SVEDBOM (Inledning till Svenska Språkläran, Hernösand 1824, 2:a uppl. 1828), WESTE (Svenskt och Fransyskt Lexicon, Stockholm 1807) m. fl. CARL BRUNKMAN (Förberedelse till en Svensk Grammatica, hvaraf början utkom i Stockholm 1767, men slutet först 1774) har I *älska*; II *lära*; III *gifva*; IV *tro*; V *gå*; VI *veta*. Till tretalet återkommer AND. AF BOTIN

Sv. Spr. Lagar.

(Svenska Språket i tal och skrift, Stockholm 1777, 2:a uppl. 1792), som har I *älska*; II *lära*; III *taga*, *bära*; men olik Tjällmann bildar Botin ej af de enstafviga verben särskild konjugation, utan ställer de regelbundna under 2 konjug. o. s. v.; hvaremot han, liksom de fleste af hans föregångare, inrymmer särskild plats åt verb med enstafvigt impf. Denna Botins uppställning, som vunnit Svenska Akademiens godkännande (se Svensk Språklära, utgifven af Svenska Akademien, Stockholm 1836), är jemväl antagen af AND. FRYXELL (Svensk Språklära, Stockholm 1824, 6:te uppl. 1837), af P. G. BOIVIE (Försök till en Svensk Språklära, omarbetad uppl. Upsala 1834), af U. W. DIETERICH (Ausführliche Schwedische Grammatik, Stockh. und Leipzig 1840, 2:te Aufl. 1848), af lexikografen J. G. P. MÖLLER (Svensk och Tysk Ordbok, 2:a uppl. Leipzig 1808) m. fl. Men ehuru Botins åsigt i denna del vunnit den jemförelsevis allmännaste efterföljd, har i senare tider äfven Sahlstedts blifvit återupplifvad, t. ex. af O. T—N (Svensk Grammatika i sammandrag, Örebro 1837); äfvensom Ljungbergs, med någon modifikation, framträder hos S. J. FILEN (Lärobok i Allmänna och Svenska Grammatiken, Jönköping 1834, 6:te uppl. 1846), som har I *kalla*; II *böja*, *köpa*; III *taga*; IV *tro*; dock under förklarande, att »Svenska språket egentligen har blott två konjugationer, nemligen den första och tredje»; samt att »den andra blott är en sammandragning af den första», från hvilken åter den fjerde blott är en genom uteslutet *a* i infinitiven förorsakad afvikelse. Till och med Brunkmans sexdelning, fastän annorlunda fattad, träffas å nyo hos en onämnd (COLLNÉR), som eljest i många fall går sin egen väg. Han tänker sig konjugationerna sålunda (se Lärobok i Svenska Språket, Stockholm 1815): I *falla*; II *vänta*; III *känna*; IV *tänka*; V *bo*; VI *gå*.* Denna indelning är anmärkningsvärd hufvudsakligen derföre, att här främsta rummet intages af ett verb med enstafvigt impf. — Med en annan jemkning af den äldre konjugations-byggnaden, eller en förening af Ljungbergs och Sahlstedts indelningar, gör man bekantskap hos C. J. L.

* På titelbladet angiver han sig såsom författare till »Försök i Svenska Språkläran», hvarur Moberg (uppl. 2 s. 235) anförer följande ordning för konjugationerna: I *finna*; II *vänta*; III *känna*; IV *röna*; V *tro*; VI *se*; således samma system som det ofvan antecknade.

ALMQVIST (Svensk Språklära, Stockholm 1832, 3:e uppl. 1840), som lemnar dessa 5 konjugationer: I *måla*; II *höja*; III *läka*; IV *spå*; V *hinna*. Dock kunna 2, 3 och 4 konjug. betraktas såsom blott »artförändringar» af den 1:a; till följd hvaraf Svenskan har »allenast två egentliga böjningsformer för sina verber» (s. 84).

Det under vidhållande af något bland de gamla Svenska konjugations-systemen gjorda erkännande, att en tvådelning ändock vore den egentliga, synes vara föranledt af den berömda RASK, hvilken i alla »Gothiska» (Germaniska) språk ser mycken öfverensstämmelse i verbens böjningssätt, och uti Isländskan träffar samma indelningsgrund, som i Möso-Götiskan, Anglo-Saxiskan, Tyskan och Holländskan; motsvarigheter, som afvenledes i Grekiskan och Latinet ej sakna jämförelsepunkter. Redan i presens indik. skönjes uti Isländskan en skilnad, som delar verben uti 2:ne väsendtligen utmärkta »hufvudflocker», der imperfektet i den ena (»enklare») är flerstavigt, i den andra (»konstigare») enstavigt med förändrad vokal; preter. part. pass. i den ena på *t*, *dr*, *d*; i den andra på *it*, *inn*, *in*. Den enklare hufvudfloeken, motsvarande *verba pura* i Grekiskan, och 1, 2, 4 konjug. i Latin, har I *kalla*, II *brenna* (bränna), III *telia* (»telja»); den konstigare, motsvarande *verba impura* i Grek. och 3 konjug. i Lat., har I *brenna* (brinna), II *gefa* (gifva), III *gripa*, IV *låta*, V *friösa* (»frjösä»), VI *fara*; hvilken senare flock ej betydligt afviker från den af Zahn för Mös. Göt. och af Adelung för Tyskan antagna indelning (jfr. Anvisn. s. 435 och följ.). Denna uppfattning, som af RASK tillämpats äfven på Ang. Sax. (se Ang. Sax. Spr. s. 52 och följ.), har, hvad Isländskan vidkommer, i hans sista åt samma språk egnade grammatik blifvit, med någon omställning i klasseringen, genomförd; så att den konstigare hufvudarten (här kallad »den slutna», i motsats till »den öppna» eller enklare) innehåller verben i följande ordning: I *gefa*, II *låta*, III *fara*, IV *brenna*, V *gripa*, VI *skiöta* (Vejledn. s. 46 och följ.); hvilken jemkade fördelning afvenväl blifvit lämpad på Forn-Frisiskan (se Fris. Spr. s. 65 och följ.) och den nyare Danskan (se Dan. Gram. s. 39 och följ.). I den första affattningen har den Raskiska konjugations-theorien blifvit af PETERSEN orubbad öfverförd, ej mindre på Danskan under de

aldre tiderna, än på den äldsta Svenskan (Dan. Spr. Hist. I. 443—446 m. fl. st.; II. 485—488); i den senare är hon af samme författare använd på nuvarande Danskan (Dän. Spr. s. 49 och följ.). På samma plan befinner sig en Svensk författare, HAMPUS KRISTOFFER TULLBERG (Svensk Språklära, Lund 1836), som, med hufvudsakligt upptagande af den Raskiska anordningen, fattar denna, tillämpad på vårt modersmål, sålunda: första hufvudarten (i hvilken imperfektet »har en gifven ändelse *-de* eller *-te*, det passiva participium ändas på *-d*, eller på *-t* efter konsonant») innehåller »3 klasser eller konjugationer», neml. I *kalla*; II a) *äga*, b) *köpa*; III *välja*. Andra hufvudarten (omfattande de verb, » hvilka, saknande ändelse i imperfektum, bilda detta tempus genom att förändra stammens vokal; och hafva det passiva participium på *-en*, *-et*, supinum på *-it*») sönderfaller i 6 klasser: I *gripa*, II *taga*, III *låta*, IV *binda*, V *gifva*, VI *bryta*, af hvilka 6 klasser de 3 första äro utan vokalförändring i impf. pl., de 3 sista deremot undergå en sådan. Enstafviga verb finnas upptagna under första hufvudartens 2:a klass, när de äro regelbundna; under andra hufvudarten, när de i impf. tillhöra denna (s. 38 och följ.).

Från en i hänseende till RASK något skiljaktig synpunkt utgår den store språkforskaren JAKOB GRIMM, som i sitt ryktbara grammatiska verk äfven omfattat Isländskan, Svenskan och Danskan. Han antager så väl för nomen som verbum en *stark* och en *svag* böjning, genomgående alla s. k. Tyska tungomål.* Uti den äldre behandlingen af grammatiken (den enda, som ännu hunnit till ordböjningen), tänker han sig verbets *starka* böjning (hos RASK den »konstigare» eller »slutna») såsom innefattande 12 konjugationer, hvilka dock endast i »Gothiska» språkarten (Möso-Götiskan), hvaraf de äldsta lemmingar nu äro för handen, fullständigt framträda. Emellertid blifva samtliga German-språken sammanställda med hänsigt till det idiom, som uppenbarar sig i den äldsta formen. De Svenska *starka* konjugationerna blifva då: I *falla*, II *heta*, III *löpa*,

* Han förstår dermed, hvad af RASK kallas »Gothiska», af andre Germaniska, d. v. s. Tyska och Skandinaviska. Till dem räknar han Möso-Göt., Hög-Tyska, F. Ned. Sax. (»altsächs.»), Holländ. (»niederländ.»), F. Fris., Ang. Sax., Engelska, Isländska (»alt nord.»), Svenska och Danska.

IV *låta* (V och VI saknas), VII *fara*, VIII *gripa*, IX *skjuta*, X *gifva*, XI *stjåla*, XII *brinna* (Gram. I, uppl. 2, s. 998—999). Af dessa motsvara dock de 6 första klasserna sådana Mös. Göt. verb, som undergå reduplikation, d. v. s. upprepa roten (t. ex. *saisalt*, saltade, af *saltan*, salta), något som i Svenskan icke förefinnes; då de 6 återstående ega sitt kännetecken i vixel-ljud (»ablaut»), d. v. s. vokal-vexling i roten, framträdande i »präteritum» (impf. och part. preter.). Men ehuru denna fördelning anses ega företräde, och särskildt lämpar sig till Mös.Göt. och F.Hög-T. (jfr. s. 836—837), har GRIMM icke strängt hållit på densamma; utan medgifvit, att klasserna I—VI kunna sammanslås till en enda, hvilket jemväl kan utsträckas till X och XI; hvarigenom man allenast finge 6 klasser eller »konjugationer» (s. 1034—1035), — en åsigt, som synes hafva stadgat sig i sista upplagan af GRIMMS stora verk, hvarom mera i det följande. De *svaga* konjugationerna åter utgöras i Svenskan af I *tålja*, *brünna*; II *kalla* (s. 1000—1001). Deras kännemärke är dels aflednings-vokal (hvilken dock för Svenskan alldeles försvunnit i vissa verb, t. ex. *brünna*; i andra blott uti vissa former kvarstår, t. ex. *kallade*, d. v. s. *kall-a-de*; i andra öfvergått till konsonant, t. ex. *tålja*, d. v. s. *täl-i-a*), dels en mellan aflednings-vokalen och ändelsen inskjuten konsonant i »präteritum» (jfr. s. 839, 1040—1041 m. fl. st.), i Svenskan *d* eller *t*.

I sammanhang härmed må omförmälas, att GABELENTZ och LOEBE antaga för Mös.Göt. blott 3 konjugationer, en stark, en svag och en blandad (Gram. d. Goth. Spr. s. 86 och följ.); samt att MUNCH och UNGER för »Oldnorsk», såsom Isländskan efter den nya Norska terminologien benämnes, hafva 7 starka konjugationer: I *brenna*, II *gefa*, III *fara*, IV *gripa*, V *nióta* (»njóta»), VI *heita*, VII *hlaupa*, af hvilka de 2:ne sista innefatta verb, som i äldsta tiderna danade impf. genom reduplikation; och 2 svaga: I *telia* (»telja»), *dorma*; II *kalla* (Norr. Gram. s. 22 och följ.). För de nyare Skandinav-språken har Prof. MUNCH uppställt 6 starka konjugationer: I *finna*, II *bära*, III *fara*, IV *stiga*, V *flyta*, VI *falla*; samt 2 svaga: I *küpa*, II *älska*. (Sammenlignende Fremstilling af det danske, svenske og tydske Sprogs Formlære, Christiania 1848, s. 9 och följ.).

Sedan nu en sammanträngd tafla blifvit uppdragen öfver de efter mer eller mindre skilda utgångspunkter anordnade konjugationerna, återstår den icke lätt besvarade frågan, hvilket sätt här blir att föredraga, hvilken väg kan beträdas, för att med den vetenskapliga enheten förbinda det populära ändamålet. För betraktelsen inställa sig då först till granskning resultaten af den nyaste forskningen i det här afhandlade ämnet; emedan i första rummet bör undersökas, huruvida eller på hvad sätt dessa forskningens yngsta frukter kunna vinna omedelbar tillämpning på den nu förhandvarande verkligheten.

Att den redan af RASK klart fattade och sedan af GRIMM på ett storartadt vis genomförda, utvidgade och säkrare bestämde planen, i fråga om konjugationernas uppställning och ömsesidiga förhållanden, i enlighet med verbens skaplynne och bildning, är, sedd från den rent vetenskapliga sidan, af stor betydelse och rika följder, lär icke betvivlas. Man blir härom öfvertygad, ju mer man intränger i GRIMMS hela grammatiska system, hvilket, hållet i en strängt vetenskaplig form, och nästan nedtyngdt genom massan af nya fakta och nya åsichter, ofta i en djerf tankegång framställda, visserligen, för 'att i alla delar rätt genomskådas, erfordrar en långvarig och ansträngande betraktelse; men allt mer aftäcker sin gedigna rikdom, blottar sin inom ett hårdt skal bevarade friska kärne. Äfven utan att ännu hafva genomträngt hans grammatiska byggnad i alla dess enskildheter, skall man snart upptäcka, huru djupt rotfäst hans verbal-indelning är, hvad angår de hufvudsakliga beståndsdelarne, och huru den »starka» konjugations-gruppen står i nära samband med språkets hela utvecklingssätt, synnerligast med Ljudläran och Ordbildningen. Härmed är dock icke gifvet, att en anordning, som möjligen är den enda lämpliga uti den jemförande språkforskningen, och i allmänhet vid en omfattande historisk och mera spekulatif uppfattning, derföre skall med fördel kunna läggas till grund för läroboken och ordboken i ett lefvande språk, eller öfverhufvud erbjuda ett ämne, som mängden af läsare kan tillägna sig, och för sin bildning göra fruktbart.

Hvad man härvid genast varseblifver, är, att förevarande indelningsgrund befinnes djupast och vidsträcktast genomgripande, ju äldre språket är. Mös. Göt. t. ex. eger former,

som annars saknas; bland dessa framför allt fullständig reduktion. Men icke blott detta: språken i allmänhet hafva, såsom GRIMM sjelf vid flere tillfällen anmärkt och ledt i bevis, erfarit en tilltagande förlust af starka verb inom för öfrigt mer och mindre bevarade klasser; hvilket om Svenskan gäller i högre grad, än kanske om något af syskon-språken. Samma är förhållandet med de vokal-förvandlande svaga verben (t. ex. *välja, valde, vald*), hvilkas område allt mer kringskäres. Der således ändamålet hufvudsakligen är framställning af fornspråket, vare sig i skrift eller i allmogesspråk, hvilka, ju äldre de äro, dess bättre återgifva det forntida lynnet, — der lämpar sig bäst ett schema, uppgjort efter språkens äldsta tillstånd. Men vigten af en på det gamla grundad indelnings bibehållande minskas, allt efter som språket aflägsnat sig från sin första typ: behovet af en behandling, som gör afseende på språkens nya egenheter, gör sig mera gällande, allt efter som dessa framträda bjert och i massa. Icke i något af de nyare German-språken, icke ens uti Isländskan, spelar t. ex. det afleda, uråldriga *a* (såsom i *kall-a-de*) en så stor roll, som i Ny-Svenskan: i intet gammalt eller nytt språk, utom Ny-Svenskan, fins en böjning, sådan som den för de enstaviga verben, med dubbla tempus-tecken (såsom i *fly-dde, fly-dd, fly-tt*), med ett eget part. pres. (såsom i *fly-ende*,* och andra egenheter. Verben, som följa *kalla*, omfatta ungefär $\frac{5}{6}$ af verbens hela antal, och deras värde är i fortfarande utvidgning: de, som följa *fly*, äro icke särdeles många; men de flesta äro mycket gångbara, och deras tal står i tillväxt: båda dessa grupper ega en framtid, då deremot hela den starka flexionen lutar till undergång. Och likväl har, i de nya konjugations-systemen, *kalla* ej större plats än *välja*, med några få och allt mer otrogna följeslagare; och *fly* är ingenstädes inrymdt, ehuru dess böjning utgör ett slutet helt, med ingenting annat fullkomligen mätbart. De två orden *låta* och *gråta*, de enda inom sin klass, hvilka gå lika, kunna,

* Detta partic. är af så mycket större vikt, som det i substantif egenskap begagnas uti flere särdeles allmänna ord, såsom *afseende, anseende, inseende, hänseende, förutseende, betcende, ernående, uppnående, beroende, förtroende, välmående, illamående, påstående* m. fl., hvilka. enligt den nya klasseringen, hvarken ur ordböjningen eller ordbildningen kunna förklaras, betraktade såsom Svenska alster.

med sina vacklande impf. *lät* och *let* (det senare i bemärkelsen: ljud), *grät* och *gret*, ej mera inom grammatiken öfver det nya språket ega samma betydighet, som *kalla*, hvilket går lika med bortåt 2000 andra enkla verb; oändligheten af sammansättningar ändå att förtiga. Det vore ett missförhållande, om samma rättigheter tilldelades ett par tusen ord af en böjning, och ett par stycken af en annan. Man kan med all samvetsgrannhet undersöka en detalj: man kan hänvisa på betydelsen af ett fragment, som återstår efter en förgången eller utdöende skapelse; men samma utrymme i det nya systemet kan ej lemnas åt en liten spira, som åt ett stort helt.

Ingen af dessa anmärkningar, i fall de ega något värde, drabbar RASK eller GRIMM, som för särskilda ändamål, hufvudsakligen gamla språk, antagit sina indelningsgrunder, de der, sedda i sina vederbörliga lägen, ingalunda kunna betraktas blott som eftergifter för teorien, på bekostnad af sakförhållanden, utan tvert om utgått från dessa. Icke heller äsyftas något misskännande af den förtjenst, som kan vara nedlagd i försöken, att äfven för nyare språk tillgodogöra den systematiska uppställning, hvilken befunnits ändamålsenlig vid behandlingen af gamla tungomål. Äfven genom en sådan analys kan ett vetenskapligt syfte uppnås. Men det gäller, huruvida en för det gamla bestående regel kan, sedan denna blifvit rubbad eller betydligt modifierad, vidare i sin helhet lämpas på det nya; då fråga är om att i en hel blick omfatta detta nya, med dess mångfald och egenheter. Hvad som i teorien är godt, är det icke alltid vid tillämpningen: hvad som i det ena af de nya German-språken är tjenligt eller oskadligt, är det icke derföre i det andra.

Underkännes ej denna bevisledning, så låter det väl förena sig, å ena sidan, att i allmänhet för theoretiska och historiska ändamål antaga den Rask-Grimmska verbal-uppställningen, såsom tillämplig på det ursprungliga och för alla Germaniska språk gemensamma tillståndet; å andra sidan, att i den nuvarande Svenskan praktiskt följa en annan, i öfverensstämmelse med det lefvande språkets särskilda utvecklings-art. Båda sätten kunna anses historiska, emedan historien upptecknar icke blott det förflutna, men äfven det närvarande: båda rationella, emedan det nya, som allmänt gäller i verkligheten,

måste erkännas i teorien; om ej som rätt, likväl som faktiskt. Uti språken, likasom i den politiska världen, fins ej en egande-rätt för alltid; och hvad som under en viss tid är våldkräkning, kan under en annan bli laga fång. Ordet *begge* (Isl. *beggia*) är t. ex. en ursprunglig genitif, *hvem* egentligen blott datif; men båda brukas nu äfven i nominativen, och man har af dessa oblika former gjort genitiverna *begges* och *hvems*; liksom Dalfolket gjort af »*nánám*» (honom) genit. »*nánáms*» (hans). Det är, om man så vill, en ofantlig barbarism; men en sådan, som våra största snillen och tänkare tillåtit sig: en sådan, hvartill motstycken förefinnas i alla nyare språk, och som, innan han vunnit allmänt erkännande, bör med all omsorg motarbetas, men som det är för sent att vägra en plats i språkläran, sedan han inkräktat språket. Alla nyare ideom äro, från början, till stor del blott förskämning af de äldre; men kunna i sin ordning hinna till en hög grad af lagbundenhet, liksom af skönhet. Icke lär man komma en regel på spåren, hvilken sträcker sitt valde öfver alla tider. Den historiska språkforskningen tillkommer allenast, att uppsöka de lagar, som, mer eller mindre orubbade, framträdt under århundradens lopp. Sedan dessa lagar äro återfunne, inträder pröfningen af deras användbarhet för tillfället.

Innan vi gå längre i undersökningen, torde vara på sitt ställe, att här intaga frågan om *konjugationernas ålder*. RASK synes antaga de svaga verben såsom de äldsta; eftersom han förutsätter, att det Isl. participets *-inn* står för *-idr*, och håller för troligt, att det imperfektiva kännetecknet *d* eller *t* bortfallit icke blott ur de Isl. verben af andra hufvudarten (de starka verben), utan äfven ur de Grek. och Lat., af hvilka Lat. bibehållit *t* i det participiala *-tus*, som har motsvarighet i det Grek. afledda participet på *-τοσ* (Isl. Spr. Oprind. s. 268—273). GRIMM deremot yttrar, att den starka böjningen synbarligen är den ursprungliga: hennes rörelser äro friare, fullständigare än den svagas: den förra är mångfaldig, den senare enformig: den enas ädla drifkraft synes allt mer förbrukad, förvirrad och gätlik, då den andras genom yttre medel lätt bibehåller och återställer en förlorad ordning: den ena omfattar icke alltid rena rötter, men dessa gå dock alltid starkt, medan den andra oafslåtligen inbegriper blott härledda ord: den

ena, slutligen, aftager gradvis, då den andra allt mer tilltager; så att utländska ord, med högst få undantag, bli den svaga flexionen underkastade (jfr. Gram. I. 839 och 1040). Vidare har GRIMM på mer än ett ställe ådagalagt, huru de starka verben djupt ingripa på ordbildningen, — en verksamhet, som de svaga i vida ringare grad utfva. Allt detta talar för de starka verbens företräde i ålder, något som äfven BOTIN anat, då han säger, att de till hans tredje konjug. hörande verb äro »märkvärdiga icke allenast af sin enfalldiga betydelse och ovillkorliga nödvändighet, hvaraf till deras ålder i språket kan slutas, utan ock af sina hänledningar» (uppl. 2 s. 151). — RASKS argument är till sin vikt icke så beskaffadt, att det ensamt kan uppväga alla, som på motsatta sidan kunna uppställas; och särskildt gäller detta om hans påstående, att participets *-inn* föreställer *-idr*, till hvilken sats vi uti tredje Boken (se der Part. preter.) återkomma. En annan betänklighet vore måhända, att de starka verben, ju längre de träda tillbaka i forntiden, visa en stor mångfald, att icke säga inveckling; då annars bildningens gång kan synas vara ett fortskridande från det enkla till det sammansatta, från det lilla till det stora, ur fröet till växtens yppighet; ehuru väl sedan, på en viss utvecklingspunkt, ett behof inträder, att återgå till det enkla, för att liksom hopknyta den förspridda rikdomen. Detta förhållande kunde leda till den tanken, att den starka böjningen vore ett alster af en längre framskriden odling. — Men vi känna icke språket såsom frö, först såsom växt; och denna, innan den ännu stiger upp i dagen, har sin utgång ur roten, med hennes fina, invecklade trådar. Odlingens första upprinnelse är oss en gåta, och dess gång kunna vi ej alltid följa; men att sluta af hvad som faller inom historiens synkrets, har man skäl att föreställa sig en fortgång från mångfald till enhet, från enskildt till allmänt, från konkret till abstrakt; ehuru visserligen på samma gång, i annan rigtning, det lilla förstoras, det enkla blir sammansatt. RASK yttrar, att »det språk, som har den konstigaste grammatiken, är det mest oblandade, det ursprungligaste, äldsta och källan närmaste»; att derföre »Danskan är enklare än Isländskan, Engelskan än Anglosaxiskan»; att det på samma sätt förhåller sig med Ny-Grekiskan till Forn-Grekiskan, med Italienskan till Latin,

Tyskan till Mösö-Götiskan, och så i allt hvad man känner (Isl. Spr. Oprind. s. 35.* Denna åsigt har utan tvifvel sin riktighet, i det hela taget; men i alla enskildheter kan den icke genomföras. Så t. ex. lärer den Isländska verbal-inrättningen, med de många öfvergångs-ljuden, icke vittna om ursprunglighet i jemförelse med Mös. Göt., som saknar sådana. Men om det än kan låta säga sig, att ett eller flere språk, på ett visst stadium af sin utveckling, erhållit en konstigare bildning, kan detta icke upphäfva giltigheten af alla grunder, som kunna förebringas till bevisning af den starka böjningens företräde i ålder, hvilket nästan ensamt deraf kan anses gifvet, att denna böjning förråder en söndersprungen enhet, hvars lifskraft utslocknar, och hvars regel blir af nyare släkten oförstådd.

Emellertid är det, för vårt härvarande ändamål, en vigtig företeelse, att i allt fall äfven den svaga flexionens tillkomst är förhistorisk, och att, i alla nu kända German-språk, de svaga verbens daning framträder med full bestämdhet i de äldsta minnesmärken; till och med i större vexling, ju längre man uppstiger till den grånade forntiden; så att GRIMM funnit skäl, att i Mös. Göt. och F. Hög-Tyskan bilda tre svaga konjugationer, men i de öfriga högst två. Här af inhämtas, att jemväl den svaga böjningen har med sjelfnödvändighet utvecklats sig, och är tillräckligt uråldrig, för att erbjuda en värnadsvärd historisk grundval. Hon har derjemte så införlifvat sig med den allmänna språk-logiken, åtminstone på närvarande odlingsgrad, och står genom sin enkelhet så nära den ursprungliga tankegången, att en hvar, ja redan barnet, med lätthet tillagnar sig hennes ledande grundsatser; då man deremot icke utan möda blir hemmastadd med den starka flexionens egenheter, dem man ofta är färdig att misstänka, och dem man ej kan göra hos sig lefvande annorlunda, än såsom tradition eller ren erfarenhets-kunskap i hänseende till hvart ord särskildt; fastän också här kan någon gång försökas en

* Orsaken till de mångahanda ljudskiftena i de Isl. starka verben, till en del äfven i Grekiskan och Latin, söker likväl RASK deruti, »att ett och samma verbum i olika dialekter haft olika former, af hvilka den ena bibehållits i några, den andra i andra tempora» (Anvisn. s. 158). Mångfalden vore icke då ursprunglig, utan härleddes sig från en brusten enhet.

böjning efter analogi. Då härtill kommer, att, i vårt modersmål, de till antal så ofantligt öfverlägsna svaga verben ordna sig, inom sig sjelfva, i flere sjelfständiga massor, hvardera med sina bestämda kännemärken, så kan nog anledning förefinnas, att inom dem uppgöra flere konjugationer; oaktadt en så beskaffad splittring ej mera kan blifva ändamålsenlig på de starka verbens plan, der det redan ringa antalet kanske hvarvt årtionde gör en ny förlust.

I det föregående är jemväl antydt, att de *enstafviga* verben, med vokalslut i stammen, icke kunna lämpligen fördelas på andra konjugationer. Att, under en sådan gruppering, vid alla tillfällen framhålla, att dessa verb skilja sig, uti alla karakteristiska tempus, från dem, som de underordnas, vore ett erkännande af indelningens orättvisa eller ofullständighet. Blifva nu de enstafviga verbens rättigheter till en särskild konjugation erkända, så har man till uppgift fördelningen af återstående svaga verb. En konjugation enkom för alla verb med impf. *-ade* är af ingen förnekad; men tankarne hos Svenske lärde ha varit olika, huruvida åtskilnaden af imperfektets *d* eller *t* bör föranleda antagandet af en eller tvenne konjugationer. Utan äfventyr synes man här kunna, i likhet med TJÄLLMANN m. fl., bestämma sig för blott *en* konjugation; såsom ock af RASK antagits för Isländskan, af GRIMM för både Isländskan och Svenskan. Söndringen deruti, att efter vissa konsonanter tempustecknet *d* öfvergår till *t*, är alltför oväsentlig, för att verka en brytning af annat slag, än mellan 2:ne klasser, under en gemensam högre afdelning. Snarare vore skäl, att, med RASK och hans efterföljare, utrymma en särskild plats för sådana svaga verb, som ändra vokal i impf. (t. ex. *välja*). Icke dess mindre försvagas allt mer bevekelsegrunden för en sådan klyfning, i det den ålderdomliga vokalförvandlingen efterhand försvinner, uti de redan tillförene icke alltför talrika verben af detta skaplynne, hvilket nu företer sig mera som afvikelse än regel.

Komma de starka verben att samlas under *en* konjugation, hvilket för ingen del lägger hinder för en behörig uppskattning af de derinom förekommande skiljaktigheter och värden, så har man då *fyra* konjugationer. I hvilken ordning böra de uppställas? — Det gamla företräde, som i Svenska

grammatiken lemnats konjugationen på *-ade*, har densamma tillerkänts äfven af RASK och hans skola. Hos GRIMM åter är ordningen alldeles omvänd; så att *falla* står i spetsen, och *kalla* i slutet. Då Ny-Svenskan ställes vid sidan icke blott af Isländskan, men äfven Mös.Göt. och öfriga Forn-Tyska språk, inser man ock skälet, hvarföre *tälja*, som nära intill våra dagar varit vokal-förvandlande, och för öfrigt motsvarar de Mös.Göt. svaga verben med afledningen *i*, får intaga rummet före *bränna*, inom den första svaga konjug. hos GRIMM, då *kalla* ensamt föreställer den andra svaga. Men hvad som är rätt välbetänt, efter den af GRIMM valda utgångspunkten, är det icke derföre efter en annan, der afseende fästes å nya förhållanden. De starka verben, i vissa väsendtliga omständigheter utan mätning med de svaga, kunna emellertid, i ett helt konjugations-schema, ej få annat rum, än det första eller sista; och om det senare blir dem upplåtet, är det endast hvad som gäller i verkligheten, der de allt mer eftersättas och göras umbärliga. Och då de ej längre kunna hålla sig på första platsen, må denna gerna tillerkännas de svaga verben på *-ade*; ej blott derföre, att dessa utgöra det ojemförligen största antalet; utan också af det skäl, att dessa bäst bevarat aflednings-vokalen, hvilken just är detta karakteristiska *a*, som Svenskan här, liksom uti ändelser af verbet, nomen och pronomen, räknar bland sina egendomligheter och sina skönaste drag. Den konjugation, som *kalla* följer, är således, bland de svaga, både den fullständigaste och den afgjort berskande, och redan derigenom den första i vikt och anseende. Härmed vare dock intet stöd lemnadt åt den mening, att öfriga svaga konjugationer allenast vore »sammandragningar» af den på *-ade*; hvilket förutsatte, att denna vore äldst, — hvad som likväl förnekas ej mindre af förhållandet i de äldsta Tyska språk, än af det ungdomliga öfvermod, hvarmed hon griper omkring sig. De enstafviga verben åter, med den yngsta böjnings-formen, som utvecklats sig ur den på *-de*, ega sin naturliga plats näst efter denna; fastän de på sätt och vis afbryta förbindelsen mellan densamma och den starka flexionen, från hvilken senare de äro genom formen mera aflägsna.

Vi hafva sålunda kommit den gamla Svenska verbalindelningen temligen nära. Hon må, i strängt vetenskaplig hän-

sigt, icke vara fullt tillfredsställande: mera praktiskt handterlig, mera lättfattlig för en hvar, lärer hon dock vara. Och knappast synes för vetenskapen någon olägenhet uppstå, om man theoretiskt ställer samtliga konjugationerna under en högre enhet, under tvådelningen *stark* och *svag*; änskönt man ej kan ordna i likformiga massor, utan nödsakas ställa *en* stark böjning mot *tre* svaga. Deremot skulle den vetenskapliga forskningens resultat, omedelbart flyttade ur sin egentliga krets, af mängden missförstås eller icke göras njutbara. Då dessutom utsigten är ringa, att i de starka verbens sammanstörtande byggnad upprätthålla den gamla ordningen, eger man dubbel anledning, att icke göra den praktiska språkläran beroende af den starka verbal-böjningens osäkra öde, både i vetenskapen och i språkbruket.

Det är af detta skäl, som man, i fall en brytning af de starka verbens enhet bör göras, torde få åsidosätta den på flere olika vokal-vexlingar grundade styckningen i gamla språkets grammatik, och åtnöjas med de 2 klasser, i hvilka dessa verb, utan all vetenskapens tillskyndan, ordnat sig under loppet af ett par århundraden. Redan TJÄLLMANN, ehuru han betraktade alla starka verb såsom anomala, skilde mellan dem af *ett* ljudskifte, och dem af *tvenne*; d. v. s. mellan sådana, som i impf. pl. behålla eller ombyta singularens vokal, t. ex. *fara* och *brinna*; — en tvåfald, som icke heller undgått RASK, vid hans sista uppställning af de Isländska verben (se härom mera i nästa kapitel). Och sedan TJÄLLMANNS tid hafva dessa olikheter än mera stadgat sig, och nästan utträngt alla andra. Som jemväl 2 konjugationen har *tvenne* klasser, dem det kan vara tjenligt att åtskilja, finge man då följande schema: I *kalla*; II a) *bränna*, b) *lösa*; III *fly*; IV a) *gripa*, b) *brinna*.

Detta i afseende på nuvarande språket. För det gamla blir denna fördelning ej lika användbar. Fördenskull, och ehuru väl, i andra Boken af denna afhandling, gammalt och nytt finnes sammanfattadt under rubrikerna *första*, *andra*, *tredje* och *fjerde konjugationen*, kommer likväl fornspråkets verbal-böjning att på annat sätt behandlas, der hon, från olika sidor skådad, blir ämne för undersökning.

ANDRA KAP.

Verbalböjningen fordomdags.

Förr än vi ingå i pröfning af den verbala forn-böjningen, kan vara nödigt, att förutsända några allmänna betraktelser öfver förhållandet mellan *Isländskan* och *Forn-Svenskan*.

Det är en gammal förutsättning, att *Norræna*-språket eller *Isländskan* föreställer det äldsta, för hela det Skandina-
viska Norden (Sverige, Norge, Danmark och de från dessa länder befolkade öarne) fordom gemensamma tungomålet; — ett antagande, som jemväl i senare tider förekommer hos RASK, PETERSEN, MOLBECH m. fl.; äfvenså hos Svenske häfde-tecknare (se t. ex. GEIJER, Svea Rikes Häfder s. 202). Under erkännande, att »af alla skrifna lemningar runstenarne äro de äldsta» (Anvisn. s. XVI), drager RASK likväl ej i betänkande, att förklara språket »från alla nordiska länder» för »fullkom-
ligen detsamma som *Isländskan*» (s. XV); med andra ord, att »alla Nordens stammar af Gothiskt (Germaniskt) ursprung utgjorde, i äldre tider, ett enda stort folk, hvilket talade ett enda språk», neml. *Isländska* (s. 276). »Detta språk», säger RASK, »förekommer först under benämningen »*dönsk tunga*», sedan som *norræna*, slutligen som *islenzka* (s. 277). Äldre författare hos oss benämna det nordiska fornspråket ofta »*Göthiska*», och förstå dermed i första rummet *Isländska*. GRIMM, och efter honom de fleste af Tysklands lärde, kalla *Isländskan* »*altnordisch*»; GRIMM säger uttryckligen, att han betraktar »*Isländskan* icke som en dialekt, utan som återstoden af det forn-nordiska språket»; hvaremot han anser så väl *Forn-Norskan* som *Forn-Svenskan* för dialekter, (Gram. I, uppl. 3, s. 487 och följ.).

Mindre mot åsigten af *Isländskan* såsom ett allmänt forn-nordiskt stamspråk, än mot det antagna begreppet om *Norræna*, och särskildt mot den af Danskarne yttrade satsen, att i äldsta tiderna *Norræna* och *Danska* betecknade detsamma, ja att *Isländarne* sjelfve först kallade språket i Norge och på Island *Danska* (jfr. Anvisn. s. XII—XIII), har i våra dagar en stark reaktion uppstått från den Norska sidan, der man sökt bevisa,

att i gamla skrifter epithetet *norræna* eller *norrøna* nyttjas blott i meningen af Norsk, ej af Nordisk; samt att på de många ställen, der benämningen *Dansk* tunga upptäckes, dermed allenast Danskarnes språk åsyftas; utan i de fall, då stället bör misstänkas att vara i Dansk intresse interpolerad (jfr. »Afhandling om hvilke Benævnelser Landet, Folket og dets Sprog findes tillagte», uti Samlinger, Band II häft. 3, s. 384—507). Dock har Prof. P. A. MUNCH sedermera yttrat, att »*dönsk tunga*» ögonskenligen är det vidsträcktare begreppet, brukadt, då vederbörande författare ej ville leda uppmärksamheten på någon särskild munart; »*morrøna*» deremot den från Norge utgående, i Norge och dess omedelbara eller medelbara kolonier talade munart (Annaler for Nordisk Oldkyndighed, Köpenhamn 1846 s. 279). Flere af Norges skriftställare (dock ej AASEN) göra emellertid gamla Isländskan och »*Oldnorsk*» till helt och hållet identiska; och ehuru man erkänner »Isländarnes fullkomliga rättighet att tala om en *Isländsk litteratur*», anser man sig »ej kunna medgifva rigtigheten af att benämna språket efter en koloni, och icke efter moderlandet» (Norr. Gram. s. IV). »Norræna» eller »Norska» är »det språk, som talades och skrefs i Norge till bortåt slutet af 14:de århundradet, och från Norge öfverfördes till Island i slutet af 9:de och begynnelsen af 10:de (jfr. Norr. Gram. s. IV och 1). Deremot göres af Norrmän skilnad mellan »*Oldnorsk*», »*Oldsvensk*» och »*Olddansk*»; och Prof. MUNCH förklarar, att då run-inskrifterna »utgöra ännu äldre språklemlingar än de äldsta handskrifter, vi känna», måste man utgå från den förutsättning, att den »*oldnorska*» grammatikens kända regler äro i runorna »strängast vidmagthållna», och att »alla de former, som eljest utmärkas såsom de äldsta, i synnerhet på runstenarne äro hemma» (Nord. Runeskrift s. 26); dock under vidgående, att »de Norska run-inskrifterna utgöra blott ett obetydligt antal i jemförelse med de Danska, och förnämligast med den utomordentliga massan af de Svenska» (s. 3). Redan förut har samme författare utlåtut sig, att nyare Danska och Svenska hafva *omedelbart* utvecklats sig ur »*Olddansk*» och »*Oldsvensk*», utan någon mellankommande inverkan från den Norsk-Isländska munarten; ja, att det stadium, från hvilket de Danska och Svenska språken begynte utveckla sig, är mycket *äldre* än det, hvarifrån äfven

de äldsta Norsk-Isländska skrift-lemningar befinnas vara (Annaler s. 277).

Utan att vilja på något vis deltaga i meningsstriden angående betydelsen af »Norrœna» och »Danska» tungan, tillåta vi oss några anmärkningar i det här vidrörda ämne, blott så vidt det har afseende på Svenska fornspråkets ställning till Isländskan och Forn-Norskan.

Det har sina stora svårigheter, att utgå från *Run-inskrifterna*, såsom grund för den Nordiska grammatiken. Utom det att de innefatta blott ett mindre antal ord och former, äro de så bristfälliga i ljudbeteckning, ofta så fragmentariska och i allmänhet så svårtydda, att slutsatserna blifva i många fall osäkra. Så oordnade de ännu befinna sig, och så föga undersökta de äro, i fråga om ålder och den rätta lydelsen, skola de, äfven under förutsättning af en alltid riktig läsning och afteckning, länge blifva föremål för olika uppfattning. I de punkter, der de inbördes öfverensstämma, kunna de likväl äga vitsord; och så jemväl, der de stämma antingen med gamla handskrifter, eller gamla allmoge-språk, eller främmande fornspråk. Men äfven här uppstår bryderi vid satsens tillämpning. Runskriften håller icke jemna steg med bokskriften, och uppenbarar sig öfverhufvud i ett mera fornartadt skick; der hon, hvad åldern angår, kan med säkerhet kontrolleras, neml. i sådana inskrifter, hvarest årtalet är utsatt. Hon har t. ex. tveljud, dem bokskriften länge sedan öfvergifvit, ja långt förut icke egt. Runorna komma härigenom i bredd med vissa dialekter, der tveljud än i dag förekomma; men de förlora i samma mån sin bevisande kraft, i och för sig sjelfva; der icke en högre ålder kan tydligare framträda, hvilket är ganska sällan. Runspråket är visserligen, i massa öfverskådadt, hufvudsakligen detsamma i det landfasta Skandinavien och på öarna, med inbegrepp af Island; men i enskildheter märkas afvikelser. Den Norska inskriften, Run.-Urk. 1463, o *Tanmarku*, är ense med den Svenska 709 m. fl., a *Tanmarku*; men icke med det Isländska á *Danmörku*, hvilket deremot stämmer med det i en Dansk runteckning synliga, 1537, *Tanmaurk* (= *Danmörk*). På Island fins en runskrift, 1850, med *nottum*, dat. pl. af Isl. *nótt* (t. ex. Homil. 38: 2), stundom

Sv. Spr. Lagar.

2

nätt, natt; men *nótt* är hvarken enligt med det Forn-Svenska *nat* (natt) eller Mös. Göt. *nahts*. En annan Isländsk inskrift, 1653, har *sofnud*, hvilket, vare sig att det kommer af *safna* (samla) eller *sofna* (somna), har den Isl. formen för fem. af part. preter. enligt 4 konjug. *-uð*, Svenska *-af*. Norska runan, 2232, har *meþ aulu*, hvilket, i fall dermed åsyftas *meþ aullu* eller *öllu*, är Isl., men strider emot Svenska grammatikens *meþ allu*. Man kan, med anledning häraf, fråga: är den här framträdande åtskilnad, mellan de Norsk-Isländska och de Svenska formerna, uråldrig? En mycket gammal handskrift af Gulaþ. L. har på ett ställe *nottum*, på ett annat *nattom* (jfr. Norges Love II. 496 och 500). Skall *nattom* föreställa *nåttom* eller *nattom*? De äldsta Norska skrifter hafva *o* eller *a* framför *u* eller *o* uti påföljande stafvelse; de äldsta Isländska, särskildt Homil., hafva här *av* (hopskrifvet), eller *o*, med eller utan undersatt tecken. Hvilketdera är här äldst, *a*, *av*, *o*? Skulle den »Oldnorska» grammatikens regler anses »strängast vidmagthållna» i Runorna, och det ojemförligen öfverlägsna antalet af Svenska run-inskrifter få gifva utslaget, så skulle *a* vara äldst, och de öfriga formerna förklaras såsom yngre dialekt-skilnader; helst Norskan hela tiden vacklat uti tillämpningen af öfvergångs-ljudet från *a*, framför *u* eller *o*; hvaremot Svenska bokspråket i denna del varit fullkomligen konsekvent, och dertill sammanträffat ej mindre med runspråket, än med Mös. Göt. Huru än dessa spörsmål besvaras, kan icke frågan om det Norsk-Isländska idiomets ålder bero af denna enskildhet. Öfvergångs-ljudet i pres. sing. indik. och impf. konjunkt. af starka verb, ingenstädes i Svenskan att träffa, fins öfverallt redan i Homil., t. ex. *tekr* (tager) *byþr* (bjuder), *bære* (bure), *yrþe* (vorde); likaså *hever* (har), *heþe* (hade) o. s. v. Sammanledes i Forn-Norskan, som med äldsta Isländskan öfverensstämmer i mycket annat, t. ex. benägenheten att utbyta *u* mot *o*; ännu oftare *i* mot *e*, uti part. pres. *-ande* (för *-andi*), adjektiv-bildningen *-legr* (för *-likr*), och hvarjehanda ändelser (såsom *manne*, *dome*, *haffe*, *lokenn* m. fl.); till och med i ordstammen (t. ex. *gefa* för *gifa*, *nema* för *nima*). I allt detta kunna emellertid Isländskan och Norskan synas yngre; att döma af Svenskans sammanstämmning med Mös. Göt. så väl hvad angår det saknade öfvergångs-ljudet, som det å *i* och *u* gifna före-

träde. På samma sätt med bibehållandet af *v* framför *r* (jfr *Mös. Göt. vrikan*, *F. Sv. vræka*, *Isl. reka*). Isländskan och Norskan ega dock andra former, hvilka visa sig såsom ursprungligare än de motsvarande Svenska, t. ex. 2 pl. på *-t*, förut *-þ*; hvilken ändelse förliker sig med den i Tyska språken, men icke med vårt *-n*, som står ensamt. Det reflexiva (passiva) verbal-suffixet, uti Isländskan och Forn-Norskan *sk*, *sc*, *z*, *st*, ehuru utan jemförlighet i Forn-Tyskan, röjer dock en större ursprunglighet än vårt redan i runor framträdande *s*, i äldsta bokskrift *ss*, *s*, *zs*, *z*; mycket annat att här förbigå.*

Vid öfverskådningen af dessa förhållanden kan man blifva böjd för den slutsatsen, att en *dialekt-skilnad mellan Isländskan och Norskan* å ena sidan, samt *Svenskan* (kanske äfven *Danskan*) å den andra, förevarit, så långt tillbaka som våra språklemningar uppgå. Denna åsigt låter i hufvudsaken förena sig med de Norske lärdes motställning af »Oldnorsk», »Olddansk» och »Oldsvensk», såsom sjelfständiga språkarter; men hon skiljer sig från uppfattningen hos både *RASK* och *GRIMM*, hvilka äro deruti ense, att Isländskan betraktas såsom ensamt hufvudspråk, ett slags stamspråk för hela det Skandinaviska Norden. För antagligheten af den förstnämnda meningen kan emellertid ej en fullständig bevisning åstadkommas, förr än grammatikens särskilda delar äro behandlade, likheter och olikheter blifvit punkt för punkt framställda och undersökta. Så litet det i allmänhet tillhörer syftet för denna afhandling, att utgå från obevisade satser, måste vi likväl här taga förskott på slutföljerna af en ännu icke ådagalagd forskning i enskildheter.

En annan sak är identiteten af *Isländskan* och *Forn-Norskan* »till bortåt slutet af 14:de århundradet». Äfven vid ett flygtigare ögonkast erfares, att Forn-Norskan, vida mer än Forn-Svenskan, ligger Isländskan nära, synnerligast i de äldsta tiderna. Redan i det föregående har sådant blifvit antydt, och skall, under följden af denna framställning, blifva i enskilda delar intygadt. En närmare bekantskap med *AASENS*

* Mindre afseende kan göras å det i Svensk bokskrift vanligen uteblifna tveljudet; ty ett sådant fins i runorna och i många ännu lefvande dialekter. Bokskriften utgjorde väl fordom, liksom nu, en förädling af hufvudstadens munart, hvilken, såsom uttryck af en nyare odling, tidigast förträngde de breda diftongerna.

skrift öfver Norska folkspråket skall jemväl upplysa, att Norskan än i denna stund har många berörelse-punkter med Isländskan. Detta förhållande är också lätt förklarligt deraf, att Island hufvudsakligen af Norrmän, endast till ringare antal af Danskar och Svenskar, befolkades, och, långt innan det förenades med Norge, dermed underhöll en liflig gemenskap. Häraf är dock ej en gifven följd, att det under loppet af flere århundraden utvecklade språket, på ön Island, under denna tid förblifvit alldeles likadant, som det på samma tid under andra inflytelser utbildade språket i det landfasta Norge. Utan att för någon del biträda påståendet, att hela den Isländska kulturblommen är allenast en på Island uppdragen drifhusväxt, bör man dock ej förbise, att det till Island öfverförda språket, om än friare från beröring med andra tungomål, och i sin ålderdomlighet understödt af Isländarens skarpt utpreglade nationalitet och anborna tycke för det gamla, likväl skolat, hos ett så intelligent folk, af sig sjelf fortskrida, till följd af odlingens inneboende lifskraft och behof af föryngring; äfvensom att på Island förefunnits ett slags vitter skola, om hvilken det lär vara svårt att säga, huruvida hon dit blifvit öfverflyttad, eller der bildat sig och mognat. Allt nog, att hon funnits, att hon på sjelfva Island öfvade ett stort inflytande, och försedde de Nordiska hofven, särdeles det Norska, med skalder och sagoberättare, troligen ock med annat skrifkunnigt och boksynt folk. Det var mest i sång och i saga — den tidens både roman och historia, — som Isländaren utmärkte sig; och den konstbehandling, han viste att gifva dem, kunde ej annat än inverka på språket. Starkast skulle denna inflytelse yppa sig inom en så inskränkt yttre areal som Island, der en liflig vevverkan kunde, genom en allmänt spridd folkläsning, lättare leda till likformighet i odling, än hvad som var möjligt på Norges och Sverges långsträckta, af bergskedjor eller skogar afbrutna utrymme, hvilket måste gifva upphof till allehanda olikheter i seder och språk. I ordningen näst efter hembygden var Norge föremål för Isländarens åhåga; stundom slog han der ned sina bopålar, än oftare gjorde han der besök, och lemnade efter sig minnen af sin vistelse. Mången gång tror man sig säker om att skilja mellan en Isländsk och en Norsk hand; men ej sällan tvekar man om afskrifvarens

hembygd. Vid flere tillfällen kan man då stadna i osäkerhet, om den större likhet med Isländskan, som kan förete sig uti en och annan omedelbart för Norge beräknad skrift, bör härledas från Norskans samtida öfverensstämmelse med Isländskan, eller tilläfvarens från afskrifvarens Isländska börd, kanske oftare inträffande, än af skriftdragen och stafningen kan utrönas; äfvensom den Norska handstilen icke är ett tillförlitligt bevis på författarens Norska härkomst. Emellertid möter man i Norskan vissa skiljaktigheter från Isländskan. och detta ganska tidigt. Liksom i Svenskan nästan alltid, ses i Norskan oftast *mn*, i stället för det Isl. *fn*; till och med äldsta fragm. af Gulap L. har *stemna* (Norges Love II. 496); då detta *mn* endast i få Isländska handskrifter kan såsom undantag upptäckas (exempel derpå meddelas i Frumpart. s. 210—211). Lika vanligt är det Norska *øy*, för det Isländska *ey*; redan i äldsta fragm. af Frostap. L. läses *löysa*, *døyr*, *røyniz*, *høyr* o. s. v. (jfr Norges Love II. 508, 540, 544). Uti Norska permebref är *høyra* (Isl. *heyra*, Gottl. L. *hoyra*, höra) allmänt, och fins i ett original från år 1224 (se Diplom. Norveg I. 6); Norska skrifter ega, fastän ej så allmänt som Svenska, *æ* för *e*, *gh* för *g*. Uti de förra finner man emellanåt i 2 pl. *-r* för *-þ* eller *-t* (se härom i tredje Boken); *mit* för *vit* (vi, dual.), t. ex. Diplom. Norveg. I. 437 *mit villium*; *mit varom*; likaså *mer* för *ver* (vi, pl.), t. ex. s. 439 *mer vilium*; 454 *mer varom*. Långt oftare i Norsk än Isländsk skrift qvarstår *a* framför *u* eller *o* (t. ex. *mannum*, *lagum*, *allum*, *aðrum*, *margum*, *kallaðo*, *svaraðo* m. fl.), liksom i Svensk; uti den Norska handskriften af Olof Hel. Saga är *a* till och med genomgående. Vill man se skillnaden mellan Isländska och Forn-Norska under olika tidpunkter, så kan man jemföra flere i Frumpart. meddelade utdrag och Sorö-upplagan af Kongespeilet s. XXX—XXXIII. — Man må nu huru som helst bedöma dessa afvikelser, så kan deras tillvarelse ej bestridas; och då sådana, större eller mindre, förspörjas, saknar man icke anledning att skilja mellan Isländska och Forn-Norska, såsom i denna skrift finnes iakttaget; ingalunda i ändamål att undandölja likheten, utan blott för att hänvisa på olikheten, der en sådan är för handen. Då benämningen *Isländska*, ehuru yngre,

blir företrädesvis vald, är det derföre, att hon bäst betecknar hvad dermed åsyftas; på samma sätt som »althochdeutsch» m. fl. beteckningsord, hvilka ej heller finnas hos de äldste författarne.

Änskönt Isländskan, den *gamla* välförståendes, ej har alla egenskaper som erfordras, för att föreställa ett nordiskt stamspråk, eller för att ensam utgöra återstoden af ett sådant, kan hon ändock vara af alla Skandiens fornspråk det viktigaste, jemförelsevis äfven det mest ursprungliga, ej i allt, dock för största delen. Hon är, i hänseende till litteraturen, bland syskonen rikast begåfvad, ej mindre genom förrådets mängd (utom hvad lagverk beträffar), än deras rikdom och vexling: hon ensam, så att säga, har bevarat Nordens gamla skaldskap,* afspeglade ej blott det poetiska och historiska, men äfven det lingvistiska i dess fornskrud: till följd både af lokala och sociala förhållanden har hon, mer än något af syster-språken, varit i tillfälle att vårda den ålderdomliga stämpeln: hon är mera ett slutet helt, är fullständigare i former, och bär mindre tecken till tvedrägt, till inre upplösning och yttre åverkan: hon är, med ett ord, inom sig mera tillfredsställande, och utom sig mera magtpåliggande, såsom en helgjuten, fullgången skapelse. Skälen äro alltså starka och bindande, att ställa Isländskan främst, — en plats, hvilken hon är berättigad att intaga jemväl derföre, att hon erbjuder de äldsta handskrifterna,** hvilka fullständigare och säkrare än Runorna kunna gifva en bild af språkets äldsta tillstånd; ehuruväl dessa handskrifna källor, liksom Runorna, måste med stor varsamhet bedömas, synnerligast i de punkter, der de skilja sig från hvarandra.

På dessa grunder må *Isländskan*, som också företrädesvis varit föremål för utländske språkforskares uppmärksamhet, äfven i fråga om verbal-böjningen öppna utsigten öfver det Nordiska fornspråkets herradöme. Dessförinnan kasta vi en

* Visserligen äfven utbildad och slutligen förbildad det; så att ofta är svårt att afgöra, hvad som är Isländarens verk, och hvad hans förfäders.

** Äfven om, bland de i Norge på sista tiderna upptäckta fragmenten af gamla membraner, något skulle finnas, som närmade sig åldern af t. ex. Homil., kunna de likväl ej gifva af språket en så fullständig bild, som denne till vidd betydliga codex.

flygtig blick på *Müso-Götiskan* och *Forn-Hög-Tyskan*, för att vinna en öfversigt af deras ställning till de Skandiska språken; af så mycket större vikt, som de förra, kända efter äldre språkklemningar, kunna sprida ljus öfver de senares förhistoriska bildning. Ur *Müs. Göt.* meddelas, efter GABELENTZ och LOEBE, ett starkt paradigma, och trenne svaga.

Rinnan (rinna; se Gram. d. Goth. Spr. s. 89).

Lagjan (lägga; se s. 96).

Indikatif.

	Presens.	Impf.
Sing.	1. rinna	rann
	2. rinnis	rannt
	3. rinnif	rann
Dual.	1. rinnos	runnu
	2. rinnats	runnuts
Plur.	1. rinnam	runnum
	2. rinnif	runnuif
	3. rinnand.	runnun.

Indikatif.

	Presens.	Impf.
Sing.	1. lagja	lagida
	2. lagjis	lagides
	3. lagjif	lagida
Dual.	1. lagjos	lagidedu
	2. lagjats	lagideduts
Plur.	1. lagjam	lagidedum
	2. lagjif	lagideduif
	3. lagjand.	lagidedun.

Konjunktif.

Sing.	1. rinnau	runnjau
	2. rinnais	runneis
	3. rinnai	runni
Dual.	1. rinnaiwa	runneiva
	2. rinnaits	runneits
Plur.	1. rinnaima	runneima
	2. rinnaiif	runneiif
	3. rinnaina.	runneina.

Konjunktif.

Sing.	1. lagjau	lagidedjau
	2. lagjais	lagidedeis
	3. lagjai	lagidedi
Dual.	1. lagjaiwa	lagidedeiva
	2. lagjaits	lagidedeits
Plur.	1. lagjaima	lagidedeima
	2. lagjaiif	lagidedeif
	3. lagjaina.	lagidedeina.

Imperatif.

Sing.	2. rinn
Dual.	2. rinnats
Plur.	1. rinnam
	2. rinnif.

Imperatif.

Sing.	2. lagei
Dual.	2. lagjats
Plur.	1. lagjam
	2. lagjif.

Particip.

Pres. rinnands Preter. runnans.

Particip.

Pres. lagjands Preter. lagjifs.

Spillon (förkunna, se Gram.
d. Goth. Spr. s. 400).

Haban (hafva, se s. 99).

Indikatif.

	Presens.	Impf.
Sing.	1. spillo	spilloda
	2. spillos	spillodes
	3. spilloþ	spilloda
Dual.	1. spillos	spillodedu
	2. spillots	spillodeduts
Plur.	1. spillom	spillodedum
	2. spilloþ	spillodeduþ
	3. spillond.	spillodedun.

Indikatif.

	Presens.	Impf.
Sing.	1. haba	habaida
	2. habais	habaides
	3. habaiþ	habaida
Dual.	1. habos	habaidedu
	2. habats	habaideduts
Plur.	1. habam	habaidedum
	2. habaiþ	habaideduþ
	3. haband.	habaidedum.

Konjunktif.

Sing.	1. spillo	spillodedjau
	2. spillos	spillodedeis
	3. spillo	spillodedi
Dual.	1. spillova	spillodedeiva
	2. spillots	spillodedeits
Plur.	1. spilloma	spillodedeima
	2. spilloþ	spillodedeiþ
	3. spillona.	spillodedeina.

Konjunktif.

Sing.	1. habau	habaidedjau
	2. habais	habaidedeis
	3. habai	habaidedi
Dual.	1. habaiva	habaidedeiva
	2. habaits	habaidedeits
Plur.	1. habaima	habaidedeima
	2. habaiþ	habaidedeiþ
	3. habaina.	habaidedeina.

Imperatif.

Sing.	2. spillo
Dual.	2. spillots
Plur.	1. spillom
	2. spilloþ.

Imperatif.

Sing.	2. habai
Dual.	2. habats
Plur.	1. habam
	2. habaiþ.

Particip.

Pres.	spillonds	Preter.	spilloþs.
-------	-----------	---------	-----------

Particip.

Pres.	habands	Preter.	habaiþs.
-------	---------	---------	----------

Ur *Forn-Hög-Tyskan* antecknas, efter GRIMM (Gram. I 856), ändelserna i de starka verben:

Indikatif.

Pres. Sing.	1. -u.
	2. -is
	3. -it
Plur.	1. -ames
	2. -at
	3. -ant.
Impf. Sing.	1. . . .
	2. -i
	3. . . .
Plur.	1. -umes
	2. -ut
	3. -un.

Konjunktif.

Pres. Sing.	1. -e
	2. -es
	3. -e
Plur.	1. -emes
	2. -et
	3. -en.
Impf. Sing.	1. -i
	2. -is
	3. -i
Plur.	1. -imes
	2. -it
	3. -in.

Imperatif.

Sing.	2. . . .
Plur.	2. -at.
Infinitif.	-an.
Part. Pres.	-anter
Part. Preter.	-aner.

Hvad *Isländskan* vidkommer, har, med betraktande af böjningen i andra språk, till en del äfven af det qvarblifna eller saknade öfvergångs-ljudet, GRIMM blifvit föranledd att uppställa följande äldre paradigma för starka verb (Gram. I. 943).

Indikatif.

Pres. Sing.	1. -i
	2. -ir
	3. -ir
Plur.	1. -um
	2. -að
	3. -and.
Impf. Sing.	1. . . .
	2. -t
	3. . . .
Plur.	1. -um
	2. -uð
	3. -un.

Konjunktif.

Pres. Sing.	1. -a
	2. -eir
	3. -ei (e)
Plur.	1. -eim
	2. -eið
	3. -ein.
Impf. Sing.	1. -i
	2. -ir
	3. -i
Plur.	1. -im
	2. -ið
	3. -in.

Imperatif.

Sing.	2. . . .
Plur.	2. -að.
Infinitif.	-an.
Part. Pres.	-andi
Part. Preter.	-ann.

Att icke ens denna flexion anses för den äldsta, finner man af den sammanställning, GRIMM företagit, icke allenast af German-språken inbördes, men ock af dessa i bredd med andra beslägtade språk (jfr. hos honom Gram. I. 1043—1049, 1061—1063). För resultaten häraf, i hvad närmast rörer vårt ämne, kommer att i tredje Boken redogöras. Vi lemna tills vidare hypoteserna derhän, och inträda på det historiskt kända området, der vi, för att ej onödigt öka antalet af olika schematiska uppställningar, följa den af RASK sist vidtagna anordning, hvilken redan här frammanför (s. 3—4) blifvit till sina hufvuddrag meddelad, och hvarom blott må vidare tilläggas, att RASK antager en dubbel indelning; a) den öppna och den slutna hufvudarten, d. v. s. svaga och starka verb. b) trenne böjningssätt, af hvilka det första innefattar de svaga verben, med deras 3 klasser; det andra de 3 första klasserna af starka verb, hvilka undergå vokal-förvandling i impf., men icke i part. preter.; det tredje de 3 återstående klasserna af starka verb, med ljudskifte i både impf. och part. preter. (jfr. Vejledn. s. 46—47); af hvilka böjningssätt de två sista motsvara de för nuvarande Svenskan antagna två klasserna af 4:de konjugationen; fastän icke nu alltid samma verb, som fordom, kunna till den ena eller andra hänföras. Då likväl en dubbel indelning, af samma ämne, är förvillande, blir endast den förstnämnda upptagen; och komma, i afseende på de af RASK antecknade verbal-formerna, åtskilliga modifikationer att ega rum, i strängare enlighet med äldsta nu kända Isländskan, och med särskildt afseende på Homil., hvaraf handskriften är betydligt äldre än någon af RASK och GRIMM anförd, jemte det hon inom ett ansenligt omfång erbjuder en mängd af exempel. Emellertid blifva accenterna, enligt det af RASK antagna system, bibehållna; ehuru sådana, i denna mening, icke finnas med någon följdriktighet använda i de äldste codices.

Den öppna hufvudarten (svaga verb) uti Isländskan.

	I Klassen.	II Klassen.	III Klassen.
<i>Indikatif.</i>			
Pres. Sing.	1. kall-a	brenn-e (i)	tel
	2. kall-ar	brenn-er (ir)	tel-r
	3. kall-ar	brenn-er (ir)	tel-r
Plur.	1. koll-om (köllum)	brenn-om (um)	tel-iom (ium)
	2. kall-eþ (it)	brenn-eþ (it)	tel-eþ (it)
	3. kall-a.	brenn-a.	tel-ia.
Impf. Sing.	1. kall-aþa (aði)	bren-da (di)	tal-da (di)
	2. kall-aþer (aðir)	bren-der (dir)	tal-der (dir)
	3. kall-aþe (aði)	bren-de (di)	tal-de (di)
Plur.	1. koll-oþom (kölluðum)	bren-dom (dum)	tol-dom (töldum)
	2. koll-oþoþ (kölluðut)	bren-doþ (ut)	tol-doþ (töldut)
	3. koll-oþo (kölluðu).	bren-do (du).	tol-do (töldu).
<i>Konjunktif.</i>			
Pres. Sing.	1. kall-a (i)	brenn-a (i)	tel-ia (i)
	2. kall-er (ir)	brenn-er (ir)	tel-er (ir)
	3. kall-e (i)	brenn-e (i)	tel-e (i)
Plur.	1. kall-em (im)	brenn-em (im)	tel-em (im)
	2. kall-eþ (it)	brenn-eþ (it)	tel-eþ (it)
	3. kall-e (i).	brenn-e (i).	tel-e (i).
Impf. Sing.	1. kall-aþa (aði)	bren-da (di)	tel-da (di)
	2. kall-aþer (aðir)	bren-der (dir)	tel-der (dir)
	3. kall-aþe (aði)	bren-de (di)	tel-de (di)
Plur.	1. kall-aþem (aðim)	bren-dem (dim)	tel-dem (dim)
	2. kall-aþeþ (aðit)	bren-deþ (it)	tel-deþ (dit)
	3. kall-aþe (aði).	bren-de (di).	tel-de (di).
<i>Imperatif.</i>			
Sing.	2. kall-a	brenn	tel
Plur.	1. koll-om (köllum)	brenn-om (um)	tel-iom (ium)
	2. kall-eþ (it).	brenn-eþ (it).	tel-eþ (it).
Infinitif.	kall-a.	brenn-a.	tel-ia.
Part. Pres.	kall-ande (andi)	brenn-ande (andi)	tel-iande (iandi)
Part. Preter.	kall-aþr (aðr).	bren-dr.	tal-iþr (eþr, dr).

Den slutna hufvudarten (starka verb) uti Isländskan.

	I Klassen.	II Klassen.	III Klassen.
<i>Indikatif.</i>			
Pres. Sing.	1. gef	læt	fer
	2. gef-r	læt-r	fer-r
	3. gef-r	læt-r	fer-r
Plur.	1. gef-om (um)	lát-om (um)	for-om (förum)
	2. gef-eǫ (it)	lát-eǫ (it)	far-eǫ (it)
	3. gef-a.	lát-a.	far-a.
Impf. Sing.	1. gaf	lèt	fór
	2. gaf-t	lèz-t	fór-t
	3. gaf	lèt	fór
Plur.	1. gáf-om (um)	lèt-om (um)	fór-om (um)
	2. gáf-oǫ (ut)	lèt-oǫ (ut)	fór-oǫ (ut)
	3. gáf-o (u).	lèt-o (u).	fór-o (u).

Konjunktif.

Pres. Sing.	1. gef-a (i)	lát-a (i)	far-a (i)
	2. gef-er (ir)	lát-er (ir)	far-er (ir)
	3. gef-e (i)	lát-e (i)	far-e (i)
Plur.	1. gef-em (im)	lát-em (im)	far-em (im)
	2. gef-eǫ (it)	lát-eǫ (it)	far-eǫ (it)
	3. gef-e (i).	lát-e (i).	far-e (i).
Impf. Sing.	1. gæf-a (i)	lèt-a (i)	foer-a (i)
	2. gæf-er (ir)	lèt-er (ir)	foer-er (ir)
	3. gæf-e (i)	lèt-e (i)	foere (i)
Plur.	1. gæf-em (im)	lèt-em (im)	foer-em (im)
	2. gæf-eǫ (it)	lèt-eǫ (it)	foer-eǫ (it)
	3. gæf-e (i).	lèt-e (i).	foer-e (i).

Imperatif.

Sing.	2. gef	lát	far
Plur.	1. gef-om (um)	lát-om (um)	for-om (förum)
	2. gef-eǫ (it).	lát-eǫ (it).	far-eǫ (it).
Infinitif.	gef-a.	lát-a.	far-a.
Part. Pres.	gef-ande (andi)	lát-ande (i)	far-ande (i)
Part. Preter.	gef-enn (inn).	lát-enn (inn).	far-enn (inn).

Den slutna hufvudarten (starka verb) uti Isländskan.

	IV Klassen.	V Klassen.	VI Klassen.
<i>Indikatif.</i>			
Pres. Sing.	1. brenn	gríp	skýt
	2. brenn-r	gríp-r	skýt-r
	3. brenn-r	gríp-r	skýt-r
Plur.	1. brenn-om (um)	gríp-om (um)	skiót-om (um)
	2. brenn-eǫ (it)	gríp-eǫ (it)	skiót-eǫ (it)
	3. brenn-a.	gríp-a.	skiót-a.
Impf. Sing.	1. brann	greip	skaut
	2. brann-t	greip-t	skauz-t
	3. brann	greip	skaut
Plur.	1. brunn-om (um)	gríp-om (um)	skut-om (um)
	2. brunn-oǫ (ut)	gríp-oǫ (ut)	skut-oǫ (ut)
	3. brunn-o (u).	gríp-o (u).	skut-o (u).

Konjunktif.

Pres. Sing.	1. brenn-a (i)	gríp-a (i)	skiót-a (i)
	2. brenn-er (ir)	gríp-er (ir)	skiót-er (ir)
	3. brenn-e (i)	gríp-e (i)	skiót-e (i)
Plur.	1. brenn-em (im)	gríp-em (im)	skiót-em (im)
	2. brenn-eǫ (it)	gríp-eǫ (it)	skiót-eǫ (it)
	3. brenn-e (i).	gríp-e (i).	skiót-e (i).
Impf. Sing.	1. brynn-a (i)	gríp-a (i)	skyt-a (i)
	2. brynn-er (ir)	gríp-er (ir)	skyt-er (ir)
	3. brynn-e (i)	gríp-e (i)	skyt-e (i)
Plur.	1. brynn-em (im)	gríp-em (im)	skyt-em (im)
	2. brynn-eǫ (it)	gríp-eǫ (it)	skyt-eǫ (it)
	3. brynn-e (i).	gríp-e (i).	skyt-e (i).

Imperatif.

	Sing. 2. brenn	gríp	skiót
	Plur. 1. brenn-om (um)	gríp-om (um)	skiót-om (um)
		2. brenn-eǫ (it).	skiót-eǫ (it).
	Infinitif. brenn-a.	gríp-a.	skióta.
	Part. Pres. brenn-ande (andi)	gríp-ande (andi)	skiót-ande (andi)
	Part. Preter. brunn-enn (inn).	gríp-enn (inn).	skot-enn (inn).

Den *reflexiva* (passiva) formen danas medelst *-sk* eller *-sc* i äldsta Isländskan, sedan *-z*, slutligen *-st*; hvilket suffix fogas till den aktiva formen, som ej undergår annan förändring, än att person-tecknet *-r* alltid utgår framför suffixet (af *kall-ar* blir *kall-ask*), samt att det slutande *-þ*, *-t* eller *-d* ofta sammansmälter med det påföljande *s*, och blir *z* (t. ex. *hræþezk*, för *hræþeþsk*, rädens; *synzc*, för *syntsc*, synts; *stencz*, för *stendsc*, står sig, står). I 4 pl. ses både *-omk* (*-omc*) och *-omsk* (*-omsc*). Äldsta språket har ytterst sällan någon annan reflexif form för 4 sing., än *-omk* (*-omc*). Den närmare utvecklingen af dessa ämnen förekommer i tredje Boken.

För *dualen* är i böjningsmönstren ingen särskild beteckning upptagen, emedan dess former, både i 1 och 2 personen af verbet alltid sammanfalla med pluralens.

Svenska verbal-böjningen är svår att schematiskt behandla. Hon är i flere delar vida mer, än den Isländska, sönderfallen; framför allt i pres. sing. indik., som är vacklande i valet af ändelse-vokal, och följer sin egen regel i fråga om bibehållande eller uteslutande af hela ändelsen, uti starka verb och de vokal-förvandlande svaga. Det heter t. ex. *far*, *gal*, *mal*, *skin*, *njus*, äfvensom *tæl*, *vær*, i alla personer; men *takær* (o. s. v.) *gripær*, *skiutær*, *ryþær*, *læggær*; fastän *taka* går för öfrigt lika med *fara* och *gala*, *gripa* med *skina*, *skiuta* med *njusa*, *ryþia* och *læggia* med *tælia* och *væria*. Detta, liksom annat, kommer att i andra och tredje Bökerna närmare belysas; men då likväl böjningsmönster kunna tjena att bättre åskådliggöra både likheter och olikheter mellan Isländskan och Forn-Svenskan, så som båda historiskt framträda, blifva sådana här uppställda, i samma ordning som den af RASK följda; dock under förbehåll, att de icke må i sina smådelar annorlunda bedömas, än hvar till detalj-granskningen i de följande Bökerna kan föranleda.

Svaga verb uti Forn-Svenskan.

I Klassen.

II Klassen.

III Klassen.

Indikatif.

Pres. Sing.	1. kall-ar	brænn-ir (er, ær)	tæl
	2. kall-ar	brænn-ir (er, ær)	tæl
	3. kall-ar	brænn-ir (er, ær)	tæl
Plur.	1. kall-um (om)	brænn-um (om)	tæl-ium (iom)
	2. kall-in (en)	brænn-in (en)	tæl-in
	3. kall-a.	brænn-a.	tæl-ia.
Impf. Sing.	1. kall-aþi (aþe)	bræn-di (de)	tal-di (de)
	2. kall-aþi (aþe)	bræn-di (de)	tal-di (de)
	3. kall-aþi (aþe)	bræn-di (de)	tal-di (de)
Plur.	1. kall-aþum (aþom)	bræn-dum (dom)	tal-dum (dom)
	2. kall-aþin (aþen)	bræn-din (den)	tal-din (den)
	3. kall-aþu (aþo).	bræn-du (do).	tal-du (do).

Konjunktif.

Pres. Sing.	1. kall-i (e)	brænn-i (e)	tæl-i
	2. kall-i (e)	brænn-i (e)	tæl-i
	3. kall-i (e)	brænn-i (e)	tæl-i
Plur.	1. kall-um (om, in?)	brænn-um (om, in?)	tæl-ium (iom, in?)
	2. kall-in (en)	brænn-in (en)	tæl-in
	3. kall-i (e, in, en).	brænn-i (e, in, en).	tæl-i (in).
Impf. Sing.	1. kall-aþi (aþe)	bræn-di (de)	tal-di (de)
	2. kall-aþi (aþe)	bræn-di (de)	tal-di (de)
	3. kall-aþi (aþe)	bræn-di (de)	tal-di (de)
Plur.	1. kall-aþum (aþom, aþin?)	bræn-dum (dom, din?)	tal-dum (dom, din?)
	2. kall-aþin (aþen)	bræn-din (den)	tal-din (den)
	3. kall-aþi (aþe, aþin).	bræn-di (de, din).	tal-di (de, din).

Imperatif.

Sing. 2.	kall-a	bræn	tæl
Plur. 1.	kall-um (om)	brænn-um (om)	tæl-ium (iom)
	kall-in (en).	brænn-in (en).	tæl-in.
Infinitif.	kall-a.	brænn-a.	tæl-ia.
Part. Pres.	kall-andi (ande)	brænn-andi (ande)	tæl-iandi (iande)
Part. Preter.	kall-aþær (aþer, adhir).	bræn-dær (der, dir).	tal-dær (der, dir).

Sv. Spr. Lagar.

Starka verb uti Forn-Svenskan.

	I Klassen.	II Klassen.	III Klassen.
<i>Indikatif.</i>			
Pres. Sing.	1. giv-ær (ar, er, ir, r)	lat-ær (ar, er, ir, r)	far
	2. giv-ær (ar, er, ir, r)	lat-ær (ar, er, ir, r)	far (r)
	3. giv-ær (ar, er, ir, r)	lat-ær (ar, er, ir, r)	far (r)
Plur.	1. giv-um (om)	lat-um (om)	far-um (om)
	2. giv-in (en)	lat-in (en)	far-in (en)
	3. giv-a.	lat-a.	far-a.
Impf. Sing.	1. gaf	læt	for
	2. gaf-t	læs-t	for-t
	3. gaf	læt	for
Plur.	1. gav-um (om)	læt-um (om)	for-um (om)
	2. gav-in (en)	læt-in (en)	for-in (en)
	3. gav-u (o).	læt-u (o).	for-u (o).
<i>Konjunktif.</i>			
Pres. Sing.	1. giv-i (e)	lat-i (e)	far-i (e)
	2. giv-i (e)	lat-i (e)	far-i (e)
	3. giv-i (e)	lat-i (e)	far-i (e)
Plur.	1. giv-um (om, in?)	lat-um (om, in?)	far-um (om, in?)
	2. giv-in (en)	lat-in (en)	far-in (en)
	3. giv-i (e, in, en).	lat-i (e, in, en).	far-i (e, in, en).
Impf. Sing.	1. gav-i (e)	læt-i (e)	for-i (e)
	2. gav-i (e)	læt-i (e)	for-i (e)
	3. gav-i (e)	læt-i (e)	for-i (e)
Plur.	1. gav-um (om, in?)	læt-um (om, in?)	for-um (om, in?)
	2. gav-in (en)	læt-in (en)	for-in (en)
	3. gav-i (e, in, en).	læt-i (e, in, en).	for-i (e, in, en).
<i>Imperatif.</i>			
Sing.	2. gif	lat	far
Plur.	1. giv-um (om)	lat-um (om)	far-um (om)
	2. giv-in (en).	lat-in (en).	far-in (en).
Infinitif.	giv-a.	lat-a.	far-a.
Part. Pres.	giv-andi (ande)	lat-andi (ande)	far-andi (ande)
Part. Preter.	giv-in (en).	lat-in (en).	far-in (en).

Starka verb uti Forn-Svenskan.

IV Klassen.

V Klassen.

VI Klassen.

Indikatif.

Pres. Sing.	1. brind-ær(ar, er, ir, r)	grip-ær (ar, er, ir, r)	skiut-ær (ar, er, ir, r)
	2. brind-ær(ar, er, ir, r)	grip-ær (ar, er, ir, r)	skiut-ær (ar, er, ir, r)
	3. brind-ær(ar, er, ir, r)	grip-ær (ar, er, ir, r)	skiut-ær (ar, er, ir, r)
Plur.	1. brinn-um (om)	grip-um (om)	skiut-um (om)
	2. brinn-in (en)	grip-in (en)	skiut-in (en)
	3. brinn-a.	grip-a.	skiut-a.
Impf. Sing.	1. bran	grip	sköt
	2. bran-t	grip-t	sköts-t
	3. bran	grip	sköt
Plur.	1. brunn-um (om)	grip-um (om)	skut-um (om)
	2. brunn-in (en)	grip-in (en)	skut-in (en)
	3. brunn-u (o).	grip-u (o).	skut-u (o).

Konjunktif.

Pres. Sing.	1. brinn-i (e)	grip-i (e)	skiut-i (e)
	2. brinn-i (e)	grip-i (e)	skiut-i (e)
	3. brinn-i (e)	grip-i (e)	skiut-i (e)
Plur.	1. brinn-um (om, in?)	grip-um (om, in?)	skiut-um (om, in?)
	2. brinn-in (en)	grip-in (en)	skiut-in (en)
	3. brinn-i (e, in, en).	grip-i (e, in, en).	skiut-i (e, in, en).
Impf. Sing.	1. brunn-i (e)	grip-i (e)	skut-i (e)
	2. brunn-i (e)	grip-i (e)	skut-i (e)
	3. brunn-i (e)	grip-i (e)	skut-i (e)
Plur.	1. brunn-um (om, in?)	grip-um (om, in?)	skut-um (om, in?)
	2. brunn-in (en)	grip-in (en)	skut-in (en)
	3. brunn-i (e, in, en).	grip-i (e, in, en).	skut-i (e, in, en).

Imperatif.

Sing.	2. brin	grip	skiut
Plur.	1. brinn-um (om)	grip-um (om)	skiut-um (om)
	2. brinn-in (en).	grip-in (en)	skiut-in (en).
Infinitif.	brinn-a.	grip-a.	skiut-a.
Part. Pres.	brinn-andi (ande)	grip-andi (ande)	skiut-andi (ande)
Part. Preter.	brunn-in (en).	grip-in (en).	skut-in (en).

Lagarne för suffigerandet af det *reflexiva* och *passiva* tecknet (*s*, *z* eller dylikt), hvars egenheter komma att i tredje Boken närmare undersökas, äro hufvudsakligen desamma i Forn-Svenskan som i Isländskan, ehuru sjelfva suffixet är skiljaktigt. *Dualen* antager i båda pluralens bildning.

Under en allmän hänvisning till de nästföljande Böckerna, hvad öfverhufvud enskildheter beträffar, förutskickas dessa anmärkningar: a) omedelbart ur *stammen*,* och med bibehållande af dess vokal, utgå i alla verb *pres. indik* och *konjunkt.*, *imperat.*,** *infin.* och *part. pres.*; äfvensom, i 1:a och 2:a klassen af svaga verb, alla öfriga verbal-former; dessutom det starka *part. preter.* i 1:a, 2:a, 3:e klassen, samt, ehuru icke ursprungligen, i 5:e. b) *vokal-förvandling* deremot försiggår i 3:e klassen af de svaga verben, och i alla starka;*** i de förra återgångs-ljud, i de senare vexel-ljud. c) denna vokal-förvandling gäller alltid *impf.*, men *part. preter.* endast i de svaga verben af 3:e klassen, i de starka af 4:e och 6:e, från början äfven 5:e; och i alla dessa fall har *part. preter.* samme vokal som *impf. indik. pl.* d) *impf. konjunkt.* har alltid samme vokal som *impf. indik. pl.*, vare sig att denne i *indik. pl.* undergått nytt ljud-skifte eller icke. — I förhållande till Isländskan yppa sig här icke obetydliga skiljaktigheter. Detta språk har regelbundet öfvergångs-ljud i *pres. indik. sing.* uti starka verb af 2:a, 3:e och 6:e klassen; i *impf. konjunkt.* uti starka verb af 1:a, 3:e, 4:e och 6:e, samt i svaga af 3:e; för öfrigt så snart *a* fins i stammen, och *o* eller *u* i följande stafvelsen; således alltid då vokalen i stammen eller *impf. indik. pl.* är tillgänglig för öfvergångs-ljud, hvilket ej inträffar med *i*, *í*, *e*, *è*. Mindre afstickande är skiljaktigheten i *part. preter.* uti de starka verben af 5:e och 6:e klassen. I den förra är *participets i* utan accent, fastän *infin.* har sådan, — en skilnad, som dock i uräldsta tider varit större,

* Man skilje mellan rot och stam. *Tal* är rot till *tæl*, som är stam till *tæl-ia* (räkna, förtälja), i hvars *impf. taldi* rotens vokal återkommer.

** *Imperat. lát*, som någon gång förekommer, kan icke hänföras till *låta*; utan till det *fordom* i skrift, emellanåt ännu dialektiskt brukade *låta*.

*** Möjligtvis med undantag af dem, som kunna anses hafva tillföre reduplicerat. Bland de öfriga hafva icke ens *sova*, *koma*, *heta*, uti denna omständighet afvikit i äldsta tiderna, såsom af redogörelsen för dem i andra Boken kan inhemtas.

emedan *i* föreställer ett sammanträngdt tveljud; i den senare har *u* i impf. indik. pl. öfvergått till *o* i part. Vidare är uti Isl. person-tecknet för 2 pl. *-þ* (*ð, t*), i Svenskan *-n*. — *Runor* och nu lefvande *dialekter*, med eller utan samdrägt inbördes, förete åtskilliga egenheter, bland dem sådana, som förråda en högre ålder än *bokspråket*, hvilket sistnämnda, dock med uteslutande af Gottlands-Lagen, ensamt kunnat vid böjningsmönstrens uppgörande ifrågakomma.

TREDJE KAP.

Verbalböjningen nu för tiden.

I första kap. har den åsigt blifvit framstald, att en indelnings-grund, som kan befinnas tjenlig vid skärskådningen af språket från dess historiska och theoretiska sida, ej derföre är lika lämplig vid behandlingen af detsamma i dess nuvarande skick. Vid jämförelsen med fornspråket erfares: *a)* att 1:a och 2:a kl. af de svaga verben äro i fortfarande utöfning af sina gamla rättigheter. *b)* att den 3:e svaga kl. står på indragning. *c)* att mönsterverben i 1:a och 2:a starka kl. för närvarande ingenting representera, utom sig sjelfva och en eller annan vanlottad like. *d)* att verben i 5:e, liksom i 2:a och 3:e starka kl., undergå blott *en* vokalförvandling, hvilket, om än för den 5:e endast skenbart, varit fallet jemväl i Forn-Svenskan; hvarföre dessa tre klasser äro uti allt lika, med undantag af ljudskiftets beskaffenhet. *e)* att vokalen i part. preter., uti verb af 6:e starka kl., icke mer stämmer med den uti impf. indik. pl. och impf. konjunkt. (jfr. *sköt, sköto, sköte, skjuten*), utan oftast med den i stammen; och att således de flesta hit hörande verb nu befinna sig i samma ställning, som de sist omnämnda tre klasserna; de öfriga åter äro vacklande eller afvikande. *f)* att de enstafviga verben, som redan i forntiden hade vissa egenheter, och nu än flere, ingenstädes få rum i det nyss uppstaldta schemat för fornböjningen, så rymligt det än kan synas. Det nya språket har alltså sprängt sig en ny bana, på hvilken vi här inträda.

4 Konjugationen.

2 Konjugationen.

		1 Klassen.	2 Klassen.
<i>Indikativ.</i>			
Pres. Sing.	1. kall-ar	bränn-er	lös-er
	2. kall-ar	bränn-er	lös-er
	3. kall-ar	bränn-er	lös-er
Plur.	1. kall-a (e)	bränn-a (e)	lös-a (e)
	2. kall-en	bränn-en	lös-en
	3. kall-a.	bränn-a.	lös-a.
Impf. Sing.	1. kall-ade	brän-de	lös-te
	2. kall-ade	brän-de	lös-te
	3. kall-ade	brän-de	lös-te
Plur.	1. kall-ade	brän-de	lös-te
	2. kall-aden	brän-den	lös-ten
	3. kall-ade.	brän-de.	lös-te.

Konjunktif.

Pres. Sing.	1. kall-e	bränn-e	lös-e
	2. kall-e	bränn-e	lös-e
	3. kall-e	bränn-e	lös-e
Plur.	1. kall-e	bränn-e	lös-e
	2. kall-en	bränn-en	lös-en
	3. kall-e.	bränn-e.	lös-e.
Impf. Sing.	1. kall-ade	brän-de	lös-te
	2. kall-ade	brän-de	lös-te
	3. kall-ade	brän-de	lös-te
Plur.	1. kall-ade	brän-de	lös-te
	2. kall-aden	brän-den	lös-ten
	3. kall-ade.	brän-de.	lös-te.

Imperativ.

Sing.	2. kall-a	bränn	lös
Plur.	1. kall-om	bränn-om	lös-om
	2. kall-en.	bränn-en.	lös-en.
Infinitif.	kall-a.	bränn-a.	lös-a.
Part. Pres.	kall-ande	bränn-ande	lös-ande
Part. Preter.	kall-ad	brän-d	lös-t
Supin.	kall-at.	brän-t.	lös-t.

3 Konjugationen.

4 Konjugationen.

	1 Klassen.	2 Klassen.
<i>Indikatif.</i>		
Pres. Sing. 1. fly-r	grip-er	brinn-er
2. fly-r	grip-er	brinn-er
3. fly-r	grip-er	brinn-er
Plur. 1. fly	grip-a (e)	brinn-a (e)
2. fly-n	grip-en	brinn-en
3. fly.	grip-a.	brinn-a.
Impf. Sing. 1. fly-dde	grep	brann
2. fly-dde	grep	brann
3. fly-dde	grep	brann
Plur. 1. fly-dde	grep-o	brunnø
2. fly-dden	grep-en	brunn-en
3. fly-dde.	grep-o.	brunn-o.
<i>Konjunktif.</i>		
Pres. Sing. 1. fly	grip-e	brinn-e
2. fly	grip-e	brinn-e
3. fly	grip-e	brinn-e
Plur. 1. fly	grip-e	brinn-e
2. fly-n	grip-en	brinn-en
3. fly.	grip-e.	brinn-e.
Impf. Sing. 1. fly-dde	grep-e	brunn-e
2. fly-dde	grep-e	brunn-e
3. fly-dde	grep-e	brunn-e
Plur. 1. fly-dde	grep-e	brunn-e
2. fly-dden	grep-en	brunn-en
3. fly-dde.	grep-e.	brunn-e.
<i>Imperatif.</i>		
Sing. 2. fly	grip	brinn
Plur. 1. (fly-m)	grip-om	brinn-om
2. fly-n.	grip-en.	brinn-en.
Infinitif. fly.	grip-a.	brinn-a.
Part. Pres. fly-ende	grip-ande	brinn-ande
Part. Preter. fly-dd	grip-en	brunn-en
Supin. fly-tt.	grip-it.	brunn-it.

Det gamla *reflexivet*, som nu merendels är *passif*, har uteslutande *s* till suffix, hvilket lämpas till den aktiva formen, med ingen annan ändring af denna, än bortstötning af det personala *-r*. Likväl märkes: *a*) i 1 pl. af pres. indik. nyttjas icke ändelse-vokalen *e* framför *s* (*vi kalles* o. s. v. kan icke användas i indik.). *b*) part. preter., här tänkt såsom åtskildt från supin., kan icke få *-s*; men supin. kan få det. *c*) part. pres. kan äfvenledes, uti deponenta verb, suffigeras med *s* (t. ex. *hoppandes*). Huru *-s* i *gåendes*, *olofvandes* m. fl. är att uppfatta, kommer att i tredje Boken närmare öfvervägas. — *Dualen* har länge sedan försvunnit.

De s. k. *sammansatta* tempus, hvilka uppkomma af omskrifning med hjälpverb, ega icke sin egentliga plats under konjugationerna; alldenstund de icke utgöra någon särskild böjning, utan blott med tillhjälp af andra verb ersätta felande former för vissa tempus.

Hufvuddragen af sjelfva böjningen hafva ur det gamla språket öfvergått i det nya; i några delar mer oskadda, än hvad som måhända om något annat German-språk kan sägas. Icke så i andra. Ändelserna hafva förlorat i mångfald och individuell bestämdhet, i hänseende till särskilda personer och tempus; men, å andra sidan, vunnit i stadga, utom hvad angår 1 pl. af pres. indik., der en ny ostadighet, mellan *-a* och *-e*, förekommer. Återgångs-ljudet har i de flesta verb, der det ännu begagnas, svårt att uppehålla sig; vexel-ljuden äro i en del verb alldeles desamma som förut; i andra äro de antingen minskade från två till ett, eller på annat sätt modifierade; hvilket allt ej kan af ett eller annat paradigma upplysas; men kan i sina närmare förhållanden öfverskådas uti den särskilda behandling, som andra Boken företer. Den sist tillkomna nyheten är den sjelfständiga beteckningen af *supinet*.

En anmärkning af praktisk vikt är här på sitt ställe. Alltid i Svenskan, liksom Mös. Göt., innehåller presens stamvokalen; hvilket deremot icke alltid inträffar uti Isländskan, hvad pres. indik. sing. och 1 pl. vidkommer. I vårt nu levande språk har endast 1 konjugationens verb *-ar*, till ändelse för pres. indik. sing.; då deremot i vissa fornskrifter *-ar* ofta fins äfven i 4 konjugationens verb (de starka). Man kan alltså nu, bättre än förr, deraf sluta till böjningen. I de fall

likväl, då flexionen vacklar mellan 1 och 2 konjug., är 2 sing. af imperat. mera afgörande; emedan den aldrig innehåller annat än den nakna stammen, utom i 1 konjug., der aflednings-vokalen *a* medföljer. Då man har imperat. *fräls!* och knappt någon annan, bör ordet anses gå endast efter 2 konjug. Ytterst sällan kan det afleda *a* utelemnas i 1 konjugationens imperat., och blott när ett annat ord följer; t. ex. *pass upp! pass på!* I hvardags-tal oftare i de verb, som tillåta sammandragning i impf., part. preter. och supin., och dymedelst sväfva in på 2 konjugationens fält; t. ex. *vis honom brefvet! tal inte om'et! lån mig saxen!* Men dylika friheter hafva ännu ej vunnit häfd i vårdad skrifart. Vinna de insteg, så skall imperat. troligen föra hela verbet inom 2 konjugationen.

ANDRA BOKEN.

Konjugationerna hvar för sig och sins emellan.

FÖRSTA KAP.

Första konjugationen.

Dess kännetecken och område.

Denna konjugations äldsta skapnad har redan i första Boken varit föremål för betraktelse, äfvensom de nuvarande formerna blifvit der uppställda till jemförelse. Det utmärkande draget, förr som nu, är aflednings-vokalen *a*, hvilken verkligt eller skenbart framträder mångenstädes, men saknas i hela presens konjunkt. (*kall-e*, *kall-en*), i 2 pl. af pres. indik. och imperat. (*kall-en*), i 1 pl. af imperat. (*kall-om*), i den alternerande 1 pl. af pres. indik. (*kall-e*). Verklig och uppenbar afledning är *a* uti impf. indik. och konjunkt. (*kall-a-de*, *kall-a-den*), 2 sing. af imperat. (*kall-a*), part. preter. (*kall-a-d*) och supin. (*kall-a-t*). Skenbart deremot såsom afledningsbokstaf, d. v. s. med ändelse-vokalen sammanflutet, är *a* så väl i 3 pl. af pres. indik. och den dermed öfverensstämmande infin. (*kall-a*, för *kall-a-a*), som i part. pres. (*kall-ande*, för *kall-a-ande*). Ovissare, och beroende af hypotesen om den ursprunglige person-vokalen, är åter, huru man bör uppfatta *kall-ar*, i pres. indik. sing.: om det i 1 pers. betecknar *kall-a-ar*, i 2 och 3 pers. *kall-a-ir*. I den utan tvifvel från 3 pl. framträngda alternativa 1 pl. af pres. indik. (*kall-a*) är *a* en helt ny bildning, och har fördenskull ingen betydelse, vid afhandlandet af frågan om språkets äldsta daning.

Det afledda *a* har sedan hedenhös kvarstått i Svenskan, liksom i Isländskan och Färöiskan; men i Danskan, äfvensom det Norska skrift- och bildade talspråket, länge sedan blifvit utbytt mot det Tyska *e*, hvilket utgör en af de väsendtliga delar, uti hvilka dessa senare språk skilja sig från vårt. Att lik-

väl samtliga Skandinav-språken egt det ifrågavarande *a*, kan ej vara tvifvel underkastadt. Forn-Norskan, som längre blef sin härkomst trogen, hade under 1300-talet detta fornminne kvar, hvilket dialektvis ännu är i några nejder att finna. Till och med Danskan, som annars redan i sina äldsta skrifter oftast upptar *æ* i stället, har ändå i dem emellanåt *a*; såsom i de äldsta handskrifterna af SkåneLagen *hægnatha*, *iattaþæ*, *iattat* (se Petersen, Dan. Spr. Hist. II. 257, 259) o. s. v. En öfvergång från de Tyska till de Skandiska språken bildar Forn-Frisiskan, som visserligen vacklar mellan *a* och *i*, men har regelbundet *a* uti impf., 2 sing. af imperat. och part. preter., t. ex. *makade* (Ny-Hög-Tyska *machte*), *maka*, *emakad* (se RASK, Fris. Spr. s. 68, 69 samt RICHTHOFEN). Såsom undantag ses någongång i F. Hög. T. och Ang. Sax. *a* (se GRIMM, Gram. I. 879, 906); eljest der, liksom i Mös.Göt. och F. Ned. Sax., *o*, hvilken vokal dock, hvad Ang. Sax. beträffar, förekommer blott i impf. och part. preter. I Hög-Tyskan kom emellertid snart *e* att framtränga; man finner det äfven i Engelskan, t. ex. *loved*, *killed*, *called*, *commenced*, *deceived*, *persuaded*, *discovered* o. s. v. (jfr. *had*, *said*, *told*, *bought*, *set* m. fl., der *e* saknas, såsom i vår 2 konjug.).

Utan tvifvel med hufvudsakligt afseende på det nyss antydda förhållandet i de flesta Forn-Tyska tungomål, har GRIMM antagit, att det mellersta *a* uti Isl. *kallaða* är assimileradt eller vanständt (Gram. II. 93). För dess möjliga ursprunglighet kan man dock finna vittnesbörd, ej blott i F. Fris. (på det sporadiska *a* uti F.-Hög T. och Ang. Sax. får väl mindre vikt läggas), utan ock i Grekiska och Latin, båda vida äldre än något Tyskt språk inom det historiska fältet. Också sammanställer GRIMM sjelf de Germaniska aflednings-vokalerna *i*, *o* (Isl. *a*), *ai* (uti Mös.Göt.; uti F. H. T. *e*) med Lat. *i*, *a*, *e*; men dessa med Grek. *ε*, *o*, *α* (I. 1064); hvarvid då det Grek. *o* skulle motsvara det Forn-Tyska *o*, och det Grek. *α* det Mös.Göt. *ai* och F. H. T. *e*. Derföre sätter han Lat. *foro*, *foras*, *forat* invid Isl. *bora*, *borar*, *borar*; men Grek. *σιγάω*, *σιγάς*, *σιγά* invid det F. H. T. *suikem* (tiger), *suikes*, *suiket* (ibid). * För

* I GRIMMS nyligen utgifna språk-historiska verk finner man en annan uppfattning af de Grekiska aflednings-vokalerna; men Lat. *pisco*, *pisavi* (af ett obrukligt *pisicare*, för *pisca*), uppställas mot Mös.Göt. *fisko*, *fiskoda* (Gesch. II. 878), Svenska *fiskar*, *fiskade*.

öfrigt finner han i vissa Isländska verb, som vackla mellan 1 och 2 konjug., en blandning af den 1:a (hos honom 2:a) konjug. med den Mös. Göt. och F. Hög T. 3:e, utmärkt genom afledning *ai*, *e* (I. 925).

Första konjugationen, i den nuvarande Svenskan innefattande omkring $\frac{5}{6}$ af verbens hela antal, räknar der till sig: 1:o på få när, alla svaga verb med de hårda vokalerne *a*, *o*, *u*, *å* i en stam af konsonantisk utgång. 2:o nästan alla sådana härledda verb, som bildats blott genom konsonant-afledning i egentlig mening (således icke *j*, som från början är vokal, och så skrives ännu inuti 18:de seklet); åtminstone alla, i hvilka den afledda konsonanten, utan förmedling af något till annan språkdel hörande ord,* utgör närmaste bildningsmedel för ett svagt verb. 3:o alla de verb med vokal-slut i stammen, hvilka ega infinitiv-ändelse. 4:o en mängd andra verb, som ej kunna föras under någon af ofvanstående kategorier. Utan att strängt iakttaga gränsskilnaden mellan en ögonskenligen afledd konsonant och en möjligtvis roten tillhörande — något, som för vårt härvarande ändamål är mera främmande —, gå vi nu att närmare uppmäta fältet för 1 konjug.; sålunda, att dit äro att hänföra:

1) Verb med *a* i stammen: *bada*, *rada*, *vada*, *skada*; *dagas*, *uppdaga*, *jaga*, *laga*, *klaga*; *baka*, *haka*, *laka*, *raka*, *försaka*, *orsaka*, *ransaka*, *vaka*, *braka*, *knaka*, *skaka*, *smaka*, *staka*, *spraka*; *hala*, *tula*, *skala*, *svala*; *förlama*, *rama*, *krama*, *strama*; *ana*, *bana*, *dana*, *mana*, *spana*; *apa*, *gapa*, *kapa*, *rapa*, *skapa*; *para*, *vara* (durare), *svara*; *asa*, *basa*, *fasa*, *masa*, *rasa*, *brasa*, *frasa*, *klasa*, *krasa*; *hata*, *lata* (sig), *mata*, *rata*, *gnata*, *prata*; *kafva*, *slafva*, *snafva*, *stafva*; *lagga*, *nagga*, *vagga*, *dragga*, *flagga*, *plagga*; *backa*, *hacka*, *lacka*, *packa*, *sacka*, *tacka*, *flacka*, *knacka*, *pracka*, *smacka*, *snacka*, *stacka*; *kalla*, *lalla*, *valla*, *skalla*, *stalla*, *svalla*, *tralla*; *amma*, *damma*, *kamma*, *lamma*, *flamma*, *glamma*, *stanma*; *banna*; *manna*, *sanna*; *kappas*, *lappa*, *nappa*, *rappa*, *tappa*, *klappa*, *knappa*, *snappa*; *gassa* (sig), *lassa*, *passa*, *tassa*; *fatta*, *fattas*, *matta*,

* Jfr. t. ex. *nämna* (af *namn*), *gifva* (att härleda från det gamla subst. *gift*, handlingen att gifva qvinna till hustru), hvilka gå efter 2 konjug.

glatta, kratta, platta, skatta, snatta, tratta, skratta; hafsa (läs *haffsa* o. s. v.), *rafsa, krafsa; balka, nalkas, valka, skalkas; valpa, squalpa; halta, palta, salta, spalta; kalfva; famna, hamna; andas, banda, landa, randa, sanda, blanda, stranda; banka, hanka, vanka, vankas, blanka, klanka, afplanka; ansa, dansa, sansa* (sig), *kransa, svansa; sarga; barka, snarka, sparka; harmas, larma; arta* (sig), *artas; garfva, harfva, karfva, tarfva, skarfva, svarfva; basta, fasta, hasta, kasta, lasta, rasta* och en stor mängd andra.

I hela det närvarande språkförrådet torde knappast ett enda verb på *a*, sedan gammalt gående efter 2 konjug., kunna upptäckas, utom *hafva*; hvartill kan möjligen läggas *spara*, hvilket dock i gammal Isländska vacklade. Af främmande ursprung är *befalla*, hvilket till en början gick efter 4 konjug.; *begrafva*, ehuru med Tyskt prefix, har länge följt, och följer ännu alternatift, det starka *grava*, nu *gräfva*. I fornspråket var väl den här uppenbarade språklag ej så strängt genomförd, som nu för tiden; men de jemförelsevis ganska få undantagen kunna för ingen del skaka beståndet af en regel, som tyckes ligga djupt på språkets botten. Man finner neml., att det klara och väljudande *a* liksom verkar utom sin närmaste krets, och meddelar sig åt afledningsvokalen; vare sig att man antager denne såsom ursprunglig eller assimilerad. I förra fallet skulle stammens *a* upprätthållit afledningens; i det senare utträngt en annan vokal. Detta hindrar icke att *a* kan finnas jemväl i starka verb, hvilkas böjning följer helt andra lagar, icke af någon afledningsvokal beroende. Så är händelsen med *taga, tagna, gala, fara* *, *vara* (esse), *varda*, hvilka fortfarande ega stark böjning; ävensom med *mala, vada, blanda, gnaga, skaka, skapa, skafva*, om hvilka man med mer eller mindre säkerhet vet, av de fordom egt en sådan. Likaledes *tarfva*, men då med annan vokal (om detta verb se vidare i denna Boks sista kap., bland Anomala). Vissa, t. ex. *tala, mana*, kunna delvis beträda 3 konjugationens område, på sätt i det efterföljande kommer att anvisas.

* Äfven *befara* (peragrare); men icke *befara* (time). Den Tyska härkomsten ega de gemensam med *vara*, som följer 4 konjug. Någon gång förekommer utom infin., vanligen böjes eft. *vara*, som, när det dock enligt 1 konjug. Angående *köpslaga* se 3 konjug.

• 2) Verb med slutet eller egentligt o (ljudet af Isl. ó) i stammen: *frodas; foga, knoga, ploga; boka, tokas, sloka; bola, sola* (sig), *skola* (upp), *spola; loma; bona, gona* (sig), *försona, skona; hopa, ropa, sopa, slopa; osa, mosa* (sig), *rosa; bota, fota, hota, mota, rota, sota, tota, knota, skota; lofva* (göra en lof), *tofva, profva; bomma, blomma; orda, jorda, gjorda* m. fl.

Endast genom supin. hörer anomala hjälpverbet *skola* (debere) till 1 konjug. Något enda verb, t. ex. *gjorda*, lydde förr under 2 konjug.

3) Verb med u i stammen: *buga, truga; duka, bruka; kura, lura, mura, sura, skura; busa* (på), *rusa, susa, brusa, frusa, krusa, snusa; luta, muta, pruta, spruta; lufva, rufva, grufva* (sig), *skrufva; dugga, kugga, lugga, tugga, snugga; mucka, sucka; bulla* (opp), *lulla, rulla, tulla; dumma* (sig), *tumma, brumma, ljumma, skumma, trumma; guppa; pussa, tussa; skutta, slutta, smutta; bulta, rulta, tulta, stulta; pumpa, klumpa, skumpa, plumpa, slumpa; runda, blunda, stunda, sprunda, bundta; gunga, punga, ljunga, slunga; lunka, runka, klunka, prunka; förlusta* (sig), *pusta, rusta* m. fl.

Intet verb på u går numera ovilkorligen och allt igenom efter 2 konjug. Efter både 1 och 2 konj. gå *tjusa, unna*; och *sluka* derutöfver efter 4:e; *sluta* efter 1:a och 4:e; *duga* och det anomala *kunna* endast i supin. efter 1:a, men i impf. efter 2:a. Samtliga dessa sex verb hafva dock, efter all sannolikhet, i förstone tillhört 4 konjug.; hvaraf deras nuvarande ostadighet bäst förklaras. Än i dag finnas flere verb med u, regelrätt gående efter 4 konjug.; andra hafva funnits. t. ex. *luta*.

4) Verb med å-ljud i stammen: utan afseende derpå, huruvida detta ljud, enligt nuvarande rättskrifning, stundom utan hänsigt till ordets härkomst, betecknas med å eller o. Med tecknadt å: *båda, knåda, skåda; hågas, låga, råga, såga, tåga, våga, fråga, plåga; måke, råka, bråka, tråka, språka; måla, påla, såla, snålas, tvåla, vråla, skråla; dåna* (dundra), *dåna* (svimma), *håna, låno råna, plåna, tråna; dåra, fåra, såra, tåra* (sig), *spår; båta, påta, ståta; håfva, låfva* (laudare; jfr. nedanför *lofva*); *fålla, sålla, skålla; mätta; våndas; fånga, stånga, vårda* m. fl. Med o: *voja* (sig), *skoja, stoja; kora; locka, pocka, flocka, plocka, skocka, stocka, skrocka; trolla; doppa, hoppa,*

*hoppas, koppa, toppa, droppa, knoppas, proppa, stoppa, troppa; lossa, blossa, frossa, krossa; lotta, blotta, brottas, flotta, skotta, spotta; folka, kolka, tolka, skolka; borga; orka, korka; gorma, storma; kosta, rosta m. fl. **

Några, t. ex. *tråka, råna* (förut *ræna*), hafva tillförene lydt under 2 konjug. I denna stund hörer dit *tåla*, och alternatift *låda*. Dit höra äfven *råda, tråda* (träda), *åka, blåsa*; hvilka dock, lika med *fråga, fånga* och det mellan 1 och 2 konjug. vacklande *vålla*, af gammalt hade stark böjning, den der oafbrutet tillkommit *låta, gråta, hålla, komma, sofva*. Till de verb, som på vissa punkter öfverskrida 1 konjugationens gräns mot den 2:a, kan *låna* räknas. Om *brottas* se under depon.

5) Verb med afledningarna *l, r* efter annan konsonant; d. v. s. motsvarande, när substantif fins, såsom gemenligen inträffar, de der oftast förekommande afledningarna *el, er*: *kubbla* (jfr. *kübbel* o. s. v.); *medla; gördla; reffla, skyffla; regla, segla, dregla, snegla, spegla, stegla, tygla, öfverflygla, prygla, prägla, mögla; dingla, pingla, ringla, vingla, yngla; mäkla; eckla, veckla, gyckla, hyckla, häckla; skrynkla; himla (sig), vimla, skymla; pimpla, stämpla; knyppla; gissla, kissla, gnissla, hvissla, pyssla, syssla; gödsla; ängsla, fångsla; betsla; kittla; nästla; distla* (läs *divla* o. s. v.), *hyfla, äflas, sköfla, tvifla, skräftla; härfla, hvirfla; hedra, vädra, fjädra, löddra (sig), bladdra; mildra, skildra; hindra, lindra, tindra, ändra; skiffra (sig); segra, stegra, hägra, lägga, vägra; fingra, skingra, slingra; smickra, snickra; gilra, tilra, qvitra, spilra, skylra; timra, skimra; kypra; peppra, sippra; klettra, glittra, qvittra, splittra, yttra, bättra, fjüttra, (eller fjjettra); vältra; gnistra, klistra, lystra, mästra; münstra; blixttra; lefra (sig), ifra* o. s. v. Jemväl för den starke vokalens skull, således af dubbelt skäl, hit hörande äro: *bubbla, dobbla, grubbla, stapla, stappla, adla, sadla, tackla,*

* Då här *o* (Isl. o utan accent) tilldelats ljudet af *å*, är detta efter uttalet i Stockholm och närmaste städer. Mest i Göta rike, men ock på flere ställen i det öfriga landet, har detta *o* ganska ofta (t. ex. i *lofva, sofva* m. fl.), *å* någon gång (t. ex. i *tråka, Isl. þroka*), ett ljud, som hvarken är *å* eller rent *o*, utan snarare närmar sig det Parisiska *o* i *école, protégéer*, men än mera det Engelska *u* i *such, put*. Det är detta mellanljud, som åsyftas af Ihre, Hof m. fl. äldre språkforskare, och hvarom förmäles i Svenska Akademiens Afhandling om Svenska stafsättet (Föret. s. 72). Ytterligare upplysningar under Ljudläran.

skramla, mumla, porla, sorla, fladdra, ångra, ockra, dalra, kolra, hamra, kantra, slumra, alstra, fostra, vattra, puttra och ett stort antal för öfrigt.

Bland de hit hänförliga verben har ett eller annat gått i fornspråket efter 2 konjug., t. ex. *segla, stegla, üflas*.

6) Verb med afledningen *n*, hvilken kan uppfattas från 3:ne synpunkter: a) såsom motsvaradt af ett *n*, i något adj., oftare starkt part. preter. på *en*, förut *in*.* b) såsom antingen motsvaradt af ett *i* subst. befintligt *n*, *en*, eller af dunklare ursprung. c) såsom ett för det svaga verbet mera omedelbart bildningsmedel. Till första klassen höra: *egna* (jfr. *egen*), *remna* (S. Birg. Up. 4: 128, liksom Isl., *rifna*; jfr. *rifin*, *rifven*), *ledsna* (jfr. *ledsen*), *signa* (sjunka, digna; jfr. det gamla *sigen*, *sjunken*): *stickna* (jfr. *sticken*), *vissna* (jfr. *vissen*), *gistna* (jfr. *gisten*), *häpna* (jfr. *häpen*), *däfna* (jfr. *däfven*). För den starka vokalen tillika: *vakna* (jfr. *vaken*), *domna* (Isl. *dofna*; jfr. *dofinn*, *dufven*), *somna* (Isl. *sofna*; jfr. *sofinn*), *fullkomna* (jfr. det gamla *fullkommen*), *storkna* (jfr. Isl. *storkinn*), *slockna* (jfr. det gamla part. preter. *slocken*, *släckt*), *mogna* (jfr. *mogen*), *dufna* (i grunden samma ord som *domna*), *bulna* (jfr. det i folkspråket bibehållna *bulen*, *svullen*, liksom Isl. *bólginn* och *bólgna*), *svullna* (jfr. *svullen*), *mulna* (jfr. *mulen*), *multna* (jfr. *multen*), *trumpna* (jfr. *trumpen*), *skrumpna* (jfr. *skrumpen*), *unkna* (jfr. *unken*), *drunkna* (ännu dialektiskt, liksom i VGL., *druknna*, Run-Urk. 553 *truknaþu*, St. Rimkr. 25: 4 *druknade*; jfr. *drukkin*, *drucken*, af *dricka*, egentligen *drinka*), *murkna* (jfr. *murken*), *ruttna* (jfr. *rutten*). Troligen höra hit äfven: *tina* (Isl. *þydna*, jfr. *þýða*, det transitiva motstycket till vårt *tä*), *lemna* (säkert förut *lefna*, liksom Dan. *levne*; jfr. det forna *leva*, Gottl. L. 3: 7 *laifa*, Isl. *leifa*, *lemna*). Till andra klassen kunna räknas: *regna*, *digna*, *signa* (väl-signa), *hägna*, *ögna*, *teckna*, *räkna*, *väpna*, *kerna*; ** *spjerna*, *ärna*, *värna*, *väsna*, *vittna* (jfr. *vittne*, af *vita*, *bevisa*), *jemna* (Isl. *jafna*), *ämna* (Isl. *efna*), *hämna* (Isl. *hefna*). Undantag är

* Jfr. Lat. *status, statuere; pensus, pensare; pulsus, pulsare* m. fl.

** Antingen borde, till en äfven etymologiskt grundad skillnad, skrivas *kerna* (Isl. *kirna*), liksom det feminina subst. (smör-) *kerna* (Isl. *kirna*); eller ock det nu ofta feminint behandlade (frugt-) *kärna*, pl. -or, så behålla sin rätta maskulina egenskap, och heta, såsom det på de flesta ställen utom Stockholm heter, *kärne*, (Isl. *kiarni*), pl. -ar, hvaraf i gamla tider singularens oblika form var *kärna*.

nämna (Isl. *nefna*), som alltid gått efter 2 konjug. Också för vokalen lydande under 4 konjug. äro: *famna*, *hamna*, *vattna*, *bottna*, *lugna* m. fl. — Till tredje klassen höra: *segna*, *vekna*, *blekna*, *helna*, *stelna*, *hesna*, *glesna*, *beskna*, *fetna*, *hetna*, *kikna* (jfr. *kik-hosta*, *kixxa*), *likna*, *quickna*, *stillna*, *hisna* (jfr. Isl. *hissa*, i samma bemärkelse), *friskna*, *hvitna*, *lyssna*, *tystna*, *stufna*, *tätna*, *lättna*, *härskna*, *mörna*, *mörkna*, *löpna*, *sötna*, *blötna*, *tröttna*. Såsom redan, i anseende till stark vokal, hörande till 4 konjug., må nämnas: *sakna* (jfr. Ivan 843 *saka*, *fattas*), *falna* (Isl. *fölna*; jfr. *fölr*, dödsblek), *svalna*, *kallna*, *stadna* (assimileradt *stanna*), *klarna*, *svartna*, *krokna*, *lossna*, *ljusna*, *mjukna*, *sjukna*, *surna*, *blåna*, *gråna*, *hårdna* m. fl.

Spjerna går i gamla språket efter 4 konjug.; *regna*, *kerna*, *ämna*, *hämna* m. fl. hafva uti Isländskan 2 konjugationens former, hvilka dock endast i afseende på ofvanstående andra klass synas kommit i fråga.

7) Verb med aflednings-bokstäfverna *g*, *k*, *s*, *t*, *sk*; alltid, när dessa utgöra närmaste bildningsmedel för det svaga verbet,* ofta annars också. Ex. *vredgas*, *vidga*, *nödga*, *glödga*, *snöga* (Isl. *sníða*, *sníöfga* *snýfa*), *helga*;** *neka* (jfr. Isl. *né*, *nec*), *kneka* (jfr. Isl. *kné*, knä), *vricka* (egentligen *vridka*, af *vrida*), *idka*, *blidka*, *spjelka* (jfr. *spjele*, *spjela*), *jemka* (ÖGL. *iamka*, af *iamn*, jemn), *ömka*, *sinka* (Bonavent. s. 86 *senka*, Isl. *seinka*, dröja, af *seinn*, sen), *dyrka* (tillbedja, göra dyr; således äfven: stegra, och, liksom Lat. »colere», jembväl: bruka, häfda, hvilken bemärkelse fordom var gängse), *lüska* (hos Lind *luska*, Dan. *lyske*, af *lus*); *helsa* (af *hell*, liksom Isl. *heilsa* af *heill*), *rensa*,

* Hit höra således icke *lyfta* (Isl. *lyfta*, af *lopt*, luft, loft), *ysta* (af *ost*), *tynga* (af *tung*), *tänka* (af *tanke*), *märka* (jfr. *märke*), *stärka* (af *stark*), *styrka* (jfr. det i fornspråket vanliga subst. *styrker*, styrka), *fästa* (af *fast*), *glänsa* (af *glans*), *stänga* (af *stäng*), *vränga* (af *vrång*) m. fl. dyl. (jfr. sid. 44, noten). Icke heller sådana svaga verb, som omedelbart uppkommit af starka; t. ex. *sänka* (af *sjunka*), *lägga* (af *ligga*), *sätta* (af *sitta*), *spränga* (af *springa*), *svälla* (uthungra, af *svälla*, hungra) o. s. v.

** Kanske bör dock *helga* närmast härledas från det gamla *helagher* (helig); liksom *nalkas*, Isl. *nálgaz*, från ett *naliker* (jfr. Isl. *nálega*) eller dylikt. I allmänhet kan sägas, att det verbala *g* har samband med det adjektiva *ag*, *og*, *ig*. Äfven andra i verbet förekommande aflednings-konsonanter träffas i adj. och subst.; men då lyder verbet icke alltid under 4 konjug.

ömsa (af *om*; jfr. *ömse*); *skifta* (förut *skipta*, af *skipa*), *snyfta* (jfr. *snuf*, *snufva*), *rikta* (göra rik), *hemta*, * *skymta* (jfr. *skum*, *skymma*, *skymla*), *skämta* (Isl. *skémta*, egentl. förkorta; jfr. *skémma*, VGL. *skicemma*, förkorta, af *skammr*, kort), *vänta* (af *væna*, förmoda, hoppas), *tingta*, *längta* (af det forna *langa*, i samma mening); *tredskas* (i lagarna *þryzkas*, *thrydhskas*, Isl. *þríotkskaz*; jfr. Isl. *þríotr*, hårdnackad menniska, VGL. *þryter*, *þryta*), *äl-ska* (af det forna *ala*, nära, föda, sörja för), *minska*, *grönska*, *herska*, *vätska* (sig). Äfven till följd af stark vokal kunna hit föras: *fradga* (S. Birg. Up. 1: 40 har *fraadhe*, hvilket, liksom i Bibeln Osea 10: 7 *frada*, betyder skum; jfr. Isl. *froða*, *frauð*), *stadga* (liksom *stadna* af samma ursprung som *stapfer*, stad, ställe), *jaka*, *falka*, *halka*, *svalka*, *knarka*, *samka*, *torka*, *flaxa* (d. v. s. *flaksa*), *nafsa* (jfr. *nappa*), *lufsa* (jfr. *luffa*), *mumsa* (jfr. *mun*), *skralta* (liksom *skralna* af *skral*), *skoja* (jfr. *skoja*), *snukta* (jfr. *snoka*), *granska*, *handskas*, *harska* (jfr. *harka*, *harkla*), *sturskas*, *brådska* m. fl.

Fornspråket följde, i förevarande punkt, samma lagar som det nu lefvande; utom hvad angår verb med afledning *t*, hvilka böjdes efter 2 konjug.

8) Verb med afledningarna *er*, *ig*: *lackera*, *klarera*, *lef-verera*, *värdera*, *herbergera*, *glasera*, *husera*, *handtera*, *half-vera*, *hofvera*; *beediga*, *entlediga*, *föreviga*, *billiga*, *besigtiga*, *inhändig*, *uthändig*, *förstündiga*, *förfärdiga*, *rättsfärdiga*, *värdigas*, *bevärdiga*, *befullmäktiga*, *bemäktiga*, *öfverväldiga*, *berättiga*, *förlöjliga* m. fl.

Af dessa former har *er* Romaniskt ursprung; men upp-täckes i Skandinaviska språk tidigt nog uti främmande ord, senare uti inhemska; t. ex. Kongespeilet s. 2 *studeraða* (Sorö

* Prof. Schlyter har i Gloss. till ÖGL, ordet *hænta*, fäst uppmärksamheten derå, att Ihre förblandat detta med *hænda*, manu capere». Det senare (af *hand*), på Isl. *henda*, fins redan i äldsta VGL., tillika med *afhænda*. Helt annat ord är *hemta*, Isl. *heimta*, i Svenska fornspråket *hæmta*, *hæmpta*, äfven *hænta* (jfr. Fær. S. s. 253 *hajnta*, i Isl. originalet *heimta*); det sista vanligare på 1400-talet. Jemväl Danskan har *hente*, hvilket skriftsätt dock ej hindrat Molbech, att rätt sammanställa det med Isl. *heimta* (se Dan. Ordb.); eller Rask, att härleda det från *hjem*, hem (Dan. Retskr. s. 249), Isl. *heim*. För riktigheten af denna härledning talar icke allenast Isl., men äfven det Ang. Sax. *hametan* (af *ham*, hem), ja Dalska *jempta* (af *jem*, hem). Äfven Ihre skiljer rätt mellan *hæmta* och *hænda*; men tar ÖGL:s *hænta* för *hænda*, i st. f. *hæmta*, rättare *hemta*. Jfr. ÖGL. *sanka*, för *samka* (se Kg. Styr. III. 5).

uppl. *studeradi*); Cod. Bur. s. 50 *disputera*, *studerarþo*, 197 *appellerarþe*; St. Rimkr. 8: 4 *soldera*; S. Birg. Up. 6: 52 *presenteradhis*, 6: 37 *sylverat* (försilfradt). Annars hade man *virþa* för *värdera*, *handla* eller *hanna* för *handtera*, *herberga* * för *herbergera*, *planta* för *plantera*, *ferma* för *konfirmera*, *tæmpra* för *temperera* o. s. v. Afledningen *ig*, ehuru af Germanisk härkomst, plägar ej i våra fornbäfder användas för verbet; hvaremot *og* förekommer, t. ex. St. Rimkr. 36: 1. *kwnnogha* (kungöra): redan Upl. L. Conf. har *kunnughæt*, *kunnughæfu*. I S. Birg. Up. 8: 22 finner man *værdhoghas* (jfr. Isl. *virðaz*, och vårt defektiva *värdes*) o. s. v.

9) Verb med *bb*, *dd*, *rr*, till känne-bokstäfver; eller afledningen *j* följande på *f*, *p*, *s*, *t*: *bjebba*, *libba*, *klibba*, *näbba*; *snedda*, *krydda*, *skydda*, *bädda*, *rädda*, *grädda*; *sperra*, *irra*, *förvirra*, *stirra*, *svirra*, *ärta* (sig), *förvärta*; *stäfja* (läs *stävja*); *hyppja*, *läppja*; *hyssja*, *vyssja*, *näsja*; *vittja*, *nyttja*, *kätjas*, *lätjas*. Än flere för vokalens hårdhet, t. ex. *drabba*, *grabba*, *dubba*, *snubba*, *badda*, *ladda*, *sudda*, *kludda*, *darra*, *narra*, *knarra*, *knorra*, *skorra*, *hurra*, *purra*, *surra* o. s. v.

Något af dessa, t. ex. *sperra*, finner man uti Isländskan med böjning efter 2 konjug.

10) Verb med känne-bokstäfverne *jd*, *gt* eller *kt*, *mt*, *rt*, *sk*, *sp*, *ts*; de flesta med *ft*, *mp*; alla svaga med *rd*, *x*: allt utan betraktande deraf, huruvida dessa konsonanter, en och en eller i grupp, må anses ingå i ordet såsom del af roten, eller såsom afledning allenast. * Ex. *vesta*, *skifta*, *stifta*, *skrifta*, *syfta*, *snyfta*, *häfta*, *skäfta*, *förgifta* (men ej *gifta*, *maritare*); *fejda*, *hejda*, *fräjda*, *fröjda*, *slöjda*; *bikta*, *dikta*, *rikta* (dirigere), *sigta* (spectare), *sikta* (cribrare), *plikta*, *svigta*, *instikta*, *lykta*, *rykta*, *slykta*, *äkta*, *fäkta*, *häkta*, *mägta*, *flägta*, *slägtas*; *grymta*, *skrymta*, *flämta*, *klämta*; *fjerta*, *smärta*, *snärta*, *svärta*, *uppskörta*, *störta*; *klimpa*, *ympa*, *stympta*, *dämpa*, *kämpa*; *fär-*

* Flere hit hörande ord, såsom af andra skäl böjda efter 1 konjug., äro redan under föregående afdelningar upptagna. Ändamålet med den här vidtagna afsöndring är hufvudsakligen att visa, huruledes språket, i det hela betraktadt, följer en inneboende naturlag, blott i enskilda delar modifierad af ändrade förhållanden i odlingen. För öfrigt är ofta svårt, stundom omöjligt, att säga, om ett med aflednings-konsonant försedt verb är omedelbart bildadt af ett ord utan sådan, eller af ett annat ord med sådan afledning: om t. ex. *svigta* kommer af det gamla verbet *svigha* eller af subst. *svigt*.

das, affärda, gürda, härda, börda, mörda, värda, skörda; diska, fiska, piska, viska, friska, sliska, smiska, äska, läska, mäska, trüska; rispa, vispa, gäska, läspa; etsa, betsa, hetsa, spetsa; hexa, kixa, yxa, källa, läxa (upp). För vokalens skull: *akta, lukta, karda, laska, ruska, haspa, lotsa* och flere andra.

Vissa af de ofvan anförda gingo fordom efter 2 konjug., såsom *häfta, härda, mörda, värda, störta, äska*. Efter 4:de gick *trüska*.

11) Verb på *ej* (äj), *el, il, öl, im, en, ir, iss, öst*; de flesta på *egg* (ügg), *ick, ill, ül, limm, in, ind, ing, ink, ipp, is, ist, et, it, itt, ev, öv*: *egga, dägga, gnägga, skügga; feja* (Isl. *fægja*), *meja, dreja, lurendreja, preja, speja; hicka, nicka, picka, vicka, blicka, flicka, klicka, pricka, qvicka, skicka, slicka, sticka* (strumpor, täcken och dyl.); *dela, fela, hela, sela, spela; ila, fila, kila, sila, hvila, smila; gilla, villa, drilla, snilla, stilla, trilla, inbilla; fälas* (egentl. *färdas*), *gäla, gräla, kräla, träla, spjåla* (spjåla); *böla, föla, söla, knöla, mjöla; tima, prima, imma, limma, rimma, (simma), glimma, stimma, svimma; gena, lena, mena, rena, grenna, skena, stena, förena, förklenna, förtenna* (utom Stockholm vanligen *förtena*, af *ten, tenn*; liksom Isl. *tina* af *tin*); *pina, sina, flina, grina, svina, tvina, förfina; linda, vinda, förblinda; ringa* (göra ring), *förringa, tingu, (bringa), (klinga), slinga, svinga, (tvinga); kinka, linka, sinka* (porcelain o. dyl.), *vinka, blinka, klinka, sminka; kippa, vippa, knippa, trippa; fra, gira, sira, vira, plira, (skira), spira; isa, kisa, lisa, risa, visa, grisa, prisa, spisa; gissu, hissa, flissa, svissa, förvissa; vistas, bevista, drista, qvista, tvista; hūsta, rūsta, brūsta, trūsta; beta, leta, meta, peta, reta, smeta, streta, förtreta; (lita), nita, rita, krita, plita, sprita, (tillvita), beslita; hitta, kitta, titta, qvitta, smitta; refva, vefva, trefva, skrefva; öfva, döfva, löfva, rufva, tufva, prufva, stufva, strufva, bedrufva* m. fl.

Många härbland, såsom *dela, hvila, stilla, villa, tima, pina, beta, reta, hitta, öfva*, m. fl., voro af ålder gående efter 2 konjug.; rörande *simma, klinga, tvinga, lita, tillvita* m. fl. se 4 konjug. och denna Boks sista kapitel.

12) Verb med vokal-slut i stammen, när de hafva infinitiv-ändelsen *qvar*: *ria, fria* (liberare), *fria* (connubium petere), *kliä, skria, krya* (upp sig), *töa, fröa* (sig), *spöa, förnya, för-*

slå. Äfven *dia*, som mindre brukas i tal; men *di* går efter 3 konjug. Med dubbel rätt höra till 4 konjug. *roa*, *oroa*, *dua*, *blåa*, *förråa*.

De få motsvarande ord, som i samma form funnos uti gamla språket, följde der öfverhufvud samma regel. Särskildt hvad *dia* vidkommer, upplyses under 3 konjug.

43) De flesta verb af mer än 2 stafvelser; då flerstavigheten icke uppkommit genom sammansättning af ett efter annan konjug. böjdt enkelt verb, af inhemskt ursprung. Utom flere i det föregående redan anförda, bland hvilka de med afledningarna *er* och *ig* böra särskildt utmärkas, kunna här nämnas exempelvis: *afskeda* (jfr. T. *abschied*), *arbeta* (T. *arbeiten*), *örliga*, *envisas*, *idisla*, *erinra* (T. *erinnern*), *eröfra* (T. *erobern*), *odugd*, *oqväda* (icke af *qväda*, utan af *oqväde*), *åbuka* (sig), *äfventyra*; *behjerta* (T. *beherzigen*), *beleva* (T. *belieben*), *bevilja* (T. *bewilligen*), *bedyra* (T. *betheuren*), *befrynda* (T. *befreunden*), *bekräfta* (T. *bekräftigen*), *bevära* (T. *bewehren*), *besvåra* (T. *beschweren*), *beskärma* (T. *beschirmen*), *bestöja* (T. *beschleiern*); *förgifta*, *förvilda*, *fürderfsva*, *förgrymma*, *förfära*, *försämra*, *förmörka*, *försköna*, *förfördela* (T. *vervortheilen*), *öfversvämna* (T. *überschwemmen*). I anseende till stark vokal: *ledsaga*, *köpslaga* (se 3 konjug., verbet *slå*), *anmoda* (T. *anmuthen*), *antasta* (T. *antasten*), *anstalta*, *hörsamma*, *utarma*, *sällskapa*, *ertappa* (T. *ertappen*), *uppenbara*, *fullborda*, *högmodas*, *vitsorda*, *hushålla* (ej af *hus* och *hålla*, utan af *hushåll*, eller bildadt efter T. *haushalten*); *behaga*, *befara* (frukta, T. *befahren*), *berama* (T. *beramen*), *begåfva* (T. *begaben*); *förarga*, *förbarma* (T. *erbarmen*), *förstora*, *försoffa* (T. *versaufen*), *förbluffa* (Plattyska *verbluffen*), *försumma*, *försvåra*, *rådbråka* (T. *radbrechen*) m. fl.

Dessa, nästan samt och synnerligen, åtminstone i den nuvarande skepnaden, äro nya bildningar,* för större delen minnen af Svenska väldet i Tyskland. Blott undantagsvis kan något af dessa verb upptäckas i det äkta Svenska fornspråket, och uti Isländska, t. ex. *fordærwa*, Isl. *fordiarfa*; först i Bjärk. R. ses *forsuma* (jfr. Stads L. B. B. 9 *forsumelse*), Isl. *for-*

* *Arbeta* har t. ex. utträngt det gamla *arvuba*, *arvopa* (Isl. *arvída*). Ännu har man, ehuru i annan bemärkelse (lön för arbete), *arfvoðe* (Isl. *arvði*, *erfði*, arbete). I St. Rimkr. 12: 1 ses *arbeide* (arbete).

söma. Deremot finner man ofta, i senare tider, ett Tyskt prefix, utan att detta rubbar det dermed sammansatta Svenska verbets böjning, äfven om den Svenska sammansättningen kan vara framkallad af en Tysk; t. ex. *angå, anstå, anförtro, an-hålla, ansätta, antyda; beså, bestå, befara* (öfvervara), *besitta, besätta, behålla; ernå, erbjuda, erhålla, ersätta* m. fl. Detta utsträckes någon gång jemväl till fall, då den Svenska sammansättningen, snarlik ett sjelfständigt inhemskt alster, dock i sjelfva verket är en öfverflyttning från Tyskan; t. ex. *bero, bestämma, erfara*; men det gäller icke *beskåra* (af T. *beschere*), *befalla* (T. *befehlen*), hvilka, liksom *beveka* (T. *bewegen*), *begära, beqväma, begynna*, gå efter 2 konjug.; om *villfara* (T. *willfahren*) är förut nämndt (jfr. s. 45). Emellertid kan den ofvanför uppställda bestämningen anses för en genomgående grundsats, hvilken tydligast rörer sig i *bevilja, oqvåda, hushålla*, de der i sin böjning äro oberoende af de skenbart lika enkla verb (*vilja, qvåda, hålla*), som skulle kunna sättas vid deras sida.

14) Verb af hvarjehanda art och utseende, men icke utmärkta af de här ofvan angifna kännetecken: *leda* (röra leden, Isl. *læða*, skilja lederna åt), *freda, skeda, bida, hūda, smāda, stāda, dūda, mūda, (flūda); trūffa; dega, bliga, kriga, pigga, tyga, rygga, snygga, trygga* (sig), *vāga* (göra väg), *plāga, hūga* (lägga i hūg), *lūga; peka, tveka, vecka, strecka, dika, (fika), pika, spika; lyckas, smycka, stycka, dūcka, gūcka, blūcka, flūcka* (göra flūck), *spūcka, (vūka), būka, spūka, stūka; skyła* (sätta i skyl), *hylla, mylla, förbrylla, gūlla* (snūpa), *sūlla* (sig), *fjūlla, svūlla, (prella), klema, slemma, hūmma, vūmma, sūmma, strūmma; tjena* (lās *tjāna*), *skinna, tvinna, gynna* (men icke *begynna*), *lāna* (lāna), *lūna; repa, flepa, skeppa, lipa, ripa, skipa, slipa, trippa, yppa, slāpa, skrāpa; lera, (yra), fyra, āra, kāra, skūra, tjūra, stūra* (förse med stūr); *kryssa, fjūsa, pressa* (lās *prūssa*), *rāta, rätta, flūta, slūta, lätta, mätta, glätta, tvätta, hetta, svetta, flytta, grōta, trōtta; stūdtā; kifva, lifva, skifva, bāfva, jāfva, svāfva, strāfva; vūdja; klefsa* (lās *kleffsa* o. s. v.), *hyfsa, kāfsa, (glāfsa); elda, bilda; belga* (*būlja*); *gilja; mjūlka; kylsa, pelsa* (lās *pūlsa*); *filta, bylta, sylta, snylta, ūlta, kālta, mālta; skymfa; frāmja; (sqvimpa); synda, skynda, ūnda, blūnda; dynga, strānga* (förse med strāngar); (*rynka*),

skrynka; länsa, gränsa; mynta, pynta, rünta, vänta, pränta, spänta; erga (läs *ärja*), *berga* (läs *bärja*), *färga* (af *färg*); *färja* öfverföra med färja), *härja, bürja; lirka, virka, yrka, dyrka* (uppläsa med dyrk), *verka* (läs *värka*, agere, *efficere*); *perla* (läs *pärla*); *härma, närma, fjerma* (läs *fjärma*), *svärma; sörpa; törsta; värfva, (förvärfva), skärfva* (sig); *lisma; fresta, nysta, tysta, gästa; texta* (läs *tüxta*); *häfda*, m. fl.

Tillförene böjdes *häda, smäda, möda, rätta, flytta, vänta, främja* m. fl. efter 2 konj.; hvaremot *bida, berga, sannolikt sväfva*, ursprungligen efter 4:e.

Deponentia af första konjugationen.

Af hit hörande depon., dels af transitif, dels intransitif betydelse, äro följande att anföra: *näbbas, gnabbas; frödas; puffas, knuffas, skuffas, träffas; dagas, hågas, luggas; tokas, råkas, språkas, lyckas, gäckas; talas* (vid), *felas, fölås* (egentl. *färdas*), *sjålas, snålas; bannas; kappas, nappas, klappas, hoppas, knoppas; tåras, narras; pussas; latas, fattas, mattas, retas, sveltas, plitas, brottas; kifvas, lufvas; fröjdas; färdas; ergas; sparkas; harmas, närmas; artas; andas, randas, våndas; stångas; fradgas, vredgas; kätjas, lätjas; nalkas, skalkas; vankas, glunkas; ecklas, äflas, ünglas, möglas; galnas, bæxnas, sticknas, hämnas, väsnas; åldras, vistas, rostas, slägtas, vanslägtas, handskas, tredskas, vrenskas, sturskas, grönskas, vätiskas, envisas, värdigas, förifras, högmodas, afundas, förundras, odygdas, förvånas, illfånas, högfärdas.*

Vissa af dessa hafva samma bemärkelse med och utan -s; t. ex. *fela* (i bemärkelsen: *fattas, brista*), *felas; eckla, ecklas; mögla, möglas; hämna, hämnas; stickna, sticknas; bæxna, bæxnas; grönska, grönskas*. Andra ega samma betydelse med -s och med reflexif pronomen; t. ex. *frödas, froda sig; fröjdas, fröjda sig; lyckas, lycka sig* (det senare likväl mindre begagnadt); *närmas, närma sig; artas, arta sig; tåras, tåra sig; förvånas, förvåna sig; förundras, förundra sig*. Endast få kunna, utan skiftning i bemärkelsen, stå i aktiv, passiv och reflexiv form. Sådana undantag äro: *hämna, hämnas, hämna sig; erga, ergas, erga sig; rosta, rostas, rosta sig*. Visserligen kan ock sägas, att man, noga räknadt, icke bör såsom sannskyldiga depon. uppföra sådana verb, som fortfarande ega äfven

en aktiv form af transitiv betydelse, och i hvilka depon. utgör blott det passiva begreppets sammansmältning med det intransitiva. Hit höra t. ex. *mattas, förundras, förvånas*; ty *förvånas* är = *vara* eller *bli förvånad*. Se vidare Syntaxen.

Någon allmän och väsendtlig, formläran vidkommande olikhet, mellan gamla och nya språket, röjes ej i depon. Det tillsatta passiv-tecknet rubbar för ingen del ordets böjning. Men enskilda ord kunna lika väl i den deponentiala naturen, som i den aktiva, hafva öfvergått från en konjug. till en annan. Så t. ex. *äflas*, från 2:a till 1:a. Det depon. *brottas* har skilt sig från *brytas*, som är samma ord. I ÖGL. ses Eps. 3 pr. *nu bryzs han viþær hana* (nu brottas han med henne); på samma sätt i VGL. II. Add. 7: 12 *nu bryz han viþer hanae*. Danskan har ännu *brydes*, i båda bemärkelserna: *brytas, brottas*. Märkvärdigt nog stämmer vårt *brottas* mest med den äldsta, uti Isländskan bevarade formen *bríótaz* (*brytas, brottas*), fastän det nyformade ordet har svag böjning. — Ett eller annat depon. kan i fornspråket igenfinnas såsom aktivt, uti samma mening. Exempel derpå Bonavent. s. 202 *iak hopar* (*hoppas*); Flores 411 *thæs hopas mik*, och 413 *ok hopar* (*hoppas*) *mik the glædhi fa*; St. Rimkr. 46: 1 m. fl. st. *wy hopom* (*hoppas*).

Återblick på första konjugationen.

Under sammanfattningen af det förestående synas orsakerna till ett verbs böjning efter 1 konjug. kunna föras till följande hufvudsakliga utgångspunkter: 1) vokalens hårdhet, som väl icke afvisar en stark böjning; men, då en sådan icke förekommer, vanligen ställer ordet under 1 konjug. 2) afledningskonsonant, så snart denne mera märkbart framträder, och ej förlorar sig i en daning, som uti hvart enskildt fall ej kan utransakas. 3) i allmänhet sådana genom tempus-tecknets anslutning till grundstafvelsen uppkomna konsonant-möten, till följd af hvilka antingen svårighet vid uttalet eller någon oklarhet i begreppet vill uppstå. 4) Verbets yngre bildning; det må vara ur ett inhemskt ämne, taget från ett ord tillhörigt annan språkdel, eller ur ett främmande material.

1 konjugationens rike är likväl så vidsträckt, att det icke ens inom dessa ramar kan på långt när inneslutas. Herra-

väldet, så att säga, inpå andras områden, är lika svårt att förklara som den företeelsen, att en hård stam-vokal skall bringa ordet under 4 konjug.; derest icke, för denna senare omständighet, en grund kunde uppsökas deruti, att en hård vokal liksom fordrar större vigt inom sjelfva flexionen, och fördenskull mera sträfvar att uppehålla aflednings-vokalen. Hvarest åter hårdare konsonant-möten inträffa, såsom fallet är med nästan alla uppenbara afledningar och ofta ty förutan, finner man ett naturligt skäl för aflednings-vokalens medlande mellan grundstavelsen och tempus-märket. Välljudet, liksom böjelsen för ett lättare uttal, kräfver denna mellankomst. Man säger *leds-na-de*, *gist-na-de*, *gran-ska-de*, *stur-ska-des*, emedan *ledsn-de*, *gistn-de*, *gransk-te*, *stursk-tes*, äfven om de utan ytterlig möda kunde uttalas, skulle låta illa. Förfäderne skrefvo, och kanske uttalade, *sigl-di*, *efldis* o. s. v.; men Svenska örat nu för tiden är alltför granntyckt, för att i dylikt finna behag. Man skrifver *nämnde*, men uttalar *nämde*. Förmodligen har man då tyckt det vara så godt, att säga *hämna-des*, i stället för det gamla *hæmndis*, *hæmdis*. Här inträder en ny verkande kraft, — begäret att åtskilja och tydliggöra, hvilket, ofta föranledt af ett blott inbilladt behof, starkast gjort sig gällande i de fall, då tempus-tecknet samman-smälter med stammens slut-konsonant, såsom i det gamla *vænti*, impf. af *vænta*: större tydlighet trodde man sig ernå genom *væntade*.* För ljudets likhet kom sedan *glæntade*, i st. f. *glænte*. Der ha vi åter den inom språket mångenstädes verksamma frestelsen, att bilda efter analogi. I allt detta ligga orsaker till det nu i flere ord befintliga vacklandet mellan 4 konjug. och den 2:a, hvaruti en strid visar sig mellan en för hand varande verklighet och de nya fordringarna hos tanken eller örat.

En annan, mera förborgad magt ligger i egenskapen af verbets yngre daning. Det är ett faktum, som med ett öfverflöd af bevis kan styrkas, att ett på senare tider tillkommet verb, nästan utan undantag, ställer sig under 4 konjugationens spira. Fordom var det icke alldeles på samma sätt. För några århundraden tillbaka kunde man gifva till och med

* Åtskilnads-grundsatsen hade, hvad detta verb beträffar, snarare bort genomföras i gamla tider, då impf. af *væna* (förmoda) och *vænta* sammanföll.

ett utländskt ord, *skrifva*, stark böjning; efter 2 konjug. går det Isl. *ferma* (konfirmera) o. s. v. Såsom allmän sats kan uppställas, att Ny-Svenskan med stadiga steg fortgått på den redan i fornspråket brutna vägen för 1 konjugationens kringgripande värde, och särskildt utvecklat anlaget att under 1 konjug. bringa sådana ord, som stå något längre ut på ordbildnings-linjen. Det icke synnerligen gamla *närma*, liksom det ännu yngre *fjerma*,* böjes icke i enlighet med *värma*, efter 2 konjug., utan efter 4:a. Likaledes det nybildade *pigga* (af adj. *pigg*) icke såsom *tigga*, än mindre såsom *ligga*. Detta, i afseende på ord, ur Svensk rot uppvuxna. De från utlänningen härstammande hafva ännu längre tid varit 1 konjugationens tillhörighet.

Några verb finnas, som tyckas hafva öfvergått från 1 konjug. till 2:a. Att döma af Isl. *skynia* (jfr. Edda Sæm. s. 490, pros., *skynjafi*), *krænka*, har vårt *skönja*, äfvensom *kränka*, haft 1 konjugationens böjning. Att så varit händelsen med de ur Tyskan öfverförda *befalla* och *begära*, märkes i Ansgar. 8: 1 *befäladt* (dock i Wadst. Kl. R. s. 13 *befelt*), Sjölagen Conf. *anbefallat*; Scriptores I. 209 *begärade*, Gust. Is Bib. Dan. 40: 12 *begeradhe*, P. Månsson s. LXXVI *begäredhe*, 1734 års lagbok R. B. 44: 3 *begiärrar*. Så äfven med *begynna*. I de fall då det gamla verbets hårda vokal blifvit utbytt mot len i det nya, är allaredan deraf förändringen i böjningssätt motiverad. Så t. ex. med *kröna*, förut *krona*. Ex. Run-Urk. 2823 *kronas*, Gottl. Hist. 4: 8 *crunaþr*, Kg. Styr. I. 2 *kronat*, St. Rimkr. 20: 1 *kronadhis*. Under öfvergångstiden rådde äfven här vankelmod. Ivan har t. ex. 2139 *skodde* (skådade), likasom Ordspr. 24: 32 i Gust. Is Bib.; men Upl. L. har Conf. *skupaet*, Södm. L. Conf. *scoðat*, S. Birg. Up. 4: 32 *skodha* (imperat.); äfven Isl. *skoða* följer 1 konjug. I Gust. Is Bib. läses Job. 6: 7 *vämiadhe*, men uti Isl. går *væma*, liksom vårt nuvarande *vämjas*, efter 2 konjug. Den mera invecklade frågan om *tvinga*, *skrifva* och ett par andra verb, kan bättre bedömas i sammanhang med granskningen af 4 konjug., och blir därför här förbigången.

* Adj. *nærmær* (närmare) synes deremot till redan i Upl. L.; *færme* (fjermare) till och med i äldsta VGL. För »fjerma» har Isl. *firra*; Dan. *færne*; S. Birg. Up. har 4: 61 *færkas* (afslägsna sig), 4: 107 *færkadhe*.

Till ett vida större antal finnas verb, som i gamla tider lydde under 2 konjug., men nu lyda under 1:a. För dessa redogöres under 2 konjug.

För vinnande af en klarare öfversigt kommer sista kap. af denna Bok att upptaga en samlad bild af *anomala* eller s. k. oregelbundna verb, bland hvilka hufvudsakligen de, som med sina afvikelser stadna inom en viss konjugation, blifva under denna behandlade. Men sådana finnas ej inom 1 konjug., hvars anomalier bestå deruti, att verbet delvis tillhör mer än en konjug. Här bör likväl den anmärkningen förutsändas, att några verb, såsom *bringa, klinga, tvinga, simma, gälda*, ega en allt igenom regelbunden böjning efter 1 konjug., men tillika en afvikande, der likväl pres. indik. numera alitid, utom i *simma*, tillhör 1 konjug. Andra åter, såsom *heta, veta, vetta, lefva, tiga, ligga, vilja, kunna, skola*, ha blott supin. *hetat, vetat, vettat, lefvat, tegat, legat, velat, kunnat, skolat* lydande under 1 konjug. Sammaledes *duga*, som dock har, jemte supin. *dugat*, ett mindre brukligt *dugt*. Talrikare äro sådana som, utan att antaga en bestämd och fixerad anomali, låta sig böja än efter en konjug., än efter annan; de flesta efter 1:a och 2:a; flere efter 2:a och 4:e; några efter 1:a och 4:e; få efter alla tre, t. ex. *sluka, dyka*. Alla dessa få benämningen *vacklande*, och erhålla, afven de, sin plats i denna Boks sista afdelning.

Ett annat ganska anmärkningsvärdt förhållande, som ensamt rör 1 konjug., är, att vissa verb med den enkla kännebokstafven *l, n, s*, sällan *k, p*, tillåta *sammandragning* i impf., part. preter. och supin.; d. v. s. tillåta utstötning af det afledda *a*. Utan att öfverhufvud i pres. indik. och imperat. lida härigenom något intrång, komma de likväl att i de hopträngda formerna öfvergå till 2 konjug., och följa de för denna gällande lagar. De utbyta följaktligen tempus-tecknet *d* mot *t*, efter *k, p, s*: jemväl, och mera uteslutande än 2 konjugationens verb, efter *l, n*. Hit hörande verb äro företrädesvis *tala, betala, dela,* spela, mana, mena, förena, tjena, låna*

* *Dela* har visserligen tillföre lydt under 2 konjug., men kan numera anses regelrätt gående efter 1 konjug., med pres. indik. *delar*, imper. *dela*. Så afven *hvila*, hvars äldre former *hvilde* eller *hville*, *hvild* eller *hvilt*, nu blott i talspråket någongång anträffas.

(läna), löna, visa, äfvensom koka; i andra rummet råka, fela, försona, skapa, ropa; i tredje bruka, språka, skona och kanske ännu något annat. Väl säges icke gerna i vårdad prosa, men hvardagligt och i vers, talte, talt, delte, delt, spelte spelt, mante, mant, mente, ment, lånte, lånt, lönte, lönt, viste, vist. Af betala (från T. bezahlen, som likväl ytterst har samma källa som tala, och tälja, räkna, förtälja) ser man sällan annat än betalte, betalt; och i allmänhet gäller, att ett sammansatt verb lättare låter sammandraga sig, än ett enkelt. Vanliga äro derföre omtalt, aftalt, bortspelt, belönt, förtjente, förmente, belänte, förlänte, beviste, hänviste o. s. v. När part. preter. hårdnat till adjektif eller adverb, är den hopdragna formen ofta den uteslutande; t. ex. en förtjent (förtjenstfull) man, ett välment råd, en förment* oförrätt, förmente (föregifne) prinsen, indelt lön, en obevist sak, den landsförviste, göra något opå-talt. Det heter lika väl obelönt som obelönad; förenta staterna som förenade staterna; men vara förenad med någon. Det säges komma sjelfmant, men bli utmanad. I god prosa nyttjas sällan brukte, brukt, skapte, skapt, ropte, ropt. Öfverallt ser man förfelad, välskapad, framropad; vanligen förbrukad, obrukad o. s. v. Verskonsten tillåter sig dock en och annan frihet, icke alltid med fördel, icke alltid utan offer af uttryckets adelhet. Äfven det prosaiska föredraget umgås friare med de sammanträngda formerna af fela, råka; likväl säger man hellre feltes, råktes, än felte, rakte; aldrig iråkt för iråkad. Allmänt är kokt; sällan höres annat än kokt fisk, kokta ägg, uppkokt vatten; impf. på -ade är något mera användt, t. ex. det kokade i honom o. s. v. Regelrätt efter 4 konjug. går tappa (förlora), utom i talesättet ge tappt.

Man ser, att icke litet af godtycke här spelar; såsom i allt der bruket är högste lagstiftaren. Det kan visst låta höra sig, att till grund för detta bruk ligger en viss nödvändighet. Sammandragningen är icke allenast bunden af känne-bokstafvens beskaffenhet: hon är också inskränkt till ett afmätt fält. Men då man af öka, smeka, som vackla mellan 1:a och 2:a konjug., har i pres. indik. både ökar och öker, imperat. öka och ök o. s. v., hvarföre har man icke bruker, bruk?

* Förment, d. ä. förmodad. Förmena (hindra, förbjuda, neka) håller sig, liksom Isl. meina, strängare efter 4 konjug.

Hvad gamla Isländskan beträffar, synes ej någon sammandragning af ifrågavarande art hafva förekommit i något af de ofvan anförda verben; om man ej vill ifrågasätta det *scapþi* och det *scapþan*, som träffas i Homil., men lika väl kunna tillhöra 2 konjug., som utgöra sammandragna former af 1:a (se vidare *skapa*, under 4 konjug.). Nyare språket har t. ex. af *meina* (mena, hålla för) pres. *meinar*, impf. *meinti*, neutr. af part. preter. (supin.) *meint*; af *þena* (hos BJÖRN HALDORSEN *þiena*, förut *þiona*), *þenar*, *þenti*, *þént* eller *þenað* (jfr. RASK Anvisn. s. 297). I Svenskan är den hopträngda formen ytterst sällsynt i äldsta språket; men blir sedan allmännare, ändock länge inskränkt till få ord. I ÖGL. läses Dr. B. 14: 9 *þianaþe*, VGL. IV. 14: 14 *þyænæðþi*; Cod. Bur. s. 24 *þiænæþe*; men s. 9 *þiento*, *þiænto*, 20 *þiænte*, *þiænt*, Kg. Styr. I. 26 *tiænt*, St. Rimkr. 3: 2 *tiento*, Ansgar. 17: 8 *thiænte*, 1: 4 *tient*. Äldre Vestm. L. B. B. 34: 1 *lanat*, yngre Kp. B. 9 både *lanat* och *lænt*, Upl. L. Kp. B. 10: 3 *lænt*, yngre VGL. K. B. 65 *læntu*. ÖGL. Vins. B. 9: 1 *lönæþi*, B. B. 46 *lönæþi*, *lönat*, S. Birg. Up. 1: 25 *olönat*; men 1: 37 *olönta*, Ansgar. 4: 4 *lönte*, Ivan 4959 *lönt*. Cod. Bur. s. 145 *menæþe* (förmenade, hindrade), äldre Vestm. L. B. B. 39: 2 och den yngre B. B. 6: 7 *menti*, Magn. Er. Lands L. B. B. 9 *meente*. Ansgar. 6: 20 *mente* (menade, åsyftade). Cod. Bur. s. 137 *manæþe*, Ansgar. 1: 2 *manadis*. Cod. Bur. s. 50 *visat*; S. Birg. Up. 1: 40 *viisde*, Patr. S. s. 11 *wiiste*, Ivan 4489 *viisto*. Alex. s. 159 *betaladhe* o. s. v. Gust. Is Bib. har Rom. 11: 35 *betalat*, Job. 31: 39 *obetalat*; men Jos. 24: 2 *tiente*, Hes. 7: 27 *förtient*; Vish. 17: 2, 3 *meente* (förmodade); Ap. G. 16: 6 *förmeent* (nekadt); 9: 27 *bewijst*, 17: 3 *bewijste* o. s. v. Än större fallenhet för dylika sammandragningar yppas i 1734 års lag, der man träffar t. ex. J. B. 6: 4 *talt*,* 13: 4 *intaldt*, 16: 6 *aftalt*; 4: 2 *betald*, 17: 3 *obetald*; 8: 4 *förment* (hindrad); 5: 6 *lånt*; Ä. B. 11: 1 *förent*; R. B. 13: 1 *sjelfmant*, 26: 2 *omant*; Ä. B. 7: 4 *förvist*, *förvistes*. Man finner väl J. B. 16: 14 *betalar*, men 9: 7 *betales*; och *visa* tyckes i detta lagverk ha helt och hållet öfvergått till 2 konjug.,

* Här = taladt, anmärkt. Således är detta *talt* ej att förblanda med det i de gamla lagarne vanliga *talt* (i 1734 års lag »sagd»), som är neutr. part. preter af *tælia*.

hvarföre i Ä. B. 14: 4, B. B. 23: 3 m. fl. lagrum, pres. indik. har *viser*, — hvad man dock hvarken förr eller senare plägar upptäcka i välbildad skrift, utom lagfarenheten. Somlige behandla *förmäna* (putare) på samma sätt: de bilda ett nytt pres. *förmener*.

Svårigheten, att i en fråga som denna, der språket sedan länge visat ostadighet, afgifva ett yttrande, som kan tjena till någon ledning i framtiden, är lätt insedt af en hvar, som känner, huru föga man i allmänhet är hos oss benägen, att vid modersmålets behandling erkänna andra band än de lätta, dem vanan och den dagliga föresynen omärkligt, liksom med smekande hand pålagt. Att bröstganges uppträda emot denna vekliga sorglöshet, vore utan ändamål. Kanske mer än någonstädes annars, får man här begära litet, för att vinna något. Men *något* bör väl göras, för att afhjelpa en oreda, som, åt sig sjelf lemnad, skall tilltaga, och redan gifvit språket ett lynne af löshet och nyckfullhet, i många hänseenden oförmånligt, synnerligast för utländingen, som vill lära sig vårt modersmål, men knappast någonsin skall bli hemmastadd med en för särskilda ordställningar lämpad godtycklig användning, som allt mer kommer att bero af dagens skiftande tycken. Att utan skonsamhet återföra samtliga de här omhandlade verben, i alla deras delar, till 1 konjug., eller ock öfverföra dem till den 2:a, vore påtagligen det lättaste sättet att komma ifrån alltsamman. Näst intill denna utväg låge den, att göra ifrågevarande verb till afgjorda anomalier, med impf., part. preter. och supin. efter 2 konjug., det öfriga efter 1:a. Men då troligen intetdera af dessa hjälpmedel komme att godkännas till allmän efterföljd, kunde ett annat förslag gifvas, hvilket törhända skulle med mindre motstånd genomföras, och i sjelfva verket ändå icke stå i motsägelse till språkets historiska utveckling. Fråga vore då, att i allmänhet, så mycket som möjligt, söka bringa de här granskade verben tillbaka till 1 konjug., i de egentliga verbal-formerna, d. v. s. sådana, som ännu ha full verbal-kraft; men en gång för alla uppgifva åt 2 konjug. de part. preter., som antagit natur af adjektif eller adverb, med uteslutande böjelse för 2 konjugationens typ. Inom många af språkets spridda välden, eger man dylika af den framträngande odlingen åstadkomna brytningar och sönderdel-

ningar.* De här frammanför meddelade exemplen ådagalägga jemväl, att en bana, som den nu i förslag utstakade, redan är öppnad; liksom genom öfverenskommelse, men i grunden genom en dunkel språkdrift, som elektriskt, om än svagt, genomströmmar den nu rådande bildningen. Men denna halfförstådda känsla bör klarna till medvetande, den tillfälliga och ofullständiga samdräkten upphöjas till regel, till allmängiltighet.

I fall denna åsigt vinner understöd, skulle man allt framgent, såsom hitintills, skriva *förtjent* (bene meritis), *väl-förtjent*, *oförtjent*, *välment*, *sjelfmant*, *opåtalt*, *obevist* o. s. v.; *men jag har tjenat*, *förtjenat*, *menat*, *manat*, *talat*, *omtalat*, *visat*, *bevisat*, *jag tjenade* o. s. v. Brydsammare är användningen af sådana part. preter., som väl adjektift begagnas, men icke bestämdare afskilt sig från participet, och således äfven i egenskap af supin. förekomma, men antingen uteslutande (såsom *förment*) eller företrädesvis (såsom *bortspelt*, *omtalt*) böjas efter 2 konjug., i adjektif ställning. Saken ordnas här icke lika lätt, som när det gäller de part. preter., hvilka genom saknad motsvarighet af andra verbal-former (t. ex. *välment*, *sjelfmant*, m. fl.), stå enstaka såsom adj. eller adv. Ändock torde försöket, att i förevarande punkt vinna någon stadga, ej böra hopplöst öfvergifvas; ehuru det ibland är svårt, att uppdraga gränsen mellan ett part. preter., hvilket står i denna egenskap, och ett såsom adj. begagnadt. Man vill säga: *han är förtjent om det allmänna, han har gjort sig förtjent af belöning*. Deremot kan det heta: *lätt förtjenade* (förvärfvade) *penningar*; emedan *förtjenade* har mera kvar af particip-begreppet. Det är redan en fördel, om man är ense i bruket af de rena verbal-formerna, impf. och supin.; de mer eller mindre bestämdt till adj. eller adv. öfvergångna participen bli då allt färre. Emellertid blefve nödigt att i afseende på tillåtelsen att sammandraga, inskränka sig till det minsta möjliga antal af verb. Utom möjligtvis *koka*, som kunde uppföras på listan af stående anomalier, med impf., part. och supin. efter 2 konjug., lärers intet verb, med känne-bokstafven *k* eller *p*, behöfva rubbas ur den

* Ett hit hörande exempel är subst. *betjent* (famulus). Ett annat företes i skilnaden mellan det nu endast såsom adj. använda *förtegen* (tacitus, taciturnus), och det fortfarande såsom part. preter. begagnade *förtegad* (celatus), i supin. *förtegat*.

regelbundna gången efter 4 konjug. Skulle man finna anstöt-
lighet vid de fulla formerna af t. ex. *betala* (fastän någre för-
fattare skriva *betalade*, *betalat*, äfven *betalad*; likasom *tjenade*,
tjenat), så finge väl det behandlas såsom *koka*. Särskildt kunde
ifrågasättas någon bestämning, för att åtskilja *förmena* (putare)
från *förmena* (prohibere). Sällan kan dock en förvexling mellan
dem uppstå; och om det enkla *mena* (putare) böjes efter 4
konjug., finnes ingen skälig anledning, att annorlunda förfara
med dess sammansättning. Då språket upplåter så många ut-
vägar, bör man icke störa allmän ordning, för det lilla och
tvetydiga ändamålet, att lägga hyende under »sinneslätjan». Snarare kan billigheten kräfva en allmännare eftergift af lagens
stränghet, då fråga är om vers. Den »bundna stilen», som
redan i sitt namn pekar på sina fjättrar, kan i de rigtningar,
der han står fri, behöfva taga sin skada igen, och gör det
alltid, på ett sätt eller annat. Fri- och rättigheter äro i alla
fall långt mindre frikostigt utdelade i Svensk skaldekonst, än
uti Italiensk och Engelsk, den ena med många och tätt på
hvarannan följande vokal-uppslukningar, vid uttalet: den andra
med en äfven inför ögat angifven utbrytning af vokaler, ofta
sjelfva grundstafvelsen tillhöriga, t. ex. *'tis* för *it is*, *I'll* för
I will, *I've lov'd* för *I have loved*. Det skulle gifva prosan
mera fasthet och mognad, om den poetiska friheten, i hänseende
till språkbehandling, ej sträcktes utöfver sin naturliga krets.
Hon kunde då, inom denna, få spela mera otvunget.

Det bör anmärkas, att inom 4 konjug. befinna sig flere
verb med afledningen *j*, förut *i*; såsom *stäfja*, (d. v. s.
stäf-j-a-a), *hyppja*, *läppja*, *hyssja*, *vyssja*, *näsja*, *vittja*,
nyttja, *kätjas*, *lätjas*, *vädja*, *gilja*, *främja*, *färja* (öfverföra
med *färja*), *härja*, *börja*. Detta *j*, som föregår 4 konjugationens
afledning *a*, blir aldrig synkoperadt, utan genomgår hela
böjningen. Enahanda i forntiden, nemligen så vida ordet gick
efter 4 konjug.

ANDRA KAP.

Andra konjugationen.*Dess kännetecken.*

Till det redan i första Boken meddelade, rörande 2 konjug., bör följande läggas:

Ville man döma Svenska språkets egendomliga skaplynnne efter detta språks nuvarande skick, så skulle man kunna, såsom den väsendtliga skilnaden mellan 1:a och 2:a konjug., angifva, att den förra har afledningsvokal uti flere verbal-former qvar, men den senare är i saknad deraf. Stiger man deremot tillbaka till fornspråket, så möter man der äfven i 2 konjug. en afledd vokal, änskönt under andra förhållanden och uti inskränktere användning. Denne vokal är *i*, som ofta ligger emellan stammen och ändelsen. Exempel derpå visar det Isl. *telia*, d. v. s. *tel-i-a*, som öfverallt har *i* (af *RASK* och andra skrifvet *j*), så snart *a* eller *ú* (*o*) derefter följer. Således uti infin. *tel-i-a*, 3 pl. pres. indik. *tel-i-a*, 1 pl. pres. indik. och imper. *tel-i-om*, part. pres. *tel-i-ande*, samt uti den alternerande 1 sing. pres. konjunkt. *tel-i-a* (annars *tel-i*). Likaledes qvarstår *i* uti det alternativa part. preter. *tal-i-þr* (annars *tal-dr*), och är uti äldsta språket stundom *e*. Oberäknadt de lika med *telia* gående verben, gifvas äfven andra, som behålla *i* framför *a* och *u* eller *o*; nemligen de verb, hvilkas stam ändas på *g* och *k*, t. ex. *byggja*, *merkja*. Öfriga Isl. verb, som ega en till vår 2 konjug. svarande böjning, visa icke någon uppenbar afledning af denna beskaffenhet.

Svenska fornspråket stämmer med Isländskan så vida, att uti hit hörande verb *i* uppehålles framför *a* och *u* (*o*). Äfven hos oss hette det *tæl-i-a*, *tæl-i-um*, *bygg-i-a*, *bygg-i-um*, *mærk-i-á*, *mærk-i-um*. Frågan åter om ett *i* uti part. preter. är svårare att utreda, och blir sparad åt det rum af tredje Boken, der part. preter. afhandlas. Svenskan har, än i denna stund, ett mindre antal verb, hvilkas *j*, ehuru nu afgjort konsonantiskt, är likställigt med det gamla språkets *i*, t. ex. *glädja*,

vänja, dölja, spörja m. fl.* De utgöra en lefvande bekräftelse på tillvarelsen af ett forntida *i*, såsom afledning uti verb af 2 konjug.; men dels är denne flock så liten, dels så föga inom sig öfverensstämmande, dels så stadd i upplösning, att af densamma ej mera någon regelbunden böjning kan anses vara för handen. Framställningen af dess egenheter kan följaktligen ej sättas i spetsen för 2 konjug., utan får lämpligare sin plats inom den afdelning, som här nedanför upptager 2 konjugationens anomala.

Äfven **RASK**, som för öfrigt i detta ämne är mindre tillfredsställande, tyckes, hvad angår den med vår 2 konjug. jemförliga Isländska böjningen, erkänna en vokal såsom kännemärke. Enligt Anvisn. skall likväl blott i de verb, som gå lika med Isl. *brenna* (bränna), denne vokal vara *i*, »som äfven i första person framkommer tydligt, fast den i imperf. genom sammandragning blifvit bortkastad»; hvaremot de i enlighet med *telia* böjda verben ha »ingen vokal i första person, men tyckas ursprungligen hafva haft *u*» (s. 136). Den senare satsen lærer blifvit öfvergifven. Ätminstone nämnes i Vejledn. ingenting om detta *u*; men väl nämnes der, att, uti den öppna hufvudartens andra klass (dit hörer *brenna*), dess s. k. »kjendeselvlyd» i bortfaller i impf. och part. pass. framför ändelsen (s. 52): att verb, hvilkas sista konsonant är *g* eller *k*, behålla *i*, förvandladt till *j*, framför ändelserna *a* och *u* (s. 53): att tredje klassen (dit hörer *telia*) »inskjuter» *j* uti alla presens, framför ändelserna *a*, *u* (s. 55). — Är *j* »inskjutet», så är det väl icke något »kjendeselvlyd», som kan bortfalla eller behållas; men ett sådant, d. v. s. aflednings-vokal, framträder tydligast just i *telia* och dess likar. Föreställningen om ett inskjutet *i* står ej heller väl tillsammans med ett annat yttrande, i samma verk, att nemligen partic. *tamt* är sammandraget af *tamit* (s. 32). — **GRIMM** ser saken klarare, och förutsätter, efter hvad man finner, afledningen *i* såsom ursprunglig uti både *brenna* och *telia*, men utgången i impf. och part. preter. o. s. v. (jfr. Gram. I. 921, 1011). Till en dylik förutsättning har man

* Af samma art är det *j*, som fins i *bedja, svärja* (se 4 konjug.); äfvensom i de efter 1 konjug. böjda *nyttja, härja, börja* m. fl., uti hvilka senare det afledna *j*, liksom en vanlig konsonant-afledning, genomgår böjningen i dess helhet (jfr. s. 64).

ock grundad anledning, enär icke blott de Forn-Skandiska språken, inom sig sjelfva, erbjuda ämnen till ett antagande i denna riktning; utan ock Mös.Göt. företer ett regelrätt inom böjningen af en del svaga verb, äfven uti impf. och part. preter., qvarstående *i* eller *j* (se *lagjan* s. 24), hvartill mer och mindre fullständiga motstycken träffas jemväl i andra Forn-Tyska språk, bland dessa också den med Skandiskan så nära befryndade Frisiskan, som har t. ex. *lered*, *lärđ*, *ebarned*, *bränd* (se RASK, Fris. Spr. s. 69, 75). Mest afgörande är dock det af alla nu kända German-språk äldsta, Mös. Göt., som har afledningen genomgående ej mindre i de med *telia* likstälda verben, t. ex. *valjan* (välja), *varjan* (värja), *satjan* (sätta); än i de med *brenna* jemförliga, t. ex. *brannjan* (bränna), *namnjan* (nämna), *sandjan* (sända) m. fl. (jfr. GRIMM Gram. I. 846—8; GABELNTZ, Gram. s. 97—99). Också är det genom ett fordom eller ännu tillvarande *-i*, som man kan förklara det för vår 2 konjug. karakteristiska *öfvergångs-ljudet*, hvilket saknas i Mös. Göt., emedan uti det språket *-i* ej verkar på den föregående vokalen.

Återgångs-ljud, i impf., part. preter. och supin., förekommer uti verb med afledningen *j*, samt i *säga*, *lägga*, *sätta*, *böra*, *göra*, *töras*; någongång i ett par andra. De återfinnas alla bland denna konjugations anomala.

Svenskan, liksom vanligen Isländskan, utbyter, i 2 konjugationens verb, tempus-tecknet *d* mot *t*, efter *k*, *p*, *s*, *t*; hvaraf den i närvarande verk antagna indelning i 2:ne klasser. I afseende på känne-bokstäfverne *l* och *n* rådde fordom någon ojemnhet, och en sådan förefinnes ännu, kanhända dock i ringare mån. Man har nu i allmänhet för sed, att behålla *d* efter *ll* (t. ex. *fälla*, *ställa*) och *nn* (t. ex. *bränna*, *känna*); utom i *begynna*, som vanligen får *t*, och kanske för sin utländska börd blifvit undantaget. *Minnas* har impf. *mindes* (part. preter. och supin. äro obrukliga); det fins då ej anledning, att skrifva *påmintes*, *påmint* (i part. preter.), såsom nu ses understundom. Af en och annan skrives i impf. *befalte*; men när man ej skrifer annat än *befald*, är så mycket mer nödigt, att vidblifva skrifningen *befalde* uti impf., som man eljest, emot all grammatisk grundsats, skulle få ett impf. *befalte*, men ett part. preter. (i bestämd sing. eller i pl.) *befalde*. — Enkelt *n*, utan afledningen *j* (t. ex. i *kröna*, *synas*),

fordrar alltid *t*. Icke så enkelt *l*, utan nyssnämnde afledningsbokstaf. Uti *mala*, *kyla*, *skyla* (dölja) följer städse *d* på *l*; äfven i *gala*, så snart det följer 2 konjug. Så gemenligen ock i *förmäla* (gifta); men i *förmäla* (omtala) och *anmäla* nyttjas oftast *t*; äfvenså brukas mest *bemält*. Denna åtskilnad, som man plägar till och med i uttalet iakttaga, synes kunna med fördel blifva äfven i skrift vidmagthållen. Om man för öfrigt lika stadigt vidhölle skrifningen *tälde* (annars också *tälte*)* som *tåld*, hvilka icke rimligen kunna ega olika tempus-märken, så finge man *t* efter *l* endast i de verb, som genom synkopering af *a* kommit att till en del införlifvas med 2 konjug. (*t. ex. talte, spelte*), och om hvilka redan under 1 konjug. är ordadt. Ett alldeles motsatt förhållande inträder i alla verb med afledt *j*, när detta enligt forntida sed synkoperas: då kräfves ovilkorligen *d* efter både *l* och *n* (utom i supin. naturligtvis); *t. ex. välja, valde, vald; sälja, sålde, såld; vänja, vande, vand.*** Det olika förfarandet kan uttydas på det sätt, att *valde, vande* och dylika, af det yngre språkets lagar oförklarliga, traditionelt bibehållit sig sedan urminnes tider, uti sin oförkränkta ålderdomlighet, hvartill *d* hörde; då deremot *talte, spelte* m. fl. äro nya, mera tillfälliga bildningar; *tjente, mente* åter redan i fornspråket hade *t*, när den hopträngda formen användes.

I motsats till 1 konjug., inrymmer den 2:a blott undantagsvis något verb med hård vokal uti stammen. I ett mycket öfvervägande antal fins deremot *ü*, i många *y* eller *ö*, i färre *e* eller *i*. Genom exemplen ur denna konjugations båda klasser blir detta åskådligt; äfvensom det kan ådagaläggas, att i denna konjug. jemförelsevis sällan en tydligt framstående afledningsbokstaf, det förutnämnda *i* undantaget, utgör bildningsmedel för det svaga verbet.

Andra konjugationens första klass.

Till denna klass, som har tempus-tecknet *d*, höra, med inräkning af anomala:

* Både i gammal Isl. och Sv. skrefs *þoldi* (Homil. *þólpe*), men *mælti*.

** Att *d* står orubbadt, der *j* går igenom hela böjningen, såsom i *höljde, sköljde, skönjde*, är af sig sjelf gifvet.

1) Verb med ä i stammen: *rädas, kläda, späda, träda, skräda; ega* (läs *äga*), *säga, väga; väja* (förut *vägia*); *förmåla* (gifva); *gräma, skräma* (*skrümma*), *beqväma; lära, nära, tära, begära, beskära; (häfva), väfva, (gräfva), krufva, qväfva; lägga; fälla, gälla* (valere), *gälla* (sonare), *hälla, välla* (deraf *förvälla*), *drälla, gnälla; skälla, (smälla), ställa, svälla, skrälla, hågfallas, (tillvälla); dämna, klämna, skümna, skümmas, stämna; känna, kännas, nännas, ränna, bränna, spänna; tälja* (förut *tälgia*, med knif tillskära trä o. dyl., Isl. *telgia, tälga*), (*svälja*, förut *svälgia*); *hvälfva, (skälfva); vämjas; nämna; bända, hända* (ske), *afhända, lända, sända, tända, vända; dänga, (hänga), länga, munga, blänga, flänga, klänga, kränga, slänga, stänga, svänga, tränga, trängas, vränga, spränga, anstränga; värma; ärfva, djerfvas* (läs *djörvas*), (*förvärfva*), *kringhvärfva*. Defektift är *värdes*. Likaså det blott i presens brukliga hjälpverbet *lärer* eller *lär*. *

Efter 4 konjug. gingo förr *träda, väga, väfva, sväfva, gälla* (i båda meningarna), *välla, gnälla, skälla, svälla; sannolikt tränga, hvälfva, kringhvärfva* och andra. Ännu brukas någon gång starka former af *häfva, gräfva, smälla, svälja, skälfva*, sällan af *hänga*. Till 4 konjug. (se der) räknades fordom *begära*. Det ovanliga förhållandet med *ega*, i gamla tider, framställes i denna Boks sista kap., under öfverskriften: *anomala*. Om *säga* och *lägga* se 2 konjugationens *anomala*.

2) Verb med y i stammen: *lyda, tyda, pryda, förhyda; blygas; kyla, skyla* (dölja); (*yra*), *hyra, (syra), styra; (yfva sig, yfvas); bygga, brygga, skygga* (gifva skugga), (*skygga, visa sig skygg*); *fylla, skylla, förgylla; rymma, skymma, skrymma; tynga*.

Af *brygga* har man i fornspråket starka former.

3) Verb med ö i stammen: *öda, föda, göda, löda* (sällan *lödja*), *blöda, (flöda), glöda; böja* (förut *böghia*), *höja* (förut *höghia*), *nöja* (förut *nöghia*), *röja* (förut *röghia*), *töja* (förut *töghia*, Isl. *tegia*), *dröja* (förut *dröghia*, Isl. *drýgia*), *flöja* (förut *flöghia*), *plöja* (förut *plöghia*); *döma* (*dömma*); *böra, föra, göra, höra, köra, röra, töras, snöra, störa; hufvas, söfva; gömma,*

*) Detta, såsom det vill synas, Ny-Svenskan ensamt förbehållna hjälpverb är väl ingenting annat, än det vanliga verbet *lära* (Isl. *læra, discere, docere*); att jemföra med de fordom auxiliärt begagnade *rafa* (råda), *vinna, nima* (hvaraf *förnima*) m. fl.

tümma, glömma, berömma; följa (förut *fylghia, fölghia*), *följas* (åt); *sörja* (förut *syrghia, sörghia*). Defektift är hjälpverbet *tör, torde*.

Bland dessa har *böra* ett nästan oigenkänligt ursprung. Detta verb, så väl som *göra*, det fullständiga *töras* och det ofullständiga *tör*, blir längre fram närmare beskådadt, i förening med 2 konjugationens öfriga anomalier.

4) Verb med *e* (så uttaladt) i stammen: *leda* (Isl. *leiða*, ducere), *ledas* (känna leda), *reda, breda, sveda; lega* (uttalas så; men hvardagligt oftare *läja; lefva*).

Uti part. preter. och supin. är *lefva* böjdt efter 4 konjug.

5) Verb med *i* uti stammen: *idas, smida, (sprida); viga; (skira); (trifvas); tiggas; spilla; minnas, påminna; ringa* (med klocka).

Efter 4 konjug. böjes ofta *sprida, sällan trifvas*. Fordomdags böjdes derefter *tiggas*; från början troligtvis *smida*, möjligen *ringa*.

6) Undantagna verb med hård vokal i stammen: *gnaga; (gala), (mala); (spara); hafva, skafva, (begrafva); befalla; skola; duga; (unna), kunna; råda, (låda); tåla; (vålla); samt defekt. mån, månde*.

Hafva, låda voro af ålder en uteslutande tillhörighet för 2 konjug.; af dem är *hafva* nu oregelbundet (se 2 konjugationens anomalier), *låda* vacklande mellan 1 och 2 konjug., såsom fallet äfven är med *spara*, der den äldsta flexionen är lika oviss, som i *tåla*. Efter 4 konjug. böjdes förr *befalla*. För öfrigt *hafva gala* och *mala* haft en, ännu ej utdöd, stark böjning, hvilken fordom jemväl tillkommit *gnaga, skafva, råda, vålla* (se härom under 4 konjug.), och med skäl kan förutsättas i *skola, duga, unna, kunna* samt defekt. *mån, månde* (om dem, samt *spara, tåla*, se anomala i Bokens sista kap.). I *begrafva* synes den starka böjningen vara den äldre, och är ännu ej utträngd, helst i part. preter.

7) Verb med afledningen *j*, d. v. s. der *j* föreställer det gamla *i*, icke *gi*, sedan *g*. Dessa verb, som här upptagas på ett ställe, ega alla len vokal i stammen, och äro för närvarande: *glädja, städja; sälja, tälja* (räkna), *förtälja* (samma verb som föregående), *välja, dväljas, qvälja; sümjas, tämja, vämjas; tänja, vånja; värja, snärja; rödja, stödja; dölja, hölja, skölja; skünja; smörja, spörja; (svedja); vilja, skilja, skiljas*.

Så långt man kan spana tillbaka, hafva de under denna kategori hänfödda verb oafslåtliga tillhört 2 konjug.; med undantag måhända af *skönja* (se sid. 58), samt *vilja* (se anomala i denna Boks sista kap.). Om förhållandet med *svedja* är man ej säker. Egenheterna, vid böjningen af dessa verb, blifva närmare betraktade längre fram i närvarande kap.

Deponentia af 2 konjugationens 1 klass äro: *ledas, idas, rüdas, blygas, styggas, töras, (trifvas), yfvas, höfvas, skämmas, minnas, kännas, vidkännas, nännas, skiljas, dväljas, följas* (ät), *sämjas, vämjäs, trängas, djerfvas, hågfällas, ondgöras*. Det ofullständiga *värdes* (Isl. *virðiz*) i sing., *värdens* i pl., förekommer vanligen såsom presens konjunkt. eller imperat., sällan såsom pres. eller impf. indik. *Idas* och *rüdas* afvika ofta i supin., nemligen hvad angår skriftspråket, som har *idits, rüdits*; hvaremot hvardags-talet brukar *its* (d. v. s. *idts*), men föga använder någon form af *rüdas*; Bonavent. har s. 36 *rætz*. Supin. *trifvits* är lemning efter den starka formen.

Uti de till 2 konjugationens 1 klass räknade verb, som hafva känne-bokstafven *d* efter *n*, utgår tempus-tecknet *d*, eller, som är detsamma, sammansmälter med stammens *d*. Derföre *sünda, sünde, sünd*; *tünda, tünde, tünd*, o. s. v. Supin. kommer härigenom att sammanfalla med det oböjda (= obestämda sing.) neutr. af part. preter.; med hvilket det ock i grunden är ett; i båda har man *sündt, tündt*. Dessa fall afräknade, bibehålles det temporala *d*, äfven der det sammanträffar med *d* efter vokal i stammen, t. ex. *föda, födde, född*; *leda, ledde, ledd*. Också här identifieras supin. med det oböjda neutr. af part. preter.; i båda har man *födt, leddt*.

I vårdad skrift är allmänt iakttaget, att der stammen har *mm* eller *nn*, upphörer konsonant-fördubblingen framför tempus-märket. Man skrifer: *stämma, stämde, stämd, stämt*; *känna, künde, känd, känt*. I hänseende till andra känne-bokstäfver är bruket mindre ense med sig sjelf, synnerligast i fråga om *ll*. Onödig bokstafs-fördubbling är utan tvifvel en olägenhet för handen och ett obehag för ögat. Hon är ett uttryck af detta tydlighetsbegär, som i många riktningar gjort sig gällande, sedan den lifliga känslan af språkets inre verksamhet förkolnat. Lyckligt vore, om man, i förevarande punkt, kunde återföra skrifningen till enlighet med fornspråket, der i allmänhet konso-

nanten förenklades uti impf. och part. preter.;* t. ex. *byggia byggji, byggjer*. Till en början kunde *ll* dela öde med *mm* och *nn*; och detta så mycket hellre som *l*, lika med *m* och *n*, är en s. k. »flytande» konsonant (den fjerde af detta slag, *r*, förekommer ej dubbel i 2 konjug.). Man finge då *fälla, fälde, fäld, fält*; *fylla, fylde, fylld, fylt* o. s. v., såsom af mången är antaget, gammal Svensk skriftsed likmätigt. — Uti imperat. plägar man förenkla *mm*, men vanligtvis behålla *nn*, alltid *ll*; t. ex. *glöm! töm! fäll! ställ! känn! bränn!* Sak samma i 4 konjug. Alldenstund *l* icke annars, vid slutet af ord, kan företräda teckningen *ll*, d. v. s. anses ljuda dubbelt, så kan förenkling allenast med *nn* ställas i fråga.

Enstafvigheten af vissa pres. indik., t. ex. *gal, mal, tål, tör, kör* m. fl., blir ämne för undersökning längre fram; dels i denna Bok, dels i den tredje.

Andra konjugationens andra klass.

Denna klass, med tempus-tecknet *t*, inbegriper verb, hvilkas slutande stam-konsonant är *k, p, s, t*, enkelt *n*; undantagsvis enkelt *l* och *nn* (jfr. s. 67). Hit höra, anomala inräknade:

1) Verb med *ä* i stammen: *läka* (mederi), *läka* (läcka, stillare, manare), (*bräka*), *fläka* (fläcka, findere), *kråkas, spåka, (vråka)*; *an-(för-)mäla*; *jäsa, läsa* (Isl. *lesa, legere*), *läsa* (Isl. *læsa*,** obserare), *fräsa, hväsa, qväsa, snäsa*; *mäta, väta, fräta, träta*; (*växa*); *räcka, täcka, täckas, bräcka, kläcka* (pultos excludere), (*kläcka*, imperson. = subito terrore commoveri), *knäcka, släcka, smäcka, stäcka, af-(för-)skräcka, spräcka, sträcka*; *tüppa, knäppa, släppa, skräppa*; *hvässa*; *sätta, sprätta, (sqvätta)*; (*gläfsa*); (*hjelpa*), (*stjelpa*); (*frälsa*); *vülta, (smälta, liquefier)*, *smälta* (liquefacere), (*svälta, hungra*), *svälta* (uthungra); *sänka, tänka, blänka, dränka, kränka, skänka, (stänka)*, *inskränka*; *glänsa*;

* Detta mera allmänt i Svenska än Isl. handskrifter, af hvilka flere, bland dem Homil. och Fragn. Isl., ofta hafva dubbelt *l* och *n*.

** *Læsa*. — sedan *läsa*, har äfven i Svenskan, allt ifrån äldsta tider, varit, så vidt jag kunnat märka, utan undantag formen i alla arbeten, under språkets bättre skiften. Det några få dialekter sporadiskt genomlöpande *läsa* (af Dan. *laase*), som af en och annan förmodas vara rättare, har alltid varit främmande för den rena Svenskan. Vokal-öfvergången i *läs, läsa*, är ej svårare att förklara, än i *mål, (för-)mäla; stäng, stänga*, o. s. v.

(glänta); näpsa; märka, värka (dolere), stürka; värpa, skürpa; (fästa), nästa.

Af ofvanstående hafva läka eller läcka (stillare), müta, vulta (uti intransitif mening), värpa, fordom egt, men i allmänna språket nu förlorat den starka böjningen, hvilken äfven i läsa (legere) är nära nog försvunnen, och i växa endast delvis och alternatift ännu framsticker; i vråka och de intransitift tagna stänka, smälta, sqvätta, stjelpa, blott såsom undantag förekommer; men i det intransitiva svälta fortfarande söker hålla sig uppe (i den transitiva betydelsen är för dessa verb 2 konjug. den enda rätta). Under 4 konjug. meddelas en mera utvecklade redogörelse för alla dessa, äfvensom för früta, jäsa, räcka, släcka, värka, hvilka kunna såsom fordom starka verb ställas i fråga. Bland denna konjugations anomala upptages sätta.

2) Verb med *y* i stammen: byka, (dyka); (syna), synas, bryna; strypa; hysa, lysa, mysa, rysa; byta; rycka, ryckas, tycka, tyckas, knycka, trycka; begynna; kyssa, kyssas; (lyfta); (krympa), (skrympa); (rynka), (skrynka); styrka; ysta, lysta (impers.), (knysta), (krysta). Mera dialektiskt är rysta (se Tegnér, Jätten Finn) eller rista (Isl. hrista, skaka).

Regelbundna starka förmer gifvas af krympa och skrympa, uti part. preter. och supin. Huruvida den ömsevis, ehuru mer och mindre i skriftspråket upptagna, starka böjningen af dyka, rycka, i sjelfva verket är en organisk, kommer att under 4 konjug. pröfvas. Tycka går nu regelrätt; icke så i det förflutna. Isländskan, särdeles den äldre, har þykkia, þötta eller þötti, þött; ÖGL. þöttit, hvilket af lagens utgifvare läses þötti (tycktes), i uttrycket: nu þöttit allum sua uara likt (nu tycktes alla så vara billigt); möjligen ock kan vara þötti't, med förkortadt suffix (se tredje Boken); Gottl. Hist. 1: 4 þytti; Ansgar. 2: 8 thotte, men 6: 28 thyktis; Hert. Fredr. 243 thotte; St. Rimkr. 5: 1 totte. Dialektiskt träffas ännu totte, tött o. s. v. Assimileringen af *k* med *t* har, såsom man finner, varit i detta verb temligen allmän. I Magn. Er. Lands L. Kg. B. 29 (Membr.; i Chart. kap. 34) läses samtykne (pl. af part. preter., samtyckte, bifallne).

3) Verb med *ö* i stammen: (öka), röka, söka, kröka; röna, kröna; döpa, köpa, gröpa, snöpa, stöpa; ösa, fösa, lösa,

pösa, klösa, (slösa); (böta), (höta), möta, mötas, nöta, röta, blöta, sköta, stöta; snörpa.

Troligt är, att ej mindre *ösa*, än det nu mellan 4:a och 2:a konjug. sväfvande *öka*, fordom hos oss, liksom hos Isländarne, följde 4 konjug. I *söka* förekom ej sällan samma assimilation, som i *tycka*. ÖGL. har *sökia, sotte* (sökte), *sotter* och *soter, sot* (sökst); Vestm. L. *sot, sott*; Cod. Bur. s. 203 *sote*; men Upl. L. þg. B. 7 pr. och 8: 2 *söktæn* (ack. mask.), Södm. L. þg. B. 3 pr. *sökt*; af hvilka böjningar den förra är enligt med den i gammal Isländska. Men dylika afvikelser hafva hos oss ej på länge synts till.

4) Verb med *e* i stammen: *leka, bleka, (sleka), (smeka), steka, beveka; svepa; kesa, resa; veta, vetta.*

I fordomtima hade *leka* och *svepa* stark böjning. Förhållandet med *veta* och *vetta* angifves i denna Boks sista kap., under anomala.

5) Verb med *i* uti stammen: (*fika*), *snika, förlika, förlikas; förlisa; vederqvicka; klippa; gifta, giftas; (mista), (rista, Isl. rista, skära; jfr. s. 73); (tillvita), (sqvimpa).*

Förr böjdes *rista* (skära) efter 4 konjug., vid hvars afhandlande äfven *sqvimpa* belyses.

6) Undantagna verb med hård vokal i stammen: (*sluka*), (*tjusa*), *åka, blåsa*; jemte defektiva hjälpverbet *måste, måst.*

Af de fullständiga verben hafva *åka* och *blåsa* bestämdt tillhört 4 konjug.; möjligen ock *sluka, tjusa*. Om det ofullständiga ses under anomalierna i Bokens sista kap.

Deponentia af 2 konjugationens 2 klass äro: (*smekas*), *förlikas, krükas, synas, mötas, ryckas, tyckas, täckas, kyssas, giftas*; oberäknadt de mindre brukliga *fikas, snikas, trätas, klösas.*

De till 2 konjugationens 2 klass räknade verb, som ega enkelt *t* till känne-bokstaf, erhålla, i vanlig ordning, ett särskildt *t* till tempus-tecken. Så: *byta, bytte, bytt; stöta, stötte, stött.* De åter, som i stammen ega till känne-bokstäfver *tt*, eller *t* efter annan konsonant, tillegna sig ej något tempus-tecken; eller, med andra ord, detta tecken sammanflyter med den slutande stam-konsonanten (på samma sätt som *d* efter *nd*). Så: *sätta, satte, satt; sprätta, sprätte, sprätt; gifta, gifte, gift; lyfta, lyfte, lyft; smälta, smälte, smält; mista, miste, mist; fasta, fäste, fäst.* Dessa i språkets djup grundade lagar äro

svåra att fatta för yngre släkten, som känna sig främmande för den gamla tidens på en gång enkla och rika medel. * Man söker utpregla det temporala kännemärket. Inom 2 konjug., som är i saknad af vokalisk afledning, kan, uti nu ifrågakommande fall, tempus-tecknet väl för ögat utmärkas (genom skrifningen *lyfste* eller *lyft-te* o. s. v.); men icke för örat annorlunda, än medelst upptagande af 4 konjugationens afledningsvokal (a). Återgångs-ljudet i *satte*, *satt*, hvilket tillfyllest utmärker den temporala ställningen, försvårar uppkomsten af *sättade*, *sättat*. Så länge *svalt*, *svulten*, *svultit* icke, uti intransitif mening, förträngas af *svulte*, *svült*, behöfver man icke uppfinna något *svältade*, *svältat*, för den transitiva bemärkelsen. Men redan börjar en och annan skrifva, om ej säga, *smältade*; till åtskilnad från *smulte*, som gjort *smalt* nära obrukligt, och till sin gamla transitiva betydelse lagt äfven en intransitif. Icke ovanlig, fastän obehöflig, är böjningen *sprättade*, *sprättat* (i st. f. *sprätte*, *sprätt*). Mycket mera i skrift använda äro dock *lyftade*, *lyftad*, *lyftat*; *mistade*, *mistad*, *mistat*; *fästade*, *fästad*, *fästat*. Likaså i sammansättning; ehuru *korsfästad* haft svårare att drifva sig fram, än *rotfästad*, *stadfästad*; impf. *korsfästade* kan svårligen skrivas; icke heller *jordfästade*, *jordfästad*. Egentligen fram på 1700-talet blefvo dylika Danismer mera omhuldade i Kansli-språket och vitterheten; utan att ändå ens i dessa hafva någonsin kunnat uttränga den gamla böjningen, som parallelt qvarhållit sig i skrift, och är nästan uteslutande i tal, der detta har ett friare lif, och icke omedelbart är ett aftryck af den nyaste bokbildningen. Om dessa nya daningar vore ingenting att säga, mera än om andra missbruk, hvilka till följd af saknad motstånd omsider fått laga kraft; blott man, såsom i Danskan sedan länge, låtit dylika verb, till alla delar och en gång för alla, frånträda 2 konjug.; eller åtminstone, såsom *rista*, *knysta* eller *krysta* m. fl., få en genomgående dubbel böjning; och i båda fallen behandlat det sammansatta ordet lika med det enkla. Men långt ifrån någotdera. Imperativen *lyfta*, *fästa* låter icke se sig, än mindre höra sig; och de ofta upprepade försöken med presens *lyftar*, *fästar* (som till och med i språkläror uppgifvas för de rätta,

* Ingenting är naturligare, än att man skrifer *hände*, *fäste*, i st. f. *händ-de*, *fäst-te*; alldenstund de förra ändå låta alldeles lika som de senare.

ehuru mindre brukliga), äfvensom *mistar*, hafva hittills ej kunnat förleda språkgehöret hos den stora allmänheten, hvilken säkert ej heller skulle godkänna *jordfastade*, *korsfastade* o. d. Dessutom, och troligen just i kraft af det ihärdiga motståndet från mängdens sida, gifves ingen skriftställare, som sjelf alltid, eller efter plan, använder *lyftade* o. s. v.; han gör det blott, när han så för godt finner. Men då det i allas mun lefvande hvardags-talet, uppburet af folkspråket, här har rätt, bör det hållas i ära: då skriften, endast här och der illa understödd af de skriftlärdes tal, har orätt, och är med sig sjelf i full motsägelse, bör hon gifva vika. Detta kan ock lätt ske, när det hufvudsakligen gäller blott tre verb: *lyfta*, *mista*, *fästa*; ty i öfriga har det nyare sättet fått mindre insteg. Återgången till det rätta, alltid af värde, är här tillika genaste utvägen, att bringa dessa verb ur ett tillstånd af oefterrättlighet, som är nästan utan jemförelse.

I afseende på förenkling af dubbel konsonant, tillämpas samma grundsats i 2:a som 1:a klassen af 2 konjug. Det skrives *begynte*, *begynt*, *begynn*! Vanligen *täppte*, *täppt*, *hvässte*, *hvässt*; alltid *täpp*! *hväss*! alltid *täckte*, *täckt*, *täck*! För *tt* gifves naturligtvis ej något val; teckningen *ck*, för *kk*, gör denna fördubbling mindre tung för skrifningen och mindre anstötlig till utseendet; *ss* kan i *hvässa*, för att skilja det från *hväsa*, anses nödigt, och qvarhåller sig då bättre i *kyssa*. Det återstode således blott *pp*, hvars upplösning kanske icke bör sökas, med mindre en regel för dubbla konsonanters förenklande, framför tempus-märket, blir i allmänhet tillämpad.

Andra konjugationens anomala.

Med *egentliga* anomala åsyftas här de verb, som äro afvikande från språkets allmänna, äfven i forntiden bestående grundlagar; med *oegentliga*, de som endast eller hufvudsakligen från nu erkända, i det lefvande språket uttryckta grundsatser afvika, och fördenskull i den nya grammatikens ögon äro ore-gelbundna. Af första kategorien kan intet verb, utom *hafva* och, om man så vill, *säga*, *lägga*, *rödja*, anses tillhöra 2 konjug. ensamt, d. v. s. begränsa sin anomali inom 2 konjugationens typ. Alla öfriga äro dels sådana, som ingripa på flere konjug., och derföre blifva intagna i den uti Bokens sista kap. lemnade

allmänna sammanfattningen af anomalier; dels sådana, som här nedanför behandlas under rubriken *oegentliga* anomala.

Det Isl. *hafva* är regelrätt, på vokal-förvandlingen när i impf. konjunkt. (*hefði*) och sing. af pres. indik. (*hefi*, *hefir*). Fullt regelbundet är det Forn-Svenska *hava*, i allmänhet taget; vissa handskrifter ega, för en eller annan gång, sing. pres. indik. *havar*, part. preter. (supin.) *havat*; ändelserna *-ar* och *-at* dock ej inskränkta till detta verb (se ytterligare härom i tredje Boken, under pres. indik. och part. preter.). Vanligen var part. preter. i neutr. *haft*; impf. alltid *haffi*, *hafdi* eller *hafde*, hvilket senare, ännu i 15:de seklet normalt, ofta ses till och med i det 16:de; t. ex. Rim-kronikan om Kristian II (Scriptores I. sect. II. 207—9), der man läser flere *haffde*. I Gust. I:s Bib. är dock *hadhe* stadgadt skriftsätt.* — I den nuvarande böjningen ingår mycken obestämdhet. Det oafkortade pres. indik. sing. *hafver* brukas nu litet eller intet, utom i gammaldags-stil, för rim, meter eller dylikt; i stället *har*; 1 pl. *hafve*, *hafva* eller *ha* (Dalfolket säger *við am*); 2 pl. *hafven*, i prosa sällan *han*; 3 pl. *hafva*, *ha*. Impf. indik. *hade*, 2 pl. *haden*. Konjunkt. är regelbunden i presens, och lika med indik. i impf. Imperat. sing. *haf*, i tal *ha*; 1 pl. *hafvom*; 2 pl. *hafven*, i prosa sällan *han*. Infin. *hafva*, *ha*. Part. pres. *hafvande*; part. preter. *hafd*; supin. *haft* (läs *hafft*, ej *havt*). Uti sammansättningar nyttjas oftare den fulla formen, t. ex. *förehafva*, *förehafver*, *innehafva*, *innehafver*; alltid *handhafva*, *handhafver*; både *handhafde* (så gemenligen i tal) och *handhade*; derförutan, om än mindre allmänt, part. preter. *innehafven*, *handhafven*, jemte *innehafd*, *handhafd*; men part. preter. på *-en* är ej här gammalt. Man förundras mindre öfver dessa afvikelser, då man erinrar sig, att Tyskan har *handhabte*, *gehandhabet*; och från Tyskan är väl vårt *handhafva* taget. Oafgjordt må lemnas, om så är jemväl med det från Tyskan formelt afvikande Isl. *handhefa*, Dan. *haandhøve*, af

* I Danskän, under tidskiftet näst förut, ser man *haudhe*, *hafde*, *haffde*, *hagde*, *hade* (jfr PETERSEN, Dan. Spr. Hist. I. 241, II. 281—2), nu *havde*. Ehuru således *hade* torde i Danskän förefunnits förr än i Svenskan, följer icke deraf ovillkorligen, att synkoperingen af *f*, i *hafde*, förskrifver sig från våra fränder i söder; synnerligast som den motsvarande utstötningen af *g* i *lagde*, *sagde*, städse varit för Danskän främmande.

hvilka åtminstone det senare har helt och hållet bemärkelsen af den Tyska och Svenska sammansättningen.

I bredd med *hafva* vore *säga* och *lägga* att föra, på den grund att äfven i dessa den slutande stam-konsonanten (här *g*) utstöttes ur impf. Men enär dessa 2:ne verb, till följd af en annan, mera genomgripande egenhet, ändå, lika med *rödja*, måste belysas i sammanhang med de under nästa kategori upp-tagna, kan med skärskådningen af dem tills vidare anstå.

Granskningen befinner sig då invid de *oegentliga* anomala. Af dessa är flertalet *vokal-förvandlande*, d. v. s. får åter-gångs-ljud i impf., part. preter. och supin. Vissa utmärka sig genom afledningen *j*, andra icke. Endast de med *j* äro fullt jemförliga med *tælia*, och utgöras för närvarande af: *glädja*, *stödja*; *sälja*, *välja*, *qvälja*, *dväljas*, *dölja*; *tämja*; *vänja*; *smörja*, *spörja*. De utan *j* äro: *böra*, *göra*, *töras*, defektivet *tör*; *säga*, *lägga*; *sätta*; *kräfva*; af hvilka *säga*, *lägga*, *sätta*, *kräfva* fordom haft *j*. Utan vokal-vexling äro *svedja*, *rödja*, *stödja*; *vilja*, *skilja*; *vämjas*, vanligen *sämjas*; af hvilka *svedja*, *rödja*, *stödja*, *sämjas* tillförene haft ljudskifte. De verb, som icke hafva annan anomali, än uteslutandet af person-tecknet *-er*, i pres. ind. sing. (t. ex. *begära*, *begär*), *kräfva* ej här någon särskild behandling.

Förr än vi ingå i närmare pröfning af dessa verb, i deras nuvarande skick, blir för ämnets skarpere fattning nödigt, att kasta en blick tillbaka på forntidens skatter af detta slag; både genom rikdom och helgjutenhet nog betydelsefulla, för att i allt rättfärdiga den uti Isländska grammatiken antagna särskilda klassen för verb, som gå lika med *tælia*: en klass, som äfven i Svenska fornspråket försvarar sitt rum. Till densamma hörde, oberäknadt de ofvan anförda, jemväl nu vokal-förvandlande verben med *j* (*glädja* m. fl.), också flere andra. Om de något afvikande *þykkia*, *sökia* är redan nämnt (se s. 73, 74); om *þigia* (tiga) se under 4 konjug. Ofta i gammal Svenska finner man *tælia* (räkna, förtälja), *taldi*, *talder*; *hylia* (hölja), *huldi*, *hulder*; *rypia* (rödja), *ruddi*, *rudder* (dock i ÖGL. B. B. 4: 3 *ryddu*, dat. neutr.); *bæria* (slå), *barþi*, *barþer*; *væria*, *varþi*, *varþer*. Dessa äro så allmänna och så med de Isländska öfverensstämmande, att bevisställen från urkunderna äro öfverflödiga. Ännu så sent, som i Carl XII:s Bibel, läses

4 Mos. 1: 44 *tahld* (räknade); Job. 14: 16 *taldt*; Luc. 9: 40 *förtälde*, hvilket sistnämnda långt efter denna tid anträffas; 1 Kor. 11: 5 *oholdt* (ohöljdt), 4 Mos. 4: 20 *oholdan*; Jos. 17: 18 *röd* (imperat. af *rödja*) o. s. v. Men den säkra uppfattningen af dessa verbs rätta natur försvann snart, der missförståndet ej redan förut inträdt. Uti 1734 års lagbok har till och med *g*, i stället för *j*, insmugit sig; t. ex. B. B. 8: 3 *höljdt*; Ä. B. 9: 1 *döljdt*, 9: 7 *undandöljdt*, B. B. 15: 2 *fördöljdt*; 3: 2 *afvögdt*; men Ä. B. 9: 7 *döljer*, M. B. 18: 7 *varde* (värjde). Af samma art är hos Fru Nordenflycht (Qvinl. Tankespel s. 47) *höljde*, *dölj*; hos Dalin (Hist. I. 364) *skilgt* o. s. v. Huruledes dessa och dylika verb nu behandlas, ses här längre fram.

Såsom hit hörande kunna ytterligare ur fornspråket anföras: *þækkia* (täcka), Isl. *þekia*, *þakta*, *þaktr* och *þakiðr* (se RASK, Vejledn. s. 33); Bjærk. R. 30: 3 *þækkia*, Södm. L. B. B. 47 pr. *þact* (täckt), Ivan 349 och 387 *thakt*; *lykkia* (stänga), Isl. *lykia*,* *lukta*, *luktr*; ÖGL. *lykkia*, Bonavent. s. 82 *lykkir*, 204 *lukte*, Cod. Bildst. s. 245 *luctu* (3 pl. impf.), VGL. I. J. B. 9: 1 *luktær*, II. 21 *luktur*; *sæmia*, Isl. *semia*, *samda*, *samiðr*; Upl. L. Kk. B. 5 *sæmia*, ÖGL. Æ. B. 16: 4 *samde*, Hels. L. Æ. B. 2 pr. *sempdæ*, Södm. L. Conf. *sampt*; *fræmia*, Isl. *fremia*, Sturleson I. 12 *framdi*, *framit*; ÖGL. *framt* (främjat), VGL. I. R. B. 9 pr. *fræmt*, II. 20 *fræmdæ* (främjad, fem.); *dynia* (dåna, döna), Isl. *dynia*, *dundi*; Legend. s. 38 (i en yngre hdskr.) *dynia*, Alex. s. 60 *donde* (dånade); *stynia* (sucka, stänka), Isl. *stynia*, *stunda*; ännu dial. *stönja* (äfvén hos LINDFORS), *stöna*, Ivan 4502 *stunde*; *þænia* (tänja), Isl. *þenia*, *þanda*,** *þandr* och *þaninn*; Cod. Bur. s. 140 *þænia*, Bonav. s. 186 *thande* (uttänjde), 204 *thandir*; *flytia* (flytta), Isl. *flytia*, *flutta*, *flutt* (flyttat); VGL. I. K. B. 20: 1 *flytia*, ÖGL. B. B. 49: 1 *flutte* (1 sing.), St. Rimkr. 14: 1 *flutto* (3 pl.), P. Månsson *fluth* (flyttadt); *yrkia* (göra, arbeta, odla), Isl. *yrkia*, *orta* eller *yrkta*, *ort* eller *yrkt*; VGL. och Upl. L. *yrkir*, Gottl. L. 16: 9 och 25: 2 *ort*, Magn. Er. Lands L. J. B. 25 *örkt*

* *Lykia* kommer af det starka *lúka*, sluta (claudere, finiro), betala. Angående det senare under 4 konjug.

** Af samma rot är Gottl. L. 19: 22 *þan* (sena), det nu brukliga subst. *tana* och adj. *tanig*.

(Membr.), *yrkt* (Chart.); *væfia* (invefva, inveckla), Isl. *vefia*, Edda Sæm. 104 v. 31 *vafpi*, Homil. 23: 2 *vafpr*, Nials S. s. 150 *vafit*; S. Birg. Up. 1: 24 *inuæfia*, P. Månsson *wæffy-andis*, Med. Bib. s. 160 *waffdho* (3 pl.), VGL. *vaffer*, Cod. Bur. s. 76 *vaffar*; *stypia* (stödja), Isl. *styðia*, *studda*; Gamla Ordspr. 420 *styðhia*, Bonavent. s. 185 *stудde*, Patr. S. s. 6 *stудde*, 5 *stodde*. Liksom Isl. *skaða* går det Forn-Svenska *skapa* efter 1 konjug.; men Isl. eger ock ett *skēðia*, *skadda*, *skaddr*; vi ega t. ex. i Kg. Styr. IV. 7: 33 *skaddr* (skadad), II. 30 *skadt*; Södm. L. Add. 1: 3, i absolut datif, *oskadum allum konunglicum ræt* (all konungslig rätt oskadd, oförkränkt); impf. *skadde* är i fornskrifter mycket vanligt, t. ex. Alex. s. 96, Hert. Fredr. 900. Utom det starka *sviða*, hvartill vi under 4 konjug. återkomma, har Isländskan ett svagt verb *sveðia* (ferro excoriare), *svadda*, hvilket sannolikt är vårt nu blott på förbränning af skogbevuxen mark använda *svedja*, hvars böjning i gamla tider icke kan nu för tillfället uppgifvas, men i våra dagar vanligen följer 2 konjug., uti folkspråket; annars oftare den 1:a.

Vissa verb äro i Forn-Svenskan, mer och mindre allmänt, vokal-förvandlande, men icke uti Isländskan; vare sig att den Svenska böjningen i sjelfva verket är äldre, eller tilläfventyrs efter analogi bildad. Ett sådant verb är Isl. *fylgia* (följa), *fylgða*; * ÖGL. *fylghia*, G. B. 15 *fulghþe*, R. B. 3: 2 *fulghþu*, men *fylghþi*, Æ. B. 8: 1 *fylght*; VGL. IV. 19: 1 *fulghdu*, Ivan 4694 *fulgdho*; ännu dial. *fulde*, *fult* (jfr. Hof s. 64); men Upl. L. Kk. B. 8: 2 *fylghþu*, M. B. 4: 2 *fulghit*, *fylght*. Ett annat är *synia*,** som uti Isländskan går efter 1 konjug.; men i äldre VGL. ser man þ. B. 6 pr. *sundi*, *sund* (vägrad, fem.); likaså i andra landskaps-lagar; i Kristof. Lands L. Kk. B. 9: 2 och 11: 2 *sönde*; äfven Bibeln har qvarstående tecken af denna böjning, hvilken eger motsvarighet i äldsta Danskan (se PETERSEN, Dan. Spr. Hist. I. 114); såsom ock, i den något yngre, är fallet med *fylgæ* (se I. 169). Troligen hithörande är jemväl *skölja*, Dan. *skylle*, ehuru det Isl. *skola*

* Ringa afseende kan fästas vid det *fulgþi*, som träffas i Agrip. s. 388; emedan i denna skrift *u* ofta står för *y*.

** Orden *bæria* (slå) och *synia* (vägra), förr så gängse, äro för det nu lefvande släktet (allmogen i vissa orter undantagen) helt främmande.

följer 4 konjug.; i Gamla Ordspr. 240 träffar man *skylias*, i Gust. I:s Bib. Job 14: 19 *sköl* (sköljer), 22: 16 *borttskolt* (bortsköljt), i Carl XII:s *skiöl*, *bortskölt*: man har således anledning att förutsätta ett äldre *skyliä*, *skuldi*, *skulder*, hvilket desto lättare kunnat, i denna gestalt, föråldras, som missförståndet var nära, uti böjningarna af *skyliä*, *skyliä* och hjälpverbet *skola*. En annan olikhet visar Isl. *eria*, som dels har en stark böjning, dels en svag efter 4 konjug. (undantagsvis afven ett impf. *arði*; se Gloss. till Ol. Hel. S.); hvaremot ett Isl. *yria* har impf. *urði*; i ÖGL B. B. läses 9: 6 *æria*; 9: 8 *nu ærr* (ärjar, plöjer); *han arþe* (plöjde); Södm. L. B. B. 3 *eptir raum sattum oc forum arþum* (efter satta råmärken och plöjda fåror): Mös. Göt. har *arjan*. På ytterligare forskning må ankomma, huru man bör uppfatta det i 1734 års lag ofta förekommande *lagvadd*, t. ex. R. B. 27: 1 *ther lagvadt är*; U. B. 3: 6 *lagvadda saker*; i R. B. 6: 4 talas både om *saker*, som — — *vädjade üro*, och om *lagvadda saker*; Abrahamson, i sina noter till Kristof. Lands L., nyttjar s. 598 uttrycket *wadde mål*, liksom sjelfva lagen har Tg. B. 37 *waddis* (fyra jemförda membraner hafva *vaddis* eller *vaddes*); fastän annars i dessa 2:ne lagverk *vädja* öfverhufvud, såsom nu, böjes efter 4 konjug., i enlighet med de äldsta lagarnes *væfia*, Isl. *veðia*. På enstaka ställen kunna afvenledes andra verb befinna sig till utseendet sådana, att ett genomgående vokal-ombyte låter sig ana; men på ett eller annat fall är ingenting att bygga, derest icke, såsom t. ex. med *skölja* inträffar, företeelsen i ett tempus kan understödja den i ett annat. Detta är åter icke att tillämpa på t. ex. det i ÖGL. B. B. 44 pr. synliga *tande* (tände); ty VGL. I. K. B. 8 har *tænder*, *tende*, *tændi*; Bjärk. R. 41: 4 *tendir*; Cod. Bur. s. 134 *tændo*, 176 *tendo*. Sammaledes det i S. Birg. Up. 4: 40 framträdande *vt rakte* (uträckte, utsträckte), af det 4: 3 förekommande *vt rækkia*, hvaruti man kunde tro sig skönja vokal-förvandling, i endragt med Isl. *rakta* af *rekia* (extendere, evolvere; se Gloss. till Nials. S.), Forn-Danska *rakthe* af *rækkæ* (se PETERSEN I. 242), Fris. *rachte* (se RASK, Fris. Spr. s. 75); om ej samma handskrift hade 4: 27 *vt ræcto*, samt andra codices, äldre eller samtidiga, hade i öfverflöd *rækte* eller dylikt; afven Cod. Bur. s. 55 *ræcte*.

Särskild undersökning förtjenar *byria* (börja). GRIMM uppgifver, utan att anföra källan, af Isl. *byria* ett pres. *byr*, impf. *burði* (Gram. I. 921, 923). Annars går detta verb uti Isländskan efter 1 konjug.; t. ex. Snorra Edda Form. s. 14 *þá byriáþi Óþinn ferþ sína*, Gylf. s. 2 *hann byriáþi ferþ sína til Asgarþz*; Egils S. s. 106 *sidan byriadi Aulver ferd sína*; 471 *en er áleid vetrinn byriadi þórsteinn ferd sína* (men när det led emot vinterns slut, började Thorsten sin färd). Äfven råkas ofta *byriaði* impersonalt, i mening af: blåste medvind (jfr. *byr*, Forn-Svenska *byr*, *bör*, vind, medvind); t. ex. Egils S. s. 69 *þeim byriadi vel* (de hade god vind); 78 *honum byriadi vel*; Fær. S. s. 210 *byrjaði þeim vel*. Uti äldsta Svenskan upptäcker man blott böjningen efter 1 konjug., och bemärkelsen: börja. Landskaps-lagarne ha ofta *byriar*, *byriær*; VGL. IV. 15: 11 *byriáðþi*; Södm. L. þg. B. 6: 1 *byriæþe*, M. B. 4 pr. *byriæþ*; äldre Vestm. L. þg. B. 9 *byriáþi*, yngre Kr. B. 17 *byriáþ*; Upl. L. Kk. B. 14: 7 *byriæþ*; Run-Urk. 2826 (från år 1328) *búria* (imper.). Sedan träffas detta verb (lik-som samtidigt i Danskan; jfr PETERSEN, Dan. Spr. Hist. I. 169, 242) ej sällan böjdt efter 2 konjug., med vokal-förvandling; t. ex. Cod. Bur. s. 72 *a niunda are ok tiughu burþe* (började) *iohannes prædica: 76 burþe giva bloþ*; Hert. Fredr. 1829 *burdhis* (i variant. *bóriades*); St. Rimkr. 22: 2 *en riddare borde* (i *Scriptores bóriade*) *tha til ok sagde*; Alex. s. 92 *the rykto saman ok burdho stridha*; 50 *the stridh bordhis medh lekara sang*; 179 *sidhan werlden war först bordh*; Wadst. Kl. R. s. 61 *skulu the tilbúria ath fasta*; s. VI *æn swa hwath som hon tilburdhe ath wt rækkia liman* (men så snart som hon började utsträcka riset). Hos allmogen höres ännu, på sina ställen, *búrde*. Emellertid blef detta verb samtidigt böjdt tillika efter 1 konjug., hvars former esomoftast kunna i samma skrift omvexla med 2 konjugationens. Denna dubbelhet har länge sedan upphört; *börja* går nu orubbligt efter 1 konjug.

Beträffande samtliga dessa nu granskade verb, hvilka i fornspråket undergå en mer eller mindre ovilkorlig vokal-förvandling, må anmärkas, att till en sådan numera inga tecken visa sig i skrift; om ej till äfventyrs någon gång i *sämja*, som ännu kan ha *samdes*, *samts*; för att ej nämna de blott adjektift användbara *oskadd* och *lagvadd*, det senare åt lag-

språket förbehållet. Af det gamla part. preter. *lukter* har man ett nytt, med stam-vokalen *y*, i st. f. rot-vokalen *u*; men det förekommer blott uti *innelyckt*, samt i talesättet *inom lyckta dörrar*. Landskaps-målen hafva delvis bibehållit den gamla böjningen; men i den lagstiftande Stockholmskan är hon i det närmaste förnött. Endast af *flytta* förnimmas oftare de gamla ljuden; dock ej de äldsta *flutti*, *flutt*; utan *flytte*, *flytt*, såsom i förra hälften af sistförflutna seklet; äfven pres. *flytter*, imperat. *flytt*, — ett bland de många bevisen, huru långsamt en gammal odling uttränges af en ny. I andra rigtingar har den nya kraften varit mera verksam. För föga mer än 50 år sedan uppgifver BOTIN, såsom allmän böjning, icke blott *värja*, *varde*, *vart*; *tälja*, *talde*, *talt*; men äfven *snärja*, *snart* (s. 144; jfr. Med. Bib. s. 216 *snardhe*, *snart*; Bonavent. s. 176 *aatsnardher*, åtsnörd). Visst är så, att redan före BOTINS tid dessa verb begynt antaga en ny skepnad: Carl XII:s Bibel har väl kvar de gamla flexionerna af *värja*; men af *tälja* ser man både *talde* och *tälde*, af *snärja* vanligen *snärde*, *snärd*. Således en öfvergångs-bildning redan i detta fornartade verk. BOTIN hade likväl ej kunnat upptaga alldeles utdöda former såsom på hans tid gångbara. I Tegnér's »Fridsröster» (från år 1807) förekommer arkaistiskt: *icke talde du de strider*; i nya Psalmboken 210: 2 *tills dig snärd han får*. Men i allmänna språket har man nu *värja*, *värjde*, *värjd*; *tälja*, *täljde*, *täljd*; *snärja*, *snärjde*, *snärjd*; alldeles så, som vore *j* beståndsdel af roten. Emellertid har sjelfva hufvudstadens folkspråk i behåll *snärde*, *snärd*. Sällan höres *qvafde*, *qvafd*; i stället *qväfde*, *qväfd* (jfr. 4 konjug.).

Man kommer så till de verb, som ega ännu fortfarande former af forntida daning. Uti gammal Isländska finner man *glæðia*, *gladda*; *steðia*, *stadda*; *velia*, *valda*; *dvelia*, *dvalda*; *qvelia*, *qvalda*; *temia*, *tamda*; *venia*, *vanda*; *krefsa*, *krafða*; *skilia*, *skilda*; *dylia*, *dulda*; *smyria*, *smurða*; *spyria*, *spurða*. Borträknas det i gammal Isländska oftast förekommande *-a*, uti 1 sing. af impf. (se derom i tredje Boken), så företer Forn-Svenskan ingen anmärkningsvärd skiljaktighet, hvad dessa verb vidkommer. Sammalunda med Isl. *leggia*, *lagða*, *lagðor*; dock har Gottl. L. 3: 4 *legþi*; 25: 4 *legt*. Till Isl. *segia*, *sagða*, *sagðor*, har vårt äldsta språk både *sighia* och *sæghia* (Run-

Urk. 1696 *sehias*), *sagþi* (Gottl. Hist. 4: 5, 3: 5 *segþi*), *sagþer* (Gottl. L. 26: 5 *segt*). I tredje Boken, under Part. preter., belysas de någon gång förekommande *laghaþer*, *laghat*, *saghaþer*, *saghat*. Om *ryðia*, *styðia*, *sveðia* är förut taladt (se s. 78—80); så ock om *vämjas* (se s. 58). Närmare uppmärksamhet förtjenar, att då Isländskan har *selia*, *selda*, *seldr*, har Forn-Svenskan i allmänhet *sælia*, *saldi*, *salder*. Så VGL., ÖGL., Bjärk. R. m. fl. Upl. L. har Kp. B. 3 pr. *saldær*, *sældær*, *sældi*; 2 pr. *saldæ*, *sældi*, hvilket sistnämnda på många ställen i detta lagverk uppträder; 10: 3 *salt*, J. B. 4: 3 *sælt*; Vestm. L. I. B. B. 4 flere *saldi*; II. J. B. 4 *sald*, men *sællde* flere gånger. Äldsta Danskan har *sælia*, *salde*, *sald* (se PETERSEN, Dan. Spr. Hist. I. 114). Ett motstycke härtill lemnar Isl. *setia*, *setta*, *settr*, i våra forn-urkunder vanligen motsvaradt af *sætia*, *satti*, *satter* (jfr. VGL., ÖGL. m. fl.); men i Upl. L. och Södm. L. både *satter* och *sætter*; yngre Vestm. L. præf. *sætt*, Kr. B. 12: 2 *sæter*; Run-Urk. 545 m. fl. *sati*, 1237 m. fl. *satu*, men 1353 *siti*, 458 *sito* o. s. v. Forn-Danskan har *sætia*, *satte*, *sattær* (se PETERSEN, anf. st.). Att återgångsljudet (*a*) är rotljud, ses af Mös. Göt. *saljan* (offerre), *satjan*. Angående *böra*, *göra* se längre fram i detta kap.; och i sista kap. af denna Bok angående *vilja*, *töras*, *tör*.

Blicken, vänd åt det närvarande, upptäcker lätt den allmänna förödelse, som hotar de med *j* afledda vokal-förvandlande verben, — dessa dyrbara skapelser från den mest aflägsna forntiden, då språket hade på en gång den största frihet och den största lagbundenhet. Allt färre och färre, bli de allt mer oförstådda, och komma så att blottställas för den tryckande magten af en mekanisk enformighet. *Välja* håller sig trognast vid det gamla: i bildad skrift ser man blott *valde*, *vald*, *valt*; men man kan få höra *vælde*, *væld*, *vælt*: kanske icke höra, men se *væljde* o. s. v.; beggedera sällan, lyckligtvis. Något oftare läses *døljde* o. s. v.; men ett godt öra och ett odladt vett ger företräde åt det både rättare och vackrare *dolde*. Uti immateriell mening säges nästan alltid *qualde*, *quald*, *qualt*, t. ex. *sorgen qualde honom*; *han qualdes af denna föreställning*; *vara i oquald besittning*: i materiell *qvælde* eller *qvuljde*, t. ex. *det qvælde (qvuljde) honom*; *han qvældes af maten* och dylika hvardags-uttryck. Dialektiskt höres emellanåt,

t. ex. i Stockholm (jfr. Upl. L.), *sälde* (aldrig *salde*); men annat än *sälde** törs ingen skriva, ännu så länge. Deremot heter det lika ofta *dväljdes*, *dväljts*, som *dvaldes*, *dvalts*; intetdera går så att säga utom skriftspråket. Icke sällan får man höra *vände*, *vänd*, *vänt*; men emedan dessa, om än utsagda med långt ä, för ögat sammanflyta med motsvarande böjningar af *vända*, samt å andra sidan *vänjde* etc. är hårdt för uttalet, torde de gamla formerna *vande*, *vand*, *vant*, ännu någon tid kunna påräkna skonsamhet; så framt ej en missförstådd spetsfundighet söker tillvägbringa söntring, för att få uttryck åt en begrepps-skiljaktighet mellan det participiala *vand*, *vandt*, *vant*, och det adjektiva *van*, *vant*; af hvilket senare (förut *vaner*) omedelbart, eller genom subst. *vana* (förut *vani*, ännu i folkspråket *vane*), verbet *vänja* är bildadt. Bruket vacklar mellan *tamde* och *tämde* o. s. v.; sällsynt är *tümjde*; hvilket, af samma skäl som *vänjde*, icke lätt vinner plats; hvaremot *tämde* möjligen kan befordras af partic. *tämd*, genom hvilket man kan tro sig, lättare än genom *tamd*, få en gränsskilnad mot adj. *tam*. Något *vamdes* höres icke; ej heller ofta *samdes*. Mera godkänt är ock *kräfde*, än *krafde*; utan skäl, så länge subst. *kraf* fins till, och angifver rotens beskaffenhet. Oviss är ännu striden mellan *gladde* och *glüdde*, af hvilka dock det förra har öfverhand i det högre föredraget. Hvardagligt heter det ibland *stüdde*; oftare, synnerligast i skrift, *stadde*; alltid i figurlig mening *stadd*, adjektift brukadt (t. ex. *stadd på resa*); men i kameral-stil brukas af somlige *stüdja*, *stüdjade*, *stüdjat*, *bortstüdjade hemman* m. m., — allt onödiga snedsprång.** *Svedja*, äfven när det följer 2 konjug., är, liksom *stüdja*, utan vokal-skifte; i båda utgår *j* framför tempus-tecknet (således *svedde*, *stüdde* o. s. v.), såsom i alla under 2 konjug. lydande verb med *d* till känne-bokstaf, med undantag af *rödja*, hvilket är på ett eget vis sänderbråkadt (derom

* Övanligt är det i *sälja*, *sälde* uppenbarade ljudskifte, som i skrift är samtidigt med den allmänna teckningen *å*, d. v. s. med Gust. Is Bibel. Att *å* här i grunden är *a* märkes på Mös. Göt. *saljan*, Isl. subst. *sal*, *sala* (försäljning; ej *sål*, *såla*), från hvilket senare man fått uttrycket *till salu*. Om Isl. *selia* innehållit ett öfvergångs-ljud från *å*, hade det bort tecknas *sælia*, enligt Isländska rättskrifningen och uttalet.

** I Lagboken heter det J. B. 16: *stüdjer någor hemman*, — — — behålle then, som först *stadde*.

strax nedanför). Gemenligen säges: *han smorde vagnen; karran är smord*; alltid: *karlen är smord* (drucken); men det kan heta: *han smörjde* (gonade) *sig*; deremot skulle något annat än *Herrans smorde* icke låta säga *sig*. Äfven *sporde* hålles för ädlare än *spörjde*; nära obrukligt är *spörjd*.

Märkvärdigt är, att ljudvexling, der hon är tillåten, är alldeles oundgänglig i de verb, hvilka antingen utstött *j*, såsom *säga, lägga, sätta* (undantag likväl för *kräfva*); eller aldrig haft något, såsom *göra, böra, töras, tör*. Skulle ock någon låta undfalla sig ett *sätte, sätt*, kan ändå ingen våga sig fram med ett *sügde, läggde, eller säjde, säde, lude*; eller ett *görde, börde, törde, tördes* o. s. v. Orsaken är måhända den, att dessa verb äro, i sin nuvarande gestalt, jemförelsevis så unga, så införlifvade med den nu rådande odlingen, att man är blind för deras afvikelse från den vanliga likformigheten; liksom man i allmänhet ej har ett lika skarpt öga för de sinas fel, som för andras. Visserligen gör *kräfva* ett undantag; men hela det ordet är tillbakasatt för det ur Tyskan lånade *fordra*, och nyttjas i hvardagstal nästan blott i bemärkelsen: *fordra betalning*. I *göra* åter är väl ljudskiftet icke ungt; ändock troligen ej så gammalt, och säkert ej från början så allmänt tillämpadt, som i de verb, der det nu vacklar. Dessutom är det uti *göra* uppehållet af analogien i de likbildade verben *böra, töras, tör*, hvilka äro unga, och derföre, om också ej till sitt inre väsen klart fattade, likväl stå oss närmare, och liksom med ömhetens magt afväpna den allt jemnande nyhetsanden, här, såsom ofta, stadd på villovägar. Också kan man vara frestad, att i sjelfva stadgan af *å*, uti *sälde*, se ett tecken till mindre hög ålder för denna vokal-öfvergång. Urgammalt är deremot utan tvifvel *a* i *satte*; jfr. Mös. Göt. *satjan*, i hvars impf. något återgångs-ljud ej kommer i fråga, då infin. och presens ha rot-ljud; icke, såsom i de Skandiska språken, öfvergångs-ljud.

Med åsidosättande tills vidare af ljudskiftets behandling, återgå vi till afledningen *j*, för att åt *skilja* och *rödja* enkom upplåta ett rum. Under fornspråkets herravälde gingo dessa verb regelrätt. I *skilja* insmög sig sedan *j*, under förklädningen af *g*, framför tempus-märket (jfr. s. 79); men blef, liksom i några andra verb, utträngdt. IHRE, SERENIUS och andre

språklärde skrefvo i allmänhet *skilde*, *skild*, lika med de gamle; så äfven den Gustavianska vitterhets-skolan. Uti våra dagar har icke dess mindre *j*, under eget namn, oförtäckt åter framträdt, med mera uteslutande anspråk. Icke få författare har det vunnit; hos mången förmärkes en strängt genomförd skrifning: *skiljde*, *skiljd*, *skiljdt*, *skiljt*: synbarligen af grundsats. Men då, såsom här frammanför är ådagalagdt, *j* mellan stammen och tempus-tecknet, utan förmedling af ett afledt *a* (såsom i 4 konjug.), ej är, enligt språkets gamla lagar, i allmänhet tillåtligt,* måste dess inrymmande bero af de nya förhållanden, som inom språkets område inträdt. Och dessa ligga väl antingen i uttalet, eller i begreppet om större 'språkrigtighet, ellär i båda. Hvad är det annat, som kunnat alstra ett *höljde*, *värjde* och deras jemlikar? Men man uttalar icke *skiljde*, *skiljd* o. s. v., och kan det icke utan ansträngning: större än i *höljde*, emedan *i* har ett tunnare och spetsigare ljud, än *ö* (jfr. *ville*). Att gå uttalet i förväg, dertill är ingen anledning, om det vidare befinnes, att den åsyftade riktigheten är i sjelfva verket en origtighet. En fortsatt teckning af *skiljde* skall måhända en gång framtvinga ett motsvarande uttal, hvarigenom i *skilja*, liksom förut i *hölja* m. fl., en ursprunglig aflednings-vokal slutligen, såsom konsonant, skulle hänga sig fast vid stammen. Men dermed är ingen tjenad; minst den, som i språket önskar ett intelligent lif, i stället för död mekanism, den man inlärer sig utan känsla af det helas sammanhang. Så länge man talar: *skilde* etc., bör man äfven skrifva så:** och det med samma skäl och på samma grund, som *valde*, *sälde*, *dolde* o. s. v.; för att ej anföra *ville*, som, lika med *skilde*, har infinitivens vokal oförändrad. Befogenheten, att yrka härpå, kan icke heller dymedelst undanrödjas, att häfd säges hafva åkommit; ty bruket, att inskjuta *j*, är hvarken gammalt eller allmänt.

* Visst förefinnes, uti gammal Isl., någon gång det afledta *i* (icke *j*) uti part. preter. af hit hörande verb; men i Forn-Svenskan gifvas dertill blott få och osäkra spår (se derom i tredje Boken). Impf. saknar, jemväl uti Isl., all sådan aflednings-bokstaf, hvilken, såsom genomgående hela verbet, väl kan förutsättas, men icke faller inom historiens synkrets.

** I enlighet härmed äfven *skilnad*, *urskilning*, *skilsmessa*, *ätskils* (adv.); men *skiljaktig*, *skiljemynt*, *skiljetecken*, emedan vokal följer på *j*. Deremot kan vara skäl, att skrifva *försäljning*, alldenstund *j* här verkliga uttalas; fordom troligtvis icke så (jfr. t. ex. Sjölagens Red. B. & *sälning*).

Mera grannlaga är frågan om *rödja*. Utan i högtidligare stil utsäges icke *rödja*, men *röja* (ehuru man aldrig kan säga t. ex. *stöja* för *stödja*). Detta har förmodligen vållat, att man, sedan den forna böjningen föråldrats, sagt *röjde*, *röjd*, *röjt*; omsider jemväl skrifvit så, synnerligast som *rödjde* etc. har något för ögat anstötligt, åtminstone ovant. Emellertid har man härigenom kommit att inkräkta på det område, som tillkommer *röja* (uppenbara). Den lärde och skarpsynte HALLENBERG, också utmärkt språkarl, synes ha velat afhjelpa detta, genom att bringa *rödja* under 4 konjug.; han skrifver *rödjade*, *rödjat*. Men att sålunda godtyckligt förfara med ett ord af så mycken gångbarhet, är betänkligt, och har vunnit föga efterföljd. Snarare kunde, till undvikande af missförstånd i skrift, verbet *röja* återfå sitt gamla *g*, hvilket i synnerhet blefve af vigt, för den händelse att, hvad icke är otroligt, *d* komme att med tiden bortfalla ur *rödja*. Men knappast lärer ens detta kunna genomföras, så granntyckt som man är i allt annat, än hvad tillfälligtvis blifvit vedertaget.

Efter denna skärskådning af förevarande anomalier, i deras konstitutiva delar (infin., impf. och part. preter.), är ordningen att föra granskningen till öfriga enskildheter.

Att uti Svenska fornspråket, liksom Isländskan, det afleda *i* qvarstår framför *a* och *u* (*o*), behöfver så mycket mindre med urkundliga bevis styrkas, som förhållandet ännu fortfar, i en del verb utan rymd för godtycket; allenast med den skilnad, att *i* nu är *j*, så väl till teckning som uttal; t. ex. *de dölja*, *döljande*, *döljom!* Mera afstickande från vår tids sätt är den gamla tidens, hos alla Skandinaver, att låta afledningen *i* sammansmälta med personal-ändelsens *i*. Så i äldre VGL. Md. 4 *num han uili* (nisi velit); K. B. 4 *uten þer uili* (nisi velint); R. B. 8 pr. *væri sik* (värje sig); yngre VGL. M. B. 2 *þa sæmi meþ grannomen* (öfverenskomme då med grannarne); K. B. 23 *oc spöre* (spörje) *ey*; Upl. L. M. B. 7: 2 *quæli þæt ængin* (qvälje, klandre det ingen); 47: 4 *wæþi þa bapir* (vädje då båda); 54: 4 *dyli mæþ eþe* (dölje, d. v. s. bekräfte sitt nekande, med ed); Bonavent s. 122 *at man ey vræki cella væli* (välje, rate) *matin*; Gottl. Hist. 3: 5 *wilin ir* (viljen J); Cod. Bur. s. 138 *at ii skilins* (skiljens); Alex. s. 125 *i glædhins* o. s. v.

Fordom innehöll 2 sing. af *imperat.* den rena stammen, med afsöndring af det påföljande afleda *i*. Till och med i Carl XII:s Bibel är detta forndrag ofördunkladt; t. ex. 1 Mos. 4: 7 *städ*; Jos. 17: 18 *röd* (röj!); Syr. 8: 8 *gläd*; 25: 35 *skil*; Math. 19: 21 *säl* (sälj!); Ordspr. 3: 31 *utwäl*; 2 Kg. 8: 4 *förtäl*; Dan. 12: 4 *fördöl*; Syr. 7: 14 *wän*; 4: 4 *sön* (neka!).

I hänseende till *presens sing.* af *indik.* skiljer sig Svenska fornspråket från Isländskan så vida, att det i 1 pers. icke så ofta har stammen fri; men deremot städse har alla personerna af sing. lika (Isl. har *ek tel*, *þú telr*, *hann telr*); stammen må stå blott och bar, eller vara försedd med personal-ändelse. Ex. S. Birg. Up. 4: 18 *iak hyl* (jag höljer); ÖGL. Vaþ. 15: 4 *sua at huarte* (hvarken) *hyll hattær ælla huua*; Gottl. L. 62: 1 *maira en lofi hyll* (mera än handlofve höljer); ÖGL. E. S. 15: 3 *nu æn* (om) *iorþæghandin dyl* (döljer, d. ä. nekar); 4: 1 *nu dyll han*; Kr. B. 21 *nu dull han*; Upl. L. V. B. 16: 1 *skil iæk* (dömer jag); VGL. I. K. B. 8: 2 *skil þem a* (äro de oense); II K. B. 36 *ælla böte sum skils* (som stadgadt är); I. J. B. 3: 3 *sa svm iorþ sæl* (den, som jord säljer); Upl. L. J. B. 2: 3 *sæl man fæþærnu sitt*; Gottl. L. 28: 10 *en sel maþr* (men säljer man); ÖGL. Eþs. 11 *þe sum han þa up tæl* (uppräknar); Upl. L. M. B. 20 *nu tæls* (nu förtäljes, säges); Kk. B. 14: 6, not. 33 (i en gammal hdskr.) *nu dör bonde ok wæl* (väljer): S. Birg. Up. 6: 23 *iak dwæl* (jag dröjer); VGL. II. K. B. 72: 3 *æn* (om) *nokor wtlænsker* — — — *duæls* (dröjer, dväljes) *sua længe*; Upl. L. M. B. 31 *ok þæn böte furætighi* (40) *markær saklæsæn quæl* (som qväljer, d. ä. antastar, oskyldig); Kg B. 12: 1 *qwæls man*; VGL. I. J. B. 2 pr. *quæls værþ* (väckes tvist om köpeskilling); G. B. 9: 3 *sun han hanum* (vägrar han honom); R. B. 9 pr. *syns hanum giald* (nekas honom betalning); Kristof. Lands L. Kk. B. 11: 2 *och granne sön*; ÖGL. B. B. 9: 8 *nu ærr* (plöjer) *iorþæghandin*; VGL. II. Fr. B. ind. 4 *vm maghanðæ man bær oghormaghæ* (om mogande man slår öfvermage); Hels. L. V. B. 24 pr. *sarghar man fæ manz æller bær*; Upl. L. M. B. 27 *han wær laghsloit* (han afvärjer lagbrottet, d. v. s. är fri från böter); 31 pr. *wærs han* (värjes han); ÖGL. Kr. B. 27: 1 *huat hældær hin som han kærþe til falzs ælla wærs* (ehvad

den, som han kärade till, fälles eller frias); Kg. Styr. IV. 6: 2 nu spyr (spör, spörjer) *Aristoteles*; Bjärk. R. 32: 2 oc spyr eig eghandin at; Bonavent. s. 23 spör hon han aat; VGL. I. K. B. 7: 3 spyr vp *scapi* (upptäckes skada); Vestm. L. I. þg. B. 8 *combir man til þings oc spiwrs fri* (och frågar sig för); Ivan 2189 smör (smörjer) *honum badhe howdh ok haar*; S. Birg. Up. 1: 25 *vm han smörs medh olio*. Carl XII:s Bib. står äfven här inom fornspråkets herradöme; t. ex. Math. 19: 9 *hvar som skil sina hustru ifrå sig*; 25: 32 *såsom en herde skil fåren ifrå geterna*; 1 Krön. 29: 15 *och dwäls intet*; Ps. 77: 11 *ther med qwäl jag mig sjelf*; Luc. 8: 28 *jag beder tig at tu icke qwäl mig*; Math. 15: 22 *min dotter qwäls jämmerliga af djefwulen*; Job 14: 19 *vatnet skiül* (sköljer) *sternarna bort*; Ordspr. 22: 6 *såsom man vän* (vänjer) *ett barn*; Syr. 23: 20 *then sig wän til at förtala*; 2 Mos. 22: 17 *om hennes fader försön* (vägrar) *honom henne*; Joh. Ev. 16: 5 *ingen af eder spör mig*; Joh. Up. 3: 18 *och smör tin ögon med ögnasalwo*.

Bibeln är här, som i annat, fornspråkets sista gränsmärke. Lagboken, som snart derefter utkom, var till grundsatser, uppställning, stil, ton fornlik; men till grammatik föga. Man finner här de nya böjningarna *döljer*, *söljer*, *qwäljes* o. s. v.; *skils* är bibehållet. Men redan i de äldsta Svenska urkunder har pres. indik. egen person-ändelse, uti vissa hit hörande verb; t. ex. VGL. I. þ. B. 17 *stæþær maþær þræl sin* (påträffar man sin träl); 14 *æn han steþær han* (om han råkar på honom); Bonavent. s. 85 *æn thot vitianin glædher* (fastän besöket gläder); Upl. L. V. B. 21: 1 *han ryþær* (rödjer); Kk. B. 8 pr. *sum þem a sembær* (åsämjer); VGL. I. J. B. 16 pr. *sæmber a synær* (d. ä. *asynar*) *mannum a* (åsämjer synemän); ÖGL. Kr. B. 11 *læggær han*; B. B. 7 pr. *nu læggær bonde*; Gottl. L. 7: 1 *et* (att) *hann* — — *garþa* (gårdsgårdar) *nifr leggir*; Södm. L. B. B. 18: 7 *fyr æn snio* (förr än snö) *iorth þæcker*; Bonavent. s. 82 *ok ey lykkær han them sina hand*; Upl. L. Kg. B. 12: 1 *þæn han fore sik sætær* (den, han sätter i sitt ställe); VGL. I. G. B. 6 pr. *fæstir maþær ænkiu ok flytær* (flyttar) *hem*; J. B. 13: 1 *flytær af bygd sinæ*; (flyttar han bort sina byggnader); R. B. 7 pr. *en maþær krawær*. — Isländskan har deremot i 1 pers. *steð*, *glæð*, *ryð*,

sem, legg, þek, lyk, set, flyt, kref. Forn-Svenskan har dock, i dylika verb, passivet (reflexivet) öfverensstämmande med Isländskan; t. ex. Upl. L. M. B. 44 pr. *þær stæz lezn* (der stadnar sakens ledande till fångesmannen); Bonavent. s. 104 *ængillin frygdhar sik ok glædz*; VGL. I. J. B. 16 pr. *sæms þem eig*; G. B. 6 pr. *ok lægs hos* (och lägger sig hos); Upl. L. Kg. B. 7: 1 *sez fore þem forsæti* (sättes för dem försåt); Æ. B. 17 pr. *sæz allt i bat* (båt); ÖGL. R. B. 5: 2 *kræfs man*; Bonavent. s. 39 *oc ödhminktinn* (ödmjukheten) *wtkræfs*. — Isländskan har, för några verb, i äfven uti 1 pers.: det heter *ek segi, þykki, søki, yrki*. På samma sätt i VGL. I. R. B. 5: 1 *sigir iak*; pr. *sighir han*; Vestm. L. I. Kr. B. 4: 2 *sæghir han*; Kg. Styr. III. 46 *ty sigr Salomon*; 47 *ok sigr Augustinus*; VGL. I. K. B. 20: 2 *ær hanum þykkir næst varæ* (som honom tyckes närmast vara); II. 45 *hanom þykkir næst uæra*; ÖGL. Dr. B. 3: 4 *þa han søkir*; Upl. L. þg. B. 7: 4 *søkir man*; M. B. 53: 1 *hwar sum yrkir* (arbetar); VGL. I. J. B. 41 *flytær annar maþær hus sin af topfto* (tomt) *ok yrkir toft*. Hvad åter passivet (reflexivet) angår, heter det städse *søkis* eller *søkes*; t. ex. Upl. L. þg. B. 8: 1 *e swa þikklæ sum bonde søkis* (så ofta än bonde lagsøkes); Vestm. L. II. þg. B. 17: 1 *e swa þycla som bonde søkes*; Bonavent. s. 94 *hwat thikkis*; 104 *stundom thikkis han hawa*. Något gammalt passif till *yrkir* har jag icke bemärkt; deremot ser man ofta *six* (säges) eller *dyl.*, t. ex. i Upl. L., Södm. L.; i Kg. Styr. III. 4 *ok six af enom visom kununge*; 16 *nu six*; Bonavent. s. 47 *ække* (icke) *six* o. s. v. Förhållandet med *søkis* och *thikkis* kan anses förklaradt derigenom, att *søkia* och *þykkia* icke länge kunde hålla den gamla böjningen vid magt (jfr. s. 73, 74); *six* åter bekräftar den allmänna erfarenhet, att i Forn-Svenskan de efter *telia* böjda svaga verben, liksom de starka öfverhufvud, sakna person-ändelse i sing. pres. indik. af passivet, äfven då aktivet har en sådan ändelse. För aktivet synes vara regel, att denna ändelse saknas, när det svaga verbets stam ändas på *l, n* eller *r*.

Fornspråkets stränga, i en lefvande organism grundade lagar uppenbara sig jemväl deruti, att person-ändelsen i sing. af pres. indik. qvarstår i de till 2 konjug. hörande verb, hvilka icke gå lika med *tælia*. De hufvudsakliga exempel, som till

motbevis skulle kunna anföras, vore *þol* eller *þul* (tål), *þor* (tör, törs), *spar*; men *þola*, *þora*, *spara*, hvilka uti Isländskan gå oregelbundet, äro sannolikt spillror af en förlorad enhet; om *þora* särskildt gäller, att i gamla Tyska språk finnas starka former af detta verb. Såsom ursprungligen starka impf. har man att anse *a* (eger), *ma* (må), *an* (älskar), *kan*, *mon* (lärer, tör), *mon* (mins), *skal*, *þarf* eller *þorf* (tarfvar), *vet* (dessa, liksom de tre näst förut nämnda, förekomma till granskning i denna Boks sista kap.). Ett enstafvigt presens, i passiv form, torde möjligen återopas, nemligen det i lagarne synnerligen hemmastadda *falz*; men, hänfördt till *fälla*, låter det icke grammatiskt upplösa sig; hvaremot det, taget såsom ett reflexif af *falla*, blir fullt regelrätt (se mera härom i tredje Boken, under Passivet). Ytterligare vill man törhända, till motbevisning, framställa den för vissa handskrifter egna företeelsen af ett från personal-tecken befriadt presens i 2 pers. sing., äfvenledes uti några svaga verb utan ljudskifte i impf. Exempel derpå äro i Cod. Bur. s. 197 *vi biþiom þik att þu lös* (att du må lösa); Bonavent. s. 35 *iak bidher thik at thu döþ* (att du må döpa) *mik*; 78 *annat ær at thu thænk* (att du må betänka) *hans fatikdom*; 43 *vakta thik at thu fyl ække* (icke fyller). Likadan är, i samma skrifter, behandlingen af starka verb (se härom under 4 konjug.); äfvenså träffar man, till och med i den temligen unge Cod. Bildst. s. 272, *iak manar thik — — — at thu sigh mik sannindh* (att du må säga mig sanningen). Men läsaren torde redan gjort den iakttagelsen, att det här förekommande presens ännu i vårt nuvarande språk kan återgifvas med konjunktif, * och enligt den logiskt noggrannare forn-grammatiken svårligen kan uppfattas såsom indikatif. Emellertid skulle pres. konjunkt. haft *þu lösi*, *döpi*, *thænki*, *fylli*; formell pres. konjunkt. kan man sålunda ej söka i *lös*, *döþ*, *thænk*, *fyl*. Lika litet en formell pres. indik.; derest man ej förmår uppvisa, ur samma eller äldre handskrifter, ett oomtvistadt pres. indik. i dessa verb, utan person-tecken. Men detta lärer bli lika svårt, som det är lätt, att förete intyg om motsatsen. Vill man, slutligen, icke betrakta dessa former så-

* Latinska texten till Bonavent. (se *Meditationes vitæ Christi*, i Bonaventuræ Op., Tom. V, Mainz 1609, fol.) har också »baptizes», »impleas», men »considera.»

som skriffel eller tillfälliga vanställningar, hvartill skäl icke är, så synes knappt något annat tydningsätt återstå, än det, att skrifternas författare eller afskrifvare här, med en i gamla tider icke ovanlig djerfhet, begagnat imperativen i stället för konjunktiven; liksom emellanåt i vissa landskapslagar, förnämligast i Gottl. L., brukades; ehuruval icke der, såsom i de ofvan andragna exemplen, uti sådana ordställningar, som gifva konjunktiven ren optatif betydelse (jfr. Imperat., i tredje Boken). Också upptäcker man, såsom framdeles skall visas, i starka verb afgjord imperatif-form, uti samma ordvändning som de nyss anförda.

Uti nu vidrörda punkter har den nyaste Svenskan mer och mindre aflägsnat sig från den äldre. Verb med afledningen *j* bero till en del af den föregående konsonanten. Om denne är *d*, blir imperat. utan *j*. Derföre *gläd!* *stüd!* *stöd!* (angående *rödja* se nedanför). Gemenligen behålles *j* framför *a* och *o*; t. ex. *att glädja*, *de glädja*, *glädjande*, *glädjom*, men äfven *glädöm*; och der infin. någon gång kan förlora *j*, kan också part. pres. förlora det, t. ex. *stüda*, *stüdande*. Dock hafva *stödja*, *stüdjande* företrädet i upphöjd skrifart. *Stüda*, *stüdande*, ehuru icke i tal alldeles obrukliga, kunna i skrift ej begagnas; i anseende till förvexlingen med det efter 4 konjug. böjda *stüda* (putsa). Pres. sing. af indik. har oftare *glüder* etc., än *glüdjer*; aldrig *glüd* etc.; i passivet ömsom *glüds* och *glüdjes*; men oftare *stüdes*, *stüdes* eller *stüdjes*, *stüdjes*, än *stüds*, *stüds*. Känne-bokstafven *m* vederfares nära nog detsamma, som *d*. Vanligast äro *täm!* *säms!* Vexelvis nyttjas *tämer* och *tämjer*, *säms* och *sämjes*; oftast *tämja*, alltid *sämjas*, *vämjas*. Utgång på *n* har stammen blott i *vänja*, som i tal har *vän!* *väner* och *vänjer*, *väna* och *vänja*; i skrift oftast *vänj*, *vänjer*; alltid *vänja*, *vänjande*. Från *l* är *j* oskiljaktigt. Alltid heter det nu *sälj!* *välj!* *qvälj!* *skilj!* *dölj!* *dväljs!* Alltid *sälja*, *säljer* o. s. v.; men både *skils* och *skiljes*. Såsom undantag kan ställas *vilja*, som uti pres. indik. ovilkorligen har sing. *vill*, alternatift 4 pl. *vele*, *vilje*, *vilja*; men dels har detta verb alltid varit något afvikande, dels kan *vill* sättas i fråga som ett ifrån början starkt impf. (se härom i Bokens sista kap.). Uti *smörja* är *j* oundgängligt. I *spörja* brukas allmännast *j* uti pres. indik. sing. af aktivet: *spörjer*, sällan *spör*; men

spörs omvexlar med *spörjes*, och har hvardagligt öfverhanden. Aldrig säges *spöra* för *spörja*, *spörer* för *spörjer* o. s. v. — *Rödja*, nu på ett alldeles eget vis oregelbundet, har: *rödjer*, *rödje*, *rödjen*, *rödja*, *rödjom*, *rödjande*; men *röj!* (någon gång, kanske *rödj!*), *röjde*, *röjd*, *röjt*, *röjts* (jfr. s. 88).

Ingen kan det undfalla, att det nya språket, efter att hafva upprifvit den gamle grundvalen, icke under ett par århundraden förmått lägga en ny, som ej svigtar eller blir slipprig. En så gammal inrättning, som språket, kan också ej lösryckas ur sina fästen, utan en långvarig vaggning fram och tillbaka. För att tills vidare få något fotspjern, synes man böra tillvägabringa samdrägt inom det nu alternatift brukade; under öppet erkännande af det redan stadgade, såsom en inträdd verklighet, utan hänsigt till förvärfvets större eller mindre rättmätighet ifrån början. Man skulle sluta sig intill det gamla, utan att träda det nya för när, om man qvarlemnade *j* framför *a*, *o*, och utelemnade det framför *e* (fordom *i*); men stadig, utan nycker och vankelmod, med offer af tyckets ögonblickliga ingifvelser. Då alltid: *glädja*, *glädjande*, *glädjom*, *stödja*, *stödjande*, *stödjom*; men *gläder*, *gläden*, o. s. v. Sådan är ock i sjelfva verket det bildade skriftställeriets sed. Dessa verb med *d* i stammen, ha en fallenhet för apokope. I tvånglöst hvardagstal säges ofta i infin. *glä*, *stä*, *stü*; men *d* plägar åter stiga fram i presens. Genom den nyss föreslagna medelvägen blefve i detta afseende ingenting rubbadt, den röjda böjelsen hvarken i otid befrämjad eller motarbetad. — Med *l* och *r* uppstå inga svårigheter, alldenstund det på dem följande *j* har öfvergått till ett slags radikal bokstaf; änskönt det, strängt taget, icke har det ringaste med roten gemensamt. Mera bryderi gifva *m* och *n*. Kanske vore bäst, att behandla dessa 2:ne flytande konsonanter lika med de 2:ne öfriga af samma slag (*l*, *r*). Man finge så en enkel regel: *j* qvarstår efter *l*, *m*, *n*, *r*; men utgår efter *d*, så snart ej *a* eller *o* följer; alltså äfven i 2 sing. af imperat. — Detta i aktivet; i passivet likaledes, der ej hopdragnig förekommer. Skulle icke ens detta befinnas antagligt, så må *j* öfverallt bibehållas, utom efter *d* uti imperat.; eller öfverallt utgå efter *d*. Hellre detta, än en undantags-lag för hvart särskildt verb, eller en åt den enskildes egenmäktighet öfverläten kasuistisk lagstiftning, hvaraf

slutligen skulle uppstå en hejdlös oreda, föga värdig ett i det hela så välgjutet och skönbildadt språk, som det Svenska.

Bland oegentliga anomala, utan *j*, hafva *kräfva*, *säga*, *lägga*, *sätta*, fordom haft denna aflednings-bokstaf, som ännu visar sin kraft i det hvardagliga uttalet af *säga*. Liksom det förr af en och annan skrefs *säja* (så ännu af WESTE), *säjer*, *säj!* talas det nu, der icke föredraget är desto högtidligare; men skriftsätt är det numera icke, om ej undantagsvis för vers; uti *sagd*, *sagt* höres *g* tydligt. Vokal-förvandling fortfar; väl mindre i *kräfva*; men i *säga*, *lägga*, *sätta* ovilkorligen. Från 2 konjugationens allmänna böjningssätt afvikande, i andra delar, äro blott *säga* och *lägga*, som i impf. utstöta *g*; så att af *sagþi*, *lagþi*, sedan *sagde*, *lagde*,* eller *sagdhe*, *lagdhe*, blifvit *sade*, *lade*.* Denna synkopering är samtidig med den i det gamla *hafde* (se s. 77), alltså nu trehundra-årig. — Ljudskiftet i *tör* och *töras*, vid början af sistförflutna seklet ej fullt stadgadt i skrift, är i denna stund icke antaget af allmogen uti många landsorter; men är allmänt i riksspråket, som i st. f. *þora*, *þor*, *þorþi*, har såsom hjälpverb pres. *tör*, impf. *torde*, men endast dessa tempus; hvaremot *töras* (våga) är ett fullständigt, vokal-förvandlande deponens: *törs*, *tordes*, *torts*. Hufvudstadens folkspråk, liksom några andra, eger ett infin. *tordas*, påtagligen bildadt af impf.; men ännu djerfware än det med impf. helt och hållet sammanfallande Danska *at turde*. Den oeftergifliga enstafvigheten af pres. *tör*, *törs*, blir föremål för undersökning, der detta verb i sin helhet kommer att betraktas (i denna Boks slut-kapitel). I afseende på *göra*, *böra* gifvas några egenheter, som påkalla en egen teckning af dessa verbs historiska ställning.

En allenast i fornspråket nyttjad form af *göra* innehåller afledningen *v*. Homil. har 48: 2 *gorva*; annars heter det i gammal Isländska *gerva* (se RASK, Anvisn. s. 285), *görva*, t. ex. Edda Sæm. s. 103 v. 19 *at gjörfa*, *at gjörva* (i MUNCHS uppl. på båda ställena *at görfa*); s. 148 v. 44 *at þú Hefni hvilo gjörvir* (hos MUNCH *görvir*), att du åt Hedin hvila bereder; s. 53 v. 6 *viþ* (vi begge) *giörvum* (hos MUNCH *görvum*). I

* Det i många nordligare dialekter, bland dem Stockholmskan, befintliga impf. *lag* (*lade*) är förmodligen en stympning af detta *lagde*. Någon stark böjning af *lägga* synes aldrig hafva varit för handen.

runor finner man *kirva*, *karva*, *kiarva*, *gierva* o. s. v. (se härom i tredje Boken, under Infin.), — allt i bemärkelsen: göra. Men redan i våra äldsta, nu kända handskrifna uppteckningar är *v* ej mera synligt. Jemväl i runristningar är formen utan *v* ganska vanlig; t. ex. Run-Urk. 1638 *Beorn Hosa son let gera hvalf þina* (dessa hvalf); 40 *Kuniltr let kera merki þesa*; 128 *þorkil lit kiara merki*; 1735 *Jakaupr ok Bolein litu gara þina sten*; 370 *Hulmfriþ lit kara mirki*. Isländskan har vanligen *gera*, *göra*; Homil. 44: 4 *gæra* och *geora*, och det sednare ofta; Frumpart. s. XCV *gora*; äldre VGL. *gieræ*, *geræ*, *gæræ*, *garæ*, *göra* o. s. v.; ÖGL. *gæra*; Upl. L. *göra*, *gøræ*; Vestm. L. *giora*; Gottl. L. 3: 4 *giera*, 6: 1 *gierra* o. s. v. Allmogesspråk i både Svea rike och Göta, äfvensom i Norrland, ega ännu *gera* eller *göra* (hvaraf *gård*, *gerning*); men länge har skriftspråket haft endast *göra*. Om vokal-vexling uti impf. tillvarit i äldsta tider, är ovisst. Isländskan har i allmänhet ingen sådan; Homil. har 2: 2 *georþe*, *georþesc* o. s. v. Runorna hafva till den skiftande infinitivvokalen en lika skiftande vokal uti impf.; t. ex. Run-Urk. 1594 *gerþi*, 1910 *kerþi*, 982 *kirþi*, 608 *karþi*, 1858 *giarþi*, 1974 *kiorþe*, 1985 *gorþ* (gjord). ÖGL., med infin. *gæra*, har Eþs. 2: 2 *giorþi*, *giorþe*, Kr. B. 4 *giorþ*; Upl. L., med infin. *göra*, har både *gørþi* och *giorþi*; äldre Vestm. L., med infin. *giora*, har Kr. B. 1 *giorþu*; Gottl. L., med infin. *giera*, har 8: 5 m. fl. st. *gierþi*; man kan i dialekter få höra *gera*, *gjorde* eller *gjole*, *gard* o. s. v. Äldre VGL. har, på ett ställe, *gærid*. Annars är, i äldsta språket, adj. *gør* oftast begagnadt i stället för part. preter.; i Gottl. L. heter det *gar*, Isl. *gorr*, *görr*, *gerr* (se vidare i tredje Boken, under Part. preter.). I flere fornskrifter träffas, nästan likformigt, *göra*, *giorþe* eller *giordhe*, *giorþer* eller *giordher*. — Äfvenledes med pres. indik., såsom utgångspunkt, kommer frågan om en ursprunglig vokalförvandling att stadna i det obestämda. Isländskan har neml. alltid tvåstafvigt pres. indik., *geri*, *gerir*, *göri*, *görir*; Homil. 4: 2 *georer*; Frumpart. s. XCV *gorir*. Likaså Gottl. L. 7: 1 och på flere ställen *gierir*, och aldrig annat. Men eljest är, i Svenska fornspråket, pres. enstafvigt, *gær* eller *gør*, VGL. I. M. 5 *gaar*. Ett sällsynt undantag är Vestm. L. II. M. B. 25: 7 *giorer*; men i samma lag B. B. 18: 1 *gior*, 24 *gior* o. s. v.

Den nu aflagda skrifningen *görer* är från senare århundraden. I hdskr. af Stads L. har pres. konjunkt. vanligen *gyri*; annars ses der *göra, gör, giort*.

Rörande tillkomsten af verbet *böra* är följande att iakttaga: Hvad i våra forn-urkunder först anträffas, är pres. *bær*; t. ex. Upl. L. V. B. 2: 4 *byggi swa mykit hanum bær til* (som honom tillkommer); yngre VGL. K. B. 60 *sua mykin loot* (så stor lott) *manne bær til*; J. B. 49 *swa sum hans egho loter bær til* (så mycket som hans egolott berättigar till); Södm. L. J. B. 17 *epti þy sum hwaríu þeræ til rættæ bær* (som hvartdera rätteligen tillkommer); Add. 4 *sua mykit sum hanum til bær*; yngre Vestm. L. B. B. 24 *mera æn han* (ackusat.) *bær til*; J. B. 13: 1 *mera — — æn til hans lota bar* (tillkom); Æ. B. 7 pr. *hwart æftær þy þæt ær byrþom til boret* (på grund af släktskap tillkommit); Hels. L. Kk. B. 18 pr. *hwem þæt till bær*; Magn. Er. Lands L. (Membr.) B. B. 3 *tha aa* (eger) *hwar sin luth vpbæra som han widher bær*; St. Rimkr. 3: 1 *som honom til retta baar* (rätteligen tillkom); 8: 1 *som them til retta baar*; 30: 1 *ok giordo thet them medh retta baar*; 4: 1 *thet som honom til retta bare* (tillkomme); men 30: 1 *huat honom bör till*; 9: 1 *til retta borde*; 13: 1 *medh retta borde*. I handskrifter, samtidiga med den af mig för St. Rimkr. begagnade, träffas vanligen blott *bür*, *burdhe* eller *borde*, hvilka former kunna äfven förut upptäckas; t. ex. Bonavent. s. 25 *mik bör* (tillkommer); 26 *honom burdhe*; 35 *thz* (det) *tillbör* o. s. v. Man råkar redan i Kg. Styr., Inledningen 1 *hwem thet tilbör*; II. 57 *thet hanom bör*; i Cod. Bur. s. 144 *ii biscops hus som klærkom burþe sitia* (der det tillkom klerkerne att sitta). För öfrigt ses *bür* eller *tilbör* på flere ställen i åtskilliga membraner, icke blott af Kristof. Lands L., men äfven af den till tiden föregående Stads L.* Något supin. *borta* skönjes icke i gamla urkunder; än mindre någon infin. *böra*, som sist infinner sig. I samma mån som *bür* framrycker, drager sig *bær* tillbaka. Man nästan öfverraskas vid läsningen: *som ther wederbärs*, i en pappers-codex från slutet af 1500-talet (se Södm. L. s. 46, not. 34).

* Genom Hr Prof. SCHLYTERS välvilliga bemedling hafva de af mig anmärkta ställen blifvit jemförda med i Lund för närvarande befintliga handskrifter till dessa 2:ne lagar. I den af mig i allmänhet åberopade membranen af Stads L. vexlar *bær* med *bör*; Eds. B. 19 har *burdhe*.

Redan i Gloss. till VGL., der blott pres. *bær* förekommer, är detta hänfördt till *bæra* (ferre). Rättheten af denna åsigt synes fullt intygad, ej mindre af det i Vestm. L. uppträdande impf. indik. *bar*, part. preter. *boret*; än af St. Rimkr:s *baar* på flere ställen (af IHRE anföres ett dylikt ur Mindre Rimkr.), samt impf. konjunkt. *bare* (gamla formen af *bure*). Vidare har Isländskan pres. *ber*, i samma bemärkelse (tillkommer, tillhör; både som pligt och som rättighet). I Norg. Love II. 7 läses oss *bær*; 8 *sem oss þøtte bera* (som oss tycktes böra). Emellertid: om det ock utan stort äfventyr kan antagas, att *bær* (pertinet) är i grunden samma verb, som *bær* (fert), så blir väl deraf ingen nödvändig följd, att *bör* är med dessa identiskt. Något hinder för denna identitet ligger dock ej i vokalens olikhet: förhållandet mellan *bær* och *bör* är detsamma, som mellan *gær* och *gör*; andra exempel att förtiga. Icke heller deruti, att *bær*, *bar* innehåller en stark böjning; *bör*, *burdhe* en svag: verbens öfvergång från starka till svaga är sedan hedna tider, och inträffar daglig dags. Denna öfvergång kan här ha varit föranledd eller understödd af part. preter. *boret*; möjligtvis ock af det Ned. Sax. *büren*, eller det Hög-Tyska *gebühren*, hvilket i den äldsta formen, *kipurjan*, af GRIMM härledt från *peran* (bära), innefattar den dubbla bemärkelsen: *evenire*, *convenire* (Gram. I. 869, II. 34), och, lika med Ang. Sax. *gebyrjan* (*decere*), just har den böjning, som motsvarar de vokal-förvandlande svaga verbens, i Skandiska språk. Sammanhåller man härmed det Isl. *til beraz* (se Gloss. till Nials S.) och vårt nuvarande *bära till* (*evenire*), så saknas icke skäl till den förmodan, att det svaga verbet *bör*, om än icke rent af identiskt med det starka *bær*, är af detta bildadt; liksom det Frisiska svaga *bera* (böra) af det starka *bera* (bära, föda; se RICHTHOFEN). — Såsom för denna undersökning upplysande bör erinras, att i Isl. och Forn-Norskan fins äfven ett *byriar* (*bör*, *anstår*); t. ex. Homil. 39: 1 *þat byriar* (tillkommer) oss; Alex. S. s. 97 *sem hans tign* (värdighet) *byriarþe*; Agrip. s. 379 *er* (som) *hans tign buriarþi*; äldre Gulap. L. 8 och 9 (Norg. Love I. 6, 7) *oc veita monnum þionosto þa er til byriar* (och egna allmogen den tjänst, som vederbör). Detta *til byriar* har samma bemärkelse som vårt *til bær* och *tilbör*; * men skiljer sig

* RASK vill likväl icke föra A. Sax. *gebyrað*, T. *gebührt*, till samma ursprung som Isl. *byriar*, *ber* (jfr. Föret. till Ang. Sax. Spr. s. 10).

från båda, i hänseende till konjugation. Att det förstnämnda uppträder i betydligt äldre handskrifter, än der *bör* eller dit hänförliga böjningar hittills kunnat spåras, kan ingenting hufvudsakligt verka på den här omhandlade fråga; alldenstund *bör* ej gerna kunnat utveckla sig ur *byriar*, af hvilket senare, i förevarande mening, något tecken ej heller yppat sig i Svenska fornspråket. Men den höga åldern af *byriar*, i Skandiskt språk, kan väcka föreställningen om ett möjligtvis rätt gammalt datum afven för *bör*.

Bör, afskildt från *bær*, tyckes alltid ha varit impersonalt och intransitift, i gamla tider. Ännu i 1700-talets skrifter ses ofta *mig bör*; i våra dagar heter det någongång *det tillbör*, såsom *sig tillbort*; allmänt såsom *sig bör*, *som sig bör*, *som vederbör*, *ära den som ära bör* (tillkommer); mindre ofta *som vederborde*, *som vederbort*. * Det sammansatta verbet tillåter ej något begagnande af personal beskaffenhet, ej heller af infin.; men det enkla medgifver båda delarne. Man talar och skriver nu *jag bör* (debeo), *jag borde*, *jag har bort*, *jag tror mig böra*. Danskan, som har *bör*, *burde* (afven i gammal skrift, t. ex. Lucidar. s. 5, 33), *burdet*, inrymmer en infin. *burde*, hvilken uppenbarligen är ingenting annat än impf. (jfr. tredje Boken, om Infin.), och icke af alla författare godkännes, men ofta är använd af Rask, hvilken dock är praktiskt långt ifrån lika lycklig och noggrann stilist, som lärd och sinnrik theoretiker.

Nu brukliga verb, förr böjda efter andra konjugationen.

Af detta betydliga antal gå de flesta nu efter 1 konjug., flere efter 3:e, några efter 4:e.

Oberäknadt de härförinnan behandlade *främja*, *dåna* (bulra), *flytta*, *yrka* (nu: urgere), *vesva*, *skada*, *svedja*, *vädja*, *börja* (se 79—82), hvilka ursprungligen, eller för en tid, lydt under 2 konjug., äro följande derifrån till 1 konjug. öfvergångna: *håda*, *småda*, *döda*, *möda*; *dägga*; *dika*, *mjuka*; *dela*, *hwila*, *villa*, *stilla*, *gälla* (castrare); *tima*, *limma*; *pina*, *syna*; *yppa*; *kära*; *beta*, *leta*, *reta*, *hitta*, *lätta*, *räta*, *rätta*, *berätta*, *trötta*; *öfva*, *döfva*, *bedröfva*; *skynda*, *ända*, *skända*; *öflas*; *segla*, *be-*, *för-*

* Jfr. adj. *tillbörlig* (Isl. *tilbærilegr*), *vederbörlig* och det både adjektift och substantift använda, uttrycksfulla part. pres. *vederbörande*, hvilket är Svenskan förbehållet.

segla, stegla; stränga; hämna; vöpna; gjorda, gärda, hårda, mörda, vörda; förmörka; äska, önska; skifta, hufsta, hemta, vänta; störta; gästa, trösta, törsta. Till bestyrkande här af meddelas, under hvardera af dessa verb, exempel; hvarvid siffran: 2, tillagd Isländskan, betecknar den Isl. konjug., som motsvarar vår andra:

hüda, Isl. *hæða* 2; Bonavent. s. 168 *en hædher ok annar sputtar*; 182 *thüm som han hæddo* (dem, som hädade honom); Alex. s. 29 *thu bidher som hædde för* (förr); 110 *thenna fæghrind* (fågring) *ær her hædd, swa üra* (äro) *wara qvinnor ey klæd*; Gamla Ordspr. 315 *hwar ær swa hædher som han ær klædher*; i Biblarne ses ofta *hüder* (presens), *hüdde, hädd* (men Math. 26: 65 *förhüdat*), — former, som nu blott undantagsvis i andlig stil någon gång förekomma. Allmänt gängse är ordspråket: *som man är klädd, så blir man hädd.**

smäda, hvartill motstycke saknas uti Isl., men fins i gammal Danska. Gust. I:s Bibel har Syr. 31: 39 *försmüd* (försmäda) *honom icke*; 1 Petr. 4: 14 *om j för Christi namn skul bliffuen försmüdde*; Es. 37: 23 *hvem haffuer tu förhüdt och försmüdt*; men i nästföljande vers *haffuer tu försmüdhät*. I Carl XII:s Bib. är ingen ändring härvid företagen. Psalm-Boken af år 1693 har 77: 8 *af allom smüdd och lastad*.

döda, Isl. *deyða* 2. Samma böjning har Mös.Göt. *afdaupjan* (occidere; se SCHULZE). I det af IHRE anförda *pinter och dödder*, behöfver således det senare icke stå för »*dödader*», utan kan väl stå för egen räkning, såsom regelbundet particip af gammalt skaplyne.

* Detta *hädd* blir af IHRE fördt till ett förmodadt verb *häda*, med bemärkelsen: »personæ respectum habere, venerari»; utan tillräcklig grund, såsom SCHLYTER förut anmärkt (se Gloss. till Hels. L., ordet *hæpsla*). Intill dess det kan uppvisas ett verb *häda*, i den nyss angifna betydelsen, hvilket skulle rättfärdiga den af IHRE, för detta ändamål, gjorda förut-sättningen af ett med Ang. Sax. öfverensstämmande Svenskt *had* (»personæ, qualitas»), hvarifrån verbet vore att härleda, har man intet skäl att bygga en hypotes på en annan; synnerligast som participet *hädd* gerna kan ega den rena bemärkelsen: hädad, äfven i det anförda ordstäfvet, som vanligen brukas i dålig mening, och tyckes stämma med den ena citaten ur Alex., hvarest likväl, på sätt hela sammanhanget utvisar, *hädd* icke kan uttryckas med: ansedd, men väl med: hädad, försmädd. SCHLYTERS alternativa förklaring, att *hädd* kunde vara sammandraget af *hedrad*, är något vågad.

möda, Isl. *mœða* (*möda*, *oroa*) 2; Hels. L. V. B. 8: 4 *hindrær han nokor æller möþer* (*hindrar* eller *besvärar* honom någon); S. Birg. Up. 4: 32 *hui mödhis* (*mödas*) *thu*; *mödde* (*mödade*); Ansgar. 6: 46 *möddo han* (*honom*) *medh smälek*; Kg. Styr. II. 84 *ta han är möddr af myklo ärwode* (*arbete*); Alex. s. 27 *aff sorgh war han mykiith möd*. Denna flexion qvarstår i Carl XII:s Bibel. Det bör skiljas mellan part. preter. *möddr* (Isl. *mœddr*) och det forna adj. *modr* (Isl. *möðr*), af hvilket senare sjelfva verbet är bildadt; t. ex. Edda Sæm. s. 124 v. 2 *móþr*; Ivan 4553 *Herra iwan vardh nu modher* (*trött*) *om sidher aff the starka diæfla han bardhis vidher* (*han slogs med*); Alex. s. 107 *aff ængom siwkdom wardhom wi modh*.

dägga (*gifva di*),* Dan. *dægge* (*uppföda med främmande mjölk*; enligt MOLBECH, Dan. Ordb.); Gust. I:s Bibel Jer. Kl. 4: 3 *drakanar* (*drakarne*) *giffua sinom vngom spenandar, och deggia them*; 4 Mos. 32: 15 *tretiyo deggiande Camelar medh theras föl*; 24: 7 *at Sara degde* (*gaf di åt*) *barn*; 4 Sam. 1: 23 *så bleff tå quinnan och degde sin son*; men 2 Macc. 7: 27 *tu mitt kära barn, som jagh j niyo månadher vnder mitt hierta burit, och widh try år deggiat*. Detta verb, som nu litet eller intet användes, utom vetenskapsspråket (t. ex. *däggande djur*, *däggdjur*, *mammalia*), har förmodligen samma ursprung som det i Göta dialekter vanliga *käledegg* (Dan. *kæledægge*), smekbarn, gullgosse.

dika; ÖGL. B. B. 4: 3 *dikia gen daktu* (*dika mot dikadt, d. v. s. gifva motsvarande dikadt jordstycke*).

mjuka, Isl. *mjkia* 2; hos LIND *mökja*, *mökt* (ännu dialektiskt *möka* o. s. v.); Gust. I:s Bib. Es. 4: 6 *medh olio mövkt*; Bonavent. s. 30 *ödmuiktis han* (*ödmjukade han sig*); men 34 *ödmuikadhe thu thik*.

dela, Isl. *deila* (*dela*, *tvista*) 2; VGL. I. J. B. 49 pr. *sa ær vid han delir* (*den, som med honom tvistar*);** Upl. L. Æ. B.

* Hos WESTE, LINDFORS och de fleste lexikografer, efter IHRÉ, uppgifves *dägga* orätt såsom neutralt (intransitivt), och liktydigt med *di*, hvars motsats det är (se härom vidare 3 konjug., under *di*); en förblandning, som redan är af SCHLYTER (se ÖGL. *biggia*) anmärkt. SAHLSTEDT öfversätter: lactare & lactere.

** Jfr. det gamla subst. *dela* (Isl. *deila*, Gottl. L. 32: 4 *daila*, *tvist*), hvaraf talesättet i *dela*, och sammansättningen *deloman*, *vederdeloman*.

1: 2 *nu delis* (tvistas) þær um; Cod. Bur. s. 170 *ok deldo* (tvistade) længe; ÖGL. B. B. 1: 4 *nu síþan by ær til lagha læghis deldær* (nu sedan by är omtvistad til laga läge, d. a. fråga är väckt om laga läge); 1734 års Lag B. B. 10: 4 *ther skog och mark ligger odeld* (odelad); 10: 5 *å annars afdelta och enskilta skog*. Förevarande verb, som nu alltid har pres. *delar*, och vanligen imperat. *dela*, får således anses tillhöra 1 konjug.; ånskönt det, såsom tillgängligt för synkope, kan synas i impf. och part. preter., helst vid sammansättning, återgå till 2 konjug., hvars gamla former till äfventyrs qvarstå i de tekniska benämningarna *indelt armé*, *indelt soldat*, *indelt lön* m. m.; i hvilka *indelt* sällan utbytes mot *indelad*, som dock eljest oftast begagnas.

hvila, Isl. *hvila* 2; Run-Urk. 1696 *sum hier hvilis* (som här hvilar); Cod. Bur. s. 71 þe *huiltos*; Bonavent. s. 25 *hwilte hon sik*; 20 *ther hwilto the sik*. Böjningen efter 1 konjug. är i flere af 1400-talets skrifter, liksom sedan i Biblarne, omväxlande med den efter 2:a, hvilken sistnämnda törhända gifver sig tillkänna i de hvardagligt någongång använda *hvilde* eller *hwilte*, *hwild*, *uthvild*; derest icke dessa möjligtvis skulle, på vanligt sätt, genom synkopering uppkommit. Ivan 2645 har: *tha han var hwil*; förmodligen af ett adj. *hwiler*. *villa*, Isl. *villa* 2; Upl. L. þg. B. 1: 1 *hwarr sum þufkafflæ willir* (förer åt orätt håll); Gamla Ordspr. 338 *tha mannin wandas* (våndas) *tha willis honom snilden* (fintligheten, snillet); Cod. Bur. s. 155 *Aristodemus afguþa biscopar vilte* (förvillade) *digran del af folkeno* (folket); ÖGL. B. B. 7 pr. *at han var uildær * mals ok mærkia* (att han var förvillad om gräns och råmärken); St. Rimkr. 39: 2 *haffuer diefflen idher swa wilt* (förvillat).

stilla, Isl. *stilla* 2; i Gust. Is. Bib. Syr. 46: 9, Ps. 134: 2 och på flere andra ställen *stilte* (stillade); men Ordspr. 48: 48 *stillar*, 1 Mos. 8: 2 *stillat*. **

* Detta kan ock vara, hyad i Gloss. till ÖGL. antagits, adj. *vilder* (Isl. *villr*, vårt nuvarande *vill*, errans, devius, och *vild*, ferus, silvester), hvilket till form och betydelse är lika med part. preter. Jfr. *hwiler*.

** Om, på det dunkla stället af Hels. L. Kk. B. 13 pr. *gör præst mæssu fall at stiltum rætti*, Loccenii tolkning af orden *at stiltum rætti* (»placato iudicio, quando iudicio satisfactum est») kunde godkännas, så hade man i *stiltum* ett part. preter. (dat. sing. mask.) af *stilla*. Men redan IURE finner denna uttydning meningslös, hvilket ock är händelsen med

gulla (castrare), Isl. *gelda* 2; VGL. II. O: 2: 7 þet ær niþings værk at giælðæ man; I. S. 4: 6 gældir man; ÖGL. Vaþ. 5 uarþær gældær; 7 pr. utan maþær uarþær gældær. Landsbygdens språk följer flerstädes denna böjning.

tima (hända), Isl. *tíma* (hos BJÖRN HALDORSEN: nännas, komma sig till) 2; Kg. Styr. IV. 7: 2 thet han ma tima (det honom kan tima); *sidan hanom nakot timt* är (är timadt, vederfaret); Cod. Bur. s. 22 þær timde (timade) þæt; 137 huat þöm timde; men 178 þætta timaþe; Magn. Er. Lands L. (Membr.) B. B. 29 skadhen timpde; Hert. Fredr. 1394 timpde, 1394 timpt; men Alex. s. 4 timar.

limma (fästa med lim), Isl. *líma* 2; Cod. Bildst. s. 54 honom wardh hans hand onyt (onyttig, förlamad): ok lodde widh karit som limdh ware (och hängde vid kärlet, som vore hon fastlimmad). I landskapsmål heter det ännu *limmer*, *limde*, *limd*.

pína, Isl. *pína* 2, Grågås II. 129 *pinir* (pinar); Ansgar. 2: 7 oc pintis; 15: 20 wurdho oc alla the andre plaghadhe oc pinte; Bonavent. s. 187 hon pintis; 154 til thæs han var pintir; men 186 wtpinadher; Membr. A. 1, Joh. Up. 11: 10 pynadho. Fastän *pinà* nu mera har en genomgående böjning efter 1 konjug., af hvilken pres. *pinar* är ovilkorligt, och imperat. *pína* vanligast, nyttjas skiftesvis *pinade* och *pinte*, *pinad* och *pint*; af hvilka dock det förra alternativet är bäst ansedt. Om det senare är fornlemning, eller tillkommet genom sammandragning, lär icke kunna afgöras.

syna (bese, besigtiga), Isl. *sýna* (visa) 2; Upl. L. V. B. 6: 1 *synir* hun (synar hon); Kk. B. 15: 3 sum synt ok sett *hawæ*. Antingen för att strängare åtskilja pass. *synas* (besigtigas) från depon. *synas* (visa sig), hvilka i grunden äro samma verb; eller ock i förmodan om en emellan dem rådande grundåtskilnad, har man låtit depon. orubbadt qvarstå i 2 konjug.; men dragit *syna*, med dess passiv., under 1 konjug., dit det i gamla skrifter icke föres. Liksom i *pína*, och af

SCHLYTER, som derjemte förklarar IHRES egen öfversättning (»festo legitimo») stridande emot grammatiken, enär *stiltum* är adj., och *rætti* subst. (se Gloss. till Hels. L.). Ingenting är också mera gifvet, än att *stiltum* måste vara adj. eller part. preter.; *rætti* subst. Antingen äro väl de anförda orden vanställda, eller äro de tagna i en mening, som nu är svår att utgissa.

samma skäl, brukas likväl *synte, synt*, jemte *synade, synad*: till och med *syner* höres stundom.

yppa (uppenbara), Isl. *yppa* (hos BJÖRN HALDORSEN: upplyfta) 2, Edda Sæm. s. 46 v. 45 *hefi ec nú ypt* (har jag nu yppat, uppenbarat); Södm. L. Kk. B. 17 pr. *yppis* (yppas hon) af *andrum*.

kära, Isl. *kæra* 2; Upl. L. Þg. B. 11 pr. *þa kærir ærffwingi þæt samæ bondæ fyrræ* (förut) *kærþi*; 3: 1 at *þæt mal war kiært*; ÖGL, Kr. B. 27: 1 *som han kærþe til*; Hert. Fredr. 972 *kærdhe* (klagade); St. Rimkr. 18: 2 *kerdo sin wanda* (vånda); Stads L. Rdst. B. 16 *vardher a han kær-dher* (blir han tilltalad). Oaktadt den qvarblifna 2 konjug., i den gällande lagboken, blir detta verb i lagspråket, utöfver hvars gräns det numera knappt användes, vanligen behandladt efter 4 konjug.

beta (pascere), Isl. *beita* 2; Södm. L. B. B. 9: 1 *beter* (betar) i eng. På många, att icke säga de flesta ställen af landsbygden, blir detta verb böjdt efter 2 konjug.

leta motsvaras af Isl. *leita*, som går efter 4 konjug.: äfven i gammal Isl. ser man rätt ofta *leitaði*. Dermed i endragt är VGL. IV. 14: 17 *lettæðþi* (undersökte); Cod. Bur. s. 205 *letaþo*, 143 *letat*; S. Birg. Up. 5: 5 *letar*, 1: 2 *letadhe*. Men äfven 2 konjug. går här långt tillbaka; t. ex. Södm. L. Þj. B. 12: 1 *þen æpte sinu leter* (den, som letar efter sitt); Cod. Bur. s. 143 *ok lette* (letade efter, uppfordrade) *allan sin clokskap*; 64 *ok letto anzsvar* (och sökte svar, begärde få veta); 63 *lete anzsuar af afguþom*; Flores 1262 *iak hafuer leet swa marghæ sinnæ* (letat så många gånger); Ivan 3982 *ther iak hafuer swa længe æpter leet*. Hvardagligt går nu mångenstädes 2 konjug. i jemnbredd med 1:a; men den senare är i skrift enrådande.

reta, Isl. *reita* 2; S. Birg. Up. 1: 26 *han retir mik*; Gust. I:s Bib. 2 Krön. 28: 25 *och reette* (retade) *Herran*; 34: 25 *så at the haffua reet* (retat) *migh*.

hitta, Isl. *hitta* 2; * VGL. I. Þ. B. 14 *hittir* (hittar); 14 *iak hitti* (hittade); Gottl. L. 13: 1 *mandr hittr mann at drepa*;

* Så i allmänhet; jemväl enligt RASK (Anvisn. s. 141, Vejledn. s. 53). BJÖRN HALDORSEN angifver pres. *hitta*, således 1 konjug.; men han motsäger sig sjelf genom det enda af honom anförda exemplet *hittuz* (råkades), som är 3 pl. impf. efter 2 konjug.

Södm. L. Þj. B. 15 þen som hitte; 14 þen sum hit (hittat) hawer; Magn. Er. Lands L. B. B. 30 hit. Denna flexion, som i gamla tider var uteslutande, fortlevver i folkspråket. Den nya, efter 1 konjug., för närvarande i skrift utan medtäflare, har långsamt arbetat sig fram: författarne af 1734 års Lag voro villrådige, och läto den ena formen aflösa den andra.

lätta, Isl. léttá (levare, cessare) 2; Bonavent. s. 32 thu som hwars manz nödh lættir; Gamla Ordsp. 503 æ lættis mata byrdhe (alltid lättas på matpåsen); Sv. Folkv. I. 224 gubben lätte (glänte) på en dörr. Folkspråket har bibehållit denna böjning i ordets åtskilliga bemärkelser; t. ex. det lätte på (lättnade; om vädret); han lätte (lyfte litet, glänte) på fönstret, på dörren, på tucket o. s. v.

räta, rätta, * Isl. rétta 2; Upl. L. M. B. 6: 2 will man rættæ (uppressa) sten; Wadst. Kl. R. s. 71 reformera ælla ræta (rätta); Bonavent. s. 148 nu tha var herra rætte vp sik (rätade upp sig, reste på sig); 138 rættæ (rättade, ändrade) the sik ække; Alex. s. 172 han rætte (reste) sik op; VGL. II. Add. 6: 2 þen han var rættær (hänvisad) til; Upl. L. Kp. B. 9 pr. sum han wærþær til rætter; men i en något yngre handskrift rættæþær. Af räta höres ännu, i hastigt tal, ganska ofta den gamla böjningen; t. ex. han rätte opp sig.

berätta, ur Tyskan öfverflyttadt, gick i början lika med rätta; t. ex. Ansgar. 2: 30 som S. Ansgarius med sinom egnom munn oss sielfwer berättæ (berättade); 15: 19 thetta jærteknidh berättæ oss den sammi christne mannen; 8: 2 æpter thy thera sændabudh hafdho hanom berätt (berättat); 20: 10 tha the hafdho hanom berätt.

trötta, Isl. þreyta 2; Cod. Bur. s. 204 at han aldre þrøtes (aldrig tröttsas); Bonavent. s. 180 the trøttos. Man har ock þrøtter, thrøtter (trött), t. ex. Vestm. L. I. Þj. 14 hawir þrøttan hæst; Bonavent. s. 97 huru thrøttir han gik niðher; 78 var han thrøttir af væghinom; 20 hon ær nu

* Den nu vid uttal och skrifning iakttagna skilnaden mellan *rät*, *rätta*, och *rätt*, *rätta*, är utan grund i fornspråket. Begreppens sammanfallande visar sig t. ex. uti talesättet *räta* eller *rätta* (soldat-) *ledet*, d. v. s. bringa det i rät linje. Jfr. Lat. *rectus*.

ænkte (intet) *thröt*. Om detta *þrötter*, Isl. *þreyttr*, nu *trött*, är part. preter., eller ett adj., af hvilket verbet *dannats*, kan synas ovisst; helst begreppen *tröttad* och *trött*, ehuru de kunna logiskt åtskiljas, likväl materielt eller praktiskt blifva ett; på samma sätt som det egentligen reflexiva, slutligen passiva *tröttas* blir ett med det intransitiva, till formen aktiva *tröttna*. Men då Isl. verbet *þreyta* (jfr. vårt *þrötes*), liksom subst. *þreyta* (trötthet), har blott enkelt *t* i stammen, skulle adjektivet, om det för dessa legat till grund, hetat *þreytr*; hvadan *þreyttr*, äfvensom *þrötter*, rätteligen bör uppfattas såsom part. preter.

öfva, Isl. *öfa* 2; Ansgar. 2: 3 *thän tidh thänne Gudz sanne kämpen öfde sik i tolkom* (sådana, »stockna») *dygdom*.

döfva, Isl. *deyfu* 2; Alex. s. 59 *the döfðho allan lekara sang* (de bedöfvade, förtogo all gycklare-sång).

bedöfva, såsom sådant visserligen från Tyskan; men äfven utan prefix träffas *dröwa*: väl icke i landskaps-lagarne, men i Kg. Styr., som står dem närmast. Tills vidare lemnas oafgjordt, om detta *dröwa* är det Isl. *dreifa* (sprida, skingra), som går efter 2 konjug., och härstammar från det starka *drifa* (drifva). Emellertid läses i Kg. Styr. IV. 6: 6 *ok hindre hwargen älla dröwe* (förnärme) *hans gods älla kunnglikan rät*; III. 15 *thet dröwe* (d. v. s. *dröwer*, förvil-lar) *manzens hierna*; IV. 1: 23 *at han ey atenast* (endast) *hindra ok dröwer manna samhæld* (störer samhälliga stiftelser); II. 84 *ta warder han ther af müddr ok dröfdr til sin hug ok sina skiäla* (mödad och nedstämd till håg och sinne); Wadst. Kl. R. s. XIV *at hon dröfðhis ey widh them* (att hon ej ondgjordes på dem); Bonavent. s. 69 *j myklo oc margho hauir iak dröft thit gudhelika vald* (har jag trädt din gudomliga magt för när); 161 *skodha oc æmuæ* (jemväl) *the andro apostlana mykyt dröfðha* (bedöfvade, »mcestos»); Ansgar. 2: 30 *aff thesse* (denna) *samme synene ward S. Ansgarius badi dröfdir* (betagen) *oc hugswaladher*; S. Birg. Up. 1: 27 *dröfwa* (bedöfva), *dröfft* (bedöfvat). Äfven prefixet *be* finner man, t. ex. Bonavent. s. 99 *vara nær them som bedöfðh hierta* (bedöfvade hjertan) *hawa*; Alex. s. 57 *han las* (läste) *thet wt ok bedöfðdhe sik*. Således alltid 2 konjug., hvilken än bemärkelsen må vara.

skynda, Isl. *skynda* 2 (deremot *skunda* 1, äfven i gammal Isl.); Cod. Bur. s. 27 *suennen skynde* (skyndade) *sik tel sinna frænda*; St. Rimkr. 8: 1 *hvar skynde sik thædhan*; 45: 1 *tha skyndo the sik*; men Bonavent. s. 184 *skyndadh*, 204 *skyndadh*. Det förra böjningssättet, förträngdt ur skriftspråket, der blott i vers *skynde* kan undfalla någon, är icke förvisadt ur det dagliga talet, särdeles utom hufvudstaden. *ända* var fordom vacklande mellan 1 och 2 konjug. Detta i Isl. (jfr. *enda*, *endaz* i Gloss. till Nials S. och MUNCHS Oldn. Læseb., samt BJÖRN HALDORSEN); äfvenså i Svenska fornspråket. Af pres. indik. sing. *ændæs*, i Upl. L. V. B. 17 pr., kan ingenting dömas; icke heller af Hels. L. Kk. B. 20 *ændis*, hvilket kan vara pres. konjunkt.; men i VGL. IV. 12 ses *huru sköt fæt ær ænt* (huru snart det är ändadt, förgånget); Flores 687 *tha thz var æent*; Ivan. 777 *thz* (det, att) *mit liif ær nu bradhlika* (hastigt) *ænt*; 2625 *thy at al miin glædhi ær nu ænd*; men Bonavent. s. 76 *ændadhis*; 70 *ærindit var ændat*. I Cod. Bur. s. 8 *ændafæ*; deremot s. 24 *ænt*.

skända, som icke träffas uti Isl., har sannolikt från Tyskland hitkommit. I Run-Urk. N:o 2823 (enligt Liljegren från början af 1300-talet, men synbarligen yngre) läses *summi spottafo hanum ok skændo* (somliga bespottade och försmädade honom); Alex. s. 151 *swa wardhe han ewerdhelika skænder*; 135 *bæggias wara hedher haffwer han skænt*; Ivan 776 *han hafuer mik swa sara* (högligen) *skænt*.

äftas, Isl. *efta* (öka, stärka, förvärfva) 2, Edda Sæm. s. 115 v. 15 *esldiz*; VGL. IV. 14: 11 *han æfti eygh egn* (han skaffade sig icke egor); 15: 11 *oc æfti* (för *æfti*, uppreste) *han fæt clostær*; Vestm. L. I. þj. 3 *gudir æi ælft* (för *æfti*; kan ej bemäktiga sig).

segla, Isl. *sigla* (navigare, velificare) 2; Bjärk. R. 20 pr. *sighlir skip* (seglar skepp); Upl. L. M. B. 45: 1 *fæt han utlændis at sighldær* (seglad) *ær*; Magn. Er. Lands L. (Membr.) J. B. 33 *siglder medh sinom köpskat*; Run-Urk, 944 *han uft siklt* (han ofta seglat); Gottl. Hist. 3: 1 *fau silgdu* (äfven i hdskr., för *sigldu*) *fair* (då seglade de); Cod. Bur. s. 210 *sighelde* (seglade), 182 *sigholdo*; St. Rimkr. 2: 1 *the segldo*

thædan; 18: 2 *tha sægilde*. I Gust. I:s Bibel råkar man på flere *segilde*; men äfven *segladhe*, *seglat*, hvilka senare äro i Carl XII:s Bib. rådande (jfr. Ap. G. 13: 4; 27: 4, 7, 13; 28: 11, 13).

segla, i *beseгла* (fästa insegel å), *försegla*, allt från Tyskan, sväfvade till en början mellan 1 och 2 konjug.; t. ex. Membr. A. 1, Joh. Up. 5: 1 *insigladha* (part. preter.); Gust. I:s Bib. Job 9: 7 *försighlar*; men Jer. 32: 10 *försigilde*; 32: 11 *försiglda*; Wish. 2: 5 *försigt*; Math. 27: 66 *beseigde*.

stegla, Isl. *stegla* 1, enligt BJÖRN HALDORSEN, som dock upptager partic. *stegldr*; ÖGL. EÞs. 28 *nu uarþær man a sina saklösu* (oaktadt sin oskuld) *olaghlika halshuggin hængdær ælla stæghildær* (i en handskrift, från senare hälften af 16:de seklet, *steglader*); Kristof. Lands L. Eds. B. 38 *stüglder*.

stränga, Isl. *strengia* (stringere) 2; Gamla Ordspr. 814 *træstrænk* (tresträngadt) *ær hwart goth reep*.

hämna, Isl. *hefna* 2; VGL. I. O. 2 *hæmnir maþær þiufs* (hämnas man på tjuf); II. O. 1: 11 *hæmnis maþer þiufs*; Add. 7: 18 *huat helder han hæmndis þes* (ehvad han hämnades det, derå); ÖGL. EÞs. 2: 2 *þæn sami sum han hæmndis a*; Södm. L. Kg. B. 4 pr. (i en gammal codex) *hwat a sama man war hæmt* (hämnadt); Hert. Fredr. 1664 *tha hæmpde han*; St. Rimkr. 11: 1 *han hæffde sik yffrit* (öfvermåttan) *hæmpt*. I Stads L. Eds. B. 11 förekommer både *hempnadhes* och *hempdes*.

väpna skilde sig från Isl. *vapna*, *vápna* eller *vopna*, hvilket, med hård vokal, följer 1 konjug. Deremot läses i Kg. Styr. IV. 7: 25 *hwarn wägen* (på hvilken sida) *the män strida skulu äru bäter wäknte* (väpnade; af det gamla *vakn*, vapen); Bonavent. s. 176 *wæknt* (väpnadt) *folk*; Ivan 2334 *badhe riddara ok swena væpnto sik*; 2335 *swa foro the iærlsins* (Jarlens) *hær ij mot væpnter* (väpnade, part. preter. pl.) *badhe til örs* (häst) *ok foot*; Hert. Fredr. 1177 *oc væpntis thaghar* (och beväpnade sig då) *then ædhla man*. Bonavent. har s. 148 *wænkte* (väpnade) *diæfullin sina thiænara*; 167 *oc ther bidhar* (afvaktar) *han sin forradhara* (förrädare) *oc wænkte folkit* (och det beväpnade folket); Cod. Bur. s. 14 *Juda wæmpto sik*; 156 *wæmptan* (mask. ackus.,

oväpnad); St. Rimkr. 44: 2 *the væmpto sik*; 40: 1 *aller væmpter* (fullväpnad). Den här förekommande omkastning af konsonanter (jfr. *äflas, segla*) är icke ovanlig, hvad detta verb angår; men i Kg. Styr. står icke, såsom IHRE (ordet *wakn*) uppgifver, *wünkte*.

gjorda, Isl. *gyrða, girða* 2; ÖGL. G. B. 15 pr. *nu a* (eger, skall) *hon* — — — *huwþ duki giurþ uara* (vara med hufvudkläde omgjordad); VGL. I. Þ. B. 5: 1 *baþir skulu þer iúrlösir væræ ok lösgjurþir* (båda skola de vara utan öfverplagg och med upplösta gördlar; ordagrant: öfverlöse och lösgjordade); Gottl. L. 37: 1 *laus gyrtr scal in at ganga* (lösgjordad skall man ingå); 20: 7 *huart sum heldr sei linda gyrt, eþa gyrþlu* (ehvad det må vara omgjordadt med linda eller gördel, d. v. s. af manligt eller qvinligt kön); men Bonavent. s. 30 *han giordadhe sik mz thæssu swærdheno* (med detta svärdet); 162 *oc giordhade sik mz eno linno klædhe*.

gärda, Forn-Norska *gerða* 2, t. ex. Norg. Love II. 122 *gerðir*; 134 *gerðir firir* (gärdar för); 135 *þeir er garð gerðu* (de, som byggde gärdsgård); * ÖGL. B. B. 14 pr. *gærþir egh* (gärdar man ej); Södm. L. B. B. 2: 1 *nu æru akra saþe oc garþar vp giærþir alli* (nu äro åkrar besådde och alla gärdesgårdar uppförde); Gottl. L. 25: 12 *sum hann giert* (gärdat) *hafr*; Magn. Er. Lands L. (Membr.) B. B. 9 *som gerdan gardh bryter*.

härda, Isl. *herða* 2; Cod. Bur. 51: 4 *ok hærdþes* (förhårdades) *þa faþur hiarta*; Cod. Bildst. s. 235 *the hærdho sik i ondskap*; Bonavent. s. 162 *thu æst hærdher* (förhårdad) *i ondzskonne*; Carl XII:s Bib. Jer. 3: 7 *och hennes syster Juda then förhärda såg thet*; Ap. G. 28: 27 *ty thetta folcks hierta är förhürdt*. Efter 2 konjug. böjes ock gemmenligen det hit hänförliga, särdeles i Göta dialekter brukliga *hära på, häla på* (taga krafter i anspråk, känna efter, fresta på; jfr. Isl. *herða sik*, *viribus niti*).

* Visserligen skulle *gerðu* här kunna komma af *gera* (göra); men för härkomsten från *gerða* talar det Forn-Svenska lagspråket, som har äfven infin. *gærþa* sammansteld med *garþ*, t. ex. Södm. L. Kk. B 2: 3 *garþa giærþæ*; J. B. 14: 4 *will han warti* (hvarken) *byggjæ andrum eller giærþæ garþa*; VGL. II. J. B. 39 *garþ giærþæ*.

mörda, Isl. *myrða* 2; VGL. I. G. B. 8: 4 *myrþir kona* (qvinna) *barn sit*; IV. 15: 44 *hans hæstæ swen* (stallmästare, stalldräng) *myrði han iulæ otto* (mördade honom Jule otta, vid Jul-ottan); I. R. B. 5: 3 *hava myrt* (mördat) *sit barn*; Vestm. L. I. M. B. 3: 4 *warþir kuna myrð* (mördad).

vörda, Isl. *virða* (æstimare, venerari) 2; Södm. L. B. B. 20: 4 *þet wirþis* (det värderas, uppskattas); Vestm. L. II. Kp. B. 9 *æsti þy þæt wirþis*; Bonavent. s. 162 *ok virdher ække* (aktar icke) *æronna konung*; 99 *then ther man vanærar ælla miswyrdher* (missaktar); 33 *ok war af allom swa miswyrdher* (missaktad); Ansgar. 31: 7 *oc wanwyrdho* (vanvördade) *hans ordh*; i Carl XII:s Bib. 4 Mos. 29: 31 *at Lea wardt wanwyrd*. Ännu qvarstår defektet *värdes* (jfr. s. 74), ehuruval icke taget af formen *virþa* eller *virdha*, utan af *værþa*,* som förekommer i yngre VGL., uti bemärkelsen: värdera; neml. J. B. 14 *oc þer værþæ læta oc mætæ* (och der låta värdera och uppskatta). Formen *vörda* (nu blott: venerari) ses i en pergaments-codex af Stads L. (men ej i den här i allmänhet återopade) Kg. B. 40 *tha wördes* (värderas) *jordh eller tomt*; i 1648 års tryckta upplaga *tå wördis* etc.

förmörka, Isl. *myrka* 4, enligt Björn Haldorsen; men i Kongespeilet s. 53 *myrkvisk* (Sorö uppl. s. 234 *myrkvizt*). S. Birg. Up. 1: 32 *myrkte* (förmörkade); Alex. s. 58 *ther myrktis badhe himel oc wædher*; 178 *solen myrktis*.

äska, Isl. *æskia* 2, gammal Isl. *æsta* 2; VGL. I. Md. 14 pr. *hanum griþær æstæ*** (äska för honom fred och säkerhet); Vestm. L. II. Æ. B. 3 *æsta liuþ* (äska ljud); Upl. L. Æ. B. 3 *nu æstir* (i en codex, från slutet af 16:de seklet, *esker*) *man liuþ*.

önska har fordom haft åtskilliga afvikelser. Isl. *óska* går efter 4 konjug. Homil. har 43: 2 *oskia*; men Alex. Saga s. 33 *ýskt*. Väl icke från verbet *óska*, men det, såsom det synes, till grund därför liggande subst. *ósk* (önskan), Gamla Ordsp.

* *Värdes* (Isl. *virðiz*) förhåller sig till adj. *värd* (förut *værþer*) alldeles så, som Lat. *dignari* till *dignus*.

** På samma sätt i äldre Gulaþ. L. 160 *æsta ser* (för sig) *gríða* (Norg. Love I. 63).

449 *wsk*, * förskrifver sig Isl. *öska-barn* (önskebarn, såsom eget upptaget barn), som äfven i yngre Vestm. L. heter *osca barn* (i en gammal hdskr. *öska barn*), Södm. L. *uskabarn* (önskebarn; barn, som man kunnat hoppas att få). Med. Bib. har s. 94 *ynskia*, 177 *önskia*; Bonavent. s. 99 *ösklande* (optandus, önskvärd) *ær then krankdombir* (sjukdom, krankhet); St. Rimkr. 44: 1 *ok osto* (Scriptores *önskade*); 37: 1 *iak vnste* (Scriptores *önskade*); Flores 804 *ther han öxste* (önskade) *sik at væra*. Deremot Ansgar. 10: 4 *æpter thy the sielfue unskadho*.

skifta, Isl. *skipta* (dividere, mutare) 2; VGL. I. J. B. 4: 1 *þaghær* (när) *bo skiptis*; ÖGL. R. B. 3: 2 *þa skiptu þer* (skiftade, delade de); Dr. B. 5 pr. *þa ær han uifær son sin lagh skiptær* (då är han lagskiftad, d. v. s. genom delning lagligen skild, från sin son); Flores 69 *han skipte thz goz mz them til lika* (han delade godset mellan dem i lika lotter); Wadst. Kl. R. s. X *æptir sins bonda* (mans) *dödh forlæt* (öfvergef) *sancta birgitta værldena ok vmskipte sin klædhabonadh*; 1734 års Lag G. B. 11: 3 *af bo oskifto*; Ä. B. 10: 1 *af oskifto*; B. B. 10: 1 *i oskift skog*. Uti det allmänna språket är denna böjning nära utgången; men i dialekterna är hon kvar, och i Göta rike säges ofta *skifte* (ömsade, bytte om) *kläder* o. s. v.

häfta, *häkta* (samma ord), Isl. *hepta*, *hefta* 2; VGL. I. G. B. 9: 1 *hæptir* (qvarhåller) *bonde fæsti kono mansz* (någons fästevinna, fästmö); ÖGL. B. B. 54 *sifæn sum hæft ær* (är fångsladt); Vestm. L. II. M. B. 26: 18 *hafwer han hæft*, i en samtidig codex *hæft* (fasthållit); Hels. L. V. B. 23 pr. *væn annat fæ se tæpt æller hæft* (så vida ej ettdera fäet skulle vara innestängdt eller fångsladt).

hemta (jfr. s. 50), Isl. *heimta* 2; äldre Gulaþ. L. 40 *heimta sitt af hanom* (Norg. Love I. 24; jfr. II. 98 *heimtir*); VGL. II. Add. 7: 7 *væn han ganger* — — — *oc hæmtær sik hialp*; ÖGL. Eþs. 1: 7 *ok hæntir sik hialp*; Hert. Fredr. 370 *hænto* (3 pl. impf., hämtade); Upl. L. V. B. 12: 1 *rindær* (löper) *hiul iwir akær manz o skorin* (oskuren)

* Det lyder: *swa godh ær een usk i aar* (år) *som twa i fiordh* (som två i fjor, i fjol).

ællr ax ohæmpt (eller ohemtade ax). Uti Stads L. Eds. B. 7 læses *hæntar* (i 1618 års uppl. *hempter*).

vænta, Isl. *vænta* 2; Upl. L. Kg. B. 12: 1 *nu væntir man*; Æ. B. 10: 1 *wæntir iæk* (tror jag); Kg. Styr. IV. 4: 22 *ty at han wæntr ilt* (väntar ondt); II. 21 *iak wænte ey* (jag väntade, förmodade ej) *at thetta matte tilkoma* (att detta skulle inträffa); St. Rimkr. 44: 2 *full wæl wente iak*. I Bibeln är denna flexion ej ovanlig. Obemärkt bör icke lemnas, att man, då det anträffas ett impf. *vænti*, ett partic. *vænter* m. m., ej alltid kan så noga veta, om det tillhör *vænta* eller det gamla *væna* (föreställa sig, misstänka); emedan dessa verb, som båda gå efter 2 konjug., kunna ha formelt lika impf. och part. preter.; t. ex. Söderm. L. B. B. 5: 3 *at han wænti sin wara* (att han ansåg den för sin); Cod. Bur. s. 102 *þa wænte* (trodde) *nero han vara sannan guz son*; ok *wænto alle han vara dö^tan*.

störta, hvartill tecken ej synas i Isl. och äldsta Svenskan. St. Rimkr. 16: 2 *har styrte* (störtade); 34: 1 *hans örs stört* (Scriptores stötte) *ower en steen*; Alex. s. 60 *ther styrte man wt ower man*; Carl XII:s Bib. Math. 8: 32 *och brådstörte sig*; 2 Mos. 15: 1 *hüst och man hafwer han stört* (störtat) *i hafwet*. Denna böjning förekommer nu endast undantagsvis i skaldespråket, t. ex. hos Tegné (»Till min hembygd»): *ifrån dess spets vår tropp nedstörte*. Uti folkspråket är hon vanlig. Det blott adjektift använda *bestört* (hvaraf *bestörtning*) är utan tvifvel hemtadt omedelbart från Tyskland; ehuru vissa dialekter ega ett adj. *stört* (brant), liksom ett adv. *stört* (alldeles, tvert, burdus), t. ex. *stört omöjligt* (rakt omöjligt); *komma stört mot en*.

gästa, Isl. *gista* 2; VGL. III. 89 *giæster* (gästar) *han bondæ*; II. Add. 7: 1 *þen i hans garþ giæst* (gäst) *hawær*; ÖGL. Efs. 1 pr. *þæn sum i hans garþe gæst hawær*; Cod. Bur. s. 170 *en þyþiskar* (en Tysk) — — — *geste* (gästade) *en stap som hete tolosa* (Toulouse); St. Rimkr. 24: 2 *the gesto eth land thet heter dala* (Dal, Dalsland).

trösta, Isl. *treysta* (ha förtröstan till, ingifva förtröstan) 2; Gottl. L. 11: 3 *ai ma sacr maþr þingfriþi vm troysta* (i hdskr.; hos Hadorph *tröysta*); ÖGL. R. B. 4: 1 *nu æn han tröstir sik* (om han är säker på sig); Kg. Styr. II. 54 *ok*

han *tröste swa sinom fastom husum* (och han förlitade sig så på sina fästen, befästa slott); Cod. Bur. s. 102 *tröst þik væl*; ok *tröste huar annan*; Bonavent. s. 23 *æn thot hæenna vini trösto hona* (ehuru hennes vänner tröstade henne); Patr. S. s. 23 *tha han wantröste sik* (misströstade); Carl XII:s Bib. Math. 27: 43 *han hafwer tröst* (förtröstat) på Gud. Folkspråket, som i många landsorter troget återgifver betydelsens fina skiftningar och öfvergångar i fornspråket, i riksspråket och Stockholmskan till större delen förlorade, har jemväl bevarat den gamla flexionen, i hvilken dock part. preter. ofta vill närma sig 1 konjug.

törsta, Isl. *þyrsta* 2; Cod. Bur. s. 204 *at han aldre þrutes. hungra ælla þörste*, d. v. s. *hungrar ælla þörster* (törstar); 71 *þa Joseph þörste* (då Joseph törstade); Bonavent. s. 188 *mik törstir*; 153 *han som mankönsins siæla helso thörste* (som törstade, längtade efter människoslägtets själafrälsning); 189 *at honom thörste*; Gust. I:s Bib. Joh. Ev. 19: 28 *migh törster* o. s. v.

Andra konjugationens gamla omfång var långt ifrån begränsadt af de nu beskrifna verben, tillika med de ännu vid forn-böjningen bibehållna. Vi behöfva ej uppehålla oss vid sådana verb som, genom den lena vokalens utbyte mot hård, motiverat sin öfvergång till 1 konjug.; t. ex. *kamma, krama, kappas, nagla, vaxa, råna*: Isl. *kemba, kremia, keppa* (Svea folkspråk *käppas*), *negla, vexa,* ræna*; bland hvilka *kæmba, nægla, ræna* ej sällan märkas i Svenska fornskrifter, då böjda efter 2 konjug. Samma konjug. följa ock de Isl. *þroka* (träka), *tefa* (med den transitiva bemärkelsen af töfva), *gapa, kippa* (egentligen: rycka), *sperra, streyma* (strömma), *efna* (ämna), *rigna* (regna), *signa* (cruce signare), *kirna* (kerna, kärna); *skämta* (skämta) m. fl. Större delen af de nu mellan 1 och 2 konjug. vacklande i Svenskan, t. ex. *flöda, vidlåda, fika, skira, lyfta, mista, fästa* m. fl., voro förr 2 konjug. tillhöriga (se denna Boks sista kap.). Åtskilliga hafva tillförene egt 2 konjugationens former, mer eller mindre fullständiga, men ändå ursprungligen varit starka verb, t. ex. *bida, luta, tarfva* m. fl., som blifva till granskning upptagna under 4 konjug., der det

* Uti Isl. är *vexa* = *vaxa*, men *vaxa* = *växa*.

äfven kommer att pröfvas, huruvida den nuvarande starka flexionen af vissa förut efter 2 konjug. böjda verb, såsom *hinna, tiga* m. fl., kan anses ega någon grund i språkets forna skick. Slutligen bör erinras, att flere enstafviga verb fordom böjt sig efter 2 konjug., hvarom under 3 konjug. närmare ordas.

Återblick på andra konjugationen.

Skådar man tillbaka öfver det nu tillryggalagda fält, som inbegriper 2 konjugationens herradöme, så framträda vissa för denna böjning egna förhållanden, hvilka, ordnade efter sitt inre väsen, kunna betraktas ur följande synpunkter: 1:o len vokal i stammen, med ganska få undantag. 2:o en ofta skarpt framstående egenskap af härledning, endast genom den starka vokalens öfvergång till svag, d. v. s. genom öfvergångs-ljud; antingen så, att det härledda verbet bildats af ett till annan språkdel (vanligen subst. eller adj.) hörande ord (t. ex. *dam, dämna; knapp, knüppa; hvass, hvässa; land, lända; namn, nämna; fast, fästus; varm, värma; arf, ärfva; trång, tränga; val, välja; qual, qvälja; van, vänja; god, göda* (egentligen; göra god, förbättra, föröka); *blod, blüda; flod, flöda; tom, tönma; sorg, sürja; full, fylla; rum, rymma; hus, hysa; tung, tynga; ost, ysta* m. fl.);* eller af ett starkt verb (t. ex. *falla, fälla; ligga, lägga; sitta, sätta; brinna, brünna; slippa, släppa; springa, spränga* m. fl.);** hvarvid åter öfvergångs-ljudet kan

* I forna dagar var öfvergångs-ljud uti verb mycket allmännare än nu, då verbet ofta upptagit rot-vokalen. För hette det t. ex. *ran* (Isl. *rán*), *ræna; kamber, kæmba; nagli* (clavus), *nægla; stub* (Isl. *stoð, stod*, stolpe, stöd), *stypia*: nu *rån, råna; kam, kamma; nagel* (= Isl. *nagli* clavus, och *nögl, unguis, nagla; stöd, stödjä*. Stundom är rot-ordet föräldradt, t. ex. *hadh* (som fins i S. Birg. Up., Ivan m. fl.), Isl. *háð, spe, begabb*), hvaraf *hædha*. Ännu oftare har i Svenska fornskrifter, med undantag af Gottl. L., ljudvexlingen blifvit tillintetgjord derigenom, att tveljudet förtunnats till enkel vokal; så att man, för att komma ljud-öfvergången på spåren, i de flesta fall måste gå till Isländskan, der man finner t. ex. *saumr* (söm), *seyrna* (sömna); *draumr* (dröm), *dreyrna* (drömma); *laun* (jfr. *lägga å lön*), *leyna* (Forn-Sv. *löna, dölja*); *raun* (rön), *reyna* (röna); *daudr* (död, mortuus), *deyða* (döda); *daufr* (döf), *deyfa* (döfva); *laus* (lös), *leysa* (lösa); *traustr* (trygg), *treysta* (vara eller göra trygg, trösta) o. s. v. I enlighet härmed har man i Gottl. Hist. 4: 4 *draumbr, droyndi*; i sjelfva Gottl. L., på fl. st., *laus, loysa*; äfvensom *royna, troysta*.

** *Sätta, bränna, släppa, spränga* kunna icke anses bildade omedelbart af infin. *sitta, bränna, slippa, springa*; utan af impf. *satt, brann, slapp sprang*; liksom *lägga* af det gamla *lag* (låg).

ettdera genomlöpa verbets alla former (såsom i *lända, lände, länd; fylla, fylde, fyld*); eller delvis undertryckas, till följd af den ursprungliga vokalens återkomst i impf. och part. preter., d. v. s. genom återgångs-ljud (såsom i *välja, valde, vald; vänja, vande, vand*).^{*} 3:o verbets sällsporda daning medelst aflednings-bokstaf;^{**} utom hvad angår *i (j-)*, som dock allt mer uttränges. 4:o det sedan äldsta tider oafbrutna undertryckandet af en till 1 konjugationens *a* svarande aflednings-vokal (*i*), uti flertalet af verb, gående efter 2 konjug.; äfvensom den allt mer bråd-störtade förvisningen af denna afledning (nu *j*), från de verb, som i flere verbal-former egt densamma; hvilken sistnämnda företeelse, tillbörligen belyst i den här frammanför lemnade utförliga framställning af anomala, bör rättfärdiga min åsigt, att man, under allt erkännande af dessa skapelsers höga lingvistiska värde, och med all åt begrundningen af deras sannskyldiga lynne egnad uppmärksamhet, likväl ej mera kan, med språkets nuvarande skick för ögonen, lägga på dem samma vikt som fordom, och följaktligen ej har anledning, att öppna en särskild klass åt dessa former, hvilkas utblottade tillstånd är ögonskenligt, och väl kan framkalla föreställning om ett snart utdöende för alltid.

Uti alla här framhållna omständigheter företer sig 2 konjug. såsom en gifven motsats till 1:a; hvarom man lätt öfvertygar sig, genom bådvas jmförande inbördes. Men 2 konjug. har äfven en vigtig ställning, å ena sidan till den 3:e, å andra sidan till den 4:e: i ena fallet en moders, i det andra en dotters: länge delande med den gamla hennes skatter, men sjelf sparsamt delande med sig åt den unga. Längre böra vi ej gå den närmare granskningen af 3 och 4 konjug. i förväg. När hon fullgjort sitt uppdrag, återstår ett och annat att säga

^{*} Man behöfver ej här inlåta sig i frågan, huruvida *vænia* kommer närmast från adj. *vaner*, eller uppstått genom förmedling af subst. *vani* (nu *vana*).

^{**} Jfr., under 1 konjug., de för dit hörande verb utmärkande kännetecken; särskildt s. 44, noten; s. 49, första noten.

TREDJE KAP.

Tredje konjugationen.*Dess kännetecken och område.*

De allmänna kännemärken, genom hvilka 3 konjug. skiljer sig från de öfriga, äro följande: *a*) vokalistiskt slutande stam (*fly*). *b*) infin., som innehåller den nakna stammen, utan infinitif-tecken (*fly*). *c*) den vokalistiskt utgående stammens täta anslutning till så väl tempus- som person-konsonanten; utan mellanliggande vokal, såsom afledning eller tillhörig person-ändelsen. Således: *fly-dde*, *fly-dd*, *fly-tt*, *fly-r*, *fly-n*. *d*) stammens fristående, så snart ej konsonant derpå följer. Således: 1 och 3 pl. af pres. indik. *fly*; icke *fly-e*, *fly-a*; likaledes hela sing. samt 1 och 3 pl. af den för öfrigt sällan förekommande pres. konjunkt., *fly*; icke *flye*. *e*) fördubblade tempus-tecken uti impf., part. preter. och supin. Således: *fly-dde*, *fly-dd*, *fly-tt*; icke *fly-de*, *fly-d*, *fly-t*. *f*) part. pres. på *-ende*, i st. f. *-ande*. Således *fly-ende*; icke *fly-ande*.

Dessa egenheter igenfinnas i böjningen af: *te*, *ske*; *di*; *bo*, *ro*, *bero*, *glo*, *gno*, *gro*, *sko*, *sno*, *tro*; *sy*, *bry*, *fly*, *gny*, *gry*, *sky*, *spy*; *må* (befinna sig, i anseende till helsa, välstånd o. dyl.) och *förmå*, *nå*, *så*, *brå* eller *brås*, *förebrå*, *flå*, *klå*, *försmå*, *spå*, *åtrå*; *strö*. Mer eller mindre afvikande, till följd af starka formers qvarstående i vissa tempus, äro: *le*, *se*; *få*, *gå*, *slå*, *stå*, *två*; *dö*. De tillhöra 3 konjug. *a*) i infin. *b*) i imperat. *c*) i presens af indik., konjunkt. och partic. *d*) oftare i supin. än i part. preter. Defekta hjälpverbet *må*, *mätte*, ehuru af samma ursprung som det förutnämnda regelbundna *må*, *mådde*, har dock en afvikande böjning, som ej genom 3 konjugationens utmärkande egenskaper kan nöjaktigt förklaras; hvarföre detta verb kommer att, vid sina jemlikars sida, behandlas bland anomalierna i denna Boks slut-kapitel.

Några verb skulle eljest kunna till 3 konjug. hänföras, t. ex. *rå* (för *råda*), *klå* (för *klåda*), hvilka under vissa förhållanden pläga användas i denna förkortade skapnad, och, förmedelst lika känne-bokstaf och tempus-tecken (för begge *d*), få alldeles identiska former, om de bjas efter 2 eller 3 konjug.

Supin. skrives dock gemenligen *rådt*, *klådt*, — en fortfarande häntydning på 2 konjug. Det synes, som funne man ännu ej frukten mogen. Uti tredje Boken (under rubriken Förkortning) återkomma vi till dessa och dylika verb. — I än ringare mån kan 3 konjug. under sin lydnad räkna de förkortade *ha*, *ta*, *dra*, *bli*, som i de flesta former icke tillåta någon stympning eller sammandragning, och ej heller, uti vårdadt språk, inrymma 3 konjugationens igenkännings-tecken i impf. (fastän *hade* ofta utsäges *hadde*), part. preter., supin. eller part. pres. Endast af *be* (för *bedja*) ser man *bedt*, sällan *bett*; af *ge* (för *gifva*), i vers och hvardags-stil, *gett*. — Vidare kunde, såsom 3 konjugationens underlydande, ifrågasättas *lyss*, *leds* (ha led-samt), *ids*, *låts*. Men intetdera kan, på grund af vokaliskt utgående stam, föras till denna konjug.; och blott *leds*, *ids* (för *idas*, som brukas i skrift) kunna böjas regelrätt. Infin., samt pres. sing. och pl., *ids* (uttalas *iss*); impf. *iddes*; supin. *idts* (uttalas *its*), oftare *idits*. Sak samma med *leds* (vid uttalet assimileradt till *less*), äfven i imperat. brukligt; *leddes*, *ledts* (»lets»). Man tecknar nu, liksom man talar, *lyss* (d. v. s. *lyds*, för *lydas*, *lyssna*), som är likformigt i infin., imperat., pres. sing. och pl.; men assimileringen upplöses i impf., som har *lyddes*; supin. har *lydts*, om det någon gång brukas. Uti det endast i friare stil begagnade *låts* (för *lätas*, *låtisa*) kommer det radikala *t* att alldeles försvinna i impf. *lådeds*; af det skäl, att *låts* vanligen uttalas *læss*. Part. pres. kan i dessa 4 verb icke anses gångbart; om ej det hvardagligt stundom nyttjade *låtandes* hänföres till *låts*, i st. f. *lätas*, hvilket senare också höres emellanåt. Något part. pres. på *-ende* träffas följaktligen icke; men för öfrigt blifva dessa verb behandlade såsom 3 konjug.; om man nemligen uppfattar alla såsom assimilerade (icke blott *lyss*, men äfven *less*, *iss*, *læss*), i hvilka *ss* förvexlas med det passiva (reflexiva) *s*, liksom i *slæss*, den af mången antagna falska skrifningen för *slås*.

I egentligare mening kunde, såsom *depon.* af 3 konjug., upptagas *brås* eller *påbrås*, *slås*, *vederfås*, *förgås*, *umgås*; men bland dem är endast *brås* regelbundet vid alla tillfällen; *vederfås* är vacklande, och de öfriga ega samma hybrida former, som i den aktiva egenskapen.

I första Boken blef den anmärkning gjord, att 3 konjug. utgått från 2:a; så till förstående, att 3 konjug. såsom sådan, d. v. s. såsom svag böjning, utvecklat sig ur den 2:a; utan afseende derå, att åtskilliga till 3 konjug. räknade verb kunna i äldre tider, före 3 konjugationens stadgande, hafva egt en stark böjning, eller ännu i vissa tempus ega en sådan. Hvad som är svag flexion, är ändå en utbildning af 2 konjugationens former; och det, som hvarken för det starka eller svaga verbet är särskildt kännetecken, t. ex. part. pres. på *-ende*, kan endast ur 3 konjugationens egen historia förklaras. För att göra allt detta klart och åskådligt, upprättas här enkom en afdelning för:

Tredje konjugationens tillkomst.

Detta ursprung visar sig i de nu under 3 konjug. lydande verbens fornböjning, som derföre här, i hvart enskildt fall, framställes. Ehuru alla verb, som ingripa på flere konjug., få sig egnad en sjelfständig plats, i egenskap af allmänna anomala, blir, för massornas ändamålsenliga gruppering, tjenligt, att i den här meddelade öfversigt intaga jemväl de verb, som hafva flere eller färre starka former. Dessa verb böra så mycket hellre ställas invid de öfriga, som äfven andra, nu regelrätt efter 3 konjug. gående, tillförene haft, äfven de, stark flexion. Den historiska utbildningen af de här till granskning valda verben har varit som följer:

le, Mös. Göt. *hlahjan*; Isl. *hlæia*, som allt igenom har stark böjning: *hlæ* (ler), *hlóg* eller *hló*, *hlógom*, *hløga* (loge), *hlegenn* (beledd); Edda Sæm. s. 24 v. 88 *hlæiandi* (hos MUNCH *hlæjanda*, leende). Ivan 2380 *lee*; Gamla Ordspr. 592 *en leer ok annar grater*; St. Rimkr. 40: 2 *loo fastelika* (log jemt); Cod. Bur. 43: 4 *leiande ok bliþo ænlite*; S. Birg. Up. 6: 34 *leande oc glædhiandis*. Dalskan har *läa*, *lo*, *läð* (lett).

se, Mös. Göt. *saihvan*; Isl. *siá*, *se* (ser), *ver siám* (vi se), *sá* (såg), *ver sám* (vi sågo), *þer sáð* (J sågen), *sæi* (såge), *sènn* eller *sèðr* (sedd), *sèt* (sett, jfr. RASK, Vejledn. s. 60, 64). Hvad Färöiskan angår, läses i Fær. S. s. 10, 11 *sujdgja* (se); hos LYNGBYE s. 64 *sujggia* (se); 236 *ee sujggji* (jag ser). Run-Urk. 1953 *sia*, VGL. I. Md. 11 *sea*, V. S. 1: 1

seia, J. B. 46 pr. *se*, ÖGL. R. B. 4 pr. *seia*, Stads L. B. B. 22 *sæyia*, Gottl. L. 23: 4 *sia*, Södm. L. *siæ*; Upl. L. M. B. 4 *ser*; Bonavent. s. 35 *seem*; 206 *vtan iak han seie* (videam, får se honom); VGL. I. R. B. 5: 4—5 *sa*; Ansgar. 2: 29 *sagh*, 6: 48 *sa*; Gamla Ordspr. 746 *wi saghom*; Upl. L. V. B. 47: 4 *saghu*; Cod. Bur. s. 23 *hwar tima hon saghe* (hvar gång hon såge) *diævulin*; Upl. L. M. B. 24: 4 *set*, V. B. 47: 4 *sett*; Wadst. Kl. R. s. IX *seande*, Magn. Er. Lands L. (Membr.) G. B. 22 *forseande*; men Gust. I:s Bib. Vish. 15: 49 *seende*. Flere Norrländska dialekter ha *siå*; Dalskan *siå* (icke *sjå*), *ser*, *við sium* (vi se), *ið siöið* (J sen), *dem siå* (de se), *så* (såg), *við såm* (vi sågo), *ið sårð* (J sågen). Uti vissa Svea dialekter höres *si* (se). Hof upptager *förseen* (försynt, verecundus).

te, Isl. *tiá*, *tiái* (ter), *tiáči*, *tiáðr*. Kg. Styr. I. 10 *tea*, S. Birg. Up. 1: 38 *tea*, Cod. Bur. s. 204 *teia*, 143 *te*, Bonavent. s. 220 *tee*; *teer*; 217 *tedhe*, Cod. Bur. s. 26 *teþes*; VGL. IV. 15: 12 *teeth*, Patr. S. s. 10 *teet*; Bonavent. s. 226 *teande*, S. Birg. Up. 2: 7 *teande*.

ske, som först i nyare Isl. förekommer (jfr. RASK, Anvisn. s. 143), har der *ske*, *sker* och *skeðr*, *skeði*, *skeðr*. I våra yngre medeltids-skrifter märkes någon gång detta verb, t. ex. Bonavent. s. 134 *ske*; i Gust. I:s Bib., der det ofta är oss till mötes, finna vi 1 Mos. 1: 11 *skeedde*; 2 Sam. 2: 1 *skeedt*. Under fornspråkets första tidevarf upptäckes ingen ting af denna art, om man ej vill hit räkna det i Gottl. L. synliga *schin*, t. ex. 50: 1 *et scapi schin* (att skada sker); 54: 1 *þa en* (om) *scapj schin*; 54: 2 *þa en af oformagha scin sliet*.* Om detta verb tillvarit i gammal Isl., så skulle det Isl. presens *skeðr* och Gottl. L:s *schin* kunna belysa hvarandra: båda kunde stå för *skend* eller *skind*; på samma sätt som *maðr* och *mannr* för *mandr*, *muðr* och *munnr* för *mundr*. Men dertill hade fordrats, att *nd* vore här radikalt; hvilket det dock svårligen kan vara, då redan äldsta Hög-Tyskan har *kiscihan*, med stark flexion (se GRIMM, Gram. I, uppl. 2, s. 864), och F.-Fris. har *skia*, part. preter. *sken* (se RICHTHOFEN, och RASK, Fris. Spr. s. 75).

* Dessa ställen äro jemförda med handskriften.

Om, beträffande Gottl. L., *schin* icke är skriffer, men ändå skall hänföras till *ske*, såsom med afseende på den gamla Tyska översättningen kan misstänkas, så får väl ettdera antagas en till sing. öfverförd oorganisk användning af det i 3 pl. af pres. konjunkt. icke ovanliga *-n*; eller ett elliptiskt talesätt, med uteslutning af hjälpverbet *ir* (är), och med be-
gagnande af *schin* såsom part. preter., taget ur någon mun-
art hos de på Gottland bosatte Tyskarne.

di (jfr. s. 404 *dägga*) blir man ej varse uti Isl., men våra äldsta lagar ega impf. *díþi*; t. ex. VGL. I. þ. B. 8: 4 *drak ok díþi myolk ok moþor spina*; 17 *díþi ok drak miolk af moþor spina*; ÖGL. Vins. B. 6: 7 *díþi miolk ok moþur spina*. I Gust. I:s Bib. läses 5 Mos. 32: 25 *then som díjr*; 1 Sam. 15: 3 *them som díya*; 22: 19 *them som díjdde*; Job 3: 12 *hwj haffuer iagh díjt spenar*; Luc. 11: 27 *the spenar som tu díjt haffuer*. I Med. Bib. finner man s. 114 *dya*; äfven *at dia* (i Membr. A. 1 *dya*); Alex. s. 26 *sina modher at di*. Man har således, från medlet af 1400-talet, infin. *dia*, *dya*, *dya*, *di*, och på Danska träffar man redan hos Harpestreng 12 *at di*. Hos Bonavent. s. 184 heter det: *the spina* (spenar) *som ække gafwo díia*; liksom i Gust. I:s Bib. 2 Mos. 2: 7 *som díya giffuer*; 1 Kg. 3: 21 *och tå iagh om morghonen vpstooth til at giffua minom son díya*; Luc. 23: 29 *the spenar som ingom hadhe díya giffuit*.^{*} Synnerligast efter forngrammatiken kan här *dia* vara infin.; men lika väl, ja hellre subst.; och ett sådant framträder, om ej i de nu brukliga uttrycken *ge di*, *ge di åt någon*, likväl tydligen i *få di*, *föda ett barn utan di* m. m. Här har *di* bemärkelsen: modersmjölk. Också har Danskan ett subst. *di* eller *die*, som MOLBECH uttrycker med: »Melk i Moderens Bryster, Patte»; såsom exempel anförer han: *at have megen Die*; *at give Die*. — Uppmärksamhet bör egnas deråt, att *di* och *dia* äro främmande för gamla allmogespråk, hvilka deremot ega *dise*, *diss*, *disse*, *tiss*, *tjik* (*kik*), *sug*, *sick*, *mamme*, *pappe* (spene, qvinnobröst); *disa*,

* Så väl dessa, som några andra ställen i Bibeln, der *dia* förekomma, hafva blifvit jemförda med den Isländska Bibel-översättningen (tryckt 1644); men ingenstädes finner man någonting liknande det Svenska ordet. Samma är händelsen med de till vår Bibeltolkning svarande ställen i den Isländska, hvad former af *dägga* vidkommer.

dissa, tissa, tjika, mamma, pappa (di); *ge disa, ge mamma, ge pappa, ge tjiken* o. s. v. (ge di). Alla dessa hafva ej utgått från samma rot; men några af dem hafva motsvarighet i Grekiskan, i både Romaniska och Germaniska tungomål, då deremot det Mös. Göt. *daddjan* (lactare) står dem fjernare. Om man egde ett *dike, dik, dige, dig* eller dylikt,* i betydelsen af det Eng. *dug* (spene), så finge man mellan ett förmodadt *diggia* (di) och vårt *duggia* samma förhållande som mellan *liggia* och *läggia*; hvad formen beträffar. Till begreppet åter finge man samma öfverensstämmelse, som mellan Lat. *lactere* och *lactare*, Tyska *saugen* och *staugen*, Eng. *suck* och *suckle*. Vågade man sig än längre ut på gissningens och analogiens slippriga bana, så kunde man i det såsom möjligt antagna *diggia* se det verkligen för hand varande *þiggia* (jfr. *tjik*), vanligen: emottaga; någon gång, såsom nu: *tigga*; men också: *di*.** Så t. ex. i yngre Vestm. L. Æ. B. 12: 4 *oc thæt barn þagh* (didde) *miolk oc moþor spina*; Upl. L. Æ. B. 11: 1 *ok þæt barn þa miolk aff moþor spinæ*; ÖGL. Vins. B. 6: 7 (i en yngre hdskr.) *thå miölck och moder spina. didde*. Detta *þagh, þa, thå*, motstycke till Isl. *þág* (se t. ex. Nials S. s. 46), vanligare *þá*, nyttjas här, såsom man ser, i enahanda mening som *dipi*. I fall den här framställda hypotesen har någon grund, skulle *dipi* stå för *þigþi*, — en ur *þiggia* utbildad svag form, liksom Isl. *þáði* (emottog), d. v. s. *þágði*, af samma betydelse som *þá*. Vidare skulle subst. *di*, Dan. *die*, hetat *þigi* (oblikt *þigia*); liksom *duggia* hetat *þæggia* (jfr. Isl. *þægia*, gratificari). — Så mycket om möjligheten. Verkligheten är något annat, hvars ådagaläggande kan komma att bero af forskningens framtida resultat.

bo, Isl. *búa* (*bo, bygga, tillreda*), som har stark böjning: *bý* (*bor* etc.), *bió* (*bodde*), *bioggom, biygga, búenn*; Homil. 80: 2 *beo*, 59: 1 *bioggosc*; Rolfs S., Fragm. Isl. s. 53 *biuggu*. GRIMM antager till det Mös. Göt. *bauan* (*bo*) ett reduplicerande impf. *baibau*; äfvensom en biform *biggvn, baggu*

* IHRE (Dial. Lex.) upptager både *tickär* och *kikker*; men af Dalfolk och Norrbottningar har jag hört *tjik* eller *kik*, pl. *-er*.

** Det Ang. Sax. *þiegean, þiegan* eller *þigan* betyder: emottaga, taga till föda, äta, förtära (se BOSWORTH).

(Gram. I, uppl. 3, s. 404); hvilket *biggván* man möjligtvis kunde finna uti Isl. *byggva* (t. ex. Homil. 63: 2 *guþ var comen at byggva meþ mario*, der ordet har bemärkelsen: bo, lefva).* I Run-Urk. N:o 445 ser man *on biuk* (han bodde); 668 *auk buk i Harvistam*; 798 *sum buk i Nuibü*; 398 *þair buku* (de bodde) i *Rünbü*; 503 *þir buku þapir i Baristam*. Uti Svensk bokskrift skönjes ingen af dessa former, och ingen stark, utom part. preter. *boin* (Alex. s. 3 *boen*, beredd, färdig), oftast synligt i sammansättningar, såsom *oboin* (bofällig, bristfällig), *vælboin*, *færþaboin* (resfärdig), det ständigt förekommande *redhuboin* eller *redhoboin*; på senare århundraden *farbogen* m. fl. I landskapsspråk träffas *tungboen* (tungt klädd) m. fl.; i allmänna språket qvarstå *redebogen*, och *bogen opp* (försigkommen). Ur skriftliga urkunder antecknas: VGL. I. G. B. 7 *boa* (lefva i äktenskap med), J. B. 13: 2 *boæ* (bo), G. B. 9: 6 *bo*; J. B. 13 *bor*; Run-Urk. 667 *buþi*, Cod. Bur. s. 3 *boþo* (3 pl.), Gust. Is. Bib. Jos. 24: 2 *boodde*; Kg. Styr. III. 56 *wid taflo släta, then skipat ok bod* (inrättad, beredd)** *är til skriwas a*; VGL. I. G. B. 3 *boe hæne aldrigh* (lefve aldrig med henne i äktenskap); Vestm. L. I. B. B. 40: 4 *taki niþir gard* (gårdsgård) *oc boe* (upprätte honom åter) *swa wel sum fyrra war*; ÖGL. *boandi*, Kg. Styr. IV. 2: 7 *boande*, Gust. Is. Bib. 1 Mos. 30: 20 *boendes*. Anmärkningsvärd är en infin. *boua* (jfr. Mös. Göt. *bauan*, Fris. *bowa*, *buwa*) i Cod. Bur. s. 144: *biuþar iak þik at boua við* (hålla dig till) *þolika kirkio þu vilt*; äfvenså ett impf. pl. *boatu*, i Run-Urk. 398 *þair buku i Rünbü auk boatu*; ett impf. sing. *buki*, 1494; *bigvi*, 1571.

ro, A. Sax. *rowan*; Isl. *róa*, *rø* (ror), *rera* (rodde), *róit* (rott). Till det i detta och några andra verb förekommande impf.

* Senast har GRIMM uppställt ett reduplikatiff *bauan*, *baibo*, *baiboum*, *bauans* (Gesch. II. 867); och detta *bauan* synes honom endast ur *bagvan* förklarligt (891). Det förmodade impf. *baibo* är satt vid sidan af det Isl. *bió*, hvilket hänföres till *byggja* (I. 312). Detta sistnämnda har emellertid svag böjning, och i Homil. 45: 1 läses *byggver* (bor). Ännu har vårt *byggja* bemärkelsen: bo, uti talesättet *byggja och bo*, hvilka båda verb i dialekter ega betydelsen: tillreda, laga, upphjelpa; t. ex. *bo* eller *byggja náit, väf*; *byggja* (stoppa) *strumpor* o. s. v.

** Jfr folkvisornas *silfbodd*, *silfbebodd* (silfver-beslagen, infattad), Isl. *silfurbúinn*. Orätt i Sv. Folkvis. II. 58 *silfborder*.

på *-ra, -ri,** märkes i Forn-Svenskan intet spår. I Upl. L. V. B. 47 pr. läses *swa at roæ ma* (så att man kan ro); 44: 2 *ror*, ÖGL. B. B. 27 pr. *ror*; Cod. Bur. s. 22 *roþo þær fram*; Bonavent. s. 85 oc *drogho fast arana* (årorna, Svea folkspråk »arana») oc *rodho*; St. Rimkr. 27: 2 *ok rodho tiit*; Gottl. Hist. 4: 4 *ai gatu þair roandi yfir haf farit*; Vestm. L. II. M. B. 10 pr. *cumbær þær man a gangande riþande acande ællær roande*; Gust. I:s Bib. Marc. 6: 48 *roende*. Undantagsvis höres i folkspråket: *han är roen sin väg*.

bero, från Tyskan infördt, under något af senaste århundraden. *glo* (se *stint*) motsvarar till bemärkelsen Isl. *glugga*, till formen det mellan 1 och 2 konjug. vacklande Isl. *glóa* (lysa, glöda; samma bemärkelse har *glo* i Svenska dialekter), A. Sax. *glovan*. I Legend. s. 267 läses: *gloande mz glöiande ænlite*.

gno (gnida), motsvaradt af Isl. *gnúa, gný, gnúði, gnýt*; samt *núa, ný, nera* (jfr *ro*), *núit*. Vårt *gnugga*, som härmed sammanhänger, går efter 1 konjug. Jfr. *gny*.

gro, A. Sax. *grovan*; Isl. *gróa, grœ, grera* (jfr. *ro*), *gróit*; i en gammal codex af Grågås *iorð grœr* (Island. Sög. II. 487); Edda Sæm. s. 1 v. 4 *gróin*. Gamla Ordsp. 718 æ (alltid) *groor gangande foth ok swæltar sitiande kraka*; Gottl. L. 19: 9 *groit* (grodt, hopgrodt).

sko, A. Sax. *sceoian*; Isl. *skúa*, efter 1 konjug. (hos BJÖRN HALDORSEN). Böjningen af detta verb, som i gammal Svenska är mera sällsynt, visar sig i St. Rimkr. 10: 1 *sik hosen*** *skoo* (förmodligen: påtaga benharnesk, stöfletter eller dylikt; jfr. Isl. *brynhosur*; Scriptores I har läsarten: *hoos sik staa*); 41: 2 *the væmpto* (väpnade) *sik ok hosin skodho* (Script. *hästarna skodde*); 40: 1 *aller væmpter ok hosin skoder* (fullväpnad och benbrynjad; jfr. det Homeriska *ἐύκνημις*, äfvensom Kongespeilet s. 66 *hosaðr ok skúaðr*). I Gust. I:s Bib. läses Eph. 6: 15 *och fötternar skoodde*.

sno, Mös. Göt. *snivan* (fortgå, skynda, sno sig); Isl. *snúa* (vända, sno), *sný* (snor), *snera* eller *snæra* (Homil. 30: 2 *sneore*

* Den föregående vokalen är icke alltid *e*, men i gamla språket äfven *ö* eller *ey* (se RASK, Vejljedn. s. 62); jfr. *sno*.

** *Hosen* (jfr. Isl. och Sv. *hosa*) är sannolikt en ur Tyskan öfverförd form.

hann; 96: 2 *sneoresc*, omvändes; 28: 2 *snøresc*; jfr *ro*), *snüenn*. Svagt part. preter. träffas i Kg. Styr. I. 17 *repet är thes starkare, at thet är af flerom tattom* (strängar, dial. *tåtar*; jfr. Isl. *þátttr*) *starklika samansnot*; I. 18 *om thet är af godom tingom wäl samansnöt*. Dialektiskt förekommer *snoen*.

tro, Mös. Göt. *trauan* (fidere); Isl. *trúa*, *trúi*, *trúða*, *trúaðr*. Upl. L. Kk. B. 1 pr. *troæ* (*tro*), Södm. L. Kk. B. 1 pr. *troa*, Bonavent. s. 145 *tro*; 226 *tror*; 187 *trom*; 220 *trodhe*; Cod. Bur. s. 134 *troþo*; Bonavent. 225 *troot* (*trott*), 223 *troande*, S. Birg. Up. 1: 32 *troande*. I Gust. Is Bib. heter det, Ap. G. 13: 48 *troodde*; 1 Tim. 3: 16 *troodd*; Ap. G. 9: 26 *troendes*. Upl. L. Conf. har *troin* *þiænistu man*, der *troin* kan tydas: *trogen*, eller: *betrodd*, *välbetrodd*. Uti Svensk fornskrift, der *troin* ofta uppträder, är betydelsen vanligtvis antingen: *trogen*, pålitlig; eller: *troende*, *lättrogen*. Exempel i förra afseendet är Kg. Syr. IV. 5: 2 *troen win är gulle bättre* (en trofast vän är bättre än gull); Valentin s. 23 *halda* (hålla) *en troen och fastan frid*; Bonavent. s. 202 *trone hyrdhin* (*trogne herden*); 153 *fölghit som tho var troit* (*troget*). Exempel i senare afseendet: Kg. Styr. II. 38 *tu skalt ey wara mykit troen i tidindom* (*tidningar, rykten, sqvaller*); Bonavent. s. 220 *var ække mistro* * (*miss-trogen*) *utan troin*. Sällspordare är *troit*, i den rena bemärkelsen: *trott*. Dock ses hos Bonavent. s. 145 *mon tu gita troit* (*månne du skulle tro, egentl. trott*); 225 *i thy at the hafdho ække troit thöm* (*trott dem*). I egenskap af part. preter. har man således skäl, att uppfatta *troin*, hvaraf vårt nuvarande, äfven i Gust. Is Bib. synliga *trogen* (jfr *redebogen*), hvilket saknas i Danskan, liksom *troin* i Isländskan. *Lättrogen*, *rättrogen* hafva betydelsen af part. pres.; på samma sätt som det Isl. *trúaðr* (*troende, trogen*), vårt nya *lättrodd* (*lättrogen*), ehuru dessa äro till formen afgjort part. preter. I 34 Dom. Regl. finner man betydelsen af part. preter., uti orden *godhe betrogne* (*betrodde*,

* Man får icke förblanda *troin* med det fordom mycket gångbara adj. *tro*, egentl. i mask. nomin. *tror* (Isl. *trúr*, A. Sax. *treove*, Eng. *true*), hvilket har en inskränktare bemärkelse. Af detta är det ofvanstående *mistro* en sammansättning; sannolikt äfven *troman*, *trotjenare*. Det af IHRE ur Ansgar. anförda *throme* hörer icke till *tro*, utan till *troin*.

väl trodde) *män*. — I sammanhang härmed bör nämnas, att GRIMM, med afseende på Mös. Göt. *triggvs*, Isl. *tryggr* (trygg) m. m., förutsätter ett Mös. Göt. *triggvan*, *traggv* (Gram. I., uppl. 3, s. 101; jfr. *bo*).

sy, Dan. *sy*, Eng. *sew*, har motbilder i Forn-Tyska språk; men fattas i Isländskan, afvensom i en del Svenska landskapsmål, hvilka i stället begagna *sümna* (Isl. *seyma*), också i fornskrift det vanliga. Kanske har *sy* öfver Danmark hitkommit.

bry lärer icke vara i Svenskan gammalt. Det till uttryckande af samma begrepp använda Dan. *bryde* blir af MOLBECH fördt under *bryde*, *bryta*; VERELIUS skrifer: *wij* — — — *brytoms* (bry oss, bekymra oss) *med mångahanda, som the skulle hafwa hollet för gäckerij* (Tillegnan af Götriks Saga). SERENIUS, liksom IHRE, upptager både *bry* och *bryda* (jfr. *bryderi*). LIND öfversätter *bry* med Tyska *brühen*; OUTZEN har ett Ny-Frisiskt *bruien*, *brüien*; »necken, aufziehen» (Gloss. d. Fries. Spr.) Dialektiskt finner man hos oss, i samma mening, *bröjda*, hvilket, lika med det Norska *brygda*, *brigdas* (se HALLAGER), påminner om det i så många bemärkelser förekommande Isl. *bregða*, hvaraf så väl i Svensk fornskrift, som i nu lefvande munarter, en och annan lemning återstår. Men att *bry* är samma ord, är derföre ej gifvet, fast möjligt.

fly, F. Hög. T. *vliohan*; Isl. *flýja*, som vanligen har: *flýj*, *flýða*, *flýit* (jfr RASK, Vejledn. s. 56); Homil. 40: 2 *fleoia*, 99: 1 m. fl. st. *fleoia*, 2: 1 *fleoþe*, 47: 1 *fleoþ* (flyn!); Orv. Odds S., Fragm. Isl. s. 98 *flyiðr*; i gammal Isl. jemväl impf. *fló*, *flugo* (se RASK, Anvisn. s. 286 och Gloss. till Nials S.), hvilka sistnämnda former sammanfalla med det till *fljúga* (flyga) hörande impf. (*flaug* eller) *fló*, *flugo*; på samma sätt som impf. och part. preter. af A. Sax. *fleón* och *fleógan* (jfr. RASK, A. Sax. Spr. s. 71 och GRIMM, Gram. I., uppl. 2, s. 897, 902). Äfven i andra Forn-Tyska språk har det till *fly* svarande verb stark flexion; liksom man bland Skånska runristningar har ett *flu*; t. ex. Run-Urk. 1434 *sar flu aki at Ubsalum* (han flydde ej vid Upsala); 1442 *sar flu aiki*. Svenska bokskriften har ingenting dylikt att förete. Dess oftare stöter man på svagt impf. med ombytt vokal; t. ex. i ÖGL. Dr.

- B. 5: 1 *sum han flupi fri* (för); Eps. 5 pr. *han fluþe*; Cod. Bur. s. 156 ok *fluþe vndan*; 74 *fluþo maria ok iosep*; men 137 och 177 *flyþo*. För öfrigt må antecknas: VGL. I. Md. 4 *flyia*, A. B. 15 *flya*; S. B. 1 *fly*; ÖGL. Eps. 1: 1 *flyr*; Bonavent. s. 99 *hvi flym vi*; Gottl. L. 2: 6 *þa flyr land* (då må hon fly landet); 13: 2 *þa flyin mit hanum nestu nifjar* (då må närmaste fränder fly med honom); Gottl. Hist. 2: 10 *flyandi*. Kg. Styr. III: 60 *flyande*; *flyt*. I Gottlandsspråket höres *fliv* eller *flvi* (fly, gifva), *flvidä*, *flöjt* (SÄVE s. 243, 674).
- gny*, Isl. *gnýja*, *gnýia* (i gamla språket: strepere); Edda Sæm. s. 8 v. 53 (hos MUNCH 52) *gnýr*; Homil. 66: 1 *gnyia* (3 pl.). I Gust. I:s Bib., Micha 2: 12, läses: *så at thet skal gnyy aff menniskiom*. LIND har, utom *gnya*, *gny*, äfven *gnuda* (jfr. Isl. *gnudda*, *gnauða*, *gnæða*). Dalfolket säger: *kny*, *knydde*, *knytt*. Jfr. *gno*.
- gry*, Dan. *grye*. I St. Rimkr. 40: 1 heter det: *swa som daghin took at gry*. IHRE sammanställer detta ord med Tyska *grauen*; så gör äfven GRIMM (Gram. I, uppl. 3, s. 508).
- sky*, Dan. *skye*, leder sannolikt från Tyskland sitt upphof. I Gust. I:s Bib. finner man, Jer. Kl. 4: 15 *the skydde widh them*; Job 32: 6 *therfore haffuer iagh skydyt och fruchtat*. Der träffas äfven ett adj. *sky* (skygg); t. ex. Sach. 12: 4 *skal iagh göra hwar och en hest skyy*.
- spy*, Mös. Göt. *speivan*, A. Sax. *spivan*; Isl. *spýia*, *spý* (spyr), *spió* (spydde), *spúit*; enligt RASK (Vejledn. s. 62) och BJÖRN HALDORSEN. RASK har derjemte *spíom*, i 1 pl. impf. indik.; GRIMM deremot *spióggum* (2 uppl., I. 913), kanske blott så antaget i enlighet med *bióggum*. MUNCH och UNGER upptaga samma thema som RASK; men föra likväl detta verb till de förut reduplicerande (Norr. Gram. s. 28), hvarifrån GRIMM sjelf tyckes hafva i senare tider afstått (jfr. 3 uppl., I. 472 och 482). En Svensk codex, från förra hälften af 14:de seklet (se VGL. s. XIV) har *spyrh* (presens); S. Birg. Up. 4: 64 *vtspias* (bespottas).
- få*, Mös. Göt. *fahan* (fånga), *gafahan* (fånga, fatta); Forn-Fris. *fa* eller *fan*, impf. *feng* eller *fiŋg*, *fiŋgen*, part. preter. *fangen* eller *fenszen* eller *finsen*, gerundium *to fande* eller *to fan* (RICHTHOFEN). Isl. *fá*, *fœ* (får), *fækk* (för *feng*), *fengom*,

fenga, fenginn (fången), *fengit* (fått); Homil. 36: 2 *fngit*. I Färöiska öfversättningen af Fær. S. s. 12 *fngji* (fått); i Norska dial. *fngje, fengje* (Nor. Folk. Gram. s. 173). VGL. I. G. B. 8: 1 *biscuper skal þem bref fa* (lemna, gifva); Upl. L. Kk. 15: 5 *han kan fa* (få); Södm. L. Kp. B. 14 *heme oc huus i himirike fanga* (få); VGL. I. A. B. 4 pr. *far* (får) *hun barn*; Þ. B. 15 *annær far* at köpæ* (en annan kommer, råkar att köpa); II. Þ. B. 4 *ok fanger han* (fångar, fasttager honom); Södm. L. B. B. 24: 1 *fanger* (får) *þættæ fæ scaþa*; Bonavent. s. 203 *at vi fam han sküt atir* (att vi få honom snart åter): 126 *i fan* (J fån); Upl. L. J. B. 4: 4 *vtæn han fai* (om han ej skulle få), Gottl. L. 2: 2 *fai miþ sir* (tage med sig); VGL. II. O. 1: 6 *ok þer fan alðrigh friþ* (och de må aldrig få frid); I. L. R. *han fek*, R. B. 13 *fæk*, K. B. 7: 1 *fik*; G. B. 8: 1 *þer fingu*; Þ. B. 3: 1 *havir han hans sannæn þiuf fngit* (fångat, gripit); ÖGL. G. B. 11 pr. *nu hauær han fangit* (fått); Upl. L. Kk. B. 14 pr. *sum hun fangit* (fått) *hawær*; Kp. B. 9: 3 *wærþær þæn man æi fangin* (gripen) *a færski giærning*; J. B. 9: 4 *utan man se utlændis* (skulle vara utomlands) *ællr han fangin ær* (är fången, i fångenskap). I Gust. I:s Bib. läses, Joh. Ev. 1: 16 *haffue wij alle fått*; Rom. 1: 5 *wij haffue fått*; 1734 års Lag Ä. B. 12: 4 *som hade hvar sitt med lott fångit*; men vanligen *fått*. Af *vederfås* ses, i fornskrift, t. ex. Södm. L. M. B. 30 *kan siþan þen man wiþ fas*; Ivan 2610 *tha fixks han vidher*; Bonavent. s. 125 *æn ginstan* (men genast som, så snart) *hon ær lækt oc vidherfangitz*. Dalskan har *få, fick, fickum, fajrð* (fått); i andra Svea dialekter höres *ficke* (finge, impf. konjunkt.).

gå, Mös. Göt. *gaggan*, F. Hög. T. *kankan* (jfr *kånka*, dial. *kanka*); Forn-Fris. *gunga* eller *unga* eller *gan*, gerundium *to gungande* eller *tq gungane, to gan* o. s. v. (RICHTHOFEN); Isl. *gánga* eller *ganga* (undantagsvis *gá*, såsom i RASKS upplaga af Edda Sæm. s. 124 v. 25; men i MUNCHS *ganga*), *geing* eller *geng* (går), *gekk* (för *geng*), *gengom* (Homil. 10: 2 *gingo*), *genga, genginn* (gången), *gengit* (Homil. 48: 1 *ginget*),

* I Svenska handskrifter, från äldre tider, tecknas *far* (får) alldeles lika med *far* (far).

gakk (för *gang*); äldre Gulaþ. L. har 96 *gengr* (Norg. Love I. 46); af Färöiskan märkes i Fær. S. s. 199 *genga* (gå), *gingji* (gått), hos LYNGBYE s. 310 *gingjin* (gången). Äldre VGL. har *gangæ* (þ. B. 14 *gængæ*) eller den rena formen *ganga*, som bibehåller sig under hela medeltiden. Till en början blott såsom sällsynt undantag, t. ex. uti Södm. L. Kk. B. 8 (i en hdskr. från medlet af 1300-talet), träffas *ga*, hvilket i det följande seklet blir mera allmänt, utan att dock undantränga det gamla *ganga*, sedan *gånga*, intill våra dagar qvarstående som arkaism. Äldre VGL. har i pres. sing. indik. merendels *gangær*, K. B. 16 *ganger*, L. R. *gangar*; ÖGL. och Upl. L. *gangær*, äldre Vestm. L. *gangir*, Gottl. L. *gangr*; men oftare än i infin. ser man i presens den korta formen, t. ex. i Vestm. L., Hels. L., Smål. L., Bjärk. R. *gar* eller *gaar*, dock såsom undantag; Upl. L. þg. B. 7 pr. (i en codex från medlet af 14:de seklet) *gar*, ÖGL. Kk. B. 22 (i en codex från senare hälften af samma århundrade) *gaar*, hvilken form allt mer undanskjuter den äldre, som slutligen blott i folkvisan, men icke i folkspråket, håller sig uppe. Vidare läses: Bonavent. s. 200 *vi gangom* och *vi gam*; 126 *ij gaan* (J gån); i all fornskrift *gangi* eller *gange* (gånge); VGL. I. þ. B. 17 *gæk*, F. B. 10: 1 *gek*, ÖGL. Æ. B. 12: 1 *gik*, Upl. L. M. B. 17: 1 *gik*; Cod. Bur. s. 10 *gingu*; Gottl. L. 2: 2 *gingin* (ginge, 3 pl. impf. konjunkt.); Cod. Bur. s. 151. *gak* (gack), Flores 1363 *gak*; Upl. L. V. B. 17: 4 *ær* — — *gangin*; VGL. I. G. B. 9: 5 *gangit*; Gottl. L. 19: 64 *gangandi*. I Gust. I:s Bib. deremot 1 Kor. 12: 2 *gått*; Luc. 17: 30 *gående*. Dalskan: *gå*, *gick* («djick»), *gickum*, *gajð* (gått). I de munarter, der det säges *ficke*, säges ock *gicke* (ginge).

må (se sista kap. i denna Bok).

nå, Isl. *ná*, *næ* (når), *náða*, *náðr*; äfven *náin* (när, närbelägen, sammanträngd). Upl. L. Kk. B. 11: 1 *na* (nå); ÖGL. Vins. B. 13 *nu nar han*; Cod. Bur. 60: 2 *vpnaþe himinen* (uppnådde himmeln); VGL. I. Md. 8 *gitær eighi sinu nait* (kan han ej åtkomma sitt); II. Dr. B. 19 *giter hin eig sinu nat*. *så*, Mös. Göt. *saijan*, A. Sax. *savan*; Isl. *sóa*, *sæ* (sår), *seri* (jfr *ro*), *sóit* (se RASK, Anvisn. s. 146); äfven *sá*, *sái*, *sáði*,

sáðr; Homil. 17: 4 *hann sere* (kan ock läsas *sere*); * 16: 2 *saen* (sådd); Edda Sæm. (MUNCHS uppl.) s. 56 v. 6 *bekkir baugum sánir* (bänkar med ringar besådde); s. 7 v. 60 *ósánir akrar* (osådde åkrar); äldre Gulaþ. L. 87 *openne iorðu oc usaenne* (medan jorden är obrukad och osådd). Upl. L. Kk. B. 7: 4 *sa*; VGL. I. K. B. 20: 4 *sar man*; Vestm. L. II. J. B. 15: 5 *oc sae at saclöso* (och må man saklöst så); Upl. L. V. B. 10 pr. *utæn han sa* (för *sar*); 9: 3 *aff hans sæþ sum saþi* (sådde); J. B. 9: 5 *æn hun sain ær* (om hon är besådd); V. B. 17: 5 *þær samæn komæ tu giærþi sain ællr o sain* (der sammanträffa två gården, sådda eller osådda); VGL. I. A. B. 24 *er rughi sait* (är med råg sådt); 4 pr. *havir han sat* (sått); Södm. L. B. B. 40 pr. *iwir aker saþan* (öfver sådd åker); 2: † *nu æru akra saþe*; Cod. Bur. s. 139 *iorþ som eigh var plögþ ælla saþ*; i Gust. Is. Bib. Jak. 3: 18 *retferdighetennes frucht warder sådd*.

brá eller *brás* (slägtas). IHRES sammanställning af detta ord med Isl. *bregða* (vanligen: vertere, mutare, nectere), impf. *brá*, kan falla något hvar in. Isländaren säger t. ex. *honum bregðr til ættar* (han brås på släkten); i Agrip läses s. 378 *bra honum til moðor sinnar* (han bråddes på sin mor). Gottlands-dialekten eger, i denna mening, *brägdä*; andra munarter *brá*, *bráda* o. s. v

förebrá erinrar ock om det nyssnämnda *bregða*, hvilket dertill i Svenska fornhäfder förekommer uti samma bemärkelse t. ex. yngre VGL. II. R. B. 9 *bregþa vp* (förebrå) *mæþ awnd oc illum vilæ*; Gottl. L. 39: 5 *bregþr maþr manni*; Hels. L. (1609 års uppl.) M. B. 7 pr. *brighder man adhrum* (förebrår man en annan); Cod. Bur. s. 30 *bra* (förebrådde) *bondanom*; Med. Bib. s. 132 *war herra bra them thera skam*. Allt detta i full samdrägt med Isländskan. En annan fråga är, om man, såsom IHRE antager (se art. *brigda*), har att hit föra det i äldre VGL. förekommande *braþa*, neml. R. B. 5: 6 *braþæ vp mæþ awnd ællær vrez vilæ*; der *braþæ* har samma plats, som *bregþa* i yngre VGL., men i Gloss. till dessa lagar härledes från *braþer* (bråd), och åter-

* Stam-vokalen är accentuerad, till utmärkande af längd; hvilket deremot icke är fallet med impf.-formerna af *snúa*.

gifves med: »egentligen brådska, handla med häftighet eller obetänksamhet»; *braþæ vp* »utfara i förebråelser». Också fins i folkspråket ett verb *bráða*, vanligen *brá*, *brás* (brådska), motsvarande Isl. *bráða* och *bráðaz*, och liksom det i forn-skrift, t. ex. hos Bonavent s. 170, synliga subst. *bræðhi* (häftighet, vrede), är att härleda från *braþer* (bråd). Då man i Ansgar. 16: 7 läser *oc the forwitto* (förevitade) *hanom oc forbradho* (förebrådde); Gust. Is Bib. 2 Kor. 5: 19 *och förbrådde them intet theras synder*, skulle det här framstående impf. möjligen kunna hänföras till VGL:s *braþæ*. I afseende på den nya infin. *förebrá* hade man då att välja mellan ett förkortadt *bráða*, eller en ur det gamla starka impf. *bra* (sjelf en förkortning af *bragd*) bildad ny form, i enlighet med den nya infin. *má*, *fürmá*, hvilken afvenledes härstammar från ett starkt impf. *ma* (för *mag*). För det senare vexelfallet talar icke blott det anförda impf. *bra*, såsom i Svenskan verkligen för handen; men äfven det Dan. *bebrejde*, i äldre Dan. *breide*, som tydligen i *bregþa* räknar sitt upphof. Ytterligare förekommer, att A. Sax. *bregdan* (subigere, vertere, nectere) ofta öfvergår till *bredan* (se GRIMM I, uppl. 2, s. 898); hvarföre ock Eng. *upbraid* (jfr. VGL. *bregþa vp*) blir (t. ex. af JOHNSON och BOSWORTH) sammanställt med A. Sax. *up-gebredan* (jfr. VGL. *braþæ vp*). Någon omöjlighet vore väl då icke, att äldre VGL:s *braþæ*, skrifvet för *bregþa* (liksom i samma handskrift *maþ*, *ar*, för *mæþ* eller *mep*, *ær* eller *er*), kunde i sjelfva verket vara just det *bregþa*, som träffas i den yngre bearbetningen af samma lag. *flá*, F. Hög-T. *flavian*; Isl. *flá*, *flæ* (flår), *flóg* eller *fló* (flådde), *flógom*, *fløga*, *flegenn*. Cod. Bur. s. 209 *fla*, Flores 1734 *fla*; VGL. I. F. B. 8 *flar*; Cod. Bildst. s. 215 *flogho the han* (flådde de honom) *lifwande*; Cod. Bur. s. 210 *siþan han var flaghin* (flådd); S. Birg. Up. 4: 49 *hænderna syntos flaghna*. Landskaps-språk ega ett part. *flagen*, *flägen*, *flaen*, *flåen* (obetäckt, öppen, uppflängd). *klá*, A. Sax. *clavian*, Isl. *klá* (Fornm. S. II. 187; enligt BJÖRN HALDORSEN *klæa*), *klæ* (klår), *kló* (klådde), *kleyit* (klått). Gamla Ordspr. 625 *man skal ey kla ther som ey kleyar* (kliar). Gottländska *klauit* (SÄVE s. 238).

försmå, Isl. *forsmá*, *forsmái* eller *forsmá*, *forsmáði*, *forsmáðr*. Cod. Bur. s. 150 *forsma*; Bonavent. s. 64 *forsmar*; 98 *forsmam* (4 pl. imperat.) *hona ække*; Cod. Bur. s. 157 *for smæpe hans lat* (försmådde hans later, beteende); Kg. Styr. II. 76 *at han wardr försmadr*; IV. 6: 4 *at han ey försmæe* (pres. konjunkt.); Bonavent. s. 64 *forsmande* (äfvén s. 117, 120, 192; försmående). I Gust. Is. Bib., Syr. 2: 12 *försmådd*.

slå, Mös. Göt. *slahan*; Forn-Frisiskan har infin. *sla* och *slan*, gerundium *to slande*, *to slane*, *to slan* (jfr. RASK, Fris. Spr. s. 83, samt RICHTHOFEN); Isl. *slá*, *slæ* (slår), *slóg* eller *sló*,* *slógom* eller *slóum*, *slegenn*. Upl. L. V. B. 24 pr. *sla*; VGL. I. J. B. 20 *slar* (slår); ÖGL. B. B. 13 pr. *nu æn lóska maþær drax ælla slas* (om lösker man hårdrages eller slås);** Södm. L. J. B. 11: 2 *træpe. sæ. skiери oc slæe* (pres. konjunkt.) *at saklösu*; Upl. L. þg. 8: 4 *slain* (3 pl. pres. konjunkt.); J. B. 15: 5 *ok slain ænginæ* (ängen); på motsvarande stället i Södm. L. J. B. 14: 4 *slaghin*, men i en nära samtidig handskrift *slain*; Cod. Bur. s. 156 *slo*; St. Rimkr. 16: 1 *a gatone slogho sik* (slogos) *the bowa*; Run-Urk. 485 *slagin* (part. preter.), hvilket är det vanliga i fornspråket, der ej handskriften annars har emellanåt *æ* för *a* (se vidare i tredje Boken, Part. pret.); Bonavent. s. 143 *nidherlande* (nedslående). Hos allmogen höres, på några färre ställen, *slåit*. — Vid teckningen af detta verbs historia, i Skandiska tungomål, bör man ej förbigå de Isl. *kaupslaga*, *ráðslaga*. I äldsta Isländskan lära de väl icke

* Äfvén *slera* (se MUNCH, F. Sv. Spr. s. 46).

** Den af mången vedertagna skrifningen *slåss* kan icke vara grundad i en af IHÆ antydd skilnad mellan ett reciprokt *slåss* (inter se decertare) och ett passivt *slås* (vapulare); ty det Svenska passivet är till sin upprinnelse just reflexivt, och har till formen aldrig skilt sig från de till bemärkelsen reflexiva verben på *-s* (se härom i tredje Boken). *Mólas*, *råkas*, *kifvas*, *kyssas*, *talas vid* m. fl. uttrycka, äfvén de, ett rent reciprokt begrepp (såsom IHÆ sjelf anmärker i afseende på *gnabbas* m. fl.), men skrivas ändå ej med *ss*. Teckningen *slåss* är troligen föranledd deraf, att i detta deponens, allmännare än i andra enstafviga verb, det suffigerade *s* uttalar *ss*, såsom fallet städs är i de tvåstafviga. På samma sätt har uttalet framkallat den likaledes felaktiga skrifningen *till sjöss* (för *till sjös*); ehuru *s* här uppenbarligen är vanligt genitif-tecken, liksom i andra genitift bildade adverb, såsom *till lands*, *till freds*, *till öfverlopps*, *till äfventyrs* m. fl. Jfr. dessutom *slogs*, *slagits*.

finnas.* Hos oss ser man, i flere pergaments-handskrifter af Stads L., på åtskilliga ställen af Kp. B., bland hvilka kap. 3 och 20, *köpslagha*, på sista stället äfven *köpslaghar*, *köpslagher* eller *köpslager*; i handskrifter af Kristof. Lands L. Kp. B. 7 likaledes *köpslagha*; men på det dertill svarande stället i Magn. Er. Lands L. saknas detta ord, uti de 4 gamla pergament-codices, som i detta afseende blifvit rådfrågade;** och ej heller i de af mig begagnade handskrifter af sistnämnde lag har någonting af denna art kunnat uppäckas; än mindre i de äldre lagarne, i Kg. Styr. eller Cod. Bur. Anledning är således till den förmodan, att denna sammansättning först omkring slutet af 14:de seklet vunnit burskap här i landet. Om hon icke, hvad dock troligt är, blifvit från Tyskan öfverflyttad, så har hon i alla fall ej uppstått ur en samtidigt för hand varande Svensk infin. *slaga*, hvaraf eljest i den äldsta skrift lika litet, som i de äldsta allmogespråk, någon skynt märkes. De Isl. *kaupslaga*, *rådslaga* äro icke, såsom *slá*, starka verb, utan gå efter 1 konjug.; likaså är hos oss *köpslaghar* samtidigt med *köpslagha*. Angående det Tyska *rathschlagen* yttrar GRIMM, att icke verbet *schlagen*, utan subst. *schlag*, förbundit sig med *rath*; så att ur *rath-schlag* utvecklats sig ett verb *rathschlagen*, hvilket har impf. *rathschlagte* (jfr. Gram. I. 4040, II. 582). Denna närmast för de Tyska språken beräknade anmärkning skulle kunna tillämpas på båda de Isl. verben, om man haft ett subst. *kaupslag* (vårt *köpslaghan*, Stads L. Kg. B. 21, är helt säkert bildadt af verbet). Deremot kan satsen tilläfsventyrs gälla för det Isl. *rådslaga*, som vid sin sida har subst. *rådslag*. I Svenskan åter fins visserligen *rådslag*, men intet *rådslaga*; utan *rådslá*, som ses i Gust. Is. Bib. på flere ställen, t. ex. Neh. 6: 7 *lät oss rådhslá*; Ps. 74: 40 *the rådhslá*; 1 Mos. 37: 48 *rådhslogho the*; Dan. 4: 44 *j the helighas taal rådhsloghet*. Samma starka

* Af IHRE anföres, ur Ol. Tryggv. Saga, *kaupslagar*; af VERELIUS, ur Götriks Saga, *radslaga*. Den förra citaten igenfinnes i Skalholt-upplagan af år 1689, hvars text är, enligt P. E. MÜLLER, tagen ur den s. k. Flatö-boken, och skrifven mellan åren 1387 och 1395 (Saga Bibliothek. III. 205, 440); den senare träffas i VERELIUS upplaga af Götriks S., hvarom MÜLLER yttrar: »många nyare ord och vändningar visa, att berättelsen först i senare tider erhållit sin nuvarande form» (ibid. II. 583).

** Genom Prof. SCHLYTERS benägna försorg.

flexion har ännu *rådslå*, lika med *köpslå*, hvilket allt mer uttränger *köpslaga*; och förhållandet är icke annorlunda med de Dan. *raadslaae* och *kiøbslaae*. Den nyare Svenskan, i många fall mera grannlaga än Tyskan, i hänseende till sammansättning, är dock, hvad angår sammansättning af nomen med ett starkt verb, friare, djerfvare. Hon har utan tvekan skapat ett *rådslå* till motbild af *rådslag* å ena sidan, till det Tyska *rathschlagen* å den andra; liksom hon naturaliserat *köpslaga* till *köpslå*.

spá, Isl. *spá*, *spái*, *spáði*, *spáðr*. Cod. Bur. s. 74 *spáþe*.
stå, Mös. Göt. *stundan*; Forn-Fris. *standa* eller *stan*; Isl. *standa*, *stend* (står), *stóð*, *stóðom*, *stæða* (stode), *staðenn* (stånden), *staçet* (stått), *statt* (för *stand*). Run-Urk. 692 *stanta*; VGL. I. Md. 4: 2 *standa*, hvilket under hela medeltiden håller sig uppe, och, sedan förvandladt till *stånda*, såsom fornljud ofta förnimmes. Södm. L. J. B. 40: 4 *sta* (stå); Smål. L. (i en hdskr. från senare hälften af 14:de århundradet) 43: 3 *sta*, som sedermera, särdeles under 1400-talet, efterhand får större utrymme. I pres. ind. sing. vanligen *standær* eller *stander*, Gottl. L. *standr*, äldre Vestm. L. Kr. B. 5: 4, 6 *standir*; efter fornspråkets utlocknande *ståndær*, omsider *s:ðndar*; men i ÖGL. E. S. 46: 2 *star*; likaledes i Vestm. L., Smål. L., Bjärk. R. undantagsvis *star* eller *staar*; äfvenså i Kg. Styr. I: 17 *star* o. s. v. VGL. I. Br. 2 *undirstandum uir* (förstå vi); Bonavent. s. 87 *vi staam*, 44 *stam*; pres. konjunkt. alltid *standi* eller *stande* (ej *stai* eller *stae*), slutligen *stånde*; ÖGL. E. S. 46: 2 *stof*; VGL. I. M. 2 *stofu*; Cod. Bur. s. 402 *vm han stope þrifia daghen up*; 454 *stat up* (imperat.). Bonavent. s. 220 *stat*, hvilken form aldrig utdött; Upl. L. Add. 40 *laghstandin*; ännu fortfar, i sammansättningar, *stånden*; VGL. I. J. B. 46 pr. *standit*; Carl XII:s Bib. 4 Mos. 44: 4 *ståndet*, 2 Krön. 40: 6 m. fl. *ståndit*; ÖGL. *undistandande* (till förstående, att förstå); Carl XII:s Bib. Jer. 46: 15, Gal. 5: 4 *ståndande*. I Dalskan heter det *standa*, pres. *stand*, supin. *städið*; i Bergenska allmogespråket (i Norge) *stiçe* (se HOLMBOE, Oldn. Verb. s. 48), i andra Norska dialekter *stie*, *stae* (AASEN, Nor. Folk. Gram. s. 472). Att *n* i *standa* icke är ursprungligt, kan man sluta ej blott af andra be-

släktade språk, inom och utom det Germaniska området; men äfven af *stap̄er* (locus, urbs), *stæþia*, hvilka hänvisa på samma rot; slutligen af det öfverallt framträdande impf. *stop̄*, det Isl. part. preter. *staðenn*, det Dalska *stüdið*, det Norska *stiçe*. Till dylika particip. träffas i Svensk forn-skrift intet motstycke, så vida man ej för sådant vill räkna det i äldre VGL. ꝥ. B. 9, i den yngre ꝥ. B. 44 synliga *stap̄it* (gripet, påträffadt), hvilket annars kan föras till det i samma lagar förekommande *stæþia*, pres. *stæþær*, hvilket innefattar samma transitiva begrepp. Märkligt är, att i alldeles samma betydelse nyttjas det Isl. *standa*, med sitt part. preter. *staðenn*. Likaledes finner man i äldre Gulaꝥ. L. 254 *nu stendr* (griper, träffar) *maðr fe sit* (Norg. Love I. 83); nyare Lands-Lov 5 (Norg. Love II. 52) *ef maðr stendr mann* (om man ertappar någon); Ol. Hel. S. s. 83 *at þær matto æigi fa staðet hann* (att de ej kunde få tag i honom). — RASK, som mången annan, har fäst sig vid det Stockholmska *stajit* eller *staji* (stått), hvilket han (se Anvisn. s. XX) anser för lemning af Isl. »*steðit*» (*staðit*?). Häremot kan till en början invändas, att vårt s. k. supin. i de verb, som öfvergått till enstafviga, i högre grad, än part. preter., rönt svårighet att uppehålla den starka formen. Klarast framstår detta i *fången*, *gången*, hvilka i supin. länge motsvarats af *fått*, *gått*. Hvad sedan hufvudstadens munart särskildt vidkommer, så förefaller det redan miss-tänkt, att detta folkspråk, i det hela taget särdeles ungt till skaplynne, skulle, framför flere vida mer fornartade, bevarat det gamla supin. till *standa*. Men äfven om detta inträffat, hade man snarare väntat sig ett *ståi* eller *ståji*; helst med betraktande af den hos samma dialekt karakteristiska benägenheten, att gifva starkt supin. åt svaga verb efter 2 konjug. (t. ex. *köpi*, *lösi* samt oräkneliga andra), och att i starka verb öfverflytta infinitivens vokal till supin. (t. ex. *knyti*, *bryti*, *frysi* m. fl.; men vanligen *knuten*, *bruten*, *frusen*, »*frussen*»). Å en annan sida kan man till motstycke uppvisa Dalska *fajið* (fått), *gajið* (gått), Norska *stie*, *stae* (stått). En utväg står oss emellertid öppen, att på annat vis naturligen motivera företeelsen af det ifrågavarande *staji*. Icke blott i Stockholm, men äfven på många andra ställen, der

staji icke brukas, har man ett impf. *stog* (stod), hvilket till och med i äldre tryck någon gång varseblifves; t. ex. i 38 Dom. Regl. (vid 1734 års Lag): *han stogh sina Gerningar til* (han tillstod, erkände sina gerningar); Sweriges Rijkets Skådhetern (en af Christoph. Laur. Tempeus, från Linköping, utförd, år 1612 tryckt öfversättning efter Joh. Messenius) s. 177 *the Frwger och Jungfrwger som vthi Fünstren om kring stogo*; 175 *afstogo the en lång tijdh medh* (från) *store ordh och Tornering*; Hönsgummans visa: *när han stog på bår*. Liksom *stog* är bildadt efter *slog*, kan *staji* ha blifvit danadt efter »*slaji*» (d. v. s. *slagit*): liksom det heter *slå*, *slog*, »*slaji*», tyckte man det äfven kunna heta *stå*, »*stog*», »*staji*». Denna daning efter analogi, inom språkets hela omkrets märkbar, möter oss mer än en gång på verbal-området. I sjelfva verket höres ock någon gång tydligen *stagit*.

trå, *åtrå*, A. Sax. *þreovan* (se BOSWORTH); Isl. *þrá*, *þrái* (åtrår), *þráða*, *þráðr*; Edda Sæm. s. 134 v. 3 *þráþo* (3 pl. impf.). Upl. L. J. B. 23 *Gup lati os swa til iorþ þra at wi mattum himiriki fa*; Gamla Ordspr. 820 *thu skalt ey thraa at thy* (åt det) *thu kan ey ffa*.

två, Mös. Göt. *þvahan*; Isl. *þvá*, *þvæ* (tvår), *þvó* (tvog) eller *þó* (se Homil. 79: 2 och Edda Sæm. s. 6 v. 38) eller *þvoði*; *þvegenn* (tvagen). S. Birg. Up. 6: 16 *thwa* (två) *sik*; Ivan 1330 *hon kæmpde* (kammade) *hans hofwdh sielf ok thwo* (tvog); Cod. Bildst. s. 264 *ok thwo hans fother*; Cod. Bur. s. 14 *þe iuffru* (jungfrur) *som liket þuaþo*; *tel* (till, till dess) *liket var þuaqit*; Bonavent. s. 70 *the waren* (vore) *alle thwaghne*; Wadst. Kl. R. s. IX *thiente medh mykle odmiukt* (ödmjukhet) *thwande* (tvående) *ok kyssande thera fötir*. Gust. I:s Bib. har, Matth. 27: 24, *twädde*.

dö. På grund af åtskilliga Mös. Göt. språk-lemningar har man antagit ett thema *divan*, *diva*, *dau*, *divum*, *divans* (jfr. GABELLENTZ m. fl.). Isl. har *deyia* (redan i Homil. 32: 2), *dey*, *dóg* eller *dó* (det senare vanligast, och i Homil. 33: 1), *dógum* eller *dóum*, *døgi* (RASK, Vejledn. s. 62) eller *døi* (kanske hörer hit ett dunkelt ställe i Homil. 102: 1, der det kan läses *hann døe*), *dáinn* eller *daudr* (död), *dáit* (dött; se RASK) eller *dóit* (se Oldn. Læseb. s. 154); yngre Isl.

har impf. *deyði*, jemte *dó*. I Norska lagarne ser man *daenn* uttrycka: genom död utfallen; såsom i äldre Gulaþ. L. 120, 122 (Norg. Love I. 52, 53) *arf er daenn* (arf är fallet). ÖGL. Eþs. 18 *döia* (dö), Upl. L. J. B. 21 *döa*, Bjärk. R. 26 *döghæ*, Cod. Bur. s. 136 *dö*; VGL. I. K. B. 15: 1, 2 *dör*, Gottl. L. 7: 3 *doyr* (i hdskr.), 20: 4 *doyr* (dör); ÖGL. Dr. B. 4: 3 *þa döia alla saki* (saker, brottmål) *mæþ hanum*; Kg. Styr. IV. 7: 17 *utan wäri* (värje) *sit lif med mandom, ülla döe* (pres. konjunkt.); Run-Urk. 441 *han to austr* (dog öster ut); VGL. I. A. B. 13: 4 *han do*, Cod. Bur. s. 210 *han do*; Run-Urk. 927 *tuu sunarla* (dого söder ut); Cod. Bur. s. 57 *herodes ok herodias dömdos vtlændes ba^ten* (dömdes båda utomlands) *ok döo* (d. v. s. *do-o*, liksom Run. *tu-u*, *dogo*) *ii nöþ*; 155 *som þri* (tre) *men druko för* (förr) *ok doo*; 154 *ok sagþe matte iak entima* (en gång) *se guz apostolum för* (förr än) *iak doe* (antingen impf. konjunkt., eller pres. konjunkt.; i senare fallet för *döe*); S. Birg. Up. 1: 30 *jak doe æn gerna entidh* (jag doge gerna än en gång); Wilk. S. s. 269 *dödhe* (dog); Cod. Bildst. s. 287 *tho dödho the*. Något starkt part. preter. skönjes icke i Svensk fornskrift, som i stället har motsvarigheter till det uti Isl., liksom redan i äldre Gulaþ. L. vanliga *dauðr* (död, mortuus); t. ex. Run-Urk. 2 *is vas austr tauþr* (han dog, ordagrant: var död, öster ut); 608 *varþ tuþr* (vardt död); VGL. I. A. B. 4 pr. *ær bonde döþer*; Upl. L. Kk. B. 1 pr. *allir baþi quikkir ok döþir* (både lefvande och döde); ÖGL. Eþs. s. 23: 1 *at þæt la döt* (låg dödt); Gottl. L. 26: 5 *dauþr*; 2: 2 *et barn vari datt* (äfven i hdskr.) *burit* (att barnet vore dödfödt); 18: 1 *et barn vari siþan datt burit*. I Dalskan heter det: *düa* (dö), *dür* (dör), *do* (dog), *däð* (död), *düð* (dött); i Gottländskan är part. preter. i mask. *daudar*, fem. *daud*, neutr. *dytt* eller *datt* (SÄVE s. 214), infin. *däi* (s. 243); IHRE (Dial. Lex.) har ett dial. *dauga* (dö). Förtjent af uppmärksamhet är det i Norr-Bottniskan förekommande *dauen*, *däen* (död, mortuus), som är det Isl. *dáinn*, hvartill spår hos oss hvarken i runor eller bokskrift uppdagas. — Förevarande verb har en oregelbunden böjning, som vittnar om ett annat ursprungligt för-

hållande. Isl. presens *dey** tyckes hänvisa på ett förut tillvarande *dau* (jfr. IHRES dialektiska *dauga*); emedan *ey* är öfvergångsljud från *au*. Också yttrar GRIMM, att det Isl. *dey* är till formen det Mös. Göt. *dauja*, men med betydelsen af det Mös. Göt. *diva* (I, uppl. 3, s. 479). I enlighet härmed blir, af MUNCH och UNGER, det Isl. »*deyja*» ansedt för »gentl. *davja*» (Norr. Gram. s. 26). Detta har ock mycken sannolikhet; under förutsättning nemligen, å ena sidan, att det *g* är oorganiskt, som visar sig i de någon gång synliga Isl. *dóg*, *dógum*, *døgi*, i vårt *dog*, det dialektiska *dauga* och i Bjärk. R:s *døghæ*; å andra sidan, att *dey*, *dó* icke möjligtvis kunna föreställa det Mös. Göt. *diva*, *dau* (mortuus est), så att *dey* i sjelfva verket vore *div*, och *dó* vore *dau* (jfr. Isl. *flaug* och *fló*, *flög*, af *fljúga*). MUNCH och UNGER antaga för öfrigt, icke blott att Isl. *dáinn* står för *davinn*, men äfven att *dauðr* »gentligen är ett svagt danadt part. preter., med bortfallen participial-ändelses vokal och bibehållen ursprunglig vokal *au*»; således »gentl. *dauðr*» (Norr. Gram. s. 25). Antagandet i afseende på *dáinn* ligger, under förutsättningen af ett regelbundet *davja*, icke aflägsset, och får understöd från det Isl. uttalet af *á*, äfvensom från det Norr-Bottniska participet.** Frågan åter om *dauðr* är oberoende af den föregående. *Dauðr*, i egenskap af adjektif, eger jemförlighet med subst. *dauði* (i Forn-Svenskan *døpi*, *døper*), Mös. Göt. *dauþus* (död, mors), och betraktas som adj. af RASK (Anvisn. s. 158) och af GRIMM, hvilken sistnämnde så uppfattar äfven Mös. Göt. *dauþs* (mortuus; se Gram. II. 238, 239). I fall uttalet, som ofta gifver mera ledning än den skriftliga teckningen, vid detta tillfalle har något vitsord, så är det till förmån för ett adjektift ursprung; ty man både talar och skrifer *död* (mortuus), icke

* Gottl. L:s *doyr* kan här mindre tagas i beräkning; dels emedan det i samma Lag framträdande *oy*, i allmänhet motsvarande Isl. *ey*, någon gång motsvarar Isl. *au* (t. ex. 26: 8 *soyþr*, Isl. *sauðr*); dels emedan i Gottl. L. lika litet, som i annan Svensk skrift, öfvergångsljud fins i presens af starka verb. Ån mindre upplysning lemnar det vanliga Svenska *dör*, eftersom vårt *ö* föreställer både *au* och *ey* uti Isl. Jfr. dock *strö*.

** GRIMM anser Isl. *dó* motsvara Mös. Göt. *dau*, och att dermed det Isl. verbet öfvergått till en annan följd af vaxel-ljud; d. v. s. att Isl. *dey* står i st. f. Mös. Göt. *diva*, Isl. *dáinn* för Mös. Göt. *dávans* (Gram. I, uppl. 3, s. 467).

dödd; fastän det både talas och skrives *strödd*, *nådd*, *sedd*, *trodd* m. fl.

strö, Mös. Göt. *straujan*; Isl. *strá*, *strái* (strör), *stráði*, *stráðr*. Bonavent. s. 134 har *ströia* (strö); Cod. Bur. s. 504: *lætin alla gatuna strö meþ blomstar*; 493 *ströþe*; Bonavent. s. 135 *strödde*; men 134 part. preter. *ströiadha* (akus. fem.). Gust. I:s Bib. har, Matth. 24: 8, *strödde*. I Gottländskan är infin. *strái* (SÄVE s. 244).

Vi förbigå sådana hit hörande verb, som äro i allmänna språket alldeles utgångna, t. ex. *læa* eller *læ* (Isl. *liá*, låna ut), *göa* eller *gö* (Isl. *geya*, skälla, bespotta), det senare dock i flere munarter kvarstående. Likaledes må här lemnas å sido de dialektiska *kny* (knysta), *ty* (räcka till, förslå), *ty sig till* (hylla sig till), *varsko* (varna) m. fl. Snarare kunde upptagas det i hvardags-tal allmänna *fri sig* (försvara sig). Hos P. Månsson läses s. 15 *frij* (försvara, skydda) *sin del*. Detta verb är troligen ej en förkortning af *fria* (befria), utan af *frida* (freda), t. ex. Södm. L. Add. 1: 3 *han scal ok almogha sin allan friča ok frælsa*.

Återblick på tredje konjugationen.

Om man samlar resultaten af nyss meddelade historiska framställning, och jemför de enstafviga verbens forna böjning med de förut (s. 116) uppdragna kännetecken för 3 konjug., så visar sig: a) att, jemväl i våra äldsta minnesmärken, verbet öfverallt har vokaliskt slutande stam, så snart det har allt igenom svag böjning (t. ex. *tea*, *forsma*); samt i infin. ofta, derförutan, vokalisk utgång (t. ex. *sia*, *boa*, *sla*). b) att äfven i fornspråket infin. oftast innehåller den nakna stammen, när dess vokal är *a*, Isl. *á* (t. ex. *fa*, *na*, *fla*, *sla*); men annars, i de äldsta tiderna, gemenligen är försedd med infinitiv-tecken (t. ex. *tea*, *roa*, *troa*, oftast *sia*, *boa*); i färre fall deremot har konsonantisk känne-bokstaf (t. ex. *ganga*, *standa*). c) att stammen alltid tätt anslutit sig till det svaga tempus-tecknet (t. ex. *dipi*, *buþi*, *flufi*; *teeth* d. v. s. *te-þ-t*, *nat* d. v. s. *na-þ-t*);* samt till person-konsonanten i pres. sing. af indik. (t. ex. *ser*,

* Äldre VGL:s *nait* torde böra betraktas såsom kvarleva af en utdöd stark böjning (jfr. Isl. *sá*, *flá*, *klá*. *þvá* m. fl.); i annat fall såsom ett af ålder kvarstående partic. med afledt *i*.

bor, flyr, dör, Gottl. L. *doyr*); åtminstone under den senare medeltiden, äfven i 4 pl. (t. ex. *seem, flym, fam, gam, staam*), och 2 pl. (t. ex. *fan, gan*); men icke i 2 pl. af pres. konjunkt. (t. ex. *flyin, slain*). *d*) att stammen kunnat beledsagas af vokal, också utan påföljande konsonant, i 3 pl. af pres. indik., nemligen då infin. har sin vanliga ändelse (t. ex. *boa, döia*); likaledes i pres. konjunkt. sing. (t. ex. *boe, fai, slae, försmae, döe*); någon gång i impf. indik. pl. af starka verb (t. ex. *tuu, doo*). *e*) att fördubblade tempus-tecken icke märkas (*strödde*, hos Bonavent., är sannolikt felskrifvet, om ej feltryckt). *f*) att part. presens är på *-andi* eller *-ande*, öfverhufvud taget (se ytterligare i tredje Boken, under Part. pres.); någon gång, i verb på *a* (Isl. *á*) uti stammen, på *-nde* (t. ex. *thwande, forsmande, nidherslande*; jfr. *bonde*, förut *boandi*), hvilket, märkligt nog, fullkomligt öfverensstämmer med det Forn-Fris. *fande, slande*, och till äfventyrs har sin lilla andel i den gamla participial-ändelsens hastiga öfvergång till *-ende*.

Betraktar man uppmärksamt de enstafviga verbens art och historiska utveckling, så finner man 3 konjugationens uppkomst i vissa delar förberedd. Då man icke, såsom Danskarne i de flesta fall gjorde, till 4 konjug. öfverflyttade verb med vokalistiskt slut, utan fortfarande höll sig i spåren af 2 konjug.,* så skulle den tilltagande uteslutningen af infinitivens vokal (*-a*) lätt gifva anledning till undertryckande af personal-ändelsens (*-i* eller *-e*, *-u* eller *-o*, *-a*); äfvensom stammens vokalska utgång påkallade skyddet af förstärkta tempus-tecken; medan part. presens, uti de i omdaning stadda verben, mera blottställdes för intrycken från den påträngande Danskan, som jemväl i annat skakade på det Svenska verbal-systemet. Också är det först efter den genomgångna kampen med den Danske fränden, som vårt modersmål har att uppvisa en ny, fullständig verbal-böjning, den här afhandlade 3 konjug. I Gust. I:s Bibel träffas icke blott *didde, boodde, troodde, tvådde, strödde, fått, gått*; men äfven *seende, boende, troende, gående* o. s. v., — allt i regelbunden ordning.

Oberäknadt de ofvanför antydda verkande krafter, till framalstrande af en ny, själfständig konjug., kan en orsak der-

* Äfven Isländskan har några sådana verb efter 4 konjug., t. ex. *fría* (göra fri), *spéa*, *þúa* m, fl.; men dessa hafva icke hos oss öfvergått till den 3:e.

till måhända sökas i den omständigheten, att uti flertalet af hit hörande verb råder hård vokal; alltså ett ljud, som i allmänhet ej vill rätt väl egna sig för 2 konjugationens vanliga flexion. Man träffar nemligen ofta *o* (alltid med dess egna ljud, Isl. *ó*) och *å*; men icke 2 konjugationens hufvud-vokal, *u*. Emellertid kommer förhållandet att, i sistnämnde del, ändra sig, om, såsom icke är osannolikt, åtskilliga verb skulle komma att förkortas, och särdeles sådana, som ega *d* näst efter stam-vokalen, skulle i framtiden allt mer få denna konsonant utnött, hvarigenom de komme att omedelbart med 3 konjug. inför-lifvas. Man kan redan nu få höra, i vårdslost tal, *rående* (rådande), *beende* (bedjande); och får man väl *rå*, *rår* att alltid, och i alla bemärkelser, motsvara *råda*, *råder*: kan man bringa till anseende det *bedde* (för *bad*), som ur barn-kammaren söker sig luft, så blir participet på *-ende* här med tiden lika lagligt, som det i *stående* och *seende* m. fl. länge varit. I allt dylikt parar sig tyngdkraften med rörelse-kraften, den omedvetna med den intelligenta verksamheten.

Bland frågor, som närmast ordna sig kring 3 konjug., är äfven den om ursprungligheten af vokal-slut i verbets stam. Håller man sig blott inom det Germaniska fältet, och dels öfverväger vissa företeelser uppå det Skandiska området, dels sammanställer våra enstafviga verb med de, i hänseende till roten, motsvariga uti de äldsta Tyska språken, så vinner man, i de flesta fallen, en erfarenhet, som motsäger denna ursprunglighet. Först och främst finner man *ganga*, *standa*, till och med *fanga*. Vidare Isl. *hlóg*, *hlegenn*, *flugó* (flydde), *flóg* (flådde), *flegenn*, *slóg*, *slegenn*, *þvegenn*, *bioggom*; Färöiska *suggia* (se); Forn-Sv. *buk*, *buku*, *sagh*, *saghum*, *saghu* o. s. v. Sedan Mös. Göt. *gaggan*, *standan*, *fahan*, *slahan*, *tvahan*, *hlahjan*, *saihvan*; F. Hög-T. *kankan*, *vliohan* o. s. v. Äfven uti böjningen af A. Sax. *gan* (jemte *gangan*), *flon* (fly), *slean* (slå), F. Fris. *fa*, *sla*, Medel-Hög-T. *gan*, *stan*, framträda här och der former med konsonantisk känne-bokstaf. — Å en annan sida förekommer, att vokal-slut i stammen ofta är en egenhet hos verbet, uti språk, som med de Germaniska stå i nära skyldskap. Så i Lat., t. ex. *ire* (d. v. s. *i-re*), *quire*, *flare*, *luere*, *nuere* m. fl. Åtskilliga former i Grek. hafva föranledt uppställningen af stamverben *ἄω*, *ἔω*, *ἴω*, *ὄω*, *ῥω*, *βόω*, *ῥέω*, o. s. v.

Bopp upptager i Sanskrit en egen klass för vokalistiskt slutande rötter, bland hvilka man träffar *i*, gå (jfr. Lat.); *bu*, vara (jfr. vårt *bo*); *ga*, gå; *sta*, stå (se Vergleichen Grammatik s. 124 — 125). Också blir, med anledning af främmande språk, utaf GRIMM anmärkt, att nasal-ljudet i Mös. Göt. *binda* (binder), *standa* (står), *gagga* (går) förmodligen icke är radikalt: att till och med *d* måste fränkännas *standu*, såsom F. Hög. T. *stam*, Lat. *sto*, Slav. *stoju* utvisa (Gram. I, uppl. 2, s. 4060). Icke dessmindre förnekar han i German-språk rötter af blott vokal, såsom Sanskrit. *i*, gå, *i*, önska (II. s. VI), och vill ej hos dem i det egentliga verbet och nomen antaga vokal-slut, annorlunda än på sin höjd såsom skenbart, då konsonanter bortfallit (s. 2). Dessa till utseendet något stridiga satser torde kunna förenas, om meningen antages vara, att German-språken, inom sig sjelfva förklarade, icke leda till förutsättning af ett ursprungligt vokal-slut, i de omförmälta fallen. Men — kan invändas — af samma skäl som, inom Tysklands lärda verld, de Forn-Tyska språken, af hvilka man har äldre lemningar än af de Skandinaviska, anses stå källan närmare, och i flere delar otvifvelaktigt förråda det: af samma skäl böra ock Sanskrit, Grekiska och Latin, af ännu högre ålder, anses innebära högre vitsord om ursprunglighet. I de rigtningar således, uti hvilka den Skandiska språkgrenen aflägsnar sig från den Tyska, men närmar sig de ännu äldre, kan den förstnämnde icke så lätt af-föras ur räkningen. Huru ringa vikt man än må härpå lägga, måste någon uppmärksamhet lånas åt det märkvärdiga faktum, att de Sanskrit. *ga*, *sta* äro helt och hållet Svenska. Tre alternatit kunna här tänkas. Det ena, att Svenskan, i kraft af en inneboende benägenhet för vissa förkortningar, bland dem apokope, tillfälligtvis kommit att stämma med Sanskrit. Det andra, att hon, drifven af en inre dunkel nödvändighet, blifvit föranlåten att återgå till den äldsta formen. Det tredje, att den genuina skapnaden kunnat, sedan oberäkneliga tider, åtminstone i vissa nejder, hafva oskadd bibehållit sig uti talspråket, ån-skönt den endast långsamt förmått att i bokskrift göra sig gällande. Hvert och ett af dessa vexelfall har något, som förordar detsamma. Det första, att, enligt våra inhemska skriftliga språkhäfder, den vokalistiska utgången i en del verb är bevisligen yngre, och kan anses åstadkommen genom förkortning.

Det andra, att odlingens gång, inom och utom språkets landmären, ej sällan framkallar den iakttagelsen, att mennisko-släktet eller den enskilde slutligen, efter långa irrfärder, återkommer till den första utgångspunkten. Det tredje, att flere nu lefvande dialekter äro i vissa delar af ordböjningen (t. ex. den starka verbal-flexionen), än mera i ljud-systemet, vida äldre än den äldsta nu kända Svenska bokskrift, och ömsom stå Isländskan eller runorna, ömsom Mös. Göt. eller Grekiskan nära. Slutligen kan frågas: när i *standa* hvarken *n* eller *d* är radikalt, hvarföre kan det ej vara så äfven med andra konsonanter i andra verb? När icke blott Latinet, men Slaviskan, till och med F. Hög-T., mäktar vittna emot Mös. Göt., hvarföre skulle ej Sanskrit kunna det? Måhända skall den jemförande språkforskningen en dag lemna nyckeln till denna gåta.*

FJERDE KAP.

Fjerde konjugationen.

Dess kännetecken.

Fjerde konjugationens, d. v. s. de starka verbens lifselement och mest framstående egenhet ligger i den ursprungliga förvandlingen af rotens ljud, d. v. s. i *vexel-ljudet*; i motsats till *tempus-tecknet*, som utgör de tre föregående konjugationernas, de svaga verbens, samfälda kännemärke. Då i Skandiska språk endast få och lätta spår efter reduplikation kunna märkas, blir man nödsakad att, i första och sista rummet, lägga vikt på detta mer eller mindre genomgripande ljudskifte,

* GRIMM har nyligen, ehuru icke af förevarande anledning, återkommit till detta ämne. Utan att vilja erkänna *da, sta, i*, såsom sådana, förutsätter han rötterna *did* (för F. Hög-T. *tuom*, gör, Lat. *do*, Lith. *dumi*, Grek. *διδωμι*, Zend. *dadhami*, Sanskr. *dadami*), *stap* (för Mös. Göt. *standa*, F. Hög-T. *stam*, Lat. *sto*, Lith. *stowmi*, Grek. *ιστημι* Zend. *histami*, Sanskr. *tistami*), *id* (för Mös. Göt. *iddja*, gick, Ang. Sax. *eode*, Lat. *eo*, Grek. *ειμι*, Lith. *eimi*, Sanskr. *emi*, Lith. infin. *eiti*, Slav. *iti*); och om denna uppställning befinnes grundad, ser han deruti ett nästan afgörande bevis för nödvändigheten af konsonantiskt slutande stammar (Gesch. II. 884—889). Antagandet i afseende på *stap* motsäger icke hvad här frammanföre (s. 123) blifvit yttradt.

som är för alla German-språk gemensamt, och, i sin hufvudbeståndsdel, för alla detsamma. Under det öfvergångs-ljudet innebär blott en liksom öfvergående verkan, genom den ursprunglige vokalens utbyte mot en närbeslägtad, och den förres dymedelst åstadkomna fördunkling, såsom man antager, till följd af ett verklig synligt eller förutsatt *i* eller *u* uti nästföljande stafvelse (t. ex. då *val* utbildas till *välja*): under det återgångs-ljudet innebär en reaktion, hvarigenom den fördunklade vokalen återvinner sin första klarhet (t. ex. då af *välja* blir *valde*, *vald*); så innebär vixel-ljudet en ur språkets djupaste inandöme utströmmande hemlighetsfull kraft, hvarigenom rot-vokalen, utan all yttre inverkan, blott i förmågo af sin inneboende bildnings-drift, förvandlar sig i en helt annan, dock efter en gifven natur-lag, i en själfnödvändig ljudföljd (t. ex. *gripa*, *grep*, *gripen*; *brinna*, *brann*, *brunnen*). Denna högsta och yttersta alstrings-kraft frambringar åtskilliga förhållanden, som för den starka verbal-böjningen äro konstitutiva, och hvilka, efter språkets *nuvarande* skick, kunna under följande hufvudpunkter uppfattas: 1:o rot-vokalens förvandling uti impf. indik. sing., i starka verb öfverhufvud; med undantag af *sofva*, *komma* och det sällan starkt böjda *heta*. 2:o för vissa verb nytt ljudskifte i impf. indik. pl., hvars vokal öfvergår till impf. konjunkt. och part. preter. (*brunno*, *brunne*, *brunnen*). 3:o för alla starka verb, uti impf. och part. preter., saknad af allt tempus-tecken, såsom tillsats åt stammen (*brann*, *brunno*, *brunnen*, af *brinn-a*), eller följande på aflednings-bokstaf (*svor*, *svure*, *svuren*, af *svär-j-a*). 4:o i sing. af impf. indik., den i hänseende till vokal förvandlade roten blott och bar (*grep*, af *grip*; *brann*, af *brinn*); äfven då aflednings-bokstaf fins i infin. (*bad*, af *bed*, ursprungligen *biþ*, hvaraf *bió-i-a*). 5:o i pl. af impf. indik., o till ändelse i 1 och 3 pers. (*grepo*, *brunno*). 6:o ett själfständigt, från sing. af impf. indik. skildt, med pl. af samma modus alltid i afseende på stam-vokal öfverensstämmande impf. konjunkt. (*grep*, *grepo*, *grepe*; *brann*, *brunno*, *brunne*). 7:o ett part. preter. på *-en*, supin. på *-it*; antingen med samma stam-vokal som den oförändrade roten (*grip-en*, *grip-it*); eller som pl. af impf. indik. (*brunn-o*, *brunn-en*, *brunn-it*), d. v. s. lika med impf. konjunkt. tillagnande sig det förvandlade rot-ljudet i pl. af impf. indik.

Denna konjugation är således betydligt mera invecklad och mångsidig, än någon af de öfriga; i vissa delar enklare nu än fordom, i andra söndersplittrad och regellös. För att sättas i tillfälle, dels att klart fatta vårt fornspråk, i dess rätta art och i dess ställning till syskonen, dels att inse grunden för hvarje-handa i det nu lefvande språket befintliga ojemnheter, motsägelser och mer eller mindre skenbara afvikelser från det normala, får man taga ett långt steg tillbaka.

Redan i den äldre afhandlingen om Bokstäfverne utgår GRIMM från den satsen, att de tre korta vokalerne *a*, *i*, *u*, äro de ursprungliga och äldsta af alla vokal-ljud (Gram. I, uppl. 2, s. 571). I sin senare behandling af Ljudläran antager han likaledes, såsom organiskt, tretalet *a*, *i*, *u*; eller *i*, *a*, *u*; sålunda, att *a* utgör källan och midten, *u* djupet, *i* spetsen; ur brytningen mellan *a* och *i* blir *e*, mellan *a* och *u* blir *o*; höga och klara äro *e* och *i*, djupa och dunkla *o* och *u*, mellan hvilka *a* håller midten, men, orent uttaladt, blir på ena sidan *ä*, på den andra *å*; vid båda ändarne, nemligen vid spetsen *i* och djupet *u*, gränsar vokalismen till konsonantismen; här utveckla sig half-vokalerne *j* och *v*, hvaremot vid midten *a* ingen dylik half-vokal är tänkbar (I, uppl. 3, s 33). Detta, tillämpadt på vixel-ljudet, yttrar sig i 5 ljudföljder, nemligen:

I	<i>a</i>	<i>i</i>	<i>u</i>	<i>u</i>
II	<i>a</i>	<i>i</i>	<i>e</i>	<i>i</i> , <i>u</i>
	<i>a</i>	<i>u</i>	<i>e</i>	<i>u</i>
III	<i>a</i>	<i>o</i>	<i>o</i>	<i>a</i>
IV	<i>i</i>	<i>ei</i>	<i>ai</i>	<i>i</i>
V	<i>u</i>	<i>iu</i>	<i>au</i>	<i>u</i> (s. 557).

Dessa ljudföljder äro emellertid blott theoretiskt antagna. Uti de två första följderna, liksom i den tredje, må visserligen *a* betraktas såsom den ursprungliga grund-vokalen, hvilket ock af beslägtade språk intygas; men egenheten af det Germaniska vixel-ljudet kräfver en jemkning. Det är i vår känsla djupt inpregladt, att vokalen i presens sättes såsom första ljud, och så blir andra och tredje i impf.; hvilket bevisas ej blott af de svaga verben, i hvilka man utgår från presens,* utan ock

* Så alltid i Mös. Göt.; icke alltid i Skandinav-språken, hvilkas vokal-förvandlande svaga verb hafva i presens en vokal, som tydligen intager en sekundär ställning.

af de reduplicerande, der presens äfven ligger till grund. Utan afseende således derpå, att i några befryndade språk den vokal är rot-ljud, som i Germaniska får betraktas såsom vëxel-ljud, och tvertom den Germaniska roten synes som försvagad,* måste man, för att ej förirra sig inom sitt eget språk, ställa dess egen regel främst. Sålunda modifieradt blir schemat för Mös.Göt. följande:

I	<i>i</i>	<i>a</i>	<i>u</i>	<i>u</i>	
II	{	<i>i</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>i, u</i>
		<i>u</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>u</i>
III	<i>a</i>	<i>o</i>	<i>o</i>	<i>a</i>	
IV	<i>ei</i>	<i>ai</i>	<i>i</i>	<i>i</i>	
V	<i>iu</i>	<i>au</i>	<i>u</i>	<i>u</i> (s. 557—559).	

* Detta tyckes häntyda på BOPPS, med betraktande af vokal-ställningen i Sanskrit, yttrade åsigt, att i GRIMMS 10:e, 11:e och 12:e konjug. *a* uti impf. är den verkliga rot-vokalen, som uti presens är försvagad till *i*; men icke omvändt, *i* uti presens förstärkt till *a* uti impf. (Vergleich. Gram. s. 349). Utom hvad GRIMM i det ofvan anförda framställt, utlåter han sig särskildt om Mös.Göt., att grund-vokalen kan vara förlagd så väl i presens som impf., så väl i impf. sing. som pl.: att der grund-vokalen uppträder i impf., finnes städse ljudskifte mellan sing. och pl.; hvarest han åter herskar i presens, har impf. blott ett vëxel-ljud (Gram. I. uppl. 3, s. 70). I våra vokal-förvandlande svaga verb, hvilka, såsom sådana, sakna motbilder i Mös.Göt., framträder likaledes grundljudet i impf. (t. ex. *valde*); hvaremot presens, liksom infin., har öfvergångs-ljud (*väljer, välja*). Men GRIMM håller före, att der *a, i, u*, vëxla i German-språken, icke ett försvagadt ljud (såsom *ä, af a*), utan vëxel-ljud, förefinnes (s. 363). Enligt dessa satser är *a* uti *brann, gaf, förnam*, grundljud; *i* uti *brinna, gifva, förnimma*, vëxel-ljud (enligt GRIMM; försvagadt ljud enligt BOPP). Dessa verb få nytt vëxel-ljud i impf. pl. (*brunno, gifvo, förnummo*, af hvilka dock det sista har i Ny-Svenskan annan vokal än i forn-språket), emedan grund-vokalen framstår i impf. sing.; men intet sådant gifves i *foro*, emedan grund-vokalen fins i presens *far*. I *välja* åter är försvagadt ljud. — I sammanhang härmed må nämnas, att GRIMM företer ett antal Tyska substantif och interjektioner, der roten redupliceras, med användning af ljudföljderna *i, a*, eller *i, a, u*; såsom *klingsklang, virrvarr, bambum* m. fl., hvilka aldrig förekomma såsom *klangkling* o. s. v.; hvaraf erfares, att man sedan gammalt ansett *i* för primärt ljud, från hvilket man utgått, för att komma till *a* (s. 362). Äfven vårt modersmål eger dylika vëxel-ljudande reduplicationer, t. ex. *klingsklang, pingpang, virrvarr, sicksack, snicksnack, tick tack, knick knack, pick och pack, klitsch klatsch, mischmasch, tissla och tassla; piss, pass, puff; tripp, trapp, trull; snipp, snapp, snorum*; af hvilka de flesta visa sig såsom rena reduplicationer. — I sitt nyaste verk yttrar GRIMM, att man här kan antaga en högre rang för *a*, i så måtto att ljuden uti främre stafvelsen eller ordet synas inehålla en sekundär, svagare potens (Gesch. II. 363). Åsigtigen har alltså närmat sig BOPPS.

Om man nu, i sin ordning, använder dessa formler på den af GRIMM flere år förut framställda verbal-böjningen, så visar sig, att de temligen nära inträffa med de 6 Mös.Göt. konjug., som icke undergå reduplikation. I ändamål att åskådliggöra det ömsesidiga förhållandet, lemnas här ett efter de fem ljudföljderna uppgjortt thema, som inbegriper Mös. Göt., Isländska, Forn-Svenska och nuvarande Svenska:

I	Mös. Göt.	<i>brinnan</i>	<i>brann</i>	<i>brunnum</i>	<i>brunnans</i>
	Isl.	<i>brenna</i>	<i>brann</i>	<i>brunnom</i>	<i>brunnenn</i> ,
	F. Sv.	{ <i>brinna</i> <i>brenna</i> }	<i>bran</i>	<i>brunnum</i>	<i>brunnin</i>
	N. Sv.	<i>brinna</i>	<i>brann</i>	<i>brunno</i>	<i>brunnen</i>
II a)	Mös. Göt.	<i>giban</i>	<i>gab</i>	<i>gebum</i>	<i>gibans</i>
	Isl.	<i>gefa</i>	<i>gaf</i>	<i>gáfom</i>	<i>gefenn</i>
	F. Sv.	<i>giva</i>	<i>gaf</i>	<i>gavum</i>	<i>givin</i>
	N. Sv.	<i>gifva</i>	<i>gaf</i>	<i>gáfvo</i>	<i>gifven</i>
II b)	Mös. Göt.	<i>niman</i>	<i>nam</i>	<i>nenum</i>	<i>numans</i>
	Isl.	<i>nema</i>	<i>nam</i>	<i>námom</i>	<i>numenn</i>
	F. Sv.	<i>nima</i>	<i>nam</i>	<i>namum</i>	<i>numin</i>
	N.Sv.(för-)	<i>nimma</i>	<i>-nam</i>	<i>-nummo</i>	<i>-nummen</i>
III	Mös. Göt.	<i>faran</i>	<i>for</i>	<i>forum</i>	<i>farans</i>
	Isl.	<i>fara</i>	<i>fór</i>	<i>fórom</i>	<i>farenn</i>
	F. Sv.	<i>fara</i>	<i>for</i>	<i>forum</i>	<i>farin</i>
	N. Sv.	<i>fara</i>	<i>for</i>	<i>foro</i>	<i>faren</i>
IV	Mös. Göt.	<i>greipan</i>	<i>graip</i>	<i>gripum</i>	<i>gripans</i>
	Isl.	<i>grípa</i>	<i>greip</i>	<i>gripom</i>	<i>gripenn</i>
	F. Sv.	<i>gripa</i>	<i>grep</i>	<i>gripum</i>	<i>gripin</i>
	N. Sv.	<i>gripa</i>	<i>grep</i>	<i>grepo</i>	<i>gripen</i>
V	Mös. Göt.	<i>biudan</i>	<i>bauf</i>	<i>budum</i>	<i>budans</i>
	Isl.	<i>bióða</i>	<i>bauð</i>	<i>búðom</i>	<i>boðenn</i>
	F. Sv.	<i>biuþa</i>	<i>bøþ</i>	<i>bupum</i>	<i>bupin</i>
	N. Sv.	<i>bjuda</i>	{ <i>böd</i> <i>bjöd</i> }	{ <i>büdo</i> <i>bjüdo</i> }	{ <i>buden</i> <i>bjuden</i> }

För den tredje art af andra ljudföljden, som har *u* i infin. och presens, kunde anföras det af GRIMM till samma klass som *giban* räknade *trudan*, *traþ*, *tredum*, *trudans* (se dock härom vidare under I Isl. klassen); Isl. *troða*, *trað*, *tráðum*, *troðinn*; likväl i Isl., så väl som Forn-Sv., med vacklande vokal i impf.; i nuvarande Sv. utan alla tecken till stark flexion.

Slutligen antager GRIMM, för de vaxel-ljudande reduplikativa verben i Mös. Göt., en 6:e ljudföljd: *e, o*, eller *ai, o* (s. 69—70); hvilken dock mera som undantag än regel framträder; t. ex. *greta* (gråter), *gaigrot* (gret); *laia* (beler), *lailo* (belog). De reduplicerande verben öfverhufvud upptaga i presens aldrig den vokal, som i de 5 vanliga ljudföljderna tillhörer presens, utan i stället impf.; hvarföre ett förgånget thema måste ligga till grund; t. ex. för *salta* (saltar), *saisalt* (saltade), ett *silta*, hvarmed T. *sülze* sammanhänger (s. 565); väl ock våra *sylt, sylta*, af hvilka det sistnämnda redan af IHRE anses ega frändskap med *salt*.

Sådant är, i få drag, GRIMMS system för vaxel-ljudet (»ablaut»); så vida eljest ett så högligen inveckladt ämne kunnat i få ord framställas med någon klarhet.* I det hufvudsakliga sammanträffa GRIMMS 5 ljud-följder med dem, som ligga till grund för de 6 klasser, hvilka RASK antagit för den s. k. slutna hufvudarten, d. v. s. de starka verben, uti Isländskan; allenast med den skilnad, att man, i stället för RASKS *láta, lét, létum, látinn*, finner hos GRIMM vokal-formler, som svara till *nema, nam, námum, numinn*, samt *troða, trað, tráðum, tročinn*, hvilka båda verb blifva af RASK uppförda såsom anomalier under *gefa*; hvaremot GRIMM ställer *láta* i jembredd med det uti Mös. Göt. reduplicerande *gretan*; liksom han i allmänhet invid de reduplicerande verben i Mös. Göt. ställer de af RASK såsom afvikelser betraktade Isl. Det ena behandlingssättet kan anses så godt som det andra, emedan begge motsvara de särskilda synpunkter, som föranledt dem. GRIMM, utgående från Mös. Göt., som eger reduplikation, kan finna sig föranlåten att, genom bibehållande af samma klasser (hos honom benämnda konjugationer) för samtliga German-språken, i de särskilda fallen liksom antyda, hvilka verb, utom de Mös. Göt., till äfventyrs fordom reduplicerat; medan han derjemte, i och genom det samfälda klass-systemet, väcker uppmärksamhet på orsaken, hvarföre just de verb, som motsvara de reduplicerande i Mös. Göt., äro företrädesvis afvikande från

* GRIMM har sedan, vid sin utförligare framställning af ämnet, antagit 3 vaxel-ljudande konjug., grundade på de 3 ljudföljderna, af hvilka den 2:a senare alternativt nu har vokalerne *u, a, o, u* (Gesch. II. 246). De reduplicerande konjug. åter hafva blifvit 2 (ibid. 266—267).

den vanliga ordningen. RASK åter, som håller sig inom det Isländska området, hade intet skäl att underhålla en fortfarande jämförelse med något, som derinom ej var till finnas. Än mindre kan man känna sig uppfordrad, att på Svenska grammatiken lämpa en främmande måttstock; allt mer oanvändbar, ju mera språket är aflägsat från det föremål, derifrån måttet tagits. Att draga nytta af en med Forn-Tyska språk anställd sammanlikning, står oss ändå öppet; och då RASKS schema är i det hela så tillfredsställande som något annat, må det här tjena till utgångspunkt; liksom i första Boken, vid böjnings-mönstrens uppställning.

Hvilketdera af konjugations-systemen, man rådfrågar, RASKS eller GRIMMS, så vinnes samma erfarenhet, hvad angår vårt nuvarande modersmåls ställning till fornspråken. Det Isl. *nema* t. ex. skiljer sig från Mös. Göt. *niman*, i afseende på vokal i impf. pl.; men vårt *förnimma* skiljer sig deruti från båda; *förnnummo* stämmer lika litet med Mös. Göt. *nemum* som med Isl. *námom*. Detta verb går nu lika med *brinna*. Från *fara* skiljer sig *låta* endast genom vexlingen af olika vokaler, men liknar det i vexel-ljudens antal och läge, de särskilda tempus emellan. Sedan uti *bjuda*, liksom *skjuta*, hvarken i uttal eller teckning mer finnes diftongen *iu*, utan blott konsonanten *j* och grundvokalen *u*, densamme för infin. och presens som för part. preter., hvilket dessutom oftare har *bjuden* och *skjuten* än *buden* och *skuten*: sedan, vidare, impf. pl. är *bjödo*, *sköto*, icke mer *budo*, *skuto*, hafva äfven dessa 2:ne verb erhållit samma utmärkande drag, som *fara*, neml. ett vexel-ljud. Sammalunda med *gripa* (se vidare s. 37). Man blir alltså i sjelfva verket inskränkt till 3:ne klasser: *gifva*, *fara*, *brinna*. Men *gifva* står nästan ensamt. Man kan, helst i ett lefvande språk, icke för ett par verbs skull göra en särskild klass; om man så förfore uti Isl. grammatiken, finge man lika lätt 46 som 6 starka verbal-klasser. Vill man, hvad Svenskan beträffar, lefva i det närvarande, så blir man tillbakaförd på 2:ne sådana. Då likväl det nuvarande förhållandet ej kan gifva upplysning om det föregående, det nya språket ej kan förklara det gamla, men väl tvertom, är dermed också vägen för ett ändamålsenligt förfarande anvisad. Här blir således platsen för en granskning af

De starka verbens forna böjning.

Till öfversigtens underlättande upptagas verben i samma ordning, som den i första Boken valda, grundad på indelningen i 6 klasser för Isländskan. Mönster-verbena ställas i spetsen för hvarje klass, med underlydande anomalier. För att angifva Svenska forn-språkets ställning, å ena sidan mot Isländskan, å den andra mot vårt nuvarande språk, blifva bevisställen valda med särskildt afseende på dessa 2:ne förhållanden; hvarförutan, då så kan vara tjenligt, verbets thema i Mös. Göt. eller annat Forn-Tyskt språk blir, hufvudsakligen efter GRIMM* och RASK, uppstaldt, i infin., 1 sing. af pres. indik., 1 sing. och pl. af impf. indik., samt part. preter.; uti Isl. äfven impf. konjunkt., såsom i det språket af en egen natur.

I Isl. klassen: *giva, sova, væva, biþia, qvæþa, troþa, liggia, þiggia, væga, fræga, læka, vræka, fiæla, stiæla, nima, koma, dræpa, vara, bæra, skæra, æria, gæsa, læsa, gita, sitia, æta, forgæta, fræta, miæta, seia.*

giva; Mös. Göt. *giban, giba, gaf, gebum, gibans*; Isl. *gefa, gef, gaf, gáfom, gæfa (gáfve), gefenn.* VGL. I. A. B. 21: 1 *giua*, Gottl. L. 7: 4 *giefa*; VGL. I. R. B. 5 pr. *iak giuar*; G. B. 7 *givær bonde*; 4: 2 *giffs*; Cod. Bur. 50: 2 *gaf*; *gave* (gáfve); s. 77 *þe gouo*;** Upl. L. Conf. *gawm wir*; VGL. I. G. B. 4: 1 *givin.* Härifrån härstamma *gift* (gáfva, hvaraf *hemgift, afgift, mellangift*; fordom äfven: *qvinnas bortgifvande till äkta, hvaraf giftinga*), *gáfva* m. fl.

sova; A. Sax. *svesan, svefe, sväf, svæson, svæfen*; Isl. *sofa, sef* (jfr. Ol. Hel. S. s. 37 *liggr þu oc sæfr*), *svaf, sváfom, svæfa, sofenn.* Cod. Bur. s. 19 *soua*; 20 *sof*; Gottl. Hist. 1: 4 *suafu* (3 pl., *sofvo*); VGL. I. O. 3 *dræpær maþær souen* (insomnad, *sofvande*) *man*; Kg. Styr. II. 54 *hwat* (ehvad) *han war wakin ælla souin.* Gottl. dialekten har *svifä* eller *sifä* eller *syfvä, svaf, sifven*; jemte de svaga formerna *sifdä, syfdä, svifdä, sifdar* (jfr. SÄVE s. 242). En

* Dock med uteslutande af hans tecken öfver vokalerne. För att ej missförstå dem, fordras särskild kännedom af hans i denna del uppjorda system. I Mös. Göt. är GRIMMS verk jemfördt med GABELENTZ och SCHULZES.

** Dalin (Hist. I. 23) har ett oorganiskt *gufvo*.

afkomling från detta verb är det transit. *söfva* (Isl. *svæfa*); äfven *sömn* (Isl. *svefn*). Jfr., under V klassen, *sviva*.
væva; F. Hög-T. *wepan* (moveri huc illuc, vagari, texere; se GRIMM, Gram. II. 24), *wipu*, *wap*, *wapumes*, *wepaner*; Isl. *vefa*, *vef*, *vaf* eller *vóf* eller *óf*, *váfom* eller *ófom*, *ofenn*. Ivan 4435 *vafuo*, Gustaf I:s Bib. 2. Kg. 23: 7 *woffwo*. Hos TJÄLLMANN *vof*, *väfet*. I dialekter träffas *vaf* (t. ex. i Dalsskan), *våf*, *vof*; part. preter. *väfven* äfven i allmänna språket, någon gång. Från detta verb utgå *våf*, *våft* (inslag i väf), *vefva* (förut *væfia*; se s. 80) m. fl.
bīþia; Mös. Göt. *bidjan*, *bidja*, *baþ*, *bedum*, *bidans*; Isl. *biðia*, *bið*, *bað*, *báðom* (Homil. 13: 1 *boþo*), *bæða*, *bēðenn*. VGL. I. G. B. 9: 5 *bīþia*; Run-Urk. 1974 *ik biþ* (jag beder), ÖGL. Kr. B. 21 *bīþær iak*; VGL. I. R. B. 1 pr. *han biþar*; 5 pr. *bīþi* (bede); Run-Urk. 1709 *bīþin* (beden, imperat.); Cod. Bur. 50: 3 *baþ*; *baþo*; 56: 3 *bīþit*; VGL. I. þ. B. 19 pr. *bīþin*; Södm. L. M. B. 20: 2 *obiþin*.
qvæþa; Mös. Göt. *qiþan* (dicere), *qiþa*, *qaþ*, *qefum*, *qiþans*; Isl. *qveða* (dicere, canere), *qveð*, *qvað*, *qváðom*, *qvæða*, *qveðenn*. VGL. I. A. B. 10 *qvæþæ* (säga); *qvæþær*; R. B. 5 pr. *þu koþ* (du sade), ÖGL. B. B. 39 pr. *þu kuat* (i 1607 års uppl. *kuapþ*).
troþa (trampa, tråda, träda); Mös. Göt. *trudan*, *trula*, *traþ*, *tredum* (?), *trudans*;* Isl. *troða*, *treð*, *trað* eller *tród*, *tráðom*, *træða*, *tröðenn* (Vejl. s. 60). Cod. Bur. 44: 4 *troþa*; 45: 1 *troþ* (trädde), Hert. Fredr. 338 *tradh*, Alex. 19 *trodh* (trampade); St. Rimkr. 23: 1 *tha wardom wy trodhone nider*; Gamla Ordspr. 262 *at hawa trudhit sina barnasko*.
liggia; Mös. Göt. *ligan*, *liga*, *lag*, *legum*, *ligans*; Isl. *liggia*, *ligg*, *lág* eller *lá*, *lágom*, *læggha*, *legenn*. I Forn-Svenskan är den vanliga böjningen *ligær* eller *liggær*; *la* (VGL. I. M. 2), sällan *lag* (Vestm. L. II. J. B. 15: 8); *laghum*; *laghi* (VGL. I. R. B. 9: 2); *lighat*. Starkt part. preter. märkes icke i fornskrift; om ej så kan tydas det i VGL. I. G. B. 5 pr. framträdande *lighæt*. Likväl har TJÄLLMANN (s. 213) *leget*;

* Enligt GRIMM, Gram. I. 342, II. 25; men SCHULZE upptager inga starka former, och GABELENTZ anar svag flexion. Af företalet till SCHULZES Gloss. kan märkas, att den af GRIMM angifna flexionen är blott theoretisk, nu modifierad till *trudan*, *truda*, *trad*, *trodum* (s. XVIII). Jfr. Gesch. II. 348.

Botin (169) *liggit*, hvilket senare är i yngre skrift och i tal temligen allmänt. I Stockholm och kringliggande nejd säges *lågat*, i Dalarne *lägäð*; på Gottland *liggen* (SÄVE s. 242). Adj. *förlügen* är Tyskt particip. Bland afkomlingar må nämnas *lag* (hvarf, ordning, skick, sällskap), *lag* (lex; ursprungligen plural af det föregående), *laga*, *lager* (n.), *läge*, *lagga* m. fl. *þigia*, *þiggia* (emottaga, få, tiggja; jfr. 3 konj. *di*, s. 120); A. Sax. *þicgean* (emottaga), *þicge*, *þah*, *þægon*, *þegen*; Isl. *þiggia* (emottaga, erhålla), *þigg*, *þág* eller *þá*, *þágom*, *þæga*, *þegenn*. Cod. Bur. s. 139 *at vi matom af guþi ævinnelekt lif þigia* (få); ÖGL. G. B. 11 pr. *þæn sum giuær ok hin sum þiggær* (emottager); Upl. L. Æ. B. 23: 2 *þa þiggi* (tiggja) *þæt barn sik fœpu*; ÖGL. B. B. 46 *hauær þæn handa mællum sum þa* (besitter den, som emottog); *sum þighat* (emottagit). Flere exempel anföras s. 124. Det nu brukliga *tigga*, efter 2 konjug., har endast den bemärkelse (mendicare), som förekommer i Upl. L. *væga*; Mös. Göt. *vigan*, i *gavigan* (röra, skaka); Isl. *vega* (svänga, väga, fäkta, döda), *veg*, *våg* eller *vá*, *vágom*, *væga*, *vegenn*. Vestm. L. II. Kr. B. 5: 4 *væghær* (väger); Run-Urk. 1434 (från Skåne) *an va maþan vabn affi* (utan fäktade, kämpade, så länge han hade vapen); 1613 (från Gottland) *sum Nikulas vaah* (dödade); St. Rimkr. 44: 1 *swa at hwar thera siw liuspund* (Lifska pund, lispund) *woogh* (vägde); Cod. Bur. 45: 2 *vogho* (vägde); Gust. Is. Bib. Job 6: 1 *woghe*; Upl. L. M. B. 8 pr. *wærþær man wæghin* (dräpen) *ok slæghin*. VGL. I. A. B. 22 *tvær mærkær vægnær* (två vägda marker); Gottl. L. 19: 21 *oc vindr ai wapni vppi vegit* (och kan ej svänga upp med vapen). I dialekter höres impf. *vag*, *våg*, *vog* (vägde). Den gamla böjningen gifver sig tillkänna i orden *vigt*, *vagga*, *våg* (libra), *våg* (unda), *vüg*,* *vagn* o. s. v. *fræga*? Mös. Göt. *fraihnan* (quærere), *fraihna*, *frah*, *frehum*, *fraihans*; Isl. *frega* (spörja, d. v. s. fråga, förnimma), *freg*, *frág* eller *frá*, *frágum*, *freginn* (jfr. Gloss. till Edda Sæm). RASK uppställer *fregna*, *fregn*, *frág*, *frágo*, *freginn* (Anvisn. s. 286), således samma anomali som i Mös. Göt.; BJÖRN

* Det nära sambandet mellan begreppen: rörelse och väg, visar sig t. ex. i *gång* (itus, motus, via), Lat. *iter*, Fr. *passage*, Isl. *braut*, T. *weg* (väg, bort), Ital. *andate via* (gå er väg, gå bort).

HALDORSEN åter har *frá, freg, frág, fregid*; men *fregna* efter 1 konjug. I landskaps-lagarne saknas detta verb; men i andra handskrifter är det hit hörande impf. för ingen del sällspordt; t. ex. Flores 249 *tha Konungin thæsse tidhande fra* (förnam); St. Rimkr. 44: 1 *tha hertugans men the thet fragho*. Äfvenledes finner man i St. Rimkr. 33: 1 *ok kwnno enkte til thera fregna* (om dem förspörja); Alex. s. 13 *man fræghnar*; 103 *fræghnath*. Folkspråket eger på många ställen, hufvudstaden inbegripen, *fråga* (fråga), *frågade* eller *frågade*.

läka (stillare, manare); Isl. *leka, lek, lak, lekenn*. Upl. L. Kk. B. 2: 2 (hdskr. från medlet af 15:de seklet) *thæt som læker aa husom*. I Cod. Bur. 52: 2 läses: *lughin læk* (lägan framträngde) *undir hiuleno*; Patr. S. s. 23 *læk lughande brennestens* (svafvel-) *baal swa som stridhaste strömbær*. Men tvifvelsamt är, om *læk* skall föreställa impf. af *läka*, eller af *leka* (se II Isl. klassen), som i Forn-Svenskan har *læk*; i senare fallet vore bemärkelsen bildlig: spelade. Folk-språket har, på vissa ställen, *læk* (lakte, läckte); på andra den rena formen *lak*. Om böjningens uråldrighet erinras man för öfrigt af flere utom verbal-böjningen liggende ord. Kanske bör hitföras uttrycket i Upl. L. Kk. B. 2: 2 *boæ lakæ* (jfr. Isl. *laker*, stillatio) *a husum* (laga, afhjelpa takdropp på hus); ännu bestämdare *lake* (succus, liquamen), *lacka* (fluere; t. ex. *svetten lackar af hästen*), *läck* (Isl. *lekr*, rimosus), *läck* (stillatio; jfr. det i fraktsedlar använda talesättet: *fritt från läck och bräck*), *läcka*, (rima); dial. *lak* (byk), *laka* (byka; äfven: droppa). Det nuvarande *läka* eller *läcka*, efter 2 konjug., innefattar både: rimosum esse, och: stillare; t. ex. *kärlet läker* (är otätt, så att innehållet pinar sig ut; släpper droppvis ut det flytande ämnet); *det läker* (dryper).

vraka, vræka; Mös. Göt. *vrikan* (persequi), *vrika, vrak, vrekum, (vrikans)*; Isl. *reka* (pellere, ulcisci), *rek, rak, rákom, ræka, rekenn*. VGL. I. K. B. 22 *fra kiurkiu vrakæ*; R. B. 1 pr. *vrækæ*; ÖGL. Æ. B. 1: 1 *uraka bort*; Vaþ. 34: 3 *wrakær bort*, VGL. I. F. B. 5 *wrakær hem*; Hels. L. Æ. B. 6: 1 *rækær bonde hustru sinæ*; Gottl. Hist. 3: 24 *utan þuang reki til* (om ej nöd påtränger); Cod. Bur. 58: 2 *sua at þöm vrak*

atar (dem dref, d. v. s. de drefvo, tillbaka); s. 78 þu---
vrakt v (dref ur) *folke diæwlin vt*; Hels. L. Kp. B. 7 þa
giældi þæn sum wt rak; Bonavent. s. 169 *wrocx han*;
 Gottl. Hist. 1: 9 *racu* (i hdskr.; hos Hadorph *raccu*, 3 pl.);
 Cod. Bildst. s. 215 *the wroko*; Smål. L. 13: 4 *wrakin*;
 Södm. L. J. B. 17 *sum wrækin* (n. pl.) *æru*; ÖGL. B. B.
 44 *urakit*; Upl. L. V. B. 7: 5 *wrækit*; Bonavent. s. 69
wrak (imperat.) *mik ække fran thik*. Funnes ej det starka
 part. preter. *vrakin, vrakit* (jemväl på andra ställen och i
 andra hdskr. än de åberopade), svarande till imperat. *wrak*,
 så kunde misstänkas, att *wraka* vore ett från *wræka* ut-
 gånget svagt verb, liksom det nu gångbara *wraka* (förkasta,
 förklara för vrak): funnes i Mös. Göt. reduplikation, så kun-
 de den för infin. *wraka* och impf. *wrak* (jfr. subst. *wrak*)
 gemensamma vokalen *a* begripas (jfr. IV Kl. *valda*). Nu
 stadnar man i villrådighet; synnerligast som man icke lätt
 skyller på rättskrifningens ostadighet, då *a* så ofta och i
 olika handskrifter uppträder. För att kunna med någon
 tillförsigt antaga ett *wraka, vrok, vrakin*, af ålder fortbestå-
 ende tillika med ett *wræka, vrak, wrækin*, erfordras ett äl-
 dre *vrok* än det, som nu är att tillgå. Poetiskt förekom-
 mer ännu *vrok*, såsom arkaism. Gottländskan har *räkü,*
rok eller *rak, rüken* (SÄVE s. 242).

fala, fiæla (dölja)? Isl. *fela, fel, fal* eller *fól, fálum* eller *fól-
 um, fæli, falinn* eller *fólginn* (jfr. RASK, Vejledn. s. 61).
 Af stark form ser man hos oss inga lemningar. ÖGL. har
 Vaþ. 32: 4 *fialaþær* (dold). Från samma rot utgår det i
 samma lag förekommande *fialstær, fiælstær* (gömsla, göm-
 ställe); äfven i Stads L. Hgm. B. 1 *fiælstær*. I Göta dia-
 lekter nyttjas *fjüla* i meningen af: fylla, stoppa, t. ex. *fjü-
 la korf*; och *fjülster, fjüster* betyder: korfskinn.

stiala, stiæla, stæla; Mös. Göt. *stilan*; Isl. *stela, stel, stal, stäl-
 om, stæla, stolenn*. I landskaps-lagarne är infin. *stiala,*
stiæla, stæla; pres. indik. *stial, stiæel, stæl*; impf. *stal*; part.
 preter. *stolin, stulin*. Cod. Bildst. har s. 108 *stalo* (stulo).
 Vokal-brytning fins ej i subst. *styld*, nu *stöld*.

nima; Mös. Göt. *niman, nima, nam, nemum, numans*; A. Sax.
niman; Isl. *nema* (capere, percipere), *nem, nam, námom,*
næma, numenn. Cod. Bur. s. 7 *han formate ok eigh mer*

nima (lära); Kg. Styr. III. 57 *the sin barn wuha lata nima dygd ok snille*; Bonavent. s. 28 *nima book* (lära att läsa); Flores 1857 *swa at swærdhit nam ij sadhelin stadh* (fattade stad, d. v. s. fastnade, i sadeln); Bonavent. s. 32 *ække namom* (lärde) *vij thz*; Cod. Bur. s. 165 *en saloghar* (beklagansvärd, stackars) *siukar man numin* (lam, borttagen; jfr. L. *membris captus*) *ok onytar* (vanför); Alex. s. 104 *alle the aff mik numith gita* (vilja lära, egentl. lärt). Vissa allmoge-språk hafva såsom adj. qvar part. *nummen* (borttagen, betagen, domnad), och allmänna språket har hela verbet i *förnima*, ehuru till böjningen modifieradt. Det gamla *nima*, som alltid går starkt, liksom det motsvarande i alla Germaniska forn-språk och Ny-Tyskan (det Dan. *nemme* går svagt, men *fornemme* starkt), bör noga skiljas från landskaps-lagarnes *næma* (taga nam, pant hos gäldenär), som har svag böjning; t. ex. ÖGL. R. B. 3: 2 *næma, næmir, næmde, næmt*; hvilket verb är bildadt af det från *nima* utgångna subst. *nam* (pant; jfr. Isl. *nám*, occupatio). Det af IHRÉ uppställda *nama* är ingenstädes att finna. Det ännu förekommande *anamma* (så skrifvet, ej *annamma*), är helt visst under utländskt inflytande bildadt. I Wadst. Kl. R. läses s. 24 *anama*, 36 *anamar, anamath. koma, kuma*; Mös. Göt. *qiman, qima, qam, qemum, qumans*; Isl. *koma, kem* eller *köm, kwam* eller *kom, kvámom* eller *komom, kvæma* eller *kæma, komenn*; Homil. 17: 4 *keomr* (kommer), 44: 4 *kemi* (pres. konjunkt.), 6: 2 *keome* (impf. konjunkt.). I Forn-Svenskan vanligtvis *koma* eller *kuma, kombær* eller *kumbær, kom* eller *kum, komum, komin* eller *kumin*. Äfven Cod. Bur. så för det mesta; men 102 *kam paulus tel rom*. I Run-Urk. 2010 träffas *han kwam* (kom), 2011 *kam*; Gottl. L. 20: 16 *quam* (ännu på Gottland; jfr. SÄVE s. 215); Gottl. Hist. 1: 12 *þair quamu*; 3: 14 *quami* (impf. konjunkt.); 4: 6 *at buþ quamin* (3 pl. impf. konjunkt.). I vissa dial. säges *kömer* (pres. indik.). Sannolikt är, att Isl. haft i äldre tider *qvema*, Forn-Sv. *qvima. dræpa*; F. Hög-T. *tresfan* (ferire), *trifu, traf, trafumes, trofaner*; Isl. *drepa* (ferire, pulsare, interficere), *drep, drap, drápom, dræpa, drepenn*. I F. Sv. *dræpa, dræpær, drap, drapum, dræpin*; Run-Urk. 623 *tribin*, 38 *trabin*.

vara, væra. Detta verb är i alla Germaniska tungomål ore-gelbundet, och uppspirar ur flere stammar, om ej rötter; t. ex. i Mös. Göt. *visan*, 1 sing. pres. indik. *im*, 1 pl. *sijum*, 1 sing. pres. konjunkt. *sijau*, 1 sing. impf. indik. *vas*, 1 pl. *vesum* o. s. v. Isl. *vera, em, erom, sia* (Homil. 79: 2 *seþ er at ec sia hreinn af uthellingo bloþs þessa*, sen, att jag är ren, oskyldig; i detta blods utgjutande; Ol. Hel. S. s. 17 *at ec sia lanct fra*) eller *se, var, várom*, impf. konjunkt. *væra*, part. preter. i neutr. *verit*; RASK anförer en imperat. *veri*, som tyckes ursprungligen varit pres. konjunkt. (Anvisn. s. 154, Vejl. s. 60). I äldsta Isl. träffas former på *s*; jemförelsevis oftast förekomma *es, vas*, som äro de vanliga i Homil., der man ock ser andra former, t. ex. 11: 2 *at vesa*, 104: 2 *þu vast*, 94: 1 *ves þu* (var!), 7: 1 *oc vesom friþsamer* (och varom fridsamme!), 30: 1 *veseþ hreiner* (varen rene!), 76: 2 *ei vesande nott* (alltid varande, evig natt); men i allmänhet *ert, erom, eroþ, ero*; emellanåt *er, var*. Äfven äldsta Norskan har någon gång *s*, t. ex. äldre Gulaþ. L. 3 och 266 *at upvesande solo* (Norg. Love I. 4, 86), medan solen är uppe. Uti våra forn-urkunder är infin. ömsom *vara, væra, væræ*, Gottl. L. 20: 1 *vera*; VGL. I. þ. B. 14 *æm iæk* och *æm iak*; annars *ær* äfven i 1 pers., ofta i 2, oftast i 3; likväl någon gång *ar, iær, æ*, Gottl. L. *ir, ier*, Run. *er, ir*; Södm. L. Kk. B. 6 *ærum wi*; i allmänhet *æru, æro*, någon gång *aru*, Gottl. L. *iru, ieru*, Run. *iru*. Pres. konjunkt. oftast *se*, Gottl. L. *sei*; äfven *vari*; undantagsvis *æri* (se Upl. L. och Södm. L.). Impf. indik. sing. *var*; VGL. I. K. B. 9 *sum þer varu værð* (som de voro värda); Ansgar. 1: 6 *oc the waro*; Gust. Is. Bib. 1 Mos. 2: 25 *the wåro bådhen naken*; Carl XII:s *the woro både nakne*. Impf. konjunkt. *wari*, t. ex. Upl. L. M. B. 16: 2 *æn þo at til morþgiældæ brutit wari* (vore); J. B. 24 *æn (om) han dþær wari*; Gamla Ordsp. 904 *godh ware ynscan* (för yngskan; jfr. Kg. Styr III. 34, 53) *ware ey fulskan* (god vore ungdomen, om ej dårskapen vore); Wadst. Kl. R. s. 8 *vtan swa waare*. Likväl är ofta svårt att bestämma, om, i gamla skrifter, *vari* är pres. eller impf. konjunkt. Part. preter. i neutr. (supin.) är *varit* eller *værit*, Gottl. L. 18: 1 *verit*. Dalskan har, till infin.

vara eller *vård*, supin *verið*; andra Svea dialekter supin. *vuri*, liksom impf. konjunkt. *vure*; Gottländskan pres. indik. *jär* (SÄVE s. 674). — Det för flere German-språk gemensamma radikala *s*, i detta verb, återfinnes i Runor; t. ex. Run-Urk. 896 *han is krafín* (han är begrafven); 639 *han vas broþir Kuþlaukar*; 1002 *auk vas farin til Ek-lans* (England). I vanlig bokskrift upptäcker man hvarken *is* eller *vas*, i 3 pers.; men till dessa former hörer säkert det i 2 pers. uppträdande *æst* (redan i äldre VGL.), liksom *vast* (se ÖGL., men i de äldre VGL. *vært*), hvilka länge hållit sig uppe, och i aflägsna landsorter ännu brukas af allmogen. Ur ett *visa* utgångna äro *vist* (bostad, mat; i *hemvist*, *visthus*), *vistas*, *vistelse* m. fl.; medelbart, genom Tyskan, också *väsende* eller *väsen*. — Till detta i åtskilliga hänseenden abnormala verb återkomma vi, så väl i denna Boks slut-kapitel, som i 3:e Boken, vid granskningen af personal-ändelserna.

bæra; Mös. Göt. *bairan*, *baira*, *bar*, *berum*, *baurans*; Isl. *bera*, *ber*, *bar*, *bárom*, *bæra*, *borenn*; Homil. 28: 4 *boro*. I F. Sv. öfverhufvud *bæra*, undantagsvis *bara*, *biæra*, Gottl. L. 22: 2 *biera* (Gottl. dial. *biärä*; SÄVE s. 243); allmänt *bær*, Gottl. L. 34: 2 *bier*, 17: 4 *bierir*; allmänt *bar*; VGL. I. *baru* (buro), ännu under 1400-talet *baro*, men i Gust. I:s Bib. Luc. 5: 18 *báro*, och likaså i Carl XII:s; Alex. s. 104 *bare* (bure); *borin* oftare än *burin*. TJÄLLMANN har *boro*, BOTIN *buro*. Hit höra *bår*, *börd*, *åtbörd*, *vittnesbörd*, *börda*; kanske *bar*, *barn*, *bär*, *bord* m. fl.

skæra; F. Hög-T. *sceran*, *sciru*, *scar*, *scarumes*, *scoraner*; Isl. *skera*, *sker*, *skar*, *skárom*, *skæra*, *skorenn*. F. Sv. *skæra*; *skær* (VGL. I. O. 6 *skiær*); *skar*; Kg. Styr. II. 54 *skaro* (skuro); Legend. (ur en hdskr. från medlet af 1400-talet) s. 44 *som et swærdh skare* (skure) *thit hiæarta swndir*; i allmänhet *skorin*, *skurin*. TJÄLLMANN har *skáro*, men SAHLSTEDT *skure*.

æria (plöja); Isl. *eria*, *er*, *ar*, *arinn*. Våra forn-häfder upptaga allenast den svaga, vokal-förvandlande flexionen (jfr. s. 81). GRIMM ifrågasätter, att för *ar* läsa *er* (Gram. I, uppl. 2, s. 913); men det understödes icke af det svaga *arþe* (jfr. *vaf*

och *vaffi*), eller af *arþer* (årder, plog), eller af Isl. *ar* (plöjning).

gæsa? iæsa? Med. Hög-T. *giren* (fermentescere), *'gir, gar, garen, gorn* (GRIMM, Gram. I, uppl. 2, s. 939).* GRAFF upptager, för F. Hög-T., former både af *gesan* och *jesan* (Althochdeutscher Sprachschatz I. 644); liksom vi skrifva ömsom *güsa* och *jüsa*, det förra oftare fordomsdags. BJÖRN HALDORSEN har icke blott *géran* (fermentatio), *géraðr* (fermentans), hvilka häntyda på en infin. *géra* efter 4 konjug., den också Dan. *giære* (jfr. vårt dial. *gåra sig*) följer; men ock *jastr* (strepitus, fremitus). GRIMM anser *jä* i vårt *jüsa* för brutet *i* (jfr. I., uppl. 3, s. 509), och afser troligen Isl. *isia* eller *ysia* (proruere), efter 4 konjug. Svenska skriftspråket har ingen stark form, utom det äfven i ordböcker synliga *jüsen, ojüsen*; LIND har dertill supin. *güset*; annars böjes ordet efter 2 konjug. Icke så i en del allmogespråk, der det heter *jüsa, jas* eller *jüs, jüsen*. Man har då skäl att förutsätta en gammal stark böjning, i hvilken *s* troligen är den ursprungliga konsonanten; förhållande sig till *r*, i vissa former, liksom *s* i *kiosa* förhåller sig till *r* i *kora*. LIND har ett subst. *gas* (upptåg, gyckel). Om det är hit hörande, skulle det förhålla sig till *gæsa* ungefär som subst. *spratt* till *spritta* (jfr. Fr. *esprit* med Lat. *spirare*). Dialektiskt fins *gasa, güsa* (rasa i lek); *gåsa* (andas, gifva stark lukt eller värme ifrån sig). Det sista är icke så olikt Isl. *giósa* (eructare, efflare), *gaus*; hvilket dock, lika med Isl. *geysa, geisa* (impetu ferri), formelt skiljer sig från *gæsa*. Kanske hafva de en gång varit ett; fastän de, spridda åt olika håll, utbildat sig olika.

läsa (samla, läsa); Mös. Göt. *lisan* (samla), *lisa, las, lesum, lisans*; F. Hög-T. *lesan* (samla, läsa), *lisu, las, lasumes, lesaner*; Isl. *lesa* (samla, läsa), *les, las, lásom, læsa, lesenn*. Södm. L. B. B. 5: 2 *ax vp læsæ* (samla, upplocka); 5 pr. *hwar sum les* (plockar) *ax*; VGL. I. K. B. 46 *læs* (läser) *iuir folke*; Gust. I:s Bib. Joh. Up. 4: 3 *saligh ar then som læs, och hörer*; Södm. L. B. B. 5 pr. *þen ax las*

* Senare finner man hos GRIMM ett Med. Hög-T. *gise* (presens), *jas, jäsén* (Gesch. I. 344); äfven en rot *gisán, geis, spirare, bullire* (II. 373). ZIRMANN har *jesen, gise, gas, gären* (Mittelhochdeutsches Wörterbuch).

(den, som plockade ax); Cod. Bur. 44: 2 *ok las* (plockade) *þo saman al stykken*: Alex. s. 57 *han las* (läste) *thet wt ok bedrøffðe sik*; Ansgar. 34: 13 *alle the brødher som ther waro, laso* (läste) *letanias oc andra psalma*; Gust. I:s Bib. Joh. Ev. 19: 20 *thenna offuerscrifftena låso* (läste) *monge aff Judanar*; S. Birg. Up. 6: 15 *lase* (läste, impf. konjunkt.); Södm. L. B. B. 5: 2 *akar* (åker) *man iwir ax olæsin* (osamlade). På landet är *las* i fortfarande bruk; *läsen* är icke ens i skriftspråket utgånget, der man likväl förlorat bemärkelsen: samla, hvilken, af allt att döma, är den äldre så väl i *läsa*, som Grek. *λέγειν* och L. *legere* (jfr., i stafnings-läran, uttrycket *läggga ihop*, samla bokstafver och ljud).

gita; Mös. Göt. *bi-gitan* (invenire), *bi-gita*, *bi-gat*, *bi-getum*, *bi-gitans*; Isl. *geta* (kunna, afla, förvärfva, få, omtala, gissa), *get*, *gat*, *gátom*, *gæta*, *getenn*, *getat* (gittat, kunnat); reflexift och impersonalt *getaz* (behaga), *getz*, *gatz*. I Svenskan har detta verb sönderfallit, allt efter skilda bemärkelser. Uti VGL. I läses *giutær*, *gæter* (aflar) *barn*. Af det i forn-skrift icke ovanliga *gæta* (omtala) synes i VGL. IV. 15: 16 *giættit* (erinradt, omtaladt); i landskapsmål höres *gæta*, än oftare *güten* (omtalad, ryktbar); bemärkelsen gör sig, ehuru i omvänd rigtning, gällande uti *forgæta* (se der). Smål. L. har *giæti* eller *giæti vizkusti* (ege vitsord). Hos Bonavent. s. 176 finner man *gæt* (gissa!); folkspråket, i olika nejder, har *geta*, *güta* (gissa, Dan. *giette*; jfr. *gåta*). SVEDBERG upptager (Schibboleth s. 335) *alt thet min ögon kunde til åt gätas* (allt det, som kunde fågna mina ögon); i yngre VGL. heter det *giæz eig barnæ sæþernis frændum at* (behagar det ej barnens fäderne fränder); Bonavent. s. 140 *thætta ær min ælskelike son aat hulkom* (hvilken) *mik væl aatgætz*. Samma betydelse, nära nog, qvarstår i det nuvarande *gitta*, hvilket oftast, framför allt i tal, betecknar: vilja, förmå sig till, vårda sig om (jfr. *orka*, kunna, vilja, t. ex. *jag orkar inte höra det* = *jag gitter inte höra det*). I fornspråket är det mest såsom hjälpverb använda *gita* (gita, kunna) ojemförligen allmännast; och detta begagnande, i Svenskan mera utsträckt än i Isl., har förmodligen mest verkat, till åstadkommande af en liten formell skilnad mel-

lan *gita* och *gæta*; äfvensom den för båda språken gemensamma auxiliära egenskapen sannolikt frambragt det svaga supin., i likhet med de flesta öfriga hjälpverbs. Vår gamla böjning för öfritt ses i VGL. I. Md. 8 *gītær*, Vestm. L. I. Kr. B. 10, 11 *gītir*; ÖGL. *gat*, *gatu*, *gate*. — Icke med det starka verbet att förblanda, men väl derifrån härstammande, är lagarnes *gæta*, impf. *gætte* (Isl. *gæta*, *gætti*; observare, custodire), ännu på landet begagnadt, vanligast i meningen af: gå i vall; hvaraf Dalska *gäsl-kall* eller *gällkall* (d. v. s. *gætsel-karl*, vallhjon = Isl. *gætslumaðr*), *gäsl-rack* (vallhund) o. s. v. Dal-folket uttalar här *g* hårdt (såsom i *gat*), ej som *j*.

sitia; Mös. Göt. *sitan*, *sita*, *sat*, *setum*, *sitans*: Isl. *sitia*, *sit*, *sat*, *sátom*, *sæta*, *setenn*. VGL. I. A. B. 24: 1 *sitia*, 4 *sitiæ*, *sittia*, *sittia*; *sitær*, *sitir*; ÖGL. *sat*; Hert. Fredr. *vi saton* (sutto); i Gust. Is Bib., så väl som Carl XII:s, Luc. 5: 29 *såto*; Hels. L. *sati* (sutte); i Biblarne, Syr. 49: 12 *såte*; Magn. Er. Lands. L. Kg. B. 30 (Membr.) *forsitin* (försutten); Cod. Bur. 54: 4 *sitit*, Bonavent. s. 55 *sitit*; Gust. Is Bib. Matth. 26: 55 *sittit*; Es. 57: 15 *högtbesetne*; men i Carl XII:s Matth. 26: 55 *suttit*; 1734 års lag R. B. 13: 4 *fullsutten*, J. B. 15: 1 *besuttit*. TJÄLLMANN har impf. *såt*; äfven brukas *sått* i några Svea dialekter, bland hvilka Stockholmskan. Från *sitia* härkomna äro *sätta*, *säte*, *försåt* m. fl.

æta; Mös. Göt. *itan*, *ita*, *at*, *etum*, *itans*; Isl. *eta*, *et*, *át*, *átom*, *æta*, *etenn*. ÖGL. Kr. B. 2 pr. *æta*; Upl. L. Kg. B. 11 pr. *ætær*; ÖGL. B. B. 24: 2 *at* (åt); Kg. Styr. II. 54 *ato*; Cod. Bur. s. 20 *hulikin* (hvilken, »hocken») *dagh han ate* (åte) *forbuþna frukt*. Dalska *jätä* (äta), Gottländska *jitä* (SÄVE s. 242).

forgæta, i denna sammansättning, är måhända för äldsta Isl. lika främmande, som för äldsta Svenskan; men i Kg. Styr. IV. 7: 17 träffas *förgiätit* (*forgiætit?*); Bonavent. s. 194 *forgætit*. Gust. Is Bib. har 5 Mos. 32: 18 *förgatt*. I fall ej ordet händelsevis är bildadt efter Tyskan, der det har en nära anförvand, är det utan tvifvel danadt omedelbart af det gamla *gæta* (omtala, erinra), hvarom förut är under *gita* handladt.

fræta; Mös. Göt. *fraitan* (förtära, af *itan*, äta; se GABELENTZ och SCHULZE); A. Sax. *fretan*. GRIMM upptager för Svedskan *fræter*, *fråt*, *frâte*, *fræten* (2 uppl., I. 999). Om detta är annat än en från analogien med Tyska språk hemtad theoretisk sammanställning, står derhän; *fråt*, *frâte* förefalla misstänkta. Emellertid träffas i Biblarne *frätit* och *upfræten*, hvilka former ännu någon gång ses och höras; subst. *frat* kan ock förebringas, till förmån för ett starkt impf. Huruvida dock ej detta söga allmänna *frat*, liksom böjningen *fräten*, kan vara efterbildning från Tyskan, är en annan fråga. Gamla handskrifter och gamla allmoge-språk, oberörda af Tyskt inflytande, vilja ej kännas vid någotdera. Det Isl. *frata* (pedere), *fret*, *frat*, detsamma som vårt dialektiska *frata*, har en med *fræta* knappt förenlig betydelse.

miæta, *mæta*; Mös. Göt. *mitan*, *mita*, *mat*, *metum*, *mitans*; Isl. *meta*, *met*, *mat*, (*mátom*, *mæta*), *metenn*. VGL. I. G. B. 9: 1 *miætæ*, ÖGL. B. B. 17: 1 *miæta*, Upl. L. Kg. B. 10: 2 *mætæ*; Þg. B. 7: 2 *mætær*; Vestm. L. I. B. B. 39 *sum mætanz men matu* (som värderingsmän mätte); Södm. L. Kg. B. 4: 1 *sum bo oc huus matu*; Upl. L. Þg. B. 8 pr. *mætin*; ÖGL. Vaß. 20 pr. *miætít*. De nu likväl sällan begagnade *mäten*, *mätít*, vittna om fornböjningen, som för öfrigt visar sig i *mätt*, *mätta* (Isl. *máti*) m. fl.

seia (se); Mös. Göt. *saihvan*, *saihva*, *sahv*, *sehvum*, *saihvans*. Jfr. 3 konjug. (s. 118).

II Isl. klassen: *lata*, *grata*, *heta*, *blota*, *raða*, *leka*, *falla*, *halda*, *svepa*, *blasa*, *blanda*, *hængia*, *fanga*, *ganga*, *sa*, *roa*, *gnoa*, *groa*, *snoa*.

lata (låta); F. Hög-T. *lazan*, *lazu*, *liaz*, *liazumes*, *lazaner*; F. Fris. *leta*, *let*, *lit* eller *let*, *leten*, *leten* (se RICHTHOFEN, något afvikande från RASK, Fris. Spr. s. 78); Isl. *láta*, *læt*, *lèt*, *létom*, *lèta*, *låtenn*. I vårt fornspråk oftast *lata*, dock ej sällan *læta*; *lætær* o. s. v.; i Runor *lit* eller *lat*, i vanlig skrift *læt*, mera sällan *let* eller *lot*; i Runor *litu* eller *latu*, annars *lætu* o. s. v.; *læte*; *latin*, någon gång *lætin*. Vokalen æ, i infin. och dermed sammanstående former, har, ehuru ej allmännare, följt språket under alla dess skiften, och är visserligen nu utträngd ur skriftspråket, men

icke ur det vanliga talspråket eller ur dialekterne. I många sådana, ja i det allmänna hvardags-talet, har man ock *låta*, *låt*; hvilket sistnämnda, liksom Runornas impf. *lat*, *latu*, väl står tillsammans med GRIMMS uppställning af Isl. *låta* i en reduplicerande klass. — Mången tror, att *låta* (lemna, mista, tillåta, föranstalta) är ett annat ord än *låta* (ljuda); HOR (s. 60) gifver till pres. *låter* (sino) ett impf. *låt* i Vestgöta dial., *lüt* i Svea dial.; deremot till *låter* (sono) ett impf. *lüt* i den ena munarten, *let* i den andra. Denna åtskilnad är väl nu hvarken bland Vestgötar eller Svear strängt iakttagen; men i denna riktning är likväl bruket på sina ställen; och flere skriftställare fästa vid *lüt* ett annat begrepp än vid *let*, hvilket senare åter af mången aldrig nyttjas. Af det ena ellerandra följer emellertid icke, att skiljaktigheten är af ålder. Den af SPEGEL och IHRE gjorda sammanställningen af *låta* (ljuda), med T. *lauten*, är nära till hands; men redan gammal Isl. har det vanliga *låta* (sinere) i bemärkelsen: sonare; t. ex. *låta hátt* (altum increpare, resonare; se Gloss. till Nials S.); hvartill kommer, att T. *lauten* går svagt, men vårt *låta* (ljuda) alltid gått starkt, och lika med *låta* (lemna). Redan i Cod. Bur. finner man s. 11 *hon græt ok illa læt*; 74 *sukat ok syrkt* (sörjt) *ok illa latet*. Vidare Bonavent. s. 70 *æ mædhan hon swa ryghelica læcet ok vengadhe sik* (allt medan hon så sorgligt lät och jemrade sig); Gust. I:s Bib. Es. 38: 14 *jagh lät såsom een trana*; Cod. Bildst. s. 252 *ok lekmæn illa læthu oc ræddhus*; 268 *grata ok illa lata*; *gratande ok illa latande*. Det kan invändas, att AASEN gör skilnad mellan ett Norskt *lata*, *let*, och ett *laata*, *let* (Nor. Folk. Gram. s. 173); hvilket sistnämnda förmodligen är det af HALLAGER anförda *laate* (ljuda). Men äfven hos AASEN sammanfaller impf. *let*; och om HALLAGER har rätt, då han tecknar *laates* (förlora lifvet, dö), hvilket ögonskenligen är det Isl. *låtaz* (af *låta*, sinere; jfr. *låta sitt lif*, det gamla *liflat* o. s. v.), så har det olika uttalet af Norska *lata* och *laata* ingenting att betyda. Danska allmogem, i vissa landskap, använder *lade* äfven såsom: *glunka*, *tjuta*, *skrika* (se MOLBECH, Dial. Lex.). Lika med Isl. *låta*, har Sv. *låta* ofta bemärkelsen: yttra (jfr. *utlåta sig*);

visa sig; och man kan ej alltid göra sig reda för, om begreppet framkallats af örat eller ögat; t, ex. *det låter illa* (höres illa, ser illa ut) *för honom*. Af det adjektift tagna *tystlåten* erfares, att begreppet: förhålla sig, är det förmedlande. Man finner, hvarföre det som arkaism bibehållna subst. *later* (beteende, åthäfvva; jfr. L. *gestus*, af *gerere*), från att vara ett föremål för synen, blifvit ett för hörseln; så att *låt* nu betecknar: ljud; dock är *grann-låt* ett ämne egentligen för ögat. Det Isl. *læti* betyder: åtbörd, förställning; äfven, liksom vårt *läte*: ljud o. s. v. Icke otroligt är emellertid, att T. subst. *laut* och verbet *lauten* kunnat medverka till den i senare tider uppkomna begrepps-skilnaden, hvilken dock ej är sådan, att den bör föranleda en skiljaktig stafning, hvars ringa lämplighet röjer sig jemväl deruti, att söntringen icke sträckes utöfver gränsen af *lät*, i den rena betydelsen: ljud; ty om än någon skrifver: *det let illa, då han spelade*, så skrifver ingen: *han utlet sig*; knappt: *det let på honom*. — I den reflexiva formen, vare sig suffigerad eller icke, uppenbarar sig ock den ursprungliga enheten; t. ex. Cod. Bur. s. 494 *læt sik* (sade sig, visade sig, lätsade) *uara bestan georgii ven*; Bonavent. s. 426 *laatir sik vara godhan ok darar* (dårar) *idher*; Gottl. L. 22: 7 *oc latz* (säger sig) *sipān hafa kient mann*; Alex. s. 170 *æ hurw han latz* (lätsar) *wara slæter*. Sjelfva ordet *lätsa* (jfr. s. 417) är blott en vanställning af det i talspråket begagnade *lätas* (läts), som förr skrefs *latas*, Isl. *låtaz*. *grata* (gråta); Mös. Göt. *gretan, greta, gaigrot* (gret), *gaigrotum, gretans*; Isl. *gráta, græt, grèt, grètom, grèta, grátet*. Bonavent. s. 454 *grata*; 77 *græt* (gret); *græto*; 454 *vm thu viste hwat thik skal owirganga. tha græte oc thu*; Cod. Bildst. s. 311 *gret*, 275 *gretu*; Gust. Is. Bib. Math. 26: 75 *greet*, 1 Sam. 25: 4 *begreto* (jfr. exemplen under *lata*). Vissa dialekter hafva impf. *gråt*. Från detta intransit. verb härstammar ett transit. och svagt *gröta* (Isl. *græta*, få någon att gråta, bedröfva); t. ex. St. Rimkr. 18: 2 *wy vihom ey marskins hierta gröta*; Cod. Bur. s. 508 *mik gröter* (imperson.) *af glæþi*; St. Rimkr. 37: 1 *en man war aldreg swa illa grötter*.

haita, *heta*; Mös. Göt. *haitan* (vocare), *haita*, *haihait* (het, hette), *haihaitum*, *haitans*; Isl. *heita* (vocari, vovere), *heit* och *heiti* (jfr. RASK, Vejledn. s. 64), *hèt*, *hètóm*, *hèta*, *heitenn*. Gottl. L. 4: 4 *engin ma haita a huathci a hult eþa hauga* (ingen må åkalla, göra löften åt lundar eller högar); VGL. I. Md 4 *heta* (heta); G. B. 6 pr. *hetir*; Södm. L. Kk. B. 4 pr. *heyter*; Upl. L. s. 275, not. 100 *heitir*; Run-Urk. 1594 *haitir*; 624 *ait* (het), 220 *hit*, 1971 *het*, Cod. Bur. s. 137 *hæt*; Run-Urk. 1634 *hæto þer* (hette de); Vestm. L. II. Kp. B. 3 *hetin* (kallad); Cod. Bur. s. 500 *hetet* (hetat). I folkspråket höres ej sällan *heitit*.

blota (offra); Mös. Göt. *blotan*; Isl. *blöta*, *blöt*, *blèt*, *blètom* *blèta*, *blótenn*. Den svaga böjningen framstår dock tidigt, jemte den starka; t. ex. STURLESON I. 34 *blèt* och *blótadi*. Upl. L. Kk. 1 pr. *ængin skal affgufum blotæ*; Gottl. Hist. 1: 15 *blotafu þair*. Ingenstädes tecken till stark flexion, bland Svenska minnesmärken.

raþa; F. Hög-T. *ratan*, *ratu*, *riat*, *riatumes*, *rataner*; Isl. *ráða* (råda, tolka, gissa, aga m. m.), *ræð*, *rèð*, *rèðom*, *rèða*, *ráðenn*. VGL. I. A. B. 4: 2 *raþa*, *raþæ* (råda, förestå); þ. B. 4 pr. *annær raþær i hænpær þivfi* (skaffar tjuf i händer, i händerna på tjufven); Upl. L. Æ. B. 2 pr. *nu raþær man til bryllups* (föranstaltar om bröllop); Cod. Bur. s. 23 *hon giorþe som han ræþ* (tillrådde) *hænn*, Gottl. Hist. 3: 6 *han reþ* (rådde, gälde) *mest*; 1: 5 *hann riap draum þinna* (uttydde denna dröm); Södm. L. M. B. 28 pr. *warþer þen fangin til banaman wur raþin* (som blifvit förmådd att bli baneman); Kg. Styr. I. 22 *wæl radit* (rådt); ÖGL. Eþs. 22 *nu kan ofharþlika rapit uarþa* (varda alltför hårdt agadt). Liksom ofta uti Isländskan, är detta verb auxiliärt begagnadt i Run-Urk. 749 *Kilauk riþ kirva merki* (lät göra minnesmärket). Imperat. af samma verb är sannolikt det omtvistade runstungna *raþ*, *raþu* (d. v. s. *raþ þu*); t. ex. Run-Urk. 333 *raþu runar rit* (tolka, uttyd runskriften!); 2009 *raþ þu*. — Lika med *raþa* böjes *forraþa*; t. ex. Cod. Bur. s. 395 *for ræþ* (förrådde) *þöm baþa tel döþ*; s. 138 *mæþan han var forraþen ok saldar* (förrådd och såld); St. Rimkr. 7: 1 *han var forradin* (Scriptores forradder); S. Birg. Up. 1: 37 *forradhít sin*

herra. Både det enkla och sammansatta *råda* har länge gått efter 2 konjug.

leka; Mös. Göt. *laikan, laika, lailaik* (lekte), *lailaikum, laikans*; Isl. *leika, leik, lèk, lèkom, lèka, leikenn*. Cod. Bur. s. 157 *en tima* (en gång) *var en fugul* (fågel) *sændar iohanni. ok iohannes læt væl vm han. ok læk mz* (lekte med honom) *ii handom*; 182 *en hebrezk mö sang for borþe ok læk söta noto* (ljufva toner) *i pipo*; St. Rimkr. 8: 2 *Drotningen hon leek* (Scriptores leekte) *skaptawel*. Alldeles så som det Isl. part. *leikenn*, brukas, i vissa trakter af Sverge, *leken* adjektift, i betydelsen: lekfull.

falla; F. Hög-T. *vallan, vally, vial, vialumes, vallaner*; Isl. *falla, fell* (faller), *fëll* (föll), *fëllom, fëlla, fallenn*. Färöiskan har impf. *fadl* (se t. ex. Fær. S. s. 156). F. Sv. *falla*; VGL. I. K. B. 10 *falder*, ÖGL. *faldær*; Run-Urk. 803 *han fal i urustu* (föll i strid), 525 *hon fil* (han föll), 655 *han fal*, VGL. I. J. B. 14 *sum lotær fal* (lott föll), ÖGL. *fioll*, Upl. L. *fiüll*, S. Birg. Up. 6: 39 *tho fiæl hon*; Cod. Bur. s. 64 *fiollo*; i allmänhet *fallin*. Frågan, huruvida det i landskaps-lagarne särdeles brukliga *falz*, liksom Upl. L:s *fiollis*, ej rättare bör hänföras till *falla* än *fëlla*, kommer att i tredje Boken, vid behandlingen af Passivet, till pröfning upptagas. Dalskan har *fälla, fäll* (faller), *fäll* (föll), *fællin* (fallen); Gottländskan *fallä, fjällt* eller *fallt, fallen* (SÄVE s. 242); eljest är i folkspråket impf. *fall* ganska utspridt. Från detta verb härstamma subst. *fall, fülle*, verbet *fälla* m. fl.

halda (hålla); Mös. Göt. *haldan* (pascere), *halda, haihald, haihaldum, haldans*; F. Hög-T. *haltan* (tenere), *haltu, hialt, hialtumes, haltaner*; Isl. *halda, held, hëlt* (Orv. Odds S., Fragm. Isl. s. 110 *hiellt*), *hëldom, hëlda, haldenn*. F. Sv. *halda*; *haldær, halder*, Kg. Styr. II. 76 *haldr*; VGL. I. *hælt* (höll), Upl. L. *hiolt*, ÖGL. *hiolt*; *hioldu* (höllö), Gottl. Hist. 2: 4 *hieldu*; Alex. s. 19 *hiolle* (hölle); S. Birg. Up. 4: 12 *hiöllis*; i allmänhet *haldin*. Det radikala *d*, nu med *l* assimileradt, låter ännu förnimma sig i folkspråkets *hölt*, som också länge tillhörde skriftspråket; renast framträder det i Dalska *ålda, åld, iäld, åldin*. Gottländskan har *hallä, hjällt* eller *hallt, hallden* (jfr. SÄVE s. 242, 674).

svepa; F. Ned. Sax. *suepan* (sopa), *suepu*, *suep*, *suepun*, *suepan*; Isl. *sveipa* (svepa), *sveip* (presens), *svep* (impf.), *svepum* (enligt GRIMM, 2 uppl., I. 943; impf. *sveip*, enligt RASK, Anvisn. s. 286), *sveipenn*. Der detta verb i Svensk fornskrift förekommer, eger det, såsom nu, 2 konjug:s böjning; men i aflägsna landsorter höres *sveipa*, impf. *sveip*; eller *svepa*, *svöp*, oftare *svep*, äfvensom *svepin* eller *svepen*.

blasa; Mös. Göt. *blesan*, i *ufblesan*; Isl. *blása*, *blæs* (blåser), *blès* (blåste), *blèsom*, *blèsa*, *blásenn*. Kg. Styr. IV. 7: 28 *hwadan wäderit blas* (blåser); *um thet blas*; i Biblarne *blås* (blåser); * Upl. L. *mæþ blasændæ munni*. Under den senare medeltiden träffas ofta *blæsa*; Flores 626 *thy nu blæs bör* (blåser god vind) *fra lande*; Gamla Ordspr. 604 *dödhrin blæse ey i ludh for sik* (döden blåser ej i lur för sig, förkunnar ej sin ankomst); impf. oftast *blæste* eller *bleste*, i Biblarne omvexlande med *blåste*. Flere allmogespråk hafva i behåll impf. *blæs*; äfven ett och annat, som saknar presens *blås*, hvilket fins i Dalskan, der part. är *bläsen*. För öfrigt vittnar det nästan allmänt begagnade *bortbläsen* om detta verbs starka forn-böjning. Någon öfvergång af *å* till *ä* tillåtes icke numera, uti den allmänna Svenskan.

blanda; F. Ned. Sax. *blandan*, *blandu*, *blend*, *blendun*, *giblandan*; Isl. *blanda*, *blend* (blandar), *blétt* (blandade), *blendom*, *blandinn* (jfr. Gloss. till Edda Sæm.; RASK, Anvisn. s. 286; GRIMM, I. 943, 949). Något härmed jemförligt, af starka former, har icke i vår litteratur kunnat upptäckas.

hængia (pendere, hærere); Mös. Göt. *hahan* (suspendere), *haha*, *haihah*, *haihahum*, *hahans*; F. Hög-T. *hankan*, *hanku*, *hianc*, *hiankumes*, *hankaner*; Isl. *hánga* (pendere, hærere), *hángi* (hängar), *hèkk* (hängde, hang), *hèngom*, *hènga*, *hángenn*. VGL. I. F. B. 2: 4 *bryti skal vppi hængiæ* (gårdsfogde skall hänga uppe, i galge); K. B. 10 pr. *hængir klocka*; Upl. L. V. B. 7: 5 *nu hængær fæ a garþi dött*; VGL. IV. 18: 7 *þa hængi oc allir* (då må alla hänga); Bjark. R. 18 *lösi sin hals meþ XL markum eller hengi*.

* I TEGNERS qvæde »Halkan» finner man uttrycket: *Lärdomen blås bort* i stället för *blåser bort*. Det är, som man ser, en arkaism, i stället för poetisk frihet. Många egenheter i TEGNERS skriftsätt kunna på samma sätt förklaras.

Att hos oss stammen i detta verb gemenligen varit *æ*, ej *a* (Isl. *á*), göres sannolikt af dessa och flere likartade exempel; men efter stark form lärer man i den äkta forn-skriften fåfångt spana. Redan i Cod. Bur. brukas *hængde*, lika väl i intransitif som transitif mening; t. ex. s. 104 *þær han hængde ii væþreno*. Emedlertid har Cod. Bur. s. 470 både *hangia* och *hængia*; och af vissa omständigheter antydes, att ett *a*, motsvarande Isl. *a* eller *á*, tillvarit antingen såsom grund-ljud eller vexel-ljud. Till exempel derpå må anföras det i de båda behandlingarna af VGL. förekommande subst. *hangi*, i det allitererade talesättet *til hugs ok til hangæ* (i st. f. *hanga*; jfr. Isl. *hángi*), till hugg och till hängning. Likaledes kan man åberopa det nu brukliga subst. *hank*, verben *hanka*, *hångla* m. fl., hvilka tyckas ega beröringar med *hänga*. Härtill kommer impf. *hang* eller *hank* (pependi), som i några dialekter förefins, och stundom, det förra nemligen, i senare århundradens skrifter är användt; till och med i TEGNÉRS nya dikt, Gerda, läses: *men i hvalfvet hang*. Hvardagligt höres *det hang och slang* (det hängde och slängde). I Danskän lærer *hang* vara temligen gammalt (jfr. PETERSEN, Dan. Spr. Hist. I. 170). Derutöfver blir, af BOTIN och andre grammatici, upptaget ett supin. *hungit*, hvilket, så vida det verkligen står att någonstädes uppvisa, och icke, såsom åtskilligt annat, är ett grammatiskt påfund, antingen vore, såsom GRIMM synes antaga för hela temat »hängen, hang, hunge, hungen», en oorganisk flexion (I. 999); eller möjligtvis lemning af en i öfriga German-språk förlorad böjning,* i enlighet med GRIMMS theoretiskt uppställda Mös. Göt. formel *hingan* (teneri), *hang*, *hungun*, till hvilken han räknar Isl. *hånga* (II. 60). Det förra alternativet har likväl större sannolikhet, och understödes af Isl. *hångenn*. Inskränkt till egna tillgångar, kommer man lätt till ett thema: *hængia*, *hang*, *hangum* (d. v. s. *hångum*), *hængin*, hörande till den 1:a Isl. klassen; likväl ej mindre genom *æ*, än afledningen *i*, häntydande på ett tillstånd, som ej varit ur-

* LATHAM upptager för Engelskan ett obrukligt *hing*, såsom presens till impf. sing. *hang*, pl. *hung* (The English Language, London 1848, s. 318).

sprungligt. Har verbet fordom reduplicerat, så kan man tänka sig ett *hanga*, *haihang*, slutligen *hang*.

fanga, *fa* (jfr. s. 126); Mös. Göt. *fahan*, *faha*, *fai^hfah*, *fai^hfahum*, *fahans*.

ganga, *ga* (jfr. s. 127); Mös. Göt. *gaggan*, som har blandade former; F. Hög-T. *kankan*, *kanku*, *kianc*, *kiankumes*, *kankaner*.

na, *nå* (jfr. s. 128).

sa, *så* (jfr. s. 128); Mös. Göt. *saijan*, *saija*, *saiso*, *saisoum*, *saians*.

roa, *ro* (jfr. s. 122); A. Sax. *rovan*, *rove*, *reov*, *reovon roven*.

gnoa (jfr. s. 123)?

groa (jfr. s. 123). A. Sax. *grovan*, *grove*, *greov*, *greovon groven*.

snoa (jfr. s. 123). Mös. Göt. *snivan*, *sniva*, *snau*, *snivum*, (*snivans*?), är till böjningen svårt att förena med *snúa* uti Isl.

troa (jfr. s. 124).

III. Isl. klassen: *fara*, *sværia*, *laþa*, *væþa*, *draga*, *gnaga*, *aka*, *taka*, *vaka*, *skaka*, *auka*, *haukva*, *ala*, *gala*, *mala*, *skapa*, *laupa*, *ösa*, *grava*, *skava*, *hæfia*, *qvæfia*, *vaxa*, *standa*, *fla*, *sla*, *þva*, *boa*, *flyia*, *spyia*, *læia*, *dæia*, *göia*.

fara; Mös. Göt. *faran*; Isl. *fara*, *fer*, *for*, *forom*, *fora*, *far-enn*. F. Sv. *fara*, *far*, *for*, *forum*, *fori*, *farin*. I run-af-teckningar, der ofta *o* och *u* omblandas, läses *furs*; t. ex. 509 *on furs* (han förgicks); 469 *on furs uti Krikum* (i Grekland). Annat är ett bruk, som på vissa ställen (t. ex. af Upland), der folkspråket är mindre fornartadt, märkes, neml. att till impf. *for* sätta ett impf. konjunkt. *fure*, liksom ett part. *furen*, till hvilka inga förebilder gifvas i forntiden. Till detta verb höra *fart*, *färd*, *färdas*, *färja*, *fora*, *for-don*, *forsla*, *föra*, *före* (*n*), adj. *för* (t. ex. *arbetsför*) o. s. v. Angående *villfara* se s. 45, noten.

svaria? *sværia*; Mös. Göt. *svaran*, *svara*, *svor*, *svorum*, *svarans*; A. Sax. *sverian*, *sverige*, *svor*, *svoron*, *svoren*; Isl. *sveria*, *sver*, *sór*, *sórom*, *sorra* (jemte de svaga formerna *svarði*, *svörðum*, *sverði*; se RASK, Vejledn. s. 62), *svarenn*. Dipl. Norv. I. 76 *suor*; 94 *suoro*; äldre Gulaþ. L. 2 *með suornom eiðs* (Norg. Love I. 3). VGL. I. Md 3 *svariaæ*, *sværia*, ÖGL.

Vaþ. 1 pr. *suaria*, *suæria*; Vestm. II. B. B. 23: 2 *swær*; I. þg. B. 15 pr. *soor* (svor); ÖGL. Dr. B. 3: 2 *suor*; *suoru*, *suoro*; B. B. 1: 6 *surin* (n. pl.), Vestm. L. II. *sorin*, *soret*, VGL. I. *svoret*. Såsom ovanliga anmärkas, i pappers-hdskr. af Magn. Er. Lands L., Kg. B. 6 *swaro* (svuro), *swarit* (svurit); dock 9 *sworit*. I *swaro*, *swarit* skall väl *a* föreställa *å*, och då uttrycka ljudet af *o*. På *a*, i det ofvan antecknade *suaria*, kunde, då denna skrifning är så sällsynt mot *suæria*, mindre vigt läggas, derest icke i åtskilliga dialekter infin. just vore *svarja*, der således, i trots af det efterföljande *j*, vokalen *a* förblifver ofördunklad. Att *a* är ursprungligt, och att Mös. Göt. visar det äldsta och rena temat, kan anses för gifvet. Hvilken ock den första betydelsen af *svara* kan ha varit, synes troligt, att den särskilda bemärkelsen: respondere, som detta verb i vissa German-språk antagit, framkallat en olik form för bemärkelsen: jurare. Der den förra fins (såsom i Skandiska tungomål och i A. Sax.), har den senare icke *a*, undantagandes Isl. part. *svarinn*, hvilket till *suæria* intager samma plats, som i F. Hög-T. *suaraner* till *suærian*.

laþa (lägga i hög, lasta, införa i lada); F. Hög-T. *hlatan* (onerare), *hlatu*, *hluot*, *hluotumes*, *hlataner*; Isl. *hlaða* (struere, onerare), *hleð*, *hlöð*, *hlöðom*, *hlorða*, *hlaðenn*. Södm. L. B. B. 5: 2 *þen sum laþa will*; *nu laþa men corn sit*; VGL. I. J. B. 20 *þer skal* (skall man) *hü a æng laþæ*; II. K. B. 73: 4 *alder* (all, neml. tionde) *thæn lathin ær*; Södm. L. B. B. 22: 2 *sum af ær laþit akrum æller ængium* (infördt från åkrar eller ängar); Cod. Bildst. s. 275 *et skip ladhit* (lastadt) *mz als kyns folke*. Ordet fins i dialekter, men vanligen med svag flexion.

vapa (gå, vada); F. Hög-T. *watan* (transmeare), *watu*, *wuot*, *wuotumes*, *wataner*; Isl. *vaða* (vadere) *veð*, *óð*, *óðom*, *vaðenn*. Bjärk. R. 49 pr. *hittir maþær goz til lanz driwit swa at wapa ma til* (så att man dertill kan vada); Södm. L. B. B. 4 *nu æriæ men forar* (nu plöja män, eller plöjer man, färör) *i akrum sinum eller wapa waf* (uppgå gräns) *i engium*; Flores 1124 *ær hon ey mü ouer vatnith vodh* (vadade); St. Rimkr. 25: 4 *thera örss* (deras hästar) *the wodho ok stundom sommo* (summo); Vestm. L. II. B. B.

- 12: 1 *ær væghanda vaþ vaþit a ymsa* (är gräns å ömse sidor uppgången). Dalska *odå* (vada) går efter 1 konjug.
- dragha*; F. Hög-T. *trakan* (portare), *traku*, *truoc*, *truokumes*, *trakaner*; Isl. *draga* (ducere, trahere), *dreg*, *dróg* eller *dró*, *drógom*, *drøga*, *dregenn*. I våra fornhäfder *draga* eller *dragha*; VGL. I. Þ. B. 4: 1 *draghær*, Bjärk. R. *dræghær*; ÖGL. B. B. 13 pr. *drax* (hårdrages); Gottl. L. 13: 4 *drog*, VGL. II. K. B. 72: 1 *dro*, Run-Urk. 864 *han trou i orustu* (han drog i härnad); Cod. Bur. s. 133 *drogho*; VGL. I. G. B. 6: 3 *draghit*, Gottl. L. 13: 3 *dragit* (äfvén i hdskr.), 19: 26 *dragin*, men 19: 55 *dregit* (äfvén i hdskr).
- gnaga*, F. Hög-T. *nakan*, *naku*, *nuoc*, *nuokumes*, *nakaner*. Enligt BJÖRN HALDORSEN går Isl. *naga*, *gnaga*, efter 4 konjug. TJÄLLMANN, LIND, BOTIN, MÖLLER m. fl. upptaga de starka formerna *gnog*, *gnagen*, af hvilka den senare ännu är i bruk. Några dialekter hafva impf. *gnog*, Dal. *gno*, Norrbottn. *gnaug*, Smål. och Vestgöt. *gnof* (af det i Göta rike vanliga *gnava*) o. s. v. I Norska dial. *gnaga*, *gnog*, *gnejje* (gnagt; se AASEN, Nor. Folk. Gram. s. 172), hvilket stämmer med Helsingiska *gnaga*, *gnog*, *gnäjen*, *gnäji*.
- aka* (åka, köra); Isl. *aka* (köra), *ek* (kör), *ók* (körde), *ókom*, *ekenn*. ÖGL. B. B. 18 *aka*; *akær*, Vestm. L. I. Þj. B. 14 *akir*, Södm. L. B. B. 5: 2 *akar*; *akit*. Allmogen i Västergötland, Småland och på andra ställen, säger *ok* (åkte); Dal-folket, i vissa nejder, *åka*, *ok*, *ükid* (»ätjid»); Gottländingen *akä*, *ok*, *aken* (SÄVE s. 242, 674).
- taka* (taga); Mös. Göt. *tekan* (tangere), *teka*, *taitok*, *taitokum*, *tekans*; Isl. *taka*, *tek*, *tók*, *tókom*, *tøka*, *tekenn*. I det äldsta Svenska fornspråket finner man *taka*; *takar* (VGL. I. Þl.), *takær*, *taker*, *takir*; *tok*, *tokum*, *takin*. Fram på 1400-talet insmyger sig det sedan i Gust. Is. Bib. normala *g*; t. ex. Flores 890 *tagha*, 1754 *togh*; men St. Rimkr. 3: 1 *takit*, 22: 1 *takin* (imperat.). Folkspråket, nästan öfverallt, har *ta*, *to* eller *tog*, *tajen* eller *tagen* (med hårdt *g*). På få ställen höres *k* i sjelfva verbet; men subst. *tak* (tag) är allmänt i Göta rike (liksom *bakare*, *bagare*). Ovisst är, om *g*, i *taga*, är inkommet ur Danskan; eller om det, för det lenare uttalet i ett ständigt begagnadt ord, ändå utträngt *k*.

vaka? Mös. Göt. *vakan* (vigilare; se GABELENTZ och SCHULZE); A. Sax. *vācan* (nasci, oriri, suscitari), *vace*, *voc*, *vocon*, *vacen* (GRIMM I. 896, II. 44). Isl. deremot har *vaka* (*vaka*), *vaki*, *vakta*, *vakinn* (RASK, Vejledn. s. 54). VGL. I. K. B. 15 pr. *vaka*; Cod. Bur. s. 14 *Apostoli wacto* (*vakade*) *iuir hæne*; St. Rimkr. 40: 1 *ther wider wordho the wakne* (*vakne*, *väckte*). Imperat. *vak* (*vakna*) *upp* röjer en äldre böjning (den nuvarande är annars 1 konjug.); men antyder, liksom det äfvenledes fortbestående *vaken*, icke ovillkorligt en stark; så sannolik visserligen en sådan kan vara. Till det A. Sax. *vācan* närmar sig, om än icke genom böjningen, dock genom betydelsen, Göta dialekternas *väcka*, *väcka till* (spritta till, af skrämsel eller öfverraskning), *väckte*, *väckt*, samt *väcken* (lättskrämnd, fallen för att väcka till). För öfrigt lyda under ett starkt verb subst. *vak*, *vakt*, verben *vakta*, *väcka* (Flores 1476 *vækkia*, Isl. *vekia*) m. fl.

skaka; F. Ned. Sax. *skakan*, *skaku*, *skok*, *skokum*, *skakan*; Isl. *skaka* eller *skokia*, *skek*, *skók*, *skekenn*. Exempel på stark flexion i Svenskan äro icke för handen.

auka, *ökia*; Mös. Göt. *ana-aukan*, *ana-auka*, *ana-aiuk*, *ana-aiukum*, *ana-aukans*; Isl. *auka*, *eyk*, *iök* (*ökade*), *iukum*, (enl. RASK, Vejledn. s. 62; *iökum* enl. GRIMM, I. 943), *iyka*, *aukenn*; i gammal Isl. brukades äfven den svaga formen, t. ex. Sn. Edda s. 5 *aukaþiz mannfólkit*. Af detta i alla tider hos oss vacklande verb ses undantagsvis det starka part. *öken*, i den särskilda bemärkelsen: *prægnans*; hvilken betydelse jemväl tillhörer A. Sax. *eacen* (se GRIMM I. 896). Stället, i Cod. Bur. s. 64, är så lydande: *ok sialuar* (sjelf) *i moþor liue folkomin baþe at* (till) *viti ok valde fra þe stund moþer var först öken mæþ hanom*. För öfrigt läses i Gottl. L. 20: 25 *aukas* (på Gottland heter det ännu *aukä*), Cod. Bur. s. 3 *ökia*, VGL. II. þ. B. 58 *ökia*; Upl. L. *öki*; Gottl. Hist. 4: 7 *aukaþis*, Ansgar. 4: 4 *ökadis*, 7: 9 *öktis*, Cod. Bur. s. 146 *öktes*, VGL. IV. 16: 9, 10 *öcte*; S. Birg. Up. 1: 34 *ökt*. Ordet böjes nu, ända igenom, både efter 1 och 2 konjug.; hvilket ensamt kunde gifva någon liten misstanke om en från båda skild böjning i forntiden. Hurudan åter denna varit, i impf., är en fråga åt framtidens forskare. — Från detta verb härleder sig utan

tvifvel det gamla *auk*, uti Isländska: ock (insuper), i Runor: och (et).

haukva, hugga; F. Hög-T. *houwan, houwu, hio, hiowumes, houwaner*; Isl. *höggva, högg* (hugger), *hiög* eller *hió, hioggom* (jfr. äldsta fragm. af Eidsivaþ. L., i Norg. Love II. 523, *hioggo*) eller *hiuggum, hiygga, höggvenn*. Run-Urk. 1094 *litu haukva haili þaisi* (läto hugga denna håll), 958 *litu aukva stin*, 69 *litu hakva*, 292 *lit ukva stain*, 1448 *faþir lit hukva runar*, 12 *i stain aka*, 1701 *letu haka an stain*, 1748 *hon lit haga* (hugga; annars möjligen: tillreda, uppressa, Isl. *haga*); VGL. L. R. *maþær skal til huggæ*, ÖGL. Dr. B. 18: 1 *til hugga*, Södm. L. och Vestm. L. *hogga*, Gottl. L. 25: 7 *hagga i oschiptum scogi*, 20: 34 *af hagga*; VGL. I. S. 4 *huggar, huggær, hugger*, F. S. 1 *pr. hugger, huggir*, Gottl. L. 7: 1 *hann haggr*; Run-Urk. 132 *hiak* (högg) *merki*, 107 *Osmuntr iak iall* (håll), 626 *hiuk runar*, 40 *Arbiurn iuk stain þinsa*, 603 *auk runar*, 996 *hik runar*, 450 *ik stin*, 70 *Osmuntr hiu*, ÖGL. *hiog*, Upl. L. *hiogg*, Ivan 3484 *hio*; Run-Urk. 894 *hiaku* (höggo), 49 *þeir hieku*, 206 *iuku runar*, 292 *iku merki*, 149 *þir iogu runir*, ÖGL. *hioggu*, Cod. Bur. s. 26 *iogo niþar mæþ swærþe*; Gottl. L. 19: 56 *þa en torfa ier manni af haufþi haggvin* (om hårlåste är någon afhugget); 19: 39 *þa en oyra* (öra) *verþr manni af hagguit*; VGL. I. V. S. 1: 1 *værþær maþær huggin*, Vestm. L. I. M. B. 8 *warþir man barþir* (slagen) *ella hoggin*. Dalskan, som, lika med Italienskan, alldeles saknar *h*, brukar *ogga, ägg, äggin* («ädjin»); Gottländskan deremot *haggü, hiügg, huggen* (SÄV s. 242).

ala (alere, fovere); Isl. *ala, el, ol, olom, øla, alenn*. Gottl. L. 2: 1 *at barn huert scal ala* (att man skall uppföda hvart barn); VGL. II. A. B. 20 *calf ala*. Ordet synes sällan till i den äldsta skriften, * och försvinner sedan; men fortlevver i sina afkomlingar: *alster, alstra, ålder, ålska*.

* MUNCH uppställer, bland exemplen på stark flexion i Run-språket, *ala, al, vl, vvm, alin* (Nord. Runeskift s. 28; jfr. F. Sv. Spr. s. 39), — förmodligen blott ett theoretiskt bildadt thema; liksom *davia* (dö), *dav, dv, dvm, dain* m. m. (Runeskift ib.; jfr. här frammanför s. 137). Hvarken i Run-Urk. eller DIETERICH'S Runen-Sprach-Schatz upptages någon form af *ala*, eller något *davia, dav, dain*, eller någonting dilt.

gala; A. Sax. *galan, gale, gol, golon, galen*; Isl. *gala, gel, gól, galinn*; det sista vanligtvis användt såsom adj., egentligen förtrollad (*incantatus*). I enlighet med denna bemärkelse är den, som förekommer i det gamla *galder* (*cantus, incantatio*), *gæld* (*furor*, se Cod. Bur. s. 542, Kg. Styr. III. 15 och flere ställen hos Bonavent.), motsvarande hos Harpestreng 19 *gælnæ* (i MOLBECHS uppl. *giæld*); alla af *gala* (*canere*), hvars gamla böjning *gala, gal, gol* ännu är hos oss vidmagthållen.

mala; F. Hög-T. *malan, malu, muol, muolumes, molaner*; Isl. *mala, mel, mol, mólum, malinn* (jfr. RASK, Anvisn. s. 286); men äfven böjningen efter 1 och 2 konjug. finnes, t. ex. Edda Sæm. s. 127 v. 57 *möluþu* (i MUNCHS uppl. *mólu*). Cod. Bur. 209 *malin*; i Biblarne ses ofta *mal*; 4 Mos. 11: 8 *molo*.

skapa; Mös. Göt. *skapjan, i gaskapjan*; F. Ned. Sax. *skapen*; Isl. *skapa* eller *skepja, skep, skóp, skópom, skapinn* (det sista enligt GRIMM, I. 943). I gammal Isl. böjes detta verb både starkt och svagt; t. ex. Homil. 11: 2 *scop, skapaþe, skopoþ*; 12 1 *scapar*; 71: 1 åter sa (den) maþr er (som) guþ *skapþi fyrstan*; 4: 1 hann *hafþe scapþan* (skapat, egentl. skapat) *mannen*; Edda Sæm. har s. 4 v. 4 *skópo*, s. 26 v. 17 *skapaþr*; Sn. Edda Form. s. 1 *skapaði*. Redan i äldre VGL. *skapat* (tillskuret); Kg. Styr. IV. 7: 33 *skapadr*; Cod. Bur. s. 143 *skapaþe sik i quinmanz ham* (i qvinno hamn). Starka former finnas också, t. ex. Kg. Styr. I. 19 *skop ok skapade*; Hert. Fredr. 404 *skoop*, Alex. s. 110 *gudh hona skop* (skapade henne); och så i många skrifter från 1400-talet och sedan. För den starka flexionens uråldrighet talar ock dess tillvaro i Forn-Tyska språk och i äldsta Isl.; hvartill kan läggas, att impf. *skop* är på många ställen i vårt land hemmastadt uti folkspråket (jfr. talesättet *inte det Gud skop*, d. v. s. intet alls); part. *skapen* höres deremot sällan eller aldrig.

laupa, löpa; F. Hög-T. *hloufan, hloufu, hliaf, hliafumes, hloufaner*; Isl. *hlaupa, hleyp* (löper), *hlióp* (lopp), *hliópom* (jfr. Homil. 96: 2 *hliopo*) eller *hlupum, hlypi* (se RASK, Veiledn. s. 62), *hlaupenn*. Gottl. L. 26: 9 *sum yfir laupa*; ÖGL. Eps. 1: 5 *nu kan þæn löpa*; Gottl. L. 26: 6 *laupr*, VGL.

- I. Md. 12 pr. *løpær*, Vestm. L. I. *løpir*; Cod. Bur. s. 544 *lop* (lopp); ÖGL. G. B. 16 pr. *løpit*, Vestm. L. I. Kr. B. 9: 6 *forløpit* (förlupit, genom bortlöpande förverkat), II. Kr. B. 24: 11 *fore lopet*. Gottländskan har *laupü*; Dalskan *låpa* (rinna), *láp* (rinner), *láp* (rann), *løpin* (runnen). — Från det starka intransitiva *løpa* (springa, rinna) bör åtskiljas det deraf komna svaga, transitiva *løpa* (Isl. *hleypa*, få att springa, rinna), som i lagarne förekommer med flerfaldigt modifierad betydelse, t. ex. Upl. L. V. B. 14: 8 *nu løpir* (afbarkar) *man ek* (jfr. Isl. *hleypa tré*, klyfva trä); Hels. L. V. B. 8 pr. *løper man siælfwr* (drifver man sjelf upp) *ælgh i skoghi sinum*; *hin* (den skall) *hafwa dyvr sum løpti* (dref upp); Upl. L. V. B. 14: 8 *huru mangær løptær* (afbarkade) *æru*. Törhända är äfven hit att föra Bjärk. R. 38 pr. *hwilikin vin stingær vp oc later falt løpæ* (låter falt tappa, d. v. s. aftappa till salu); Stads L. Kp. B. 26 *later falt løpa* (i 1618 års tryckta uppl. *miäta*) *medh stopom*.
- ösa*; Isl. *ausa*, *eys* (öser), *ids* (öste), *iösum* eller *iúsum*, *iysi* (RASK, Vejledn. s. 62), *ausenn*. Några dialekter bruka *åisa* eller *oisa*, således öfvergångs-ljudet af *ausa*; Dalskan *åsa*; men stark böjning tyckes vara förgången.
- grava* (gräfva); Mös. Göt. *graban*; Isl. *grafa*, *gref*, *gróf*, (*gröfom*, *gröfa*), *grafenn*. ÖGL. Kr. B. 12 pr. *gript* (grift) *graua*; Cod. Bur. s. 54 *grouo*; Run-Urk. 642 *krafin i kirkiugarþi*; VGL. I. K. B. 7: 2 *grauit*. Långe har den skriftliga uppteckningen bibehållit *grava* (Cod. Bur. har dock, på det anförda stället, *græva*), som qvarstår mångenstädes i folkspråket och folkvisan, samt, förmedelst Tysk mellankomst, i *begräfva*.
- skava*; Mös. Göt. *skaban*; F. Hög-T. *skapen*, *skapu*, *skuop*, *skuopumes*, *skapaner*; Isl. *skafa*, *skef*, *skóf*, *skófum*, (*sköfa*), *skafenn*. Änskönt det af TJÄLLMANN upptagna impf. *skof* nu är förvisadt till landsorten, är likväl, i sjelfva rikspråket, part. *skafven* vanligare än *skafd*. Hit hörer icke blott subst. *skaf*, men äfven *skofvor* (rasuræ); hvaremot *skofwel* m. fl. höra till *skiwa* (se VI kl.).
- hæfia*; Mös. Göt. *hafjan* (tollere), *hafja*, *hof*, *hofum*, *hafans*; Isl. *hefia* (tollere, incipere), *hef*, *hóf* eller *hafði* (se RASK, Anvisn. s. 157), *hófom*, *hafenn*; i Homil. heter det 43: 1

es sik lægr fyr guþs sacar mun upp verþa hafefr (för hafenn) af guþi (som sig förnedrar för Guds skull, skall af Gud upphöjd varda); 90: 4 upphafefr. Om ock ej något bevis-ställe vore ur Svensk fornskrift att anföra, hvad infin. beträffar, kan den antagas ha varit hæfia, förut hafia. I ÖGL. läses B. B. 23 hæfær liþ ur hurruku (lyfter led, grind, ur hake, gänga); VGL. IV. 40 þa hæfs i vargs næsi (då börjas i Vargsnäs). Af det nya hæfva (nu blott: tolerere) ses stundom hof, hofvo, hofve, oftare hæfven. Det af ett efterföljande i undertryckta a framträder rent uti Isl. haf (elevatio; kanske samma ord som haf, mare), upphaf (upphof); för öfrigt i part. hafenn och det svaga impf. hafði.* Från detta verb härstammar troligen ock hæfd (usus, usucapio, stuprum; i senare tider pl. hæfder, fornurkunder, fornminnen, gammal historia; hæfderna, tideböckerna, historien); de dialektiska hæfvel (stång, att bära hō på; jfr. Södm. L. hæfli), hæf (förmämlig) o. s. v. qvæfia; Isl. kefa, kóf, kafenn. Bonavent. s. 93 olofluk astundilse qvæfwia; Upl. L. V. B. 22: 4 qvæffwær (hämmar); M. B. 54 pr. e hvar man qvæffs (qväfver sig, återhåller andedräkten, d. v. s. dykar; i Norrbottniskan heter det qväf' sä, qväfva sig, i samma mening; jfr. Isl. kafa, dyka); part. qvæfven är i det nya allmänna språket icke oanvändbart. I en del munarter nyttjas köfva (qväfva), kofven (qualmig), hvaraf kofna (Isl. kafna, qväfvas, storkna); i andra qvamna, qvämna, för qvafna, qväfna, motsvarande ett part. qvavin, qvævin. Dessutom fins adj. qvaf (qväfvande, qualmig), subst. qvaf (Isl. kaf, submersio, profundum), t. ex. qvaf under bröstim; gå i qvaf, Cod. Bur. s. 514 sæncia þum i qvaf. Här af kan man gissa sig till ett förloradt thema qvava, qvof, qvavin; vexlande med qvæfia, qvaf, qvævin.

vaxa, væxa; Mös. Göt. vaxjan, vaxja, vohs, vohsum, vaxsans; Isl. vaxa, vex, óax (växte), óxum eller uxum, yxi (RASK,

* GRIMM sätter i fråga, huruvida man till Mös. Göt. hafjan bör hänföra haban (habere), det Svenska hafvande (prægnans) m. fl. (Gram. II. 9). Det senare är väl ingenting annat, än part. pres. till hava; för öfrigt urgammalt, ej mindre i Svenskan, t. ex. äldre VGL. I. A. B. 4 pr. hun ær havande; än uti Isl., t. ex. Homil. 5: 4 þa verþr elisabef hafande. Något hafande kan icke märkas.

Vejledn. s. 62, 63), *vaxinn*. Vestm. L. II. Æ. B. 49 pr. *vaxa*, VGL. IV. 15: 15 *vaxæ*, Stads L. Kg. B. 45 *vexa*; Upl. L. *wæxir*, VGL. I. Br. 4 *vægzs* (växer); Södm. L. och Vestm. L. *wæxin* (vuxen), Kg. Styr. I. 8 *thön hawa ok sin födo siælfwæxna*; men i Membr. A. 4 på första sidan *wæxin*. Starkt impf. skönjes icke i våra forn-urkunder; men väl svagt, och det rätt tidigt; t. ex. Hels. L. (1609 års uppl.) M. B. 6: 2 *wæxti*, Cod. Bur. s. 402 *væxste*, s. 417 *væcte*. Allmoge-språket i många trakter har *vaxa* eller *vüxa*, *vox* eller *vax*, *væxen* eller *vuxen*. I det nya riks-språket finnas, jemte svaga former, äfven *vuxo* och *vuxen*. *standa* (stå, jfr. s. 133); Mös. Göt. *standan*, *standa*, *stof*, *stofum*, *stofans* (jfr. GRIMM, Gesch. II. 887).

fla (flå, jfr. s. 130).

sla (slå, jfr. s. 134); Mös. Göt. *slahan*, *slaha*, *sloh*, *slohum*, *slahans*.

þva (två, jfr. s. 135); Mös. Göt. *þvahan*, *þvaha*, *þvo*, *þvohum*, *þvahans*.

boa (bo, jfr. s. 124).

flyia (fly, jfr. s. 125); F. Hög-T. *vliohan*, *vliuhu*, *þoh*, *vluhumes*, *vlohaner*.

spya (jfr. s. 126)? Från det Isl. temat afviker det Mös. Göt. *speivan*, *speiva*, *spaiu*, *spivum*, *spivans*; det A. Sax. *spivan*, *spive*, *spav*, *spivon*, *spiven*. Dalskan åter har *spaiä*, med starkt presens *spai* (äfven *spair*); men svagt impf. *spidde*, supin. *spið*. En stark böjning, i enlighet med Dalska ljudsystemet, skulle blifva *spaiä*, *spai*, *spe*, *spein*; motsvarande en Isl. formel *spia*, *spi*, *spei* eller *spè*, *spiinn*;* båda af samma böjning som i Mös. Göt. och A. Sax. Man finge då plats för subst. *spe*,** och vårt gamla, äfven uti Isl. förrevarande verb *spea* (jfr. *spotta* och *bespotta*). Om vidare, såsom af Tyska språken göres troligt, känne-bokstafven *v* tillvarit i äldre tider, skulle Isl. *spya* stå för *spiva*, pres. *spý* för *spiv*, impf. *spió* för *speiv*, part. *spúinn* för *spivinn****. Det både till skapnad och betydelse närslägtade

* Hos Harpestreng läses 18 at *spi* (i MOLBECHS uppl. s. 75 at *spy*), 6 man *spir*. Jfr. S. Birg. Up. *utspias* (bespottas).

** Äfven GRIMM härleder Isl. *spé* eller *spie* från Mös. Göt. *speivan* (Gram. I, uppl. 3, s. 462).

*** Hos MUNCH (F. Sv. Spr. s. 41) träffas ungefär samma uppfattning.

L. *spuere* (spotta) kan visserligen ock förklara *y* uti Isl. och Svenskan; men Forn-Tyskan står oss närmare.

læia eller *leia* (le, jfr. s. 418); Mös. Göt. *hlahjan*, *hlahja*, *hloh*, *hlohum*, *hlahans*.

dæia (dö, jfr. s. 435).

göia? Isl. *geya* (skälla), *gey*, *gó*, *góm*, *gáinn* (enligt GRIMM, Gram. I, uppl. 2, s. 944; enligt BJÖRN HALDORSEN *gèya*č). Alex. s. 23 *gö*; Gamla Ordspr. 824 *at hundin göör* (skäller) *ok biþer*; Bonavent. s. 443 *the stimadho oc gödde mz gæld* (jfr. *gala*) *mot honom som hunda* (de rasade och skälde med ursinnighet på honom, liksom hundar). Exempel på stark flexion äro ej att tillgå; men af Vestgöten, Halländingen, Bohuslänningen, Skåningingen m. fl. säges ännu *gö* (skälla); af Gottländingen *gäia* (SÄVE s. 238), der *ái* motsvarar Gottl. Lagens *oy*, Isl. *ey*.

IV Isl. klassen: *brinna*, *finna*, *hinna*, *rinna*, *vinna*, *spinna*, *svinna*, *skrinna*, *binda*, *rinda*, *vinda*, *ringa*, *singa* (*siunga*), *klinga*, *slinga*, *stinga*, *svinga*, *þvinga*, *springa*, *þrængia*, *rinka* (*rykka*), *sinka* (*siunka*), *slinka*, *skrinka*, *stingva* (*stinka*), *slinta*, *drikka*, *rækka*, *klækka*, *gælla*, *vælla*, *gnælla*, *krilla* (*krælla*), *skælla*, *smælla*, *svælla*, *valda*, *gialda*, *bælgia*, *svælgia*, *hialpa*, *stiælpa*, *válta*, *smæltá*, *svæltá*, *hvælva*, *skiaelva*, *simma*, *dimpa*, *krimpa*, *skrimpa*, *squimpa*, *slippa*, *detta*, *spritta*, *stritta*, *squætta*, *varþa*, *serþa*, *biarga*, *virka* (*værka*), *spirna* (*spærna*), *værpa*, *hværva*, *diska*, *þriska*, *brista*, *brigþa*.

brinna, *brenna*, (ardere); Mös. Göt. *brinnan*, *brinna*, *brann*, *brunnum*, *brunnans*; Isl. *brenna*, *brenn*, *brann*, *brunnum*, *brynna*, *brunnenn*. VGL. K. B. 2 *brinder*, men 8 pr. *brender up kirkyá* (brinner kyrka upp); 8: 4 *brender i kirkiu*; Upl. L. Æ. B. 47 pr. *brindær*; Vestm. L. I. Kr. B. 5: 5 *brindir kirkia*. För öfrigt är den vanliga böjningen *brinna*, *bran*, *brunnum*, *brunni*, *brunnin*. I Göta dialekter brukas *brænna* äfven intransitift (ardere), ofta med samma svaga böjning som det transitiva *brænna* (urere), hvilket, liksom subst. *brand*, *bränsle*, *brunst* m. fl., härstammar från *brinna*.

finna; Mös. Göt. *finþan*, *finþa*, *fanþ*, *funþum*, *funþans*; Isl. *finna*, *finn*, *fann*, *fundom*, *fynda*, *fundenn*; Homil 95: 4 *ef þu fiþr* (finner). VGL. I. A. B. 13: 4 *þen findþær*

döfen; F. S. 5: 2 *han findær*. I allmänhet *finna*, *fan*, *funnum*, *funni*, *funnin*. Folkspråket på flere ställen har impf. *fant*, hvars *t* förmodligen föreställer det Mös. Göt. *þ*, det i Isl. och Forn-Svenskan här och der uppstickande *d. hinna*, i Ny-Svenskan, blir af GRIMM sammanstaldt med ett Mös. Göt. *hinþan* (capere), hvilket han, uti sammansättningen *fra-hinþan* (captivum ducere), böjer: *fra-hinþa*, *fra-hanþ*, *fra-hunþum*, *fra-hunþans* (jfr. Gram. I. 843, 1029, II. 35);* alltså i endragt med Svenskan. Dock är härvid att märka, det något *hinna* hvarken i Forn-Svenskan fins, eller veterligen i Isl., hvilken deremot eger ett *inna* (exsequi, narrare, numerare), liksom vi haft ett *inna* (assequi, adquire, finire, facere), begge efter 2 konjug. Ex. VGL. II. U. B. 6 *far han æptir hanom sum næmpder ær oc innir han* (hinner honom); I. B. B. 1: 2 *at han inti* (gjorde, fullgjorde) *alt*; A. B. 24: 1 *kuar sitia til fæstæ hans ær int* (till dess hans arrende är tilländalupet); Gottl. L. 2: 10 *sen mali ier intir* (sedan lega är gången till ända). Detta *inna* ses någon gång utom lagarne, städse med samma svagæ flexion; t. ex. Valentin s. 24 *aff jnte honom* (hann upp honom). Sammaledes med det på 1500-talet märkbara *hinna*; t. ex. i en pappers-codex af ÖGL., i Gust. I:s Bibel, liksom Carl XII:s. Bilagor i detta afseende äro så mycket öfverflödigare, som *hinde* eller *hinte*, *hint*, dagligen höras i sjelfva hufvudstaden, just hos dess infödda barn. Denna böjning är nemligen allmän Svea dialekt; äfven hos Dal-allmogen, ehuru han, som aldrig uttalar *h*, säger *inna*, *inner*, *ind'*, *int*. — Att det gamla *inna* är samma ord som *hinna*, lærer utan stort äfventyr kunna antagas. Första frågan blir då, om *h* är nytt eller gammalt. Det förra kan synas troligt af skriftspråkets historia; det senare af förhållandet i talspråket, af det i Danska munarter förevarande *hinne* (se MOLBRUGH, Dial. Lex.), af Mös. Göt. *hinþan*, hvars betydelse väl kan förlika sig med den af både *inna* och *hinna*, och hvars slut-konsonant *þ* låter förnimma sig icke blott i det *hant*, som hos Svearne i en del trakter omväxlar med *hinde*, utan i sjelfva infin., hvilken somligstädes

* I Gesch. II. 786 blir *hinþan* satt vid sidan af Isl. *hitto*.

är *hinda*. I afseende på den andra frågan, rörande ursprungligheten af en stark böjning, må anmärkas, att i första århundradet träffas, hos åtskillige författare, både stark och svag form. Fru NORDENFLYCHT skrifer *hant* (impf.) och *hint* (supin.); BELLMAN, född i hufvudstaden och återspeglade, i förädlad bild, dess folkspråk, sjunger: *knappt Jeppe hant ur gluggen gå in, trumslagarn knappt hant röra på pinn*; men *Holländarn än ej* — *hint*. Hos Göta stammarna är åter den starka formen, åtminstone i de flesta orter, uteslutande. Osannolikt är icke, att denna i sjelfva verket varit den äldsta; men hos Svearne tidigt blifvit utträngd af den svaga, hvilken, med denne stams allmänna öfvervalde i vårt land, också uttagit sin rätt i Götarnes lagar, hvilka, sådana vi nu känna dem, ega hufvudsakligen samma språk som Uplands Lagen, då deremot Vestgöta dialekten icke företrädesvis liknar språket i Vestgöta Lagen, och på sina ställen är, uti enskilda delar, långt mera fornartad, mera i samdrägt med gamla Runor och Mös. Göt. Ett annat uppslag vore, om man i det gamla *inna* kunde se den annars förlorade urformen till det fordom anomala *unna*, hvarom handlas i denna Boks slut-kapitel. — IHRRE anmärker, att Helsingarne bruka *vinna* i samma mening, som andre *hinna*; och dermed har sin rättighet. Men deraf följer icke hans slutsats, att *inna*, *hinna*, *vinna* (se hos honom dessa ord) utgöra allenast ett på olika tid och ställe förekommande uttal af samma ord. I Skandiska tungomål kan någon gång *h*, framför vokal, tilläggas eller bortkastas: exempel derpå finnas i Isl., i Forn-Svenska skriftspråket och nu rådande munarter; *v* kan bortkastas framför de närslägtade vokalerne *o*, *u*, *y*, men icke framför *i*. Öfverväges derjemte, att *vinna*, så mycket man vet, alltid och öfverallt haft uteslutande stark böjning, så följer, att om ock *inna* och *hinna* kunna vara samma ord, svårligen någotdera kan vara detsamma som *vinna*.

rinna, *rænna*; Mös. Göt. *rinnan*, *rinna*, *rann*, *runnum*, *runnans*; Isl. *renna*, *renn*, *rann*, *runnom*, *rynna*, *runnenn*. VGL. I. J. B. 8 *firir* (fyra) *væghær skulu af by rinnæ* (löpa, gå); ÖGL, B. B. 2 pr. *alla tompete a gatu rinna* (stöta till gata); Upl. L. V. B. 12: 1 *rindær* (löper) *hiul*

iwir akær, Hels. L. Æ. B. 6 pr. *rinder bloþ*, VGL. I. J. B. 17: 3 *rændær* (rinner) *vatn*, A. B. 17 pr. *rændær* or (springer ur); R. B. 5: 1 *þu rant* (du sprang); M. 7 *runnit* (om vatten); Cod. Bur. s. 26 *snæran* (snaran) *var eigh væl at runnen* (tilldragen). I hvardags-språket nyttjas *rænna* i meningen af: springa, löpa (ej: rinna); men böjes, liksom det transitiva *rænna*, efter 2 konjug., hvilket äfven fordom någon gång inträffade, t. ex. Cod. Bur. 156 *ok rænde som mæst han matte* (och sprang det mesta han kunde). Från *rinna* bildade äro det transit. *rænna* (egentl. få att löpa), subst. *rænna*, *rännil* m. fl. Jfr. *rinda*.

vinna; Mös. Göt. *vinnan* (pati), *vinna*, *vann*, *vunnum*, *vunnans*; F. Hög-T. *winnan* (laborare), *uparwinnan* (vincere, öfvervinna); Isl. *vinna* (lobarare, efficere, sufficere, acquirere, vincere), *vinn*, *vann*, *unnom*, *yinna*, *unnenn*. Cod. Bur. s. 417 *en levar. þo eigh mere æn uinnas matte þrem mannom at male* (ett bröd, dock ej större, än att det kunde förslå åt tre man i målet); VGL. I. J. B. 13 pr. *e mæþæn toft hans vindær* (så länge hans tomt räcker); Upl. L. J. B. 22 *windær* (vinner) *þæn by delo* (tvist); Æ. B. 25 pr. *winz æi goz til fuldræ giældæ* (är ej gods att tillgå till full betalning); Gamla Ordspr. 1035 *æ mæn gawo winna æru dotter ok modher vini* (så länge gäfvor räcka, äro dotter och moder vänner); VGL. I. K. B. 12 pr. *þen vihit uan* (den, som begick dråpet); IV. 15: 17 *siðþæn wan* (förvärfvade, vann) *han Sweriki mæð swærði*; ÖGL. Æ. B. 10 pr. *þæt þe mæþ þianist ælla slughþum wano* (förvärfvade); Kr. B. 25: 1 *nu warþær man firi* (inför) *biskupe laghlika wnnin* (förvunnen, öfverbevisad); Södm. L. þj. B. 4 pr. *til þiufs vnnin*; þg. B. 5 1 *hawi þen vnnit* (vunnit). Liksom i gammal Isl., förekommer i Gottl. L. *vinna* såsom hjälpverb; t. ex. 16: 7 *vindr ai drotin aiþi vppi haldit* (kan ej husbonde uppehålla ed, d. v. s. åstadkomma bevisning genom ed). Dalskan har part. preter. *onnin*.

spinna; Mös. Göt. *spinnan*; Isl. *spinna*, *spinn*, *spann*, *spunnum*, *spynna*, *spunnenn*. Bonavent. s. 17 *spindir* (spinner); Gamla Ordspr. 1084 *spunnith*. Uppmärksamhet förtjenar *d* i *spindir* och i *spindel*; äfvensom *å* i *spånad* samt de dialektiska *spånrock*, *spånvagn*, *spånstol* (spinrock), *spån-*

- kraka* (blån-kräkla) m. fl., stälda invid Isl. *spuni, spuna-rockr*. Sannolikt betecknar här å rätteligen o.
- svinna*; F. Hög-T. *suintan, suintu, suant, suuntumes, suuntaner*. I rätt gamla inhemska skrifter, liksom Isländska, lärer man icke träffa någon form af detta verb, eller något derifrån utgånet ord (*svindel*, ett mångenstädes för allmogen obekant ord, är säkert från Tyskan). Emellertid ses i Gust. I:s Bib., 4 Mos. 11: 2 m. fl. ställen, *förswann*; och den starka böjningen, i sin helhet, är nu temligen spridd i alla stånd; i de lägre dock föga begagnad i hvardags-tal, — kanske derföre, att ordet först ur skrift, hufvudsakligen Bibeln, kommit i omlopp.
- skrinna* (glida, halka, åka kälke, slå kana), som i flere ordböcker är upptaget under 1 konjug., är nu dialektiskt gängse på flere ställen af Svea rike och Finland, med böjningen *skrinner, skrann, skrunnit*. Det Isl. *skriðna* (af *skriða*), med ungefär samma bemärkelse, men endast efter 1 konjug. böjligt, kan ställas fram till jemförelse, och kan ingifva misstankar om den starka formens uppkomst ur analogi med *finna, vinna* m. fl.; så litet ock folkspråket, der denna form egentligen lefver, af egen drift plägar åstadkomma ombildning af konjugations-systemet. Tills vidare må också lemnas derhän, om den starka böjningen har utbildat sig ur den svaga, eller har ett sjelfständigt ursprung, vare sig med eller utan beröring af det F. Hög-T. *scrintan* (findere), *scrintu, scrant, scruntumes, scruntaner*. När man vet, att t. ex. i nordliga dialekter *rinna* brukas i samma mening som *skrinna*: att Dalfolket säger »*ränna tjåkan*» (af *tjåke* eller *kjåke*, Isl. *kiálki*, kälke), åka kälke: att flere ord, med begynnande *s* eller *sk*, ofta till betydelsen sammanträffa eller mycket närma sig ord utan detta anslag (jfr. t. ex. *rymma*, ta rum, med *skrymma, rynka* med *skrynka, krympa* med *skrympa, rida* med *skrida*), så kan man vara benägen, att i denna punkt förbehålla sig öppen talan.
- binda*; Mös. Göt. *bindan, binda, band, bundum, bundans*; Isl. *binda, bind, batt* (för *band*), *bundom, bynda, bundenn*. VGL. I. O. 5 *bindær*, ÖGL. Eps. 32 *bindær*; Upl. L. och ÖGL. *bant* (band). Vidare *bundum, bundi, bundin*.

rinda; Isl. *hrinda* (störta, drifva, stöta), *hrind*, *hratt* (för *hrand*), *hrundom*, *hrynda*, *hrundenn*. Gottl. L. 8: 4 *nycc-ir* (i hdskr.; hos HADORPH *rychir*) *þu manni, eða rindr* (rycker du någon eller stöter; jfr. Norg. Love II. 223 *rindr manne eða nykkir*); ÖGL. E. S. 4: 2 *rindær sik ransuærkum* (stöter ifrån sig, afskuddar sig misstanke för våldsam inkräktning); VGL. I. þ. B. 5: 4 *ok hvarghin gitær han þerre sak mæþ laghum rundit* (och ingalunda kan han lagligen värja sig ifrån den saken). Det hit hörande presens *rindær* sammanträffar till form, och stundom till betydelse, med presens af *rinna*; t. ex. ÖGL. B. B. 13: 2 *nu rindær hægnafær a æggiar tomt* (nu löper, stöter gärdet intill tomt på ena änden).

vinda; Mös Göt. *vindan*, *vinda*, *vand*, *vundum*, *vundans*; Isl. *vinda*, *vind*, *vatt* (för *vand*), *undom*, *ynda*, *undenn*. St. Rimkr. 41: 2 *ther man fore honom bronu wp want* (uppvindade, upphissade bron); Carl XII:s Bib. 2 Mos. 2: 49 *och wandt med oss watn*; Flores 1974 *the wundo* (hissade) *sæghl ok sighldo swa*; S. Birg. Up. 4: 49 *wndos* (vindades); Ivan 756 *op var wndin thæn fælle port*; P. Månsson *wpwondith*. Från *vinda* härstamma *vända*, det dialektiska *vindel* eller *vondel* (hopvirad hälm eller hütapp) m. fl.

ringa? Isl. *hringia* (campanam pulsare) följer 2 konjug., såsom ock är händelsen med Forn-Svenska *ringia* (undantagsvis i äldsta hdskr. af Südm. L. Kk. B. 4: 3 *ringæ*); t. ex. ÖGL. Kr. B. 8 pr. *ringia til ottu sangæcs* (ottesång); 8: 2 *ringir*; *ringdi*, *ringde*; Vestm. L. I. Kr. B. 5: 6 *ringde*; Bjärk. R. 39: 4 *ringkt*, 44: 4 *rinkt*, Wadst. Kl. R. s. 24 *ringt*. Icke desto mindre finner man i några dialekter, Svea som Göta, *ringa*, *rang*, *rungit*, — former, som motsvara temat för det af GRIMM starkt, men af Bosworth svagt böjda A. Sax. *hringan*, från hvilket GRIMM härleder *hring*, annulus (II. 37). Om *ring* hörer till *ringa*, i förevarande mening, skulle väl svängningen, bågrörelsen utgöra hufvudbegreppet för det senare. Ovisst är ändå, om till samma rot kan räknas *rangel*, *rangla* (jfr. *dingla*, *dangla*) m. fl; i synnerhet som de dermed jemförliga uti Isl.

skrifvas utan *h*, på samma sätt som *rångr*, vårt gamla *vranger* (vrång).

singa, *siunga*; Mös. Göt. *siggvan* (canere, recitare; enligt GRIMMS förutsättning II. 36 ursprungligen: colligere, sedan: legere literas, slutligen: recitare, canere; jfr. *läsa*), *siggva*, *saggu*, *suggvum*, *suggvans*; F. Hög-T. *sinkan* (canere), *sinku*, *sanc*, *sunkumes*, *sunkaner*. I vissa delar härifrån afvikande är Isl. *syngva* eller *sýngia*, *syng* eller *sýng*, *söng* eller *saung*, *sungum* eller *síngum*, *syngi* eller *sýngi*, *sunginn* eller *sínginn* (se RASK, Vejledn. s. 64);* i Homil. 54: 2 m. fl. st. finner man *syngva*, 55: 1 *syngia*, 56: 1 *saungo* och *sungo*, *saungen* och *sunginn*; hvaremot i GUDM. ANDRÆ Lex. Isl. upptages presens *singr*, och i VERELII upplaga af Hervara Saga står s. 150 *han singur*. Också blir af GRIMM, ehuru icke på grund af sistnämnda data, ett ursprungligt *sing*, *sang*, *sungum* antaget (I, uppl. 3, s. 476).** I Norska allmogens mun heter det *syngja*, *syng'*, *sang*, *sungo*, *sungje* (AASEN, Nor. Folk. Gram. s. 170). Danskan, i våra dagar, har *synge* (förut *siunge*; se MOLBECH, Ordbog), *synger*, *sang*, *sungen*. Svenskan lemnar fullständigare bidrag till teckningen af detta verbs historia. ÖGL. Kr. B. 5: 1 *sionga* i *kirkiu ottu sang ok mæssu*; 7: 2 *sialamæssu lata siunga*; VGL. I. Kr. B. 14: 3 *æn han sivngær æigh þighianda mæssu* (tigande messa, d. v. s. som med låg röst föredrages, om hvilken det, raderna förut, nyttjas *sighir*); Gottl. L. 24: 1 *þar sum brufmessa sings*; *þar singis* (må sjungas) *brutmessa*; Cod. Bur. s. 506 *þær sang* (sjöng) *cristina guz lof*; Gust. Is Bib. 4 Mos. 24: 17 *tå sâng* (äfven i Carl XII:s) *Israel thenna wijsona*; Bonavent. s. 219 *the sungo*; ÖGL. Kr. B. 22 *síþan aptunsangær ær sungin*. BOTIN upptager impf. »*sang* eller *sâng*» (s. 162); men det bör i allmänhet erinras, att BOTIN, i vissa delar af

* Så väl *syngva* och dermed likformiga, som *sökkva*, *stökkva*, *hrökkva*, äro af RASK behandlade såsom anomalier under VI klassen, eller, såsom han kallar det, 3:e böjningssättets 3:e klass; hvilket, med betraktande af de nu för hand varande Isl. formerna, utan tvifvel har skäl för sig. Men då dessa former icke kunna vara ursprungliga, blifva de här förda till den afdelning, som de tyckas hafva från början tillhört.

** Likaledes förutsätter han ett äldre *sling* för *slyng*, *hreck* för *hrökk*, *sekk* för *sökk*, *stekk* för *stökk* (I, uppl. 2, s. 916).

sitt grammatiska system, är något efter sin tid, och ej sällan i temat uppställer hvad han sjelf anser rätt,* men som i hans dagar ej mera var allmänligen brukligt. Impf. *söng* var långt förut så pass allmänt, att LIND, nära ett halft sekel före honom, upptager såsom stående former »*söng eller sång*,» af hvilka den förra ännu qvarstår, ehuru mindre i bruk än *sjöng*. Med förbigående af några tvetydiga bildningar i Cod. Bur., s. 7 *siugga*, 9 *siugs*, 11 *siughga*, hvilka äfven kunna läsas *singga* o. s. v., vända vi oss till talspråket. Rätt allmänt är impf. *sang*, i meningen af: ljud. Gottländskan har *singü* (sjunga), *sang*, *sungen* (SÄV s. 242); Dalskan har, för bemärkelsen ljuda, genljuda: *singa*, *sing*, *sang*, *sungirö* (»sundjiö»); men för bemärkelsen sjunga: *siunga*, *siunger*, *siunged'*, *siungaö*; liksom andra munarter; *sjonga*, *sjonger*, *sjongde*, *sjongt*. Det Dalska och Gottländska temat för *singa* stämmer icke blott med det gamla impf. *sang* (det enda synliga i äldre tider)** och Gottl. L. presens *sings*, utan ock med Tyska forn-språkens former. Att det är det äldsta och renaste, kan ej vara tvifvel underkastadt; det är så vida ursprungligare än det Mös. Göt. *siggvan*, att det icke har afledningen *v*. Märkligt är, att det redan tidigt uppträdande *siunga* haft så svårt att i Svenskan frambringa, eller få allmänt gällande, ett impf. *söng*. Att döma af nuvarande dialekter, har *siunga* haft från början svag flexion. Slutligen må bemärkas, att vårt gamla subst. *sanger* (sång) förhåller sig till impf. *sang*, liksom Isl. *saungr* till *saung*; men att Isl. ändå har ett verb *sangra* (mumla), tydligen af *sang* bildadt. Jfr. *slinga*, *rinka*, *sinka*, *stingva*, *krimpa*.

klunga. Att döma efter BJÖRN HALDORSEN, följer Isl. *klungia* 2 konjug. Sällan visar sig i Svensk fornskrift någon ting, som är hit att föra, utom ett ställe i St. Rimkr. 32: 4 *swærdin klwngo* (Scriptores *klinkade*). Men det är icke af hög ålder, och samma handskrift har 19: 1 *klungado*. Icke

* Han säger uttryckligen, att impf. af *sjunga* »rätteligen heter *sång*, icke *söng* eller *sjöng*» (s. 168). Men *söng* är regelrätt impf. till *sjunga*, liksom *sang* till *singa*; deremot är *sång* blott ett orent uttal af *sang*.

** Det af MUNCH för Forn-Svenskan antagna *sjöng* (F. Sv. Spr. s. 36) är helt nytt.

heller kan det Danska impf. *klang* (part. är *klignet*) aflägsna alla tankar på en härkomst från Tyskland, der stark böjning, något upp i medeltiden, är till finnandes, och hvarifrån äfven vårt subst. *klang* kunnat öfverföras. Betänkligheten ökas deraf, att i vårt nyare språk presens alltid är *klingar*, imperat. *klinga*. Å en annan sida förekommer, att sjelfva Dalskan, der annars många af de vanligaste ord icke brukas (t. ex. hand, kind, barn, qvinna, flicka, tjock och oräkneliga andra), likväl har *klinga*, *kling*, *klang*, *klungjō* («klundjiō»). Likaså ega Norska allmoge-språk *klinga* eller *klyngja*, *klang* eller *klaang*, *klungje* (AASEN, Nor. Folk. Gram. s. 170); kanske dock i annan mening. Detta är naturligtvis af vigt, just i en fråga, der dialekterna ofta gifva utslaget. Jfr. *klækka*.

slinga, *slunga*. Af RASK uppställs Isl. *slýng*, *slaung*, *slúngo*, *slúnginn* (jfr. Anvisn. s. 286, Vejledn. s. 64); i Gloss. till Edda Sæm. *ek sling* eller *slýng*; BJÖRN HALDORSEN har *slúnginn* såsom adj., i bemärkelsen: fintlig, illparig (jfr. vårt *slängd*, som vet att slingra sig undan, eller att svänga sig); men i Edda Sæm. s. 110 v. 32 är *slúnginn*; kringhvärfd. I Cod. Bur. s. 506 läses (*ormar*) — — — *slungo sik vm hænna spina* (slingrade sig kring hennes spenar); Alex. s. 172 *thusanda orma ther om slunge* (impf. konjunkt.); 158 *ther la* (låg) *margh en orm slungin i ring*; Gottl. L. 65: 4 *slungin* (n. pl.); Gottl. Hist. 1: 4 *so sum þrir* (tre) *ormar warin* (vore) *slungnir saman i barmi hennar*. Härigenom försäkras man om impf. pl. och dermed enliga former, men om ingenting vidare. Likväl höres någongång *slang* (slängde), t. ex. *det hang och slang*. För öfrigt finner man i S. Birg. Up. 6: 16 *sliongas* (slungas), Gust. I: s. Bib. Jer. 10: 18 *borttslunga*; 1 Sam. 17: 49 *slungadhe*; 25: 29 *bortslungat medh slungo* (slunga); således efter 1 konjug. Afgörande är Dalskan, som har *slinga* (ragla, slingra), *sling*, *slang*, *slungiō* («slundjiō»), det utan tvifvel äldsta temat, i öfverensstämmelse med Ny-Tyska *schlingen*, och renare än det Norska *slyngia*, *slang* eller *slaang*, *slungje* (se AASEN anf. st.). Utbildningen har sannolikt varit hufvudsakligen den samma som för *siunga* (se ofvanför *singa*); fastän *slunga* tidigt fått svag böjning och transitif betydelse.

Kring den Dalska formeln gruppera sig verben *slingra*, *slän-ga*, subst. *slinga*, *slang*, *slyngel* m. fl., äfvensom åtskilliga Isl. ord. Vi ha ännu ett verb *slinga*, som går efter 4 konjug., och, nytt eller gammalt, är i sjelfva verket antingen samma ord som det starka *slinga*, eller derifrån kommet.

stinga; Isl. *stínga*, *stíng*, *stakk* (för *stang*), *stúngom*, *stýnga*, *stúngenn*. VGL. I. R. B. 9: 3 *stingær*, O. 6 *stingir*; Gust. I:s Bib. 2 Sam. 2: 23 *tá stakk Abner honom*; Cod. Bur. s. 133 *stungo*; Stads L. S. m. Vilia . 7 *stungen*. TJÄLLMANN uppställer ett impf. *stång*. Det hela böjningen genomgående *ck*, som framträder i det Ny-Svenska *sticka* (af hvilket dock ej *stinga* blifvit utträngdt), synes redan i Gust. I:s Bib., t. ex. 2 Mos. 4: 6, 7 *stick* (imper.). Dalskan åter tillåter sällan dylik assimilering i *stinga* (men väl i *springa*, hvilket såsom sådant icke brukas, utan blott såsom *spricka*, *springa sönder*). — Genom detta verbs sammanhållande med *singa* och *slinga*, i deras ställning till *siunga* och *sliunga*, har man lättare att begripa bildningen af det gamla subst. *stionger*, t. ex. Stads L. Skipm. B. 7 *hiog styonger* (i 1618 års uppl. *hugg eller stung*) eller *affhug* (*hugg*, *sting* eller *affhuggning*); S. Birg. Up. 1: 15 *gært* (gärdadt) *medh huassom stingandom gaddom ok stiongom* (taggar, spetsar); 6: 8 *likir* (lik) *thornom* (törnen) *oc huassom stiongom*; Bonavent. s. 196 *saa thorne stiongana* (såg törne-stingen); Wadst. Kl. R. s. 68 *swa ath thet ænga frestilsa stionga rædhis*. Det tyckes vara en yngre form af Isl. *stíng*, VGL:s *stingær*; liksom man nu har till det neutrala *sting* ett likaledes neutralt *stýng* (af somlige skrifvet *stýgn*), det senare oftast brukadt såsom betecknande dels insekten med det namnet, dels sjukdomen *håll och stýng*; en form, som återfinnes hos Harpestreng, t. ex. 12 *orm stýng*, 20 *scorpions stýng*. Man fattar också, hvarför Isl. har subst. *staung*, när Danskan har *stang*, Svenskan *stång*. Till *stinga* höra, utom de nämnda subst., äfven *stånga*, *stän-ga*, *stängel*, *stängsel* m. fl.

svinga? F. Ned. Sax. *svingan* (vibrare), *svingu*, *suang*, *sun-gun*, *sungan*; Dan. *svinge*, *svang*, *svunget*. I saknad af exempel ur Isl. och Svensk skrift vill man likväl ej afstå

från anspråket på en fornböjning, likställig med den ofvan anförda. Af det hos oss ännu brukliga, från början troligen intransitiva *svinga*, i allmänhet böjdt efter 4 konjug., har man i talspråket, om än mera dialektiskt, ett *svang*, *svungen*. Vid sidan häraf står det vanliga *svänga* (hos SPÆGEL *svängia*) efter 2 konjug., hvilket, såsom det kan förmodas, i sitt upphof haft blott transitif bemärkelse, och då förhållit sig till *svinga*, som *spränga* till *springa*. Jemväl eger man subst. *svang* (t. ex. *vara* eller *komma i svang*, i svängen, i bruk), dial. *sving* (svängning), *svingel* (svängning, krökning); hvilka, i likhet med det Isl. *svingl* (vacklande), icke kunna omedelbart härledas från ett *svinga* af 4 konjug.

þvinga; F. Hög-T. *duinkan*, *duinku*, *duanc*, *duunkumes*, *duunkaner*. Isl. *þvinga* går deremot efter 4 konjug., såsom från början varit fallet jemväl med Dan. *thwingæ* (se PETERSÉN I. 167). De gamla hdskr., som innehålla landskapslagarne och dit hörande anteckningar, upptaga ej detta verb; med undantag af Gottl. Hist. 3: 9, der det läses so *at engin þuang þaim*. På samma ställe förekommer subst. *þuang* (tvång). I Kg. Styr. 4: 27 ses infin. *tuinga*. I andra skrifter, såsom Bonavent., Ansgar., Hert. Fredr., St. Rimkr., Patr. S., Wadst. Kl. R. heter det *thwingar*, *thwingadhe*, *thwingat*, hvilken böjning är den vanliga i Gust. I:s Bibel o. s. v. Flere gamla allmoge-språk sakna helt och hållet, eller till en del, den starka flexionen; hvartill kommer, att i det allmänna språket *tvinga* (jfr. *klinga*) nu har, äfven i tal, presens *tvingar*, imper. *tvinga*, och detta orubblig. För antagandet af en stark böjnings uråldrighet, i det Svenska verbet, får man då lägga uteslutande vikt på den Gottländska handskriften, som dock ej kan alldeles frikännas från Tyskt inflytande, om ock på färre ställen.

springa; F. Ned. Sax. *springan* (stillare); A. Sax. *springan* (salire); Isl. *springa* (salire, rumpi), *spring*, *sprang* (sprang, hoppade), *sprakk* (sprack), *sprúngum*, *sprýngvi* (sprunge, hoppade), *sprýngi* (sprucke), *sprúnginn*; dock tillhöra *sprang*, och *sprýngvi* blott äldre språket (jfr. RASK, Anvisn. s. 286); Rolfs S., Fragm. Isl. s. 20 *sprýngi* (sprucke). I de äldste Svenske codices synes ej detta verb till; men den starka formens höga ålder kan ändå, af många skäl, ej sättas i

fråga. Endast kan man vara oviss om impf. *sprang* eller *sprakk*; nemligen om begge varit hos de gamle gängse. Dom. 4: 15, så väl i Gust. I:s som Carl XII:s Bib., finner man *språng* (sprang), hvilket hos TJÄLLMANN är normalt, och träffas i folkvisor. Det nuvarande *spricka** har ur *springa* utvecklats sig på samma sätt, som *sticka* ur *stinga* (se der); men *spricka* tyckes vara yngre än *sticka*, och har från *springa* åtskilt sig genom en inskränktares bemärkelse (blott: rumpi). Afkomlingar äro *spränga*, subst. *språng* o. s. v.

pringa? *þrængia*; A. Sæx. *þringan*; Med. Hög-T. *dringen*, *dringe*, *dranc*, *drungen*, *drungen*. Af RASK anføres *þrýng*, *þraung*, *þrúngo*, *þrúnginn*; infin. *þryngia* sättes i parentes (jfr. Anvisn. s. 286, Vejledn. s. 64); Homil. har 29: 1 *þryngva*, 32: 1 *þreongver* (tränger). Vårt modersmål har måhända icke, bland skriftliga uppteckningar, något prof på stark flexion; men det gamla *þrængia* (Isl. *þrengia*, tränga) förutsätter en ursprungligare form, hvilken dock ej kunnat vara *þryngva*, utan sannolikt *þringa*, hvartill ett regelrätt vaxel-ljud för impf. uppenbarar sig i subst. *þrang* (vanligt i landskaps-lagarne), trångmål; adj. *þranger* (se äldre Vestm. L.), trång, hvilka motsvara Isl. *þraung* och *þraungr*.

rinka? *rykka* (moveri). Bjärk. R. har 44: 13 *rykkir*; annars förekommer detta verb litet eller intet i äldsta urkunder. Då *rykkia* merendels såsom transitivt uppträder, går det efter 2 konjug. Så t. ex. Bonavent. s. 94 *oprykkia*, 176 *rökt*. Isl. *hrökkva* (moveri), *hrökk*, *hrökk*, *hrukkom*, *hrykka*, *hrokkenn*; samt *hrökkva* (agere), *hrukti*, *hrükt*. GRIMM förmodar, att ur ett starkt *hreck*, *hrökk* utvecklats sig ett organiskt *hrökk*, *hraukk* (2 uppl., I. 946); och då han ställer detta verb under formeln *ink*, *ank*, *unk* (II. 36), finner man, att han anser *kk* för ett assimileradt *nk*; helt nyligen har han också förutsatt ett Mös. Göt *riqkan*, *ragk*, *rugkun*, ett F. Hög-T. *rinchan*, pellere, trudere (Föret. till SCHULZES Gloss. s. XII). Eget nog är, att Isl. part. *hrokkenn*, bland andra bemärkelser, har äfven den särskilda af: rynkad; att det

* Så ungt detta verb är, har det alstrat ett transit. och svagt *spracka* (få att spricka).

svaga *hrukka* betyder: rynka; att sjelfva *hrökkva* lätt kan vara vårt *rynka*, hvilket, med föresyn af det här förut gran-skade *singa* m. fl., kan föreställas såsom ett ursprungligt *rinka*, *rank*, *runkum*, *runkin*. På detta thema kommer man ock utan svårighet, om man erinrar sig Isl. *rikkia* (rycka, rynka), hvilket mycket väl kan stå för *rinkia* (jfr. Isl. *drekkia* med F.Sv. *drænkie*); *hrukka*, för *hrunka*; det i Svenska munarter förevarande *ricka* (*runka*), de allbekanta *rank* (*vacillans*), *ranka* (*vacillare*), *ranka* (*sarmentum*), *run-ka* (*Dal. rucka*, *motari*, *vacillare*, *motare*), *rynka* (*ruga*), *rynka* (*corrugare*). Man har således, ehuru icke inom verbal-böjningen, GRIMMS formel starkare rotfast, än genom de af honom sjelf anförda A. Sax. *vrincke* och *vrence*, Ny-Tyska *ränke*, slutligen Mös. Göt. *urrugks*. Det kan vidare, ega någon sannolikhet, att med den antagna assimileringen *kk* uppstått böjningen *rykkia*, *rökk*, *rukkin*; af hvilken impf. är långt ifrån sällsynt i talspråket, om det än förgäfves eftersökes i mer än en gammal munart (i några är infin. *röcka*, impf. *röck*), och, tillika med det starka participet, vore blottstaldt för någon misstanke, hvad äktheten vidkommer, om icke, på sätt här framför blifvit visadt, en kedja af sammanhängande utvecklingar kunde upptäckas. Ursprungligt lär det i alla händelser icke vara.

sinka, *siunka*; Mös. Göt. *siggan*, *sigga*, *sagq*, *suggum*, *suggans*; F. Hög-T. *sinhan*, *sinhu*, *sanh*, *sunhumes*, *sunhaner*; Isl. *sökkva*, *sökk*, *sökk* (Ol. Hel. S. s. 13 *socc*), *sukkom*, *sykki*, *sokkinn* (RASK, Vejledn. s. 64), eller *saucqua*, *seyck*, *sauck*, *sockinn* (Gloss. till Edda Sæm.); Dan. *synke*, *synker*, *sank*, *sunken* eller *siunken*. Vestm. L. I. B. B. 34 i *watnni sivnka*, G. B. 14 *sywnka*, Hels. L. Æ. B. 4 *siunka*; Kg. Styr. IV. 7: 36 *sionkr*; Gottl. Hist. 1: 1 *sanc*, Cod. Bur. s. 137 *sanc*; 167 *sunko*. Af BOTIN erkännes intet annat impf. än *sank*, fastän före honom LIND har, jemte *sank*, både *sünk* och *sünko*. Äfven här är det dialekterna, som, bättre än bok-språket, hjälpa oss ur bryderiet. Hof upptager (s. 246) *schukka*, det vill, efter hans stafning, säga *sjucka*, (s. 60) *sjunker*, *sack*, *sunket*; således delvis assimilation, men för öfrigt samma vacklande som i våra fornskrifter. Deremot har Gottländskan *sinkü*, *sank*, *sunken* (SÄVE s. 242);

hvilket man skulle taga för Germanism, om ej Dalskan hade *sicka*, *sick* (sjunker), *sock* (sjönk), *suckin* (»sutjin»): alltså, lika med Isl., genomgående assimilering; de Tyska språkens vokal i infin. och presens; ett oorganiskt impf., likväl, såsom sådant, olikt både det vanliga Isl. och det Ny-Svenska. Återställer man nu *ck* till *nk*, och för *sonk* sätter det i äldre skrifter allmänna, i Gottländskan qvarstående *sank*,* så har man det rena temat *sinka*, *sink*, *sank*, *sunkum*, *sunkin*, hvilket har alla drag af ursprunglighet. Härunder ordna sig adj. *sank* (låg, sidländ, sumpig), subst. *sank* (djup, botten, t. ex. *skjuta i sank*), verb. *sacka* (sjunka, luta, falla undan), *sänka* (förut *sænkia*). Jfr. *singa*.

slinka (laxus jactari, adrepere), lyder under samma klass, som A. Sax. *slincan* (repere; se GRIMM II. 36); men står, inom Skandinaviska gränsen, nära nog ensamt; blott att Danskan har part. *slunken* (infallen, slapp, mager; se MOLBECH, Ordbog). Ett motstycke till *slinga*, visar *slinka* sina starka rötter i *slankig* (gracilis, laxus, flaccidus), dial. *slank* eller *slunk*, hvilka på olika ställen brukas i samma mening (återstod af våtvaror, sqvätt).

skrinka? *skrynkia*. Såsom till flexionen hit hänförligt upptages af GRIMM A. Sax. *scrincan* (contrahi II. 36). Undantagsvis höres i folkspråket impf. *skrönk* (jfr. *söng*, *sönk*); i S. Birg. Up. träffas 1: 10 *ænnit skrunkit* (skrynkad pan-na); 1: 23 *hans kinder æru skrunkna*. SPEGEL har *skrynckia*. Det här ifrågasatta *skrinka* tyckes vara utbildning af *rinka* (jfr. *skrynka* med *rynka*). GRIMM sammanställer med det A. Sax. verbet Med. Hög-T. *schränk* (svek), Isl. *skrök* (dikt); det senare vårt *skrok*, *skruk*, nu *skrock* (jfr. *knep* med *knipa*).

stinqua, *stinka*, *stionka*; Mös. Göt. *stiggan* (stöta), *stigga*, *stagg*, *stuggum*, *stuggans*; F. Hög-T. *stinhan* (stinka), *stinhu*, *stanh*, *stunhumes*, *stunhaner*; Isl. *stökkva* (hoppa), *stökk*, *stökk*, *stukkum*, *stykk*, *stokkenn*. Gottl. L. 23: 4 *schiautr þu cunu so et henni stinqua cleþi yr lagi* (skuffar du qvinna, så att kläderna fara henne ur lag, flyga

* De af MUNCH uppställda *sjönk*, *sjunkum*, *sjunkinn* (F. Sv. Spr. s. 36) tillhöra icke fornspråket.

upp och komma i ordning); *stinqua þaun a legg miþian* (fara de upp midt på benet); Upl. L. M. B. 4 *stionkkær* (i en yngre hdskr. *stencker*, studsar det) *aff stene ællr stokki*; Vestm. L. II. M. B. 4 *stionkær aff stene ællær stockke*; Smål. L. 13: 2 *stiunker blooth* (stänker blod) *bathe wt oc in* (jfr. Orv. Odds S., Fragm. Isl. s. 407 *stauckr þa bloð*). Det nuvarande *stänka* är både intransit. (spargi, emicare) och transit. (spargere, rorare); det förra har någon gång *stank*,* hvilket, tillika med *stunkit*, är i landskapsmålen mera gängse; Gottlands-dialekten har *stinkä, stank, stunken* (SÄVE s. 216, 242), Dan. dial. *stinke* (MOLBECH, Dial. Lex.), ungefär i samma mening, som Gottl. L. *stinqua*. Allmänt är *stinka* (odorem reddere, male olere), *stank*, och, ehuru mindre i bruk, *stunko, stunkit*. Uti impf. och supin. sammanträffa således det intransit. *stänka* (det transit. går alltid efter 2 konjug.) och *stinka*, hvilka sannolikt en gång voro ett, i hänseende till bildning. I *stionker* eller *stiunker* företer sig samma öfvergångs-form från *stinker* till Isl. *stökkkr*, som i *siunger* o. s. v. — Från detta verb härstammande är, utom det transit. *stänka* (i Gust. I:s Bib. 2 Mos. 29: 20 *stenckia*), det maskulina subst. *stank* (putor), det neutrala dialektiska *stank* eller *stänk*, *regnstänk* (pluvia tenuis), samma ord, som förekommer i Stads L. Dr. m. Vadha 4, der det talas om *skutet* (skottet) *eller stankket* (i 1618 års uppl. *stenkastit*).

slinta (halka), *slinter, slant, sluntit*, lärer sakna motbilder uti Isl. och Danskan; äfven i Forn-Tyska språk, så vida man ej vill dermed sammanställa F. Hög-T. *slintan* (svälja), *slintu, slant, sluntumes, sluntaner*. I Gust. I:s Bibel förekommer detta verb ganska ofta, t. ex. Ps. 124: 3 *han skal icke läta tin foot slinta*; 5 Mos. 32: 35 *på sin tijdh skal theras foot slenta*; Ps. 73: 2 *mijn stegh* (mina steg) *hadhe fult när slonttet* (i Carl XII:s Bib. *sluntet*). Oansedt den enstaka belägenheten i vårt modersmål, gifves intet skäl att draga den starka formens äkthet i tvifvel, då denna form är så allmän, och ej annat verb på *int*, med samma flexion, kunnat förleda till härmning. Utanför ver-

* Jfr. Sv. Folkv. I. 3 så blodet det stank på snörekjortelen fn.

bal-böjningen återfinnas också sammanstämmande vaxel-ljud; t. ex. *slint* (i talesättet *slå slint*, slå fel), *slänt* (sluttning; se LIND), de dial. *slant* (trasa, slarfva; äfven: ett litet mynt), *slunt* (slyngel, lathund), *slunta* (slinta öfver, hålla sig undan, slå dank); Dan. har *slunte* (vara lat; se MOLBECH, Ordbog), i dial. *slante* (gå sysslolös, vackla, se MOLBECH, Dial. Lex.). Begrepps-öfvergången till F.Hög-T. *slintan* underlättas genom jemförelse af vårt gamla *slänt* (sluttning) med F. Hög-T. *slunt* (svalg, jfr. afgrund), och vårt dialektiska *slotten* (glupsk), i fall det är ett assimileradt *slonten*.

drikka; Mös. Göt. *drigkan*, *drigka*, *dragk*, *drugkum*, *drugkans*; F. Hög-T. *trinhan*, *trinhu*, *tranh*, *trunhumes*, *trunhaner*; Isl. *drekka*, *drekk*, *drakk*, *drukkom*, *drykka*, *drukkenn*. Kg. Styr. III. 3 *han skal äta ok dricka*; Cod. Bur. s. 55 *æta cella drikka*; VGL. I. Md. 1: 3 *drickær*; K. B. 2 *drikki* (dricke); Þ. B. 8: 1 *drak*; ÖGL. B. B. 6: 1 *drukkin*. Formen *drekka*, *drekker* ser man sällan eller aldrig i skrift; men att en sådan, i likhet med Isl., dialektiskt förevarit, göres troligt deraf, att den ännu är mycket allmän i Göta munarter, äfven i andra. Den är likväl ej genuin. Icke heller *kk*, såsom det upplyses af de Forn-Tyska språken, äfvensom af vårt subst. *drank* och verb *dränka* (i Gust. I:s Bib. Joh. Up. 12: 15 *fördrenckia*; Isl. *drekkiä*); likaledes af *drinkare*, om det vore gammalt. Ännu bestämdare intill det starka verbet sluter sig *drunkna* (motsvarande ett part. *drunken*), som ses redan i äldre Vestm. L.; då deremot äldre VGL. A. B. 13: 3 har *drukknæ* (Isl. *drukknä*; jfr. s. 48), ÖGL. Æ. B. 6: 1 *druknafe*; — ett bevis bland många, att den äldsta urkunden icke alltid, i hvar enskild del, innehåller den äldsta läsarten. Det första temat har då varit *drinka*, *drank*, *drunkin*; — en sats, som ej lider intrång af GRIMMS antagande, att sjelfva *k* i det Mös. Göt. *drigkan*, utgör afledning (II. 282); likväl, om så är, tillhörande en förhistorisk bildning.

rækka (extendi, assequi, sufficere) har, i egenskap af starkt verb, måhända ej motsvarighet i något skriftspråk; så framt man ej vill se en sådan i det likväl till annan klass hörande Mös. Göt. *rikan* (congerere), hvilket GRIMM böjer: *rika*, *rak*, *rekum*, *rikans*, och hvarunder han hänförer Mös.

Göt. *rakjan* (extendere), Isl. *rekia* (II. 26), hvilket är vårt svaga *rækkiä*, hvarmed man ofta gör bekantskap, och hvarom förut i denna afhandling är taladt (se s. 84). Upl. L. har V. B. 17: 5 *swa lanct han rækkir* (räcker, sträcker sig); 22 pr. *swa lankt sum hans byæländ til rækkir*; Magn. Er. Lands L. Æ. B. 20 (Membr.) *rækkir* (förslår) *ey gootz aat gieldom*: således uti intransitif bemärkelse, men i afseende på stark eller svag böjning ingenting afgörande. Då *rækkiä*, *rækkti* eller *rakti*, förekommer, är det gemenligen i transitif betydelse; hvilket likväl ej synes böra tillämpas på ett ställe i Cod. Bur. s. 55 a *þem hans fingre som ræcte* (sträcktes, rigtades) *gen* (mot) *varom hærra*. Efter starka former letar man i gammal skrift fåfångt. Följaktligen, när *Borin* (s. 170) bjuder oss ett thema *ræcka*, *rack*, *ruckit*, tyckes detta varit mera föranledt af bruket i tal än skrift, om ej yngre. Emellertid har han obestriddigen rätt i den angifna skiljaktigheten mellan det intransit. *rack*, *ruckit*, och det transit. *ræckte*, *ræckt*; — en skilnad, som plägar strängt iakttagas i folkspråket, der *rack*, *ruckit*, är vanligt i nästan alla dialekter, ej mindre i Norrland än Svea och Göta riken, icke ens hufvudstaden undantagen. I Dalskan heter det intransit. *ræcka*, *ræck*, *rack*, *ruckiö* (»rutjiö»); men transit. *rækkiä* (»rätja»), *ræcker* (»rätjer»), *ræckt'*, *ræckt*: på grund här af *ed rack ned ad knännum* (det rack, ræckte ned till knäna); men *an ræckt' aut armen* (han ræckte ut armen). Denna stora samdrägt inom folkspråket, i förening med den starka formens afgjorda ställning till den svaga, aflägsnar all tvekan i afseende på den förras fornaldrighet.* Troligtvis hit hörande är adj. *rak* (Dan. *rag*, *rectus*, *directus*), ehuru icke uttalet angifver dubbelt *k*; hvaremot Isl. har både *rakr* och *rakkr* (oftast: *vegetus*, *promptus*, *strenuus*; men äfven: *præceps*, *præruptus*, *brant*; jfr. L. *erectus*). Icke heller är osannolikt, att äldsta böjningen varit *rika*, *rak*, *rukin*; hvartill man dock ej finge hänföra adj. *rik*, hvilket, enligt hvad af Tyska språk och det Dalska *raik* (*rik*)** upplyses, tillhör ett annat thema.

* AASEN har ett Norskt *rekka*, med samma böjning (se Nor. Folk. Gram. s. 169); men han angifver icke betydelsen.

** Isl. har *ríkr*; men Isl. *í* föreställer i allmänhet ett sammanträngdt tve-ljud, och motsvaras af Dalska *ai*, Mös. Göt. *ei*. Se vidare V Isl. verbal-klassen.

klækka, nu blott impersonalt, nemligen såsom starkt verb, är till sin första form och egentliga bemärkelse icke lätt att bestämma. LJUNGBERG har s. 433 *klücker* (leviter sono), *klack*; LIND, IHRE m. fl. det ännu brukliga *det klack* eller *kläckte* (det kändes en ögonblicklig sprittning eller hjertklappning, till följd af skrämsel eller annan öfverraskning); IHRE äfven *det kläcker* (knäpper) *i isen*. I fråga om Isl. är antecknad i Gloss. till Edda. Sæm. *kleckva* eller *klöckva* (flere, lamentare), *klöck*, *klucko*; hos BJÖRN HALDORSEN, utom *klökva*, också *klaka* (clangere), *klek*, *klak* eller *klok*, äfvensom *klaka* (clangere) efter 1 konjug.; hos VERELIUS *klokk* (perculusus fuit), *klaukk* (suspiria duxit), *klaukku hiarta* (corde percussio). Om *klaka* och *klekva* eller *klökva* i sjelfva verket utgöra samma verb, må lemnas oafgjordt. I fall *kk* är assimileradt *nk*, kunde man tänka på *klinka* (klinga), Med. Hög-T. *klunc* (sonitus; i Svenskan är *klunk*: haustus); möjligtvis på *klukka* eller *klokka* (klocka). I denna händelse, och om det ursprungliga verbet, liksom *smälla*, innefattat båda begreppen: ljuda och slå (jfr. talesättet *klockan slår*), så kunde en föreningspunkt kanske lättast träffas. Så som sakerna nu stå, kan man ej bilda sig ett säkert omdöme. Jfr. *klinga*, *smälla*.

gälla (sonare); Med. Hög-T. *gellen*; Isl. *gella*, *gell*, *gall*, *gullo*, *gollenn*. Gamla Ordspr. 837 *siellan gællir* (sällan skäller) *hund widh beenshugh*; Cod. Bur. s. 8 *öpte oc gal* (ropade och skrek); St. Rimkr. 32: 4 *swerdin klwngo ok bredhan* (Scriptores *gredan**) *gall* (sabeln hven, skrälde); 4: 2

* I anledning af 3:ne i de gamla tryckta upplagorna af St. Rimkr. förkommande ställen, har IHRE uppställt ett subst. »*gred*, ensis,» hvilket, i denna bemärkelse, icke lärers annars kunna uppvisas. Att det allenast utgör en felaktig läsart i St. Rimkr., lärers af det följande bli sannolikt. I den bästa hdskr., Cod. Reg. I, är *gredhan*, på det i texten här ofvan intagna stället, först skrifvet; *men g* är utstruket, och *b* skrifvet ofvanför. På det ställe, som svarar till det i ordningen andra hos IHRE, innehåller hdskr. 32: 2 *ok frestado om bredan* (äfven här Scriptores *gredan*) *beet*; men framför *bredan* står ett öfverstruket *gred*. Man finner här af, att kopisten misskrifvit sig, eller missförstått den framför honom liggende urkunden, men sedan rättat sig. Af öfriga hdskr. har Cod. Verel. s. 70 och 72 *grædhan*; Cod. Lundens. s. 92 *gredhan*, 94 *greidan*; Cod. Reg. II. s. 297 *græden*, 299 *gærdhen*; Cod. Reg. III. s. 81 och 82 *gredhan*. Äfven här kan man af den bristande öfverensstämmelsen äna ett missförstånd. IHRES tredje citat igenfinnes blott i Cod. Reg. III, neml. s. 445: medh *spiuth greep* och *gredh han oradder ær*; hvilken citation, liksom de båda andra, äro utan varianter hos

sverdin bitu ok hielmane gullu. I vissa landsorter förnimmes hos allmogen impf. *gall*; men i det allmänna språket var den starka flexionen redan i BOTINS tid så illa ansedd, att han tror sig böra inskräpa, det »man ej kan om echo eller ljud säga: *det har gullit*; icke om ett tings värde: *det har gällt*» (s. 169). Nu säges *gält* i båda fallen: de till ursprung skilda *gälla* (sonare) och *gälla* (valere, se *gialda*) äro nu formelt lika.

välla; Isl. *vella* (scatere, fervere), *vell*, *vall*, *ullom*, *ylla*, *ollenn*. Cod. Bur. s. 505 *brænna tel* (tills) *vaghnen val* (sjöd, brann); Ivan 5043 *thz blodhit val* (framvalde) *ij thera saar*; Patr. S. s. 22 *ther alskona matka wlo* (der allsköns maskar krälade); Legend. s. 112 *sua at lys* (löss) *oc madka wlo flokkom* (i flockar, flockvis). Det intransit. *välla* (scatere), äfvensom det transit. *förvälla* (leviter coquere), går nu stadigt efter 2 konjug.

gnälla (stridere, vagire); hos TJÄLLMANN *gnälla*, *gnall*, *gnullo*, *gnullet*; hvilket ock är allmogens språk, lika väl Helsingens och Dalkarlens, som Gottländingens och Vestgötens; Smäländingen, i vissa trakter, säger både *gnall* och *gnull* i impf., både *gnullet* och *gnullet* i supin. Dalskan har fullständigt starkt thema: *gnälla*, *gnäll*, *gnall*, *gnulliö*; t. ex. *krippen ar gnulliö* (barnet har gnält). Utan tvifvel förhåller sig *gnälla* till det på lika sätt böjda Med. Hög-T. *knellen* (strepere), som *gny* till *kny*. Från detta Tyska verb skulle man törhända leda vårt *knall* (fragor), *knalla* (fragorem edere); om ej dialektiskt förefunnes ett *knalla* (bulta; i andra munarter: *gnaga*, *snatta*, *lunka* m. m.), Isl. *hnalla* (slå med en käpp), alla efter 1 konjug. Till äfventyrs har det, jemte *gnälla*, funnits ett starkt *knälla* eller *knilla*, med närsläktad betydelse. Af samma rot, som *gnälla* är kanske *gnola* (jfr. *krälla*, *kräla*), hos LIND äfven *gnöla*; så framt det icke möjligen kan stå i samband med *gny*.

krilla? *krälla* (kräla). TJÄLLMANN har *krüller*, *krall*, *krullo*, *krullet* (s. 214). I vissa munarter brukas *krall*; annars

HADORPH och i Scriptores. Om rigtigheten af läsarten *bredan* eller *brethan* kan ej tviflas, då Isl. har *bredda* i samma bemärkelse, hos BRÖN HALDORSEN: en kort och slö knif eller sabel. I alla händelser kan *gred* icke, med ändelse-artikel, beta *gredan*, i någon kasus, hvad kön det än må tillhöra.

går vanligen *krälla* efter 2 konjug. Att det starka temat icke är tillfälligt eller af yngre bildning, har man skäl att sluta af de hit hörande vixel-ljuden i de dial. *krilla* (Dan. *krille*, pilra, kitla, sticka i huden; vi säga i samma mening: krypa, dial. *krälla*); *kralla* (kråla, äfven: smyga till sig, snatta). Man har då hufvud-vokalerne *i* och *a*; och om man för bemärkelsens skull, vill draga i betänkande, att till samma rot föra Götha-språkens med Isl. gemensamma *krulla* (crispere, knorla, knolra), så har man ändå ett från *u* öfvergånget *y* i det likaledes dialektiska *kryl* (krålande hop). Man behöfver fördenskull ingalunda, med afseende på T. *kriebeln*, *krabeln*, Eng. *crawl*, tänka sig en så ovanlig assimilation, som *vl* till *ll*. Man har här i stället Dan. *kravle*, vårt *krasta*, som i uttalet skiljes från *kralla*, och ofta har en derifrån skiljaktig betydelse. Emellertid tyckes den starka böjningen vara främmande för Isl., der både *kriåla* och *kræla* följa 1 konjug, såsom också nu händelsen är med vårt skrifna *kråla*, och var det redan i Gust. I: Bib., t. ex. Ps. 404: 25 *krålar*. IHRE upptager blott *kråla*; LIND både *krälla* och *kråla*, pres. *kråler*.

skälla; F. Hög-T. *scellan* (sonare), *scillu*, *scal*, *scullumes*, *scollaner*; Isl. *skella* (sonare, quati), *skell*, *skall*, *skullo*, (*skylli*, *skollenn*). ÖGL. Vap. 49 *skälla all i skal* (klinga alla, neml. benen, i skål); Gottl. L. 19: 46 *bain huert* (hvert ben) *sum i scalu sciendr*. De melodiska vixel-ljuden äro i verbet gångna förlorade; men impf:s vokal har qvarhållit sig i subst. *skall*, i verben *skalla*, *skallra* m. fl., hvilka, liksom subst. *skälla*, erinra om den gamla betydelsen hos verbet *skälla* (nu: latrare, maledicere), som för närvarande följer 2 konjug.

smälla (crepare); Isl. *smella*, *small*, (*smullo*, *smollenn*?). I den intransit. bemärkelsen nyttjas fortfarande impf. *small*; sällan *smullo*, *smullit*. I den transit. går detta verb, med rätta, alltid efter 2 konjug.

svälla; F. Hög-T. *suellan*, *suillu*, *sual*, *suullumes*, *suollaner*; Isl. *svella*, *svell*, *svall*, *sullom*, *sylla*, *sollenn*. I dialekter finner man *svall*, *sullen*, Dalska *sollin*. I allmänna språket har det nu under 2 konjug. lydande *svälla* endast det starka part. *svullen*, supin. *svullit*, ehuru de i vissa fall

icke gerna förväxlas med de svaga; t. ex. *han är svullen i ansigtet; benet har svullit opp; men magen är uppsväld*. Den genom vaxel-ljud förvandlade roten framträder i *svall* (jfr. särskildt *svall-is, svall-kött*), *svalla, svulna, svulnad, svulst* o. s. v.

gialda, giälla; Mös. Göt. *gildan gilda, gald, guldum, guldans*; Isl. *gialda* (expendere, reponere, pœnas dare), *geld, galt, guldum, gylda, goldenn*. VGL. I. A. B. 24 pr. *gialda* (erlägga, betala); Södm. L. Æ. B. 5 pr. *giæld giællæ*; ÖGL. B. B. 24: 4 *nu giælder han ut*; Södm. L. J. B. 44: 2 *giæller ei* (betalar ej); Upl. I. J. B. 8: 2 *sum iorþin giældær* (gäller, är värd); VGL. II. K. B. 72: 3 *þæn ey galt houohtinda* (erlade hufvudtionde); 34 Dom. Reg. (vid 1734 års Lag) *then söm saken galt vppå* (gälde); Sv. Folkv. I. 174 *mer gall då mod och väldig hand*; St. Rimkr. 40: 2 *thet gullo* (umgälde) *hans bröder badhe*; ÖGL. B. B. 15: 4 *at þæt fik eyh þy bana at hans at gulde* (genom hans förvällande); VGL. I. Br. 4 *ut guldin* (erlagd); Södm. L. Æ. B. 5 pr. *fyr æn giælð æru gullin* (n. pl.). Detta verb, som nära intill våra dagar uppehållit sin starka flexion, är nu sålunda upplöst, att *gällda* (solvere), *afvensom återgällda* (rependerere), går efter 1 konjug., dock under fortsatt bruk derjemte af part. *gulden* (mest i lagstil); hvaremot *gälla* (valere, pertinere), *umgälla* (pœnas luerere), *vedergälla* (remunerare), gå regelbundet efter 2 konjug. — Den vokaliska skilnaden, mellan det Mös. Göt. *gildan* och vårt *gialda*, är lätt att förklara ur den för Skandinav-språken icke ovanliga brytningen af *i* till *ia*. Den orörda roten *gild* finner man i adj. *gilder*, nu *gill* (gällande, antaglig, värd; *giltig* är kanske från Tyskan); i Isl. *gilda* (gälla, värderas; jfr. ÖGL.), vårt dagligen brukade *gilla* (godkänna). Men till den brutna roten hörer *giald* (se VGL. & ÖGL.), *giæld* (betalning, skatt, skuld, böter), nu *gäld* (skuld).

valda; Mös. Göt. *valdan* (imperare), *valda, vaivald, vaivaldum, valdans* (enligt GRIMMS förmodan, Gram. I. 840; GABELENTZ sätter svag flexion i fråga); F. Hög-T. *waltan, waltu, wialt, wialtumes, waltaner*; Isl. *valda* (mägta, vålla), *veld, vald* (RASK, Anvisn. s. 153 och BJÖRN HALDORSEN), *olli el-*

ler *voldi* (se Alex. Saga s. 52; jfr. Gloss. till Nials S.), *ylli* (impf. konjunkt.; se RASK, Vejledn. s. 55), *valdit*, Nials S. s. 168 *vollit*, senare *ollat*. GRIMM anser *olli* för starkt impf. konjunkt. (I. 927); men RASK (Vejledn.) tyckes uppfatta det såsom ett afvikande svagt impf. indik., och vidhåller det af GRIMM misstänkta impf. konjunkt. *ylli*; hvaremot han förbigår det förut uppställda *vald*. Svenska källor lemna följande upplysningar: VGL. I. R. B. 3 har *þy skulu allir bonder* (jordegare, bönder) *ualdæ* (råda, hafva rättighet att afgöra); II. þ. B. 55 *þy valdær* (vållar) *eigh iak*; I. þ. B. 49: 1 *þy ualt* (vållade) *iak*; ÖGL. Kr. B. 15 pr. *þæn sum þy ualt*; VGL. I. þ. B. 7 pr. *þu havir ualdit* (vållat); Hert. Fredr. 676 *valdith*; VGL. II. þ. B. 35 *þu hauer wllit*; 1734 års Lag M. B. 28: 5 *hafva död sin vullit*. Äfvenledes träffar man i VGL. I. þ. B. 7 pr. *ok eig wlti* (vållade) *iak*; ÖGL. E. S. 16: 2 *han wlte sialuær*; Kr. B. 43 pr. *þe wltu*; St. Rimkr. 46: 2 *wlte*; Hert. Fredr. 687 *volte*. Det Isl. *vald* vinner således bekräftelse. VGL:s *wlti* kan visserligen vara ett till *ualt* svarande starkt impf. konjunkt.; liksom ÖGL:s *wltu* vara plur. af *ualt*; ehuru annars det till *t* öfvergångna *d* i ty fall plugar återställas eller assimileras, framsör en påföljande vokal (jfr. *hiolt*, *hioldu*, *hiolle*; *galt*, *gullo*), såsom ock inträffar med *wllit*, *vullit*, som eljest vore hit att räkna. Under förutsättningen af *valt*, *wltu*, *wlti*, *wllit*, såsom hörande tillsammans, vore de lydande under förevarande klass (jfr. *varþa*). Möjligt är dock, å en annan sida, att *a* i *valda* sedan länge haft en dragning åt det nuvarande *å*-ljudet, till en början förmedladt af mellan-ljudet *o* (se s. 47, noten), som dialektiskt ofta höres i detta verb, och fins i det Ny-Isl. *olla*, *ollat* (se Vejledn.). Man kunde då förlika Nials S:s *voldit* med det vanliga Isl. *valdit*, vårt förra *wllit*, *vullit* med det äldre *valdit*; man kunde förklara Isl. *olli* för ett svagt *oldi*, Alex. Sagans *voldi* (jfr. *ville*, *skulle*, för *vilde*, *skulde*); likaså våra *wlti*, *volte*, motsvarande folkspråkets *valde* eller *vålde*, förut *valte* (t. ex. Sv. Folkv. III. 187, efter en äldre uppteckning: *deth walte den ädli stolts Elisifs släkt*); och det är icke svårare, att ur Isl. indik. *olli* få en konjunkt. *ylli*, än att af ett *orti* få

ett *yrti* (se *Vejledn.* s. 57). Under ett sådant förhållande vore *valda*, såsom starkt betraktadt, ej att räkna till IV klassen, utan till någon af dem, som motsvara de redupli- kativa i Mös. Göt., hvilket väl i alla fall är händelsen med temat *valda*, *valt*, *valdit*, der vewel-ljud felas. Detta är oberoende af formeln *vilþan* (vigere), *valþ*, *vulþun*, den GRIMM uppställer som förgången, men till hvilken han räk- nar Mös. Göt. *valdan* (II. 58); och det är kanske för myc- ket vågadt, att taga det jemförelsevis icke så gamla *wllit*, och det enstaka Isl. *voldit*, för lemning efter denna för öfrigt inom verbal-området försvunna böjning, ur hvilken de hi- storiskt kända äldsta bildningarna af *valda* skulle hafva ut- vecklat sig.

bælgia; F. Hög-T. *pelkan* (svälla, vredgas); A. Sax. *belgan* (vredgas), *belge*, *bealh*, *bulgon*, *bolgen*. Isl. *belgia* (svälla, uppblåsa), i nyare språket, följer 2 konjug., vårt *belga* och Dan. *bælge* 4 konjug. Men ett starkt verb., jemlikt Tyska fornspråk, antydes af Isl. *bolginn* (sväld), Kg. Styr. III. 15 *bulgin*, Bonavent. s. 216 *bulghin*. Samma rot tillhöra Isl. *belgr* (belg, mage, hud), *bólga* (svulnad), *bylgia* (bölja), Kg. Styr. III. 15 *likamens bylgia*,* dialekternas *bulgig* (uppsväld, tjock); troligen ock *balg* eller *balj* (Dan. *balg*), *balja* (ski- da, slida) o. s. v. På en närsläktad rot, utan *g*, hänvisa Isl. *bal* (balja, slida), Svenska *bulen* (svullen), *bulna*, *bul- nad*, *bolde*, *böld* m. fl.

svælgia; A. Sax. *suelgan*, *suelge*, *svealh*, *svulgon*, *svolgen*; Isl. *svælgia*, *svelg*, *svalg*, (*sulgom*), *sylga*, *svolgenn*. Cod. Bur. s. 495 *at iorþen suælghe mik som hon sualgh mœnstret* (kyrkan); 512 *þæn* (de) *svlgho*. Nu för tiden brukas knappt *svulgo* och *svulgen*; oftare *svalg*, lika med subst.

hilpa? *hialpa*, *hiælpa*; Mös. Göt. *hilpan*, *hilpa*, *halp*, *hulpum*, *hul- pans*. Isl. *hiálpa* böjes vanligen efter 4 konjug., äfven i gamla skrifter, hvilka dock undantagsvis ega *helpr*, *halp*, *hólpinn* (se RASK, Anvisn. s. 286); i Homil. 98: 4 läses *at guþ hylpe* honom; participet är i nyare språket bibehållet.

* Dryckenskapen, eller, såsom det i Kg. Styr. riktigt heter, *drukín- skaper* (af *drukkin*, icke af *dryck*), säges vara *tungona stormbr* (tun- gans storm) *ok likamens bylgia*. Man vet icke, om bilden är utsträckt äfven till *bylgia*, eller om detta ord skall föreställa det första begreppet: uppsvällande.

I Forn-Svenskan är den starka formen nästan uteslutande: *halp*, *hulpum* (Vestm. L. I. B. B. 45: 1 *holpu*), *hulpi* (Cod. Bur. s. 149- *hulpe*), *hulpin*. Uti VGL., ÖGL., Cod. Bur. är infin. vanligtvis *hialpa*, Upl. L. *hielpa* (V. B. 9 pr. *hialpæ*), Stads L. *hielpa*; ÖGL. har Vins. B. 6: 3 *hialpær* o. s. v. I runristning är pres. konjunkt. väl oftast *hialbi* eller något dylikt; men ej heller sällan *hilbi* eller dermed jemförligt; t. ex. Run-Urk. 162 *kuþ hilbi*, 430 *koþ hilbi*, 847 *kuþ helbi*, 415 *kuþ ilbi*. Dessa senare former uppträda för ofta, för att vara missteckningar, och kunna derföre skäligen antagas såsom qvarstående vittnen om det ursprungliga skicket, i öfverensstämmelse med de Tyska språkarternas. Den af de påföljande *lp* förorsakade öfvergången af brytningen *ia* till *iá*, uti Isl., har motsvarighet i Dalska *jåpa*, d. v. s. *hiálpa*.

stilpa? *stielpa* (everti). MOLBECH (Dial. Lex.) upptager ett gammalt Danskt *stilpe*, *stylpe* (hvälfva öfver), dial. *stylpe* (kränga, vända insidan ut); OUTZEN (Gloss. d. Fries. Spr.) *stielpa*, *stioalpe* (vända utinpå, vränga, såsom strumpor). Att dessa verb, liksom Tyska *stülpen* (jfr. ADELUNG), stå i nära beröring med det ifrågavarande Svenska, är lätt att förmoda, och blir af MOLBECH och ADELUNG förutsatt. Dock finner man här endast transitif betydelse, i likhet med det svagt böjda Svenska *stielpa*, från det starka utgånet. Alex. s. 4 läses: *opta stielpir litin thuwa* (orätt hos HADORPH *thuner*, hos IRE II. 973 *thuwar*) *storo lasse*; men den intransit. bemärkelsen hos *stielpir* kan ifrågasättas. Emellertid, och fastän bevisställen för stark flexion, i det intransit. *stielpa*, icke i äldsta skrifterna äro tillgängliga, läser dess organiska egenskap ej böra betvivlas; enär *stielpa*, *stalp*, *stulpo*, *stulpen*, hos TJÄLLMANN utgörande regelbundet thema, finnas både i allmänna språket och allmogens; i det senare, på vissa orter, *stülpa*, *stalp*, *stolpen*.* Härtill kommer subst. *stalp* (lapsus, eversio, præcipitium), adj. *stalpig* (præceps); och måhända kan hit föras *stulpi*, *stolpi*, Isl. *stólpi* (stolpe), såsom innefattande begreppet af en i

* I Tobie Comedia, först tryckt år 1850, senast 1849, läses *neðstolpit*

jorden nedsatt, nedstjelpt påle. Att den ursprungliga infin. varit *stilpa*, göres af flere omständigheter troligt. *välta*; Isl. *velta* (volvi), *velt*, *valt*, *ultom*, *ylta*, *oltenn*. Ännu hos *Borin* heter det *välta*, *valt*, *vultit*; och som motsatser ställas uttrycken: *han valt utför berget som en annan säck*, men *de välte en stor sten för dörren* (s. 174). Denna skilnad är också grundad i fornspråket, och iakttages af Isländarne. Äfven i vårt land höres, på mer än ett ställe, synnerligast impf. *valt*; men Upp-Svearnes stadsbefolkning, särdeles i de högre stånden, har länge sedan ledsnat vid denna ordning, nyttjande vanligen *stjelpa* i stället för *välta*; och när det senare användes, blir det böjdt efter 2 konjug., äfven i den intransitiva betydelsen; hvarvid en och annan skriftställare, för att göra sig rätt tydlig, böjer efter 1 konjug., då meningen är transitif (volve-re). Detta verb är således bland dem, som äro på vägen att förlora sitt äkta skaplyne. I Dalskan är part. preter. *oltin*.

smelta (liquefieri); F. Hög-T. *smelzan*, *smilzu*, *smalz*, *smulzumes*, *smolzaner*. Något hvarstades kan man få höra, om än sällan se, de gamla formerna *smalt*, *smulto*, *smulten*; t. ex. *smalt ihop*, *hopsmulten* o. s. v. (gamla Psalmboken har 268: 6 *fürsmolten*). Denna starka flexion är i folk-lifvet alltför djupt nedträngd, och har för de öfre samhällsklasserna för litet behag, för att vara utifrån införskrifven; och det betyder i detta fall ingenting, att för Isl. angifves blott det svaga *smelta* (liquefacere). Dessutom eger Isl. det från ett starkt *smelta* härstammande subst. *smolt* (smäldt fett), som är det i Göta rike gångbara, ej heller för Svea lands-språk främmande *smult* (istersmör).

svelta (esurire); Mös. Göt. *sviltan* (mori), *svilta*, *svalt*, *svultum*, *svultans*; Isl. *svelta* (esurire), *svelt*, *svalt*, *sultom*, *sylda*, *soltenn*. Kg. Styr. II. 50 *sultin biorn* (svulten björn). I folkspråket fortlefver *sulten*, Dalska *soltin*. Den gamla böjningen har bättre, än i de nyss föregående verben, hållit sig vid magt äfven uti skriftspråket, der likväl, såsom i det bildade talet, partic. är *svulten*.

hvælva går nu (d. v. s. *hvülfva*) efter 2 konjug., lika med Isl. *hvelfa*. Anmärkningsvärdt är emedlertid, att **LJUNGBERG**

uttryckligen skiljer mellan »*välfer*, *valf*, *volvor*», och »*vülfer -de*, *volvö*» (s. 132); utan att för öfrigt yttra sig, eller bilägga exempel; men troligen ej utan föranledande af gammal skrift eller talspråket på hans tid, åtminstone på hans ort. Man kunde ändå tveka, att härpå lägga vikt, vore ej händelsen den, att hans *valf*, d. v. s. *hvalf*, formelt sammanträffade med subst. *hvalf*, hvilket är oss bevaradt allt ifrån runornas tid; t. ex. Run-Urk. 1738 *gerþi þita hvalf*; 1742 *litu kiera stain hvalf*. BJÖRN HALDORSEN har visserligen blott subst. *hvolf*; men att detta föreställer *hvälf*, och endast betecknar det genom påföljande *lf* grumlade vokal-ljudet i Isl., ser man af Alexanders Saga, hvilken s. 89 och 116 har *hvalf*. Dessa data kunna ej annat än befästa GRIMMS gissade Mös. Göt. *hvilban*, *hvalf*, *hvulbun* (II. 58), hvilken formel, framkallad af några Forn-Tyska ord och Isl. *hvolf*, icke hos GRIMM understödes af något rent *hvalf*, hvarpå dock allt hvilar.

skialva; Isl. *skiälfa*, *skelf*, *skalf*, *skulfom*, *skylfa*, *skolfenn*. Cod. Bur. s. 16 *skuluo*, Bonavent. s. 166 *skoluo*. Af den starka formen är egentligen blott impf. *skalf* i fortfarande bruk, ehuru icke så vanligt som det dermed fullt öfverensstämmande subst. Någon infin., af rätt gammalt datum, är icke att finna; men efter all liklighet har han från början hetat *skilva*; sedan kanske *skialva*, att döma af Isl. och af Dalska *stjäva*, d. v. s. *skiälva*.

simma; F. Hög.-T. *suimman*, *suimmu*, *suam*, *suummumes*, *suummaner*. I Gloss. till Edda Sæm. angifves Isl. *svima*, *svam*; hos BJÖRN HALDORSEN *svema*, *svem*, *svam*, *svamid*; i Homil. 10: 1 läses *at svimma*; hann *svimr*; i Till. vid Alex. S. s. 167 *at svima*; þeir höfdu *svimat*; i olika handskrifter af Kongespeilet är presens *svimr*, *svimar*, *sveimar*, *svimir*, *svimur* (jfr. Norska uppl. s. 28, Sorö uppl. s. 416); Danskän eger till *svømme* ett föråldradt impf. *svam* (se MOLBECH, Ordbog). Det äldsta exempel ur Svenskan lemna K. Styr., der man finner II. 54 *summo*, liksom i St. Rimkr. 25: 1 *sommo*. Ännu säger man med fördel *sam*, *summo*, *summit*; men pres. indik. hemtas vanligen ur den allt mera öfverhand tagande 4 konjug., hvaremot imperat. är ofta *sim!* Hos oss har *svimma*, efter 4 konjug., bety-

delsen af BJÖRN HALDORSENS *svima*, Dan. *svime*, *svimle*. Med betraktande af allt detta, och med särskildt afseende på den osäkra ställningen i folkspråket, kan det ursprungliga tillståndet icke med tillförlitlighet bestämmas; men man kommer lätt på den tanken, att *svima* eller *svimma* varit den äldre formen för *simma*; vare sig att vårt nu brukliga *svimma* är dermed i sjelfva verket identiskt, eller derifrån härledt.

dimpa (falla hastigt och tungt), *dimper*, *damp*, *dumpo*, *dum-pen*, i Ny-Svenskan uppträdande, synes ej till i fornskrifter, och har, såsom är att förmoda, sent fått burskap i den skriftliga behandlingen, fastän det friare talet gjort sig detta uttrycksfulla ord till godo. Utan afseende på den af GRIMM vågade sammanställningen af *dimpa* med Med. Hög-T. *dimpfen* (evaporare), *dampf*, *dumpfen*, *dumpfen* (jfr. Gram. I. 940 och 1029); och utan stöd, i första hand, från de Skandiska systerspråken, torde förevarande verb kunna häfda sin starka böjning, såsom gammal och sjelfständig. Redan allmänligheten, i rikets mest afskilda delar, är här af vigt; synnerligast då spridningen, äfven i senaste tider, blifvit ganska litet befordrad på skriftstället vägs. Här förutan kan anmärkas, att infinitivens vokal träffas i *dimp*, *dåndimp* (hastigt, af yrsel eller vanmägt förorsakadt nedfallande), participets i det dialektiska *dompa*, Isl. *dumpa*, Dan. *dumpe* (alla: *dimpa*), Dan. *dump* (tungt fall; se MOLLER, Ordbog), våra munarters *dumpa* (dansa klumpigt och oanständigt).

krimpa? *krympa* (contrahi); Med. Hög-T. *krimpfen* (premere), *krampf*, *krumpfen*, *krumpfen*. Det nuvarande *krympa* går visserligen efter 2 konjug.; dock återstår, efter en stark form, *krumpen*, ÖGL. *krumpin* (membris contractus); likaledes nyttjas supin. *krumpit*, med oförsvagad verbal-kraft. Hit hörande, såsom ett assimileradt *kroppinn*, är måhända det part. *kropinn* (annars af *kriúpa*, krypa), som märkes i Edda Sæm. s. 104 v. 8 *kropnir knúar* (krumpna knogar); Ol. Hel. S. s. 84 *sva at baðer fœtr varo upp kropner* (så att båda fötterna voro uppdragna, hopkrumpna

uppåt);* och till samma partic. skulle sluta sig Isl. verbet *kroppna* (styfna af köld), hvilket i grunden är detsamma som ÖGL:s och Bjärk. R:s *krumpna* (bli krumpen). Det hos oss på sina ställen brukade impf. *krömp* kan synas förutsätta en infin. *kriumpa*; men för antagandet af en sådan gör icke detta impf. till fyllest. Liksom af *sang* blef *söng*, kan af *kramp* blifvit *krömp*; helst i fall *krimpa* öfvergått till *krympa*. Om ett gammalt impf. *kramp* vittna åtskilliga ord. Skulle ock det i folkspråket icke synnerligen djupt nedträngda subst. *kramp* borträknas, såsom från Tyskan hemtadt, så har man ändå de dialektiska *krampe*, *krappe* (i samma bemärkelse); *krampa* (fibula); *krapp* (Isl. *krappr*, för *krampr*, trång, knapp, krum), hvaraf *krüppa* (vara trång, trycka, strama), som motsvarar det *krämpa*, hvarmed SERENIUS öfversätter Eng. *cramp*. Till *krympa* svarar det gamla *krymplinger* (krympling), Isl. *kryplíngur*, Göta *kröppling*; Isl. *kryppa* (puckel, böjning; af BJÖRN HALDORSEN härleddt från *kröppur*, kropp), Dalska *kryppas* (gå krokig). Till *krimpa* deremot Isl. *krippa* (= *kryppa*), Cod. Bildst. s. 108 *kriplíngher* (krympling); möjligtvis äfven Dalska *krippa* (litet barn). Man bör då icke tveka, att uppställa ett *krimpa*, *kramp*, *krumpin*.

skrimpa? *skrympa*. Har det funnits ett *krimpa*, så har man lättare att föreställa sig ett *skrimpa*, hvaraf det ännu gångbara part. *skruppen*, supin. *skruppit*. Visst är det så, att en stark böjning i det ena verbet icke gör en sådan i det andra nödvändig; vårt *skrympa*, Dan. *skrumpe*, är vida mindre rotfäst, och kan till äfventyrs vara blott ett nationaliseradt Tyskt *schrumpfen*. Likväl kan *skruppen* icke föras till *skrympa*, utan antagande af en stark flexion, enligt IV eller VI Isl. klassen.

sqvimpa (sqvalpa, sqvätta), *sqvimper*, *sqvamp*, *sqvumpen*, i några Svenska dialekter, kunde med misstänksamma ögon skådas; om det icke, jemte ett dialektiskt *sqvimp* (sqvätt), finnes ett Isl. *sqvamp* (ljud af sqvalpande), *sqvampa* (sqval-

* Lika väl som raden ofvanför, äfvensom s. 79 i samma Saga, står *kropnað* för *kroppnað* (krumpen), kan *kropner* stå för *kroppner*. Hos Harpestreng heter det 28 *the limmæ krupnæ æræ* (i MOLLERES uppl. s. 82 *krumbæth limmæ*).

- pa, plaska); således motsvarigheter till starkt presens och impf. af det nu i vårt allmänna språk mest efter 1 konjug., men i folkspråket efter 2:a böjda verbet.
- slippa*, Isl. *sleppa* (elabi, effugere), *slepp*, *slapp*, *sluppom*, *slyppa*, *sloppen*; äfven det transit. verbet *slæppa* (dimittere) heter på Isl. *sleppa*, men har *slepti*, *slept*. ÖGL. Dr. B. 18: 1 *slippær* (undslipper, undkommer) *hanum kuighan þa slippe hanum aldær faghnaðær* (all fågnad); Upl. L. M. B. 39 pr. *slippær þiufvær*; VGL. IV. 19: 1 *slæppær swa vndæn*; Cod. Bur. s. 56 æn (om) *han sluppe*. Från *slippa* utgå *släppa*, adj. *slapp*, *slipprig*.
- detta* (falla); Isl. *detta*, *dett*, *datt*, *duttom*, *dytta*, *dottenn*. Synnerligast i Göta dialekter brukas *detta* eller *dätta*, *detter* eller *dätter*, *datt*, *duttit* eller *duttet*. Äfvenledes i Norska folkspråket är *detta* verb gängse, och har der samma böjning.
- spritta*; Isl. *spretta*, *sprett*, *spratt*, *spruttom*, *sprytta*, *sprottenn*. Den starka flexionen är i fortfarande bruk. Afkomlingar äro verben *sprätta*, *sprattla*; troligtvis ock subst. *spratt*, dial. *sprutta* (smal öppning, sprund på kjol, julp på byxor).
- stritta* (häftigt och ögonblickligt framrinna, framstråla) nyttjas i några dialekter, och har ömsom *stratt* och *stritte* till impf. Den transitiva motsatsen härtill förefins i det företrädesvis i Göta land allmänna *strätta* (spruta, sqvätta). Svea munnarter ega *strutta* (gå stapplande och stötande); Dan. *stritte*, *strette* (slunga, stänka, gå hypjande), *stratte* (gå sysslolös), *strutte* (sticka fram, skjuta ut; jfr. **MOLBECH**, Ordbog och Dial. Lex.). Formeln *stritta*, *stratt*, *struttin*, om än utan jemförlighet i Isl. och Tyska språk, är, af allt detta att döma, strängt riktig.
- sqvätta* böjes i allmänhet, lika med Isl. *sqvetta* hos **BJÖRN HALDORSEN**, efter 2 konjug., rätteligen tillhörande det transit. verbet. Men det Norska *skvetta* går lika med *detta* (se **AASEN**, Nor. Folk. Gram. s. 169); och hos oss höres ej sällan, uti intransitif mening, *sqvatt*, upptaget hos **LIND** och **LJUNGBERG** (s. 133), och motsvaradt af Dan. subst. *sqvatt* (sqvätt), verbet *sqvatte* (sqvätta). Sällsyntare, men icke okänt, är *sqvuttit*.

varþa, værþa (fieri); Mūs. Göt. *vairþan, vairþa, varþ, vaurþum, vaurþans*; Isl. *verða, verð, varð, urðom, yrða, orðenn*; i gammal Isl. ofta *vurðom, vyrða, vorðenn* (jfr. RASK, Vejl. s. 9). Run-Urk. 485 *mo igi brutar kuml* (må ej väg-kummel) *beta verþa*; ÖGL. Kr. B. 5 pr. *stulin uarþa*; Eps. 17 *nu kan sua warþa*; VGL. I. K. B. 4 *varþær, 5 værþer, 3 uerder*, Vestm. L. I. M. B. 3 *warþir*, Gottl. L. 19: 8 *uerþr* (i hdskr.; hos Hadorph *varþr*), 14: 8, 9 *verþr*; alltid, i äldsta språket, impf. *varþ*; Run-Urk. 1401 *þir urþu tuþir* (de vordo döde, de dogo); * VGL. I. A. B. 18: 1 *hvat þær fyr görær wrþu* (ehvad de förr blefvo gjorda); Gottl. Hist. 3: 40 *sifan en menn orþu almennelica cristnir*; Cod. Bur. s. 15 *worþo*; 20 *huat hanom wrþe* (vorde, blefve); Södm. L. Add. 1: 3 *uurðe*; VGL. I. F. B. 3: 1 *af þem ær fri styld ær wrþin* (af den, som varit ute för stöld); ÖGL. Kr. B. 21 *þylikkt mal ær i minne sokn wrþit* (är i min socken timadt, förefallet); Cod. Bur. s. 64 *at mö var moþer vorþen*. Dalskan har *ortið*; andra Svea dialekter *vurti* (vordit), *vurte* (vorde). — Här är stället att till pröfning upptaga det på olika sätt tydda *vulen*. Såsom förekommande i vissa sammansättningar, t. ex. *karlvulen, survulen, knarrvulen*, är det af IHRE omnämndt, och ansedt för part. *vorden, vurden*, genom förvandling af *rd* till *l*. GRIMM åter vill icke erkänna riktigheten häraf; förmenande, att *vulen* snarare vore en vanställning af Isl. *ollinn*, part. till *valda*, Sv. *välla* (II. 675); LYNGBYE förklarar det med vårt *vulen* öfverensstämmande *vorn*, i åtskilliga Jutska ord (t. ex. *knarvorn, sladdervorn* m. fl.), för det ~~Isl.~~ *farinn*, beskaffen (Fær. Quæd. s. 587); HALLAGER uppgifver det Norska *vorren*, t. ex. *ille vorren*, såsom partic. af *være*, vara (s. 444). Mot LYNGBYES och HALLAGERS hypoteser vittnar vokalen i *farinn, varit*, Isl. *verit*; ehuru onekligen *a* och *e* stå närmare *o* i *vorn, vorren*, än *u* i *vulen*. Mot GRIMMS mening är hvarjehanda att invända. Om något Isl. *ollinn*, i egenskap af partic. till *valda*, verkligen skulle finnas (*ollinn* är annars part. till *vella*), borde det väl i Ny-Svenskan hetat *vällen*,

* I Svea folkspråk heter det oftare *han vardt död, än han dog*.

vollen eller *vullen*, med *ll* (*vulen* uttalas alltid med enkelt *l*). Och jemväl ett sådant kan till betydelsen icke rätt förenas med *vulen* (beskaffad, skapad, artad), hvilket dessutom i flere dialekter uttalas *vuren*, t. ex. *karlavuren*, *illavuren*, hos *SPEGEL knarvoren*; liksom Dan. *vorn*, *vorren* (se *MOLBECH*, *Dial. Lex.* och *LYNGBYE*), Norska *vorren*, Färöiska *vorn* eller *voren*, t. ex. Fær. S. s. 153 *idlavornari* (illavulnare); i en del Svenska munarter uttrycker subst. *vurnad* (beskaffenhet, skapnad) alldeles detsamma, som i andra *vulnad*; till och med att *r* oftast höres i de mera fornlika allmoge-språken. Att detta under vexlande skapnader framstående partic. är, såsom *IHRE* antagit i afseende på *vulen* (på vissa ställen uttaladt *volen*, med mellanjudet *o*), rätteligen *vurden*, *vorden*, intygas icke blott af *Gottländska failvorden* (felaktig), men än bestämdare af det *Isl. orðinn*, *vorðinn*, hvilket, i likhet med det Svenska *vulen*, *volen*, nyttjas i bemärkelsen: factus, formatus, constitutus; t. ex. *Nials* S. s. 268 *hon var allra qvonna segrst ok best at ser orðin*, i andra hdskr. *best orðin* (hon var ibland alla qvinnor fagrast och bäst skapad, *vulen*); hos *BJÖRN HALDORSEN so vorðinn*, »saaledes beskaffen» (II. 340), så *vulen*. Såsom slut-sten i bevisningen kan anföras det *Dalska illa ortin*, *illa vulen*, *illa ortið*, *illa vulet*. Det mildare uttalet af *rd* såsom *l*, i det mera vårdslösa hvardags-talet mycket allmänt (t. ex. *jol*, *jord*, *bol*, *bord*, *-gål*, *gård*), har gjort sig gällande äfven i några ord, dem skriftspråket tillagnat sig, t. ex. *fålas* (färdas), *fålsup*, *fålknäpp*, i *fjol* (Dalfolket säger ännu, liksom *fordom*, i *fiord*). Detta, tillämpadt på *vurden*, *vorden*, röjer sig tydligast genom sammanställningen af det i *Patr. S. s. 22* använda *forwurðhin* (förgjord, försagd, betagen), det Norska *forvorn* (förgjord, förhexad; se *HALLAGER*), det Dan. dial. *forvoret* (mager, eländig, bortkommen; jfr. *MOLBECH*, *Dial. Lex.*, der det hänvisas till det *Forn-Dan. forwarthæ*), * *Göta-språkens förvulen* (i vissa orter: bestört, häpen; i andra: oförvägen, påflugen, oregerlig, — de olika sidorna af: förgjord). För

* Harpestreng talar 114 (XCIII är misskrifning) om *forwarthæt barn* (ofullgånget foster; jfr. *MOLBECHS* uppl. s. 127).

begagnandet af *vulen*,* i st. f. *vurden*, uti den här förevarande särskilda betydelse, har så mycket mindre något hinder varit, som *varda*, i egenskap af hjälpverb, på många ställen, särdeles af Göta rike, icke sedvanligen brukas uti tal; medan på andra, t. ex. Upland och Södermanland, väl *vart*, *vurte*, *vurti* äro mycket omtyckta; men något *vurden* eller annat partic., utom supin., icke plägar ofta auxiliärt förekomma.

serþa eller *særþa*; Isl. *serða* (stuprare), *serð*, *sarð*, *sorðit* (se Gloss. till Nials S.). VGL. I. R. B. 5: 2 *iak sa* (såg) at maþær *sarþ þik*.

biargha, *biærga*, *byrghia*; Mös. Göt. *baigan* (servare); Isl. *biarga* (servare, opem ferre), *berg*, *barg*, (*burgom*), *byrga*, *borgenn*. ÖGL. Kr. B. 9 *biærga sinu korne* (berga sin säd); Upl. L. V. B. 40: 2 *at byrghia hæ*; VGL. I. V. S. I. 3 pr. *ma* (kan) *eighi fri bonda byærgas* (arbета); Br. 4 *hvar sum byargs* (arbetar) *vm paska dag*; II. K. B. 52 *huilkin sum biærgs* (men i yngre handskrifter, bland hvilka en från senare hälften af 14:de seklet, *biærgher*) *stora nærknath* (arbete); Run-Urk. 4422 *biarki kuþ salu* (hjelpe Gud själen); VGL. I. F. S. 5: 4 *fyr æn burghit ær* (inbergadt är); ÖGL. Kr. B. 6 pr. *far han egh baþum burghit* (kan han ej biträda, hjälpa båda; efter orden: får han ej hulptit båda); Bjärk. R. 14: 44 *warþær man huggin i hanð swa at han giter eig matburghit sik* (så att han ej kan hjälpa sig sjelf med maten); Upl. L. M. B. 24: 4 *huggær man fot aff manni* — — ællr *hand swa at han far æi burghiz* (reflexift partic. preter. i neutr.) *mæþ* (så att han ej kan hjälpa sig, arbета med henne); V. B. 40: 2 *þom til skapa burghis hawa* (dem till skada, som hafva inbergat; eller: arbetat, deltagit i bergningen). — I Gloss. till lagarne är skildt mellan *biærga*, *byrghia* (berga), och *biærgas* (arbета); hvarföre det i några handskrifter af yngre VGL. begagnade *biæryher* ansetts felaktigt, och föreställa *biærgs*. Men då böjningen för *biærga* och *biærgas*

* Detta ord, som ytterst sällan förekommer i stil af strängare lynne, och före 1700-talet, träffas emellertid på ett ställe i Sjölagen, neml. Skipmåla B. 4: 3, der det heter: *och saken så är wulin, at hon ingen drögzmähl tåta kan*.

är densamma, och bemärkelsen för dem så närstående, att man ej alltid vet, hvilkendera som är den egentliga, så lär en gränsskilnad icke med säkerhet kunna uppdragas. Isl. har nu *biargaz* i meningen af berga sig, men böjdt efter 1 konjug. — Den svaga formen af detta verb inträder tidigt; t. ex. Cod. Bur. s. 178 *fra þy solen gik vp ok tel þæs hon bærgþæs*; Bonavent. s. 204 *fran thy at solin biærghadhis*; *at sool bærgþat var*. Af den starka flexionen återstår nu allenast part. *burgen* (bergad, behållen), blott i bildlig mening brukadt. Till Mös. Göt. *bairkan* hänföres af GRIMM Isl. *biarg*, berg, *borg*, borg, *borgun*!, *borgen* (II. 39).

virka? *værka*, *værkia*? Isl. *verka* (operari, efficere), följer, lika med vårt *verka*, 1 konjug. Så ock Isl. *verkia* (dolere, dolorem afferre); då vårt *værka* går efter 2 konjug., så långt man kan i skrift se tillbaka; t. ex. Cod. Bur. s. 418 *sua at sarleka* (svårt, bittert) *værkte*. Det är på samma sätt i Svea munarter öfverhufvud. I Göta deremot, på många ställen af landsbygden, brukas *vark*, *vruket*, till och med *vrken*. Här kunde vara anledning, att frukta en ur analogi uppkommen oorganisk daning, om ej allmogeen vore den gamla verbal-flexionens upprätthållare, men icke ombildare, och dessutom andra omständigheter ådroge sig en uppmärksam blick. Uti Isl. träffas *virka* (opus facere), *virki* (opus), *virkr* (profestus, söcken, hvardags), *orka* d. v. s. *vorka* (causam esse, posse, operari), *yrkia* d. v. s. *vyrkia* (facere, operari).* ÖGL. har B. B. 28: 4 *uirkar* (arbetar), *handuirki* (handarbete); ännu brukas *virke* (materia, lignum), *virka* (texere), *orka* (posse, sustinere), *yrka* (urgere). Man har följaktligen grund-ljudet *i*, vixel-ljudet *o* för *u*, samt öfvergångs-ljudet *y* af *u*. Det för formens fullständighet nödiga *a* igenfinnes i dial. *vark* (värk), *værkia* eller *varsia* (värka). Om då forntiden egt ett *virka*, *vark*, *vrkin*, har detta väl kunnat ega samma betydelse, som det gamla *virka*, hvilket man i skrift finner efter 1 konjug. Öfvergången af bemärkelsen: arbeta, till den af:

* Redan GRIMM har yttrat, att *yrkia* icke, såsom RASK (Anvisn. s. 284) antager, står för *virkia*, utan för *vyrkia*, F. Hög-T. *wurchan* (I. 310):

värka, blir icke svår att fatta, om man ihågkommer talesätten *febern arbetar* (urit, sævit), *bröstat arbetar* (fervet, agitatur), *vinet arbetar* (fermentescit), *arbeta med en sjukdom* (morbo urgeri, jactari); jfr. Eng. *work* (arbeta, jäsa), Fr. *cuire* (koka, smärta, värka).

spirna? *spierna* (sparka); A. Sax. *speornan*, *speorne*, *spearn*, *spurnon*, *spurnen*; Isl. *spirna* (jfr. Lat. *spernere*), *spirn*, *sparn*, (*spurnom*, *spornenn?*); jfr. *sporna* (sparka emot) efter 1 konjug. Bonavent. s. 168 *spierna han* (honom) *inz fotomen*. Botin upptager *spjarna*, *sparn*, *spurnit* (s. 162); men knappast lärar man, hos hans samtida bland författare, upptäcka något af denna fornböjning. Deremot läses i Sv. Folkv. I. 145 *somliga han med fötterna sparn*. Dialektiskt har man *spjanna*, som är assimilation af *spjarna*; hvilket ock torde vara fallet med det i Göta munarter, mera än i Svea, brukliga *spänna* (sparka); derest det icke möjligen, liksom det Dan. *spænde* (jfr. Svearnes *spænta emot*), är det vanliga *spänna* (tendere), hvarmed det till böjningen öfverensstämmer. Dalskan har fullständigt starkt thema assimileradt: *spienna*, *spieinn*, *spann*, *spunnin*. Det allmänna *spjerna* går oafslåtligen efter 1 konjug.

værpa; Mös. Göt. *vairpan* (jacere, kasta), *vairpa*, *varp*, *vaurpum*, *vaurpans*; Isl. *verpa* (jacere, ova emittere; jfr. T. *junge werfen*), *verp*, *varp*, *urpom*, *yrpa*, *orpenn* eller *vorpenn*. Vårt *værpa* (ova edere) följer allmänneligen 2 konjug.; men har i flere landskaps-språk den starka böjningen *varp*, *vurpen*, i vissa nejder *varpen*, i andra *vårpen*. Den ursprungliga betydelsen (jacere) har fasthållit sig i *varp*, *notvarp* (jactus), de dialektiska *varp* (stamen, ränning i väf), *varpa* (rete, nät). Jfr. VGL. I. F. B. 7: 3 *bindær værpplæ* (band) *vm fôtær*.

hværva; Mös. Göt. *hvairban*; Isl. *hverfa* (verti, circumire, disparere), *hverf*, *hvarf*, *hurfom*, *hyrfa*, *horfenn*. Südm. L. B. B. 5: 3 *hværwær skyl* (förkommer skyl) *a akre*; Hert. Fredr. 109 *hwærsvuer* (försvinner); Cod. Bur. s. 173 *huarff asnen af hans vghsyn* (försvann åsnan ur hans åsyn); Wadst. Kl. R. s. V *ok ginstan* (genast) *bort hwarff the synin*; Alex. s. 83 *kringhworffwin* (kringhvarfd) *medh en flodh*. ÖGL. B. R. 37 pr. *at slikt ær mik hworuit* (för mig

Sv. Spr. Lagar.

bortkommet); VaP. 32: 4 *huat hanum ær huruit*. Utan *h*, och uti vissa måhända af Tyskan föranledda modifierade betydelse, råkar man i Kristof. Lands L. Edz. B. 32 rubr. *huru biltogher skal sigh fridh werfwa* (skaffa, förvärfva); Bonavent. s. 405 *the værfwa* (främja) *thit bæzsta*; 444 *warfwom os i* (lägga oss i) *værlzlicom ærindom*; Valentin s. 19 *thz wærf* (uträttade) *then riddaren*. Den för det transitiva *hværra* gällande svaga formen (jfr. Isl.) återfinnes i Upl. L. V. B. 20: 2 *þær haghí haffwær um hwærf* (som med gärdesgård har omgifvit, kringhvärf). Detta verbs bruk, uti intransit. mening, är länge sedan afslaget, och dermed den starka flexionen, om hvilken man dock har en fortfarande påminnelse i *hvarf* (vicis, orbis, stratura), *tidehvarf*. Det sannolikt äfven i Mös. Göt. ursprungliga grundljudet *i* förekommer uti *hvirvel*, Isl. *hvirfill* (vertex, gyrus); försvagadt till *e* uti det dial. *verfvel* (pessulus; syn. *vrede, vred*).

diska? Af GRIMM företes en theoretisk formel: *diskan, dask, duskun*; hvarunder han ställer Isl. *diskr* (patina), *dask* (ictus), *daska* (percutere); dock under erkännande, att öfvergången i betydelsen är dunkel (Gram. II.63). I landskapslagarne talas om *disk ok duk*. I nuvarande språket har man *disk* (ett för vissa ändamål begagnadt bord, t. ex. *altar-, bod-, källar-disk*); mer eller mindre dialektiskt: *diskar* (af mat orenade bordkärl), *diska* (tvätta bordkärl), *disk-vatten* (skölj-vatten), *diska* eller *deska* (slå), *dask* (slag, stryk, skur, sqvätt), *daska* (slå; gå sakta, göra ett slag, gå och slå), *daskig* (duskig, smutsig, grumlig), *grå-daskig* (skymlig, smutsgrå, som stöter på grått, slår om i grått), *dusk* (mulen och fuktig väderlek), *duska* (småregna, sqvätta), *duskig* (fuktig, slaskig), *dusker* (slusk, slok, slyngel). Isl. har, utom de af GRIMM åberopade, äfven *dosk* (dröjsmål, jfr. *söl*, dröjsmål, slask), *doska* (dröja). Former och betydelse ingripa i hvarandra. Jemför vidare det gamla *bæria* (slå) med Isl. *bard* (skeppsbord), *hattbard* (hatt-bord); eller *slå* med *slag* i *duf-slag*, dial. *bi-slag* (pergula), med *slag* (hvarf, lof, Fr. *bordée*), med *uppslaget bord*, med *slå sig* (våtskas), med subst. *slå*, Isl. *slá* (lamina, subscus) o. s. v. Såsom i någon mån upplysande kan nämnas, att samma grund-ljud och vaxel-ljud, som i *disk, dask, dusk*, förekomma i *slisk, slask, slusk*, i

sliska, slaska, sluska, hvilka derjemte förmedelst betydelsen stå med hvarandra i nära förvandtskap. Jfr. *smita*.

þriska, þryskia (tröska); Mös. Göt. *þriskan*; F. Hög-T. *dreskan*; A. Sax. *þerscan, þersce, þearsc, þurscon, þorscen*; Dan. *tærse, tærsker, tarsk* eller *torsk, torsken* (jfr. MOLBECH, Ordbog, och PETERSEN, Dän. Spr. s. 59); men Isl. *þreskia* blir, enligt BJÖRN HALDORSEN, böjdt efter 2 konjug. ÖGL. Kr. B. 9 *þriska*; Upl. L. V. B. 24 pr. *nu kunnu drængiær j laþu þryskia*; ÖGL. Eþs. 32 *þriskær*; Alex. s. 80 *ræt som man korn ij ladhu thrask*; Wadst. Kl. R. s. 35 *ella antuardhe honom* (neml. årsvexten) *thruskin intæktis mannenom* (tröskad åt uppbördsmanen). I Vestgötiskan, Småländskan m. fl. heter det *tröska, trüsker, trask, trusken* eller *trosken*; men i allmänna språket följes numera uteslutande 4 konjug.

brista, bresta; F. Ned. Sax. *bristan, bristu, brast, Brustun, brostan*; Isl. *bresta, brest, brast, brustom, brysta, brostenn*. VGL. I. K. B. 10: 3 *brester klockæ*; 10: 4 *bræster hvn*; ÖGL. Kr. B. 8: 4 *nu bristær klokka*; Eþs. 29 *bristær hanum eþær* (ed); Cod. Bur. s. 74 *brast up æn kælda* (en källa).

brigþa, bregþa; A. Sax. *bregdan, bregde, brägd, brugdon, brogden*; äfven *bredan, bräd* o. s. v. (GRIMM I. 898); Isl. *bregða, bregð, brá* (för *bragð*), *brugðom, brygða, brugðenn*. Cod. Bur. s. 516 *bra sik i manz ham* (förvandlade sig i mennisko-hamn). Se vidare 3 konjug. *brá, förebrá*.

V Isl. klassen: *gripa, pipa, knipa, biþa, liþa, riþa, gliþa, gniþa, qviþa, smiþa, sniþa, sviþa, vriþa, skriþa, spríþa, striþa, miga, niga, siga, stiga, sviga, þigia, vika, svika, skrika, hvina, skina, risa, bita, lita, rita, vita, slita, smita, riva, bliva, driva, kliva, skriva, þriva, sviva, rista*.

gripa; Mös. Göt. *greipan, greipa, graip, gripum, gripans*; Isl. *gripa, gríp, greip, gripom, gripa, gripenn*. Upl. L. M. B. 26 *gripær*; Cod. Bur. s. 26 *grep*; *gripu* (grepo); ÖGL. *gripin*; Kg. Styr. II. 9 *gripit*. Hit höra subst. *grep* (gtepp), *grepe* m. fl. Gottländskan har *gräipü, graip, gripen* (SÄV s. 242). *pipa*; Med. Hög-T. *pfifen, pfiße, pfeif, pfiffen, pfiffen*. Uti Isl. går deremot *pípa* efter 4 konjug.; likaså i Gust. I:s Bibel,

uti bemärkelsen: spela, blåsa på pipa; t. ex. 1 Kg. 1: 40 *folcket pipadhe medh pipor*; Math. 11: 17 *wij haffue pipat för idher*; äfvenledes i Dalskan. I den nu allmännaste betydelsen (pipare, sibilare, lamentari) är det icke användt i äldre skrifter; och är i många gamla allmoge-språk icke gängse. Det vill då synas, som hade den starka böjningen i Svenskan, kanske ock i Danskan, kommit från Tyskland.

knipa. BJÖRN HALDORSEN uppgifver Isl. *knípa* (vrida), pres. *kníp*, samt *klípa* (knipa), *klíp*; förmodligen är impf. *kneip*, *knipum*, part. *knípinn* o. s. v. Dan. har *knibe*, *kniber*, *kneb*, *kneben*. Från detta verb utgångna äro subst. *kníp*, *knippe* (n.), *knippa* (f.), *knep* m. fl.

biþa; Mös. Göt. *beidan* (expectare); A. Sax. *bidan*, *bide*, *bad*, *bidon*, *biden*. Isl. *biða* (expectare, manere, consequi, pati) synes ha haft ett thema: *bið*, *beið*, *biðom*, *biða*, *biðenn*; åtminstone är starkt impf. synligt i gammal Isl.; t. ex. Sæm. Edda s. 134 v. 5 *beiþ* (bidade) *hann*; Nials S. s. 63 *beið* (i andra hdsk. *bidapi*), Egils S. s. 80 *bidu*. Likaledes finner man uti Ivan 2200 *ok mykla glædhi ij hiærtadh beedh*; 2725 *första iak thæn skadhan beedh* (fick, led). Oftare ser man dock *biþar*; *biþat*; eller *bidde*, *bit*. Bruket har nu stadgat sig för den jemväl i Isl. vanliga 1 konjug., som likväl ej allestädes genomträngt våra dialekter, i hvilka böjningen ofta är efter 2 konjug. Dalskan har *baida*, *baid*, *bed*, *bedið*. Bemärkelsen är nu inskränkt till: expectare, manere.

liþa; Mös. Göt *leiþan*, i *galeiþan* (ire), *bileiþan* (linquere) m. fl.; Isl. *liða* (procedere, vergere, labi, ferri, pati, tolerare), *lið*, *leið* (*liðom*, *liða*, *liðenn*). Upl. L. Conf. *swa sum timin* (timmen, tiden) *liþær*; Æ. B. prol. *en liþer fra ok annær æpti liwær*; Cod. Bur. s. 70 *liþu fæm þusand aar* (5000 år); Gottl. L. 13: 12 *liþin* (förliden). Hit äro att räkna Isl. *liðr* (led, articulus), *leið* (väg, sträckning, led, t. ex. *farled*, *segelled*), *leiða* (leda, föra), *leiðr* (led, stygg, som man lider af) m. fl.

riþa; A. Sax. *ridan*; F. Hög-T. *ritan*, *ritu*, *reit*, *ritumes*, *ritaner*; Isl. *riða*, *rið*, *reið*, *riðom*, *riða*, *riðenn*. VGL. L. F. S. 1 *riþær*; R. B. 5: 5 *þu reet* (d. v. s. *reþ-t*), II.

- R. B. 9 þu rest; * Cod. Bur. s. 24 en þriuin (tapper) ridare — — ref; ÖGL. Eþs. 1: 5 þer riþu (de redo).
- gliþa*; A. Sax. *glidan* (labi), Med. Hög-T. *gliten*, Dan. *glide*, det nu brukliga Sv. *glida*, alla efter förevarande böjning. Till en motsvarande Isl. bör kunna slutas af *gliðna* (spricka, remna; jemförligt med ett part. *gliðinn*), *gleiðr* (skefbent), *gleida* (skrefva).
- gniþa*; A. Sax. *gnidan*, Dan. *gnide*, af samma klass som vårt ännu lefvande *gnida*.
- qviþa*; Isl. *qviða* (frukta, vara rädd), *qvið*, *qveið* (äfven *quiddi*), *qviðom*, *qviða*, *qviðenn*. Det Ny-Svenska *quida* har betydelsen: klaga, jemra sig; deusamma fins i gammal Dan. (se MOLBECH, Ordbog). Huru nära denna står den uti Isl., erfares t. ex. af ett ställe i Cod. Bur. s. 18 *min son hui ræpes þu sua dighart ælla quife* (d. v. s. *quifer*). Den Isl. bemärkelsen framträder något bestämdare s. 20 *quide* (d. v. s. *quidde*) *huat hanom wrþe tel anzswara* (hvad honom skulle blifva till svar, hvad han skulle svara); *folket baþ han* (honom) *eigh quipa vm þæt första*.
- smiþa* (förfärdiga, smida). Det Isl. *smiða* är redan i den äldsta skrift böjdt efter 4 konjug. Uti Homil. læses 45: 1 *hus þetta es ec smiþaþa* (som jag uppbygde); 86: 2 *guþ er hinn sanne smiþr* (skapare, smed) *sa es smiþaþe* (han som skapade) *himen oc iorþ*; på lika sätt i Edda Sæm. och i sagorna. Hos oss saknas ordet i de äldsta handskrifterna; och de yngre ega blott svaga former, t. ex. Bonavent. s. 29 *smidde*; Cod. Bildst. s. 113 *war smider*, 114 *war smidhadher*. Ljudförhållandet mellan Isl. *smiða*, *smiði* (smide), och *smiðr* (smed), *smiðia* (smedja), hänvisar dock på en stark form af verbet, hvilken också fins i vårt talspråk, der impf. *smed* är vanligt på landsbygden, och *smed ihop* nästan öfverallt höres; liksom part. *smiden*, *hopsmiden*, icke är sällsynt. Dalskan har ett regelbundet *smaida*, *smaid* (smider), *smed*, *smedin*. Säkerligen utan att känna detta, har GRIMM, med föranledande af Tyska språk-förhållanden, theoretiskt antagit en Mös. Göt. formel: *smeiþan* (fabreface-

* Angående *-st* för *-þt* eller *-tt*, i 2 pers. af impf., se tredje Boken, under Impf.

re), *smairþ*, *smirþun* (II. 46), hvilken, då de olika ljudlagarne i Mös. Göt. och Dalskan tagas i öfvervägande, finnes fullkomligt inträffa med det anförda temat i den senare. I vårt skriftspråk följes 2 konjug. numera nästan uteslutande.

snirþa; Mös. Göt. *sneirþan* (secare), *sneirþa*, *snairþ*, *snirþum*, *snirþans*; Isl. *snirða*, *snirð*, *sneirð*, *snirðenn*. Ännu på senare tider förekommer någon gång hos oss pres. *smider*, part. *smiden*; ehuru man emellanåt böjer efter 1 konjug.

svirþa (dolere, adurere); Isl. *svirða*, *svirð*, *sveirð*, *svirðenn*; innefattande, liksom Dan. *svide*, *svie*, både vårt nuvarande intransit. *svida* (dolere), som går starkt, och transit. *sveda* (adurere), som går svagt. I vårt fornspråk träffas ock ett starkt *svirþa* (adurere); t. ex. Gamla Ordspr. 612 *man skal ey swidha alt thz som lodhit ær*; 968 *thz ær ont köra swarth swin ower swidhna ængia* (svedda ängar); Cod. Bur. s. 418 *uar brændar ok suiþin* (bränd och svedd); s. 419 *þa teþos hans limi* (lemmar) *sua suiþne*. Intransitift förekommer ordet i Gamla Ordspr. 972 *tha swidher thik vm handin* (för rimmets skull, i st. f. *handina*) *ok ey vm brandin*. I några landsorter fortfar *sviden* att betyda: svedd, bränd. Dalskan har *svaida* (svida), *svaidd*, *sved*, *svedirð*.

vriþa har i A. Sax. *vriðan* sin fullständiga motbild; men Isl. *riða* (vrida, t. ex. *riða net*, knyta nät, *riða hnút*, slå en knut) kommer, i förmågo af den uti Isl. vanliga uteslutningen af *v* framför *r*, att till det yttre helt och hållet sammanfalla med *riða* (equitare), med hvilket det ock blifvit af BJÖRN HALDORSEN förblandadt. Cod. Bur. s. 418 *vreþ*; Bonavent. s. 46 *the wridhu*. Dalska *vraida*, *vraidd*, *vred*, *vredin*. Till detta verbs afkomma höra Svea dialektens *vred* eller *vrede* (regel att kringvrida; synon. *verfvel*); adj. *vred* (Isl. *reiðr*, iratus; jfr. *vriden*, något rubbad till sina sinnen); det gamla *vreþas* (Isl. *reiðaz*), nu *vredgas*; *vridka* eller *vricka* m. fl.

skriþa och A. Sax. *scriðan* gå lika med Isl. *skriða*, *skrið*, *skreið*, *skriðenn*.

sprirþa? Med. Hög-T. *spritén*, *sprite*, *spreit*, *spritén*, *spritén*. Ordets saknad i Isl. och, såsom det tyckes, i Forn-

Svenskan, kunna misstankar uppstå, i afseende på den starka formens högre ålder i vårt land. Emellertid träffas impf. *spred* äfven i allmogens tungomål, der och hvarstades.

stripa? F. Hög-T. *stritan*, *stritu*, *streit*, *stritumes*, *stritaner*. Redan i gamla Isl. åter går *stríða* efter 2 konjug.; enligt PETERSEN (Dan. Spr. Hist. I. 244) är i Dan. *stred* yngre än *stridde*. Så äfven i våra fornhäfder. Cod. Bur. har s. 207 impf. *stride* och *stridde*; kanske är *stridu*, i Gottl. Hist. 2: 1, ej heller att anse för *striðu* (*stredo*), utan för *striddu* (*stridde*). Hvad dialekterna vidkommer, är sak samma som med *sprida*.

miga (mingere); A. Sax. *migan*, *mige*, *mah* o. s. v.; Isl. *miga*, *mtg*, *meig*, (*migit*). Flere allmoge-språk hafva *miga* (Dal. *maiga*), *meg*, *migit*.

niga (böja sig); Mös. Göt. *hneivan*; Isl. *hniga*, *hnig*, *hneig*, *hnigom*, *hniga*, *hnigenn*. Cod. Bur. s. 145 ok *negh hans nafum* (böjde sig, ödmjukade sig för hans nåd); 74 at *þe nighu barneno sva diuþt*; Bonavent. s. 2 *the nighu honom mz alle vyrdning*. I folkvisor förekommer *neg*, enligt AFZELIUS i bemärkelsen: såg skarpt på, fixerade (Sv. Folkv. I. 102); t ex. Sv. Folkv. I. 50 *liten Kerstin honom med ögonen neg*; 97 *hennes fader henne med vreda ögon neg*; II. 24 och *Bergakungen henne med blida ögon neg*. Betydelsen kan dock vara en egentligare: nickade, helsade.

siga; F. Hög-T. *sikan* (decidere, labi), *siku*, *seic*, *sikumes*, *sikamer*; Isl. *siga*, *sig*, *seig*, *sigom*, *siga*, *sigenn*. I Gust. I:s Bib. läses Dan. 10: 9 *seegh iagh nedher*; 2 Macc. 3: 27 *så at han aff wanmechtigheet seegh nedher til iordena*. Nästan öfverallt har folkspråket qvar *siga*, *seg*; dels i meningen af: sjunka, dels af: rinna sakta fram eller ned, sila sig fram. Likaledes det med partic. stämmande *signa* (*digna*), efter 1 konjug.

stiga; Mös. Göt. *steigan*, *steiga*, *staig*, *stigum*, *stigans*; Isl. *stiga*, *stíg*, *steig* eller *stè*, *stigum* eller *stèum*, *stigi* eller *stèi*, *stiginn* (RASK, Vejledn. s. 63); Homil. 12: 1 *at noe ste — — af aurkenne* (att Noach steg ur arken); cristr (Kristus) *ste up*. VGL. I. A. B. 12: 1 *stighær*, Vestm. I. I. B. B. 29 *stighir*; Bjärk. R. 10 *stæg*, *stægh*, *stegh*; Bona-

vent. s. 222 *stegh*; *the stigho*. Gottländska *stäigü*, *staig*, *stigen* (SÄVR s. 242).

sviga (böja sig) har måhända, i denna bemärkelse, icke motbilder i andra German-språk; men till dess tillvaro i vårt fornspråk gifvas bestämda tecken. Bonavent. har s. 127 *at somlike vilia vanlica ække swigha* (att somlige till afventyrs ej vilja böja sig, gifva vika); P. Månsson s. XIII *batzmannen ær pliktogher wæya och swigha före skiparenom*; Gottl. L. 19: 14 *ær hiernscal swigin eþa rimnin* (är hjernskål inböjd eller remnad). Ännu har man *svigta*; dial. *svigna* (böja sig). I dialekterna finnas ytterligare subst. *svige*, *sviga*, *svæg*, *svaig* (allt: spö, afhuggen gren eller qvist); adj. *svæg-ryggig* (svankryggig, med inböjd rygg; Dan. *sveirygget*); *svæg-len* (seg; säges om bröd). Isl. har *svig*, *svigr* (böjning), *svigi* (vidja), *svigna*, * *sveigr* (vidje-qvist, båge), *sveigia* (böja, Dan. *sveje*), hvilket sistnämnda utgör den transitiva motsatsen till *sviga*. För det T. *schweigen*, förut *swigen* (tacere), antager GRIMM den ursprungliga bemärkelsen: *premere*, *flectere*; och till samma rot föras af honom Isl. *svig* och *sveigia* (II. 17). Hans förutsättning af ett starkt verb, med samma betydelse och flexion som *sviga*, är således i allo bekräftad; och de Skandiska språkens saknad af den härledda bemärkelsen (tiga) låter förklara sig deraf, att den ursprungliga (böja sig) blifvit bevarad; liksom den intransit. betydelsen i Forn-Svenskan, i gensägelse med den af GRIMM gissade transit. i Forn-Tyskan, har motsvarighet jemväl i andra verb.

þigia (tiga). Mös. Göt. *þahan* och F. Ned. Sax. *thagian* gå båda svagt; likaså Isl. *þegia*, *þegi*, *þagða*, *þegði*, *þagat* eller *þagt* (jfr. RASK, Vejledn. s. 56, och Gloss. till Alex. Saga). Landskaps-lagarne lemna oss här utan annan upplysning, än att infin. varit *þighia*, såsom man ser af *þighiande mæssa*. I annan fornskrift äro de flesta och säkraste bevisen för svag böjning, ehuru icke med sig själf ense. Cod. Bur. s. 136 *för* (förr, hellre) *vil iak þia*; *ok han þigþe*; Bonavent. s. 27 *swa thigðhe han*; S. Birg.

* *Svigna* har äfven här bemärkelsen: böja sig. Detta verb tyckes utan tillräcklig grund blifvit af GABELENTZ och LOEBE fördt till ett Mös. Göt. *sviggvan*, vårt *svinga* (se s. 185).

Up. 4: 28 *thigdhe*; i Biblarne ofta *tigde*; Bonavent. s. 200 *varfrw* (vår fru, Jungfru Maria) *gik oc thagdhe*; Hert. Fredr. 1964 *thagde*; Alex. s. 145 *han giter ther om ful wæl thakt* (tegat); St. Rimkr. 30: 4 *tha matten* (måtte han, borde han) *heller haffua takt*; 38: 2 *ok wille tha hæller hawa tighat*; i Biblarne *teghat*, 1734 års Lag *förtegardt* o. s. v. Tecknen till stark form äro, i de äldre tiderna, få, osäkra och, äfven de, hvarandra motsägende; t. ex. Bonavent. s. 80 *æn the thagho* (men de tego), der likväl *thagho* kanske är skrifvel för *thagdo*; Patr. S. s. 22 *jæmsköt thignadhe alt thutit* (med ens tystnade, upphörde allt tjutet), der *thignadhe* tyckes häntyda på ett part. *thigin*, liksom Isl. *þagna* (tystna) på ett *þaginn*; vare sig att dessa utgjort starkt eller 2 konjug. tillhörigt alternerande partic. på *-in*. Lägges så härtill, att åtskilliga allmogespråk hafva impf. *tig* eller *teg*, men Dalskan *taja* (tiga), *ter* (tiger), *tagde* (teg), *tagt* (tegat): att Dan. har *tie*, *tier*, impf. *tav* eller *taug*, part. *tiet*, förut *tavt*, *taugt* (jfr. RASKS Dan. Gram. s. 45, PETERSENS Dän. Spr. s. 56, MOLBECHS Ordbog): att Lat. *tacere*, hvad stamvokalen beträffar, är likställigt med Mös. Göt. *þahan*, F. Ned. Sax. *thagian*, Dal. *taja*, men Grek. *σιγᾶν* med det Forn-Svenska *þigia*, Isl. *þegia*, — så är i sanning ej godt, att af allt detta draga en bestämd slutsats. Att en äldre stark böjning, omfattande de särskilda formerna, en gång tillvarit, är väl att förmoda; men hurudan denna kunnat vara, är ej lätt att gissa; emedan man ej kan veta, hvilkendera af vokalerna, *i* och *a*, varit grund-ljud eller vixel-ljud. För att då hålla oss inom det historiskt gifna, kan man, utan att med IHRW etymologiskt sammanställa T. *swigen*, sedan *schweigen* (se *sviga*), med *tiga*, visserligen inse möjligheten deraf, att, under Tyska språkets ansenliga inflytande här i landet, för ett par århundraden tillbaka, betydelsen och det snarlika ljudet af *schwiegen* kunnat föranleda en med detsamma enlig böjning af *tiga*: att det i skrift sent framträdande *teg* bildats efter *schwieg*, *förtegen* eller *förtigen* (tystlåten) efter *verschwiegen* o. s. v.; ehuruval dermed icke det ursprungliga förhållandet är uppdagadt.

vika. Isl. *vikia* går lika med *stiga* (se RASK, Vejledn. s. 63). Cod. Bur. s. 498 *hui han vek af væghenom*. Hit höra *vik* (sinus maris), *vek* (Isl. *veikr*), *veck*; kanske *veke*.

svika; A. Sax. *svikan*; F. Hög-T. *suihhan*, *suihhu*, *sueih*, *suihhumes*, *suihhaner*; Isl. *svikia*, *svik*, *sveik*, *svikom*, *svika*, *svikenn*. Bonavent. s. 139 *the thænktu ok at swika ok dara han* (dåra honom); Run-Ürk. 228 *sviku* (sveko); 1592 *Gup sviki þa ar han suku* (dem, som honom sveko); 263 *han vas* (var, blef) *svikin*; 662 *hon* (han) *varþ svikvin* (jfr. Frumpart. s. 63 *svikvin*, i en gammal Norsk handskrift). I N:o 208 *seik felka* (stallbroder) *sin*, menas med *seik* troligen *sveik* (svek).

skrika är af samma verbal-klass som F. Hög-T. *scrian*, *scriu*, *screi*, *scrirumes*, *scriraner*, och torde i grunden vara samma ord, fastän Tyskan saknar *k* såsom känne-bokstaf. Med det Svenska verbet stämmer det Danska *skrige*, *skriger*, *skreg*, *skregen*; samt det Norska *skrika* (AASEN, Nor. Folk. Gram. s. 175), förmodligen i samma mening; men icke Isl. *skrikia* eller *skrækia* efter 4 konjug., icke Dal. *skrätja* (d. v. s. *skrükia*), *skrükde*. Mot föreställningen om en omedelbar öfverflyttning från Tyskan talar dock den för samtliga Skandinav-språken gemensamma slut-konsonanten; tanken på en efter analogi danad böjning motsäges något af den stora allmänligheten i både Svenskan och Danskan. Det i tal knappt begagnade *skria*, efter 4 konjug., är snarare Tyskt lån.

hvina; Isl. *hvina*, *hvín*, *hvem*.

skina; Mös. Göt. *skeinan*, *skeina*, *skain*, *skinum*, *skinans*; Isl. *skina*, *skin*, *skein*, *skinom*, *skina*, *skinenn*. Kg. Styr. IV. 7: 28 *hwad solen skin* (huruvida solen skiner); *um solen skin*; Carl XII:s Bib. 2 Petr. 1: 19 *ett lius som skin* (skiner); Cod. Bur. s. 142 *ok sken* (sken) *vmkring han som sol*; 186 *ok sken hans kömd* (och syntes hans ankomst); 13 *löuen skinu lius* (löfven skeno ljusa) *som stiærnor*; S. Birg. Up. 6: 52 *tændrina skinu hvita ok langa*. Gottlands-dialekten: *skünä*, *skain*, *skinen* (SÄVÉ s. 242).

risa (resa sig, stå upp); Mös. Göt. *reisan*, i sammansättningen *ur-reisan*, *ur-reisa*, *ur-rais*, *ur-risum*, *ur-risans*; Isl. *risa*, *ris*, *reis*, *risom*, *risa*, *risenn*. Wadst. Kl. R. s.

4 af hvilkom the starklighare vpriisa maaghin; ÖGL. B. B. 3 pr. ris egh up; Gamla Ordspr. 9 hwar som aarla riis (uppstiger) han vardher mangs viis; Alex. s. 154 ther rees en krabbe (reste sig en krabba) i haffwith op. Häri-från resa (Isl. reisa, erigere, excitare, iter facere); troligen ock rese (Isl. risi, jette). det Tyskt bildade *resenär* (ryttare; af mängden nu taget i den origtiga meningen af: resande). *bita*; Mös. Göt. *beitan* (se SCHULZE); F. Hög-T. *pizan*, *pizu*, *peiz*, *pizumes*, *pizaner*; Isl. *bita*, *bit*, *beit*, *bitom*, *bita*, *bitenn*. Upl. L. V. B. 28 pr. *bitær*; Cod. Bur. s. 176 *bet*; s. 506 *bitu*. På Gottland säges *baitä*, *bait*, *biten* (SÄVRE s. 242). Härifrån komna äro *bit*, *bete*, *beta*, *bett*, *betsel* m. fl. *lita* (se, tillse, tillförse sig, lita, nöjas); A. Sax. *vlitan*; Isl. *lita*, *lit*, *leit*, *litom*, *lita*, *litenn*. ÖGL. E. S. 11: 4 egh a hemuld *lita* (ej taga sin tillflykt till hemul, lita på hemul); Upl. L. Conf. *þunct til at litæ* (svårt att nöjas med); Run-Ürk. 874 *Kristr liti anta* (Kristus, se till anden! se själen till godo!); ÖGL. Kr. B. 9 *þa liti sokn sua at* (då må socken dermed åtnöjas); Upl. L. Conf. *þa litin til æng-ræ andræ laghæ* (då må de rätta sig efter ingen annan lag); DALIN (Hist. I. 483) om sündebuden voro derom *an-litne* (anlitade). Af den gamla böjningen qvarstår impf. *let* (litade, förtröstade). Den ursprungliga betydelsen återfinnes i det gamla *lit* (utseende), t. ex. Cod. Bur. s. 193 *licamans lit*; 144 *ok skapape hænnu lit ok lat sva væn utan* (och skapade hennes utseende och skick så fagra utvertes); de gamla *liter*, Isl. *litr* (ännu dialektiskt *let*, färg), *lita* (färga); det i sammansättningar förekommande adjektiva *-liter*, Isl. *-litr* (färgad, t. ex. *tvilitr*; jfr. Hels. L. *twælyt skin*), och *-leter*, nu *-lett*, Isl. *-leit* (att se, anse, -aktig, -vulen), t. ex. *rödlett*, *ljuslett*, dial. *långlett* (långlagd), *gladlett* (gladlynt), Isl. *rauðleit*, *lösleit*, *långleit*, *háleit* (hög, majestätisk), *grimmleit* (bister, grymvulen); likaledes i *anlete*, Isl. *andlit* (jfr. *ansigte*, Grek. *πρόσωπον*), af det ofvannämnda *lit*.

rita (rita bokstäfver, inrista, skrifva); A. Sax. *vritan* (scribere); F. Hög-T. *rizan* (exarare), *rizu*, *reiz*, *rizumes*, *rizaner*; Isl. *rita*, som i gamla språket tillhörde denna klass, vexelvis med 4 konjug. Run-Ürk. 62 *litu* (låto) *rita stain*; 1065 *Frumuntr rit* (impf.) *staina þina*; 116 *Biurn auk*

Sihtarf ratu stin þini; 382 *þair raitu stain*. Hos bondfolket i vissa trakter är bemärkelsen: skrifva, ännu i anseende; men uti allmänna språket är den, jemte starka böjningen, förlorad sedan långliga tider.

vita (bevisa, intyga, beskylla); Mös. Göt. *veitan* i *fraveitan* (hämnas; se SCHULZE), *inveitan* (tillbedja), *inveitu*, *invait*, *invitum*, *invitans*; F. Hög-T. *wizan* (imputare), *wizu*, *weiz*, *wizumes*, *wizaner*. Isl. *vita* (tillvita, näpsa) följer deremot, jemväl i äldsta skrifter, 1 konjug., t. ex. Homil. 80: 1 *avitape* (näpste); äfven 2 konjug. (se Gloss. till Edda Sæm.). Men i våra inhemska urkunder märkes ett och annat spår efter stark böjning; t. ex. Vestm. L. II. Kr. B. 12 pr. (i en gammal hdskr.) *vtan han wæt* (med mindre han visar, bevisar) *lagha forfall sin*; Bonavent. s. 225 *æmuæl forueet* (jemväl förevitade) *han thöm oc thera mistro*; Ansgar. 30: 28 *stundhom aweet* (förevitade) *han oc straffadhe sik siälſuan*; VGL. II. J. B. 36 *æn han giter vitit sik* (om han kan bevisa, egentl. bevisat sig); Smål. L. 12: 1 *enn han forfall siin witit*. Äfven om man i äldre VGL:s *uitæt* ej vill se *uitet*, d. v. s. *vitit*, utan *vitut*, äro de företedda intygen om stark flexion tillfyllestgörande. Icke dess mindre är den svaga, särdeles efter 2 konjug., långt vanligare; t. ex. Cod. Bur. s. 20 *guz moþer avite* (förevitade) *riddaren*; Bonavent. s. 66 *sidhan avitte* (näpste) *han vædhrít*; Wadst. Kl. R. s. XIV *hon straffadhe ok avite*; X *hænna næsto vini* (hennes närmaste vänner) *awitadho hona*; Bjärk. R. 11: 1 *warþær nokrom þiufnaþær vitær* (tillvitad); Stads L. Thj. B. 2 *epter thy honom ær thyufnadher vitter*; Södm. L. Kg. B. 11 pr. *warþær manni with*, i en annan hdskr. *uit* (tillvitadt). I 1734 års Lag läses R. B. 10: 24 *tillvitte*, M. B. 13: 1 *oförvit* (opåtaladt). I skrift brukas nu merendels 1 konjug. Af GRIMM hänföres under det Mös. Göt. verbet, bland andra, *vitan* (Forn-Sv. *vita*, *veta*; se derom i denna Boks slut-kap.), Isl. *veita* (Forn-Sv. *veta*, tilldela, göra), *viss* (Gram. II. 14); till samma rot hörande äro ock de gamla *vit* (vett), *vita* (vetskap, bevisning), *viter* (förståndig, vettig; nu *vitter*), *viti* (fel, som tillvites; vite, böter, straff), *vitni* (vittne) m. fl.

slita; F. Hög-T. *slizan* (discerpere), *slizu*, *sleiz*, *slizumes*, *slizaner*; Isl. *slita* (rumpere, dissolvere, absolvere), *slit*, *sleit*, *slitom*, *slita*, *slitenn*. ÖGL. Eps. 13 þón skulu slitas (de skola slitas, afgöras) a kunungæxs ræfst; 3 pr. *slitær klæþe hænn*a (söndersliter hennes kläder); Cod. Bur. s. 209 *kunugen slet af sik pæl* (pell); 137 *bitu ok slitu han tel döþa* (honom till döds); Vestm. L. I. þg. B. 5: 4 *fyr æn annur* (d. v. s. *næmd*) ær *slitin* (förr än andra, föregående nämnden är sliten, d. v. s. har gjort ifrån sig, har fullgjort sitt uppdrag).

smita (krypa, smyga sig, slinka; slå); Mös. Göt. *smeitan*, *i gasmeitan* (linere), *bismeitan* (collinere); F. Hög-T. *smizan* (collinere), A. Sax. *smitan* (percutere); Dan. *smide* (kasta, slänga; förut äfven: uppmjuka; jfr. MOLBECH, Ordbog), *smed*; Dan. dial. *smide* (smeta, smörja; se MOLBECH, Dial. Lex.). Isl. *smita* (gifva fett ifrån sig) går efter 4 konjug.; hvar emot i Svenska hvardagstalet *smita*, uti den ofvan angifna dubbla betydelsen, har *smiter*, *smet*, *smiten*; t. ex. *han smet in* (smög sig in) på *krogen*; *hon smet* (slog) till *honom*. Gottländingen säger *smüiti* (smeta), *smait* (SÄVRE s. 215). Till detta verb hänföra sig Isl. verbet *smita* (se ofvan), subst. *smita* (flytande fett), *smeitr* (stöt), Svenska *smet* (massa), *smeta* (linere), dial. *smiter* (en hal, krypande, falsk människa). Den, som till äfventyrs kan finna betänklighet vid sammanförningen af så olika begrepp som: linere (Mös. Göt. *gasmaitan*) och: percutere (A. Sax. *smitan*), torde föra sig till minnes, att *smörja* eger samma dubbelhet (jfr. T. *schmeissen*): att *rappa*, *stryka*, *kalkslå* m. fl. innefatta båda begreppen: smeta öfver, slå (jfr. *diska*). Öfvergången från: smeta till: slinka, smyga, är lättare (jfr. *halka*).

riva (scindere, rescindere); F. Hög-T. *ripan* (fricare), *ripu*, *reip*, *ripumes*, *ripaner*; Isl. *rifa*, *rif*, *reif*, *rifom*, *rifa*, *rifenn*. Upl. L. J. B. 16: 3 *nu will man bolagh riwæ* (upplösa); Cod. Bur. s. 422 *riua saghum svndar* (rifva sönder med sågar); ÖGL. Vaþ. 16: 4 *riuwær*; Eps. 3 pr. *ref*; Cod. Bildst. s. 236 *orma rifw swa ok slitu*; Stads L. Eds. B. 12 *rifuin* (n. pl.). Det i ena handskriften af Smål. L. 4: 1 synliga *rint* står törhåuda för *riuit*; enligt Gloss. till

samma lag för *ruvit* (jfr. VI Isl. kl. *riuva*). Ur *riva* utgångna äro subst. *ref*, *refva*, det forna verbet *rifna*, nu *remna*.

- bliva*; F. Hög-T. *pilipan*, *pilipu*, *pileip*, *pilipumes*, *pilipaner*; Med. Hög-T. *bliben*, Ny-Hög-T. *bleiben*. Då detta verb uppkommit genom sammansättning med partikeln *pi* (be-), som för de gamla Skandinaviska språken är främmande, kan det icke i dem vara ursprungligt. Isl. har det blott i nyare språket, och dialektiskt. Hos oss framträder det likväl temligen tidigt. Så t. ex. i Hels. L. (1609 års uppl.) J. B. 17 *blivæ*; Bjärk. R. 33: 3 *blivi i eghendens minni* (må bero af egarens godtfinnande, goda minne); Stads L. Kg. B. 13 *blifve j hans minne*; Cod. Bur. s. 177 *ok manghe bliuu döpe*. Dessa äro dock undantag; men hos Bonavent. finner man hela böjningen fullständig och på många ställen; t. ex. 94 *blifwir*, 21 *bliua* (3 pl.), 22 *blef*, 74 *blifwo*, 81 *blifwit*, 26 *bliuande*. Det enkla verbets urtida tillvarelse kan man varseblifva i de härledda orden *lif*, fornspråkets *liva* (lefva), *leiva* eller *leva* (dial. *leva*, *lieva*, *lemna*), äfvensom subst. *af-*, *quar-lefva*. Det Dan. *levne*, vårt *lemna*, tyckes vara skapat af ett hit hörande starkt partic.
- driva*; Mös. Göt. *dreiban* (se SCHULZE), *usdreiban* (utdrifva); Isl. *drifa*, *drif*, *dreif*, *drifom*, *drifa*, *drifenn*. Södm. L. B. B. 31 pr. *dref*; Bonavent. s. 147 *drifwo*. Dalska *draiva*, *draif*, *dref*, *drevin*. Härunder lyda subst. *drifva*, *drift*, det gamla *drif* (urväder, storm) m. fl.
- kliva*; Isl. *klifa*, *klif*, *kleif*. Cod. Bur. s. 134 *kliva*; Upl. L. M. B. 6 pr. *kliwær*; *upkliwin*. Dalska *klaiva*, *klai*, *klef*, *klevin*.
- skriva*; F. Hög-T. *scripan*, *scripu*, *screip*, *scripumes*, *scripaner*. Detta förmodligen med Kristendomen inkomna, ur Roman-språken öfverförda verb, som utträngde det gamla *rita*, går uti Isl. efter 4 konjug. Äfven i Svenskan är 4 konjug. måhända äldst, åtminstone i första tiderna mest använd för part. preter., sedan genom Tysk inverkan allt mer undanskjuten. Ex. Run-Urk. 1780 *skrifap* (skrifven); Upl. L. Conf. *skriwæp* (n. pl.); Bjärk. R. 7 *skriwæpen* (för *skriwæpan*, m. ackus., skrifven); Södm. L. Conf. *scriuað*; Kg.

Styr. I. 18 *skriwat*; Gottl. L. 19: 71 *scrifat*. Men Södm. L. Kk. B. 1 pr. *scref*; Cod. Bur. s. 149 m. fl. st. *skref*, 49 *scrivv*, 6 *scriueth*; Kg. Styr. I. 26 *skriuit*; VGL. II. Add. 9 pr. *wt skriwin*. Norge lærer ega en runskrift med *skref* (se Run-Urk. 1977). I Dalskan har *skrefva* impf. *skrewed*, supin. *skrewat*; alltså 1 konjug.

þriva, *þrivas*; Isl. *þrifa* (apprehendere, curare), *þrif*, *þreif*, *þrifom*, *þrifa*, *þrifenn*; *þrifaz* (bene valere, vigere), *þrifz*, *þreifz*, *þrifiz*. Af den aktiva formen ser man ofta det såsom adj. begagnade *þrivin*, *thrivin* (rask, manlig, tapper; äfven, liksom det nuvarande, men mindre brukade *trifven* eller *trefven*: som har trefnad, frodig, omsorgsfull, flitig). Af den deponentiala förekommer i Cod. Bur. s. 190 *þriuas*; Bonavent. s. 38 *thrifwas*; *thrifz*; S. Birg. Up. 5: 14 *thrifz ok væxser* (växer); *threfz* (thrifdes) *ok væxste*; Bonavent. s. 28 *tha threfz han mz alrenom* (med ålderdomen); 118 *thriwitz*. Hvardagligt nyttjas ännu, då och då, *trefz*; ofta *trifvits*, i skrift som tal. Från detta verb härleda sig Isl. *þreifsa* (trefva; jfr. Med. Bib. s. 213 *thråwa*, känna efter), *þriflegr* (vid godt hull; manlig, tapper), vårt *treflig* (som trifves väl, gör trefnad).

sviva (svälva, röra sig)? Isl. *svifa*, *svif*, *sveif*, *svift*. Svenska fornhäfder förete endast *svæva*, hvars böjning icke af äldre skrifter kan med säkerhet bestämmas. I Gust. I:s Bib. finner man, 1 Mos. 1: 2, *Gudz ande sweffde offuer watnet*. Hor upptager *sviva*. Jfr., under I klassen, *sofva*, *rista*; Isl. *rista* (scindere, incidere), *rist*, *reist*, *ristom*, *rista*, *ristenn*; i nyare Isl. heter det *rista*, efter 2 konjug. I Svenskan är den starka flexionen utomordentligt sällsynt. I Run-Urk. 1183 läses *Luki rist runar*, der *rist* antingen kan vara pres., eller impf. i st. f. *raist*, hvilket förekommer i en Dansk runskrift (N:o 1489). I N:o 250 och 799 *ristu runa*, är *ristu* 3 pl. impf. af *rista*. Annars är det i runor synliga *ristu* ofta att anse för impf. pl. af *risa* (upp-resa), som i runskrift brukas (tillika med *raisa*, Isl. *reisa*), och har impf. sing. *risti* och *risþi*. Detta är så mycket mer förvillande, som runorna äfvenledes hafva af *rista* det svaga impf. *risti*, t. ex. 19 *risti runa*; till följd hvaraf det oförståeliga *ristu* kan vara regelrätt pl. lika

väl af *risti* (ristade) som af *raist*. Stark flexion har eljest visserligen icke på lång tid varit i bruk; men part. *risten* har för ett Svenskt öra ingenting stötande. För öfrigt har man så skipat, att *rista*, i egentlig mening, vanligen böjes efter 1 konjug., i bildlig efter 2:a; t. ex. *ristar med knifven, ristade runor, inristat sin älskades namn*; men det *ristar i benet* (t. ex. af reumatism), *det riste till i hufvudet*.

VI Isl. klassen: *skiuta, giuta, liuta, niuta, riuta, þiuta, briuta, sliuta, kniuta, sniuta, skriuta, þriuta, luta, sluta, biuþa, liuþa, riuþa, siuþa, biuga, liuga, siuga, sliuga, smiuga, tiugga, bryggja, fuka, riuka, sliuka, striuka, luka, sluka, dyka, (rykka), niupa, driupa, kriupa, stiupa, supa, kiusa, niusa, fniusa, friusa, riuva, kliuva, skiuva, liusta, (siunga, sliunga, siunka, krympa, skrympa).*

skiuta; A. Sax. *sceotan*; Isl. *skióta, skýtt, skaut, skutom, skyta, skotenn*. Cod. Bur. s. 502 *sciutas*; VGL. I. Md. 12: 2 *skiutær man*; O. 6 *skyttær*; Gottl. L. 23: 4 *schiautr* (skjuter); Cod. Bur. s. 502 *scöt* (sköt); s. 177 *skutu*; Run-Urk. 1764 *skutin*. Hit höra *skott, skytt, sköte* (Isl. *skaut*), dial. *skyttel* eller *skötel* (skottspole), Isl. *skiötr* (snabb) m. fl. *giuta*; Mös. Göt. *giutan*; Isl. *gióta; gjt, gaut, (gutom, gyta), gotenn*; Cod. Bur. s. 401 *vt giuta*; Wadst. Kl. R. s. XVI *göt*; VIII *ingutin*; Run-Urk. 1993 *guto*. I Gottländska munarten uttalas *giäutä, gaut, guten* (SÄVE s. 242).

liuta, lyta; F. Hög-T. *hliozan* (sortiri), *hliuzu, hloz, hluzumes, hlozoner*; A. Sax. *hleotan* (sortiri); Isl. *hlióta* (obtinere, cogi), *hlýt, hlaut, (hlutom, hlyta), hlotenn*. Upl. L. M. B. 17: 1 *döþ liutæ*; Vestm. L. II. B. B. 22: 2 *lyta döþ*; VGL. II. M. 5 *liuter annar maþer firi mülno ðorom hans* (får annan man, nemligen jorden, framför hans qvarndörr); Södm. L. M. B. 24 pr. *liuter döþ af* (deraf); 20 pr. *lyter döþ af*; Gottl. L. 20: 22 *þa liautr* (får, ärfver), *dotir*; Upl. L. Æ. B. 9: 1 *liutæ þe* (få de, komma de att) *sua sæliæ*; Gottl. Hist. 1: 6 *laut norþarsta þriþiung* (fick på sin lott nordligaste tredjedelen); Södm. L. B. B. 32 pr. *sum scaþa löt* (ljöt, fick); St. Rimkr. 6: 1 *som skadan löth* (Scriptores *növt*); Upl. L. M. B. 19 pr. *þær döþ aff lutit* (deraf ljutit döden). Till detta verb hörer det gamla *luter* (Isl. *hlutr, lott, del, sak*).

niuta, nyta; Mös. Göt. *niutan, niuta, naut, nutum, nutans*; Isl. *nióta, nýtt, naut, nutom, nyta, notenn*. VGL. I. L. R. *niutæ*; Gottl. L. 19: 26 *niauta*; Södm. L. Kk. B. 15: 4 *lif nytæ* (i de flesta hdskr. *nyuta*). De gamla formerna *nöt* (njöt), *nuto* (njöto), *nutit* (njutit) blifva ännu hos Botin upptagna såsom normala, änskönt de före hans tid voro i det närmaste aflagda.

riuta, ryta (rugire, rudere), kan synas sluta sig till Isl. *ryta* (grymta), som likväl går efter 2 konjug. Samma böjning, som det Svenska verbet, har deremot F. Hög-T. *riozan* (gråta), äfvensom Isl. *hrióta* (falla; snarka). Hvilketdera som kan vara hithörande, i fall någotdera är det, må lemnas osagdt. Att dock i vårt fornspråk den äldre formen varit *riuta*, ses icke blott af Patr. S. s. 46 *thiwta oc ryuta*, Med. Bib. s. 246 *riwter*; men äfven af Kg. Styr. II. 50 *riutande leon* (rytande lejon). För öfrigt träffas i Cod. Bildst. s. 243 *at röta*; Bonavent. s. 129 *rytir*.

þiuta; Isl. *þióta, þýtt, þaut, þutom, þotit*. Patr. S. s. 46 *thiwta*; Gamla Ordspr. 394 *thz thiwter alt aff wluom ær komith*; Cod. Bur. s. 20 *þöt ok græt*; 189 *þa þutu* (tjöto) *afgupa præste som vlua*. Botin har det föräldrade temat *töt, tutit*. I Gottländskan *tiautä, taut* (SÄVE s. 242).

briuta, bryta; A. Sax. *breatan, breote, breat, bruton, broten*; Isl. *brióta, brýtt, braut, brutom, bryta, brotenn*. VGL. I. F. B. 10: 4 *brytæ*; J. B. 19: 4 *brytær*; Gottl. L. 59: 4 *huer sum þitta briautr* (bryter); 59: 2 *briauta oformogar* (öfvermagar); VGL. I. F. S. 5: 2 *brüt*; II. Add. 7: 22 *þer brutu*; I. K. B. 7 pr. *brutin*. I den suffigerade reflexiva (passiva) formen har detta verb, liksom uti Isl., stundom bemärkelsen: *luctari*; t. ex. ÖGL. Eps. 3 pr. *nu bryzs han wiþær hana* (nu brottas han med henne); Gamla Ordspr. 945 *tha twa brotas*. Några munarter ha *brotias* (Isl. *briótaz*); det allmänna *brottas* har, äfven genom sin regelbundna gång efter 4 konjug., skilt sig från *bryta*. I Dalskan finnes temat *breata, breot, bråt, brutin*; i Gottländskan *brautä, braut, bruten* (SÄVE s. 243).

fliuta, flyta; F. Hög-T. *vliozan, vliuzu, vloz, vluzumes, vlozaner*; Isl. *flióta, flýtt, flaut, (flutom, flyta), flotenn*. Cod.

Bur. s. 134 *flyta*; 22 *viþ fluitande** *vatn*; 142 *flöt*; Södm. L. M. B. 27 pr. *flyter*. Gottländska *flautä*, *flaut*, *fluten*. *kniuta?* *knyta*, har, hvad flexionen vidkommer, ingen omedelbar motsvarighet i Isl. *hnyta*, *knýta* eller *kneyta* (jfr. Gloss. till Nials S.), efter 2 konjug., hvilken är den sannskyldiga äfven i flere Svea dialekter (jfr. *knytt näfve*; i endragt med Cod. Bildst. s. 289 af *knyttu bande*), med inbegrepp af Dalskan, som har *knoita*; hvaremot likväl, enligt ljud-lagarne i denna munart, *oi* är, liksom i Gottl. L. *oy*, i Isl. *ey*, det vanliga öfvergångs-ljudet af *au* (Dalska *å*); hvarföre *knoita* och *kneyta* tyckas förutsätta ett starkt impf. *knaut* (jfr. nedanför *fniusa*). Den starka formen af *knyta*, nu orubblig i skrift och bildadt tal (LIND har både *knytte* och *knöt*; före honom TJÄLLMANN *knöt*, men både *knutet* och *knytt*), samt den vanliga i Göta språk, har också, inom sig sjelf, alla tecken att vara äkta; skulle man än icke utan svårighet vilja sammanbinda begreppen: *knyta* och: *snafva*, *stappla*, det senare betydelsen hos Isl. *hniöta*, *hnytt*, *hnaut*. Till detta sluter sig emellertid Isl. *hniötr* (backe, hög, tufva); och betydelsen af: tufva står ej här längre från den af: *snafva*, än i Isl. *hnaus* (tufva), *hniösa* (*snafva*), Lat. *cespes* (tufva), *cespitare* (*snafva*). Från ett gammalt *hniuta* eller *kniuta* härstammar väl i allt fall Isl. *hnútr* eller *knútr* (knut), *hnyt* (sammanfogning), *hnyt* eller *hnót* (nux, nöt), *knýti* (knyte), *hnöttr* eller *knöttr* (klot, boll; jfr. *hniötr*), *hnotur* (ryggknotor); Svenska *knut*, *knyte*, *knota* (nodus articulorum) m. fl. Endast en stark verbalform, eller ett ord-thema enligt förevarande verbal-klass, kan inbegripa dessa ord, och de svaga verben *knýta*, *kneyta*, af hvilka väl det förra, men icke det senare kan härledas från subst. *knútr*.

sniuta? *snyta*. I öfverensstämmelse med böjningen af vårt *snyta*, har Danskan *snyde*, *snöd* (men svagt partic.); och till samma klass räknas Holländska *snuiten*. Troligen med förenadt afseende på flexionen i dessa språk, och på formerna af åtskilliga Tyska ord utom verbal-området, har

* Kan äfven läsas *fluitande*, såsom i den tryckta texten af Legend. är återgifvet.

GRIMM antagit såsom förloradt ett Mös. Göt. *sniutan*, *snaut*, *snutun* (emungere; II. 49). Af Isl. *snyja* (se Gloss. till Edda Sæm.; hos BJÖRN HALDORSEN *snita*), som följer 2 konjug., erhålles ingen säker vägledning; icke heller af ett ställe i Gamla Ordspr. 843: *thz ær skyt* (snart) *snyth* (snuttet) *som ænga æro næsa* (d. v. s. *næsar*, näsborrar, näsa), der man äfven finner 2 konjug., hvilken likaledes är regel för Dalska *snoita*, der likväl *oi* angifver ett äldre *au* (jfr. *kniuta*), vexelljud till grundljudet *iu*. Bemärkelsen: emungere är måhända nog inskränkt för en rot, i hvars trådar en sådan icke alltid är lätt att igenkänna; men med en något utvidgad betydelse kan man till GRIMMS formel hänföra *snut* (nos, snibb; ett spetsigt bröd), *snyte* (tryne, stump), dial. *snyta* (vrå); Isl. *snotr* (näpen, skicklig, förslagen), *snót*, *snotra* (vettig qvinna; jfr. homo emunctæ naris). *skriuta?* *skryta*; Dan. *skryde* (skräna, skryta), med samma böjning som *snyde*. Så väl Isl. *skreyta* (pryda, öfverdrifva, skryta), som Dalska *skroita*, följer 2 konjug., men de sammanstämma i hänseende till öfvergångsljud. Dessutom röjer sig ett starkt impf. uti Isl. *skraut* (grann klädebonad), *skrautlegr*, *skrautbúinn* (skrytsamt utstyrd), *skrautyrdi* (blomsterprydt tal) m. fl. Man lärar då ej, med IHRE, behöfva taga sin tillflykt till en ättledning ur *skrymma*, hvilken ock, i och för sig, vore alltför sällsam.

þriuta? *þryta*; Mös. Göt. *þriutan*, i *usþriutan* (molestiam afferre), F. Hög-T. *driozan* (ægre ferre); Isl. *þrióta* (deficere), *þryt*, *þraut*, *þrotenn*. Södm. L. J. B. 18: 1 *iorþ mun engin þrytæ* (jord må ingen sakna, vara utan); Bonavent. s. 65 *læt sik enkte* (intet) *forthryta*; VGL. II. U. B. 4 (i 2:ne hdskr.) *æn þryter ær a* (om han tredskas, som eger; eller: om den underlåter, som är egare); St. Rimkr. 34: 1 *trövth* (fattades); Ansgar. 27: 2 *höghfurdughe oc forthrotne* (förtrutne). IHRES bevisning för uppfattningen af *förtryta*, såsom till roten åtskildt från *tryta*, synes icke vara tillräckligt bindande. Formen är för båda densamma; och huru nära begreppen: brist, besvär (hvaraf förtret, förtrytelse), ligga hvarandra, visar sig i vårt adjektift använda *andtruten*, hvilket lika mycket uttrycker brist på andedragt och olägenheten af denna brist; hvarföre det

af LINDFORS riktigt öfversättes med: spiritu deficiens vel laborans. På samma sätt sammanfaller, till formen, Isl. subst. *þraut* (besvärligt arbete) med impf. *þraut* (tröt). VGL:s presens *þryter* (s. 214) kan man återgifva med: tredskas, brister, underlåter. Tänkvärdare kan vara, att Isl. *þrotna* betyder: brista, men *þrútna* (Göta-språkens *trutna*): svälla (jfr. Kg. Styr. III. 15 *trutin*); en motsats dock ej mera skärande, än mellan *lúka* (stänga) och *lúka upp* (öppna).

luta; Isl. *lúta*, *lýt*, *laut*, *lutom*, *lyta*, *lotenn*. I Svensk forn-skrift, der detta verb icke rätt tidigt upptäckes, har det svag böjning; t. ex. Bonavent. s. 141 *lutte* (lutade) *han sik ödhiukelica nidher*; 162 *han star nidher lutter* (nedlutad); men *lutar sik*. Af den starka återstår, i allmänna språket, part. *luten* (benägen, böjd). Dalskan har *lau-ta*,* *laut*, *låt* eller *lut*, *lutin*.

sluta (claudere, finire)? F. Hög-T. *sliozan* (claudere), *slizu*, *slöz*, *sluzumes*, *slozaner*. Svärligen lærer, i de Skandinaviska fornspråken, detta verb anträffas, minst uti stark form; om ock Isl. *slota*, sedan *slúta* (inclinare, prominere, remittere), vårt *slutt* (lutande), *slutta* (luta), dial. *slota* eller *slotta* (upphöra) m. fl., kunna sammanfläta sina rötter med det förstnämnda. Ansgar. 19: 13 har *altså slúto Biskoparne*; men stället är interpolerad (det saknas ock i Scriptores). I Gust. I:s Bib. ses, 2 Kg. 4: 5, *slutte* (slöt) *dürena igen*; 1 Kg. 11: 27 *slutte han igen itt gaap*. Efter Gustaf Adolfs krig i Tyskland blir den starka formen oftare synlig, och blir nära nog enväldig; intill dess man, närmare vår tid, sökt upprätta en, dock aldrig allmänt eller följdriktigt iakttagen, skilnad mellan ordet i dess ursprungliga och dess härledda mening; så att *sluta* (claudere) mestadels böjts efter 4 konjug., *sluta* (finire) efter 1:a.

biuþa; Mös. Göt. *biudan*, i *anabiudan*, *anabauþ*, *anabudum*, *anabudans*; Isl. *biðða*, *bjð*, *bauð*, *buðom*, *byða*, *boðenn*. VGL. I. J. B. 3 pr. *biuþa*; *biuþær*; Gottl. L. 14: 2 *biauþa*;

* Dalska *au* motsvarar oftast Isl. *ú*, t. ex. *aus*, *maus*, *aut*, *baur* (bod), *kauf* (puckel), Isl. *hús*, *mús*, *út*, *búr*, *kúfr* (topp). Deremot är Dalska *å* Isl. *au*, t. ex. *råd* (Isl. *rauðr*, röd), *åga* (Isl. *auga*, öga); *råd i ågum* (Isl. *augum*), röd i ansigtet; *fn* i *ågum*, fager under ögonen.

13: 12 *biauþr.* Vidare *böþ*, *buþum*, *buþi*, *buþin*. I Gottländska folkspråket brukas *biaudä*, *baud*, *buden* (SÄVE s. 242).

liuþa, *lyþa* (sonare)? Isl. *hljóða* följer 4 konjug., efter hvilken vårt nuvarande *ljuda* någon gång böjes i skaldespråket. I våra äldsta skrifter märkes ej verbet, men väl subst. *liuþ*, Isl. *hljóð*, *lióð*, Mös. Göt. *hliuþ* (gehör, uppmärksamhet, stillatigande; se GABELNTZ; jfr. Upl. L. Æ. B. 3 pr. *nu æstir man liuþ*, nu äskar man ljud). I S. Birg. Up. 4: 37 läses *liudh* (lyd) *minom son oc rædz han* (honom); 4: 6 *tilludha* (hörsamma); Alex. s. 34 *sænde them breff ludhande* (lydande) *swa*; 57 *hon skreff et breff thet ludde* (lydde, hade till innehåll) *swa*; Gust. I:s Bibel, 1 Kor. 15: 52 *basunen skal lydha* (ljuda); Job 39: 27 *trummeten* (trumpeten) *lydher*; 2 Kg. 5: 6 *breffuet* --- och *thet lydde altså*; 1 Kor. 13: 4 *en liudhande malm*. Om en böjning efter 2 konjug. erinrar ock *högljudd*, *öfverljudd*. Eljest skiljes numera mellan det efter 4 konjug. gående *ljuda*, och det efter 2:a gående *lyda*, hvilket senare har den härledda eller figurliga bemärkelsen (t. ex. *breffvet lydde så, ett så lydande svar*), tillika med den af: åtlyda (Isl. *hlýða*, obedire). I Danskan äro *lyde* (sonare) och *lyde* (obedire) lika, med samma starka impf. *lød* (se MOLBECH, Ordbog). Frågan är nu, om i *liuda*, Dan. *lyde*, den starka formen tillkommit af analogisk bildning uti senare tider, eller kunnat, fastän i det äldre skriftliga föredraget undertryckt, vara i den muntliga traditionen öfrigt sedan gammalt; i senare fallet motsvarande det Mös. Göt. *hliuþan*, som GRIMM ifrågasätter (II. 240; man har hittills blott ett svagt *liuþon*, sjunga; se GABELNTZ). Härvid bör anmärkas, att *ljuda* icke är att räkna till de i talspråket mest brukade ord.

riuþa; Isl. *riðða* eller *ryðða* (rubefacere, cruentare, illinere), *ryð*, *rauð*, *roðenn*. Upl. L. M. B. 23: 2 *at rinnændæ bloþi ok riuþændæ sari* (cruento vulnere); VGL. II. Dr. B. 3 *at þu rüt* (d. v. s. *röþ-t*) *hanum oð ok æg* (att du blodfärgade på honom udd och egg, färgade ditt vapen i hans blod). Med infin. öfverensstämmer Isl. *riððr* (rödlett), med impf. adjektivet *rauðr* (röd), med part. *roðenn* (rube-

factus) verbet *rođna* (rubescere), vårt *rodna*, hvilket ej kan omedelbart föras till adj. *rauđr*, emedan det icke heter på Isl. *rauđna*, och i Svenskan endast dialektiskt, liksom i Stjernhjelm's Parnassus Triumphans 4: 10, *rödna* (»rönn»), att ställa vid sidan af det yngre Isl. *ryđna*.

siuđa; F. Hög-T. *siodan*, *siudu*, *sot*, *sutumes*, *sotaner*; A. Sax. *seođan*; Isl. *siöđa*, *syđ*, *sauđ*, *suđom*, *syđa*, *sođenn*. Cod. Bur. s. 149 *siuđa*; Ivan 2127 *stekte ok süvdh*; Gottl. Hist. 4: 16 *þair suđu*; Cod. Bur. 60: 3 *suþin*. Formerna utan *i*, för impf. och partic., hafva länge vidmagthållits; Svearne tala ännu om *sudna kringlor* o. dyl.

biuga? Mös. Göt. *biugan* (böja sig, böja; se SCHULZE); A. Sax. *beogan*; Isl. *biuga*, *baug*, hos de gamle skalderna (jfr. Gloss. till Alex. Saga), *boginn*, ännu fortlefvande. Alex. s. 11 *aff ræzl ok kærleek han sik bögh* (böjde); S. Birg. Up. 3: 16 *vnderbughin* (nedböjd, undergifven); Legend. s. 45 (i en hdskr. från medlet af 1400-talet) *vndher bughna* (underdåniga). I folkspråket är *bogna*, *bugna* (Isl. *bogna*, böja sig, slå bugt) ganska vanligt. Hit hänförliga äro Isl. *biúgr* (krum, krokig), *baugr* (ring), *beygia* (Forn-Sv. *böghia*, böja), *bogi* (båge), *bugr* (böjning), *buga* (böja), *bugt* m. fl. Vårt *buga*, efter 4 konjug., är kanske det gamla *biuga* (jfr. *suga*).

liuga; Mös. Göt. *liugan*; Isl. *liuga*, *lýg*, *laug*, (*lugom*, *lyga*), *logenn*. Stads L. Rdst. B. 30 *lyugher*; 31 *lögh*; Cod. Bildst. s. 84 *æn* (om) *nokor thera lugh* (ljöge) *sik wara gudh*; VGL. I. B. B. 4 pr. *lughin sakar* (ljugen saker, falskeligen anklagad). Formen *lög*, i impf., har varit svår att undantränga.

siuga? *suga*; F. Hög-T. *sukan*, *suku* eller *siuku*, *souc*, *sukumes*, *sokaner*; Isl. *siuga*, *syg*, *saug*, *sugom*, *syga*, *so-genn*; Homil. 4: 2 *þu søtt* (sög, didde). Exempel ur Svensk fornskrift saknas, hvad *siuga* beträffar; Kg. Styr. III. 4 har *suga* (3 pl.).

fliuga, *flyga*; F. Hög-T. *vliokan*, *vliuku*, *vlouc*, *vlukumes*, *vlokaner*; Isl. *fliuga*, *flýg*, *flaug* eller *fló*, *flugom*, *flyga*, *flogenn*. Gottl. L. 50: 4 *fliaugr* (flyger); Vestm. L. I. B. B. 46 pr. *flögh*; Cod. Bur. s. 502 *flughu*; Med. Bib. s. 39 *flughe*.

smiuga? *smyga* (intransit.); Isl. *smiuga*, *smyg*, *smaug* eller *smó*, *smogenn*. Deraf Isl. *smeygia* (transit.) m. fl.

tiugga, *tyggia* (tugga)? Isl. *tyggia* (Homil. 76: 2 har både *tyggia* och *tyggva*), *tygg*, *tögg* eller *tugði*, *tugginn*; Norska *tyggja*, impf. *tögg*, supin. *toggje* (AASEN, Nor. Folk. Gram. s. 174). I en gammal Svensk codex (se VGL. s. XIV) läses *tyuggende* (tuggände), hvilket förutsätter en infin. *tiugga*. Annars ses blott former af *tugga*, och dessa svaga, t. ex. S. Birg. Up. 6: 29 *tuggas* (presens); *otog-gadher*.

bryggia (tillreda, brygga). Fullständig stark flexion är kanske ingenstädes att finna; men strödda delar af en sådan träda i dagen. Edda Sæm. s. 94 v. 12 *brugginn miavþr* (hos MUNCH *mjödör*, *mjöd*). St. Rimkr. 18: 2 *bryggia ok baka*; Gamla Ordspr. 808 *hwa igeen sla han brygger kiwith* (den, som slår igen, väcker kif); Wadst. Kl. R. s. 36 *brygs oc bakas*; St. Rimkr. 34: 4 *ok bruggo* (Cod. Reg. II. s. 296 *the bruggo*; Scriptorum *the brygde*) *bade dagh ok nat*; Vestm. L. I. G. B. 2 *nw ær bryllöp brugget* (bröllop tillredt). Det efter 4 konjug. gående *brugga*, i nyare Isl., har den vidsträcktare betydelsen: tillreda, anstifta, brygga; men vårt nya *brygga*, efter 2 konjug., blott den inskränktare: bereda dryck.

fuka, *fyka* (fara som ett fjun i luften, småsnöga, småyra); Isl. *fiuka*, *fyk*, *fauk*, *foket*; Dan. *fyge*, *fög*, *föget*. Gust. I:s Bibel Es. 29: 5 *såsom fiukande agnar*; Stjernhjelm's Hercules 529 *alt fyker hän*. I flere munarter höres *fyka*, *fök*; äfvensom ett *fyk* (i luften sväfvande grand, fjun; jfr. Isl. *fok*), hos SPÄGEL *fiuk* (stoft, urväder), Isl. *fiuk*.

riuka, *ryka* (gifva rök eller lukt ifrån sig, utdunsta); F. Hög-T. *riohhan*, *riuhhu*, *rouh*, *ruhhumes*, *rohhaner*; Isl. *riuka*, *ryk*, *rauk*, *rukum*, *ryka*, *rokenn*; Dan. *ryge*, *rög*, *röget*. S. Birg. Up. 4: 23 *riuka sua som rudit köt* (stinka som ruttet kött); Cod. Bur. s. 75 *riukar* (doftar) *söt*; 208 *hans mundar* (mun) *lughafþe ok rök som brænnesten* (svafvel); Vestm. L. I. B. B. 45: 2 *at brinnandi brandi oc ryukande röki*; Upl. L. V. B. 24: 2 *rykændæ röki*; Patr. S. s. 23 *væl rykande* (välluktande) *blomstir*. Härifrån Isl. *reykr* (rök), *reykia* (röka, transitiv). IHRE gör en tillbörlig skilnad mel-

lan det intransit. *ryka* och det transit. *röka* (Dan. *røge*), utan att ändå grunda den på böjningens olikhet. Hos nyare lexikografer ser man dock angifvet: »*ryka*, bättre *röka*;» hvilken förblandning, den visserligen SCHLYTER (se Gloss. till Upl. L. och Westm. L.) icke låtit komma sig till last, härleder sig derifrån, att i några Svea dialekter, framför allt Stockholmskan, gemenligen *röka* nyttjas äfven för *ryka*; så att man lika väl säger *det röker in* (i st. f. *det ryker in*), som *röker fläsk* m. m. Blott i vissa fall begagnas, äfven i hufvudstaden, *ryka*; t. ex. *en rykande bål*; *det ryker*, *rök på vägen*; *han rök på* (flög på, anföll) *mig* o. s. v. I de flesta landsorter, särdeles af Göta rike, säges, uti intransit. mening, *ryker*, *rök*, *ruket* eller *ryket*.

sliuka, *slykia* (slockna, släcka)? Ett starkt verb, af denna skapnad, skulle kunna förmodas, med afseende på de i en del munarter förekommande impf. *slöck* (slocknade), part. *slocken* (slocknad), och det till det senare svarande allmänna *slockna*, hvilket redan i äldsta Isl. är för handen, t. ex. Homil. 27: 2 *slocnar lius*; 33: 4 *slocnaþe*. Partic. är ock gammalt; t. ex. ÖGL. B. B. 44 pr. *slukin* (släckt, slocknad); äldre Gulaþ. L. 157 (Norg. Love I. 62) *at sloknom elldum* (sedan eldarne äro slocknade). Isl. *slökva* eller *slaukva* har svagt impf., men pres. *slök* eller *slauk*. I Homil. 49: 4 läses *sleokva* (släcka, dämpa); *at ver sleokvem*; och om, i den handskriften, *eo* betecknade *iu* eller *io*, hade man ett *sliokva*; men *eo* föreställer der oftast *ø*, ej sällan *y* o. s. v. Kg. Styr. har IV. 7: 35 *slökkia*; (släcka); II. 34 *slükt*; Cod: Bur. s. 522 *slökte balet*; Bjärk. R. 44: 4 *slikt* (släckt); Stads L. B. B. 22 *slökia* och *slokia*, men *slækt*; ännu dialektiskt *slöcka*. Hos Harpestreng 5 heter det *slykkær*, men i nuvarande Danskan *slukke* (släcka). Denna mångfald af vokaler, för det svaga och transit. verbet, är väl icke så beskaffad, att deraf kan med säkerhet slutas till ett starkt och intransit., med *iu* till grundljud; helst Isl., att döma af likartade bildningar, bort i sådant fall hafva ett svagt *sleykva*.* Icke dess mindre tyc-

* I Homil. vexlar stundom *eo* och *ey*, t. ex. *eorende* och *eyrende*, 59: 4 *meioinni* (dat., mñn), 58: 2 *meioinni*. Man skulle då i *sleokva* kun-

kes den vokaliska splittringen förråda ett ursprungligare skick i forntiden; och då en stark form i vissa delar afslöjar sig, ligger den största sannolikheten för antagandet af en till förevarande klass lämpad böjning. Jfr. *sluka*.

striuka, stryka; Isl. *striuka* (fugere, currere, palpate), *stryk, strauk, strokenn*. Upl. L. V. B. 14: 8 *bindæ ok huzstrukæ* (hudstryka); Bonavent. s. 70 *stryka*; VGL. III. 54 *hupstryk* (hudstryker) *han*; Bonavent. s. 70 *strök*; VGL I. L. R. *hudstrukin*; R. B. 5: 5 *strukit hava barn sit fra sær* (hafva strukit sitt barn från sig, d. v. s. fördrifvit sitt foster).

luka; Mös. Göt. *lukan* (claudere), i *galukan* m. fl.; Isl. *lúka* (claudere, finire, solve) eller *liúka, lyk, lauk, lukom, lyka, lokenn*; Homil. har 45: 1 *upploken*, men 37: 2 *uplunken*. Gottl. L. 8: 6 *kirchiu durum atr luka* (tillsluta, stänga); VGL. I p. B. 14 *luca* (erlägga); II. G. B. 2 *vingiæf skal lukin varæ* (vängåfva skall vara gifven); Gottl. L. 64: 1 *hafr hann sjelf lucna* (har han sjelf innestängd, neml. *aigu, ega*); Vestm. L. II. Æ. B. 20: 1 *lokít* (erlagdt). PETERSEN (Dan. Spr. Hist. II. 187) upptager ett Svenskt impf. *lök* (betalade), utan att angifva källan. Ur detta verb utgå subst. *lock* (operculum), *loka* (gömsälle), *lucka*, det gamla verbet *lykkia* (se s. 79), som går svagt, men ändock vanligen förväxlas med *luka*; vidare *lykt* (i *ändalykt*), verbet *lykta*, det forna *lykil* (nyckel), det dial. *lycka* (täppa, inhägnad äng eller åker) m. fl.

sluka (vorare, deglutire) är i allt, utom böjningen, jemförligt med Isl. *slóka, slúka*, begge svaga; såsom det till betydelsen mera omfattande *slauka*, hvilket liksom hänvisar på ett gammalt impf. *slauk*. I Gust. I:s Bibel finner man 1 Mos. 41: 24 *vpshuko*; Es. 25: 8 *vpshuken*. Vi ha ännu, jemte svaga former, *slök, uppsluken*. Ett starkt verb är oss således gifvet, och en högre ålder deraf synes icke oantaglig. Alldeles osannolikt är ej heller, att detta verb är i grunden detsamma som det här frammanför afhandlade *sluika*, hvars forna tillvarelse kan med något skäl förut-

na se *sleykva*. Likväl bör ej förbigås, att *meioionni* kan motsvara formen *mør* (mö), *meioionni* deremot *mey*; äfvensom att *eorende* kan beteckna *örände* eller *örende*.

sättas. Begreppet: förtära är medlande mellan: sluka, slockna, släcka; t. ex. *elden är förtärd, maten är förtärd, hungern är släckt*. Äfven GRIMM anar släktskap mellan Isl. *slökva*, Sv. *släcka*, Dan. *slukke*, och T. *schlucken* (se hans Företal till Schulzes Goth. Gloss. s. XII).

dyka? Detta verb har, bredvid de svaga formerna efter 1 och 2 konjug., jemväl de starka *dök, dykit, sällan dukit*. I fornskrift letar man förgäfves efter det ena, som det andra. LIND upptager *dök* såsom impf. till det ännu i några dialekter begagnade *dyka* (springa, Isl. *dika*, efter 1 konjug.). I yngre medeltids-skrift ser man *duka*, vanligen i bemärkelsen: nedtrycka, kufva, hvilken nog låter förlika sig med den af: *dyka* (jfr. III kl. *qvæsta*); i Gust. I:s Bibel 3 Mos. 26: 37 läses *j skolen icke thora duka* (icke töras resa) *idher vp* (jfr. *dyka opp*); det nuvarande *duka under* har betydelsen: succumbere, och går efter 1 konjug. Annat än svaga former varseblifvas ej af *duka*, eller af Dan. *dukke, dykke*. Deremot träffas hos GRIMM Holländska (»neuniederländ.») *duiken, duik, dok, doken, doken* (Gram. I, uppl. 2, s. 994), hvaraf man kunde sluta till ett äldre *diuka*, men lika väl till ett naturaliseradt utländskt ord. Åtminstone är det icke att finna i flere gamla allmoge-språk.

rycka (se IV kl. *rinka* s. 187).

niupa, nypa, om än af de Skandinaviska systerspråken lemnadt i sticket, kan på egen hand försvara sin starka böjning. Ordet synes ej i äldsta skrifter; med det har, intill senaste tider, ej varit någon tvekan om temat *niupa* eller *nypa* (jfr. subst. *niupa* eller *nypa, niupon* eller *nypon*), *niuper* eller *nyper, nöp, nupen* (deraf *hjertrnupen*) eller *ny-pen*. Dalskan har *neopa, neop* (*nyper*), *nåp* (*nöp*), *nupin*. Det stöd, som saknas hos närmaste språk-förvandter, lemnas af en mera aflägsen, Mös. Göt., som har *hniupan, i dishniupan* (rumpere). Jfr. Isl. *hnupla* (surripere).

driupa, drypa; F. Hög-T. *triosan, triufu, trouf, trufumes, trofaner*; Isl. *driúpa, drýp, draup, drupom, drypa, drop-enn*. Wadst. Kl. R. s. XIV *drypa*; Bjärk. R. 33: 4 *dry-pær*. Dal. *dreopa, dreop, dråp, drupin*. Till denna rot höra *droppe* (Isl. *dropi*); det gamla verbet *dröpa* (Isl. *dreypa, låta drypa, bestänka*), t. ex. Ansgar. 17: 7 *dröpa*;

Cod. Bur. s. 402 *annan þera dröpto þe hefno allan mæþ hunagh* (den ene af dem öfvergöto hedningarne, hel och hållen, med honing); s. 128 *ok fik* (lemnade) *paulus mik atar min howtdok dröptan* (bestänkt) *mæþ dyro bloþe*.

kriupa, krypa; A. Sax. *creopan, creope, creap, crupon, copen*; Isl. *kriúpa, krýp, kraup, krupom, krypa, kropenn*. Dal. *kreopa, kreop, kråp, krupin*; Gottl. *krüupä, kraup, krupen* (SÄVE s. 143).

stiupa? stupa. GRIMM förutsätter såsom förgånget ett Mös. *stiupan* (fundere, inverteere), *staup, stupun* (II: 49), hvilket, i hänseende till vaxel-ljuden, stämmer med det af AASEN anförda Norska *stupa* (Nor. Folk. Gram. s. 174), hvars betydelse dock ej angifves. Vårt *stupa* (proclinari, ruere, cadere) följer i riks-språket 1 konjug., men i folkspråket höres ofta nog impf. *stüp*, någon gång supin. *stüpít*; likväl icke uti transitif mening (proclinare). Isl. *stúpa* är mindre vanligt; men träffas t. ex. på ett ställe i den bekanta handskriften »Fagrskinna», i bemärkelsen: stå i vädret, och har svag böjning, enligt Oldn. Læseb. s. 206. GRIMM ställer under den Mös. Göt. formeln icke blott Isl. *steypa* (kasta, stöta, utgjuta, stöpa), *steypir* (bråddjup), *staup* (stop); men äfven *stiúpr* (stjufson).

supa; F. Hög-T. *sufan, sufu, souf, sufumes, sofaner*; Isl. *súpa, sýp, saup, sopenn*. Dalska *saupa, saup, såp, supin*; Gottländska *säupä, saup, supen* (SÄVE s. 242).

kiusa, kesa, kora (välja); Mös. Göt. *kiusan*; Isl. *kiösa, kýs, kaus, kusum, kysa, kosenn* (jfr. Eng. *choose*, Fr. *choisir*). Den i gamla tider icke ovanliga öfvergången af *s* till *r* förekommer här redan i äldsta Isländskan, t. ex. Homil. 76: 2 *at þa mun hann kørinn vera af guði*; Edda Sæm. s. 263 v. 102 *kurom* för *kusom*, s. 146 v. 32 *kerna* för *kosna*; Orv. Odds S., Fragm. Isl. 95 *kuru* för *kusu*. Detta verb saknas i landskapslagarne, och är, i sin rena form och ursprungliga bemärkelse, äfven i annan fornskrift mer än sällsynt. Möjligen är hit att hänföra det dunkla stället i Gamla Ordspr. 598 *thz swarta kiws ey alth* (efter orden: det svarta väljer ej allt). Ofelbart hit hörande är följande: St. Rimkr. 55: 1 (med den senare handen i Cod. Reg. I.) *tha the han til konung koro* (Scriptores *koor*, valde); Bo-

navent. s. 118 i --- *them wtkorno værldinna höfdingom* (i de utkorade verdens höfdingar). Mot medeltidens slut och en tid derefter ses *kesa*; i randglossan till 1 Sam. 12: 13, uti Gust. Is Bibel, *kesa* (välja), *keeste* (valde). Annars nyttjas allmänligen i denna Bibel-tolkning: *utkora*, liksom nu efter 1 konjug. Dess oftare står *kiusa* i bemärkelsen: incantare, fascinare, d. v. s. vårt nuvarande *tjusa*, som ännu vid förra århundradets slut, och senare, oftast skrefs med *k*; t. ex. i den af ROSENSTEIN besörjda upplagan af KELLGREN'S skrifter: *at, sen de kjust vår syn, förkjusa våra själar*. Af äldre datum är: Ivan 287 *han sa* (såg) *til mik swa rædhelik* (så förfärlig) *som han vilde kiwsa* (tjusa? skräma?) *mik*; Gust. Is Bibel Es. 44: 20 *kiwser* (tjuser) *hiertat*; Gal. 3: 1 *hoo haffuer kuset* (i Carl XII:s Bib. *kiust*) *idher*; Ps. 58: 6 *höra kiwsarens röst*. Om, såsom REUTERDAHL håller troligt, det ofvan anförda *kiws*, i Gamla Ordspr., har bemärkelsen; förtrollar, så egde man ett presens *kiws* och ett part. *kuset*, båda starka och inträffande med de motsvarande till *kiusa* (välja). Här-förutan upptages af IHRE (Dial. Lex.) *kösa* (förtrolla), af SPEGEL *kåsen* (förtrollad). Törhända är också hit hänförligt Dan. *kyse* (skräma; jfr. exemplet ur Ivan), impf. *kös*. Att här antaga samma verb som det gamla *kiusa*, torde då ej vara alltför vågadt; utan att anföra mer än stafningen *kiusa* efter IHRE, och *kiws* efter REUTERDAHL, finner GRIMM sannolikt, att *tjusa* blott är en särskild betydelse af *kiusa*, välja (I, uppl. 3, s. 511). Den för ett par årtionden sedan införda, nu allmänblifna teckningen *t* har emellertid bortskymt det ursprungliga förhållandet, redan förut undandoldt genom den stora formella skiljaktigheten mellan *kora* och *kiusa*.

niusa, nysa (sternuere); Isl. *hniösa* (sternutare), *hny's, hnaus, hnosit*. Gamla Ordspr. 1042 *hwa som harth niws han faar godha skæpno* (den, som nyser hårdt, får god lycka); Gust. Is Bibel Job 41: 9 *hans niwsande*. Dal. *neosa, neos, nås, nusið*.

fniusa, fnysa; gammal Isl. *fnýsa, fný's, fnaus* (se Gloss. till Edda Sæm.); äfven *fnæsa* efter 2:a, *fnasa* efter 1 konjug.

Dal. *fneosa*, *fneos*, *fnås*, *fnusið*; men vanligare det ^osvaga *fnoisa*, *fnoiser*, *fnoiste*, *fnoist*.

friusa, *frysa*; F. Hög-T. *vriosan*, *vriusu*, *vros*, *vrurumes*, *vroraner*; Ny-Hög-T. *frieren*, *friere*, *fror*, *froren*, *froren*; Isl. *friósa*, *fry's*, *fraus**, (*frusom*, *frysa*), *frosenn*; Edda Sæm. s. 53 v. 10 *frürinn* (frusen), Sn. Edda s. 111 *frerin* (fem.). Upl. L. V. B. 10 pr. *til þæs grind frys* (fryser fast); Vestm. L. I. B. B. 22: 1 *þær til hon frys*; Gamla Ordspr. 65½ *æ ær frusin jordh for otriffnom swinom* (alltid är jord frusen för lata svin). Dal. *freosa*, *freos*, *frås*, *frusin*; i andra dial. fins ett impf. *fraus* eller *frous*. Fordom lærer man egt ett ur *friusa* utgånget transitift verb *früsa* (göra frusen, isbelägga; i samma mening som Med. Hög-T. *vrören*); åtminstone gifves ett part. *früst*, som läses i St. Rimkr. 35: 2 *winterin haffde ælwena früst at man matte hona* (henne) *bade ridha oc ga*.

riuva, *ryva*; A. Sax. *reofan*; Isl. *riüfa* (rumpere, solve), *riyf*, *rauf*, *rufom*, *rofenn*. VGL. III. 125 *engin ma riuuæ* (d. v. s. *riuva*) *vp kyrkiugarþ*; II. Add. 11 pr. *eigh mughu howoþ loter ryuuæs*; I. J. B. 2 pr. *þæn ryuæ uill* (den som vill upphäfva, återkalla, neml. köpet); ÖGL. E. S. 4 pr. *köpit ryua*; *ok ryuær*; Upl. L. Kk. B 11: 2 *þær ryffs* (upplöses) *æi hionælagh*; Södm. L. B. B. 23 pr. *at þær synis ra* (rå, råmärke) *ruwin* (rubbad); Vestm. L. II. Kr. B. 24. 7 *hafwe sialfwær eþ sin rowet* (upphäfvit). Förmodligen af det skäl, att *y* ofta i gamla skrifter nyttjas för *i*, och derföre *ryva* kan anses föreställa *riva*, med hvilket det ej sällan sammanträffar i hänseende till betydelsen, hafva dessa 2:ne verb gemenligen blifvit hållna för ett; hvilken uppfattning vunnit styrka deraf, att det ännu brukliga *rifva* ersätter både *riva* och *riuva*. Också kan man i gamla urkunder finna, inom ett par rader, båda använda, till uttryckande af samma begrepp; t. ex. Upl. L. J. B. 16: 3 *bolagh riwæ* och *bolagh rywæ*. Men om ock detta kan gälla infin. *ryva* och pres. *ryver*, kan man icke gerna såsom blott alternätif skrifning förklara det rätt ofta förekommande *ryuwa*, hvilket åter, såsom betecknande *riu-*

* Impersonalt förekommer ock *freri* (se MUNCH, F. Sv. Spr. s. 46).

va, ej enligt ljud-lagarne kan få impf. *ref*. Lika litet kan, å andra sidan, *riva* organiskt framalstra ett part. *ruwin* eller *rovin*. Kunde man till och med vara frestad, att i *riva* och *riuva* se samma ord-ämne från början (jfr. *kliwa* och *kliuva*), så nödgas man likväl att formelt åtskilja dem, och antaga en för hvardera egen böjning, hvars ömsesidiga skiljemärken bestämdast framträda uti Isl. Endast till *riuva*, ej till *riva*, kan man föra landskaps-lagarnes *ruf* (upprifvande, upphäfvande), *valruf* (plundring af lik), *værnaruf* (gårdsgårds nedrifvande), *leghuruf* (brytande af lega); det ännu brukade *rof*, *röfva*, *roffa** m. fl.; likaledes Isl. *rauf* (foramen, fissura; det motsvarande i Svenskan: anus).

kliuva, *klyva*; F. Hög-T. *chliopan*; Isl. *kliúfa*, *klyf*, *klauf*, *klufom*, *klyfa*, *klofenn* Dal. *kleova*, *kleof*, *kläf*, *kluwin*. Hit höra *klofve*, *kläf*, *klyfta* m. fl.

skiuva (skjuta, skuffa); Mös. Göt. *skiuban* i *afskiuban*; F. Hög-T. *sciupan*. Isl. lærer icke hafva någonting härtill motsvarigt. Södm. L. M. B. 33: 2 (i en gammal hdskr.) *kan nocor skyuua annæn i eld*; Bonavent. s. 80 *oc villo han* (honom) *skiufwa ther nidher*; VGL. II. Add. 7: 13 *skiu-ter æller skiuwer*; Bonavent. s. 169 *skwfs ok wændis*; 183 *oc the skufwa oc dragha han osaktelica*; Södm. L. M. B. 33: 2 *þen sköf* (den, som skuffade); Bonavent. s. 207 *som the swa hardhelica oc grymelica skofwo han*; Alex. s. 62 *skuwo ok bardho* (slogo); 10 *ther han war skowin nidher ii kwaff*. Ehuru detta verb ej för närvarande användes i skrift, är det ändå mångenstädes gängse, uti någon form och mening. I båda dessa afseenden oförändradt är Götta språkens *skjufva*, *sköf*, *skjufven* eller *skufven*. I vissa landsorter nyttjas *skjufva* eller *skufva* (efter 4 konjug.) i bemärkelsen: maka, skjuta sakta; äfven om tyg, när trådarne på något ställe skjutits för nära tillsammans; af Stockholms bagare brukas *skufva* i samma mening, som annars hos Svearne »grädda» (baka i ugn). Afkomlingar äro: *skof* (intervallum), *uppskof*, *skofvel*, *skuffa*,

* Det kan visst sättas i fråga, huruvida det först i yngre handskrifter synliga *rof*, liksom det troligen ännu yngre *roffa*, är en inhemska eller utländsk bildning; men de äga dock samma yttersta ursprung som *riuva*. Redan i början af 1300-talet ses *röva*, *rövari*.

skyffel, *skyffla*; de dial. *skoffa* (större skofvel), *sköfve* (omgång af brödkakor, på en gång inskjutna i ugnen), *skyfve* (skygge, hatt- eller möss-skärm; jfr dial. *brätte*, *skyfve*, och *brätta*, Isl. *bretta*, böja, vika) o. s. v.

liusta, *lysta* (slå); Isl. *liosta*, *lyst*, *laust*, *lostenn*. VGL. I. B. B. 4 *lystær* (slår) *bondæ kono sinæ i ölbenk* (till bords); II. Fr. B. 7 *lyster han hanæ* (henne) *i kirkyu*; I. K. B. 12: 1 *værþer maþer lustin* (slagen) *i kyrkiugarþi*; Hels. L. Kg. B. 10 (1609 års uppl.) *arf af strængi lustin* (pil från bågsträng afskjuten). Infinitivens ursprungliga tveljud är ännu för ögat märkbart i *ljuster*, *ljustra*.

siunga, *sliunga*, *siunka*, *krympa*, *skrympa* (se IV kl. *singa*, *slinga*, *sinka*, *krimpa*, *skrimpa*).

Under denna utförliga framställning af de starka verben, i deras fornböjning, har man haft tillfälle, först och främst att göra sig en föreställning om det vidsträckta området för deras gamla herravälde, likväl långt ifrån inskränkt till det här ofvan anförda; sedan, att taga en öfversigt af deras djupt ingripande verkan på språket i allmänhet, särskildt på ordbildningen; slutligen, att öfverskåda den karakteristiska ställningen af vårt modersmål, så väl i hänseende till Isländskan som de Tyska språken. På den sistnämnde ståndpunkten skola vi ännu dröja, för att kasta en blick omkring, till skärskådning af de förhållanden, som förete sig inom en hvar af de nyss tecknade 6 Isländska verbal-klasserna.

I klassens egenheter, i Forn-Svenskan, jemförd med Mös. Göt. och Isl., visa sig hufvudsakligen i följande: 1) stundom *i* uti infin. och presens, der Mös. Göt. har *i*, men Isl. *e* (t. ex. *giva*, *givær*); deremot *ia*, *iæ* eller *æ*, der Mös. Göt. har *i*, Isl. *e* (t. ex. *stíala*, *stíæla*, *stæla*; *vægha*, *læsa*); äfvensom *æ* eller *iæ*, *ie*, der Mös. Göt. har brytningen *ai*, Isl. *e* (t. ex. *bæra*, *biæra*). 2) *a* uti impf. indik. pl., der Mös. Göt. har *e*, Isl. *á* (t. ex. *gavum*, d. v. s. *gavum*); så att vokalen i pl. blir, åtminstone för ögat, densamme som i sing.* 3) *a* i impf. konjunkt., d. v. s. samma vokal som i

* Att icke dess mindre *a* haft i pl. ljudet af *á*, eller en dragning ditåt, göres troligt dels af det Isl. *á*, som ofta i gamla handskrifter, särskildt i Homil., utbytes mot *o*, hvilket jemväl undantagsvis kan i Svenskan träffas (jfr. i Cod. Bur. *govo*); dels af det mot medeltidens slut framträngande *aa*, sedan *á*, som alltjemt qvarhållit sig i skrift. Dalskan,

impf. indik. pl. (t. ex. *gave*'), såsom ock är händelsen med Mös. Göt., men icke med Isl., som har *æ*, öfvergångs-ljud af *á* (t. ex. *gæfa*). 4) infinitivens *i* äfven uti part. preter. (t. ex. *biþin*, *sitit*), lika med Mös. Göt., då deremot Isl. har *e*, i trots af det infinitiva *i*. Genom vokalen (*u*, Isl. *o*) uti part. pret. afvikande äro *stiæla*, *nima*, *bæra*, *skæra*; hvarföre de Isl. verben blifva, lika med de oregelbundna Isl. *fela* och *koma*, af GRIMM förda till en annan klass, hvilket dock ej tillämpats på de likaledes oregelbundna *siá*, *vera*, *vefa*, *sofa* och *tröða*. — För Ny-Svenskan märkes: 1) det gamla *a*, uti impf. indik. pl. och impf. konjunkt., är nu bestämdt *å*, hvilket ock framträngt i impf. indik. sing. af *ligga*, *äta*, *se* (*låg*, *åt*, *såg*), der Isl. har *á*. 2) det gamla *a*, uti impf. indik. pl. och impf. konjunkt. af *stjæla*, *förnimma*, *bæra*, *skæra*, *sitta*, är nu utbytt mot *u* (t. ex. *stulo*, *stule*); hvarigenom dessa verb, med undantag af det sista fordom afvikande, kommit att gå regelrätt, men hörande till IV klassen. 3) *sofva* och *komma* ega i hela impf. indik. och konjunkt., orubbligt *o*, med ljud af *å*; men *vara*, i impf. indik. pl. och impf. konjunkt., *o* med ljud af *o*, i stället för det gamla *a*, sedan *aa* eller *å*. 4) *g* i *låg*, *såg*, kan ej uteslutas. 5) infinitif-ändelse saknas i *se*.

II klassens stora åtskildnad, från den motsvarande Mös. Göt., består i saknad *reduplikation*. Icke utan betänklighet anföres af GRIMM det i Völuspá synliga *gengengo* (i st. f. *gengo*, *gingo*), hvilket skulle utgöra en dyrbar lemning, om icke några omständigheter talade emot dess uppfattning såsom *reduplikation*, i hvilket fall det hade bort heta *gengango* (2 uppl., I. 916). Men sjelfva läsarten *gengengo* är

för öfrigt så dyrbar för undersökningen af det gamla ljud-systemet, lemna oss i denna punkt utan ledning, emedan vokalen i impf. pl. vanligen är den samme som i sing. (undantag t. ex. för *drack*, *druckum*, jemte *drackum*; *stack*, *stäckom*, jemte *stackum* eller *stungum*); hvarföre det heter *eg gaf*, *við gavum*; likasom *eg fann*, *vann*, *slapp*, *vall* (välte), *við fannum*, *vannum*, *slappum*, *vallum*. I Gottländskan är pl. lika med sing. (SÄVE s. 244).

• Utan tvifvel har ock ljudet varit det samma som i impf. indik. pl. Anmärkningsvärdt är, att Dalskan litet eller intet begagnar särskild form för impf. konjunkt., ehuru denna eljest är vanligare i Svea än Göta dialekter. I Gottländskan saknas den helt och hållet (jfr. SÄVE s. 244).

mer än misstänkt.* För öfrigt yttrar GRIMM, att *hèt* lättare kan uppfattas som *heiheit*, än *fell* som *feifall*, *sefall*, hvilket senare möjligen föregått *fell*: att (det imperfektiva) *id*, i en del verb, står för *eiau*; deremot *è*, i andra, för *eio* (jfr. I. 947); i kraft hvaraf han, såsom ur reduplikation härkomna betraktar Isl. *bió*, *hió*, *hlióp*, *iók*, *ids* (Gram. I, uppl. 3, s. 482), och *lek*, *blèt*, *grèt*, *hèt*, *lèt*, *rèð*, *blès*, *fell*, *fèkk*, *gèkk*, *hèlt*; äfvensom han förmodar enahanda förhållande i *greri*, *neri*, *veri*, *seri*, *sneri*, omvexlande med *gröri* (af *gróa*) o. s. v., men der *ö* torde kunna antagas stå för *ø* (s. 463):** — Inskränkande oss nu till de verb, som lyda under II Isl. klassen, är följande att erinra. I enstämmighet med GRIMMS hypotes antager MUNCH för Isl. *fell* ett ursprungligt *feifall*, *feiall*, *fiáll*, Forn-Svenska *fiáll* eller *fioll*; för *lèt* ett *leilot*, *leiót*, *liót*; för *hèt* ett *heiheit*, *heieit* (Det gotiske Sprogs Formlære, Christiania 1848, s. 43). Vårt fornspråk lemnar i detta afseende, mer än Isländskan, bidrag till fullföljden af denna åsigt. I det föregående finner man impf. *fiál*, *fal*, *falt*, *fioll*, *fiöll*, *fiæl* (föll); *fiollo* (föllo); *lot*, *lat* (lät); *latu* (läto); *halt*, *hiolt*, *iäld* (Dalska; höll); *hioldu*, *hieldu* (höllo); *riap̃* (uttydde); *ait* (d. v. s. *hait*, *het*); *sveip*, *svöp* (svepte). Folkspråkets *fall*, innehållande senare delen af *faifall*, *feifall* eller *sefall*, kan så mycket mindre vara tillfälligt, som både i runor och äldre VGL. läses *fal*. Till en del är sak samma med *låt*, hvilket kan vara lemning af *leilot* eller *lailat*, liksom *gråt* af *geigrot* eller *gaigrat*, *ait* (*hait*) af *haihait*, *sveip* af *sveisveip* o. s. v. Tvifvel kunde uppstå, om äfven i andra verb, än de för gammal reduplikation misstänkta, grundljudet utan förvandling kvarstode uti impf.; men detta är icke händelsen (utom hvad angår *kom*

* Af det i MUNCHS Edda meddelade aftryck utaf början till *Völuspá* (s. XV), just ur den handskrift, der *gengengo* förekommer, upplyses, att *gen* slutar den ena raden, och *gengo* följer i begynnelsen af den nästa; hvaraf Utgifvaren drager den slutsats, att afskrifvaren glömt, det han redan skrivit en del af ordet, och därför satt det fullt ut å nyo (s. 125). På öfriga ställen, i samma handskrift, utmärkes ordet blott med begynnelse-bokstafven *g*, och i en annan codex står endast *gengu*. Nyligen har GRIMM sjelf hänvisat på detta förhållande (Gesch. II. 869).

** GRIMM har sedan, rörande vissa punkter, närmare utvecklat sin åsigt uti Gesch. II. 868—870.

och *sof*), i det allmännare folkspråket åtminstone. Till allt detta kommer det för ifrågavarande verb egna vacklandet i impf., också der spår efter reduplikation icke upptäckas; t. ex. *fæk* (d. v. s. *fækk*), *fek*, *fik*; *gæk*, *gik* o. s. v.; hvilket liksom antyder en söndersprungnen äldre form, den man ock kan ana i partic. *fangit*, *figit*, Sv. *gangan*, Isl. *gingenn* eller *genginn*. — Gräns-skilnaden mot Isl. röjer sig: 1) i saknaden icke blott af det för Isl. egendomliga impf. på *-ra* eller *-ri*, utan jemväl af allt slags starkt impf. uti verb med vokalisk stam (t. ex. *sa*, *roa*), hvilken åter icke oinskränkt herrskat i *fa* (äfven *fanga*), och senare framträder i *ga* (förut *ganga*). 2) i vacklandet af vokalerne för impf. uti öfriga verb, der Isl. har *è* (utom det af RASK anförda *sveip* och det i Fragm. Isl. framträdande *hiellt*). 3) i saknadt öfvergångs-ljud för pres. indik. (jfr. *faldær* med Isl. *fell*), lika med Mös. Göt. — I afseende på det nyare språket är att iakttaga: 1) *a* har blifvit å ej allenast der Isl. har *á* (såsom i *láta*, *gráta*), utan också i *hálla*, men icke i *falla* och det svagt böjda *blanda*; icke heller i imper. *gack*. 2) det vokaliska vacklandet fortfar till en del (jfr. *lät* och *let*, *grüt* och *gret*; hvardags-talets *feck*, *geck*, med skriftspråkets *fick*, *gick*); och, der det icke eger rum, är efterträdt af en viss laglöshet för de skenbara vöxel-ljuden (t. ex. *låta*, *lät*; men *hálla*, *höll*, tillika med *fulla*, *föll*). 3) förvandlingen af *ng** till *kk* (*ck*) fortfar i *fick* (för *fiŋg*), *gick* (för *giny*), *gack* (för *gang*). 4) verb med vokal-slut äro utan infinitif-tecken (t. ex. *få*, *ro*).

III klassen omfattar verb dels med, dels utan *reduplikation* i Mös. Göt. En sådan blir, enligt hvad under nästföregående klass omförmålt, af GRIMM förutsatt uti Isl. *bió*, *hió*, *hlióp*, *iók*, *iós*; till hvilka motsvarigheter hos oss yppa sig i *biuk*, *buk* (bodde); *buku* (bodde, 3 pl.); *hiak*, *hiuk*, *iuk*, *auk*, *hik*, *hiog*, *hiögg*, *hió* (högg); *hiaku*, *hieku*, *iuku*, *iku*, *iogo*, *hioggu* (höggo); *lop*, *läp* (lopp). Man kan, med tillgång till dessa impf., till äfventyrs tveka i afseende på be-

* Nemligen under förutsättning af ett tillvarande *n*, som väl understödes af Mös. Göt. *gaggan*, men icke af *fahan*, icke af VGL:s *fæk*, *gæk* o. s. v., icke af Dalska *fajið*, *gajið*, hvilka sistnämnde dock möjligtvis föreställa *faið*, *gaið*, af *fa*, *ga*.

skaffenheten af den förgångna reduplikativa formen; och särskildt kan anmärkas, att runornas *biuk*, *buk*, ej bättre står att förena med det af GRIMM gissade reduplicerande *baibau*, än med det likaledes gissade vexel-ljudande *baggv*, båda för Mös. Göt. (jfr. 3 konjug. *bo*). Emellertid lärer bli svårt att, utan tillhjälp af det reduplikativa bildningsmedlet, på ett nöjaktigt sätt förklara de här företedda impf., med deras splittring och deras avvikelser från vexel-ljudets vanliga lagar. I *taka* åter skönjes lika litet i Svenskan, som Isl., tecken till ett reduplicerande thema. — Den för-ras olikhet mot den senare förräder sig eljest: 1) i tveljudets qvarstående blott såsom undantag (t. ex. *auka*, *haukva*, *laupa*). 2) saknad af öfvergångs-ljud i pres. indik. (jfr. *laupr* med Isl. *hleypr*; *far*, *farum*, med Isl. *fer*, *för-um*), i impf. konjunkt. (jfr. *fori* med *förri*), samt i part. preter. framför *g* och *k* (jfr. *dragin*, *takin*, med Isl. *dregenn*, *tekenn*); ehuru i sistnämnda fall, här och der tecken till dylik vokal-förändring kunna märkas (t. ex. Gottl. L. *dregit*, dial. *flägen*, *gnäjen*, *äkriö*; jfr. ock Dalska *läpin*, *äggin*, med Isl. *hlaupinn*, *hüggvin*). — I nyare språket finner man: 1) att, af den, enligt förmodan, tillförene reduplicerande flokken, endast *hugga* och *löpa* ega starka former, men utan tveljud, och med ett slags vexel-ljud utom den vanliga ordningen. 2) att det gamla *a* blifvit *å*, ej mindre i enstafviga verb, der Isl. har *á* (såsom *flá*, *slá*), än i *áka* (Isl. *aka*); men här blifvit *ä* i *gräfva*, och såsom sådant stadgat sig i *svärja*, *växa*. 3) att *g* i *drog* ej kan uteslutas; hvaremot det intagit stället för *k* i *taga*. 4) att *v* ej kan utgå ur *svor*, *svuren*. 5) att *nd* blir *tt* (fordom *t*) i *statt* (för *stand*).^{*} 6) att alla verb med vokal-slut förlorat det infinitiva tecknet (t. ex. *bo*, *fly*).

IV klassen har, i det hela taget, mindre än någon af de föregående lidit genom tidens åverkan; men i enskilda delar har ett och annat förändrat sig. I jemförelse med Mös. Göt. och Isl. förete sig följande omständigheter: 1) det Mös. Göt. *i*, Isl. *e*, alltid *i* uti *drikka*; vexlande i *rinna*, *brinna*,

* Äfven här under förutsättning af ett *n* i roten; detta må nu vara ursprungligt eller icke (jfr. noten på förra sidan och 3 konjug. *stå*).

brista, *brigþa*; men äfven *ia*, *iæ* eller *æ*, der Mös. Göt. har *i*, Isl. *ia*, *iá* eller *e* (t. ex. *gialda* eller *giælda*, *hialpa* eller *hiælpá*, *svæltá*); äfvenså *ia*, *iæ*, *æ* eller *a*, der Mös. Göt. har *ai*, Isl. *ia* eller *e* (t. ex. *biargha* eller *biærgha*, *værpa*, *hværva*, *værþa* eller *varþa*); slutligen *iu*, dock med lemningar af *i*, der Mös. Göt. har *i*, Isl. *y* eller *ö* (t. ex. *siunga*, *singa*). Särskildt i förhållande till Isl. anmärkes: 1) ofta *i*, der Isl. har *e* (t. ex. *slippa*, *spritta*), men någon gång brytningen *iæ* för Isl. *i* (t. ex. *spiærna*). 2) saknad öfvergångsljud uti impf. konjunkt. (t. ex. *stuppe*). 3) lika med Mös. Göt. *u* i part. preter., äfven då Isl. har *o* (t. ex. *guldin*, *hul-pin*); undantagsvis har man hos oss *worþen*; *kringhworfwin*, *wpwondith*. 4) uteslutandet af *v*, framför *u* och *o*, är icke allmänt; men visar sig bestämdt i *soor*, *urþu*, *sullen*, *söllin*, *sultin*, *vnnin*, *onnin*, *vnnit*, *ortöð*, *oltin*; obestämdt i *wrþo*, *wllo* (välde), *swlgho*, *wnno*, *wnnin*, *wllit* (vållat). — För Ny-Svenskan gäller: 1) *i*, der det fordom vacklade, är nu stadigt (t. ex. *rinna*, *brinna*, *brista*). 2) *u* alltid i part. preter., med undantag af *vorden*. 3) *stjåla*, *båra*, *skåra*, *sitta*, *förninna* ha öfvergått från I klassen till IV, dit äfven det defektiva *våxa*, förr hörande till III kl., nu är att räkna; *sjunga*, *sjunka*, der, liksom uti *stjåla*, *j* är tydlig konsonant, tillhöra nu i sin helhet VI kl. 4) med den åtminstone uti Isl. delvis förekommande assimilationen i *stinga*, *springa*, har man nu så förfogat, att *stinga* och *sticka*, *springa* och *spricka*, blifvit särskilda verb, hvardera med sin fullständiga och regelbundna böjning.

V klassens olikhet mot Mös. Göt. och Isl. ligger egentligen i det saknade tve-ljudet, hvad skriftspråket beträffar; särskildt mot Isl. uti den saknade accentueringen, hvarigenom ljud, som utan tvifvel varit något åtskilda, kommit att blifva lika tecknade. Dalskan och Gottländskan upplysa det ena, som det andra. Mös. Göt. har *greipan*, *graip*, *gripum*, *gripans*; Isl. *grípa*, *greip*, *gripum*, *gripenn*; Svensk fornskrift *gripa*, *grep*, *gripum*, *gripin*; Dalskan *draiva*, *dref*, *drevum*, *drevin*; Gottländskan *gräipä*, *graip*, *gripen*. Man ser, att Dal. *ai* är det Gottl. *ai*, Mös. Göt. *ei* (i Ny-Hög-Tyskan uttaladt *ai*), Isl. *i* (med accent); men det

Dalska *e* föreställer icke blott Gottl. och Mös. Göt. *ai*,* Isl. *ei*; utan jemväl, till följd af det i Dalskan vanligen bristande vixel-ljudet för impf. pl., Mös. Göt. *i*, Isl. *i* (utan accent), hvilket ock uti Isländarnes mun närmar sig *e*. Äfven Ny-Svenskan har, uti en otalig mängd ord, *e* der Isl. har *i* (t. ex. *liçr*, led, *limr*, lem, *lifa*, lefva). För att hålla oss inom tillämpningen på ifrågavarande punkt, må uppmärksamhet fästas derå, att *i* uti part. preter. af åtskilliga hit hörande verb, af oss lätt kan uttalas som *e*, och de näst förflutna seklen ej sällan så skrefs, ja ännu af en och annan så skrives; t. ex. *blefven*, *afleden*, *förleden*, *nästleden*, *bortveken*, *ålderstegen*, *sönderrefven*; då man deremot hvarken skrifvit eller nu säger *blefva* för *blifva*, *leda* för *lida*, *veka* för *vika*, *stega* för *stiga*, *refva* för *rifva*, o. s. v.; och detta emedan *lida* föreställer Isl. *liða*, der *i* är ett sammanträngdt tveljud. Emellertid fins, i det rena fornspråket, till och med långt in på 1400-talet, alltid *i* både uti impf. indik. pl. (utom ett runstunget *raitu*) och part. preter. Regelbundet vixel-ljud, fastän modifieradt, är således för handen; i st. f. impf. indik. sing. på *ei*, pl. på *i*, har man sing. på *e*, pl. på *i*; och detta nästan utan undantag i alla handskrifter. — I Ny-Svenskan åter har vokalen för impf. indik. sing. blifvit öfverflyttad till pl. (t. ex. *grep*, *grepo*); och då bruket allt mer bestämt sig för *i* uti part. preter. (*gripen*), har en oväsentlig skilnad uppstått i vokal-förhållandet mellan impf. indik. pl. och part. preter., med hvilket senare (*gripen*) infin. (*gripa*), hvad angår vokalen, liksom förr sammanfaller. Det oaktadt fortfar vokalen för impf. indik. pl. att stämma ned den för impf. konjunkt. (*grepo*, *grepe*, förut *gripu*, *gripi***). Följden har blifvit, att alla hit räkneliga verb fått ett vixel-ljud allenast, — hvad de redan i den äldsta Svenska bokskrift egde, blott med den skilnad, att impf. indik. pl.

* Angående det förmodade uttalet af Mös. Göt. *ai* som Tyska *a* eller *e* uti *Berg*, *Feld*, *recht*, se GABELENTZ, Gram. d. Goth. Spr. s. 30—32. Om detta antagande är grundadt, närmar sig Gottl. till Mös. Göt. i ljudbeteckningen, Dalskan i ljudet.

** I anseende till den jemförelsevis mindre använda impf. konjunkt., har något exempel ej kunnat biläggas; men fornspråket är i ty fall så följdrätt, att slutsatsen gör sig sjelf.

och impf. konjunkt. förut, i hänseende till vokal, voro lika med infin. och part. preter., men nu äro det med impf. indik. sing.

VI klassens ställning i förhållande till Mös. Göt. och Isl., utmärkes af följande: 1) infin. har, lika med Mös. Göt., tve-ljudet *iu** (t. ex. *skiuta*, *biuþa*, *liuga*, *riuka*, *niusa*), Gottl. L. och ofta Gottl. dial. *iau* (t. ex. *biauþa*), Dal. *eo* (t. ex. *dreopa*), både när Isl. har *iú* (t. ex. *liúga*, *riúka*), och när det har *ió*, d. v. s. framför *ð*, *t* eller *s* (t. ex. *biðða*, *skióta*, *hniósa*); stundom *y* för *iu* (t. ex. *bryta*, *flyta*, *þryta*; jfr. Isl. *ryþa*, *fnýsa*); vidare *u*, Dal. *au*, der Isl. har *ú* (t. ex. *luka*, *luta*, *supa*; jfr. Mös. Göt. *lukan*). 2) impf. indik. sing. har *ö* (t. ex. *sköt*, *löt*, *þöt*), Gottl. L. och Gottl. dial. *au*, Dal. *å*, der Mös. Göt. och Isl. ha *au*** 3) liksom i Mös. Göt. saknas öfvergångs-ljud i pres. indik. sing. och impf. konjunkt. (jfr. *liuter* med Isl. *hlýt*, *lughi* med Isl. *lyga*, Gottl. L. *biauþr* med Isl. *byþ*). 4) liksom Mös. Göt. har Sv. part. preter. *u*, då Isl. har *o* (jfr. *skutin*, *suþin*, *lúkin*, med Isl. *skotenn*, *soðenn*, *lokenn*, dock i äldsta språket äfven *lukenn*); undantagsvis träffas *o* (t. ex. *skowin*, *rowet*, *forthroten*). 5) *siunga*, *sliunga*, *siunka*, *rykka*, *krympa*, (*skrympa*?), synas, efter hvad mer eller mindre bevisligt är,

* Isländare i senare tider (utom Björn HALDORSEN), och, understödde af RASKS auktoritet (jfr. Anvisn. s. 10), äfven Danskar och Norrmän, hafva tagit för skrifsed, att teckna *i* såsom *j*, så snart det går framför annan vokal (t. ex. *skjóta*, *fljúga*), och detta äfvenledes vid återgifvandet af texten ur gamla Isl. handskrifter, der *j* endast undantagsvis är synligt. Ehuru GRIMM för länge sedan gjort emot denna teckning grundade anmärkningar (I. 322—323), har han i denna del föga kunnat åstadkomma förändring ens hos dem, som för öfrigt följa hans ljudlära (undantag citaterna i Frumpart., några fragment i Island. Sögur, samt texten, men icke Gloss. till Olof Hel. Saga och Alex. Saga). Några af våra äldsta allmoge-språk, framför allt den för ljud-systemets bedömande viktiga Dalskan, vittna helt och hållet emot uppfattningen af *i* såsom *j*. Dalfolket uttalar t. ex. tydligt *siu*, *siuk*, *siå* (se), *lius*, *liot* (Isl. *liótr*, ful); icke *sju*, *sjuk*, *ljus*; än mindre »*schu*, *schuk*, *jus*», såsom i vårt vanliga tal. I verben af VI kl. höres *eo* (snarligt *ö*; jfr. Homils *eo*), t. ex. *dreopa*, *kreopa*, *freosa*; stundom tydligare *io* eller *iu* (det bör i allmänhet anmärkas, att Dalska *u* sällan är det rena Svenska *u*, Ital. *u*, Franska *ou*, utan snarare det Tyska *u* i *gul*, *nun*; d. v. s. ett mellanljud af *u* och *o*). Utí närvarande afhandling är ur tryck tecknad *i*, der det bör finnas, och ur handskrifterna alltid, der det fins.

** Rörande uttalet af Mös. Göt. *au* såsom *o* i Tyska *Korn*, *Holz*, *doch* (d. v. s. som Dalska *å*), se GABELENTZ, Gram. d. Goth. Spr. s. 33. Jfr. här frammanför s. 228, noten, och s. 245 första noten.

hafva öfvergått från IV till VI klassen. — I Ny-Svenskan märkes: 1) *iu*, der det fins, är nu *ju*; med andra ord, *j* är konsonant (jfr. *njuta*, *bjuda*), hvilket bäst ådagalägges uti ord med *gj*, *lj*, låtande som *j* (t. ex. *gjuta*, *ljuda*, *ljuga*); till följd hvaraf detta *j*, ej mera del af ett tveljud, såsom andra konsonanter gemenligen öfverföres till impf. och part. preter., alltså äfven till supin. (t. ex. *njöt*, *tjöt*, *njuten*, *njutit* o. s. v.); och om det icke utsättes i *sköt*, *göt*, är det blott en anordning från rättskrifningens sida, af det skal att ljudet blir ändå detsamma; endast att man har alternatift *böd*, *söng*, *sönk*; *buden*, *sungen*, *sunken*, jemte de vanligare *bjöd*, *bjuden* o. s. v.; någon gång *lög*, men icke *lugen*; någon gång *skuten*, *guten*; med *sk* och *g* äro lena i *sköt*, *göt*, d. v. s. de låta som *skjöt* («schöt»), *gjöt* («jöt»). 2) *iu* har allt mer blifvit *y* (t. ex. *ryta*, *flyta*, *ryka*, *nysa*); och i sådana ord kan *j*, uti impf. och part. preter., ej komma i fråga. 3) vaxel-ljudet i impf. indik. pl. är för verb på *ju* eller *u* förloradt, d. v. s. vokalen i pl. är den samme som i sing. (t. ex. *sköto*, *njöto*, *bjödo*, *sögo*); och det har svårt att hålla sig uppe i dem på *y* (t. ex. *klufvo*, *drupo*, *knuto*; oftare *klöfvo* o. s. v.). 4) impf. konjunkt. har samma vokal som impf. indik. pl., vare sig *ö* eller *u*. 5) part. preter. har fortfarande *u* i alla verb på *ju* eller *u* (t. ex. *buden* eller *bjuden*, *sluten*), och söker, icke alltid utan framgång, uppehålla det i dem på *y* (t. ex. *bruten*, *knuten*; svårare i *nupen*; svårast i *nusit*, *rutit*).

Oberoende af klass-indelningen, gäller för den Svenska forn-böjningen af *de starka verben öfverhufvud*: a) egentligt tveljud, *iu* oberäknadt, förekommer sällan, utom i runor, i Gottl. L. och vissa dialekter; deremot ofta brytningen af *i* till *ia*, *iæ*; samt, uti reduplikations-klasserna, för impf. *ia*, *io*, *iö*, *ie*, hvilka väl antagit likhet af tveljud, men i grunden föreställa något annat. b) öfvergångs-ljud, i pres. indik. och impf. konjunkt., märkes aldrig, såsom här förinnan redan är i enskildheter ådagalagd. c) liksom i de vokal-förvandlande svaga verben (jfr. s. 89—94), blir, utan hänseende till person, ett gemensamt person-tecken (*-ær*, *-ar*, *-er*, *-ir*, *-r*) tillagdt pres. indik. sing.; utom i de fall då verbets stam slu-

tas på enkelt *l*, *n*, *r*, eller på *s*, hvilken bokstaf i de nämnda svaga verben icke förefinnes. Alltså finner man *stíal* (*stíæl*, *stæl*), *gal*, *mal*; *skin*; *bær*, *far*, *svær*; *læs*, *blas*, *ris*, *níws*, *frys*; såsom undantag ses ett runstunget *ik bíþ*, men i de äldsta lagarne *bíþær iak*, *han bíþar* (beder); i lagarne äfven ett *wæt* (se V kl. *víta*) och ett *hufþstryk* (se VI kl. *striuka*), der likväl förkortnings-tecknet måhända är uteglömdt. Så i bokskrift. I Dalskan åter blir, hvilken än känne-bokstafven må vara, person-tecknet vanligtvis utelemnad i alla starka verb, t. ex. *láp*, *síng*, *kláif*, *kreop*, *saup*. Likaledes träffar man, i några handskrifter, här och der en naken stam utan personal-ändelse, i verb, som icke hafva *l*, *n*, *r* eller *s*, men der pres. indik. blott är skenbar, och i sjelfva verket imperat. är använd i bemärkelsen af pres. konjunkt. (jfr. s. 92—93); t. ex. Cod. Bur. s. 144 *nu ær tíme* (tid) *at þu gif*; 189 *biuþar iak þik* --- *at þu bryt ok mal i míöl þætta bílette*; Bonavent. s. 156 *thy bíðher iak at thu læt ække gangan thijt* (i originalet: vt non permittatis eum ire); 206 *jak bíðher* --- *at thu fa* (reddatis) *mik han atir*; Wadst. Kl. R. s. 77 *thy bether jak thic ath thu aterkom*; *bidhiom óthmíyklika ath thu gif them*. Tydligast röjer sig imperat. hos Bonavent. s. 152 *bidher iak thik* --- *at thu ække gak* (rogo te, vt non vadas), der *gak* lika litet kan vara pres. indik. som pres. konjunkt. Härmed i likstämmighet ses i Kongespeilet s. 80 *at þú lát aldriði* (att du aldrig må lemna); 108 *at þú líug ekki* (att du icke må ljuga); der pres. indik. skulle hetat *þú lætr*, *þú lýgr* (i nästa raden står ock *þú lýgr* uti indikatif mening). Till och med i Homil. upptäckes 90: 2 *at þu hirt* (må straffa) *mik oc hreinsa i þessom heime af avllom andmavrkom* (fel) *minom oc lat mic sva buasc* etc.; der *hirt*, *hreinsa*, *lat* äro lika uppenbara imperat. d) 2 pers. af impf. indik. sing. har vanligen *-t*, såsom person-tecken (t. ex. *þu rant*; se vidare tredje Boken). e) 2 pers. af imperat. sing. innehåller blotta roten, jemväl i verb med afledt i (t. ex. *bíþia*, *sværia*), på samma sätt som i de vokal-förvandlande svaga verben (jfr. s. 89; se vidare tredje Boken).

De starka verbens nuvarande böjning.

I den starka verbal-böjningen visar sig tidens förtärande magt vida mer än dess skapande, föryngrande. Få äro de verb (t. ex. *sprida, strida* och kanske ännu ett par andra), om hvilka man kan förmoda, att de i senare tider vunnit stark flexion, ← denna mystiska bildning, som synes tillhöra språkets skapelse-dagar. I andra (t. ex. *stjåla, bära, skära, förnimma, sitta, sjunga, sjunka*) har förnyelsen uppenbarat sig blott i öfvergången från en klass till en annan. I många deremot har den starka böjningen blifvit utträngd af den svaga; och der den förra kvarstår, har hon blifvit i mer eller mindre mån rubbad; så att, i trots af den genomgående syftningen till enkelhet och enformighet, likväl vacklande, tve- drägt och oreda ännu herrska, om ej i allt, dock i mycket. Jemförelsen med de nyss behandlade 6 Isländska klasserna lemna följande resultat: 1) af I kl. har man i behåll *gifva, sofva, bedja, qvada, ligga, vråka, komma, dråpa, vara, gitta, äta, förgåta, se*; bland hvilka emellertid knappast något, utom *gifva*, är fullt regelbundet och i alla starka former vid fullt lif; de öfriga deremot antingen på något sätt afvikande, eller i någon form föråldrade, åtminstone på vägen att blifva det. 2) af II kl. återstå *låta, gråta, heta, falla, hålla, få, gå*, samtliga redan i forntiden af en egen natur, hos de flesta skiftande; nu detta mindre, men med egenheter, sväfvande inom andra rymder. 3) af III kl. har man *fara, taga, draga, svärja, hugga, gala, mala, löpa, gråfva, häfva, slå, stå, två, le, dö*; bland hvilka allenast de 3 första äga en stadig och fullständig böjning, i enlighet med det gamla systemet för vaxel-ljudet; då de återstående antingen äro i denna del afvikande, eller ock lida intrång från den svaga flexionen. 4) IV kl. har af alla bäst bibehållit sig, och har gjort eröfringar på I klassens område (t. ex. *stjåla, bära, skära, förnimma, sitta*); likväl äfven några förluster (t. ex. *sjunga, sjunka*). 5) äfven V kl. har stadig och ett betydligare omfång; men den har, genom mistningen af nytt vaxel-ljud i imp. indik. pl., frånträdt sin gamla egenskap. 6) VI kl. är temligen rik, men är bruten i 2 delar: den ena innefattande verb på *ju* eller *u*, med endast ett vaxel-ljud, neml. i impf.

indik. sing. (t. ex. *biuda, supa*); den andra verb på y, med vixel-ljud både i impf. indik. sing. och part. preter. samt supin., men litet eller intet i impf. indik. pl. (t. ex. *bryta, klyfva*).

Af detta, i förening med det förut framställda, kan erfaras, hvilken plats de enskilda verben intaga i den gamla historiska kedjan; men så många länkar äro brutne, så många luckor förefinnas, så många nya förhållanden hafva tillkommit, att man måste flytta sig ur den gamla kretsen, för att känna sig hemma: det nya får mätas med sitt eget mått. Utan känsla af det forna har man, omedvetet, kommit till en allmän uppfattning af de starka verben, såsom utmärkta antingen af blott en, eller af flere vokal-förvandlingar, men utan hänsigt till dessas forna bestämmelse såsom lagbundna vixel-ljud; och allt syftar derhän, att allt mer inskränka sig till ett enda vokal-ombyte. Också från denna ståndpunkt yppa sig en mängd afvikelser, dem man är nödsakad att såsom sådana behandla, eftersom man i dem hvarken ser det gamla systemet iakttaget, eller ett nytt utbildadt; och då någon gång det gamla genomskimrar (t. ex. i *gifva*), kommer man ändå att, i anseende till företeelsens sällsynthet, här se en anomali, från den nya grammatikens synpunkt, der åter en gammal anomali (såsom i *falla* m. fl.) kan upphöra att så synas. Vid fördelningen på de tvenne nya klasserna blir emellertid mindre lämpligt, att utgå från impf. indik. pl.; emedan denna form blifvit i en del verb ostadig, till följd af pluralens vänliga uteslutande i hvardagstalet; snarare bör part. preter., jemte supin., väljas såsom delnings-grund. Alltså: när vokalen i part. preter. och supin. är den samme som i infin., eller i de förre åtminstone ej undergått en vokal-förvandling, liknande vixel-ljud, räknas verbet till 4 klassen; eljest till den 2:a.

Första klassen.

Hit höra:

gripa, griper, grep, grepo, grepe, gripen, gripit; på samma sätt *pipa* (utan part. preter.), *knipa*; *lida, lider, led, ledo, lede, liden, lidit*; på samma sätt *rida, glida, gnida, qvida* (utan part. preter.; stundom användes det svaga impf. *quidde*), *smida* (likväl *vida* oftare bjudt efter 2 konjug.), *snida* (af

hvilket blott undantagsvis starkt presens och part. preter. förekomma; annars svaga former efter 1 konjug.), *svida* (dolere, utan part. preter.), *vrída*, *skrida*, *sprida* (oftare böjdt efter 2 konjug.), *strida* (äfvén böjdt efter 2 konjug., och detta helst i part. preter.); *niga*, *niger*, *neg*, *nego*, *nege*, *nigit*; *tiga*, *tiger*, *teg*, *tego*, *tege*, *tigit* (mindre i bruk än *tegat*; svagt part. preter. nyttjas i *förtegad*; starkt blott i det adjektift nyttjade *förtegen*); *stiga*, *stiger*, *steg*, *stego*, *stege*, *stigen*, *stigit*; *vika*, *viker*, *vek*, *veko*, *veke*, *viken*, *viktit*; på samma sätt *svika*, *skrika*; *hvina*, *hviner*, *hven*, *hveno*, *hvene*, *hvinit* (eller *hvint*); på samma sätt *skina*; *bita*, *biter*, *bet*, *beto*, *bete*, *biten*, *bitit*; *lita*, *liter*, *let*, *letö*, *lete*, *litit* (men oftare, särdeles i skrift, efter 1 konjug.); *slita*, *sliter*, *slet*, *sleto*, *slete*, *sliten*, *slitit*; på samma sätt *smita*; *rifva*, *rifver*, *ref*, *refvo*, *refve*, *rifven*, *rifvit*; *blifva*, förkort. *bli* (utom i sammansättningar, såsom *förblifva*, *öfverblifva*, *varseblifva*, hvilka ej i någon form tillåta stympning), *blifver* eller *blir* (det senare vanligast, särdeles i lättare stil), *vi blifva* eller *blifve* eller *bli*, **J** *blifven* (utom i vers sällan *blin*), *de blifva* eller *bli*, *blef*, *blefvo*, *blefve*, *blifven*, *blifvit*, *blifvande*; *drifva*, *drifver*, *dref*, *drefvo*, *drefve*, *drifven*, *drifvit*; på samma sätt *klifva*, *skrifva*.

äta, *äter*, *ät*, *äto*, *äte*, *äten*, *ätit*.

läta, *läter*, *lät* (af somlige *let*, i bemärkelsen: ljud), *läto*, *läte*, *läten* (i sammansättningar), *lätit*; *gråta*, *gråter*, *grät*, *gråto*, *gräte* (eller *gret*, *greto*, *grete*), *gråten* (t. ex. *förgråten*, *utgråten*), *gråtit*.

hålla, *håller*, *hüll*, *höllo*, *hölle*, *hållen*, *hållit*. *

falla, *faller*, *föll*, *föllo*, *fülle*, *fallen*, *fallit*.

läsa, *läser*, *läsen* (t. ex. *förläsen*, *genomläsen*), *läsit* (hvilka starka former dock oftast utbytas mot *läst*; starkt impf. är i allmänna språket utdödt).

fara, *far* (icke *farer*), *for*, *foro*, *fore*, *faren*, *farit*; ** *taga*, förkort. *ta*, *tager*, förkort. *tar*, *vi taga* eller *tage* eller *ta*, **J** *tagen* eller *tan* (i vers eller annan friare stil), *de taga* eller *ta*, *tog*, *togo*, *toge*, *tagen*, *tagit*, *tagande*; på samma sätt

* Om *hushålla* se s. 53.

** Angående *villfara*, *befara* (frukta), se s. 45, noten, och s. 53—54.

(äfven förkortadt) *draga*; *väga*, *väger* (starkt impf. ur bruk), *vägen*, *vägit* (oftare *vägd*, *vägt*); *vaka* (hvaraf endast imperat. *vak upp* och part. preter. *vaken* kunna uppfattas såsom starka; eljest går detta verb regelrätt efter 4 konjug., af hvilken part. preter. fins i sammansättningar, t. ex. *genomvakad*, *utvakad*); *vräka*, *vräker*, *vrok*, *vroko* (dessa impf. blott poetiskt begagnade; annars *vräkte*), *vräken* (oftare *vräkt*); *gala*, *gal* (icke *galer*), *gol*, *golo* (oftare *galde*), *galen* (blott adjektift och i härledd mening: perversus, amens), *galit*; *mala*, *mal* (icke *maler*; impf. *mol* föråldradt, liksom öfriga starka former af impf., nu *malde*), *malen*, *malit* (oftare än *mald*, *mult*); *häfva*, *häfver*, *hof*, *hofvo*, *hofve* (dessa impf. i poetisk stil; eljest *häfde*), *häfven*, *häfvit* (jemte *häfd*, *häft*); *gräfva*, *gräfver*, *grof*, *grofvo*, *grofve* (för dessa impf. oftare *gräfde*), *gräfven*, *gräfvit* (tillika med *gräfd*, *gräft*); *begräva*, *begräver*, *begrof*, *begrofvo*, *begrofve* (för dessa impf. äfven *begräfde*), *begräfven*, *begräfvit*; *skafva*, *skafver* (utan starkt impf.), *skafven*, *skafvit* (hellre än *skafd*, *skaft*).

gjuta, *gjuter*, *göt*, *göto*, *göte*, *gjuten* (sällan *guten*), *gjutit*; *ljuta*, *ljuter*, *ljöt*, *ljöto*, *ljutit* (detta verb nyttjas nästan uteslutande i juridisk eller likartad stil, och aldrig utan i förening med *död*); *njuta*, *njuter*, *njöt*, *njöto*, *njöte*, *njuten*, *njutit*; på samma sätt *tjuta*; *skjuta*, *skjuter*, *sköt*, *sköto*, *sköte*, *skjuten* (sällan *skuten*), *skjutit*; *bjuda*, *bjuder*, *bjöd*, *bjödo*, *bjöde* (oftare än *büd*, *büdo*, *büde*), *bjuden* (oftare än *buden*, utom i *obuden*, för vissa fall vanligare än *ohjuden*), *bjudit* (sällan *budit*); *ljuda*, *ljuder*, *ljöd*, *ljödo*, *ljöde*, *ljuden*, *ljudit* (i poesi och vältalighet användes emellanåt 4 konjug.; i *högljudd*, *öfverljudd* 2:a); *sjuda*, *sjuder*, *sjöd*, *sjödo*, *sjöde* (dessa impf. mindre i bruk), *sjuden*, *sjudit*; *ljuga*, *ljuger*, *ljög* (sällan *lög*), *ljögo*, *ljöge*, *ljugen*, *ljugit*; *sjunga*, *sjunger*, *sjöng*, *sjöngo*, *sjönge* (oftare än *söng*, *söngo*, *sönge*), *sjungen*, *sjungit* (sällan *sungen*, *sungit*); *sjunka*, *sjunker*, *sjönk*, *sjönko*, *sjönke* (oftare än *sönk*, *sünko*, *sönke*), *sjunken*, *sjunkit* (oftare än *sunken*, *sunkit*); *suga*, *suger*, *sög*, *sögo*, *söge*, *sugen*, *sugit*; *hugga*, *hugger*, *högg*, *höggo*, *högge*, *huggen*, *huggit*; *sluka*, *sluker*, *slök*, *slöko*, *slöke*, *sluken*, *slukit* (detta verb följer ock 4 och 2 konjug.);

supa, super, söp, söpo, söpe, supen, supit; sluta, sluter, slöt, slöto, slöte, sluten, slutit (detta verb går tillika efter 4 konjug., helst i bemärkelsen: finire; hvaremot det i bemärkelsen: claudere, jemte sammansättningarna *innesluta, tillsluta, omsluta, utesluta*, gemenligan böjes starkt; i betydelsen: draga slutsats, äfvensom i *afsluta, besluta*, än efter 4, än efter 4 konjug.; i mäklare-stil vanligen efter 4:a).

Anomala:

vara, är (hvardagligt uttaladt *e*), *äro* (formen *äre*, i 4 pl., är mindre egentlig), *var, voro* (uttalas med *o*, icke *å*), *vore* (också med uttaladt *o*), *varit* (i sammansättning, t. ex. *undvara, förevara, öfvervara*, är presens alldeles oanvändbart; men icke, om sammansättningen kan upplösas, t. ex. *målet är nu före*; orätt böjes *öfvervara* någon gång efter 4 konjug.).

gifva, förkort. *ge, gifver*, förkort. *ger, vi gifva* eller *gifve* eller *ge, J gifven* eller *gen* (det senare i vers), *de gifva* eller *ge, gaf, gåfvo, gåfve, gifven, gifvit*, förkort. *gett*, * *gifvande*; *bedja*, förkort. *be, beder*, förkort. *ber, vi bedja* eller *bedje* eller *be, J bedjen* eller *ben* (i vers), *de bedja* eller *be, bad, både, både* (de 2:ne sista mindre i bruk), *beden* (i *ombeden, oftare ombedd*), *bedit* (oftare *bedt*), *bedjande; qvåda, qvåder, qvad* (mest poetiskt, såsom hela detta ord; *qvådo, qvåde* äro föråldrade), *qvåden, qvådit* (*ogvåda*, bildadt af subst. *ogvåde*, går efter 4 konjug.); *dräpa, dräper, drap, dräpo, dräpe* (dessa impf. brukas blott arkaistiskt; i stället *dräpte*), *dräpen, dräpit* (jemte *dräpt*); *förgäta, förgäter, förgat* (begrinner att åldras; *förgäto, förgäte* äro knappt mer användbara), *förgäten, förgätit; gitta, gitter* (någon gång i skrift *gittar*), *gat* (föga begagnadt, såsom äfven är händelsen med *gitte* eller *gittade*; men supin. alltid *gittat*).

* Äfven uti prosa af strängare hållning kan, i vissa fall nyttjas *ge, ger* o. s. v.; men *gett* tillhör mera den fria stilen och poesien, t. ex. i CREUTZ' *Atis och Camilla: är detta då den lön, som J åt oskuld gett*; hos Fru LENNGREN: *tills machinisten tecken gett*. Uti sammansättningar är förkortning minst tillåtlig i supin., mest i presens; men ingen brukas i *tillgifva*, knappt i *afgifva*.

ligga, ligger, låg, lågo, låge, liggit (i skrift vanligen *legat*; part. preter. aldrig, utom i supin., starkt; det svaga brukligt i *förlegad*).

komma, kommer, kom, kommo, komme, kommen, kommit; sofva, sofver, sof, sofvo, sofve, sofven, sofvit; heta, heter, het (mindre brukligt; *heto, hete, föråldrade*; i stället *hette*; starkt part. preter., redan i fornspråket ytterst sällsynt, är nu försvunnet; supin. *hetat*). Dessa 3 verb äro utan all vokalförvandling.

le, ler, log, logo, loge, ledd (i *beledd*), *lett, leende; se, ser, såg, sågo, såge, sedd, sett, seende; få, får, fick, fingo, finge,* fången* (i *undsfången, arssfången, ruttstången* m. fl.; för öfrigt såsom adj., *captivus*), *fådd* (i *återfådd, igenfådd, andsfådd*, m. fl.), *fått, fående* (i *återfående* m. fl.); *gå* (arkaist. *gånga*), *går* (arkaist. *gångar*), *gick, gingo, ginge,* gången* (icke *gådd*), *gått, gående* (arkaist. *gångande*), pres. konjunkt. *gånge*, imperat. *gack*, oftare *gå*; *slå, slår, slog, slogo, sloge, slagen, slagit, slående; stå* (arkaist. *stånda*), *står* (arkaist. *ståndar*), *stod, stodo, stode, stånden* (i *uppstånden, öfverstånden, lagstånden, nattstånden* m. fl.), *stådd* (i *afstådd, påstådd, tillstådd* m. fl.), *stått, stådande* (vanligast i *beståndande*), *stående*, pres. konjunkt. *stånde* (mest i *lagstil*), imperat. *statt* (t. ex. *statt upp*, dock mindre i bruk), *stå; två, tvår* (sällan *tvager*), *tvog* (eller *tvådde*), *tvoyo, tvoge, tvagen, tvagit* (sällan *tvådd, tvått*), *tvående; dö, dör, dog* (sällan *dödde*), *dogo, doge, död* (egentl. adj.), *dött, döende*.

fara, gala och *mala* äro i så måtto afvikande från den nya grammatikens lagar, att presens sing. alltid saknar personändelse; *tiga* deruti, att supin. gemenligen är *tegat*; *skjuta, bjuda, sjunga, sjunka* deruti, att *ju* någon gång blir *u* i impf., part. preter. eller supin.; *blifva, taga, draga* deruti, att de i infin. och presens kunna förkortas.

Deponentia, mest använda i infin., pres. indik. och supin., mindre i impf. indik., minst i impf. konjunkt., äro: *bitas, bits* (oftare än *bites*), *bets, bitits*; på samma sätt *slitas; trifvas, trifs* (oftare än *trifves*), *trefts* (oftare *trifdes*), *trifvits* (oftare än *triffts*); *hållas* (såsom rent deponens brukligt mest i infin., och i förening med *låta*, t. ex. *låt dem hål-*

* I Svea folkspråk nyttjas *ficke, gicke*.

las); *förfaras* (mindre i bruk); *vederfaras*, *vederfares*, *vederfors*, *vederforos*, *vederfores*, *vederfarem*, *vederfarits*; *tagas*, oftare *tas* (med någon), går såsom det aktiva verbet; likaså *dragas* eller *dras* (med någon eller något, eller om något), *hårdragas* (icke *hårdras*); *huggas*, *huggs* (eller *hugges*), *höggs*, *huggits*; på samma sätt, och oftare användt, *munhuggas*; *förljudas*, *förljudes*, *förljüds* (mindre i bruk), *förljudits*; *vederfås*, *vederfås*, *vederfåddes* (sällan *vederficks*), *vederfådd*, *vederfåtts*; *förgås*, *förgås*, *förgicks*, *förgåtts*; på samma sätt *umgås*; *slås* (jfr. s. 131, andra noten), *slås*, *slogs*, *slogos*, *slagits*. Angående *lätas* se s. 117, 162.

Andra klassen.

Hit höra:

brinna, *brinner*, *brann*, *brunno*, *brunne*, *brunnen*, *brunnit*; på samma sätt *finna*, *hinna*, *rinna*, *vinna*, *spinna*, *försvinna*; *binda*, *binder*, *band*, *bundo*, *bunde*, *bunden*, *bundit*; *stinga*, *stinger*, *stang* (mindre brukligt), *stungo*, *stunge*, *stungen*, *stungit*; *springa* (currere, salire, rumpi), *springer*, *sprang*, *sprungo*, *sprunge*, *sprungen*, *sprungit*; *slinka*, *slinker*, *slank* (mindre brukliga *slunko*, *slunkit*; oftare höres *slinkit*); *stinka*, *stinker*, *stank* (föråldrade *stunko*, *stunkit*; i stället någon gång *stinkit*); *slinta*, *slinter*, *slant* (mindre brukliga *slunto*, *sluntit*; i stället någon gång *slintit*); *dricka*, *dricke*, *drack*, *drucko*, *drucke*, *drucken*, *druckit*; på samma sätt *sticka* (det adjektiva *sticken*, hvaraf *snarsticken*, förblandas sällan med part. preter. *stucken*), *spricka* (findi, rumpi); *räcka*, *räcker*, *rack* (stundom i hvardagstal; sällan *ruckit*); *kläcka* (impers.), *kläcker*, *klack* (jemte *kläckte*; part. preter. och supin. saknas); *smälla*, *smäller*, *small* (oftare *smälde*; öfriga starka former aflagda); *svälja*, *sväljer*, *svälj* (föga i bruk; än mindre öfriga starka former, alla ersatta af *sväljde*, *sväljd*, *sväljt*; icke, såsom *WESTR* uppgifver, *svalde*, *svalt*); *hjelpa*, *hjelper*, *halp*, *hulpo*, *hulpe*, *hulpen*, *hulpit* (samtliga dessa starka former mindre använda, än de svaga efter 2 konjug.); på samma sätt *stjelpa*; *smälta* (intransit.), *smälter*, *smalt* (denna och öfriga starka former i det närmaste förbrukade); *svälta* (intransit.), *svälter*, *svalt*, *svulto*, *svulte*, *svulten*, *svultit* (detta verbs starka böjning

blir stundom förblandad med den svaga, som tillhör det transit. verbet); *skälfa*, *skälfer*, *skalf* (oftare *skälfdé*; föråldrade äro *skulfvo*, *skulfve*, *skulfvit*); *simma*, *simmer* (oftare *simmar*), *sam*, *summo*, *summe*, *summen*, *summit* (äfven *simmade*, *simmat*; imperat. både *sim* och *simma*); *dimpa* *dimper*, *damp* (öfriga starka former hafva förlorat i anseende, utan att likväl vara af svaga utträngda); *slippa*, *slipper*, *slapp*, *sluppo*, *sluppe*, *sluppen*, *sluppit*; *spritta*, *spritter*, *spratt* (öfriga starka former knappt i bruk); *sqvätta*, *sqvätter*, *sqvatt* (mindre brukligt; öfriga starka former icke mer förkommande); *brista*, *brister*, *brast*, *brusto*, *bruste*, *brusten*, *brustit*.

stjåla, *stjål* (icke *stjåler*), *stal*, *stulo*, *stule*, *stulen*, *stulit*; *båra*, *bår* (icke *bårer*), *bar*, *buro*, *bure*, *buren* (boren, i välboren, ädelboren och dyl.), *burit*; *skåra*, *skår* (icke *skårer*), *skar*, *skuro*, *skure*, *skuren*, *skurit*; *förnåma*, *förnåmmer*, *förnåm*, *förnåmmo*, *förnåmme*, *förnåmnen*, *förnåmmit*; *sitta*, *sitter*, *satt*, *sutto*, *sutte* (i vers äfven *sute*), *sutten* (i sammansättningar någon gång *suten* t. ex. *førsuten*, *besuten*), *suttit* (hos en del författare äfven *setat*, i folkspråket stundom *sittit*); *hänga*, *hänger*, *hang* (undantagsvis, och blott i vers; andra starka former finnas icke); *våxa*, *våxer*, *vuxo* (starkt impf. indik. sing. är icke att träffa), *vuxe* (för dessa impf. oftare *våxte*), *vuxen*, *vuxit* (oftare *våxt*, utom i den adjektiva bemärkelsen af *vuxen*: par, capax, t. ex. *vara sin sak vuxen*; der *våxt* icke kan brukas).

Anomala:

ryta, *ryter*, *röt*, *röto*, *rutit* (knappt mera användt; i stället *rytit*, någongång); *bryta*, *bryter*, *bröt*, *bröto*, *bröte*, *bruten*, *brutit*; på samma sätt *flyta*, *knyta*, *snyta*, *tryta* (utan part. preter.), *förtryta*, *skryta* (utan part. preter.); *flyga*, *flyger*, *flög*, *flågo*, *flåge*, *flugen*, *flugit*; *smyga*, *smyger*, *smög*, *smågo*, *småge* (för dessa impf. äfven *smygde*), *smugen*, *smugit* (äfven *smygen*, *smygit*, *smygd*, *smygt*); *dyka*, *dyker*, *dåk* (öfriga starka former brukas knappt, utom det någon gång använda *dykit*; böjningen är annars ömsom efter 1:a, ömsom efter 2:a konjug.); *ryka*, *ryker*, *råk* (mindre i bruk, dock mera än andra starka former); *rycka*, *rycker*. *röck* (hvardagligt; andra starka former gifvas icke, om ej *ryc-*

kit); *stryker, stryker, strök, ströko, ströke, struken, strukit*; *nypa, nyper, nöp, nöpo, nöpe* (sällan för dessa impf. *nypte*), *nupen, nupit* (äfven *nypen, nypit* eller *nypt*); *drypa* (intransit.), *dryper, dröp, dröpo, dröpe, drupen, drupit*; på samma sätt *krypa*; *nysa, nyser, nös* (öfriga starka former ersättas vanligen af svaga efter 2 konjug.); på samma sätt *fnysa* (hvars starka former äro än mer stadda på utgång); *frysa, fryser, frös* (mindre brukliga *fruso, früse*), *frusen, frusit*; *klyfva, klyfver, klöf, klöfvo, klöfve, klufven, klufvit*; *krympa, krymper, krumpen, krumpit* (detta verb går ock, fullständigt, efter 2 konjug.); på samma sätt *skrympa*. — Hela denna flock är stäld på öfvergång till 4 klassen. Endast i få ord kan *ü* låta höra sig i impf. indik. pl. och impf. konjunkt., t. ex. *nupo, nupe, krupo, krupe, klufvo, klufve*; dock mindre vanliga än *nöpo, nöpe* o. s. v. Deremot kan man ej längre säga *fluio, flugo* o. s. v. Det bättre skriftstället och det bildade talet, i förening med allmogenespråket på många ställen, vidmagtbålla *u* i part. preter. och supin. af de flesta hit hänförliga verb; men den del af de större städernas befolkning, som hvarken har en lefvande bokbildning eller folkklivets traditionella grammatik och friska språksinne, har här, som i mycket annat, verkat med sin mekaniska tyngdkraft och liflösa enformighet. Icke nog, att större delen af hit hörande verb böjas efter 2 konjug.: de starka formerna när de användas, mista sitt gamla skaplyne. Det heter ganska ofta *flygen, klyfven, flygit, klyfvit, snylit* o. s. v.; att icke nämna *smygen, nyphen, nysit, rytit* m. fl. Endast när partic. iklädt sig adjektiv natur, såsom i *drucken, förtruten, frusen* (Stockholmska *frussen*; jfr. Dan. *frossen*), kan *u* bättre uppehållas.

varda, varder, vardt, vordo (o uttaladt såsom sådant), *vorde, vorden, vordit* (hit hörer icke det efter 4 konjug. böjda *antvarda*, i gamla språket *andvarþa, anvarþa*; jfr. VGL. II. U. B. 6 *anuarþæþer*, antvardad).

svärja (hvardagligt äfven *svära*), *svär* (äfven *svärjer*), *svor* (uttalas med o), *svuro, svure, svuren, svurit*.

löpa, löper, lopp (uttalas *läpp*), *lupo, lupe, lupen, lupit* (hvardagligt sällan annat än *löpte, löpt*, af hvilka svaga former äfven i skrift *löpte* är den vanliga uti *anlöpa, incurrere*,

infuscari, och *belüpa sig*; men svagt partic. af *anlöpa*, uti bemärkelsen: *incurrere*, mindre brukligt; uti bemärkelsen: *infuscari*, nästan oanvändbart).

klinga, *klang* (öfriga starka former mindre i bruk, än de svaga efter 1 konjug., som äfven i impf. indik. sing. är den vanligare, i pres. indik. sing. och 2 pers. sing. af imperat. den enda); *tvinga*, *tvang*, *tvungo*, *tvunge*, *tvungen*, *tvungit* (detta verb går jemväl efter 1 konjug., som är den utslutande i pres. indik. sing. och 2 pers. sing. af imperat.); *berga*, *burgen* (mindre brukligt; för öfrigt går detta verb regelrätt efter 1 konjug.); *gälda*, *gulden* (i lagstil; för öfrigt efter 1 konjug.; men i *gälla* och alla sammansättningar, der *ld* är assimileradt till *ll*, följes 2 konjug.).

stjåla, *båra*, *skåra* afvika deruti, att de hafva presens sing. utan person-ändelse.

Deponentia :

stickas, *sticks*, *siacks*, *stuckits*; *nypas*, *nyps*, *nöps*, *nupits*.

De starka verbens allmänna ställning i det nyare språket, jemfördt med det forna, är redan i det föregående angifven (se s. 239—248). Hvad som är beroende af personal-tecknen, kommer att i tredje Boken undersökas. Endast må nämnas, att person-ändelsens utslutande i pres. indik. sing. nu är inskränkt till verb med enkelt *l* och *r*, såsom *stjål*, *gal*, *mal*, *far*, *bår*, *skår*, *svår* (omvexlande med *svårjer*, en i det rena fornspråket okänd form).

Återblick på fjerde konjugationen.

Denna konjugation har från olika sidor blifvit så fullständigt skärskådad, att slutsatserna göra sig sjelfva i de flesta fall. Ännu för några må uppmärksamheten tagas i anspråk.

Af de under särskilda starka verb till ett betydligt tal anförda ord, som tillhöra annan grammatisk ordning, kan man finna anledningen till GRIMMS redan för länge sedan uppställda sats, att verben, de starka nemligen, utgöra grundlaget för alla ord (Gram. II. 5); om än betänkligheter kunna uppstå vid antagandet af satsen i hela dess utsträckning. I den senare behandlingen af Ljudläran, der GRIMM än vidare utvecklat *vexel-ljudens* betydelse, förklarar han, att om man upp-

fattar dessa, uti de enskilda orden, blott i egenskap af ljud (»bloss phonetisch»), utan förmedling af ett verb, så undgår oss den hemlighetsfulla förmälningen af former och begrepp (I, uppl. 3, s. 560*); och han visar, med exempel ur Sanskrit, Grekiska och Latin, huru äfven i dessa språk vaxelljudet, om än ofta på ett från de Germaniska skiljaktigt sätt, framträder i verbet, t. ex. *σελλω, ἔσταλλα; κλεπτω, κελλοφα, ἐκλάπην; λεπω. λελοιπα, ἔλιπον; capio, incipio; tango, tetigi; pello, pepuli* o. s. v. (s. 569—574**). Vid första betraktelsen ville man kanske icke gerna föreställa sig, att verben, såsom i sig sjelfva mera abstrakta, kunna vara ordbildningens hufvudsaklige grundval; fastmer torde mången ana en sådan i substantivet, såsom från början oftast betecknande någonting konkret. Men efter närmare pröfning erfares lätt, att subst. endast vid jemförelsevis färre tillfällen kan utgöra bildningsämnet. Sjelfva urämnet, liksom den ursprungligt alstrande kraften, är för oss visserligen i språket en lika stor hemlighet, som i hela den yttre och inre naturen; men någonting mer allmänt förmedlande, än de starka verben, der vaxelljuden liksom få hela sin inkarnation, och från ljud öfvergå till begrepp, lär, på språkforskningens närvarande ståndpunkt, icke vara att finna; och ju mer man intränger i de enskilda ordens historia, ju mer man följer deras successiva utvecklingar och öfvergångar, både i betydelser och former, dess mer skall man i de starka verben träffa en fast punkt, ett säkert ögonmärke. Derföre äro också dessa verb så viktiga för ljudläran, för ordbildningen, för ordbøjningen, inom och till en del äfven utom verbets eget område.

På det åt verbet enkom inrymda fält uppträda de starka verben i en afgjordt öfverlägsen ställning till de svaga. Bland det mest anmärkningsvärda är det förhållande af härledning, hvaruti åtskilliga svaga verb efter 2 konjug. befinna sig, i hänseende till de starka; sålunda nemligen, att ett transitift verb blifvit, vanligen medelst öfvergångs-ljud, bildadt af ett intransitift; oftast utan all annan modifikation af betydelsen, än den, som ligger i förvandlingen från intransit. till transit.

* Sedermera är den inskränkning gjord, att man af vaxelljuden i en del nomen icke alltid kan sluta till beståndet af en verklig verbalform (Gesch. II. 864).

** Jfr. Gesch. II. 254—261.

Exempel äro: *sova, söva* (Isl. *svæfa*; jfr. impf. *svaf*, *sof*); *liggia, læggia*; *nima, næma*; *sitia, sætia*; *grata, gröta* (Isl. *græta*; jfr. Mös. Göt. *gaigrot*); *falla, fælla*; *fara, föra*; *vaka, vækkia*; *brinna, brænna*; *rinna, rænna*; *vinda, vända*; *slinga, slængia*; *stinga, stængia*; *svinga, svængia*; *springa, sprængia*; *sinka (siunka), sænkia*; *stingva (stinka), stænkia*; *dricka (för drinka), drænkia* (Isl. *drekki*); *slippa, slæppa*; *spritta, sprætta*; *striita, strætta*; *risa, resa* (Isl. *reisa*); *bita, beta* (Isl. *beita*); *riuka (ryka), rökia*; *luka, lykki*; *driupa, drüpa* (Isl. *drey*); *friusa, früsa*. Sjelfva det nya, ur assimilation uppkomna *spricka* har frambragt ett transit. *spräcka*, af en från *spränga* något afvikande bemärkelse. Eljest är, i vårt nuvarande språk, icke alltid ordstammen, då äfven infin., formelt skiljaktig uti det intransit. och det transit. verbet; helst i VI. Isl. klassen, der *iu* ofta stelnat till *y*. Så t. ex. är vårt *smyga* både intransit. och transit.; men Isl. *smiuga* intransit., *smeygia* transit. Jemväl i Forn-Svenskan kan någon gång, i anseende till tveljudets försvinnande, den formella utmärkelsen vara försvunnen; t. ex. *löpa* (Isl. *hlaupa*, springa) och *löpa* (Isl. *hley*, få att springa, rinna). Der *æ*, Isl. *e*, fins i det intransit. verbets stam, öfvergår denne vokäl till det transit.; t. ex. *væva, væfia*; *smælla, vælta, smæلتa, svæلتa, sqvætta*.* På samma sätt med *hængia*, der likväl Isl. skiljer mellan *hånga* (pendere) och *hængia* (suspendere); likaså med *stælp*, som saknas uti Isl. Äfven der ordstammen är i det intransit. och transit. verbet den samme, hade i fornspråket det förra merendels stark böjning, det senare svåg. Till och med i våra dagar, då många verb vackla mellan 4:de och 2:a konjug., är den gamla ordningen i så måtto bibehållen, att man icke kan böja det hit hörande transit. verbet efter 4 konjug., om än det intransit. efter 2:a. Väl kan man säga *det smälde* (i st. f. *det small*), *han smygde sig* (i st. f.

* Troligen har den intransit. formen i dessa verb ursprungligen haft *i*; att döma så väl af Mös. Göt. *sviltan*, som af våra *rinna, vinda* m. fl. Af Mös. Göt., som saknar öfvergångs-ljud, blir äfven klart, att det transit. verbet danats af det starkas impf. indik. sing., t. ex. *lagjan* (läggja), af *lag* (låg); *satjan* (sätta), af *sat* (satt). I afseende på *væva, væfia*, ken erinras, att GABELENTZ förutsätter ett Mös. Göt. *veiban* (väfva), *vai* (i enlighet med V Isl. kl.), hvaraf *bivaibjan* (omväfva); hviket senare dock formelt stämmer med Isl. *veifa* (svänga), ej med *væfia*.

smög sig) bort; men icke jag small på honom, han smög bort näsduken; åtminstone har det för örat något stötande. Detta ådagalägger, att den starka flexionen, ehuru sjunken i anseende, ännu icke, ens hvad dessa ord vidkommer, alldeles utdött ur språk-medvetandet.

Ty värr kan dock sägas, att detta medvetande af den starka böjningens egendomliga art allt mer fördunklas, och att, i stället för den friska känslan af dess karaktäristiska finheter, allt mer uppenbarar sig en slö och stel uppfattning af det ytligt likformiga; visserligen till någon del framkallad af den nyare odlingens allmänna syftning till enhet och samdrägt, men också af denna odlings svaghet för abstrakt enformighet, utan erkännande af den individuella mångfalden såsom en fullkomlighet, såsom frihetens högsta yttringssätt; för att ej tala om den efterlåtenhet, åt hvilken vårt modersmål, betraktadt som ämne både för vetenskaplig forskning och för undervisning, varit öfverlemnadt; hvarigenom, i många delar, fritt spelrum upplåtits åt alla verkande drifter af nycker, ombytthet, slump eller missförstånd. Mången tror sig röja bildning och smak, om han gör en ny barbarism, för att slippa med det lägre folket använda den gamla starka flexionen, som dock, med få undantag, är den skönaste, afgjordt den lyckligast begåfvade i hänseende till smidighet, mångsidighet och uttryck. Detta undertryckande af den starka böjningen är visst icke från gårdagen: tvertom märkes 'det ganska tidigt i alla German-språk; men i intet mer genomgripande än i Ny-Svenskan, aldrig så våldsamt som i våra dagar. Vi ha så förlorat de nättaste och klangfullaste impf., såsom *gall, vall, skall, svall, smalt, sang, slang, sank* m. fl., och äro på vägen att förlora andra, mot hvilka en viss fördom, utan allt skäl, utbildat sig. Vi hafva härmedelst likaledes gått i många ord förlustige om den angenäma och fördelaktiga vexling, som uppkommer genom nytt vokal-ombyte i impf. pl., part. preter. och supin., såsom *gullo, skullo, smulto, gullen, gullit* o. s. v., illa ersatte af t. ex. *gælde*, lika i impf. indik. sing. och pl., samt i impf. konjunkt.; lika för *gälla* (sonare) och *gälla* (valere). Hade icke skalder och värtalare af högre ordning, genom användningen af en del gamla former, i det bundna eller högtidligare föredraget, gifvit adel åt en mängd dylika,

så vore man i detta ögonblick än mer utblottad; och om icke särskildt den tillfälligheten vore för handen, att den eljest för dagens bruk så omskiftande hufvudstads-dialekten verkligen ganska ymnigt i hvardägstalet begagnade impf. konjunkt., uti de starka verben, så skulle man helt säkert gått miste om denna lika mycket för uttryckets behag och dess noggrannhet dyrbara form; så mycket mer att värdera, som de svaga verbens impf. redan uti vårt fornspråk saknade all formell utpregling af särskild modalitet för sing. (i både indik. och konjunkt. hette det *kallafi, brændi, taldi*), och i det nu lefvande saknar en sådan både för sing. och pl. (fordom hette det deremot i 3 pl. af indik. *kallaðu, brændu, taldu*; i konjunkt. *kallafi, brændi, taldi*).

Utom den rådande benägenheten att i allmänhet ersätta starka former med svaga, rörer sig en annan deruti, att man dels lemnar en och annan stark form obegagnad, dels omskappar en sådan. I de flesta verb med *e* eller *ø* uti impf. indik., och öfverhufvud i dem, som äro utan *a* uti impf. indik. sing., älskar man icke att använda impf. konjunkt. Det heter väl stundom *grepe, stege, hülle, fülle, fore*; men sällan *bete, skene, slöte, sjünge, ljöge, söge, loge* o. s. v.; fastän de låta säga sig, och fördenskull blifvit i det angifna temat upptagna. Till och med impf. pl. indik. är i dylika verb icke särdeles omtyckt. Deremot har man ingen motvilja för *funne, vunne, sluppe, bure*, eller för *funno, vunno, sluppo, buro* m. fl., med annat vixel-ljud än impf. indik. sing. Man skulle, med anledning häraf, kunna föreställa sig, att den nya tiden, ännu ej nöjd med sitt eget verk, hellre tills vidare anlitate de gamla bepröfvade formerna, än sina egna; ty *beto, bete*, liksom *grepo, grepe* och deras jemlikar, äro icke af ålder. Men *foro, fore, logo, loge*, och öfriga med impf. indik. sing. på *o*, äro uråldriga. Den anmärkta företeelsen lærer då lättast kunna förklaras sålunda, att man har en dunkel känsla af det nya vixel-ljudets naturliga plats i impf. indik. pl. och impf. konjunkt., om man ock gör undantag för vissa gångbara ord, såsom *tog, togo, toge*; *såg, sågo, såge* och några andra, hvilka sedan gammalt haft blott ett vixel-ljud. Att åter i allmänhet impf. konjunkt. icke, uti vanlig framställning af vilkorliga satser, är lika mycket tillitadt som indik., har

sin grund deruti, att den nya språk-logiken, ehuru ofta rätt invecklad, känner sig besvärad af den gamlas stränga disciplin.

En egen omständighet förekommer i part. preter. och supin. I en del verb, der det starka impf. indik. sing. börjar att åldras, vill man göra ett nytt supin. i enlighet med inf.; t. ex. *slinkit, slintit, sqvättit, dimpit*. En och annan försöker sig, i hvardags-talet, med samma oorganiska förvandling äfven i verb, der starkt impf. är i fullt bruk; t. ex. *drickit, sticket, bindit*. Samma behandling vederfares verb med gammalt *iu*, nu *y*, der supin. på *y* är ännu vanligare; t. ex. *rytit, nysit, nypit, smygit*; jemväl *nypen, smygen*. Men der den verbala kraften så att säga försvunnit, utträngd af den adjektiva egenskapen, såsom i *drucken, frusen, förtruten, förflugen, hjertnupen, hopkrumpen*, är örat mindre beredvilligt att antaga de nya vokalerne.

Vid öfverräkningen af allt detta är lätt att förutse, det språket, värnlöst öfverlätet åt en orolig ombildnings-lust, skall, inom en icke alltför aflägsen tidrymd, förlora sin bästa och skönaste arfvedel, de starka verben, såsom sjelfständig böjning. Till en början blifva de enskilda starka verben allt mer obrukliga i sin fornform: man kommer att dels böja efter 2 konjug., till någon del måhända efter 4:a och 3:e; dels hålla sig till en enda vokal-förvandling. Slutligen kommer blott ett ringa antal att kvarstå; så litet, att det förefaller som anomal i det stora hela, — hvad de starka verben redan länge varit, i mången äldre grammatikers ögon. Detta den starka flexionens underkufvande kan, efter all beräkning, i framtiden vara för samtliga German-språken att förvänta: hennes gradvis försvagade värde och minskade vikt rättvisa denna förmodan. Frågan är blott, om man skall vara en stum och overksam åskådare af det sjunkande rikets fall, hvilket utan tvifvel kan påskyndas, men äfven fördröjas: om man ej bör vidtaga några mått och steg, för att hejda den fart, hvarmed man på den senaste tiden, hos oss mer än hos våra Germaniska stamförvandter, med stormsteg gått undergången till mötes. Vore ej här vid återhållet en stor fördel att vinna, så lönade det visst icke mödan, att söka underhandla med ett troligtvis i allt fall oundvikligt öde. Men stora äro des-

sa fördelar, för språkets styrka och uttryck, omvexling och bildskönhet. Kunna vi i det längsta bevara språkets egenomliga förtjenster, så kommer denna vinst för bildningen icke att stadna ensam; det förhållandet oberäknadt, att en brådstartad omskapelse, med barbariet i spåren, gör en reaktion så mycket lättare; icke alltid tillkämpad med så ringa uppoffringar och så många förmåner, som då Bibel-öfversättningen i Gustaf Wasas dagar, liksom med ett trollslag, räddade vårt modersmål ur anarkiens vådor. Ovedersägligen är, för de starka verbens bestånd, åtskilligt vunnit redan dermed, att man klart inser deras lingvistiska betydelse, och långt ifrån att, med den oinvigde, i dem skåda ett slags vanställning, eller ett besvärligt arf från en obildad forntid, fastmer i dem beundrar en uråldrig daning af vida större djupsinnighet, fasthet och fulländning, än hvad senare århundraden mägtat åstadkomma, med sina stela och sköra former, med sina nya skapelser utan alstrings-förmåga. Man kan t. ex. med 4 konjug. jemföra den nyaste, den 3:e, som ej kan frambringa en enda språkväxt,* utomkring sin egen lilla hägnad; då deremot en oändlighet af subst., adj. och partiklar, till en del helt nya, visa sig såsom närmare eller fjärrare ätteläggare af den gamla, tillbakasatta 4 konjug.; men hvilka, med dennas försvinnande ur bruket, skola bli nära nog outredliga gåtor, eller halfförstådda, likgiltiga alster af en ofrivillig naturkraft. Med den vunna insigten uti den starka flexionens inre väsen bör ej vidare någon fördom hvilas öfver de fornbildningar, som ännu äro vid lif,** dem det ädlare skriftstalleriet skall veta att tillegna sig med förkärlek, och med framställningens lockande medel göra älskade i det vanliga livets tjänst. Det blir intet offer; och om det ett sådant vore, blefve det icke obelönadt, när en gång det rätta förståndet af det gamla och den lifliga känslan af det nyas framtid hinna att genomtränga hvarandra.

* Om man ej för sådan vill anse det substantift begagnade part. presens på *-ende*, t. ex. *ett afseende, påstående, förtroende*.

** Gifvet är, att mycket äfven af det gamla kan med fördel återupptagas, helst i den bundna stilen, som har en urgammal rätt att aflägsna sig från hvardags-språkets nötta former, och särskildt i den äldsta Nordiska skaldekonsten bevarade en mängd sinnrika ord och talesätt, sedan länge i prosan obegagnade. Allt beror här på sättet, på blick, smak, ingivelse, på det välde, som det lyckas skalden att utöfva.

FEMTE KAP.

Konjugationerna inbördes.

Under denna öfverskrift innefattas dels *anomala*, dels *vacklande* verb. De förra, annars kallade »regelbundna», göra icke alltid skäl för detta senare namn; emedan de sällan äro utan all regel, och merendels blott i en eller annan del afvika från den vanliga ordningen; stundom allenast deruti, att det ena tempus tagits ur en konjugation, det andra ur en annan. Emellertid kan en afvikelse från språkets allmänna lagar så befinnas antingen från den gamla eller den nya grammatikens ståndpunkt. Vi kalla här den ena *gammal anomali*, den andra *ny*. Med *vacklande* åter förstås de verb, som, utan att ega en stående anomali, med hela sin böjning sväfva mellan två eller tre konjugationer; och till samma afdelning räknas jemväl de verb, som förmedelst sammandragning komma att för tillfället inträda i en annan konjug. än den rättmätiga, äfven om detta icke gäller alla tempus. Sådana verb finnas utan tvifvel, som kunna ingripa på de här utstakade särskilda områden; men öfvergångar gifvas allestädes: hufvudsaken är, att man träffar egenheterna under den ena eller andra rubriken.

Gamla anomalier.

Den märkvärdigaste bland dessa är *vara*, liksom de motsvarande i andra German-språk, och Lat. *esse*, innefattande flere ordstammar, hvilka i böjningen fläta sig med hvarandra (jfr. *sum, es, fui*). Det blir likväl här tills vidare förbigången, för att i klarare dager kunna skådas, sedan några andra verb blifvit till sin rätta natur pröfvade.

I den äldre behandlingen af Isl. grammatiken upptager *RASK* under den första hufvudfloeken, svaga verb, några som afvika i presens, der de blifva enstafviga och lika impf. af andra hufvudfloeken, starka verb. Dessa äro: *unna* (älska, unna), *kunna*, *muna* (komma ihåg), *munu* eller *mundu* (»mån-*dø*»), *skulu* eller *skyldu* (skola), *þurfa* (behöfva), *eiga* (ega),

mega (förmå), *knega* eller *kná* (kunna), *vita* (veta). Presens har: *kann*, *kannnt*, *kann*, *kunnum*, *kunnið*, *kunna*; *skal*, *skalt*, *skal*, *skulum*, *skuluð*, *skulu*; *á* (eger), *átt*, *á*, *eigum*, *eiguð*, *eigu*; *veit*, *veit*, *veit*, *vitum*, *vitið*, *vita*. Som *kann* gå *ann* (älskar), *man* (mins); som *skal* gå *þarf* (behöfver), *mun* eller *mán* (månde); som *á* böjas *má*, *kná*. För öfrigt är böjningen: impf. indik. *unni* eller *unti*, impf. konjunkt. *ynni* eller *ynti*, supin. *unnt*; *kunni*, *kynni*, *kunnat*; *mundi* (mindes), *myndi*, *munat*; *mundi* (månde), *mundi* eller *myndi* (supin. felas); *skyldi*, *skyldi* (supin. felas); *þurfti*, *þyrfti*, *þurft*; *átti*, *ætti*, *átt*; *matti*, *mætti*, *mátt*; *knátti* eller *knáði*, *knætti*, *knátt* eller *knáð*; *vissi*, *vissi*, *vitat*. Hos de gamle skalderne fins pres. konj. *skyli*; som part. preter. kunna anses adj. *kunnr*, bekant, *skylinn* eller *skyldr*, pligtig, *vitaðr*, bestämd (Anvisn. s. 145—146). — GRIMM, i 2:a uppl. af sitt grammatiska verk, uppställer 10 Mös. Göt. verb, som helt och hållet sakna presential-flexion, men förläna den starka vexelljudande formen af sitt impf. betydelsen af presens, och bilda så för betydelsen af impf. ett sådant af svag form. De äro *motan* (capere), *ogan* (timere), *vitán* (scire), *aigan* (habere), *magan* (posse), *skulan* (debere), *munan* (meminisse), *dauran* (*daursan*? aude-re), *kunnan* (nosse), *þaurban* (egere); med presentialt begagnade starka impf. *mot*, *motum*; *og*, *ogum*; *vait*, *vitum*; *aih*, *aigum*; *mag*, *magum*; *skal*, *skulum*; *man*, *munum*; *dar*, *daurum* (?); *kann*, *kunnum*; *þarf*, *þaurbum*; samt svaga impf. *mosta*, *ohta*, *vissa*, *aihta*, *mahta*, *skalda*, *munþa*, *daursta*, *kunþa*, *þaursta* (I. 854—853). Till dessa anomalier finnas i andra German-språk mer och mindre fullständiga motstycken; och i de af RASK antagna Isl. *kunnið*, *kunna*; *unnið*, *unna*; *vitið*, *vita*, ser GRIMM blott yngre förderfvade former (I. 926), hvilket RASK sedermera tyckes endast till en del vilja erkänna,* då han anmärker, att 2 pl. har i några ord *-ut*, i andra *-it*; 3 pl. oftare *-u* (o) hos de gamle, *-a* hos de nyare; hvarpå såsom exempel anföras: *skulut*, *skulu*; *eigut* (*it*), *eigu* (*a*), *vitið* (*uð*), *vita* (*u*); men blott *kunnit*, *kunna* (Vejledn. s. 57). I en senare del af grammatiken nämner

* Att GRIMM har i denna punkt annat rätt, skall visas af de här längre fram meddelade exempel ur de bästa källor, både Isl. och Forn-Svenska.

GRIMM, att ett dubbelt partic., starkt och svagt, synes tillkomma ifrågavarande anomalier, hvilka väl i Mös. Göt. ega blott svagt partic., men i F. Hög-T. äfven starkt, uti några ord (IV. 167). I sista uppl. af första delen har GRIMM 14 hit hörande verb, under fortfarande saknad af ett Mös. Göt. *unnan* (I, uppl. 3, s. 560); hvaremot ett impf. *daug*, i enlighet med GRIMMS förutsättning, blifvit upptäckt (se SCHULZE). Då emellertid det abnormala förhållande eger rum, att infin. är, till sin vokal, öfverensstämmande med pl. af ett presens, som i sjelfva verket är ett impf., måste en annan infin. tänkas såsom ursprunglig. GRIMM, tillämpande på dessa anomalier de 5 ljudföljderna, har, efter hvad af sammanhanget kan slutas, föreställt sig den förhistoriska infin. i Mös. Göt. såsom *innan*, *kinnan*, *pairban*, *dairsan*, *skilan*, *minan*, *migan* (eller *mugan?*), *eigan*, *veitan*, *diugan* o. s. v. (jfr. Gram. II. 30 m. fl. st.; I, uppl. 3, s. 560—564). Också förutsätter GABELLENZ *skilan*, *minan* (Gram. s. 89), SCHULZE *minan*.* — I följd med nyssnämnda anomala verb har GRIMM ställt ett annat, det Mös. Göt. *viljan* (velle), som i presens saknar all indikativ form, och i stället begagnar konjunktiven *viljau*, pl. *vileima* (I, uppl. 2, s. 853), hvilken plural, äfven han, är imperfektets; men i afseende på det äldsta temat har GRIMM tvekat mellan ett *vilan*, *val*, och ett *veilan*, *vail*, (II. 28 **).

Ordningen är nu att tillse, huru härmed förhåller sig i vårt fornspråk, och hvad ur Isl. källor kan förebringas, till utredande af några tvistiga punkter. Man finner:

unna (älska, unna); Isl. *unna*, *ann*, *unnum*, *unna*, *ygni*, *unt* (se RASK Vejledn. s. 57); Sturleson I. 115 *unnu* (älskade); Homil. 39: 2 *huat guþ hever vnoet* (hvad Gud har älskat ***); VGL. I. A. B. 15 *vill sinum barnum arf vnnæ* (tillskynda); Kg. Styr. II. 38 *afunna* (afundas) *androm lof ellr goda frugd*; Ivan 1033 *at iak hæne swa hærtelika an* (älskar); St. Rimkr. 1: 1 *hwem han thet an* (unnar); Bonavent. s. 104 *han afun* (han afundas); Hert.

* I det af GRIMM senast utgifna arbetet finner man angifna infin. *kinnan*, *pairban*, *dairsan*, *skilan*, *minan*, *migan*, *eigan*, *veitan*, *diugan* (Gesch. II. 906).

** Slutligen har det senare vexelfallet fått företräde (se Gesch. II. 900).

*** Stället är likväl tvetydigt; *vnoet* kan möjligtvis vara part. preter. af *vinna*.

Fredr. 1404 *hon vnte* (älskade) *honom aff hiertat væl*; Bonavent. s. 196 *sidhan the hafdho hænnæ thz vnt vidher* (förunnat henne det). Från detta nu mellan 1 och 2 konjug. vacklande verb härstamma *afund*, *afundas*, *ynnæst* m. fl. Ovisst är deremot, om det gamla *inna* (se *hinna*, under IV Isl. kl.), efter 2 konjug. böjdt, kan, till äfventyrs förut starkt, antagas såsom innehållande grund-ljudet till *unna*.

kunna; Mös. Göt. *kunnan*, *kann*, *kunnum*, *kunþa*, *kunþs*; Isl. *kunna* (kunna, känna), *kann*, *kunnom*, *kunna*, *kynna*, *kunnr* (känd), *kunnat*; Homil. 78: 2 *eige kann ec þann mann* (icke känner jag den mannen); 40: 1 *kunnoþ* (kännen); Edda Sæm. s. 106 v. 45 *þeir kunnu* (äfven i MUNCHS Edda; de kunna); Homil. 20: 1 *at ver cunnem* (pres. konj.). VGL. I. R. B. 5: 5 *kallar hanæ kunna* (säger henne kunna); allmänt i 1 och 3 sing. *kon*; ännu i Carl XII:s Bib., t. ex. Math. 8: 2, *kant tu*; ÖGL. Kr. B. 49: 1 *nu kunnu þer* (kunna de) *koma*; Upl. L. Kk. B. 2: 1 *nu kunnu þer delæ* (tvifla); undantagsvis i Hels. L. Æ. B. 1 pr. *kunnæ*, eljest ännu på 1400-talet ofta *kunno*; * Vestm. L. II. Æ. B. 40: 3 *conde* (kunde), Bonavent. s. 196 *kunne* (kunde) *hon*; ** 1 *hwa* (hvilken, ho) *hafdhe thz kunnit* (kunnat) *tro*; ÖGL. Æ. B. 17 (i en gammal codex) *knæm kunder* (till knän, d. v. s. slägtleder, känd, befryndad); 3: 1 (i äldsta hdskr.) *sum* — *knæm ær kunnasæter* (närmast i led); Kg. Styr. III. 58 *kunnande* (kunnig) *till sit bokwit*. Den nya böjningen är *kunna*, *kan*, *vi kunna* eller *kunne*, *J kunnen*, *de kunna*, *kunde*, *kunnat*. Till detta verb höra de gamla *kunnugher* (känd, kunnig, *** beslägtad), *kunnugha* (kungöra), *kunnist* (insigt, färdighet, konst), *kænna*, *kyn* (slägt,

* Obemärkt bör icke jemnas, att *kunno* stundom förekommer i impf. mening, t. ex. Med. Bib. s. 3 *at mæn kunno ek:ie thaghar ledhena* (icke då kände farleden) *over hawith*; men *kunno* är då förmodligen pl. af det assimilerade svaga impf. *kunne*.

** Ofta ses *kunni*, *kunne*, då det kan tagas för pres. konjunkt., t. ex. ÖGL. Eps. 23 pr. *utan mopir kunni*; men i Upl. L. Æ. B. 11: 2 står *konni* uti impf. indik.

*** Det nuvarande *kunnig* har, jemte bemärkelsen: insigtsfull, äfven den af: bekant. *Okunnig* har i allmänna språket förlorat den äldre betydelsen: okänd, främmande; men denna har qvarhållit sig i allmogens *okunnug*, *okunnig*, Dal. *okunnun* o. s. v.

kön, art; hvaraf *alskyns* eller *als kyns*, allsköns, icke »all sköns») m. fl.

þurva, *þorva* (tarfa, behöfva); Mös. Göt. *þaurban*, *þarf*, *þaurbum*, *þaursta*, *þaursts* (se SCHULZE); Isl. *þurfa*, *þarf*, *þurfom*, *þursta*, *þyrsta*, *þurft*; Homil. 13: 1 *þurfsoþ er* (behöfven J); 48: 1 *at ver þyrptem* (1 pl. impf. konjunkt.). Gottl. L. 3: 1 *sum han vípir þarf* (behöfver); VGL. I. V. S. 4 *þarf*; K. B. 14 pr. *þorf*, hvilket i F. Sv. är den vanliga formen (i Gust. Is Bib., Ps. 94: 5, *at tu icke torff*); Gottl. L. 28: 6 *þorfu* (behöfva) *selia*; Upl. L. Kk. B. 4 pr. *nu þurw* (d. v. s. *þurv*) *böndær*; men Kg. B. 1 pr. m. fl. st. *þorfwæ*; Kg. Styr. IV. 2: 7 *torwo*, men 8 *torwa*; Upl. L. præf. *þurspii*, Södm. L. *þorfte*, Cod. Bur. s. 144 *þorpte*, men Bonavent. s. 31 *tharfwadhis*. Från samma verb härleda sig, utom det efter 1 konjug. böjda *tarfa*, subst. *tarf*, nödtorft, adj. *torftig* m. fl.

þura, *þora* (törs, våga); Mös. Göt. *gadaursan* (d. v. s. *gadaursan*), *gadars*, *gadaursum*, *gadaursta* (se SCHULZE); A. Sax. *dear* (törs), pl. *durron*, impf. *dorste* (RASK, Ang. Sax. Spr. s. 60). Skandinav-språken skilja sig från Mös. Göt. deruti, att begynnelse-bokstafven är *þ* (ej *d*), och att känne-bokstafven *s* helt och hållet saknas (han förekommer ej heller hos GRIMM, II, 854—852; men väl I, uppl. 3, s. 560). Isl. afviker ytterligare deruti, att alla starka former fattas; themat är *þora*, *þore* (Kongespeil. Anhang s. 179 *þorer ek*; Homil. 57: 2 *þu þorer*), *þorða*, *þyrða*, *þorat*. Ur våra inhemska urkunder må antecknas: Smål. L. s. 108 (i en gammal codex) *nu can prester* (prest) *ei þura*; VGL. I. Þ. B. 13 *þor* (törs) *han eigh þet suæriæ*; Upl. L. V. B. 17: 4 *ok þor æi*; VGL. I. A. B. 25 *æn þer þoræ* (om de törs); Södm. L. Kk. B. 1: 1 *bünder kunnu* — *ok þora*; Cod. Bur. s. 62 *þorþe* (tordes); ÖGL. Eßs. 5 pr. *þörþe*; Cod. Bur. s. 500 *þorþo*; Bonavent. s. 177 *thu skulle ey hawa thorit* (torts). Något *þar*, *þuru* eller *þoru*, kan icke upptäckas. Om det nuvarande ofullständiga *tör*, *torde*, samt det fullständiga *törs*, är under 2 konjug. (se s. 95) förmält.

skula, *skola*; Mös. Göt. *skulan*, *skal*, *skulum*, *skulda*, *skulds*; F. Fris. *skila*, *skela*, *sela*; 2 sing. pres. indik. *skalt*, *skeltu*;

3 sing *skil, skel, sel, sal*; 4 pl. *skilu*, 3 pl. *skilun*; pres. konjunkt. *skille, skele*; impf. indik. *skolde*, o. s. v. (se RICHTHOFEN; jfr. RASK, Fvis. Spr. s. 77); Isl. *skulu* eller *skyldo, skal, skulom, skylda, skylda, skylinn* eller *skyldr* (pligtig, beslägtad); Homil. 37: 4 *scolop er* (skolen J); 15: 2 *ver bþiom guþ at nafn hans skyle* (pres. konjunkt.) *helgasc* (helgas); 48: 1 *at ver scyldem* (impf. konjunkt.); Orv. Odds S., Fragm. Isl. s. 105 *at ek skyla*. Till motstycke af Isl. pres. konjunkt. *skyli* har F. Norskan *skuli*, t. ex. i äldsta handskriften af Frostaþ. L. *hvesso* (húruledes) *þæir sculi borta* (Norges Love II. 504); Samlinger V. 443 *en honom þarfnaszt skuli* (bür fattas); i en gammal handskrift af Kongespeilet fins *skalu* för *skulu* (se Frumpart. s. 21), och likaledes i ett Norskt permebref af år 1292 (se Diplom. Norveg. I. 74); i den Norska membr. af Ol. Hel. S. s. 7 m. fl. st. *skilldi* (skulle). På Amager, vid Köpenhamn, lærer sägas *skil* (skall), hvarpå förmodligen hänsyftas i Gloss. till Nials S. s. 774. Svenska fornhäfder innehålla: Cod. Bur. s. 210 *ok vænto* (förmodade) *þær mz skula sænkia*; Ansgar. 2: 26 *for thy at jak wiste mik felogan* (trygg, säker) *skula koma igen*; allmänt i 1 och 3 sing. *skal*; Cod. Bur. s. 144 *skalt þu*, Kg. Styr. II. 33 *tu skalt*, och så ännu i Carl XII:s Bibel, t. ex. Math. 4: 24; Kg. Styr. IV. 5: 4 *skulum wi*; Gottl. Hist. 3: 5 *skulin ir* (skolen J); VGL. I. K. B. 3 *þa sculu þer* (då skola de); G. B. 4 pr. *barn þerræ* (deras) *skolu*; och i allmänhet under fornspråkets bättre tid *skulu, skolu* eller *skulo* i 3 pl.; sedan emellanåt *skula* eller *skola*, t. ex. St. Rimkr. 34: 2 *skula*; VGL. I. Md. 1: 2 *at þu skuldi* (skulle); ÖGL. Kr. B. 11 *sum han skulde*; Gottl. L. 13: 14 *et* (att) *ai sculi* (pres. konjunkt.) *alt upp takas*; Bonavent. s. 85 *at han skoli ga*; S. Birg. Up. 1: 26 *huru barn — — hafðhin skulit fodhas* (för födhas; hade skolat södas); 4: 10 *haffðhe skulat tala*; ÖGL. Kr. B. 10 pr. *han ær skyldær præste sinum* (skyldig sin prest) *atta pænninga*; Dr. 7 pr. *at han var egh draparanum sua skyldær* (att han ej var med dråparen så skyld, beslägtad); S. Birg. Up. 6: 58 *tekn stora komaskolande thinga* (tecken till stora ting, som komma skola); Wadst. Kl. R. s. VIII *nakat* (något) *koma skolande nadha*

tekn; s. 57 *vitaskolande ær* (man skall veta). I dialekter träffas ofta pl. *sku* (skola), någon gång äfven i vers brukligt, förr mer än nu; Dalskan har *við skum*, *ið skuð* eller *skulið*, *dem sku*; i andra munarter synkoperas *k*, t. ex. *sa* (skall), *su* eller *sü* (skola), *sulle* eller *sölle* (skulle); — en egenhet, som är gemensam för flere Tyska både äldre och nyare språkarter (jfr. det Ny-Tyska *sollen*, liksom det Låg-Skotska *sall*, skall, hvarom ses hos LATHAM, The English Language, s. 107). Anmärkningsvärdare är det på många ställen af Gottl. L. framträdande *al*, *all* (skall), äfvensom *ulu* (skola); t. ex. 26: 4 *þa al* (då skall han) *til segia*; 26: 6 *þa al taka* (då skall man taga); 36: 3 *laas al at wara* (lås skall vara); 17: 2 *hest al binda* (häst skall man binda); 9: 1 *menn ulu* (i hdskr.; hos HADORPH *sculu*, män skola, man skal); men 2: 1 *scal*, 4: 1 *sculum*, 2: 7 *sculu*, 20: 3 *schulu*, o. s. v. Samma högst ovanliga apheresis igenfinnes i en af Andr. Joh. Prytz författad s. k. »lustigh Comœdia» om »Kong Gustaff then första» (Upsala 1622), der, i 1:a aktens 5:e scen, en Dalkarl yttrar: *währ rigiente åhl du wårda* (vår regent skall du blifva); *åhl du lufwå* (skall du lofva); *du åhl* (skall) *rigiera oss*.^{*} — Det nu brukliga hjälpverbet *skola* har *skall*, *vi skola* eller *skole*, *J skolen*, *de skola*, *skulle*, *skolat*. Det ursprungliga *u*, och dess öfvergångs-ljud *y*, framträda i de härledda *skuld*, *skyld*, *skyldig*, *skylla* m. fl.

muna, *mona*; Mös. Göt. *munan* (tro, hålla för), *man*, *munda*, *munds*; *gamunan* (erinra sig), *gaman*, *gamunda*; *munan* (ämna, vilja, tänka), *munaida*. Af RASK, och flere med honom, skiljes uti Isl. mellan *muna* (ihågkomma), *man*, *munum*, *munda*, *myndi*, *munat*; och *munu* eller *mundu* (auxiliärt verb, uttryckande vilkorlighet, såsom: må, vilja, kunna, skola), *man* eller *mun*, *munum*, *munda*, *myndi* (part. preter. fattas). I Homil. 24: 2 *er monuþ* (J mågen); Edda Sæm. s. 176 v. 31 *iþ munuþ*; Frumpart. s. 174 *munuþ er* (såsom det tyckes, imperatift: minnens!); *þessi tocn mono fylgia* (dessa tecken, under, må följa); Nials. S.

* En likartad bortnötning af begynnelse-konsonanten förekommer i Forn Fris. *unga*, för *gunga*, gå (se RICHTHOFEN).

s. 53 *fleiri munu kunna*; Homil. 60: 1 *at ne ein kona hafe* (att icke en qvinna må hafva) — *eþa* (eller) *meone* (pres. konjunkt.) *boren vera*; 50: 2 *mone* (jfr. Frumpart. s. 134); Homil. 10: 2 *at guþ meonde* (impf. konjunkt.); 15: 1 *mõnde* (jfr. Frumpart. s. 134); Ol. Hel. S. s. 6 *mind*; 5 *hann kuaz nu mindu træystast* (han sade sig nu kunna våga); men s. 95, i äldsta fragm., *oc quóþo hann fá myndo scilia mega* (och sade honom då böra kunna skilja); och öfverhufvud i gammal Isl. och Forn-Norska *munu, mundo, myndu*, Homil. 40: 1 *mono*; 5: 2 *mõnndo*, såsom in-fin. Vid redovisningen för hvad i våra språklemningar är att tillgå, skall den nyss angifna åtskilnaden iakttagas. Man läser Ivan 433 *æ mædhan* (allt medan, så länge som) *iak lifuer iak ma thz mona* (må det minnas); 4231 *hwa ma slikt ominne mona* (ho, hvilken kan slikt vidunder minnas); 840 *idhart namþn iak ey mon* (mins) *vtan ij helin herra iwan*; St. Rimkr. 28: 1 *liwer nogher man thet mon* (som det mins); 46: 2 *nw liffuer engen man thet moon*; 44: 2 *liffwa nw nokre men thet mwna* (som det minnas). Vidare: Run-urk. 749 *hir mun stanta* (här skall stå); Upl. L. Kk. B. 5 pr. *þet mun* (må) *ræt wæræ*; J. B. 23 *iorþ mun ængin skortæ* (jord må ingen sakna); Smål. L. 5 pr. *thet mon rææt wara*; i Carl XII:s Bib. på många ställen *mån*, t. ex. Es. 44: 20 *mån icke något bedrägeri wara*; Joh. Ev. 4: 12 *mån tu wara*; 33 *mån någor hafwa*; Bonavent. s. 32 *ey monom* (ej lära) *vi wara visare æn han ær*; Alex. s. 74 *monom wi fa*; 444 *thera frælse monin i aff them ræna* (deras frihet viljen J från dem råna); Upl. L. Æ. B. prol. *at æi munu skiliaes* (att de ej må skiljas); Vestm. L. II. Æ. B. prol. *at æi mono skiliaes*; Ivan 1984 *hwath riddara mono vara thæsse twa* (hvad för riddare kunna desse två vara); Hert. Fredr. 1873 *mono*; Bonavent s. 196 *munde* (ville, månde) *hon al vanskas* (alldeles förgås) *af sorgh*; 15 *mondo* (männe) *the hawa*. Särskildt bör utmärkas ett *mon* med imperfektif bemärkelse, förekommande uti Cod. Bur. s. 471, i denna ordställning: *rædes* (räddes) *at hanom mon* (kunde) *morþet vilas* (tillvitas) *ok viste sik ængte tel rapa* (och viste sig ingen råd). — Att de båda här afhandlade verben varit från början ett,

kan utan tveksamhet antagas. Uppenbar är släktskapen med Grek. *μῆμονα*, Lat. *memini*; afvenså med våra urgamla *minni* (minne), *minna* (hvaraf *minnas*, *påminna*), hvilka, ehuru med dubbelt *n*, sannolikt innehålla grund-vokalen till *muna*. Af den gamla böjningen qvarstå *mån*, *månde*, *månne*.* Bland dessa brukas *mån* numera föga, utom i talesätten *mån tro*, *mån tro det*, *mån tro på*, samt det frågande *mån det?* KELLGREN har *mån den fins*; och *mån* kan ännu så brukas i vers; i prosa hellre *månne*. Förbindelsen af *mån* med infin., såsom ännu i Bibeln och i Danskan, är ej längre hos oss tillåten, utan i förening med *tro*. I stället nyttjas, om än något arkaistiskt, impf. *månde*; t. ex. *hvad månde det betyda? hvad deraf månde blifva; huru det än månde utfalla*. Allmännare är *månne* (det assimilerade *månde*), med finit modus, användt liksom ett slags frågpartikel (i ordböcker plägar det upptagas såsom adverb eller konjunktion); t. ex. *månne han vill? månne jag skulle kunna? månne hon gått sin väg?*** Inuti satsen är *månne* mera ovanligt; t. ex. *hvad månne det är? hvad månne står på?*

magha, *mogha*; Mös. Göt. *magan* (förmå, kunna), *mag*, *magum*, *mahta*, *mahts*; Isl. *mega*, *má* (för *mag*), *megom*, *mátta*, *mætta*, *mátt*; Homil. 60: 2 *mega* (förmå); 82: 1 *at hann megr*; 4: 2 *ver megom* (vi må); 40: 2 *þa megoþ er* (då mågen J). I landskaps-lagarne ses ingen infin.; men i Cod. Bur. s. 443 läses: *iak sagþe mik som sant ær eigh magha* (kunna); 434 *suarar -- sik ængte* (icke) *mogha*; Kg. Styr. IV. 7: 10 *the skulu förmaga*; för 1 och 3 sing. i allmänhet *ma* (må); Bonavent. s. 99 *thæn thær* (som) *os forma* (förmår); Kg. Styr. I. 25 *at han -- förma*; undantagsvis *magh*, t. ex. Upl. L. s. 9 (i en codex från senare hälften af 14:de seklet) *fatikt folk magh wighias*; Ansgar. 15: 4 *som pröfwas magh*; Wadst. Kl. R. s. 11 *thogh maagh* (dock må); ÖGL. Æ. B. 7 *þy mat þu egh*

* MUNCH uppställer ett Ny-Svenskt *mona*, presens *mon*, pl. *mån*, impf. *monde*, supin. *monat* (Fremstilling s. 13), af hvilka *mona* länge sedan utdött, såsom också är händelsen med *monat*, i fall det funnits; *mån* är förmodligen tryckfel. Angående IHRRES förvexling af *må* och *mun* ses under *maga*.

** I talesättet *mondo the hawa*, hos Bonavent., är *hawa* tydligen infin., *mondo* 3 pl.; i det nya *månne de hafva* är deremot *hafva* 3 pl.

ærua han (derföre må du ej ärfva honom); Flores 1182 *om thu mat tafflith* (spelet) *vinna*; Bjärk. R. 40 *bondæns goz mughum vir bisætia* (må vi taga i förvar, bysätta) *ok ei hans husfru*; Kg. Styr. I. 24 *swa sum wi magom see*; Bonavent. s. 98 *ok swa maam wi frygdha os*; VGL. I. J. B. 5 *eig mughu þer* (de); Södm. L. B. B. 1: 1 *sum þe moghu*; i Kg. Styr. oftast *mago*, någon gång *maga*, t. ex. IV. 6: 2 *land älla rike maga*; Södm. L. prol. *at — allum* (för alla) *moghi* (pres. konjunkt.) *wara gagn*; i en nära samtidig hdskr. *mughi*, i en yngre *maghe*; Kg. Styr. I. 23 *at tu mage*; IV. 1: 20 *at ängin magi*; I. 26 *ta mage the*; Hels. L. præf. *ath wi maghom*; ÖGL. Eps. 15: 2 *at han matte* (måtte, kunde) *biltugha fara*; Cod. Bur. s. 7 *han formate* (förmådde); Patr. S. s. 19 *formatte*; Upl. L. J. B. 23 *at wi mattum himiriki fa*; Cod. Bildst. s. 348 *huru the mattu* (mådde, befunno sig); S. Birg. Up. 1: 27 *formaghit* (förmått); i samma handskrift äfven *format*; Gust. I:s Bib. 4 Mos. 14: 2 *ah, at wij doch hadhe mått dödt* (fått dö); VGL. I. þ. B. 2 pr. *maghændi maþær* (mogande, till mogen ålder kommen, man); Gottl. L. 20: 2 *þar til et* (till dess att) *han ir magandi*; Södm. L. þj. B. 6: 2 *moghande man*; Kg. Styr. IV. 7: 9 *wiliande ok magandi* (förmående); Wadst. Kl. R. s. XVIII *formagande* (förmående). — Nu är så fogadt, att *må* (befinna sig, i hänseende till helsa, förmögenhet och dyl.) samt *förmå* böjas regelrätt efter 3 konjug.; alltså infin. *må*, pres. sing. *mår*, pl. *vi må*, *J mån*, *de må*; impf. *mådde*, part. preter. *mådd* (i *förmådd*), supin. *mått*, part. pres. *mående* (i *vålmående*, *illamående*, *förmående*). Deremot går hjälpverbet *må* sålunda: pres. sing. *må* (aldrig *mår*); *vi må*, arkaist. *vi måga* eller *måge*; *J mån* eller *mågen*; *de må*, arkaist. *de måga*; impf. *måtte*; infin. *fattas*, och supin. *mått* är så godt som aflagdt. Till detta verb höra *magt*, *förmåga*, det i lagstil brukade *mogande* (*man*); kanske äfven *måg*, förut *mager* (Isl. *mágr*, släkting, son, svåger); endast medelbart, kan hit räknas *förmögen*, ifrån T. *vermögend*. Af annan rot är *mån*; och när IHRÉ hänfört hjälpverbet *må* till *muna*, har det törhända skett med afseende på de af honom (jfr. orden *må*, *månne*) åberopade, ännu hvardagligt före-

kommande talesätten *må det är så? må han är hemma?* Det säges äfven *må det?* Omöjligt är visst icke, att *må* kan här vara förkortning af *mån* eller *månne*; men det är lika snart det vanliga, ehuru, i likhet med *månne*, såsom partikel begagnade, *må*, hvilket åter, allt annat oberäknadt, så mycket mindre kan vara ett förkortadt *mun*, som man bland tusentals *ma*, i fornskrifter, knappt lärer någonsin upptäcka ett *mu* eller *mo*. Dessutom blir af jämförelsen med Forn-Tyska språk uppenbart, att *ma*, nu *må*, hörer till *magha* eller *mogha*, och är radikalt skildt från *mundi*, nu *månde*, *månne*. Ur en tredje rot (jfr. det i *gamotan* återstående Mös. Göt. *motan*, F. Hög-T *muozan*, Ny-Hög-T. *müssen*) uppvuxna äro *måste*, *måst*, hvilka ej finnas i fornspråket. Imperfektet ses i Gust. Is: Bibel, t. ex. Rom. 13: 5 *moste*, Dan. 9: 8 *wij mostom*; det är utan tvifvel taget från T. *muste*. IHRE härleder så väl *mätte* som *måste* från ett på hans tid i hvardags-tal användt *motta* (t. ex. »*jag lärer motta göra thet*»), hvilket han sammanställer med Hol- länd. *moeten*, T. *mussen*. Att *mätte*, förut *matti*, kommer från *magha*, kan ej vara någon fråga underkastadt; det skall väl föreställa *magfi*, *magti* (jfr. Mös. Göt. *mahta*), liksom *sotti* (sökte) står för *sokti*, *þotti* (tyckte) för *þokti*. Hvad åter *måste* vidkommer, har IHRE onekligen rätt uti hänvisningen på *moeten* och *mussen*; men det af honom omnämnda *motta*, som ännu i värdslost tal kan undantagsvis höras (»*mätta*»), är väl intet annat än en af impf. *mätte* bildadt infin., af enahanda uppkomst som infin. *måsta*, hvilken för ett par årtionden sedan blef af en bekant vetenskapsman uppfunnen, men, liksom *motta*, af både skriftställare och allmänhet obegagnad. En brydsammare fråga är, om man kan betrakta adj. *mogen* (maturus) såsom ett ursprungligt part. preter. af *magha* eller *mugha*. Isl. tyckes sakna all motsvarighet härtill. Danskan har *moden*, förut *mod* eller *moed* (*mogen*; se MOLBECH, Ordbog), dial. *mo* eller *mod* (viktig, magtpåliggande; se MOLBECH, Dial. Lex.). I S. Birg. Up. 1: 22 läses *för æn hon* (neml. rosen) *ær moin* (*mogen*); 1: 43 *fruktin monas* (*mognar*); Med. Bib. s. 235 *moen* (*mogna*) *wiimbær*; Gamla Ordspr. 728 *fulmoen æple* (fullmogna äpplen) *falla gerna*. Om man

med *moin*, *mogen*, sammanställer *troin*, *trogen* (se 3 konjug. *tro*), *redhubuin*, *redebogen* (se 3 konjug. *bo*), och har skäl att i *trogen* och *redebogen*, ehuru i skriftspråket yngre (liksom *magh* der är yngre än *ma*), anse *g* radikalt, så låter det lätt tänka sig, att *g* blifvit tidigt afnött i *mogen*, liksom i de dermed jemförda orden, men sedan ur talspråket kommit åter till anseende. Skulle *mogen* kunna tagas för starkt part. preter. till det här afhandlade anomala verbet, som likväl har ett annat i *formaghit*, så vore det rätt anmärkningsvärdt, och vore att sätta vid sidan af *egen* (se *eigha*). Det förhölle sig då till infin. *mogha* och impf. pl. *mughum*, som *formaghit* till *magha* och *maghum* (F. Hög-T. har ock både *mugum* och *magum*; se GRIMM I, uppl. 3, s. 564).

eigha, *aigha*, *ægha*, *agha*; Mös. Göt. *aigan*, *aih* eller *aig*, *aikum* eller *aigum*, *aihla* (se SCHULZE); Isl. *eiga*, *á*, *eigum*, *átta*, *ætta*, *átt*; Homil. 15: 4 *eigo*; Grågås II. 49 *eiga*. VGL. I. þ. B. 10 *ær sik kællær* (d. v. s. *kallar*) *eighæ* (som säger sig *ega*); Md. 14: 1 *kallær huar þærræ sik eig i mark æghæ*; Gottl. Hist. 1: 5 *Guti al Gutland aigha* (*Guti skall Gottland ega*); Upl. L., ÖGL. n. fl. *ægha* eller *agha*; för 1 och 3 sing. i allmänhet *a* (*eger*); mera såsom undantag i Upl. L. Kk. B. 15: 8 *þa aghær han*; Södm. L. Kk. B. 11 *aghar*; Bjärk. R. 32: 2 *aghar*; VGL. I. þ. B. 7 pr. *þu at* (*du eger*); Run-Urk. 2012 *Halvis boar aihu* (*ega*); Gottl. L. 4: 2 *allir aighu*; VGL. I. J. B. 5 *egho böndær*; *æghu bönþær*; Upl. L. Æ. B. 23 pr. *þa ayhu þær*; men redan i Södm. L. B. B. 14: 3 undantagsvis *agha*, som äfven träffas i Vestm. L., liksom i Cod. Bur. s. 50; i yngre VGL. O. 3 *aghæ*, och på 1400-talet blir *-a*, i 3 pl., ej mera sällsynt; Run-Urk. 1710 *aikþi* (*egde*); 496 *han ati* (*egde*); VGL. I. A. B. 8: 4 *han atti*; ÖGL. Vaþ. 1: 2 *attu* (3 pl.); VGL. I. R. B. 5: 5 *haua at* (*hafva haft* *beblandelse med*); Wadst. Kl. R. s. XIII *hon hafðhe thet aldre aath* (*aldrig egt*). För ursprungligt part. preter., naturligtvis hit hörande, håller GRIMM F. Hög-T. adj. *eigan* (IV. 167, 255), hvilket är vårt såsom adjektift pronomen, slutligen äfven såsom rent adj. *begagnade eighin* eller *eghin*, Isl. *eiginn* (*egen*). Af samma rot (jfr.

Grek. *ἔχειν*) äro Isl. *eiga* (ega, egendom), *eign* (VGL. *eign*, *egn*, egande-rätt, ega), *eigna* (egna) m. fl. Vårt nya verb *ega* (uttalas *äga*) går regelbundet efter 2 konjug. Det förr icke ovänliga *äga*, *ätte*, höres i vissa dialekter; Dalskan har till *ega* presens *er* (jfr. VGL. III. 32 *aer*).

vita (veta); Mös. Göt. *vitan*, *vait*, *vitum*, *vissa*; Isl. *vita*, *veit*, *vitom*, *vissa*, *vissa*, *vitat*, *vitaðr* (bestämd); Homil. 30: 4 *vitop-er* (veten J; men imperatift 12: 2 *viteþ*); 34: 2 *þeir vito*; Edda Sæm. s. 6 v. 38 *vitop* (hos MUNCH *vituð ér*); s. 13 v. 22 *vito*; Kongespeilet s. 58 *vit þú* (imperat.). Ut i Svenska fornspråket öfverhufvud *vita*, VGL. I. Br. pr. *uitæ*; A. B. 13: 4 *vet*, Södm. Æ. B. 6 pr. *weit*, St. Rimkr. 3: 1 *iak veyt*; 38: 2 *weyst tw, tw weyst*; Bonavent. s. 24 *thu vest*; Gottl. L. 37: 4 *wissi* (viste); ÖGL. Kr. B. 15 pr. *han uisse*; E. S. 8. *þe uissu*; Upl. L. Kk. B. 15: 1 *wisti*; S. Birg. Up. 1: 37 *vm the hafdhin vitit* (vetat); Cod. Bildst. s. 252 *at ængin gate wtit* (att ingen kunde veta); Ivan 4966 *hafdhe han vitith*; 5637 *hafdhe hon vitadh* (vetat); Gust. I:s Bib. Vish. 5: 7 *wetat*; Bonavent. s. 4 *oc ænga andra wtuægha vist* (vetat); 161 *vm han hafdhe han vist*; Gust. I:s Bib. Rom. 7: 7 *wist*, i Carl XII:s *west* (jfr. Med. Hög-T. *gewist*, *gewest*). Någon 3 pl. *vitu* eller *vito* kan icke märkas; men väl *vita*, t. ex. VGL. I. Md. 14: 3 *vita mæn*; ÖGL. R. B. 26 pr. *andre tue* (två) *þæt uita*. Böjningen är nu *veta*, *vet*, *vi veta* eller *vete*, J *veten*, *de veta*; *viste*; * *vetat*, i talspråket stundom *vist* (regelbundet supin. till *viste*), dial. *vest*. I några gamla munarter nyttjas *veit* eller *vait* (vet). — GRIMM har såsom starkt part. preter. uppfattat ett F. Hög-T. *wezzan* (scitus; se IV. 467); och till detsamma sluter sig icke blott det ofvan anförda, såsom partic. begagnade F. Svenska *vitit*, utan ock det adjektift använda *forvitin* (Wadst. Kl. R. s. XVIII, förveten), Isl. *forvitinn* (fem. *forvitin* i Edda Sæm. s. 89 v. 6); äfvensom det dial. *enveten* (envis).

* Ehuru *st* vanligen låter som *sst*, och gör det i *vistas*, *vistelse* m. fl., skrives nu oftast *visste*, impf. af *veta*, för att skilja det från *viste* (uttaladt med enkelt *s*), den sammandragna formen af *visade*. För att liksom stadfästa en temligen onödig frihet åt ett håll, torde man icke åt ett annat böra inrymma en ny, som är godtycklig.

Med afseende på de gamla bildningarna *drukkinskaper* (dryckenskap), *þulinmoduger* (tålmodig), *valinkunder* (utvald, välkänd, ansedd) m. fl., hvilka mer eller mindre bestämdt angifva sig såsom sammansatta af ett part. preter., hvad första sammansättningslemmen beträffar, skulle man möjligtvis vara frestad, att föra *vetenskap* till ett part. preter. *veten*; men *vetenskap* är i vårt språk ett nytt ord, synbarligen formadt efter det T. *wissenschaft*, hvilket, liksom *allwissenheit*, *unwissenheit*, blifva af GRIMM hänfödda till ett part. presens (jfr. F. Hög-T. *wizentheit*, *unwizentheit*, II. 688). Samma härkomst, som *vetenshap*, hafva våra likaledes nydanade *medveten*, *medvetenhet*, *allvetenhet*; ehuru det första har i uttalet ofta (med dubbelt *t*) något mera kvar af den Tyska bördan.* — Så väl af GABELNTZ SOM SCHULZE ställes det anomala Mös. Göt. *vitan* (veta) under ett såsom enkelt verb saknad, men i sammansättning känt *veitan* (se; jfr. Lat. *videre*, Grek. *ιδειν*, *ειδέναι*), här frammanför omförmält under V Isl. klassen, ordet *vita*, Isl. *vita* (icke såsom *vita*, veta, med oaccentueradt *i*), hvilket, enligt Isl. rättskrifningen, formelt motsvarar ett Mös. Göt *veitan*. — Slutligen må upptagas frågan om det nuvarande *vetta* (vergere), *vetter*, *vette*, *vettat*. Tillföre hade man t. ex. i Upl. L. Kg. B. 11: 2 *þæt borþ til lanz wet* (det skeppsbord, som vetter åt land); *til haffs wet*; Södm. L. Kg. B. 11: 1 *til lanz weth*; *til haffs weth*; Gust. I:s Bibel 4 Mos. 21: 20 *thet högga berghet Pisga, som weet* (i Carl XII:s Bibel *weter*) *ått öknenne*. I landsorten säges ofta *vetta* (*vetta*), *vet* (*vetter*). Att detta *vet* är af *veta* (*scire*), finner man af Isl., der det heter *þat veit til norðurs* (det vetter åt norr); Alex. S. s. 106 *ef oðrovis veit við* (om det vetter åt annat håll, förhåller sig annorlunda); fastän ock uti Isländskan former af det svaga *veita* (Gottl. L. 3: 4 *veita*, annars i F. Svenskan *veta*, tilldela, göra) brukas i samma mening; t. ex. hos BJÖRN HALDORSEN *rúminu veitir til veggins* (det vetter till väggen med sängen). I Svensk skrift från senare århundraden finner man ofta *vetta* (*veta*),

* Härledning af *vetenskap* från *vett* (till godkännande af den alternatift förekommande stafningen *vettenskap*), om hon icke framkallar några logiska betänkligheter, kan likväl icke grammatiskt förklara *-en*.

förevetter (förhåller sig), *förevettande* (förhållande), nu merendels *förevetande* (jfr. *veter till* eller *vetter till*, förhåller sig).

dugha, dogha. Af ett Mös. Göt. *dugan* förekommer ett impf. *daug* (se GABELNTZ och SCHULZE), i presential mening; F. Hög-T. *tugan, tukan*, har *touc, tohta* (GRIMM I, uppl. 2, s. 882); A. Sax. *dugan, deah, duhte* (909; jfr. RASK, A. Sax. Spr. s. 63). Isl. *duga* har blott svaga former: *dugi, dugða, dygði, dugat* (RASK, Vejledn. s. 54); Edda Sæm. s. 90 v. 15 *dugþi*, STURLESON II. 188 *dugat*, Ol. Hel. S. s. 23 *dugat*. Kg. Styr. II. 17 *dugr*; Cod. Bur. s. 25 *dughþe*; Bonavent. s. 233 *enkte* (inte, icke) *hafðhe os doghit fudhas*; Bjark. R. 2 pr. *doghandæ mæn* (redbare, hederlige män). Något impf. *dög* har icke anträffats i skrift, men är rätt allmänt i folkspråket, der man afvenledes, på vissa ställen, förnimmer ett presentialt begagnadt *dog*. Den allmänna böjningen är nu *duga, duger, dugde, dugat* någon gång *dugt* eller *dugit*. Till förevarande anomali räknar GRIMM (II. 23) icke allenast A. Sax. *duguð* (dygd), men ock Mös. Göt. *dauhtar* (dotter); det senare under åberopande af *magus* (son; jfr. *måg*), från *magan* (förmå).

vilia. Mös. Göt. *viljan* saknar pres. indik., och nyttjar i stället impf. konjunkt. *viljau*, pl. *vileima*; men det svaga impf. *vilda* tillhör indik. Uti Isl. har man *vilia* eller *vildu*; 1 sing. *vil*; 2 sing. *vill* (för *vilr*), emellanåt *viltu* eller *vilt*, som, enligt RASK, är den nyare formen; 3 sing. *vill*; *vilda, vildi, viliat* (Vejledn. s. 56); Homil. 67: 1 *ec vil*; 6: 2 *þu vill*, 24: 1 *eige vilr guþ* (ej vill Gud), 44: 2 *viliat*; Fragm. Isl. på flere ställen *þu vilt* och *þu vill*; Kongespeilet s. 80 *þú vilt*. Om F. Svenska *vilia* må antecknas: Upl. L. Æ. B. 11: 2 *wil iæk* (jag), 10: 1 *will iæk*; J. B. 1 pr. *willt þu*; Cod. Bur. s. 139 *vil iak*; *þu vilt*; Kg. Styr. II. 49 *tu wilt*; Carl XII:s Bib. Math. 8: 2 *wilt tu*; VGL. I. K. B. 15 pr. *vill han*, och så i allmänhet; Gottl. Hist. 3: 5 *wilin ir* (viljen J); VGL. I. K. B. 22 *æn þer uilia* (om de vilja); 18 *num han uili* (pres. konjunkt.; med mindre han skulle vilja); J. B. 14 *num alli uili*; V. S. 4 *wildi iæk* (ville jag); Cod. Bur. s. 100 *var hærre vilde* (vår herre ville); Bonavent. s. 205 *han ville*; Upl. L. Conf. *wir*

wildum; Bonavent. s. 205 *han hafdhe vilit* (velat); S. Birg. Up. 4: 9 *hafdhe the villit*, 4: 27 *hawa villit*; Gust. Is Bibel Math. 23: 37 *welet*, Carl XII:s *welat*. Det till e försvagade i, uti 4 pl. pres. indik., framträder, om än såsom undantag, tidigt nog; t. ex. Cod. Bur. s. 62 *vi veliom*; i 16:de och 17:de seklen finner man *vi vele*, *J velen*, *the vela* eller *vele*; t. ex. i Sjölagen Conf. *allom them*, som --- *sjöfart idka vele*. Den nu antagna flexionen af *vilja** (i hvardags-tal *vila*, *villa*, *vela*) är *vill* (hvardagligt äfven *vell*), *vi vilja* eller *vilje* eller *vele* (det sista mest i embets-stil), *J viljen*, *de vilja*; *vill*, *velat*. Ur samma rot framvuxna äro de gamla *vild* (veld, partiskhet; Isl. *vild*, *vilja*, *välvilja*), *vildoger* (partisk; jfr. *oveldig*). Det i ÖGL. såsom adj. begagnade *vilin* (partisk) är väl egentligen part. preter.

Egenheterna för nyss antecknade anomala verb, utom *vilja*, äro hufvudsakligen, om ej i hvart enskildt fall, för samtliga German-språken gemensamma, och kunna inbegripas under följande punkter: 1) presens utan person-ändelse i 1 och 3 sing., liksom det starka impf. 2) presens i 2 sing. med *-t*, lika med det starka impf. 3) presens i pl. med vokal-förvandling (utom i Mös. Göt. *magan* och *aigan*), och med personal-vokalen *-u* (*-o*), i likhet med det starka impf. 4) svagt impf. med samme vokal som pl. af presens. 5) vanligtvis svagt, någon gång starkt part. preter. (det senare icke i Mös. Göt., men väl i F. Hög-T.; jfr. GRIMM IV. 167), med samme vokal. 6) infin. med samme vokal. Vid jemförelsen med Isl. och F. Svenskan träffar man: 1) Isl. *ann*, *kann*, *þarf*, *skal*, *man* eller *mun*, *má*, *á*, *veit*, men *þori*, *dugi*; F. Sv. *an*, *kan*, *þarf* eller *þorf*, *skal*, *mun* eller *mon*, *na* eller *magh*, *a* (undantagsvis *aghær* o. s. v.), *veit* eller *vet*, *þor*, men *dugr*. 2) Isl. *kant*, *skalt*, *mátt*, *átt*, *veizt* (för *veit-t*) o. s. v.; F. Sv. *kant*, *skalt*, *mat*, *at*, *veyst* eller *vest*. 3) Isl. *kunnof*, *þurfof*, *skolof*, *monof*, *megof*, *vitof*; F. Sv. *skulin*, *monin*, med *-in*, emedan denna ändelse är i Svenskan den enda för 2 pl. i alla tempus; Isl. *unno*, *kunno*, *mono* eller *munu*, *eigo* eller *eiga*, *vito*; F. Sv. *kun-*

* *Bevilja*, efter Tyskan, följer 1 konjug. (jfr. s. 53).

nu, þorvu, skulu eller skolu, munu eller mono, mughu eller moghu eller mago, aighu eller egho o. s. v.; dock tidigt þorwa (jfr. Grågås I. 53 turfa þeir), snart kunna, magha, agha eller ægha, frampå 1400-talet ofta skula eller skola; annat än þora, duga, vita ser man icke. 4) Isl. unna, kunna, þursta, munda, vissa (för vit-ta); F. Sv. unte, kunni eller konde, þurfti eller þorfste, skuldi, munde eller monde; men Isl. máttá, átta, F. Sv. matti, atti, hafva, liksom de motsvarande i Mös. Göt., samme vokal som pres. sing.;* hvilket jemväl torde kunna tillämpas på det runstungna aikþi, emedan vårt a, Isl. á (äger), synes, att sluta af Mös. Göt., stå för eig. 5) Isl. svagt part. preter. unt, kunnat, þurft, mátt, átt, vitat, kunnr, skyldr, vitaðr; starkt unnet, eiginn, (skylinn, forvitinn); F. Sv. svagt unt, skulat, format, att, vitat och vist, kunder, skylder; starkt kunnit, thorit, skulit, formaghit, vitit, doghit, (mogen), eighin eller eghin, (forvitin). 6) Isl. unna, kunna, þurfa, skulu eller skyldu, muna eller munu, mundu eller myndu, mega, eiga, vita; F. Sv. unna, kunna, skula, mona, magha eller mogha, eigha (ægha o. s. v.), vita. — Alltså råder, mellan de Skandiska språken och de Tyska, öfverensstämmelse i de hufvudsakligaste hänseenden. F. Svenskan har fullständigare former än Isl. uti magh, aikþi: är rikare på starka part. preter.: har en och annan stark form af þura och dugha; Isl. är i andra delar bestämdare och renare. I vissa verb har det ock en infin. på -u eller -o (skulu, skyldu, munu, mundu), som saknas lika väl i F. Svenskan som Mös. Göt. (se derom i tredje Boken, under Infin.).

Efter allt detta bör visserligen något tvifvel ej kunna uppstå, i afseende på den ursprungliga imperfektiva egenskapen hos kan, mun, skal, vet** m. fl. Men utom de bevis, som från den formella sidan äro att hemta, kunna några anföras med hänsigt till dessa ords betydelse vid vissa tillfällen. I Cod. Bur. ha vi sett mon uti en ordföljd, der betydelsen

* I Mös. Göt. är detta förhållande lätt förklaradt deraf, att vokalen i sing. och pl. af presens (d. v. s. det såsom presens nyttjade starka impf.) är den samme; men så är icke med Isl. má, megum; á, eigum; F. Sv. ma, mughum; a, aighu eller egho o. s. v.

** Rask anmärker på ett ställe, att det Lat. impf. novi eller gnovi, och det Grek. ὄντα, bar, liksom Isl. veit, bemärkelsen af presens (Isl. Spr. Oprind. s. 272).

angifver sig såsom impf. Vid sidan deraf kan till äfventyrs ställas ett uttryck i ÖGL. R. B. 26 pr. *andre tue þæt uita ok nær uaru* (voro), der lagverkets utgifvare föreslagit läsarten *uissu* (3 pl. af det svaga impf.) i st. f. *uita*, men detta sistnämnda möjligtvis står för *viu*. För öfrigt kan anmärkas, att de af ifrågavarande verb, hvilka nyttjas som hjälpverb, i det nu lefvande språket ofta liksom sammansmälta den presentiala och imperfektiva bemärkelsen, t. ex *det kan, skall, tör nog hända*, hvilka stundom kunna utbytas mot *det kunde, skulle, torde nog hända*. Särskildt är fallet med *mätte, mån-de, måste*, att de, änskönt uppenbara impf., likväl med mycken fördel begagnas äfven såsom presens. Detta ensamt skulle bevisa möjligheten af de här omhandlade starka imperfektens användning såsom presens, om icke verkligheten deraf redan vore ådagalagd.

Frågan om den förmodade grundvokalen i dessa verb försvåras derigenom, att infin., uti vissa af dem, icke förekommer, uti andra blott i yngre skrift är synlig; i vårt nuvarande språk saknas infin. till *mån-de*, samt till *må* och *tör* såsom hjälpverb; *skola* nyttjas ej i hvardags-tal. Emellertid har man i den förut meddelade historiska teckningen fått göra bekantskap med ett presens *skil*, som låter ana en infin. *skila*, hvilken och skulle bekräftas af det Isl. pres. konjunkt. *skyli*, om det stode för *skile*; spår till *mina* har man i *minna*; * Isl. *mega* står ej långt från *miga*; Mös. Göt. *veitan* innehåller redan grundljudet; hvilket jemväl kunde sägas om Isl. *eiga*, i fall Isl. hade Mös. Göt. ljud-systemet; Mös. Göt. *daug*, Sv. *dög*, förut-sätter *diug* o. s. v. Likväl förete sig här, vid tillämpningen af lagarne för vaxel-ljudet, åtskilliga svårigheter, dem GRIMM ej heller kunnat besegra, i afseende på de Mös. Göt. *magan, skulan* och ett par andra (se I, uppl. 3, s. 564). Att ord, så ofta begagnade som de förevarande, skolat företrädesvis vara utsatta för tidens åverkan, är lätt begripligt.

De Skandiska rikenas språk-häfder sprida blott ett sväfvande ljus öfver det rätta förhållandet med *vilia*. Homil:

* På det i Ol. Hel. S. förekommande *skildi* och *mindí, mindu*, får väl ej mycken vikt läggas; enär i samma handskrift *i* står för *y* uti ett par andra ord, och man således här kan misstänka, att det menas *skyldi, myndi, myndu*.

vitr, annars genom assimilation *vill*, i 3 sing., är pres. indik. af ett starkt eller svagt verb; det för Isl. och Norskan, så väl som Svenskan, gamla *vilt*, i 2 sing., är, för sitt *-t*, starkt impf. indik.; men ett sådant, med *i* till vexel-ljud, gifves eljest icke, skulle det ock låta tänka sig såsom förhistoriskt (jfr. GRIMMS första schema för de 5 ljud-följderna); 3 pl. är alltid *vilia*. Det i vår äldsta bokskrift vanliga *vili* åter kan vara lika väl pres. konjunkt. och impf. konjunkt.; part. preter. *vilit*, *villit*, äfvensom *vilin*, antingen starkt part., eller ett undantagsvis qvarstående svagt med afledning *i*. — Utan sin märkvärdighet är icke, att Lat. *velle* är i presens afvikande (*volo*, *vis*, *vult*, *volumus*, *vultis*, *volunt*), och har der annan vokal än *i* infin. (*velle*) och pres. konjunkt. (*velin*).

vara, *væra*, är förut behandladt (s. 155). Bland egenbeterna hos detta verb är äfven den, att det, uti gamla German-språk, har en eller flere personer af pres. indik. böjda såsom impf., hvilken än roten må vara; t. ex i Mös. Göt. *sijum*, *sijup*; F. Hög-T. *pirumes*, *pirut* (1 och 2 pl. till *pim*, *bin*) o. s. v. På samma sätt har Isl. i 2 pl. *erut* (Homil. 7: 2 m. fl. *erop*), i 3 pl. *eru* (Homil. 35: 4 m. fl. *ero*), F. Sv. *æru*, *iru* eller *dyl*; ännu fins *äro*, ehuru ett slutande *a*, i 3 pl., såsom en sällsamhet upptäckes i ett par forn-urkunder af högre ålder (jfr. Gloss. till VGL. och Vestm. L.), på 1400-talet icke hörer till det ovanliga, och under de två påföljande seklen är af vissa författare alternatift brukadt (se t. ex. HADORPHS öfversättning af Gottlands Stads-Lag, der *ära* mångenstädes faller oss i *ögonen*). GRIMM går stillatigande förbi denna punkt; * men GABELENTZ anmärker, rörande Mös. Göt., att dual. och pl. af pres. indik. hafva formen af impf. (Gram. s. 105). Emellertid har GRIMM, med föranledande af Sanskrit, Grekiska, Latin och Slaviska språk, uppställt såsom ursprungligt ett förmodadt Mös. Göt. pres. pl. *isum*, *isup*, *isind*, eller *isam*, *isip*, *isand* (I, uppl. 2, s. 1064), af hvilka de 3 sista hafva presential böjning. **) För Skandinav-språken tillkommer ytterligare i 2

* Jfr. Gesch. I. 451.

** Enligt Gesch. I. 487 har man att fylla formen sålunda: Lat. *esum*, *esumus*, *esunt*; Mös. Göt. *isijum*, *isjup*, *isind*; Isl. *esum*, *esud*, *esu*, för *erum*, *erud*, *eru*. Jfr. Homil. *es*, Run. *is*.

sing. *-t*, hvilket är det starka impf:s kännetecken. Isl. har *ert*; vår äldsta handskrifna urkund har *æst*; ännu kan man, särdeles på landet, få höra *fader vår, som äst i himlom; af jord äst du kommen*. Den vanliga pres. indik. af de starka verben skulle haft i 2 och 3 sing. *err*, i st. f. *ert*, *er*. Den imperfektiva formen af det ifrågavarande Skandiska presens är fördenskull oomtvistelig, i både sing. och pl. Imperfektif betydelse skulle man ock kunna finna t. ex. i den gamla uti Sn. Edda s. 27 upptagna sången: *leið erumc fiöll varca ec lengi nætr einar niu: ulfa þytr mēr þótti illr vera hiá söngvi svana*; ordagrant öfversatt: leda voro mig fjäll; * jag var ej längre än ena (några, blott) nio nätter; ulfva-tjut tycktes mig elakt vara mot svansång. Någon vigt torde böra läggas deruppå, att då *kunnu, skulu*, och öfriga likartade anomala, för länge sedan utvexlat det imperfektiva *-u* eller *-o* mot det presentiala *-a*, likväl *-o* kvarstår i *äro*; och bland alla presens ensamt der, under den allmänna påtryckningen af det presens tillkommande *-a*; och detta efter det valdet af *o* varit i samma ord nära att brytas. Om det åt denna form beskärda öde, att bland ruinerna stå ensam oskadd, icke kan, i och för sig, utgöra fullt bevis för imperfekt-egenskap i urminnes tider, synes det ändå lemna bidrag till en bevisning, som väl derförutan är stark nog. — I sista rummet, bland de egna dragen hos detta verb, anteckna vi, att det Svenska *vara*, i bokskrift lika gammalt som *væra* (jfr. VGL. I. Md. 4: 1 *varæ*; 4: 2 *væræ*), är, hvad stam-vokalen angår, utan motsvarighet i andra språk, med inbegrepp af Isl. Denne infin., liksom part. *varit* (se Run-Urk. 860, 979), tyckes hafva utgått från impf. sing. *var* (jfr. *varþa*, *varþ*), liksom infin. *kunna* från impf. pl. *kunnum* o. s. v. *þula*, *þola* (tåla). Mös. Göt. *þulan* går svägt; likaså Isl. *þola*, *þole*, *þolda*, *þylda*, *þolat* (t. ex. Rolfs S., Fragm. Isl. s. 22); således alldeles lika med *þora*. F. Svenskan är härifrån något afvikande. Det heter i Kg. Styr. IV. 5: 46 *tula*;

* I den under RASKS auspiciér utförda Svenska öfversättning af Sn. Edda äro orden *leið erumc fiöll* s. 33 återgifna med: »jag ledsnade vid fjällarne;» således impf. I Köpenhamns-uppl. s. 98 åter tolkas: *inväsi mihi sunt montes*.

Upl. L. V. B. 28 pr. *þolæ*; Södm. L. J. B. 13 *þul* (tål), M. B. 14: 4 *þol*, Vestm. L. II. M. B. 24: 7 *þol*; VGL. I. L. R. *þole* (pres. konjunkt.); Cod. Bur. s. 139 *þolde*; VGL. III. 112 *þolt*. Något presens *þoler* (jfr. äldsta hdskr. af Frostaþ. L., Norg. Love II. 511 *þolerr*) eller dylikt kan icke märkas. Äfven det nya, efter 2 konjug. böjda *tåla* har i presens sing., utan undantag, *tål* (icke *tåler*). Men enstafvigt presens, utan persontecken i sing., brukas lika litet i F. Sv. som Isl., utom i starka verb och sådana svaga, som ega afledningen *i*, hvilken här ej ifrågakommer; och i vårt nu lefvande språk är ett dylikt presens, såsom uteslutande form, icke att finna i verb med *l* till kännebokstaf, utom i dem, som äro starka, eller kunna misstänkas att ha varit det.* Med presens *þol*** stämmer ock, såsom part. preter., det adjektift begagnade Isl. *þolinn* (tålig; jfr Kg. Styr. II. 38 *tulinmodugr*, Isl. *þolinmofr* redan i Homil. 44: 2); båda förhålla sig till *þola*, som *troþ* (jemte *traþ*), *troþin* till *troþa* (se I Isl. klassen s. 450). GRIMMS uttydning af anomalierna uti Isl. *þola*, *spara* och några andra, att de nemligen skulle härleda sig från ett äldre tilstånd, då Isl. haft, liksom Mös. Göt. och F. Hög-T., en tredje svag konjugation (I, uppl. 2, s. 925), är icke tillämplig på *þol* och *þolinn*.

spara vacklade, äfven i gammal Isl., mellan 1 och 2 konjug. Man finner *spara* och *spari* (Edda Sæm. s. 494 v. 37 *ef hann enn sparir*, om han än skonar), *sparða* och *sparaða*, *sparaðr* (Alex. S. s. 24 *sparat*). Ordet förekommer icke i de äldsta Svenska codices; men Kg. Styr. har II. 35 *hvar ofmikit spar* (hvilken som för mycket spar); IV. 4: 18 *ok spar ther til ænaxins* (ingen) *mans lif*; Ivan 2348 *ok spardhe ther hwarte viner* (hvarken vänner) *ælla frænder*; St. Rimkr. 43: 2 *the haffua spart*, der likväl *spart*, ehuru med full verbal-kraft, kan vara neutr. af adj. *spar*, fordom ofta framträdande i sammansättningen *ospar* (*ospard*), Isl. *óspar*. Vi säga visserligen nu, i vissa fall, *sparar*, *sparade*, *sparad*, *sparat*; men i tal vanligen *spar*

* Man talar och skrifer *kyler*, *skylar*, *förmåler*; deremot *gal*, *mal*, *stjål*, som äro starka. Om *skall* och *vill* är förut ordadt.

** Äfven Harpestreng har 81 (genom missteckning står LXI) *thol han*.

(icke ens i skrift *sparer*, men väl *lärer*, *hörer* m. fl.), äfven skrift oftast *ospar*, *hopspard*, ofta *sparde*. Bøjningen efter 4 konjug. tyckes vara i Svenskan helt ung. GRIMM är villrådig, om han till sin fingerade Mös. Göt. formel *spairan*, *spar*, *sperun*, *spaurans*, skall hänföra F. Hög-T. adj. *spar* (*parcus*), Isl. verbet *spara* (II. 57). Man har emellertid i vårt *spar* äfven en verbal-form, med bemärkelsen af presens, men kanske från början impf., såsom flere andra.

sova (jfr. s. 149).

liggia (jfr. s. 150).

þiggia (jfr. s. 154).

væggha (jfr. s. 154).

fræggha (jfr. s. 154).

vraka, *vræka* (s. 152).

stjala, *stiæla* (s. 153).

nima (s. 153).

koma, *kuma* (s. 154).

bæra (s. 156).

skæra (s. 156).

gila, *gæta* (s. 158).

seia, *sea*, *se* (s. 160).

haita, *heta* (s. 163).

leka (s. 164).

falla (s. 164).

halda (s. 164).

fanga (s. 126, 167).

ganga (s. 127, 167).

na (s. 128, 167).

sa (s. 128, 167).

roa (s. 122, 167).

groa (s. 123, 167).

snoa (s. 123, 167).

troa (s. 124, 167).

sværia (s. 167).

draggha (s. 169) afvikande genom den i detta verb vanliga uteslutningen af *-g* i impf. sing.

haukva, *hugga* (s. 171).

laupa, *løpa* (s. 172).

standa (s. 133, 175).

fla (s. 130, 175).

sla (s. 131, 175).

þva (s. 135, 175).

boa (s. 121, 175).

flyia (s. 125, 175).

læia, lea (s. 118, 176).

döia, döa, dögha (s. 135, 176).

singa, siunga (s. 182).

stinga (s. 185).

sinka, siunka (s. 188).

valda (s. 196).

varþa, værþa (s. 205).

brigþa (s. 211).

þigia (s. 216).

skriva (s. 222).

þykkia (s. 73).

sökia (s. 74).

yrkia (s. 79).

kirva, karva, gierva, göra (s. 95—97).

byria (s. 82).

liva (lefva) träffar man böjdt efter 2 konjug. i pres. och impf., men i neutr. af part. preter. efter 4 konjug. Liksom Isl. har *lifa, lifða, lifat* (så tidigt som i Homil. 74: 4), har Forn-Sv. *liva, lifþr*, Bonavent. 209 *lifwat*, Patr. S. s. 5 *lifuat*, Gust. Is Bib. Hes. 7: 27 *leffuat*.

bær, bör (s. 97—99).

Nya Anomalier.

kunna (jfr. s. 268).

tör, torde (s. 95, 269), ofullständigt hjälpverb.

töras (s. 95, 269), *törs* (icke *töres*), *tordes, torts*.

skola (s. 269).

må (s. 274), såsom hjälpverb.

veta (s. 277).

vetta (s. 278).

duga (s. 279).

vilja (s. 280).

vara (s. 155, 253, 283).

tåla (s. 285), endast genom sitt alltid enstafviga presens sing. indik. afvikande.

spara (s. 285); afvikande likaledes blott i presens sing. indik., när det följer 2 konjug.; annars icke.

gifva, *ge* (s. 149, 253).

bedja (s. 150, 253).

qväda (s. 150, 253).

dräpa (s. 154, 253).

förgäta (s. 159, 253).

gitta (s. 158, 253).

ligga (s. 150, 254).

komma (s. 154, 254).

sofva (s. 149, 254).

heta (s. 163, 254).

le (s. 118, 176, 254).

se (s. 118, 160, 254).

få (s. 126, 167, 254). Jfr. *vederfås* (s. 127, 255).

gå (s. 127, 167, 254).

slå (s. 131, 175, 254).

stå (s. 133, 175, 254).

två (s. 135, 175, 254).

dv (s. 135, 176, 254).

fara (s. 167, 251), *gala* (s. 172, 252), *mala* (s. 172, 252),

stjåla (s. 153, 256), *båra* (s. 156, 256), *skåra* (s. 156, 256), afvika genom sitt stådse enstafviga presens sing.

indik.

sitta (s. 159, 256) endast i undantagna fall frånträdande den nu för detta verb fastställda ordning.

taga (s. 169, 251), *draga* (s. 169, 252), *blifva* (s. 222, 251), ega ingen annan afvikelse, än förkortning i infin. och presens indik., när denna frihet begagnas.

tiga (s. 246, 251) är regelbundet, utom i part. preter. och supin., när dessa tagas ur 1 konjug., hvilket är det vanliga.

skjuta (s. 224, 252), *gjuta* (s. 224, 252), *bjuda* (s. 228, 252), *sjunga* (s. 182, 252) *sjunka* (s. 188, 252), gå regelrätt, utom i de fall då *j* blir uti impf., part. preter. och supin. uteslutet.

ryta (s. 225, 256).

- bryta* (s. 225, 256).
flyta (s. 225, 256).
knyta (s. 226, 256).
snyta (s. 226, 256).
tryta, förtryta (s. 227, 256).
skryta (s. 227, 256).
flyga (s. 230, 256).
smyga (s. 231, 256).
dyka (s. 234, 256).
ryka (s. 234, 256).
rycka (s. 187, 256).
stryka (s. 233, 257).
nypa (s. 234, 257).
drypa (s. 234, 257).
krypa (s. 235, 257).
nysa (s. 236, 257).
fnysa (s. 236, 257).
frysa (s. 237, 257).
klyfva (s. 238, 257).
krympa (s. 202, 257).
skrympa (s. 203, 257).
varda (s. 205, 257).
svärja (s. 167, 257).
löpa (s. 172, 257).
klinga (s. 183, 258).
tvinga (s. 186, 258).
berga (s. 207, 258).
gälda (s. 196, 258).

yra och *syra*, när de följa 2 konjug., kunna, liksom måhända *styra*, så vida räknas till anomala, att presens sing. indik. är *yr, syr, styr* (icke *yrer, syrer*; men någon gång *styrer*; dock ej så ofta som t. ex. *hyrer*). Huruvida detta kan grunda sig på en fordom tillvarande vokal-förvandling i impf., eller allenast härleder sig från den rådande benägenheten att utelemna person-tecknet efter *r*, för lättheten i uttal, kan, med nu tillgängliga källor, icke afgöras, hvad de 2 förstnämnda vidkommer; men fordom skrefs *styrer*, t. ex. Homil. 98: 2, Kg. Styr. I. 19. Det i Agrip s. 380

- synliga *sturpi* kan ensamt ingenting betyda; Cod. Bur. har s. 210 *styrpe*.
- begära* (s. 58) har nu i presens nästan alltid *begar* (ej *begärer*); men går för öfrigt regelrätt efter 2 konjug.
- hafva* (s. 77).
- lefva* (s. 287), *lefver*, *lefde*, *levvad* (i *utlevvad*, *genomlevvad*, *belevvad*, urbanus; men *belefvenhet*), *levvat*, sällan *left*. Angående det nu mest aflagda *belefva* (öfverenskomma) se s. 53.
- svedja* (jfr. s. 80, 85, 93—95) *sveder*, *svedde*, *svedd*, *svedt*; dock går detta verb oftare efter 4 konjug. (jfr. Vacklande verb). Det till bemärkelsen mera vidsträckta *sveda* går stadigt efter 2 konjug., och sammanfaller till formen med *svedja* efter samma konjug., med undantag af infin., pl. af presens indik. och part. pres. (jfr. s. 214).
- gludja* (s. 83, 85, 90, 93—95), *glüder* (hellre än *glüdjer*), *gladde*, *gladt*; äfven *glüda*, någon gång *glädde*, *glüdt*.
- stüdja* (s. 83, 85, 90, 93—95), *stüder* (hellre än *stüdjer*), *stadde*, *stadd*, *stadt*; hvardagligt också *stüda*, *stüdde*, *stüdt*, sällan *stüdd*.
- rüdja* (s. 78, 88, 94), *rüdjer*, *rüjde*, *rüjd*, *rüjt*. Likaså *bort-rüdja*, *undanrüdja* m. fl. sammansättningar.
- stödja* (s. 80, 85, 93—95); *stöder* (hellre än *stödjer*), *stödde*, *stödd*, *stödt*; äfven *stöda*.
- sälja* (s. 84, 85, 93), *säljer*, *sälde*, *säld*, *sält*.
- välja* (s. 83, 84, 93), *väljer*, *valde*, *vald*, *vält*.
- skilja* (s. 83, 86, 93), *skiljer*, *skilde*, *skild*, *skilt* (bättre än *skiljde*, *skiljd*, *skiljt*).
- dväljas* (s. 83, 85, 93) *dväljes*, *dvaldes*, *dvalts* (oftare än *dväljdes*, *dväljts*).
- qvälja* (s. 83, 84, 93), *qväljer*, *qualde*, *qvald*, *qvalt*, uti immateriell mening; *qvälde* eller *qväljde* o. s. v., uti materiell.
- dölja* (s. 83, 84, 93), *döljer*, *dolde*, *dold*, *dolt* (bättre än *döljde* o. s. v.).
- tämja* (s. 83, 85, 93—95), *tümer* eller *tämjer*, *tamde* eller *tämde*, *tamd* eller *tämd*, *tamt* eller *tämt*. Formerna med *a* ega ännu i skrift företräde.
- sämjas* (s. 79, 85, 93—95), *säms* eller *sämjes*, *sämdes*, *sämts* (sällan *samdes*, *samts*).
- vämjas* (s. 58, 85, 93—95), *vämjes*, *vämdes*, *vämts*.

- vänja* (s. 83, 85, 93—95), *vänjer*, *vande*, *vand*, *vant*; hvardagligt äfven *väna*, *väner*, *vände*, *vänd*, *vänt*.
- smörja* (s. 83, 86, 93—95), *smörjer*, *smorde*, *smord*, *smort*;
i vissa fall undantagsvis *smörjde* o. s. v.
- spörja* (s. 83, 86, 93—95), *spörjer* (sällan *spür*, men *spörs* eller *spörjes*), *sporde* (bättre än *spörjde*), *spord*, *sport*.
- böra* (s. 97—99), *bör* (icke *börer*), *borde*, *bort*.
- göra* (s. 95—97), *gör* (icke *görer*), *gjorde*, *gjord*, *gjort*.
- säga* (s. 83—84, 95), *säger*, *sade*, *sagd*, *sagt*.
- lägga* (s. 83—84, 95), *lägger*, *lade*, *lagd*, *lagt*.
- sätta* (s. 84, 95), *sätter*, *satte*, *satt*, *satt*.
- kräfva* (s. 83, 85, 95), *kräfver*, *krafde*, *krafd*, *kraft* (oftare regelbundet *kräfde* o. s. v.).
- bringa* (från Tyskan), *bringar*, *bragte*, *bragt*; äfven regelbundet efter 4 konjug. (jfr. Vacklande verb).
- idas* (s. 74, 117), *ides* eller *ids* (uttalas vanligen *iss*), *iddes*, *idits* eller *idts*.
- rädas* (s. 74), *rüdes*, *rüddes*, *rüdits*.
- ledas* eller *leds* (s. 117; Isl. *leiðaz*), *ledes* eller *leds*, *leddes*, *ledts*.
- lätas* eller *läts*, *läts*, *läddes*, *läts*. Detta verb (jfr. s. 117, 162) tillhörer hvardags-språket.
- lyss* (s. 117, 229), *lyss*, *lyddes*, *lydts*. Det gamla *lydas* är reflexif af *lyda* (Isl. *hlýða*), höra, hörsamma.

Vacklande verb.

Hvad härmed förstås, är förut (jfr. s. 265) antydt. För att underlätta öfversigten, må antalet af de ifrågavarande verben fördelas efter konjugationerna, under inskränkning till de ord, som för närvarande ega en osäker böjning.

a) Vacklande mellan 1 och 2 konjug.

låda vid, oftare *vidlåda*. Isl. *loða* följer 2 konjug. S. Birg. Up. 4: 41 *ey skal limit tilludha stenomen* (stenarne); ÖGL. *luða* (3 pl. pres. indik.); Cod. Bildst. s. 54 *lodde widh karit* (kärlet); S. Birg. Up. 6: 35 *tilluddin* (vidlådde, 3 pl. impf. konjunkt.); Gust. Is Bibel *lodher*, *lodde*, Job' 34: 7 *lodhet*, Carl XII:s *lådat*. Nu böjes stundom efter 1 konjug., ofta-

och rättare efter 2:a, men gemenligen med supin. *vidlådit*, hvilket, såsom man ser, icke är utan auktoritet.

flöda; Isl. *flœða*, efter 2 konjug. Af samma flexion är, i S. Birg. Up. 4: 13, *owerflödde*; äfvensom det ej sällan nu begagnade *flöder öfver*. Likväl heter det *öfverflödar*, och i det hela kan detta verb anses ha öfvergått till 1 konjug.

svedja (jfr. s. 290).

städja (jfr. s. 290).

öfverväga (öfvertänka) blir af en och annan böjdt efter 4 konjug.; sannolikt till åtskilnad från *öfverväga* (väga öfver, öfvergå i vigt). Det är dock samma verb, hvarföre det Isl. *yfirvega*, i förra meningen, går starkt, liksom det enkla *vega*. Härmed i samdrägt är t. ex. *ofwer wegit*, i Riksens Råds Stadga af år 1494, § 7 (se de af HADORPH vid Bjärköa Rätten fogade Stadgar); de yngre formerna *öfvervägad*, *öfvervägat*, finnas hos LIND. Sedan *väga* antagit 2 konjug:s typ, böra äfven dess sammansättningar följa densamma.

skygga (gifva skygd; jfr. *skugga*, förut *skuggi*, umbra) följer vanligen, lika med Isl. *skyggia* (Kongespeilet s. 48 *skyggva*), 2 konjug. (jfr. Gust. I:s Bib. Luc. 9: 34 *kringskygde*); men *skygga* (visa sig skygg, draga sig tillbaka af skygghet) ömsom 1 och 2 konjug.. Alldeles afgjort är väl icke, om det senare verbet är detsamma som det förra, eller en yngre daning af adj. *skygg* (jfr. 3 konjug. *sky*); från samma rot har det väl ändå uppvuxit (jfr. Fr. *ombrageux*).

sleka blef förr, liksom Isl. *sleikia* eller *slekia* (jfr. Frumpart. s. 139), böjdt efter 2 konjug. (jfr. Gust. I:s Bib. Luc. 16: 24 *sleekte*), och blir det ännu som oftast; ehuru det är mindre i bruk än *slicka*, efter 1 konjug. (jfr. Isl. *slikia*, *polire*).

smeka går oftast, och troligen rättast, efter 2 konjug. Förmodligen är det samma ord som Isl. reflexivet *smeikaz* (bli glatt, bli rädd), med samma böjning.

fika. BJÖRN HALDORSEN upptager Isl. *fika* (skynda sig) under 1 konjug.; men *fykiaz* (eftersträfva) under 2:a; Edda Sæm. s. 125 v. 34 har *fikiaz* (eftersträfva). I bemärkelsen: bruka, odla,* förekommer *fikia* i ett par landskapslagar; t. ex.

* Begrepps-följden tyckes vara: sträfva, arbeta, bearbeta, odla.

Upl. L. V. B. 20: 3 *annærs* (annans) *almæning faræ* (öfverfara med plog?) *ællr fikie*; *farr ællr fikir*; Westm. L. I. B. B. 24 *farith oc fikt*. Denna flexion, ännu den mest begagnade, låter lättast förlika sig med det gamla subst. *fikt* (fikande) och det från fordom kvarstående, adjektift använda *fiken*.

bråka är sannolikt i grunden detsamma som Isl. *breka* (gny efter, enträget begära); men detta finnes upptaget under 4 konjug. I Cod. Bildst. s. 213 läses *nöteno hörör at röta* (nötet tillhör att råma) *ok fareno at brækia*; 534 *faar brekto*. Flexionen i senare århundraden 2 konjug:s, är ock i våra dagar den mest värderade.

öka (jfr. s. 170). För närvarande tyckes man för detta verb företrädesvis välja 1 konjug., synnerligast i presens; och väl vore, om, genom denna böjnings allmänna godkännande, det långvariga vacklandet en gång kunde upphöra.

välla (jfr. s. 196) håller sig i folkspråket merendels till 2 konjug.; men i skrift har denna, på senare tider, fått gifva vika för den 1:a.

tillvälla, en yngre bildning med öfvergångs-ljud från *valda*, står härigenom i ett närmare förhållande till 2 konjug.; hvilket dock ej kunnat afvända en allt mer afgjord rigtning åt 1 konjug.

syna (jfr. s. 103).

unna (jfr. s. 267) och *förunna* blifva i tal ofta böjda efter 2 konjug., men i skrift gemenligen efter 1:a, hvilken lärer kunna antagas såsom normal för tillfället.

skira. Isl. *skira* (göra klar, rena, döpa) går efter 2 konjug. ÖGL. Kr. B. 24: 1 *skira* (rena) *kirkiu garfin*; i 1607 års uppl. *oskirder* (oskärad). Ur samma rot utgånet, om än icke samma ord, är sannolikt *skiera*, *skæra**; t. ex. Upl. L. Kk. B. 22: 1 *skiera* (rena); 15: 7 *þa han kirkiu skierir*; Vestm. L. II. Kg. B. 6: 1 *at fælla han* (honom) *ællær skæra* (förklara oskyldig); ÖGL. Kr. B. 24: 1 (i en

* Vanlig brytning af *i* till *iæ* lärer icke här förekomma; att döma af Isl. *skira*, med *i* (icke *iæ*). Äfven Isl. har både *skir* och *skær* (clarus); kanske står *æ* för *ei* (liksom *æ*, *semper*, för *ei* uti äldsta språket). då *skær*, för *skeir*, blefve vaxel-ljud af *skir*. Jfr. annars *sighia* och *sæghia*, Isl. *skríkia* och *skrækia* (skrika) m. fl.

gammal hdskr.) *oskærdher*. Nu är *skira* vacklande till sin böjning: det heter vanligen *skirdt smör*; men både att man *skir* och *skirar ägg*. Det enkla *skära* (rena) är ej mer i bruk; men väl *oskära* (orena, vanhelga), som städse följer 4 konjug.

spara (jfr. s. 285).

yra. I Svea dialekter göres, hvad flexionen beträffar, oftast skilnad mellan *yra* (furere) och *yra* (venti turbine jactari). I den förra bemärkelsen böjes efter 4 konjug., i den senare efter 2:a; t. ex. *han yrade under febern*; men *det yr, yrde, har yrt* (om snö, sand o. s. v.). Hos skriftställare ser man väl 4 konjug. stundom använd i den senare meningen, men icke 2 konjug. i den förra. Möjligtvis kan det ena motsvara Isl. *œra* eller *æra* (in furorem agere; jfr. *œr, ær*, furens, Svenska dialekternas *ör, yr*), *œrði*; det andra Isl. *yria* (pluere, micare), *yrði* eller *yriaði*. Men båda synas böra återföras till samma rot.

syra. Isl. *sýra* (göra sur) har 2 konjug:s former. I vårt nuvarande språk går det transit. *syra* (göra sur) efter 4 konjug.; derföre alltid *syradt bröd, kolsyrad, svafvelsyrad*; men det intransit. *syra* (vara sur) vanligen efter 2:a; t. ex. *det står och syr* (jfr. s. 289).

slösa, förmodligen det Isl. *slysa* eller *slisa* (damnum inferre) efter 4 konjug., förekommer icke i gamla handskrifter. Man böjer nu helst efter 4 konjug.

tjusa (jfr. s. 236) gick tidigare efter 2 än 4 konjug.; och den äldre formen är ännu den mera omtyckta.

tillvita (jfr. s. 220) är nära att stadga sig efter 4 konjug:s lagar, ehuru för detta ord visserligen de senast stiftade.

böta och *höta*, rätteligen tillhörande 2 konjug., söker man draga under 4:a.

yfva sig, yfvas. Isl. *yfa* (upprifva, uppreta), *yfaz* (upphetsas, förtörnas), följer 2 konjug., såsom ock är jemförelsevis oftast fallet med det Svenska verbet.

gläfsa böjer man oftare efter 2 än 4 konjug., och alltid heter det *lösgläfst* (som lätt gläfsar ur sig, talträngd). Isl. *glepsa* (dentibus arripere) lyder under 4 konjug.

frälsa är det Isl. *friälsa, frelsa* (det senare redan i Homil.

400:4), hvilket, åtminstone i den senare formen, * är i gamla språket sväfvande; t. ex. Homil. 4: 4 *abraham gat fræsta frændr sina*; men Sturleson I. 256 *frælsat*. Sammaledes i Forn-Svenskan, t. ex. Södm. L. Kp. B. 3 pr. *frælsafe*, VGL. IV. 14: 11 *frælsæçhi*, S. Birg. Up. 4: 16 *frælsadh*; men Cod. Bur. s. 76 *frælst*; Bonavent. s. 194 *frælst*; i Biblarne råkar man båda flexionerna, liksom hos våra samtida. Dock har 2 konjug. nu öfvervigt, och imperat. är nästan alltid *fräls*.

vulta (jfr. s. 200).

sqvimpa (jfr. s. 203).

rynka (jfr. s. 188) har i presens gemenligen *rynker*, men i part. *rynkad*; impf. är nästan lika vanligt efter 1 och 2 konjug. I Wadst. Kl. R. s. 58 läses: *hwilkin mantol (mantel) ey skal wara wtantil rynker*.

skrynka (jfr. s. 189) blir behandladt på samma sätt som *rynka*.

glänta, som i hufvudstaden oftast har 1 konjug:s former, har i landsorten merendels den 2:as, hvilka jemväl tillhöra det troligen från detta verb assimilerade dialektiska *glätta* (*glänta*), i andra munarter *glötta* (jfr. Isl. *glytta*, *glimta*).

förvärfva (jfr. s. 210) går kanske oftast efter 2 konjug., såsom i gamla tider.

rista, Isl. *rista*, skära (jfr. s. 223) är att skilja från *rista*, Isl. *hrista*, skaka. Det senare nyttjas mest i folkspråket, och går, liksom fordom, efter 2 konjug. (jfr. s. 73, 74).

knysta (jfr. dial. *kny*, *gny*) låter, böjdt efter 2 konjug., mera fornartadt.

krysta. Gamla Ordsp. 428 *thz skiin utan hwar innan kryster* (det synes utantill hvar innantill trycker); Med. Bib. s. 235 *kriste mostin* (kramade musten); Patr. S. s. 22 *diæfla krysto* (djeflar tryckte); Gamla Ordsp. 209 *thæn fughil ær rath krysther* (är snart kramad) *som i handom haffs*; Sv. Folkv. I. 195 *vi äre af hunger så kryste* (betryckte). Man kan vara tvehogsen, att här se samma ord som Isl. *krista* (pipa), *hrista* (skaka) eller *þrista* (trycka). Det si-

* GRIMM sammanställer Isl. *friðls* (fri, frälse), A. Sax. *freols*, med F. Högt. *fri-hals* (homo liber, collum liberum), och anser Isl. *friðlsa* stå för *fri-halsa* (Gram. II. 333, 406, 630).

sta står närmast till betydelsen, fjernast till bildningen, Alla gå efter 2 konjug.

lyfta, mista, fästa äro förut skärskådade (s. 74—76). För dem gäller, i det rena fornspråket, 2 konjug. utan undantag, och exempel äro till öfverlopps. Äfven i senare tidskiften förblef denna böjning länge oantastad, uti arbeten af en mera bestämdt Svensk pregel. En sällsamhet är derföre, i ett sådant verk som 1734 års Lag, det der i R. B. 11: 7 undantagsvis förekommande *fästad*; hvaremot *fäst, utfäst* och dyl. läsas på oräkneliga ställen i samma lagverk. — Det bör nämnas, att den gamla formen för *lyfta* var, liksom uti Isl., *lypta*; t. ex. Cod. Bur. s. 57 *lypte*, Ivan 4833 *lypto* (3 pl.); men i Gust. I:s Bib. Dan. 10: 5 *vplyffte*.

häda, skada, skifta m. fl., hvilka, ehuru numera i allmänhet lydande under 1 konjug., icke dess mindre ega, sedan gammalt, en och annan lemning af 2 konjug., äro förut afhandlade (jfr. s. 100—111).

tala, spela, mana, visa m. fl., som allt framgent rätteligen tillhöra 1 konjug., men i vissa verbal-former kunna öfvergå till 2:a, äro upptagna under 1 konjug. (jfr. s. 59—64).

bringa (jfr. s. 59), då det från Tyskan öfverflyttades, medförde sin gamla anomali (redan i Mös. Göt. har *briggan*, d. v. s. *bringan*, impf. *brahta* o. s. v.), ännu fortfarande i *bragte, bragt*, hvilka uti det enkla ordet, samt i *an-, in-, fram-, tillbringa* m. fl. brukas jemte *bringade, bringad, bringat*, nya former, som företrädesvis begagnas i *bibringa*, men sällan i *tillvägabringa*. Utan undantag säges *uppbragt* (vred); men helst *uppbringade* o. s. v., om fartyg, som af främmande magt borttagas i krigstider. Presens är i alla händelser *bringar*, imperat. *bringa*. Föga rationellt är likväl, att göra den ena sammansättningen regelbunden, den andra icke. Antingen borde man, med förfäderne till efterdöme, alltid säga *bringar, bragte, bragt*; eller ock alltid *bringar, bringade, bringad, bringat*; i senare fallet med bibehållande af det liksom adjektiva *uppbragt*, hvilket saknar alla motsvarande verbal-former af samma betydelse. Emellertid synes det förra alternativet vara att föredraga.

GRIMMS förutnämnde hypotes (se här frammanför s. 285), i fråga om Isl. *spara, vara* (cavere), *þola, vaka, lifa* (vive-

re) *trúa*, *meina* och likartade, må till äfventyrs ega något stöd af vissa för Isl. egna språk-förhållanden. Men dessa, hufvudsakligen öfvergångs-ljud i presens indik., förekomma ej i Svenskan, der vacklandet mellan 1 och 2 konjugationen länge visat sig helt enkelt såsom ett uttryck af den alltmer kringgripande böjelsen, å ena sidan, att utvexla 2 konjug. mot 1:a; å andra sidan, att efter vissa konsonanter utstöta det afledda *a* (jfr. s. 59—62, och s. 302). Då dessutom F. Sv. har *þolt* (i st. f. Isl. *þolat*), men *spar*, *þol*, *þolinn*, *troin* (jfr. s. 124), äfvensom *vak*, *vakin* (jfr. s. 170), kunna vara starka former, gifver icke vårt modersmål någon särskild anledning att förutsätta en forntida svag böjning, af annan art än de hittills kända.

b) *Vacklande mellan 1 och 4 konjug.*

simma (jfr. s. 201, 256).

lita (s. 219, 251).

sluta (s. 228, 253).

klinga (s. 183, 258), *tvinga* (s. 186, 258); båda dock med pres. indik. alltid ur 1 konjug. (jfr. s. 59).

vaka (s. 170, 252) tillhörer 1 konjug. i allt, utom *vak upp* och *vaken*; *berga* (s. 207, 258) och *gälda* (s. 196, 258) i allt, utom de någon gång använda partic. *burgen* och *gulden*; men *sitta* tillhörer henne i intet, utom det af somlige använda supin. *setat*, hvilket gerna kan uppoftas, då det lika litet är behöfligt, som det har stöd af gammal häfd eller allmännare bruk under något tidevarf (jfr. s. 159, 256).

villfara (s. 45, noten, och s. 54).

köpslaga, regelbundet efter 1 konjug., blir allt mer ersatt af *köpslå* (jfr. s. 132).

c) *Vacklande mellan 1, 2 och 4 konjug.*

sluka (233, 252) och *dyka* (s. 234, 256) äro de enda hit hörande. Sedan den starka flexionen ej mera lærer kunna göras till den allmänna, blefve en vinst för språkets stadga, om man bestämde sig för endera af de svaga; och då 1 konjug. ej plägar låta afvisa sig, der hon en gång in-trängt, vore måhända rådligast, att så godt först som sist lemna henne en plats, den hon ändå omsider intager.

d) *Vacklande mellan 2 och 3 konjug.*

rå, klå, trä m. fl., förkortningar af *råda, klåda, träda* (jfr. s. 146, 140), tillhöra mera framtiden än samtiden, och blifva derföre här blott antydda. I tredje Boken, under rubriken »Förkortning», komma vi till dem åter.

e) *Vacklande mellan 2 och 4 konjug.*

smida (s. 243, 250) står knappt mera inom 4 konjug:s gräns. *strida* (s. 245, 254) och *sprida* (s. 244, 254) äro, i hänseende till äktheten af sin starka bildning, blottställda för hvarjehanda tvifvelsmål; och när härtill kommer, att denna står så att säga obegagnad i part. preter., är föga dermed vunnet, att man genom denna flexions vexling med den svaga underhåller det osäkra tillståndet.

hvina (s. 248, 254) och *skina* (s. 248, 254) vackla egentligen blott i supin.; impf. *hvinte* vill man icke godkänna; *skinte* läses icke, och höres sällan. Den starka formen borde då kunna i sin helhet upprätthållas.

lita (s. 249, 254).

läsa (s. 157, 254).

väga (s. 154, 252).

vråka (s. 152, 252).

gala (s. 172, 252).

mala (s. 172, 252).

häfva (s. 173, 252).

gräfva (s. 173, 252).

begräfva (s. 173, 252) har i part. preter. och supin. endast stark böjning. Man borde då kunna vänta det mindre brukliga svaga impf:s aflägsnande.

skafva (s. 173, 252).

dräpa s. 154, 253).

heta (s. 163, 254) har nära nog förlorat återstoden af sin starka flexion, och är för öfrigt anomalt.

trifvas (s. 71, 223, 254).

rücker (s. 191, 255) har blott i det mera folkartade hvardagstalet någon stark form; annars är böjningen regelbunden efter 2 konjug.

klücka (s. 193, 255), impersonalt.

- smälla* (s. 195, 255), uti intransit. mening, kan böjas regelrätt efter 2 konjug., och är blott uti impf. vacklande.
- svälja* (s. 198, 255) följer nästan uteslutande 2 konjug.
- hjelpa* (s. 198, 255) och *stjelpa* (s. 199, 255), som ha svårighet vid att emotstå 2 konjug:s påtryckning, kunna bäst skydda den starka flexionen, när de användas intransitift; t. ex. *det halp icke; han stalp.* För det transit. *stjelpa* är väl också stark böjning icke ursprunglig.
- smälta* (s. 200, 255) är nu i det närmaste blott 2 konjug. tillhörigt.
- svälta* (s. 200, 255), hvars starka former ännu äro i full verksamhet, bör få hafva dem åtskilda från det svaga transit. verbets.
- skälfva* (s. 201, 256).
- sqvätta* (s. 204, 256) är knappt mera vacklande i impf., och kan då anses hafva öfvergått till 2 konjug.
- hänga* (s. 165, 256).
- växa* (s. 174, 256).
- smyga* (s. 231, 256) har, såsom intransit., sin starka böjning i behåll; hvarföre denna bör, liksom i *svälta*, få fortleva, i jembredd med den svaga, som tillhör det transit. verbet, men rätteligen detta allenast.
- ryka* (s. 231, 256), *rök*, *rykit*, — en böjning, som endast i supin. är något afvikande från den gamla, tyckes, fastän föga understödd af hufvudstads-dialekten, kunna återställas i sina forna rättigheter.
- rycka* (s. 188, 256), ehuru med ett i hvardagstal ganska flitigt användt impf. *röck*, lærer dock, emot ett långvarigt bruk i skrift, icke kunna i sin starka flexion befordras till anseende; och bör det kanhända ej heller, enär de starka formernas organiska egenskap kan sättas i fråga.
- nypa* (s. 234, 257).
- drypa* (s. 234, 257) är i samma ställning som *smyga* m. fl.
- nysa* (s. 236, 257) lyder numera under 4 konjug. mest genom impf. *nös*, hvilket ej gerna utbytes mot *nyste*. Supin. *nysit* är dock ej lika obrukligt som *nusit*.
- fnysa* (s. 236, 257) står mera på utgång ur den starka klassen; men skulle måhända stadna derinom, i fall *nysa*

kunde densamma förbehållas; och detta så mycket hellre som *frysa*, med samma vokal och slut-konsonant, står i sin fornskrud obesväradt. Det ena ordet kan stödjå det andra, liksom bringa det på fall.

krympa (s. 202, 257), *skrympa* (s. 203, 257).

f) *Vacklande mellan 3 och 4 konjug.*

be, ge, bli, ta, dra tillhöra i vissa delar 3 konjug., i andra 4:e; intet af dem går fullständigt efter någöndera, men alla kunna i den fulla formen *bedja* (s. 150, 253), *gifva* (s. 149, 253), *blifva* (s. 222, 254), *taga* (s. 169, 254), *draga* (s. 169, 252), böjas efter 4:e allt igenom. Sannolikt komma dessa ord att, på samma sätt som de nästföljande, en gång bli stående anomalier, med blandade starka och svaga former, de senare tagna ur 3 konjug. Dock är intet skäl, att gå tiden i förväg.

få (s. 126, 254), *vederfås* (s. 127, 255), *stå* (s. 133, 254), *två* (s. 135, 254), äro på en gång anomala och vacklande.

Ett eller annat verb skulle visst kunna ytterligare uppföras bland de vacklandes antal; men till undvikande af för stor vidlyftighet äro sådana uteslutna, för hvilka man ej kan åberopa ett allmännare bruk eller en utmärkt författares vitsord.

Svårigheten, att vidmagthålla de starka verben, har på flere ställen i denna afhandling varit föremål för betraktelse. Att söka återförvärfva dem aktning, är allt hvad tills vidare kan göras. Men detta ändamål blir motarbetadt, om man, med tillhjälp af en blott yttre likformighet, förlänar stark böjning åt verb, som aldrig haft en sådan, och derigenom kastar ett sken af tvetydighet öfver dem, som egt denna form sedan urminnes tider, både i vårt språk och de dermed befryndade. De nyare tungomålens bildsamhet ligger åt ett annat håll; och man skall blott qväfva eller förrycka den, om man, i strid med tidens öfriga syften och riktningar, söker bilda i det gamlas anda, der föryngrings-

kraften är för länge sedan uttömd. Den starka flexionen, en uråldrig skapelse af vaxel-ljuden, är icke någon enstaka företeelse inom verbal-området: hon sammanflätar sig med hela språkbildningen på ett sätt, som vi väl kunna på analytisk väg efterspana, men icke med kall beräkning efterlikna.

T i l l ä g g.

- s. 48 *domna, dufna*; Cod. Bur. s. 144 *þa dumnaþo þera arma* (då domnade deras armar); Cod. Bildst. s. 446 *all min dygh* (dygd, förmåga) *dufnadhe*.
- s. 64 *visa*. I Strengleik., der rättskrifningen är Norsk, finner man s. 66 *visti* (visade), 73 *vist* (visat); Cod. Bur. s. 523 *visto* (3 pl.).
- s. 121 *bo*; Strengleik. s. 32 *biuggi* (impf. sing., lefde med).
- s. 123 *gno* (jfr. s. 167); Cod. Bildst. s. 370 *gnoa*.
- s. 153 *nima*; Med. Bib. s. 171 *nimber stadh* (tar plats, blir stående) *ower armenie landz bergh*; 93 *oc ængin pæpling* (skolgosse) *nome* (= name, impf. konjunkt.) *book*.
- s. 158 *gita*; Med. Bib. s. 156 *oc gatz* (och det behagade) *gudhi wæl*.
- s. 160 *lata*; i en Dansk hdskr., förmodligen från senare delen af 15:de seklet, ser man *grædende oc illee ladende* (se Inledn. till Ivan s. CXIV), hvilket uttryck, i förening med det nu dial. Dan. *lade*, låter förmoda, att förevarande verb äfven i gammal Dan. haft den hos oss gällande dubbel-bet. mening.
- s. 163 *raþa*; Med. Bib. s. 235 *raadha dröma* (tyda drömmar); *Josep raadher hans dröm*; 237 *hurw han rædh* (tydde) *sannelika thera dröma*; 235 *raadhit drömin*.
- s. 170 *auka*; Med. Bib. s. 184 *at hon war öken mz sins herra barne*.
- s. 186 *springa*; Cod. Bildst. s. 473 *saltit sprang wm brandana* (kring bränderna); *stokrin sprak* (stocken sprack), 542 *sprak drakin*.
- s. 191 *drikka*; Cod. Bur. s. 523 *drænkia* (dränka).
- s. 196 *valda*; Strengleik. s. 8 *oc vollde þui uro astar hænnar* (och hennes kärleks-oro vållade det); *at ast vollde huarotveggia hanom oc hænni* (att kärlek öfvervåldigade både honom och henne); Med. Bib. s. 264 *the wolto* (vållade).
- s. 198 *svælgia*; Cod. Bildst. 369 *swælgia*; 542 *swolghin*.
- s. 207 *biargha*; Cod. Bildst. s. 456 *tha wardhær thin sæl burghin* (räddad); 359 *sæl ok borghin*.
- s. 211 *þriska*; Cod. Bildst. s. 426 *ey komber hwetit j bondans binga* (binge, sädes-lår) *vtan thz wardher för* (förut) *thryskit*.

- s. 224 *skiuta*; Cod. Bildst. s. 462 *huru han skutis* (impf. konjunkt., skulle skjutas). Bland hit hörande ord är det gamla *skut* eller *skot* (skott, skjutande, sammanskott), Isl. *skot*, hvilket plägar bli förvekladt med det derifrån formelt skiljaktiga, ehuru från samma rot utgångna *sköti* (Isl. *skeyti*, pil); t. ex. Cod. Bildst. s. 462 *jæmsköt* (strax) *kom eth sköte widh kesarans vgha*; *skötin* (pilarne) *drifw hwarn wegh* (på alla sidor) *wm kringh han*; Hels. L. Æ. B. 14: 2 III *tylter skötæ* (3 tolfter, dussin pilar). Inre härleder *skiuta* från *skiuva* (se här förut s. 238), hvartill likväl ingen anledning synes vara, då båda visa sig, icke blott i Forn-Svenskan, men äfven i flere Forn-Tyska språk, såsom sjelfständiga rötter, hvardera med sin egen växt-afkomma.
- s. 229 *riufa*. Liksom Isl. adj. *rauð* och det svaga verbet *roðna* stämma med det starka impf. *rauð*, part. preter. *ročenn*, stämma ock adj. *laus* (lös) och det svaga verbet *losna* (lossna) med impf. och part. till ett förgånget Isl. *liösa*, *laus*, *lusom*, *losenn*, hvilket qvarstår i F. Hög-T. *liusan*, Mös. Göt. *fraliusan* (förlora), och kan spanas i våra nyare bildningar *förlora* (jfr. *kiusa*, *kora*), *förlisa* (jfr. Med. Holland. *verliesen*, *verlos*, *verloren*, *verloren*; GRIMM I, uppl. 2, s. 972), *förlust*. Att *lossna* icke, såsom man hos oss i allmänhet förutsätter, kommer af adj. *lös*, utan af en för båda gemensam rot, kan utrönas redan deraf, att det icke heter på Svenska *lösna* (åtminstone i den vanliga meningen), icke på Isl. *lausna*; utan på Isl. *losna*, i gamla Svenska handskrifter *lusna* (se ÖGL. och Södm. L.) eller *losna* (se Upl. L.), Cod. Bur. s. 504 *lusnaþo*; endast undantagsvis, i en helt ung hdskr. af ÖGL:s Kyrko-Balk (från slutet af 15:de århundradet) *lösna*. Deremot innehåller Isl. *leysa* (lösa) regelbundet öfvergångs-ljud från *laus*.
- s. 234 *fuka*; Cod. Bildst. s. 447 *at han fuk fiærran som rökir j wædher*.
- s. 260. Bland de här uppräknade starka verb gifvas några, t. ex. *nima*, *vinda*, *stinga*, hvilka väl med de öfriga starka ega gemensam den etymologiska ställningen till de svaga, men icke en afgjordt, eller ens allmännare intransitif betydelse; fastän ock en sådan kan tänkas t. ex. i *vinda*

- med ögonen; det stinger (vanligare det sticker) i benet o. s. v.
- s. 267 *unna*; Strengleik. s. 32 nu var æinn riddare i þui fylki er (som) længi hafði unnat (älskat) hænni.
- s. 268 *kunna*; Ol. Tryggv. S. i Fornm. S. X. 234 ef vör kinnum (om vi kunna); men uti Isländaren Rugmans afskrift (Kongl. Bibliothekets i Stockholm cod. chart. N:o 13, fol.) af samma handskrift som den i Fornm. S. begagnade, ef vier kunnum.
- s. 269 *þura*. SÄVE har med Mös. Göt. *daursan* (som fins endast i *gadaursan*) sammanstält Gottländska »*törsa* el. *tårsä*, *törs* el. *tåss*, *törsti* el. *tåsstä*, *törst* el. *tåsst*», under förklaring, att »den Gotl. formen sål. står mycket närmare källan, än den Sv., hvilken sista språkanden har oriktigt antagit för ett deponens, dertill föranledd af det radikala *s*, hvarmed pres. utljuder» (Eriks-Visan, Stockholm 1849 s. 47). Det vore onekligen ganska märkligt, om man i *törsa* (*töras*) skulle, hvad det genomgående radikala *s* angår, träffa med Mös. Gös. en sammanstämning, som saknas i öfriga Forn-Tyska språk, i Skandiskt bok-språk allt ifrån Homil., i den gamle mythiske *þor* och i alla genom runor bevarade namn, i hvilka *þor* ingår; och att ändå samdräkten inskränkt sig blott till den konsonantiska utgången, men uteblifvit i konsonant-anslaget och i vokalföljden. Hypotesen synes emellertid nog vågad, synnerligast som en omkastning af ljud och ljudtecken icke är i Forn-Svenskan sällsynt (t. ex. *huls* för *husl*, *löns* för *lösn*, *æfti* för *æfti*, *æft* för *æft*, *silgdu* för *sigldu*, *vænkte* för *vækte*, *væmpti* för *væpnti*), och derförutan en med *törsa* fullkomligt likartad företeelse erbjuder sig i *låtsa*, bildadt af pres. *låts*, eller af inf. *låtas*, hvartill i vanvårdadt tal någon gång brukas *låste* (låddes), *låst* (låts).
- s. 269 *skula*. Utom det vanliga part. preter. *skyldær*, ser man i VGL. I. A. B. 22 *skiuldær*; på motsvarande stället, i ett år 1849 uti Norge funnet duodes-blad, *skvldr*; Upl. L. Æ. B. 7: 3 *skuldæstær*, ÖGL. Æ. 3: 1 *skuldastær*.
- s. 284. Till det Isl. impf. *vissa* har Forn-Svenskan både *vissi* och *visti*.
- s. 285 *spara*; Cod. Bur. s. 544 *sparþos* (3 pl.).

TREDJE BOKEN.

Öfversigt af verbal-böjningen förr och nu.

FÖRSTA KAP.

Inledning.

I det föregående äro *reduplikation* och *vexel-ljud* angifna såsom allmänna kännemärken för de starka verben i Germaniska språk, *aflednings-vokal* och *tempus-tecken* för de svaga; hvilket jemväl för Skandiska tungor har tillämplighet, utom hvad angår reduplikation, som i dem blott kan förutsättas, men ej mera är i verkligheten för handen; hvartill för Skandinav-språken och vissa Tyska (ej Mös. Göt.) ytterligare kommer *återgångs-ljudet*, såsom särskildt afsondrings-tecken inom svaga verb (jfr. i denna skrift s. 4—5, 142—3; GRIMM, Gram. I, uppl. 2, s. 836, 1043). GRIMM antager att, i den egentliga flexionen, *vokalens* bestämmelse är att uttrycka förhållandet af tid och modalitet, *konsonantens* åter person (I. 1043). Mös. Göt. och R. Hög-T., hvilka bland de Germaniska syskonen bäst bevarat ändelser, både vokaler och konsonanter, kunna klarast ådagalägga dessas särskilda ändamål vid böjningen. Också är det synbarligen med hufvudsakligt afseende på dessa språk, som GRIMM uppställt de korta *a*, *i*, *u*, såsom herskande flexions-vokaler i indik.; de långa *ai* (*e*), *ei* (*i*) uti konjunkt. (I. 836, 1047—8). Såsom resultat af den jemförande språk-kritikens allmännare utsträckning har man deremot att uppfatta hans bestämningar i afseende på de nu mer eller mindre bevarade flexions-konsonanterna, neml. i 1 sing. *-m*, 2 sing. *-s* (*r*), 3 sing. *-þ*; 1 pl. *-m* (ursprungligen med ett tillagdt *-s*), 2 pl. *-þ* (förmodligen med påföljande *-s*), 3 pl. *-nd* (I. 835, 1043—7, 1064—4), — kriterier, hvilka sedermera blifvit af honom i någon enskild del modifierade, på

sätt framdeles kommer att närmare utvisas. BOPP, utgående från en allmän öfversigt af det Indo-Europeiska språkfältet, med Sanskrit till yttersta ögonmärke, är i så måtto skiljaktig, att han i vissa fall anser den s. k. flexions-vokalen för klass-vokal (jfr. Vergl. Gram. s. 445, 978 o. s. v.), — en fråga, vigtig för bedömandet af språkens uräldsta skick, men af mindre praktisk betydelse för de Skandiska i deras historiska uppenbarelse; minst för vårt nu lefvande modersmål, hvilket emellertid, med sina afslipade former, ännu förstår genom ändelse-vokalen angifva en modal och temporal skilnad mellan t. ex. *de brinna*, *de brunno*, *de brinne*, *de brunne*. Böjningens konsonantiska beståndsdel erbjuder mera, än den vokaliska, tillfälle till sammanlikning mellan urbeslägtade tungomål, änskönt ej alla gifva lika tydlig bekräftelse på den redan i och för sig ganska antagliga gissning att, i längst framfarna dagar, samma person-konsonant tillhört alla verb i hvart tempus och hvarje finit modus (jfr. GRIMM, Gram. I. 1046, 1061—2; BOPP s. 633). Latinet är i detta afseende synnerligen upplysande; man har t. ex. *legunt*, *legebant*, *legerunt*, *legerant*, *legent*, *legant*, *legerent*, *legerint*, *legissent*, således öfverallt i 3 pl. af aktivet *-nt*; likaledes öfverallt *-t* i 3 sing.; nästan samma endrägt i 2 personen; i 4 personens plural är *-mus* genomgående, och blott dess singular vacklande, t. ex. *lego*, *legebam*, *legi* o. s. v. Forn-Skandiska tungor ega öfverallt för 1 pl. *-m*, för 2 pl. *-þ* (ð, t) i Isl. och F. Nor., *-n* i Svenskan. I de nyare språken har person-konsonanten allt mer bortfallit (undantag endast för Ny-Islandskan, som äfven här står på gammal grund); så att i nuvarande Svenskan blott *-r* i pres. indik. sing., *-m* i 1 pl. af imperat., *-n* allestädes i 2 pl. återstå. Den närmare redogörelsen för detta som annat lemnas i det följande.

ANDRA KAP.

Indikativen.

Angående *Presens* Indik. är följande att iakttaga:

- 1:o Uti pres. indik. *sing.* varseblifves genast en skiljaktighet mellan de Skandiska språken. Isl. och F. Norskan hafva i 1 *sing.*, af starka verb och de svaga ur 3 klassen, ingen ändelse (*ek gef, tel* o. s. v.); af 2 klassens verb *-a, -e* eller *-i* (*ek kalla, brenne, brenni*); först i 2 och 3 pers. ett tillsatt *-r** (*þú, hann gefr, kallar, brenner*); de fall af-räknade, då detta *r* assimileras med stammens slut-konsonant, eller kan alldeles utgå, hvarom mera här nedanför. I Svenskan åter, den gamla som nya (äfven i Danskan), är det regel, att hafva *alla* personer af pres. indik. *sing.* lika; ändelse må förefinnas eller icke. Svenska fornspråket har antingen i alla personer *-ær, -ar, -er, -ir, -r*; eller intet af dessa tecken, utan roten blott och bar; men detta senare allenast a) i de starka verben med slutande *l, n, r* eller *s* (jfr. s. 247). b) i de svaga af 3 klassen, med samma slut-konsonanter, bland hvilka dock *s* ej framträder (se s. 89—94; om *gür, bör* se s. 95—99). c) i de anomala *vill, þol, spar* (se s. 279, 284, 285; rörande *an, kan, þarf* eller *þorf, þor, skal, mun, ma, a, vet* se s. 265—278). Dalskan, som gemenligen har de starka verbens pres. *sing.* fritt från ändelse, gör intet anseende till personen. Att icke dess mindre i uräldsta tider en skilnad egt rum mellan 1 pers. och de öfriga, har man rättighet att sluta af vissa företeelser, om hvilka strax skall vidare handlas. — Hvad flexions-vokalen beträffar, är han visserligen vacklande; dock i den rigtning, som för mönsterverben (s. 33—35) angifvits. Vi kunna här förbigå de svaga verben af 1 kl. (1 konjug.), der väl uti vissa handskrifter *-ær* ofta vexlar med *-ar* (jfr. VGL. R. B. 5 *kallær* och *kallar*), men det senare (jfr. s. 42) kan anses för åsyf-

* Undantagsvis kan hos de gamle ett *-r* uppträda äfven i 1 pers., t. ex. Homil. 81: 2 *ec byðr* (men två rader ofvanför *ec byð*); Ol. Hel. S. s. 6 *vænter ec; ec kœmr*.

tadt, utom möjligtvis i Upl. L. Äldre VGL. har i starka verb ofta *-ar*, t. ex. R. B. 5 pr. *iak giuar*, 1 pr. *han biþar* (beder), Md. 5: 2 *dræpar*, S. B. 4 *huggar*, L. R. *gangar*, Þl. *takar* (7 sådana mot 2 *takær*); likväl oftare *ær* eller *-er*; mera undantagsvis *-ir*, såsom O. 6 *stingir*, G. B. 6 pr. *hetir*, F. S. 2 pr. *huggir*; uti de svaga verben af 2 kl. i allmänhet *-ir*, t. ex. *brænnir*, *havir*, *rænnir* (rånar), *fællir*, *resir*, *gældir* (gällar), *delir*, *hittir*, *illir* (klanderar), *hæmnir*, *fæstir*, *vændir*, *vetir* (gör), *livir*, *myrþir*, *hæptir*, *byggir* m. fl.; men icke *-ar*, hvilket ej heller ses i de svaga af 3 kl., der för öfrigt vexling råder mellan *-ær*, *-er* och *-ir* (jfr. R. B. 5: 4 *sigir iak*), såsom i de flesta äldre verk. ÖGL. har öfverhufvud i starka verb *-ær*, i svaga af 2 kl. *-ir*. I Upl. L., d. v. s. den till grund för texten begagnade äldsta handskriften, der *æ* annars har ett öfvermåttligt värde, och der det ock i de starka verben liksom regelbundet inställer sig, är det rätt sällsynt i 2 kl. af de svaga, der vanligen *-ir* träffas, t. ex. Kk. 11: 4 *iæk döpir*, Æ. B. 10: 4 *væntir iæk*, i 3 pers. *leþir*, *flöghir* (flöjer), *giptir*, *æstir* (äskar), *kiærir*, *ærfwir*, *rymir* o. s. v. Södm. L. eger här och der ett *-ar*, t. ex. Kk. B. 12 pr. *givar*, Æ. B. 3: 4 *draghar*, B. B. 5: 2 *akar*, Kk. B. 4: 2 *hawar*; men vanligen i starka verb *-er*, i svaga af 2 kl. *-ir*. Äldre Vestm. L. har i alla dessa *-ir*. Gottl. L. i starka verb *-r*, utan person-vokal, t. ex. *verþr*, *giefr*, *standr*, *sitr*, *gangr*, *drepr*, *haldr*, *cumbr*, *tacr*, *huggr* (hugger), *vindr*, *ríþr*, *lauþr*, *liautr*, *schiautr*; undantagsvis 20: 15 *faldir*; i svaga verb deremot *-ir*, såsom *hysir*, *lysir*, *bytir* (böter), *hoýrir*, *gierir* (gör); men *hafr*, undantagsvis 13 pr. *hittr*. I Kg. Styr. ser man merendels *-er*, stundom *-är*, *-ir*, *-r*; både *halder* och *haldr*, *rader* och *radr*, ofta *hawür*. I Cod. Bur. träffas i starka verb oftast *-ar*, t. ex. *biþar*, *varþar*, *kumbar*, *hialpar*, *biuþar*, *flytar* (flyter); i vissa svaga *-ar*, i andra *-er*, t. ex. *havar*, *sighar*, *liwar* (lefver), *fölgher*, *ueter* (egnar). I yngre handskrifter ombyter vanligen *-ir* med *-er*. — De vokaliskt utgående verben hafva i pres. ind. sing. blott *-r* (jfr. s. 138). — I nuvarande språket kvarstår, enligt regeln, ändelsen; utom i starka verb med enkelt *-l* eller *-r* (se s. 258), samt i

vissa anomalier, såsom *bör, gör, spörs, spar, yr, syr, begår, vill, skils, tål, säms*, om hvilka är taladt i andra Bokens slut-kapitel, der ock uppmärksamhet blifvit egnad åt uppfattningen af *kan, skall, må, vet, tör, är*, såsom ursprungliga impf. Till lättnad för uttalet blir också vanligen *-er* hvardagligt utelemnadt i 2 konjug., när stammen har slutande *-r*, t. ex. *lär, tär, för, hör, kör, rör, snör*, hvilka äfvenledes i skrift ombyta med *lärer* o. s. v. (när stammen har *l*, t. ex. i *kyler, skyler, förmåler*, är ingen förkortning tillåten). Den fulla formen, som här ännu är, åtminstone i de flesta ord, ganska antaglig, låter deremot icke använda sig i starka verb på *-l* och *-r*, samt i vissa andra, som af gammalt saknat ändelse. Man hvarken talar eller skrifer *maler, galer, stjäler, farer, törer, börer, görer* o. s. v.; om än, för någon tid tillbaka, en eller annan af dessa förlängningar någon gång framskymtat. Endast der afledt *j* (förut *i*) fins uti infin., *kan -er*, i pass. *e*, med föregående *j*, begagnas; till följd hvaraf de nya formerna *svärjer, spörjes, skiljes, sämjes*, omvexla med de gamla *svär, spörs, skils, säms*, hvilka senare äro nära uteslutande i talspråket. Städse har 4 konjug. *-ar*, 3 konjug. *-r*. Likaledes *-r* de förkortade *har, tar, drar, blir, ber, ger*.

2:o Isl. har icke blott *ek gef, kalla, brenni* o. s. v.; men också *ek hlæ* (ler), *ek bý* (bor) o. s. v. Med andra ord: i 4 *sing.* af pres. indik. framträder icke *r*, utan der det tillhörer stammen (t. ex. *ek fer*). Äfven uti äldre VGL. finner man *-r* på ett par ställen uteslutet i svaga verb, neml. R. B. 5 pr. *iak skyrskytæ* (jag hänskjuter till vittnen), V. S. 4 *sum nu föræ iak þær fram* (som jag nu åt dig framförer, erlägger); yngre VGL. har R. B. 6, 8 *iak skiærskote*, men V. S. 12 *förir iak*. Detta uteslutna *-r* vore icke att fästa sig vid, om annars i samma handskrift (till äldre VGL.), såsom i en del andra, *-r* blefve äfven i 2 och 3 pers. emellanåt utelemnadt. Men då sådant icke inträffar, kan det saknade person-tecknet väcka uppmärksamhet; i synnerhet som denna handskrift är bland de nu kända den äldsta, och dessutom i ett urgammalt verb har *-m*, i st. f. *-r*, neml. Þ. B. 14 *æm iak* (är jag) och *æm iæk*. Utan afseende derå att *æm*, liksom hela pres. indik. af *vara*, kan i sjelfva verket

utgöra ett impf. (jfr. s. 283), är det af betydelse, att finna *-m*, såsom tecken för 1 sing., just i ett hjälpverb, som är af alla det mest begagnade, och sannolikt ett af de aldra äldsta. Detta *-m* har också motsvarighet i både Isl. och andra språk. RASK hänvisar på *m* såsom en gammal lemnig uti Isl. *em*, Mös. Göt. *im*, Ang. Sax. *eom*, Eng. *am*, Tyska *bin*, Lat. *sum*, *inquam*, Grek. och Lith. ändelsen *mi*, äfvensom en dermed jemförlig i Slaviska språk, Finskan och Lappskan (jfr. Isl. Spr. Oprind. s. 102, 136—137, 258). GRIMM lägger härpå än större vikt. Enligt regeln, säger han, ändas 1 sing. utan konsonant (d. v. s. såsom person-tecken), undantagandes a) i F. Hög-Tyska pres. indik. af 2 och 3 svaga konjug. på *-om*, *-em*,* sedan *-on*, *-en*. b) F. Hög-Tyska *gam* eller *gem* (går), *stam* eller *stem* (står), *tuom* eller *tom* (gör), *pim*, nu *bin* (är). c) Mös. Göt. *im*, Ang. Sax. *eom*, *beom*, Isl. *em*, F. Ned. Sax. *bium*, *biun*, *sten*, *don* eller *dom*. Detta *-m* anser GRIMM vara den urgamla allmänna flexionen för 1 sing.; i kraft hvaraf man skall ha haft ej allenast ett Mös. Göt. *salbom*, *habaim* eller *habam*, men ock ett *haitam* (voco), *haitaum* (vocem), *haihaitam* (vocavi; se Gram. I, uppl. 2, s. 1043, 1046). Denna mening understödes af personal-ändelserna uti icke-Germaniska språk, bland hvilka, efter GRIMMS framställning, Sanskrit, Lith., Lett. och vissa Slav. språk delvis, Krainskan i allmänhet för presens, upptaga *-m*; hvartill Grek. har en jemförelse-punkt i verben på *mi*, t. ex. *δίδομι*, *τιθημι*; ännu flere Lat. i *legebam*, *legeram*, *legam*, *legerem*, *legissem*, undantagsvis i pres. indik. *sum*, *inquam* (s. 1061**). BOPP, som delar samma åsigt, fortsätter bevisningen, under förklarande att den fulla beteckningen för 1 sing. i det transitiva aktivets primär-former är utan undantag *mi* (ett försvagadt *ma*), uti Sanskrit och Zend; hvaremot sekundär-formerna ha slutande *m*, i Lat. kvarhållet, men i Mös. Göt. upplöst till *u* (Vergl. Gram. s. 625—633). HOLMBOE går ännu längre. Med hufvudsakligt stöd af ändelsen *mhi* uti Prakrit, antager han, att Isl. *emk* icke står för *em ek*, utan är ursprungligt (lik-

* T. ex. *salpom* (smörjer), *hapem* (har).

** Jfr. Gesch. II. 885, 886, 888.

som i Prakrit *amhi*), och *k* sedan bortfallet i *em*: att *lög-
ðumk*, *þickiumk* m. fl. icke, åtminstone icke alltid, äro re-
flexiva, utan aktiva, i hvilka *-mk* tillhör andelsen för 4
sing., och *u* är bind-vokal (Oldn. Verb. s. 29—31). Hy-
pothesen om *-k*, så vidt den angår *lögðumk* och dylika,
hvilas på en annan af GRIMM uppställd, neml. att *lögðumk*
(jag lade) icke är en för singularen begagnad reflexif plu-
ral-form, utan en verklig singular-form (dock, enligt GRIMM,
reflexif), med inskjutet *o* (*u*); en förutsättning, hvartill vi,
under skärskådningen af Passivet, återkomma. Emellertid
har ett fordom slutande *m* mycken sannolikhet för sig; och
denna snarare ökas än minskas af den bortfallna ändelsen i
de Isl. starka verben och de svaga af 3 klassen, under
vissa omständigheter äfven i de Svenska (t. ex. *far*, *mal*,
skil m. fl.). Det vill synas, som hade dessa uråldriga verb,
bättre än andra, kunnat efter förlusten af *-m*, motstå det
framträngande *r*. — Beträffande flexions-vokalen för 4 sing.
af pres. indik., förmodar GRIMM i vara utfallet ur de Isl.
fer, *fell* m. fl. (förut *feri*, *felli*), såsom af det der befintliga
öfvergångs-ljudet kan förnimmas (I. 912, 921); dock så förstå-
endes att, ännu längre tillbaka, vokalen varit *a* (I. 1047), lika
med Mös. Göt. och en del Lat. former. Om icke handskrif-
ten till äldre VGL., liksom till Cod. Bur., så ofta utom ver-
bal-området hade *a* i st. f. *æ* eller *e*, skulle det företrä-
desvis i dessa membraner ofta bemärkta bruket af *a*, för
de starka verbens pres. sing., mycket bidraga till stärkande
af GRIMMS mening; ehuru det egna förhållande skulle in-
träda, att formen för den mera sällan använda 4 pers.
skulle spridt sig till 2:a och 3:e (i 3 pers., såsom oftast
förekommande, är *a* oftast synligt). Alldeles betydelslös är
väl företeelsen ändå icke; hvaremot, rörande frågan om ett
förmodadt gammalt *i*, Svenskan saknar det för Isl. anbragta
skälet, neml. öfvergångs-ljud uti de starka verbens presens.
I de svaga verben af 2 konjug., der öfvergångs-ljudet är
liksom regel, fins detta äfven i infin., och är, såsom med
skäl antages, förorsakadt af ett ännu orubbadt eller i för-
historiska tider tillvarande *i*, vidhäftadt roten (jfr. s. 66).
Om det är ett sådant *i*, som qvarstår uti *brænn-ir*, eller om *i*
der tillhör andelsen ensamt, beror derpå, huruvida man anser

den i allmänhet framför person-konsonanten stälde vokalen tillhöra ändelsen; eller med *Bopp* deruti ser, icke person-beteckning, utan klass-vokal; såsom uti de Mös. Göt. starka *rinna*, *rinnis*, *rinnip* ett med *i* vexlande *a*; uti de svaga *spillo*, *spillos*, *spillop* (se här förut s. 24, 25) ett dessa vokaler ersättande *o* (Vergl. Gram. s. 115, 733 och noten s. 978).

3:o Det antages för normalt i gammal Isl., att det personala *-r*, i 2 och 3 pers. sing. af de starka verbens pres. indik., icke uttränges af stammens slutande *r*; men assimileras med dennes *n*, *s*, stundom med *l*; hvarföre det heter *þú*, *hann ferr* (Homil. 49: 2 *ferr*; 48: 1 *ber*), *skinn* (Homil. 3: 1 *skinn* och *skin*), *less* (Homil. 55: 1 *less* och *les*), någon gång *gell*; men *veax*. Vanligen nyttjas ock *vill* för *vilr*, men blott sällan *skill* för *skilr*. I äldsta Forn-Svenskan skönjas strödda tecken till samma förhållande i 3 pers. (den 2:a förekommer ej ofta). Bland starka verb må nämnas *farr* (t. ex. VGL. I. A. B. 17, 19, och många ställen i Upl. L.) jemte *far*, *fryss* jemte *frys*; men *bær*, *skær*, *svær*, *skin*, *læs*, *blæs*, *ris*, *stiæl* o. s. v. Bland de svaga *ærr* (plöjer), *vill*, *dyll* och *dyl*, *hyll* och *hyl*; men *sun*, *vær*, *spyr* (spörjer), *skil*, *sæl* o. s. v. — I vissa handskrifter kan *r* vara här och der utelemnadt, t. ex. i Upl. L. *æ* (för *ær*), hvilket (på samma sätt som det nu hvardagliga *e*) ofta brukas i ÖGL., der icke heller i subst. denne apokope är ovanlig. Sammalunda i äldre Vestm. L., der man t. ex. þg. B. 9 läser *tala* (för *tal*), 13 pr. *wisa* (för *wis*). Ännu ofligare är sådant i Kg. Styr., t. ex. II. 40 *ta älska tu Gud*, 36 *vm tu näpse älla snybbe* (snubbar), *ta tu tala*, IV. 1: 1 *kunungur tapar ok fördrwa*, 1: 2 *öde* (öder) *ok förderwar*; i Magn. Er. Lands L. (Membr.) Æ. B. 4 *hon swara*, 7 *han stiæls* (stjäl sig, smyger sig) *heem oc afla barn*. I en del ännu yngre medeltids-skrifter råder samma bruk, hvilket dock slutligen blef helt och hållet aflagd. — För längre tid tillbaka antog GRIMM, att det Isl. *-r* i 2 sing. af pres. indik., pres. och impf. konjunkt., samt de svaga verbens impf. indik., vore ett ursprungligt *s*, liksom i de flesta Forn-Tyska språk (Ang. Sax. och Fris. ha i pres. indik. *st*, hvilket ock allt mer framträder i Hög-Tyskan), afvensom icke-Germaniska; men i afseende på *-r* i 3 sing.,

der Mös. Göt. har *-þ*, med motsvarighet i andra befryndade språk, var han mera tveksam (jfr. Gram. I. 942, 1044, 1062). Nu tyckes han finna det Ny-Tyska *-st*, för 2 pers. af pres. och impf.,* lika organiskt som det Latinska uti preter. (Gesch. II. 883 **). I fråga om det vokalska person-tecknet har han antagit, att ett organiskt i är synkoperadt uti 2 och 3 sing. pres., af de starka verben och kortstafviga svaga (3 klassen) uti Isl.; så att det tillförene hetat *ferir*, *telir*, ännu tidigare *teljir* (Gram. I. 942, 924). I Sanskrit ha de primära formerna af 2 sing. vanligen *si*, de sekundära *s*; i så väl Sanskrit som Zend de förra af 3 sing. *ti*, de senare *t*, såsom alla Lat. former af 3 sing. (jfr. BOPP, Vergl. Gram. s. 645, 650, 659—664).

4:o Gammal Isl. och Norska inrymma i 1 pl. af pres. indik., jemte *-um*, ofta *-om*, hvilket sistnämnda är i Homil. en ytterst sällan frånträdd normal-form; i verb med vokalistiskt slutande stam blir flexions-vokalen än bibehållen, än icke, t. ex. Homil. 94: 2 *truum*, 92: 4 *truom*, men 20: 4 *snumsc*, Ol. Hel. S. s. 25 *trum*, Fær. S. s. 172 *fám*, i allmänhet *siám* (se) eller *siom* (såsom i Homil.). De äldsta Forn-Svenska skrifterna ega *-um*, t. ex. VGL. I. Br. 2 *undirstandum* (förstå) *vir*, 3 *uiliu vir*, ÖGL. Æ. B. 20: 4 *uir takum*; Upl. L. Præf. *sætium vir*, *gitum*; de yngre oftare *-om*. Vokalistiskt utgående verb äro härförinnan särskildt afhandlade (jfr. s. 139). Forn-Tyska språken äro inbördes öfverensstämmande i flexions-vokalen *a*,*** men skilja sig för öfrigt; så att Mös. Göt. har i starka verb *-am*, F. Hög-T. *-ames*, F. Ned. Sax. *-ad*, A. Sax. *-að*, F. Fris. *-ath* (se GRIMM och RASK). Sanskrit, Grekiska, Latin, Lithauiska, Slaviska äro sins emellan afvikande, utom hvad *m* angår (jfr. GRIMM Gram. I. 1062). De F. Hög-Tyska formerna (se här framför s. 26), med slutande *mes* (dock

* Det F. Sv. *t* i *kant*, *skalt*, *øst* m. fl. är förut behandladt (s. 280, 284), och blir ytterligare under impf. närmare pröfvadt.

** Jfr. RASK, Isl. Spr. Oprind. s. 258—9, der det Ang. Sax. och Tyska *st* sammanställas med en gammal Grekisk form.

*** Ett exempel på Isl. *a* eger man på ett ställe i Jon Eriendssons båda afskrifter af Are Frodes Schedæ, neml. *ver vítam* (Island. S. I. 378); det må nu vara skrif-fel eller icke. Jfr. i närvarande skrift s. 266 och 277.

redan i äldsta minnesmärken stundom blott *-m*, snart *-n*), för 1 pl. i så väl presens som impf. indik. och konjunkt., öfverträffa, såsom GRIMM anmärker, det Mös. Göt. *-am* o. s. v., och vittna om ett tidigare *-ams* o. s. v. (Gram. I. 856), hvars *-s* har i Lat. fullkomlig motsvarighet, i Sanskrit någon, men ingen i Lith. och Slav. (I. 1062; jfr. Gesch. I. 486 och RASK, Isl. Spr. Oprind. s. 260). Det Sanskrit. *mas* (Veda-dial. *mas?*), som blott i primär-formerna qvarblifvit, visar sig jemväl i dessa ej sällan stympadt till *ma*, hvilket i sekundär-ändelserna är vordet till regel (BOPP, Vergl. Gram. s. 633). I Mös. Göt. 1 pl. *rinnam*, likasom 1 sing. *rinna*, blir af BOPP *a* hållet för identiskt med *a* i Sanskrit-verb af 1:a och 6:e klass. (s. 115), — Svenska handskrifter finnas ännu från första tiotalen af 16:de århundradet (t. ex. Membr. A. 1), i hvilka *-om* fortfar att vara normalt; i andra åter, der språket mera vårdslösets, kan man, redan något förut, emellanåt skönja det Danska *e*, hvilket i Gust. I:s Bib. är ungefär jemnväggande med *-om*, t. ex. Ps. 90: 9 *wij lychte, wilie*, Rom. 8: 22 *wij wete*, 8: 17 *äre wij*, 8: 23 *haffuom, suckom, ventom*, 8: 26 *wij wete icke hwadh wij skolom bidhia*, 2 Kor. 4: 2 *farom, förfalskom, bewijsom*. Så allt igenom, med undantag af enstafviga verb, som ibland qvarhålla *-m*, ibland stå med naken stam, t. ex. Rom. 8: 25 *seem*, 2 Kor. 4: 2 *flyym*, 2 Mos. 12: 33 *wij döb*. Denna strid om väldet, de olika formerna emellan, var inom Bibel-språket icke ens i Carl XII:s Bib. utkämpad. På det verldsliga området var likväl, den tiden, utgången icke oviss: den yngre ändelsen *e* segrade för tillfället. Den äldre var redan så föråldrad, att till och med Svedberg, som i Bibeln sökte språkets högsta lag, här i tvedrägt med sig sjelf misstänkte, att *-om* möjligen vore »en dialect eller ett maner att tala i somlig landskap, såsom i Dalarna och Östgötland» (Schibboleth s. 154). Det har nu öfverallt, utom imperativen, försvunnit ur det allmänna språket, och är endast i vissa från de allmänna farvägarne aflägsna orter förnimpligt hos allmogen (dock ej på Gottland; jfr. SÄVE s. 244), i den äkta Dalskan merendels såsom *-um* enrådande. Uti skriftspråket har åter, i sin ordning, det plurala *e* för 1 personen länge haft en underlägsen kamp med

det i många riktningar djerft framträngande *a*, och upp-
rätthåller sig mindre såsom själfständig form, än såsom ett
af enskilde författares tycke beroende undantag, knappt mer
ens i Kansli-stilen närmande sig egenskapen af regel; och
då detta *e*, uti 1 pl. af pres. indik., i själfva verket är en
för den äkta Svenskan främmande vokal, under öfvergångs-
tiden upptagen egentligen blott i skrift, och i passivet oan-
vändbar för indik. (jfr. s. 40), men *a* vunnit i allmänna
bruket ett afgjort företräde, har i denna afhandling *a* blif-
vit praktiskt antaget, utan betraktande af dess möjliga ur-
sprunglighet i förhistoriska tider. I vokaliskt slutande stam-
mar kommer vid böjningen ej mer någon ytterligare vokal
i fråga. — Ett enda pres. indik. har i 1 pl. *-o*, neml.
äro; men huru detta kan eller bör uppfattas, är förut (s.
283) visadt. Formen *äre*, en nu föga begagnad kvarleva
från Danska språkväldet, har äfvenså litet stöd i den gamla
som nya Svenskan.

- 5:o Särskild verbal-form för *dualen*, bland Germaniska forn-
urkunder allenast i Mös. Göt. att träffa (se GRIMM, Gram. I.
4049; Gesch. II. 966), saknas både i Isl. och F. Sv. för
alla tempus; ehuru i vår äldsta bokskrift, såsom ännu uti
Isl., egen pronominal dualis (se derom närmare vid behand-
lingen af Pronomen) förefinnes. Så högt upp i forntiden,
som i Homil., är den verbale dualen formelt den samme som
pluralen, t. ex., i 1 personen, 32: 2 *hofom vit* (hafva vi),
vit erom, 6: 1 *scolom. vit*. Ej annorlunda i VGL. I. J. B.
2: 1 *binþum* (eller *biuþum*) *uit*, Upl. L. Æ. B. 11: 2 *at*
wit bapir afflum ok bapir giömmum (att vi båda förvärfa
och bevara). Få *äro* nu de landskap, der slut-konsonant
ej är afnött i det hit hörande pronomen; och i de trakter
af Dalarne, der *við* nyttjas (såsom i Wämhus), blir det bru-
kadt både för dual. och pl.; så äfven der *vir* gäller (såsom i
Eldfalden). Gottländskan har blott *vör*, till form plural, hvilken
i verbet är lika med singularen (jfr. SÄVE s. 235—244).
- 6:o Ett för Svenskan eget drag är det i 2 pl., för alla tem-
pus och modus, sedan gammalt bestående *-n* (angående
det Bibliska *-r* uti imperat. handlas, der denne modus fö-
rekommer); och icke mindre eget är det lika ovanskliga

-i (e), som alltid föregår -n,* derest icke stammen sjelf ändas på vokal, såsom i de enstafviga verben (jfr. s. 139). I runor ses 2 pl. blott imperatift, men äfven då *in*, undantagsvis *-ir* (se Imperat.). I VGL. och Upl. L. är 2 pl. icke begagnad; men i ÖGL. läses Vins. B. 3 pr. *ir delin* (J tvisten), 6: 4 *þa ir uifær köptis* (då J afslöten köp er emellan); i en något yngre handskr. på förra stället *it delin*, på det senare *it köptins*; Södm. L. Þj. B. 16: 2 i *hawin*, äldre Vestm. L. B. B. 6 pr. *i sorin* (J svuren), Gottl. Hist. 2 *witin ir*, *ir wilin*, 4 *wilin ir*, *sculin ir*, Skenninge Stadga (af år 1285) 1 *ir gangin* (Sv. Dipl. I. 668; i afseende på handskriftens ålder se VGL. s. XXV), Cod. Bur. s. 4 *hawin ii*, 509 *i ærin*, 518 *i þulin*. Formen *-in*, både i pres. och impf., uppgår således bevisligen rätt högt upp i forntiden; och i imperat. är den lika gammal, om ej äldre. Att den icke dess mindre innehar en blott sekundär ställning, intygas af flere omständigheter. Visserligen kan ett med 3 pl. pres. indik. öfverensstämmande *-nt*, i 2 pl. af hvarje modus, undantagsvis varseblifvas redan i F. Hög-T. (se GRIMM, Gram. I. 857); och detta framför *-t* inskjutna *n*, som af vissa Med. Hög-T. skalder än allmännare brukas, betecknar GRIMM såsom Schweizisk eller Schwabisk, ännu fortlevande munart, liksom *-en* i en del handskrifter anses för Rhenskt folkspråk (I. 932); dock har under alla tidpunkter *-t*, i äldsta tider med annan vokal för olika tempus och modus, varit i Hög-Tyskan det normala, liksom *-þ* i Mös. Göt. (jfr. de i andra Boken framställda böjningsmönstren s. 24—26). I F. Ned. Sax. och A. Sax. ses *-n* för konjunkt. och impf. indik., i F. Fris. för impf. indik.; men dessa språk ega der *-n* för alla personer af pl., och intetdera har det för 2 pl. af pres. indik. eller

* MUNCH upptager i böjningsmönstren för Forn-Svenskan *far-iph*, *tal-duð*, *kall-uð* (förmodligen tryckfel för *kall-ið*), *kalla-ðuð*, *éguþ* eller *águþ*, *vitup*, *skutups* m. fl., särskildt i Runor *irup*, i Gottländskan *irup* eller *järuþ* o. s. v. (F. Sv. Spr. s. 48—53). Detta allt är blott theoretiskt uppgjort, utan stöd af någon genom tryck känd urkund. Också uppställas *dom-in*, *täl-in*, *dug-in*, *kall-in*, *vårin*, *ágin*, *skulin* (s. 49—52); och bland rättelserna har MUNCH anmärkt, såsom tillägg till s. 47, att »i F. Sv. finnes *-in*, f. *-ið*». Härvid hör dock noga märkas, att i Svenskan *-n* icke, såsom i Norskan *-r*, utgör blott alternativ, utan normal form, och att *-in* äfven alltid står för *-up*.

imperat., utan *-ad -að, -ath*. Öfverhufvud gäller, att *-n*, såsom särskildt tecken för 2 pl., icke träffas någonstädes, utom Svenskan; och Suecism kallar PETERSEN det bruk deraf, som strövis förekommer i Forn-Norskan (Dan. Spr. Hist. II. 94); om samma förhållande i den från Norge öfverförda Färöiskan säger han blott, att det är »som i Svenskan» (l. 49). Man läser t. ex. i Fær. S. s. 32 *tär towkun* (J togen), 185 *munnun tär* (kunnen J); men jemväl 1 dual. och pl. har *-n*, t. ex. s. 35 *við skulun*, 172 *vär fåun*, 225 *vär hittun*, 238 *viljun vär*; hvaremot 2 pers. stundom saknar *-n*, t. ex. s. 37 *tít fara* (J faren), *tít vilja*, *tít häva* (hafven), 94 *tiun munu* (J mågen), *tiun vilja*, 95 *tiun fáa*, 138 *tiun røddu um* (J omtaladen). För Isl. och Dan. synes detta *-n* varit i alla tider främmande. Om Danskan nämnes vid imperat. Isl. i äldsta tider, lika med Mös. Göt., har *þ*, med vokal allt efter tempus (enligt GRIMM I. 912, 913, 1047, ursprungligen *a* för pres. indik., såsom i Forn-Tyska språk, med undantag likväl af Mös. Göt., hvilken har *i**), t. ex. Homil. 1: 2 *er feoreþ* (J fören), 25: 1 *er spyriþ* (J spörjen), 79: 2 *er vileþ* (J viljen), 7: 2 *er binndiþ*, 51: 2 *er hafeþ*, *er eroþ*, 24: 2 *er monopþ* (J mågen); någon gång *-t*, t. ex. Homil. 7: 2 *er leysset* (J lösen); sedan nyttjas äfven *ð*. Samma person-tecken är att finna i F. Nor., t. ex. Norg. Love II. 7 *þer uitð*, *þer hafeð*, *þer skolut*, *þer trøystut*; men esomoftast träffas der ock *-r*, t. ex. Dipl. Norveg. I. 99 *þer vitir*, 109 *þer gerer*, 115 *þer vilir*, 122 *þer meger*; Samlinger I. 37 *ther vithir*, *ther skulur*, *seer*, V. 102 *þer villdur*, 106 *þer svoror*; ur en gammal codex af Kongespeilet uppräknas i Frumpart. s. 214—7 många exempel på *-r*, och likaså i Erichsens företal till Sorö uppl. af Kongespeilet s. XXXII.** Uti Dalarne ega vi motstytcken till båda dessa former: i vissa byar af Mora, t. ex. i Wämhus, heter det *ið standið* (J stån), *ið gerið* (J gö-

* Jfr. BOPP, Vergl. Gram. s. 60, 115.

** MUNCH och UNGER, som i texten till Norr. Gram. förbigått denna egenhet, anmärka, bland rättelserna, att »i diplomerna» träffas »emellanåt *-ir* och *-ur* i 2 pl. för *-it* och *-ut*». I F. Sv. Spr. yttrar MUNCH i allmänhet: »äfven ombytes *ð* i *uð*, *ið* mot *t*, i F.-N. mot *r*» (s. 47). Om *-n*, såsom långt mera sällsynt, säges ingen ting.

ren), *ið sá ið* (J sågen); på andra ställen af samma socken i *stándir* o. s. v.; uti Elfdalen *ir standir*, *ir siðir* (J sen), *ir ságir* (J sågen), *ir stodir* (J stoden), *ir ulir* (J skolen). — Granskningen af *-r* må uppskjutas till Imperat. Att *þ* (*ð*, *t*) utgjort det äldsta tecknet för 2 pl., i hvarje tempus och modus, är man berättigad att förutsätta, på grund af förhållandet ej mindre i Isl., Mös. Göt., F. Hög-T. och delvis i öfriga Forn-Tyska språk, än i Grek., Latin och andra tungomål af samma ur-stam (jfr. GRIMM, Gram. I. 4062; BOPP, Vergl. Gram. s. 644). Vårt skrifna *-n* åter, i få nu lefvande munarter begagnadt, och i det vanliga talet nästan aldrig brukadt, kan svårigen hit hafva inkommit ur någon Tysk folk-dialekt, och kan icke, såsom i dessa, hafva inträngt från 3 pl., der, redan före historiens dagning, i alla Skandiska språk *-n* spårlöst försvunnit ur pres. och impf. af indik. Omedelbar inflytelse från de aflägsna Färöarne låter icke heller tänka sig; snarare då den sannolika drifkraften i Färöiskan, neml. det i 4 pl. till *-n* förtunnade *-m*, som funnit väg till 2 pl.; men ett *-n* i 4 pl. ses hos oss knappt ens undantagsvis, i det mest använda tempus, pres. indik.; endast i konjunkt., och äfven der ytterst sparsamt. Ej mindre äfventyrlighet sväfvat öfver det föreställningssätt, att vårt *-n* vore i sjelfva verket det som anses hafva tillhört 3 pl. öfverhufvud, och som till det yttre sammanfaller med det för konjunkt. alternatift begagnade i flere Svenska handskrifter, dock ej i den äldsta (VGL. I.), och ej i Isl. eller F. Nor. Att detta *-n* skulle, före sin flykt ur 3 pl. indik., tagit plats i 2 pl., eller dit banat sig väg ur 3 pl. konjunkt., och i den nya bostaden, som jemförelsevis sällan besökes, fått ostördt kvarblifva, vore väl ej rent af omöjligt, men står sagogränsen nära. Tillbakakastad från dessa tolknings-försök, har man ännu en utväg att rädda hypotesernas heder. I gammal Isl. ombyta ofta *þ* (*ð*) med *nn*, der det senare föreställer *nd*, t. ex. i Homil. *kíþr* (kinder), *fíþr* (finner), Asmund. S. i Fragm. Isl. s. 82 *okuðr* (okänd); och dylikt kan äfven i F. Sv. märkas, ehuru väl ej der så ofta. Exempel äro *maþr* och *man* redan i äldre VGL.; likaledes *aþru* och *andru*. Uti Isl. vexla derjemte *ðr* och *nn*, i part. preter. af svaga verb

ur 3:e klassen, t. ex. *þakiðr* och *þakinn* (täckt), *tamiðr* och *taminn* (tamd). Något härmed fullt jemförligt har väl icke Svenskan; men utgång på *n*, i stället för *þ*, har Dalska *min* (med). Anlaget, att låta det aspirerade *d* skifta med *n*, tyckes af det ena och det andra låta sig ana; och möjligen räknar 2 pls *n* sitt upphof från denna egenhet i det gamla uttalet. En viss förkärlek för slutande *-n* uppenbarar sig ock i *þön* (de), *hvilikin*, *engin*, *baþin*, *fran*, *mællin*, *optarin*, *gufleken* och dylika ord, i hvilka *-n* antingen helt och hållet saknas uti Isl., eller der motsvaras af annan konsonant. Emellertid har detta oss förbehållna *-n*, med föregånget *e*, i 2 pl. uppehållit sig intill och uti våra dagar; och detta oafbrutet, med undantag af den mellantid då, genom Dansk inverkan, konsonanten fördrefs ur både 1 och 2 pl., hvilka gemensamt med 3 pl. fingo ett enformigt *e*. Gustaf Wasa och många af hans samtida skrefvo i *hafvæ*, *ære*, *skole*, *finge* o. s. v.; i Gust. I:s Bibel, der *-en* är regel (utom imperat.), ses någon gång ett naket *-e*, t. ex. Tob. 9: 11 *j måghe*, Jos. 4: 3 *j leeffvæ* (lemnen), men på båda dessa ställen i pres. konjunkt.

7:o I fråga om *dualens* verbal-ändelse gäller för 2 pers. det samma, som ofvan yttrats om 1 pers., neml. full öfverensstämmelse med pluralens. Man ser i olika handskrifter af ÖGL. *it* (J två) *delin* och *ir* (J två eller flere) *delin*, såsom förut (s. 316) är antydt; och endast i hdskr. af ÖGL. upptages pronominal dual. för 2 pers. Uti Dalskan är, såsom af de s. 317—8 anförda exemplen inhemtas, ställningen likadan; och liksom i 1 personen verkar det till form duala eller plurala pronomen i 2 pers. ingen åtskillnad vid användningen, om 2 eller flere individer åsyftas. I Homil. 5: 1 läses *monþit*, d. v. s. *monþ it*, men det är formelt impf.; i pres. har Edda Sæm. s. 84 v. 24 *iþ finnizt* (J råkens), Asmunds S. i Framg. Isl. s. 82 *þit vilít* (J viljen).

8:o För gammal och ny Svenska, liksom för Isländska, Forn-Norska och Färska, är regel, att 3 pl. af pres. indik. är lika med infin. För båda är slutande *a* kännemärke, i alla verb af konsonantiskt utljudande stam. Äfven i de vokalliskt utljudande har Isl., liksom F. Nor., *-a* uti infin. och

3 pl., om ej stam-vokalen är *á*, i hvilket fall, men endast i detta, ändelse-tecken saknas; hværemot i Färöiskan så väl infin. som 3 pl. har i ty fall böjningsmärke, t. ex. Fær. S. s. 11 *at fáa*; 168 *Tröndur og adlir hinir genga* (alla de andre gå) — — — *og sláa*. F. Sv. åter liknar Isl. och F. Nor. så vida, att flexionstecken i infin. och 3 pl. uppslukas af stammens *a*, men kan i verb med vokal-slut försvinna i 3 pl., om sådant inträffar i infin. Ex. VGL. II. Add. 7: 4 *þer fa* (de få), Södm. L. Kg. B. 5 pr. *fyrstæ þer þe* (det första som de, så snart de) *i garþ coma til bloz sla*; VGL. I. Md. 11 *lati sea blod*, Södm. L. Conf. *alla them thæssa* (denna) *book höra ok sea*; VGL. I. J. B. 16 pr. *þa skulu þer skyal* (gränsskillnad) *se*, Br. pr. *allum þem mannum ær* (som) *þættæ bref se*; ÖGL. Kr. B. 5: 1 *þæt ær præstins skuld* (skyldighet) *a kirkiu bole boa*, G. B. 16 pr. *mæþan þön* (de) *boa*; Eps. 18 *nu kan barnit þæt döia*, G. B. 21 pr. *nu döia barn*; Upl. L. V. B. 7: 1 *ok kan nokot aff þy fæ döæ*, Æ. B. 17 pr. *æn* (om) *mæn i striþ döæ*. Alltså den fullkomligaste endragt mellan infin. och 3 pl. pres. indik., — en samstämmighet emellertid, som icke är ursprunglig, i fall, såsom RASK tager för gifvet, *-nt* eller *nd* gått ut i 3 pl. pres. indik. (Isl. Spr. Oprind. s. 260), eller, såsom GRIMM antager, detta varit förhållandet med *-nd* (Gram. I. 912); förutsättningar, grundade på former i Mös. Göt. F. Hög-T., Lat., Grek., Sanskrit (se RASK, anf. st.; GRIMM I. 1062).* Så välbetänkta dessa antaganden kunna vara, eger Svenska språk-historien likväl ingen ting till deras bestyrkande. Visst träffas, uti många forn-urkunder, *-n* i 3 pl. af konjunkt. (se der); men aldrig af indik. Gottl. L. har 25: 1, i pres. konjunkt., till och med *bierint þair* (må de bära); men derpå kan ej större vikt läggas, än på det *querrant*, som 35: 1 är tydligt skriffel för *querran* (ack. m. sing. af *qverr*, *qvar*); och något *-t* i konjunkt. eger hvarken Mös. Göt. eller F. Hög-T. — Det under språk-förbistringen på 1500-talet ur Danskan

* Framför *n*, som uttrycker flerhet, blir, enligt BOPP, i Sanskrit ett kort *a* inskjutet, när icke ett kort eller långt *a* redan der finnes i klass- eller rot-stafvelsen; likväl blir det fulla *antí* icke i alla former oskad; jemförelsevis mera det Zendiska *entí* (jfr. Vergl. Gram. s. 662—663. 671).

inträngda *-e*, i vår 3 pl. pres. indik., hade der ingen varaktig stad. Annorlunda måste det i vissa gamla handskrifter ofta synliga, i andra nästan alldeles saknade *-æ* uppfattas, och kommer att under Infin. närmare tagas i betraktande. — I andra Bokens slut-kapitel, bland gamla anomalier, har läsaren funnit angifven den verkliga grammatiska ställningen för de presentialt brukade *kunnu*, *þurvu*, *skulu*, *munu*, *mughu*, *aighu*, *æru* hos de gamle (i Med. Bib. och andra handskrifter, hvarest Danismer mera inträngt sig, finner man emellanåt *ære*), *äro* hos de nyare; och det har der jemväl blifvit ådagalagdt, att det slutande *a*, som rätteligen tillkommer pres. indik. i 3 pl., mer och mindre tidigt för olika verb efterhand fattat bostad i dessa anomalier, och qvarhållit sig i de nu brukliga, utom *äro*. I Danskän har den historiska gången här varit den samma, blott mera skyndsamt. I äldsta språket träffas *-u*, t. ex. i de af PETERSEN meddelade prof ur Skåne-Lagen, efter en run-handskrift och en gammal membran, *skulu*, *mughu*, *agho* (Dan. Spr. Hist. II. 254—260); men redan i run-hdskr. *æræ*; i Jut. L. (se PETERSEN), Siell. L. (se ROSENVINGE), hos Harpestreng, derjemte *sculæ*, *mughæ* o. s. v.; för *æræ* säges nu *ere*. — *Dual.* för 3 personen fins ej i något Germaniskt språk.

9:0 I första boken angafs, såsom utmärkande skiljaktighet mellan Isländskän och Forn-Svenskän, det *öfvergångs-ljud*, som i några delar af den Isl. verbal-böjningen eger rum (jfr. s. 36). På pres. indik. sing. har denna anmärkning tillämplighet sålunda, att *öfvergångs-ljud* uti Isl. inträffar, för starka verb, alltid då den i infio. framträdande stam-vokalen tillåter ett sådant ljudskifte: *a* förvandlas till *e*, *á* till *æ*, *ó* till *œ*, *ú* till *ý*, *au* till *ey*, *ió* och *iú* till *y*. På detta sätt *öfvergår stand* till *stend*, *ráð* till *ræð*, *sá* till *sæ*, *ró* till *rœ*, *bú* till *bý*, *hlaup* till *hleyp*, *bið* till *býð*, *driúp* till *drýp*. Sammaledes med några svaga verb af 2 klassen, t. ex. *hafa*, *liá* (låna); men till ett inskränkt antal (jfr. RASK, Anvisn. s. 142). Denna vokaliska företeelse är jemnårig med de äldsta handskrifter. Vi läsa i Homil. 6: 1 *stendr*, *tekr*, 54: 1 *brytr*, *ec byþ*, 50: 2 *grer*, 2: 1 *hefer* o. s. v. Förhållandet är i Forn-Norskän hufvudsak-

Sv. Spr. Lagar.

ligen det samma, skillnaden i vissa ljudtecken undantagen; t. ex. i ett af de äldsta fragmenten till Gula β . L. *fellr*, *upp-lycr*, *brytr* (Norg. Love II. 495, 499); i det äldsta fragm. af Frosta β . L. *skytr*, *lystr* (slår), *løyppr* (= *hleypr*), *færr*, *hævir* (II. 502, 504). Ännu i Norska allmoge-språk höras *stend*, *fæ*, *løyp*, *kryp* o. s. v. (jfr. AASEN, Nor. Folk. Gram. s. 172—174). Svenskan deremot (och likaså Danskän; jfr. PETERSEN, Dan. Spr. Hist. I. 99 m. fl. st.) tyckes i alla tider hafva saknat denna ljud-förändring: man finner der i pres. infinitivens vokal, t. ex. *standær* eller *star*, *raþær*, *sar*, *ror*, *bor*, *laupr* eller *løpær*, *biupær*, *havær* och otaliga andra, såsom af de i andra Boken upptagna många bevisställen kan inhemtas. Blott till ytan afvikande äro några verb af 6:te Isl. klassen, med presentialt *y*, hvilket då vanligen samtidigt förefinnes äfven uti infin., t. ex. *bryta* och *brytær*, *lyta* och *lytær* (jemte *liuta* och *liutær*). Sällspordt i hög grad är ett *y* i presens, utan motsvarighet i infin., t. ex. äldre VGL. *skytær* (jemte *skiutær*). Men der, liksom i *brytær*, *lytær* m. fl., kan *y* ej annorlunda fattas än i infin. *bryta*, *lyta*, d. v. s. i egenskap af ett sammanträngdt *iu* i allmänhet, oberoende af den orsak, som anses framkalla öfvergångs-ljudet, neml. ett uti följande stafvelse verkligen befintligt eller förutsatt *i* eller *u*, hvilket verkar tillbaka på föregående vokalen, till hans fördunklande. Pres. *skytær* står på samma linje som i Södm. L. Add. 4: 3 adv. *skyt*, annars i gamla språket ofta *sköt* (snart), båda för *skiut*, af adj. *skiuter*, Isl. *skiötr* (jfr. s. XXXIII). Ett af *i* (*e*) åstadkommet öfvergångs-ljud är visserligen ej främmande för Svenskan (jfr. *hand*, *händer*; *rot*, *rötter*; *val*, *välja*); men särskildt i presential-bøjningen kan det ej uppdragas. I Tyska språk, ehuru icke uti Mös. Göt., visar det sig deremot mer eller mindre tidigt, mer och mindre utsträckt till flere vokaler; dock blott för 2 och 3 pers. (jfr. T. *ich falle*, *du fallst*, *er fällt*). — Liksom i det Isl. pres. indik. sing. stamvokalen får vidkännas verkningen af ett efterföljande *i* (såsom öfvergångs-ljudet här allmänt tydes), får han i 1 pl. (naturligtvis ock dual.) erfara ett likadant inflytande från *u*, som emellertid ej har magt öfver andra vokaler än *a*. Det från *a* utgångna förändrade ljudet blir icke, såsom i sing.,

e; utan ø, enligt den Isl. rättskrifningen på senare tider. De äldsta handskrifterna ega i stället o, ø, av. Så i Homil., t. ex. 49: 2 ver kollom, 67: 1 ver kollom och ver kavllom, 9: 2 ver holdom, 9: 1 ver holdom, 32: 2 hofom vit, 53: 1 ver stavndomc. Dessa eller motsvarande tecken, till uttryckande af det ur a utvecklade öfvergångs-ljud, bibehålla sig länge, i vissa handskrifter omväxlande med ø. Det öföfvandlade a ses ej i Homil.,* och lärer väl öfverhufvud vara mycket sällsynt i de äldsta permeböcker, som ega en bestämdare Isl. pregel;** men framsticker någon gång i handskrifter från 14:de århundradet och sedan. I Forn-Norskan åter möta oss skiftesvis a och o, t. ex. äldre Gulaþ. L. 3, 4, 6, 7, 8, 9 hafum, 7 hofum, 10 kollom (Norg. Love I. 4—7); i ett ännu äldre fragment af samma lag kallum (I. 111); i äldsta fragm. af Frostap. L. hauum ver (II. 505); i en af GISLASON anförd gammal handskr. hafum (Frumpart. s. 183); i permebref råder ett nästan oafbrutet ombyte af a och o; i den Norska handskr. af Ol. Hel. S. är a regel, och ERICHSEN uppställer, i sitt företal till Kongespeilet, a såsom igenkännings-tecken för Norska handskr. af detta verk (se Sorö uppl. s. XXX). Norskan bildar följaktligen i detta afseende en mellanlänk till Svenskan, som i runor, i all bokskrift (Gottl. L. inberäknad) och i de nu levande äldsta munarter, har kvar det rena a.*** Detta närmande af Norskan till Svenskan synes böra tagas i öfvervägande, då fråga är om detta ljud-skiftes ursprunglighet i Skandisk tunga; synnerligast som öfvergångsljud, framalstradt genom u, är lika litet i Danskan som i Tyska språk att finna. Man kunde neml. bringas på den föreställningen, att denna ljudskiftning först senare utvecklats sig, och kommit att på Island vinna mer stadga; likväl underkastad den i forntiden rådande osäkerhet uti vissa vokalers skriftliga beteckning.

* Ut i Isländ. S. I. 386 är ur Homil. återgifvet hafo. I hdskr. (71: 1) är sista bokstafven otydlig, men kan läsas för a, som han i allt fall skall föreställa, då ordet står i 3 pl. pres. indik.

** Agrip. (i Fornm. S. X. s. X och Isländ. S. I. s. XI hållen för Norsk, i Frumpart. s. XXXVIII för Isländsk, hvilket senare tyckes stå sannolikheten närmast, att sluta af rättskrifningen i allmänhet) har på några få ställen a, såsom s. 377 callop, 382 hafo, 385 Vestrlandum.

*** Exempel ur pres. indik. äro nyss meddelade (s. 313, 315); ur impf. blifva sådana framdeles anförda.

Denne tanke kan anses gynnad af vittnesbördet från det Norska nybygget på Färöarne, der det allmänna språket, som blott är folk-dialekt, har det radikala *a* ofördunkladt uti impf. af de med *a* afledda verben (vår 1 konjug.), t. ex. Fær. S. s. 44 *tajr takkavu* (tackade), 441 *snakkavu*; men har *ö* i andra svaga, t. ex. s. 3 *tajr löddu* (lade), 43 *sögdu* (så ock i subst.). Liksom befolkningen på dessa öar legat i mellanhand för Norge och Island, har språket gått medelvägen; utan att man likväl kan med full tillförsigt afgöra, om detta förhållande uppkommit af senare intryck, eller kan qvarstå från en gammal språkdaning. Huru härmed än må vara, och skulle äfven det af *u* förorsakade öfvergångs-ljud befinnas, inom den Norsk-Isländska språkgrenen, tillvarande högt upp öfver all historisk iakttagelse, bör man noga besinna sig, innan man, med PETERSEN (jfr. Dan. Spr. Hist. I. 99, II. 178 m. fl. st.) och andre, förutsätter detta ljudskifte såsom »bortfallet» i Danskän och Svenskän. Att det der någonsin funnits, har man, med ett enstämigt intyg från runor, bokspråk och dialekter (bland hvilka Dalskan), icke lätt att antaga; utan så är att man i allmänhet kan vinna sannolikhet för den gamla lärosatsen om den Isländska tungans forna herravälde öfver det samtliga Skandien. Förtjent af all uppmärksamhet är GRIMMS i senare tider gjorda försök att, med anledning af förhållandet i Zend-språket, öppna för öfvergångs-ljudet möjligheten af en högre ålder (jfr. Gram. I., uppl. 3, s. 34, 554—5). Men den utomordentliga ålderdomligheten i Skandiska språk är icke deraf en följd. Icke heller kan öfvergångs-ljudets tillvarelse, på andra områden af det Svenska ljud-systemet, utgöra ett bevis på dess utsträckning till verbal-böjningen, i förhistoriska tider. — Uti Isl. kan, såsom förut är sagdt, *u* ej verka på andra vokaler än *a*; ej ens på *á*: det heter *látum* o. s. v. Genomgående lag är, att i hela *pl.* af pres. indik. intet från infin. skiljaktigt ljudskifte inträffar, utom i 1 pers., då stammen har *a*. När sing. undergått vokalförändring, återkommer derföre rotvokalen i 2 och 3 pl.; man får *látit, láta; farit, fara; skiötit, skióta*. Likaså *kallit, kalla*. För 3 pl., med organiskt *a* till ändelse, är detta helt naturligt; men det är en anomali uti 2 pl.; eme-

dan *-i* (uti de äldsta handskrifterna oftare *e*), som i sing. skall vara den hemliga driffjädern till vokal-förvandling, uti 2 pl. öppet träder i dagen, utan att ändå utöfva något inflytande. Också är det öfvergångs-ljudets uteblifvande, som innebär skälet för GRIMMS antagande af *i* såsom oorganiskt uti 2 pl. af pres. indik. (Gram. I, uppl. 2, s. 912). Icke dess mindre är detta uteblifvande rätt anmärkningsvärdt, sammanhållet med den motsatta företeelsen i 1 sing., hvar-est öfvergångs-ljud förekommer, så snart vokalen är derför tillgänglig, och detta oakadt *i* der icke hålles för ursprungligt. Man föres då till den slutsatsen, att 3 pers., såsom den mest använda, verkat i sing. på 1 pers., i pl. på den 2:dra.

Om *Impf.* indik. märkes:

- 4:o Uti *impf.* framträda, efter hvad redan är vordet ådagalagdt, de väsendtliga skiljaktigheter, till följd af hvilka verben splittra sig i starka och svaga. De *starka* utmärka sig (jfr. s. 5, 142—143) i *impf.* indik. genom a) vaxel-ljud; alltid i sing. (*grep, brann*), utom i *sof, kom, het*, hvilka dock ursprungligen haft andra vokaliska förhållanden (jfr. 149, 154, 163); ofta ett nytt i pl. (*brunno*). b) naken, ehuru vokal-förvandlad stam, fri från aflednings-bokstaf (*svor*), från tempus-tecken (*grep, brann, svor*); uti sing. äfven från person-ändelse i 1 och 3 pers., men icke i 2:a, som fordom haft *-t* (*gaft* o. s. v.), nu likväl afnött. Nyare språket har, såsom skiljemärke från den svaga böjningen, blott i den starka qvar ett slutande pluralt *o*, som förr (neml. *u* eller *o*) tillhörde *impf.* indik. i alla verb utan undantag. Det Isl. *impf.* på *-ra, -ri*, i vissa verb med vokaliskt utgående stam (jfr. s. 241—242), har alltid saknats i Svenskan, och är ej heller att träffa i nuvarande Norska dialekter (se AASEN, Nor. Folk. Gram. s. 180), hvilka deremot (se AASEN s. 70) äga qvar den aldrig i Svenska men väl i Isländska *impf.* anträffade förvandlingen af *nd* till *tt*, t. ex. *batt* (redan i Homil., t. ex. 49: 2), *vatt* o. s. v. (se här förut s. 180—181); då åter förändringen af *ng* till *kk*, i Isl. *fëkk, gekk*, har motsvarighet i F. Sv. (jfr. s. 126—7). Alla Skandiska språk sakna fullständig reduplikation; men några verb röja

återstoder af denna form (jfr. s. 240—243), hvilken GRIMM först i senare tider synes hafva bestämdt antagit såsom en urtida tillhörighet för det starka verbet i allmänhet (jfr. Gram. I, uppl. 3, s. 565, 566; Gesch. II. 873, 882, 884; Ursprung d. Spr. s. 29 *). — Liksom uti Isl. blef i F. Sv. känne-bokstafven *g* oftast utesluten, t. ex. *la*, *ma*, *sa*, *va* (svängde), *þa* (emottog), *fra* (förnam), *lo*, *dro*, *slo*, *thwo*, *hiu* (högg), *flu* (flydde); men stundom bibehållen, såsom i *lagh*, *magh*, *sagh*, *þagh*, *wogh* (vägde), *drog*, *hiogh*, *flogh* (Didrik s. 106, flådde). Ett fullständigt *bragþ*, af *brigþa*, kan icke uppdragas; utan endast *bra* (se här förut s. 129, 211). Icke heller ses någon motbild till Isl. *stè* (steg) eller dylika. I våra forn-urkunder, fast icke alltid i de Isl. kallar pluralen slut-konsonanten åter fram, om neml. denne bestämdt tillhör roten, hvilket åtminstone ej med säkerhet kan tillämpas på impf. till *ðvia* (jfr. s. 136—137). I vårt skriftspråk nu för tiden är ingen apokope af hit hörande art tillåten (i det dagliga talet höres deremot ofta *lå*, *så*, *dro*, *slo*), utom i *må* (jfr. s. 274) och de nya af impf. bildade verben *brå*, *förebrå* (s. 129), af hvilka blott det första kan i pl. upptaga det radikala *-g* (*måga* o. s. v.), som eljest i dessa ord alldeles försvunnit. — Det *svaga* impf. kännetecken (jfr. s. 5) utgöres i alla German-språken af det på aflednings-vokalen, om en sådan finnes, annars på stammen omedelbart följande *þ*, *ð*, *d* eller *t*; hvilken konsonant slutligen efterföljes af flexions-ändelsen, i gamla tider fullständigare; nu för alla personer enformigt *-e* (*kallade*, *brände*, *löste*, *flydde*), 2 pl. undantagen (*kalladen* o. s. v.). Såsom i de äldsta Svenska skrifter ses i Homil., och i allmänhet äldsta Isl., *þ* efter vokal, samt *f*, *g*, *r*; i senare Isl. och öfverhufvud i F. Norska, äfven den äldsta nu i tryck meddelade, är det Ang. Sax. *ð* upptaget. I Homil. läses vidare 21: 2 *þolþe* (deremot 39: 2 *mælte*), 23: 4 *ricþe* (regerade), 2: 4 *glicþe* (liknade), 71: 4 *scapþi*, 37: 4 *syndesc* (syntes), 69: 2 *deyþdo* (dödade), Island. S. I. 385 *dreoymþi*, 367 *mercþo* (men 373 *caupti*, köpte); Alex. Saga

* Af denna mening har BOPP länge varit (se Vocalismus s. 228; Vergl. Gam. s. 831, 850 m. fl. st.)

s. 15 *vacða* (vakade). Annars plägar i Isl. *t* följa på *k* (*c*), *p*, *s*, *t*; deremot *d* på *b*, *m* och vissa konsonant-förbindelser; ömsom *d* och *t* på *l*, *n* (jfr. 67—68 *); efter *nd*, *rð* sammansmälter tempus-tecknet med kännebokstafven (jfr. s. 74, 109), såsom *ec senda*, *virða* (värderade); *ð*, efter vokal, assimileras med tempus-märkets *d*, såsom *rudda*, af *ryðia* (rödja). Forn-Svenskan, ehuru med ostadigare rätt-skrifning, följer dock hufvudsakligen samma grundsats, utom deruti att, i all skrift intill medlet af 14:de seklet, *þ* är regel, *ð* undantag; båda sedan utvexlade mot *dh*, länge bibehållet, men slutligen öfvergånget till *d*, någon gång *t*, på sätt härförinnan blifvit vid 2 konjug:s afhandlande framstaldt. Förevarande tempus-märke är i den nybildade 3 konjug. fördubbladt (*dd*), och är assimileradt i *ville*, *skulle* (för *vilde*, *skulde*), *männe* (nu partikel, för *mände*), *mätte*; liksom i de gamla *matti*, *atti*, *þotti*, *sotti* (för *magþi*, *aigþi*, *þukti* eller *þokti*, *sokti*; jfr. s. 275, 276, 73, 74). Det i Vestm. L. II. Kr. B. 11: 2 synliga *saghe*, liksom i Bjärk. R. 30 pr. *legghi*, synes vara skrif-fel för *saghþe*, *legghþi* (legde). Färoiskan förvandlar ofta tempus-tecknet till *j* uti sing., samt i de med *a* afleda verben till *v* uti pl., t. ex. Lyngbye s. 66 *kastaji* (kastade), 94 *lovaji*, Fær. S. s. 42 *heji* (hade), 25 *seji* (sade), 37 *tackaji*, 44 *takkavu*, 74 *sigravu*. — Näst tempus-märket påkallar afledningen uppmärksamhet, i de Skandiska språkens svaga impf., der det afleda *a* kvarstår, men *i* utgår, såsom man finner af den formella skilnaden mellan 1 och 2 konjug. (jfr. s. 42—44, 65—67). Sannolikheten deraf, att äfven ett Skandiskt *i* egt förhistorisk tillvarelse i impf., är emellertid redan visad (s. 65—67). Skälen för detta antagande äro så fullvigtiga, att man knappt behöfver tynga vågskålen med några ur runor hemtade exempel af omtvistelig tillförlitlighet. Man finner neml. i Run-Urk. 450 *kirifþi* (gjorde), 1148 *karifþi*, 449 *karifþu* (3 pl.), hvilka hafva det emot sig, att man ej träffar en motsvarande infin. *kiria*, *kariu* eller dylikt, utan *kirva*, *karva* o. s. v.; men det för sig, att äldre VGL.

* Såsom undantag vid den för nuvarande Svenskan uppställda regeln, att enkelt *n*, utan afledning, alltid fordrar *t*, kan nämnas *mände*, der likväl *n* uttalas *nn*.

har, ehuru blott på ett enda ställe, part. preter. *gærid*, och att A. Sax. *gyrvan* har impf. *gyrede* (se GRIMM, Gram. I, uppl. 2, s. 910). Likväl äro dessa runstungna bildningar jemförelsevis mera bevisande, än *flyði*, *flyðu* i en Forn-Norsk hdskr. (Frumpart. s. 44), och *flujddi* i den Färöiska öfversättningen af Fær. S. s. 4; emedan i den Norska urkunden *yi* äfven i andra ord föreställer det Isl. *yj*, liksom i Färöiskan *uj* vanligen uttrycker det Isl. *i*, någon gång *yj*; hvarföre *j* här ej nödvändigt är att anse för det i infin. *flyja* förekommande *i*. Ej högre på bevisningens skala står *j* uti de nya *röjde* (af *rödja*), *höljde*, *värjde* och det nyaste *skiljde* (jfr. s. 87); ty *j*, under nästföregående århundraden stundom utbytt mot *g* (jfr. s. 79 *), är i dessa och dylika ord behandladt helt och hållet såsom en till roten hörande konsonant, ur infin. mekaniskt öfverflyttad till finit modus, under förqväfvande af det i impf., liksom part. preter., fordom tillvarande återgångs-ljudet (*ruddi*, *rudder*, *huldi*, *hulder*, *vardi*, *varder*). Emellertid synes aflednings-bokstaf ej behöfva förutsättas såsom en gång ovilkorligt gällande *alla* svaga impf., helst redan Mös. Göt. saknar en sådan i *pahta*, *kunþa* m. fl. (jfr. GRIMM, Gram. I. 853—4, Gesch. II. 894; BOPP, Vergl. Gram. s. 874); och det kan jemväl sättas i fråga, om ett afledt i någonsin funnits uti de af återgångs-ljud utmärkta impf. Om detta inträffat, lärer det väl varit i en så aflägsen tid, att *i* ej verkade öfvergångs-ljud; emedan i annat fall, vid utstötningen af *i*, bort af ett fullständigt *legða* bli *legða* (för *lagða*); så vida man icke kan tilltro forn-språket den spänstighet, att det förmått tillegna sig den ursprungliga vokalen i samma ögonblick, som den från *i* utgående hämmande kraften upphört. — Rörande det nyss nämnda återgångs-ljudet, som för en del svaga verb är egendomligt, blir närmare handladt vid närvarande kapitels slut.

2:o I likhet med Tyska språk hafva de Skandiska alltid haft samma form för 1 och 3 pers. sing. af det *starka* impf. indik., d. v. s. den nakna roten (*jag*, *han gaf*); men GRIMM anar, att i en de Germaniska språkens högre ålder det

* Likaså hos Didrik s. 291 *wilgde* (ville).

starka impf. haft ett med det svaga enligt *-a*; så att *nam*, *gaf*, *bad* en gång låtit *nama*, *gaba*, *bada*; och ännu förut, innan reduplikationen förgått, *ninama*, *gigaba*, *bibada*, närmande sig Lat. *memini*, *cecini*, Grek. *μέμωνα*, *γέγωνα*, Sanskrit. *babandha*, *tatana* (Gesch. II. 884). — I Tyska språk har jemväl det *svaga* impf. indik. samma ändelse i 1 och 3 pers. sing.; Mös. Göt. och F. Hög-T. *-a*, Ang. Sax. och Fris. *-e*. Isl. skiljer sig deruti, att dess äldsta urkunder ega i 1 pers. *-a*, i 3:e alltid *-e* eller *-i*, hvilket sistnämnda uti nyare språket tillhörer båda personerna. Ex. Homil. 45: 1 *ec smiþaþa*, 10: 2 *ec sagþa*, 94: 1 *ec vissa* (för *vitta*), Rols S. i Fragm. Isl. s. 21 *vaknaða ec*, Edda Sæm. s. 86 v. 39 *haffa ec*, s. 24 v. 1 *þagþac*, *hugþac*, *hlýdda ec*. Tidigt nog tränger dock *i* fram äfven till 1 pers. (exempel ur 3 pers. äro öfverflödiga), t. ex. Rols S. ib. s. 49 *venti ek*, *ek uilldi*. GRIMM anser till och med 3 personens *-i* oorganiskt, i stället för *-a* (Gesch. II. 881); och märkvärdigt är det visserligen, att då det ur presens utfallna *i* gör *a* till *e* uti *fellr*, blir *taldi*, liksom 2 personens *taldir*, oantastadt af det qvarstående *i*, som ej heller gör *kallaði*, *kallaðir* något intrång. Forn-Svenskan har, olika med gamla Isl., för både 1 och 3 pers. *-i* eller *-e*, t. ex. VGL. I. V. S. 4 *uildi iæc*, þ. B. 14 *iak hitti*, *ælti iak*, *sankiændi* (igenkände) *iak*. Några runskrifter, dock ej fallande inom det gamla Sverges gräns, vore möjligen att anföra till bestyrkande af förutsättningen rörande ett ursprungligt *-a* i 3 pers., t. ex. Run-Urk. 1964 (från Danmark) *Mæster Jakob gorda mik*, 1914 (från Bleking) *Tovæ gorþa mik*, 1596 (från Norge) *is hana ahta auk furþa af Hrinkariki* (som henne äktade och förde ur Ringerike). Betydligt vitsord kan väl ej förlänas dessa inskrifter, om hvilkas ålder man ingenting vet, och i hvilka det ifrågavarande *-a* kan stå för *-æ* (= *e*, *i*), som verkligen i den ena (1914) träffas raden ofvanför: *Tovæ giorþæ mig*, — till äfventyrs likväl en nyare tillsats. Måhända kan ej större uppmärksamhet egnas åt några Forn-Norska exempel af samma slag, t. ex. hann *svaraða*, *avitaða*, *lačaða* (inbjöd), *þidda* (smälte), ur en codex, som öfverflödar af oorganiskt *a* för *i* (jfr. Frumpart. s. 124).

3:o För 2 *sing.* af *impf. indik.* har gamla Isl. (liksom F. Norskan) i *starka* verb *-t*, den nya *-st*; i *svaga* har både den gamla och nya *-r*. Exempel ur gamla språket äro Homil. 76: 2 *forþu*, 104: 1 *þu haffar*, 60: 1 *þu vissir* (*viste*); Edda Sæm. s. 62 v. 22 *þú gaft*, s. 154 v. 38 *þú vart*, s. 78 v. 25 *þú mundir* (*månade*), s. 87 v. 42 *þú árnaþir* (*uträttade*), Orvar Odds S. i *Fragm. Isl.* s. 112 *þu þurftir* (*tarfvade*). De anomala, som nyttja ett urgammalt *impf.* till *presens* (se andra Boken s. 265—284), få gemmenligen der *-t*, hvilket dock i dem någon gång kan utgå, t. ex. Homil. 44: 1 *þu munn*, 89: 2 *þu scall*; deremot på flere ställen *þu munt*, *scalt*, 6: 1 *þu ert* o. s. v. När det *starka* verbets stam har *sjelf* slutande *t*, uppstår af dettas sammanstötning med *persontecknet* icke *tt*, utan vanligen *zt* eller *tz*, t. ex. Edda Sæm. s. 65 v. 36 *gaztu* (*aflade du*), s. 68 v. 62 *svaltz* (*svalt*) *þú*, s. 63 v. 26 *læztu* (*lät du*); i Homil. finner man 44: 2 *þu veitst* (*vet*), 47: 1 *þu veist*. Det samma plägar stundom inträffa med slutande *ð*, t. ex. Edda Sæm. s. 154 v. 37 *qvastu* (*qvad, sade du*); likväl heter det der s. 186 v. 1 *þú — — rautt* (*för rauð-t, blodfärgade*), liksom man finner *stótt* (*stod*; se RASK, Anvisn. s. 165, Norr. Gram. s. 32). Der *g* kan i 1 och 3 pers. uteslutas, blir det i 2 pers. assimileradt med det personliga *t*, såsom i Homil. 4: 2 *þu søtt* (*för saugt, sög*), Nials S. s. 203 *þú vótt* (*för vøgt, dräpte*), Ol. Hel. S. s. 54 *hiot* (*för hioggt, högg*) *þu*; ännu vanligare äro *þú átt*, *mátt*. — Forn-Svenskan aflägsnar sig föga härifrån i det *starka* verbet, men dess mer i det *svaga*. Ur äldre VGL. må antecknas: J. B. 2: 1 *þu tokt*, R. B. 8 pr. *þu drøpt*, 5: 1 *þu rant* (*sprang*), Md. 1: 2 *þu bart*, 3: 1 *þu vært* (*var*); ur Cod. Bur. s. 128 *þu komt*, 78 *þu — — — vrakt*, 140 *vast þu*, 500 *fikt þu* (*men 78 þu for gaf*, *förlät*; 499 *var þu* och *þu bar*); Bonavent. s. 30 *thorft* (*tarfvade*) *thu*. Ingenstädes finnes dock i tryck *þu ært* (Gottlands dialekten har *jært*, tillika med *jærst*, *jüst*; se SÄVE s. 245), men väl *þu ær* och *þu æst*, om hvilket sistnämnda snart mera. I stället för det Isl. *zt* har F. Sv. *st* (liksom Mös. Göt; jfr. GRIMM, Gesch. I. 362), när kännebokstafven är *t*, såsom i Cod. Bur. s. 206 *læst* (*lät*)

þu, 76 *þu græst* (gret), 208 *þu — — bróst* (bröt), Bonavent. s. 197 *thu forlæst* (öfvergaf), 24 *thu vest*, St. Rimkr. 38: 2 *weyst tw och tw weyst*. Mera vacklande är beteckningen för *þ*, t. ex. VGL. I. R. B. 5: 2 *þu koþ* (qvad, sade), ÖGL. B. B. 39 pr. *þu kuat* (i den äldsta kvarvarande hdskr.), *þu kuap* (i 1607 års uppl.), VGL. I. R. B. 5: 5 *þu reet* (red), II. R. B. 9 *þu rest*, Dr. B. 3 *þu röt* (blodfärgade), Bonavent. s. 172 *thu bözst* (böd). När *g* uteslutes, finner man enkelt *t*, såsom i VGL. I þ. B. 7 pr. *þu at* (eger), ÖGL. Æ. B. 7 *mat þu*, Cod. Bur. s. 498 *þu saat* (såg) *væl eet sund þa þu hit fort*. Ännu i Carl XII:s Bibel ser man *t* i de anomala *kant*, *skall*, *vilt*, såsom fordom. I motsats till detta uråldriga *-t* finner man undantagsvis i S. Birg. Up. 1: 44, 45 *gafst*, jemte *gafst*; i Gust. I:s Bib. ofta *-st*, t. ex. 4 Mos. 18: 15 *tu looghst*, Hab. 3: 13 *tu sønderslogst*, 3: 8 *tu reedst*, Dan. 2: 31 *tu sågst*, Hesek. 26: 17 *tu lågst*, 16: 13 *tu bleffst*, Syr. 47: 21 *tu låtst*. Likväl är detta långt ifrån strängt genomfördt, t. ex. Hab. 3: 9 *tu drogh*, Hesek. 16: 16 *tu toogh*, 16: 15 *tu förlåt*. I några landsorter begagnas af allmogen *-st* i ett antal ord, vanligen just de samma som i Bibeln, hvilken äfven i senare upplagor af den nu gällande öfversättningen har denna form öfverförd ur den först i tryck utgifna; i Gottländskan är *-st*, för vissa fall vexlande med *-t*, utsträckt ännu längre, t. ex. *skallst* (SÄVE s. 245). I egenskap af person-ändelse kan man deremot icke, på grund blott af de Gottländska *däu järst* eller *jüst*, *däu varst* eller *vasst* (SÄVE ib.), uppfatta det *-s*, som förekommer i de gamla *æst*, *vast*, Isl. *est*, *vast* (jfr. här framför s. 155, 284), hvilka motsvara runornas *is*, *vas*, de äldsta Isl. handskrifternas *es*, *vas*, i 1 och 3 sing., alla med radikalt *s*, sedan öfvergånget till *r*. Redan i den äldsta Svenska urkunden åter har man gått förlustig om allt persontecken i 2 sing. af de svaga verben, t. ex. VGL. I. R. B. 5 pr. *þu kallape*, 5: 1 *þu — — haffi*, 5: 3 *þu atti*, Md. 1: 2 *þu skuldi* (så äfven i äldsta Danskan; se PETERSEN, Dan. Spr. Hist. I. 112); och förhållandet har varit lika under språkets alla omskiften, ända in uti våra dagar. Vokalen var likväl den samme för F. Sven-

skan och Isl., *-i* (*e*); uti Mös. Göt. motsvarad af *-e*, uti F. Hög-T. af *-o*, båda af *s* efterföljda. — Mot Isl. och F. Sv. *-t* i det starka impf. svarar Mös. Göt. *-t*, Eng. och Ny-Hög-T. *-st*; mot det Isl. *-r* i det svaga impf. svara Mös. Göt., F. Hög-T. och F. Ned. Sax. *-s*; Ang. Sax., Eng. och Ny-Hög-T. *st*. För BOPP synes det Mös. Göt. *-t* stå det äldsta grammatiska tillståndet närmast, och *s* i det Lat. *sti* vara en rent evfonisk tillsats (Vergl. Gram. s. 653—6; jfr. dock s. 863). Med betraktande af GRIMMS förut (s. 343) anförda hypotes om ett för pres. och impf. gemensamt ursprungligt *-st* i 2 sing. (jfr. Gesch. I. 485, 487), bör anmärkas, att det Isl. *-st* af RASK nämnes såsom Tysk införsel, och uti Isl. så nytt, att det knappt i någon saga förekommer (Isl. Spr. Oprind. s. 259): att, enligt PETERSEN, Danskan under 3:dje språk-perioden (från år 1400—1530) från Tyskan tillegnat sig *-st*, i stället för *-t*, icke blott i *slost*, *drogst*, *komst* och dyl., men jemväl i *est*, *west* (Dan. Spr. Hist. I. 239—240): att det Svenska imperfektiva *-st* först fram på 1400-talet blir märkbart, och, så vidt jag kunnat iakttaga, icke i någon äldre codex än S. Birg. Up., der i enskilda delar Dansk inverkan låter förnimma sig (se beskrifningen på denna hdskr. s. XXIII); hvarföre denna form allt för väl kunnat först från Danmark hit inkomma, om ej omedelbart från Tyskland, hvarifrån i alla händelser den ytterligare spridningen kan anses hafva härflutit, vid begagnandet af Luthers Bibel-tolkning för den Svenska. Och ur Bibeln har likligen det *-st* utflyttat, som allmogen här och der brukar i vissa ord; möjligtvis med undantag af Gottland, der Tysk inympning äfven i andra fall uppenbarar sig, och der för öfrigt folkspråket, hvad verbal-ändelsen beträffar, ej utmärker sig för ålderdomlighet (man erinre sig den helt och hållet saknade beteckningen för pl.). Skulle alltså i gammal Skandiska till äfventyrs ett *-st* förefunnits, så är det icke att söka i den här tecknade yngre företeelsen, utan fastmer långt utöfver gränsen för alla igenom historien ledande spår. Hvad som emellertid, theoretiskt betraktadt, kunde, utan afseende på förhållandet i Lat., Ang. Sax. och andra språk, synas tala för antagandet af ett gammalt *-st* i Skandiskt mål, vore måhända, att då

svaga formen i Isl. har *r*, som förmodligen först varit *s* (liksom i Tyska och andra fornspråk), eger den starka *-t*, hvilka 2:ne ljudtecken (*s* och *t*) kunde anses vara splittrade återstoder af ett äldre *st*; under förutsättning att, i språkens äldsta okränkta skick, person-tecknen varit de samma i de starka och svaga verben, såsom i fornspråket verkligen förhåller sig med 1 och 2 pl.

- 4:o De flesta Tyska språk, i sin äldsta skepnad, ega, utan åtskilnad af starka och svaga verb, såsom *vokal*-beteckning för *alla personer* af *pl.* uti impf. indik., *-u*,* Ang. Sax. och Fris. *-o*; men redan tidigt i Tyska medeltids-tungor blir *-u* försvagadt till *-e*. Isl. åter har intill senaste tid bevarat det gamla *vokal*-ljudet, i de äldsta handskrifterna gemenligen *o*, sedan *u*, endast undantagsvis uteslutet (t. ex. *sáð*, *sá*). Konsonant-tecknen för 1 och 2 pl. (äfven dual.) äro de vanliga *-m* och *-þ* (*ð*, *t*); hvaremot 3 pl. här, såsom annars, utmärker sig genom saknad konsonant-bestämmning i slutet. Ex. Homil. 25: 2 *logom* (= *lágom*), 17: 1 *elscoþom*, 37: 1 *scolop er*, 5: 1 *monopit*, 78: 2 *hlogo*, 69: 2 *deyþdo* (dödade). Forn-Svenskan framter, hvad angår den imperfektiva vokalen i 1 och 3 pl., ingen annan skiftning, än att *u* är vanligare i äldre skrift, *o* i yngre. Deremot yppar sig den väsendtliga olikhet, att i 2 pl. både *vokal* och *konsonant* äro från Isl. afvikande, och utgöras af de enformiga *i* (*e*) och *n*. Ex. Upl. L. Conf. *bupum wir*, *wir wildum*, Æ. B. 10: 1 *wit wildum bapin*, 11: 2 *wit attum*, Vestm. L. II. Æ. B. 10: 3 *wit attom*; I. B. B. 6 pr. *i sorin* (svuren); i en gammal hdskr. af ÖGL. Vins. B. 6: 4 *it köptins*, Cod. Bur. s. 208 *ifpar* — — *hær laghen* (eder, som här lågen), *i saghen* (jfr. s. 316), Cod. Bildst. s. 598 *i aktadhin*; VGL. I. K. B. 9 *þer varu* (voro), A. B. 16: 1 *skulu bapi hion*, Upl. L. Conf. *þæssir allir hafpu*. Ändelsen för 2 pl. har såsom *en* hållit sig allt jemt vid magt, den tid undantagen då Ny-Svenskan arbetade sig fram ur sammanträffningen med Danskan (jfr. s. 319). I 1 pl. *-om*, 3 pl. *-o*, träffas temligen regelbundet under

* Bopp's tanke om det Mös.]Göt. *-u* för pl. finner man i Vergl. Gram. s. 637, 667.

större delen af 1400-talet, till och med vid början af påföljande sekel i mera vårdade handskrifter, t. ex. P. Månsson (såsom s. LX *wthscændos*, LXVII *matto*, s. 20 *wthfördo*), Membr. A. 4 m. fl. (till dessa hörer icke Didrik). I Gust. I:s Bib. är *-o* ersatt af *-e* för 3 pl. af de svaga verben, men kvarstår i starka, såsom ännu förhållandet är; i 4 pl. visa alla Bibel-trycken samma oafgjorda kamp mellan *-om* och *-e*, som vid presens iakttagits (jfr. s. 314); hvarförutan de ega ännu en form för 4 pl., neml. 3 personens nakna *-o*; såsom i Gust. I:s Bib. Ap. Gern. 24: 1 *wij ladhe*, *foro*, *komo*; 24: 2 *finge*, *stigho*, *ladhom*; 24: 3 *lätom*, *segldom*, *komom*; 24: 5 *droghe*, *komom*, *föllo*, *bådhom*. Förvirringen är i yngre öfversättningar lika stor, om än ställvis något olikartad. Det plurala *-om* har här, som allestädes med undantag af imperativen, utom Bibel-kretsen sedan länge försvunnit ur skriftligt föredrag, och är i det lefvande talet nu inskränkt till några få ställen på landsbygden, hufvudsakligen Dalarne, der många socknar bibehållit *-um*, men litet eller intet *-o* i 3 pl., hvilket ock i allmänhet hos bondfolket är vida mer än *-om* bortträngdt. Bokspråket har länge innehaft sin närvarande ståndpunkt, der imperfekt-formen i 4 pl. sammanfaller med den i 3 pl., för båda *-o* i starka verb (*vi*, *de grepo*, *brunno*), *-e* i svaga (*vi*, *de kallade*, *brände*, *lüste*, *flydde*); hvarigenom Ny-Svenskan kommit i ett eget läge ej mindre till fornspråket, än till de olika arterna af starka och svaga verb, mellan hvilka sålunda en ny skiljemur blifvit uppdragen, likväl dagligen nedbruten i den muntliga framställningen, som ej mer i impf. än i pres. vill åtskilja pl. från sing. Det är emellertid en gifven fördel, att åtminstone i skrift ega ett pluralt imperfekt-tecken, om än blott för den starka böjningen; och då en särskild form för impf. konjunkt. (den formfattiga Danskan, liksom Engelskan, saknar en sådan), endast i våra starka verb utpreglad (*grepe*, *brunne*), är ett stöd för tanken och en prydnad för stilen, så gifves ingen anledning att önska en rubbning i det nu bestående, en förvandling af *-o* till *-e* uti indikativens plural, hvilken då blefve ett med konjunktivens. Anmärkningsvärdt är eljest,

att ehuru sedan många århundraden i Tyska språk, och jemväl ganska länge i Danskan, *-e* utvexlat den gamla plural-vokalen för impf. indik., denna fortfarande kvarstår fullständig i Ny-Isl. och i Färöiskan (t. ex. Fær. S. s. 35 *vid skulun*, 225 *vår hittun*, 32 *tår towkun*, I togen, 5 *tajr komu*, 225 *finngu*, *söktu*, 44 *takkavu*), samt delvis, neml. för starka verb, i Ny-Svenska och vissa Norska dialekter. *

5:o *Vokal-förvandlingen* har sitt hufvudsäte uti impf., och intet språk eger henne rikare än Isl., med hvilken F. Norskan hufvudsakligen, men icke helt och hållet, i denna del öfverensstämmer. Vi anmärka i det Isl. impf. indik. följande: a) vixel-ljud i starka verb; i vissa ett (*lèt*,** *för*), i andra två (*gaf*, *gáfom*;** *brann*, *brunnom*; *greip*, *gripom*; *skaut*, *skutom*). b) Återgångs-ljud i sing. af en del svaga verb (*talda*). c) Öfvergångs-ljud i pl., liksom för presens, när stammen har *a* (*toldom* eller *töldum* o. s. v.). d) Assimilation af det till afledningen hörande *a* med impf:s plural-vokal (*ætloþom* eller *ælluðum* för *ætlaþum*, ämnade); hvartill kommer ett af den assimilerade aflednings-vokalen frambragt öfvergångs-ljud, så snart stammen har *a* (*kolloþom* eller *kölluðum* för *kallaþum*). — Det under första momentet upptagna vixel-ljudet återfinnes, med vissa modifikationer, i alla German-språk (på sitt sätt äfven i andra; jfr. s. 144—147, 259), till och med i den Romaniskt uppblandade Engelskan (t. ex. *give*, *gave*; *take*, *took*; *drink*, *drank*). Forn-Svenskans skiljaktighet från Isl. består blott i smärre omständigheter, såsom förlorat tveljud (*sköt* för *skaut*) i det vanliga skriftspråket, men icke i Gottl. L., i runor och vissa dialekter; samt några af rättskrifningen beroende bruk (t. ex. *gavum* för *gáfum*); och den nuvarande Svenskan har endast några delvis framstående olik-

* Det är likväl blott på färre ställen, som Norska folkspråket har i behåll *-o*, för de starka verbens plurala impf. i alla personer (jfr. AASEN, Nor. Folk. Gram. s. 169).

** I sträng mening är *è* uti *lèt* m. fl. impf., liksom *tó* i andra, icke vixel-ljud; utan ett eget slags ljud, uppkommet, såsom det vill synas, af en förgången reduplikation (jfr. s. 147, 240—243).

** BOPP anser det långa *a* i F. Hög-T. *lasumes* (således äfven i Isl. *lásom*, *gáfom*) hafva bättre än *e* i Mös. Göt. *lesum* bevarat urljudet (Vergl. Gram. s. 847).

heter med den gamla (jfr. s. 37). En omständighet bör dock ej härvid förbigås, neml. att det af RASK såsom äkta ansedda ljudskiftet, uti pl. af vissa hos GRIMM såsom reduplicerande behandlade verb (t. ex. *biuggum, hiuggum, hlupum*), i de äldsta Isl. och Norska handskrifter saknas, t. ex. *bioggosc, hioggo, hliopo* (se här förut s. 124, 171, 172); hvilket ock är fallet med de F. Sv. *fiollo, hioldu, hioggu* (s. 164, 171; jfr. Vejl. s. 62—63, och GRIMM, Gram. I, uppl. 2, s. 947). — Återgångs-ljudet kan i Mös. Göt. ej ifrågakomma, emedan hon icke använder öfvergångs-ljud (jfr. s. 67), och således icke har någonting att återställa: rot-vokalen i *satida* (satte), *valida* (valde), fins redan uti infin. *satjan, valjan*;* men i de Tyska språkarter, der infin:s vokal icke är rot-ljud, kan detta återkomma i impf. af långstafviga ord, i hvilket fall det afleda i der utgår. Så hafva F. Hög-T. *seljan, weljan, werjan*, som äro kortstafviga, impf. *selita, welita, werita*; men de långa *stellan, sendan, sezan* ha *stalta, santa, sazta*; F. Ned. Sax. *selljan, telljan, settjan* åter *salda, talda, satta* (jfr. GRIMM, Gram. I, uppl. 2, s. 874, 894); Fris. *leda, senda* impf. *latte, sante* (RASK, Fris. Spr. s. 75 och RICHTHOFEN). Skandinaviska forn-språken tillåta ej återgångs-ljud i andra fall, än då det *i*, som verkat öfvergångs-ljud, kvarstår i infin., — en inskränkning, som ej eger rum i F. Hög-T. och Fris. (såsom vi sett af *stellan, sendan, sezan, leda*), och ej heller i Ny-Svenskan, t. ex. *säga, sade; lägga, lade; sätta, satte* (jfr. s. 78). Enda undantaget ur F. Sv. vore det mångformiga *göra*, och möjligen det senare synligblifna *bör* (jfr. s. 95—99). Eljest träffar man återgångs-ljud allenast i *tælia* och dermed likställiga,** hvilka deremot sannolikt varit flere än hvad Isl. urkunder gifva vid handen (jfr. s. 80—82); utan att det ändock låter med någon visshet bestämma sig, om detta ljudskifte i en högre fornålder tillkommit *alla* verb med kort vokal, och med afledningen i

* Mös. Göt. har en mängd andra verb med rot-ljud, hvilka i Skandiska språk hafva öfvergångs-ljud, såsom *landjan* (tända), *vandjan* (vända), *varmjan* (värma), *domjan* (döma), *fodjan* (föda), *fulljan* (fylla), *þugkjan* (d. v. s. *þunkjan*, tycka).

** Icke ovilkorligen ens i alla dessa, såsom Isl. *selda, setta* (jfr. s. 84) utvisa.

utan påföljande afledt *a*: om t. ex. *syrgħia* en gång haft impf. *surgħþi*, liksom det Sv. *fylghia* verkligen haft ett alternatift *fulghþi* (Cod. Bur. s. 14 *folghþo*). Verb åter med afledningen *a* följande på *i*, såsom *nytia* (jfr. s. 64), behålla båda dessa afledningar i impf., hvars vokal i stammen är den samme som för den öfriga böjningen. I sammanhang med det förut yttrade, om rot-vokalens beroende af den efterföljande aflednings-vokalen, må vidare nämnas, att ehuru i vårt nuvarande språk återgångsljud kan brukas i impf. af verb, som uti infin. förlorat i (t. ex. *satte*), likväl, omvänt, *j* ej kan följa på den återkomna rot-vokalen: det kan beta *qvaljde*, *smörjde* för *qualde*, *smorde* (jfr. s. 84—86), men icke *qvaljde*, *smorjde*, hvilket röjer det gamla anlaget hos de Skandiska språken, att låta det afleda *i* verka till fördunklande af de korta rot-vokalerne *a* och *u*; ännu *a* i *valde*, *qualde*, *dvaldes*, *tamde*, *samdes*, *vande*, *krafde*, *gladde*, *stadde*, *sade*, *lade*, *satte*; men *å* i *sålde* och *dolde* (fastän tecknad med *o*), samt *o* (Isl. *ó*) i *smorde*, *sporde* (liksom i *gjorde*, *borde*, *torde*); hvaremot *stüdde* och *rüdje* (för *rödjde*) ega öfvergångsljudet gemensamt med infin., liksom Isl. *selda*, *setta*. — Med öfvergångsljudet i pl. begynner det Norsk-Isl., synnerligast Isl. idiomets gräns icke blott mot Svenskan och Danskan, utan äfven mot andra Germaniska språk, hvilka väl, med undantag af Mös. Göt., kunna ega öfvergångsljud framkalladt af efterföljande *i*; men icke, såsom här, af *u* (*o*). Ställningen i impf. är den samma som i presens (jfr. s. 322—325); och vi åtnöja oss med anförande af exempel på impf. I Homil. 49: 1 läses *tavlfom*, *savgþo*, 34: 2 *sogþo*, *hofþo*, *havfþo*; Island. S. I. 366 *logþo*, 367 *hofþo*; Dipl. Norveg. I. 130 *hofðu*, *soghdu*; men i äldsta fragm. af Frostaf. L. *sagðu* (Norg. Love II. 543), Ol. Hel. S. s. 4 *hafðu*, 10 *sagðu*, 11 *lagðu*. Ur Färviskan äro redan s. 324 prof lemnade. Ur Forn-Svenskan * meddelas: Run-Urk. 1666 *lakþu* (lade), Upl. L. Præf. *saghþum*, Conf. *dwaldum*, *haffþu*, Cod. Bur. 50 *sagþo*. — Närslägtad med

* Angående Danskan se PETERSEN, Dan. Spr. Hist. I. 99 m. fl.

sistnämnda ljudskifte är assimileringen af det afledda *a* med pluralens *u* (o), t. ex. Homil. 17: 1 *elscoþom*, 10: 2 *skipoþosc*, Fragm. Isl. (Röls S.) s. 54 *frelsuðu*, Strengleik. s. 36 *ælskočost*; för *elscaþom*, *skipaþosk*, *frelsaðu*, *ælskačost*. Assimilation, förenad med öfvergångs-ljud, förekommer i Homil. 50: 1 *havndloþo* (misshandlade), 79: 2 *colloþo*, 47: 2 *fostoþo*, Islend. S. I. 368 *voconoþo*; för *handlaþo*, *callaþo*, *fastaþo*, *vacnaþo*. I båda fallen verkar den efterföljande vokalen tillbaka på den föregående; dock så, att plural-vokalen till samma ljud förvandlar aflednings-vokalen, hvilken åter i sin ordning alstrar i stammen öfvergångs-ljud, i nyare Isl. vanligen betecknad med *ö*. Man får därför *colloþo* eller *kölluðu*, men icke *colloþo* eller *köllöðu*. Ex. på *a* i Norska handskrifter äro Dipl. Norveg. I. 39 *jattačom* (biföllo), 130 *svaračo*, Ol. Hel. S. s. 22 *kallaču*, 28 *samnaču* (samlade), 85 *fastaču*, Strengleik. s. 16 *hatačo*, 23 *kallačo*. Forn-Svenskan har hvarken öfvergångs-ljud eller assimilation, t. ex. Run-Urk. 264 *markaþu* (märkte, ristade), 553 *truknaþu* (drunknade), ÖGL. Vaþ. 1 pr. *ua-raþu* (tillsade), Gottl. Hist. 1 *lutaþu* (lottade), Cod. Bur. s. 50 och 64 *kallaþo*, 22 *castaþo*, *talaþo*, 26 *vndraþo*, *louaþo*, *kuskaþo* (nödgade), 50 *studeraðo*. Undantagsvis har Cod. Bur. s. 14 *calloþo*, 129 *fulcomnoþo*, båda förmodligen skrif-fel, — hvad ingenting ovanligt är i denne codex. Isländskan, hvilken, i hänsigt så väl till det här omhandlade öfvergångs-ljud som assimilation, endast är till någon del understödd af Forn-Norskan, sådan denna visar sig i hittills utgifna handskrifter, står än mera ensam i förhållande till andra Germanspråk, af hvilka dock F. Hög-Tyskan erbjuder i assimilering några jämförelse-punkter (jfr. GRIMM, Gram. I, uppl. 3, s. 86—88).

TREDJE KAP.

Konjunktiven.

Presens konjunkt., liksom *impf. konjunkt.*, innefattar i Svenskan, såsom ock i andra German-språk (se GRIMM, Gram. IV, 72), ej allenast den egentliga konjunktiven, men jemväl optativen, för hvilken senare dessa tungomål, i likhet med Latinet, sakna en egen sjelfständig form. GRIMM finner till och med den Germaniska konjunkt. stå, formelt betraktad, närmare den Grekiska optativen än konjunkt. (*ibid.*), och ursprungligen ha varit optatif (s. 84). Om den samma yttrar BOPP, att den stöder sig på den Sanskritiska *potentialis*, hvilken hos sig för- enar betydelsen af den Grek. konjunkt. och optat., men i for- men sluter sig närmare intill den senare (Vergl. Gram. s. 926, 929). Ny-Svenskan har i *presens* förlorat den rena konjunktiva bemärkelsen, qvarhållande blott den optativa,* hvilken stundom, särdeles i lagstil, träder den imperativa nära. Utan att här mer än lätt antyda detta, hvars fullföljande och ut- vecklande är syntaxens sak, öfvergå vi till den formella syn- punkten, som framkallar nedanstående anmärkningar:

4:o I *pres. sing.* af konjunkt. möter oss, liksom i *indik.*, en något skiljaktig person-beteckning för Isl. och Forn-Sven- skan. De äldsta Isl. handskrifter hafva uti 1 *sing.* -a, de något yngre ömsom -a och -i (e), de yngsta blott -i; uti 2 *sing.* alla -er eller -ir; uti 3 *sing.* alla -e eller i. Ex. Homil. 95: 1 *huat stoppar mer* (hjelper mig) *at ec eiga*; 54: 1 *þot* (fastän) *ec hafa*; *oc ec gefa*; *oc gangac*; *oc brennac*; 44: 1 *þo at ec doma*; Fragn. Isl. s. 44 *at ek þoru* (Rolfs S.); 89 *at ek þurfa* (Orv. Odds S.); 110 *at ek þickia* (synes) *gamall*; Egils S. s. 34 *at ek deyia*; Homil. 60: 1 *at þu farer* (må fara); 54: 2 *at þu gorer*; Fragn. Isl. s. 68 *at þu kiosir* (må välja); 88 *at þu fair* (må få). RASK nämner goda hdskr., der -i har företrädet uti 1 *sing.* (Vejl. s. 50); till de äldsta lära de väl icke

* Äfven i talesättet *vare dermed huru som helst* ingår något af ett optatift begrepp, om ock den objektiva möjligheten skulle här anses öfver- väga den subjektiva.

räknas. Såsom en ovanlighet kan anföras Homil. 95: 4 *at þu hafa*, troligtvis skrif-fel. Exempel på 3 personens -e (i) äro icke behöfliga. — Hos oss åter har redan fornspråket samma vokaliska utgång för alla 3 personerna af sing., -i eller -e; om man undantager ett ställe uti ett bland de i Norge funna fragmenten af VGL. (se i närvarande skrift s. XXIX), der det heter *num han calla* (med mindre han vill kalla), men hvarest *han calla* har ännu mindre vigt än i Homil. *þu hafa*; emedan *calla* kan stå antingen för *callæ*, d. v. s. *calle*, eller ock för *callar*, d. v. s. vara indik., hvilken efter *num* några gånger i den fullständiga membranen af VGL. träffas i stället för konjunkt.* I landskaps-lagarne har jag icke bemärkt något fall, der en afgjord pres. konjunkt. förekommer i 1 och 2 sing., hvilka personer för öfrigt, i anseende till innehållet i ett lagverk, icke kunna der förekomma, utan då framställningen, på gammalt vis, antager ett liksom episkt eller dramatiskt skaplygne. När det i Gottl. L. 49: 25 heter *slar þu mannj tendr yr hafpi* (ur hufvud) *þa bytir þu*, kan visserligen *bytir* föreställa den i lagarne vanliga qvasi-imperativa konjunkt.; men det kan äfvenså väl vara indik., såsom raderna förut, i ett likartadt stadgande, säges *þa ir* (är). I Svenskan, der ej mindre pres. indik. än pres. konjunkt. har stam-vokalen oförändrad, kan man ej med samma lätthet som i Isl. åtskilja den ena modus från den andra; utom vid verb, som uti sing. af pres. indik. bortlemna ändelsen (t. ex. *læs*, *skin*, *skil*), åtminstone flexions-vokalen (t. ex. *farr*, *fryss*; jfr. s. 307, 312), i hvilka fall konjunktiven, som städse har denne vokal kvar, tydligen kan gifva sig tillkänna (t. ex. *læsi*, *fari* o. s. v.). Verb af 4 konjug., hvilka uti indik., men icke konjunkt., behålla afledningen *a*, skulle deruti ega ett gränsmärke mellan de båda modaliteterna; om ej i en del äldre handskrifter *a* och *æ*, liksom *æ* och *e*, ofta blefve förvexlade, och indikativens slutande *r* ofta utelemnadt. Till följd af detta inskränkt till en mindre rymd, ur hvilken otvetydiga bevisställen äro att hemta, kan man likväl, till bestyrkande af den ofvanför

* Likväl ses der, på motsvarande stället, A. B. 22 *num han kalli*.

uppställda utsagan om alla personers enformighet i pres. konjunkt. sing., anföras: Cod. Bur. s. 152 *at iak varþe*; Bonavent. s. 206 *utan iuk han seie* (nisi videam ipsum), Gregor. s. 248 *at iak — — skuli*; S. Birg. Up. 1: 32 *at iak skuli*; Cod. Bur. s. 155 *at þu varþe*; 18 *at þu moghe*; Kg. Styr. II. 23 *at tu mage*, 36 *at tu hawi*, 40 *at tu see* (må vara); Bonavent. s. 98 *at thu skuli*; Gregor. s. 247 *at thu skuli*, 248 *thw maghe*; S. Birg. Up. 1: 14 *at thu vili*. Då den motsvarande indik. har *iak ser, skal, þu skalt, mat, æst* (ær eller dyl.), *vilt*, blir i de anförda exemplen, *varþe* och *hawi* möjligtvis undanräknade, konjunktiven uppenbar. Ingenstädes uppdagas i 1 sing. *-a*; i 2 sing. ej heller *-r*, der konjunktiven är afgjord; utan i båda den jemväl för Isl. gällande formen för 3 sing., *-i* (e). Och af denna behöfvas inga exempel, om ej till bestyrkande deraf att det afleda i alltid sammansmälter med flexionsvokalen, såsom hos den Svenske Harpestreng s. 59 *skyli* (skölje), 60 *hyle* (hölje), *smöre* (smörje), 64 *lægge* (jfr. här förut s. 88). Ny-Svenskan, som i lagstil bibehållit *gånge* och *stående*, afviker deruti att hon i vokalistiskt utgående stammar bortkastar flexionsvokalen eller det modala *e* (*fly*), hvilket i Forn-Svenskan vanligen framträder (jfr. s. 139); t. ex. Upl. L. J. B. 4: 4 *utæn han fai* (om han ej skulle få); Vestm. L. I. B. B. 40: 4 *oc boe* (och återställe); Södm. L. J. B. 44: 2 *sae skieri oc slae*; Gottl. L. 2: 2 *þa flyi land*; Cod. Bur. s. 73 *groe*; Kg. Styr. IV. 7: 17 *dve*. Någon gång kan denne flexionsvokal uteslutas, t. ex. Upl. L. V. B. 10 pr. *utæn han sa*; Bonavent. s. 206 *at thu fa mik han atir* (att du må bringa mig honom åter); det defektiva *se* (sällan *si*; jfr. Södm. L.) är till och med, såsom i Isl., regel; *sei* (må vara) undantag (jfr. s. 155). I de flesta enstafviga ord nu för tiden har, till följd af ett sådant utelemnande och den derigenom uppkomna saknaden af formell begränsning, konjunkt. blifvit i presens litet eller intet användbar, och skylrar mera i tabellerna som theoretisk form, än som en i verkligheten begagnad. Dock säges *ske Guds vilje!* (jfr. Gregor. s. 284 *vardhe gudz vili*); *ske din vilje!* (jfr. Cod. Bur. s. 184 *varþe þin vili*); *må vara*; *må han komma*. Till formen sammanfaller här pres.

konjunkt. med imperat., och, hvad *må* angår, jemväl med pres. indik. Äfven till begreppet på imperativens gräns befinna sig *fly*, *gå* i talesätt som dessa: *fly hvar som helst, så får man nog rätt på dig; gå du så mycket du vill, du kommer ändå icke fram*. Ren imperat. till bildning, ehuru med bemärkelsen af konjunkt., ha vi funnit i förr antecknade exempel på verb med slutande konsonant-stam (jfr. s. 92, 248), dem man skulle kunna öka med ett stort antal ur Gregor., Med. Bib. m. fl. andakt-böcker, i hvilka denna egenhet är förnämligast att träffa. Det gäller blott 2 pers., hvaraf ock förvexlingen med imperat. låter sig lättast förklara. I Nun. Bön. s. 16 heter det: *miskundh* (af miskund gif) *at jak som i dagh jngik j tiidh hws syndare* (i ditt hus såsom syndare) *magh mz thinne nadh heemgha*; der *jak* konstrueras med *magh*, men det sistnämnda, såsom redan i sig sjelf vilkorligt, kan, fastän indik. till det yttre, användas i en konjunktif ordförbindelse. — I äldre arbeten tyckes RASK anse *-i* såsom normalt för alla 3 personerna af det Isl. pres. konjunkt., och gör för detta ändamål jemförelse med Lat. (jfr. Isl. Spr. Oprind. s. 263—4), der det ock heter *amen*, *ames*, *amet*, men *doceam*, *doceas*, *doceat*, och på samma sätt *legam*, *audiam* o. s. v. Emellertid anmärker han, att de gamle ofta hafva 1 sing. på *-a* (Anvisn. s. 164). I sitt senast utgifna grammatiska verk antager han (Vejledn. s. 50) *-a* för rättare än *-i* uti 1 sing. af pres. konjunkt. GRIMM har, åtminstone förr, hållit *-i* för oorganiskt i hela konjunkt., emedan uti Isl. ej öfvergångs-ljud deraf förorsakas; hvarföre han uppställer för sing. *-a*, *-eir*, *-ei* eller *-e* (Gram. I, uppl. 2, s. 912—913), hvilka motsvara Mös. Göt. *-au*, *-ais*, *-ai*. Senare har han väl, med anledning af impf., förklarat *-i* vederbörligt för konjunkt. (Gesch. II. 884); men detta yttrande har man icke rättighet att, honom ohörd, tillämpa äfven på pres. konjunkt. Enligt BOPPS framställning motsvaras det modala *ya*, i den Sanskrit. potentialis, af *ja* i Mös. Göt. *runnjau*, der *u* är vokaliseradt *m*; i pres. *rinnau* (för *rinnaim*) saknas modus-vokalen *i*, hvilken deremot framträder uti *rinnais*, *rinnai* o. s. v. (se här förut s. 24 och Vergl. Gram. s. 926, 929, 949).

2:o För 1 pl. (och dual.) af pres. konjunkt. har gamla Isl. *-em* eller *-im* (den nya *-um*), t. ex. Homil. 5: 1 *ver hafem*, *ver kunnem*, 28: 2 *ver truem*, 100: 2 *ver naem*; Fragm. Isl. s. 21 (Rolf's S.) *ver farim*, 93 (Orv. Odds S.) *vit roim*; Edda Sæm. s. 151 v. 17 *vær eigim*, Nials S. s. 5 *sva liz mer frendi sem nú munim við hafa* (så synes mig, frände! som skulle vi nu hafva). Sammaledes i Norska handskrifter, t. ex. äldre Gulaß. L. 1 *vær halldem* (Norg. Love I. 3); Dipl. Norveg. I. 83 *ver latem*, *ver vilim*. Något härmed fullt enligt har jag i Svensk skrift icke anträffat, frånräknadt ett enda ställe i en yngre hdskr., Cod. Bildst. s. 227: *at wi skulim*,* hvarest likväl *-im* alltför väl kan vara felskrifning för *-um* eller *-in* (såsom i Ivan 1205 *gifuim ij* för *gifuin ij*). I stället ses, dock allenast såsom undantag, i några hdskr. af landskapslagar *-in* eller *-en*; neml. i yngre Vestm. L. Æ. B. 20: 1 *wi þianen himirike* (vi må förtjena himmelriket); 10: 3 *at wit bapir aslin oc baper gúmen*; Södm. L. (i en gammal membran, men ej den äldsta, och i språket röjande »spår af en senare tid»; jfr. Föret. till samma lag s. XI) Prol. *at wi gamalt forderuin*; B. B. 33: 3 *at wi mughin* (hvilket *mughin* möjligtvis kan vara impf. konjunkt.); Gottl. L. 1, tvenne gånger, *vir magin* (så väl i Kongl. Bibliothekets membran som hos Hadorph; i Arne-Magn. pappers-codex hos PETERSEN, Dan. Spr. Hist. II. 302—303, *wir maghin*). Härtill kan läggas Kg. Styr. II. 77 *at wi högin oss ey mera än skiäl stugia* (att vi ej må upphöja oss mer än billigt är); men det *wi hafwin*, som på några ställen läses i den af Hadorph efter Alex. utgifna Förskrifningen af år 1369, kan ej tagas i beräkning; ty original-diplomet har *hawum*, hvilket ock är nödvändigt för den indikativa mening, hvori ordet här finnes använt. Den normala ändelsen för 1 pl. af pres. konjunkt. utgöres emellertid af *-um* (*om*), och det jemväl i de äldsta Svenska handskrifter, bland hvilka likväl den till äldre VGL. ej företer någon konjunkt. för 1 pl.; men i Upl. L. finner man Æ. B. 25: 1 *at wir þiænum hymiriki*; 11

* Icke konjunktift, utan imperatift, förekommer *bipim* (bedjom) i Run-
Urk. 1740 och 1763.

2 at wit bapir afflum ok bapir giumum; Södm. L. (äldsta hdskr.) Prol. at wi gamalt forderwm; yngre Vestm. L. (i en hdskr. samtidig med den till grund för texten begagnade; jfr. Föret. s. XXVI) Æ. B. 20: 1 at wi pianum himirike; Hels. L. Præf. ath wi maghom; Æ. B. 16 at wi byggum all himærikæ; J. B. 17 at wi moghum (maghom) all i guþz hyllæst bliwæ; Cod. Bur. s. 199 gör at vi varþom (må blifva) hele. — Men ehuruval -u (o) jemförelsevis så tidigt fått faste i Svensk bokskrift, kan det icke i förevarande modus anses ursprungligt; emedan konjunkt. bör först hafva egt en för indik. skiljaktig vokal, som också förefinnes i de äldsta Isl. permeböcker, der -e synes stå för -i; hvilket senare likväl, utan inflytande på ett föregående a (såsom i *hafem*, *farim*), med skäl kan af GRIMM mistänkas som oorganiskt, och 1 pers., liksom de öfriga af pl., stående för -ei, likställigt med Mös. Göt. -ai (jfr. I Boken s. 24 och 27). Pröfningen af det strövis varseblifna -in (*en*) må uppskjutas, till dess en likartad företeelse i impf. konjunkt. kan dermed sammanhållas. — I Ny-Svenskan har allt konsonant-slut förgått; 1 pl. är lika med sing.

3:o Ej mindre i Isl. än Forn-Svenskan, under alla kända tidskiften, har 2 pl. af pres. konjunkt. sammanfallit med den af indik.; såsom i Cod. Bur. s. 438 *sva længe at ii skilins*; Gregor. s. 247 *vaktin idher at i komin ey atir*; 284 *vakta at i vælin ængin annan*. Det enda fall, då i Forn-Svenskan någon skilnad mellan indik. och konjunkt. här inträffat, torde vara vid förkortning, t. ex. *gan*, *stan*, hvilka i indik. och imperat. (se der) ställvis förekomma, men knappt i pres. konjunkt. annat än *gagin*, *standin*. Öfverhufvud gäller ock, att i verb med vokal-slut, eller de såsom sådana behandlade, böjnings-vokalen i bäst uppehåller sig i pres. konjunkt. De särskilda modaliteternas formella sammansmältning har för öfrigt ej varit från uräldsta tider; att sluta af konjunktivens allmänna ställning till indik., och af de Forn-Tyska språken (för att ej tala om andra), som med alla skiljaktigheter inbördes, likväl äro deruti öfverens, att ändelse-vokalen för 2 pl. är olika i indik. och konjunkt., för hvilken sistnämnda GRIMM sätter -ei uti Isl. Ett exempel ur det anomala verbum substantivum må anföras: Ho-

mil. 34: 2 *at er seþ hreiner* (att J mågen vara rene), der *seþ* stämmer med *seð* hos RASK i Vejledn. s. 64, men icke med det troligen Ny-Isl. *seuð* i Anvisn. s. 154.

4:o I enlighet med de för 1 och 2 pl. af pres. konjunkt. antagna ursprungliga vokalerne, har GRIMM äfven i 3 pl. *-ei*, och, med tillägg af ett likaledes förmodadt *-n*, *-ein* såsom den sannskyldiga Isl. ändelsen. Så theoretiskt. Faktiskt finner man aldrig annat än *-e* eller *-i*, och det redan i Homil., t. ex. 100: 1 *nema þeir take* (med mindre de skulle taga); 55: 1 *at þeir biþe*; *at fra oss flœe iller hluter* (att från oss onda ting må fly); 8: 1 *at þeir se verc yþor goþ* (att de må se edra goda gerningar); 33: 2 *sva at þeir kenne*; *en þeir snuesc* (när de omvända sig); 50: 2 *at þeir se faer* (må vara få); *þot* (fastän) *faer se valþer*.^{*} Likaså i äldsta fragm. af Frostaf. L. *hvesso* (huruledes) *þeir sculi* (Norg. Love II. 504). Det är icke heller anorlunda i vår äldste codex, den af VGL., t. ex. K. B. 4 *vtæn þer uili eller at þer falli* (så vida de ej skulle vilja, eller om de skulle falla); 11 *valdi* (råde) *þer sum flere æru*; 15 *þit* (fastän) *fleræ vaki*; J. B. 14 *num* (derest ej) *alli uili*; Þ. B. 12: 1 *kumi* (komme) *þa allir*; 14 *eigh þy meræ at flere se* (ej derföre mera att flere må vara). Man träffar här så väl den rena konjunktiven, som den halft imperativa optativen, hvilken senare likväl ej har så stort utrymme i denna äldre bearbetning af VGL., som i den yngre och i andra lagar, der ett sådant uttryckssätt öfverflödar. Redan i Upl. L. ses emellertid *-in* (*n*), till och med allmännare än *i*, t. ex. Kk. B. 4 pr. *þa giwin þe* (då må, skola de gifva); *þa nœtin bœndær*; *þa kiærin bœndær*; 15: 3 *bœte baþin*; *þa wærin þœn baþin saklœs*; *utæn þe wærþin inni takin*; Æ. B. 3: 1 *þa aghi lœstræ baþin*; V. B. 6: 1 *þo at* (ändå att, om ock) *fæ se* (må vara) *fleræ*; Conf. *þo at forni laghæ rœttir sein* (må vara) *wirþningæ wærþir*; Þ. B. 10 *þer* (de) *eþær sen* (må vara) *allir ogildir*; M. B. 6: 4 *liggin baþir ogildir*; *liggi baþir*

* Detta *se*, som är vanligt i gammal Isl., och är i RASKS Vejledn. s. 61 vederböriligen upptaget, är deremot i Anvisn. s. 154 ersatt af ett *seu*, hvilket svarar till de på samma ställe antecknade *seum* och *seuð* för 1 och 2 pl., alla tre dock föga lämpliga för pres. konjunkt., om än nu i bruk.

ogildir; 47: 1 wæþi (vädje) þa bapir; Þ. B. 8: 4 þa mætin mæz mæn (värderingsmän); ok slain. Yngre VGL. och Hels. L. hafva oftare *-i*; ÖGL., Södm. L. och Magn. Er. Lands L. (Membr.) oftare *-in*. I Gottl. L. är *-in* en-rådande, och nära nog detsamma kan sägas om de båda Vestm. Lagarne och Bjärk. R. Cod. Bur. har omvexlande *-e* och *-en*; Kg. Styr. företrädesvis *-in (en)*, — hvad som ock är rätt vanligt, ehuru långt ifrån uteslutande, i alla handa prosaiska skrifter på 1400-talet, men snart blir osynligt utom det städse mera typiska lagspråket. Denna slutform synes icke till i våra tryckta Bibel-översättningar, af hvilka äfven den yngsta (Carl XII:s Bibel) har mera grammatiskt forntycke än 1734 års Lag (jfr. i närvarande skrift s. 79, 90), der det redan länge sedan förbrukade *-en* finnes åter upptaget, utan att ändock deråt är för någon del ett afgjort företräde gifvet, såsom utvisas af dessa exempel: Ä. B. 1: 1 gånge tå bröstarfvingar til; 2: 2 ehvad the äro flere, eller färre, njute äntå; 3: 2 ärfwen the; träden tå the; likaledes tagen hel och halveskonen; 3: 3 delen the sig emellan; varen the; och tagen the alle; ärfven tå theras barn; 3: 11 äro the både till gren och led jämskyld, vare tå samarfwa; 4: 2 ärfwe tå fädernes fränder; tage fädernes arfvingar; och skifte sedan, — och så allt igenom. Det apokryfiska *-en* försvinner å nyo, och i 1809 års Grundlagar är *-e* stadgad grundsats, såsom i Reg. F. § 53 Riksens Ständer välje; 54 utvälje Riksens Ständer; 81 öfverlemne de; begäre de; aflemne Riksens Ständer. En ny reaktion, till förmån för det aflagda *-en*, märkes i de af Lag-Komitén utgifna förslag till allmän Civil- och Kriminal-lag, i hvilka det är såsom regel genomfördt; men har icke vunnit plats utöfver sin närmaste krets, — lagspråket, egentligen blott lagstiftnings-språket. * Emellertid kom härigenom 3 pl. af pres. konjunkt. att alldeles sammanfalla med 2 pl. af pres. indik., konjunkt. och imperat.; hvilket äfven kan vara utsträckt till de fall, då flexions-vokalen (*i*) utstöttes. Det heter derföre lika väl i Upl. L. M. B. 28: 1 þo at allær utgangin (om ock alle

* SCHLYTER, i översättningen af Gottl. L., har icke *-n*.

skulle utgå), som i Skenninge Stadga (jfr. här förut s. 346) *ir gangin* (J gån); lika väl i yngre VGL. O. 4: 6 *ok þer fan* aldriðigh* (och de må aldrig få), som hos Bonavent. s. 126 i *fan*; änskönt det visserligen mera sällan inträffar att, såsom uti *fan*, det flexionen tillhörande i är i pres. konjunkt. synkoperadt; hvarföre ock uti landskaps-lagarne det blott i konjunkt. använda plurala *sein* eller *seen* är vanligare än *sen*, oaktadt det motsatta förhållandet i sing.** — Spörsmålet ändtligen om rätta förståndet af detta *-in* (*en*), uti 3 pl. konjunkt. af både pres. och impf. (se framdeles der), är icke så lätt affärdadt. Att här föreställa sig *-n* såsom det urtida, hvilket teorien tillägger 3 pl. i hvar modus, är utan tvifvel närmaste utvägen, vald af MUNCH, som mellan de Svensk-Danska och de Norsk-Isländska språkgrenarne finner en märklig, konsekvent afvikelse deruti, att i de förra *n* finnes såsom slut-konsonant i alla de ändelser, der Mös. Göt. har *n* beskyddadt af *a*; således N. Isl. *hjörtu*, Sv. Dan. *hjärtun*, Mös. Göt. *hairtona*; N. Isl. *eyra*, Sv. Dan. *örun*; N. Isl. *þeir temi*, Sv. Dan. *temin*, Mös. Göt. *tamjaina* o. s. v. (se Annaler for Nord. Oldkynd., 1846, s. 274; Nord. Runeskrift s. 29—30; Got. Formlære s. 44; F. Sv. Spr. s. 20 m. fl. st.). Hvad verbalböjningen vidkommer, lärer, då just den äldsta Svenska handskriften saknar förevarande *-n*,*** en hypothes af denna art ej kunna blifva utgångspunkten under annat vilkor, än att den förmodade äldsta formen anses hafva blott på enskilda punkter mäktat i folkspråket hålla sig oskadd, och derifrån å nyo blifvit förhulpen till anseende, jemväl utom

* Hit hörer det reflexiva *fans*, som läses i Kg. Styr. IV. 8: 18 *at rikesins fäste fans* (af Nordin s. 23 orätt ändradt till *faas*) *ey i händer utlanzkom mannom* (att rikets fästningar ej må lemnas utländske män i händer).

** Jag begagnar detta tillfälle, för att, i enlighet med hvad här ofvan i texten och s. 344 förmåts, närmare tyda de yttranden, som s. 139, rad. 3 och 4, blifvit nedskrifna, och hvilka möjligen annars kunna missförstås; synnerligast som de s. 126 och 131 anförda *flyin* och *slain* äro 3 pl.

*** Spår till ett Danskt *-n* i 3 pl. upptäckes icke hos PETERSEN, som tvertom ur Run-handskriften af Skåne-Lagen anförer (Dan. Spr. Hist. II. 251) *þa døma* (antingen indik. eller konjunkt.) *þingmæn*; och på ett annat ställe (I. 113) *at þe wære* (förmodligen af honom så tecknad för *ware*, *vore*, impf. konj.).

sitt närmaste område; eller till äfventyrs i allmänna språket för en tid utgått, och sedan, i förmåga af det inneboende skaplynnnet eller yttre inflytelser, åter inträdt i sin gamla ställning. Ett tredje alternativ kan svårigen gifvas, att neml. äldre VGL. sjelf skulle föreställa allenast en dialekt; emedan, såsom förr är i denna afhandling antydt, nu för hand varande codices af Göta-lagarne synbarligen äro uttryck af tidens allmänna bokspråk (se s. 178, jemförd med noten s. 19); icke, såsom Gott. L., af ställets munart. Icke heller bör afskriften af en lagbok — den kodifierade affattningen af urgamla rätts-satser — hafva varit utsatt för den godtyckliga behandling i språk och grammatik, som skrifter af annat innehåll: den kan väl uppenbara okunnighet, vårdslöshet eller någon särskild skrifsed hos kopisten, men icke gerna bära någon högre stämpel af hans personlighet; hvad man också ej i andra delar förspörjer uti förevarande membran af äldre VGL., hvilken, ehuru med en vacklande rättskrifning och enskilda skrifsfel, förråder en betydlig ålder, och eger gamla ord och grammatiska former, som saknas i de öfriga lagarne. Men äfven den möjlighet, som kan innehållas i de 2:ne först nämnda vexelfallen, har att bryta sig mot åtskilliga betänkligheter. Det är icke alltför troligt, att en slut-konsonant, som redan i långt äldre Isl. och Norska handskrifter ända till sista skymten försvunnit, och som ej i någon enda Svensk skrift varit synlig i indik., skulle någonstädes i våra bygder hafva, vid början af 14:de århundradet och en tid sedermera, uti konjunkt. förmått qvarhålla sig från en tidpunkt före sagoåldern, utan att ändå mer än flygtigt och osäkert fästa sig i riks-språket, icke alls i folkspråket; och detta alldeles i motsats till de Germaniska språkens allmänna utveckling, enligt hvilken, såsom GRIMM anmärker, konjunkt. och impf. indik. förlorat flexions-konsonanter, för presens indik. oundärliga (GRIMM, Gram. I, uppl. 2, s. 1045*); och likaledes i gensägelse

* Detta visar sig tydligen äfven i Svenskan, der pres. indik. sing. i vanliga fall alltid haft slut-konsonant (r), men sing. af hela konjunkt. ingen (jfr. böjningsmönstren). Man må härmed sammanhålla Lat. och Grek., der flexions-konsonanten är ej mindre väl bevarad i den vilkorliga än i den bestämda modus; ja Lat. har *amem, doceam, legam, audiam*; men endast *amo, doceo, lego, audio*.

med den närsläktade Frisiskan, som har *-n* uti pl. af impf. indik., men hvarken i pres. eller impf. konjunkt. Äfvenså visa Northumbriska språklemlingar väl *-n* i pl. af impf., men icke af pres. konjunkt. (jfr. GRIMM, Gesch. II: 665). Ej större sannolikhet kan vinnas för den förutsättning, att språket af egen drift skolat återgå till det uräldsta skicket; men under denna återgång stadnat vid den jemförelsevis mindre anlitate konjunkt., utan att ens försöka beträdandet af indikativens område. Någon Hög-Tysk, Platt-Tysk eller Ang. Sax. inflytelse, t. ex. i Upl. L., kan för öfrigt icke märkas; och om en sådan lättare må antagas för Gottl. L., och om den qvarvarande membranen skulle befinnas äldre än hvad åtskilliga språktecken föranleda, så är ändock från den aflägsna ön midt i Östersjön, med dess afskilda samsfundsställning i fordom tima, en inverkan på språket i det landfasta Sverige icke lätt att förklara, och har, hvad angår bokspråket, icke heller i något annat afseende låtit sig förnimma; hvaremot en dylik, helst i ett lagverk, vore snarare att förmoda i omvänd rigtning. Och med allt detta, hvarföre skulle, om en främmande väckelse vore tänkbar, denna drabba just konjunkt., och honom ensamt? Platt-Tyskan (F. Ned. Sax.) och Ang. Sax. hafva *-n* också i impf. indik.; Hög-Tyskan till och med *-nt* i pres. indik.; men ej det ringaste af detta slag är att skåda i de Svenska skrifter, som upptaga *-n* i konjunkt. MUNCHS förklaring af det genom *a* skyddade *n* må gälla hvad det kan, i afseende på de anförda substantiven och deras jemlikar; * men den ena företeelsen gör i allt fall ej den andra nödvändig, helst då omständigheterna visa sig olika. I *öghun* och *örun* ega de äldsta Sv. handskrifter *-n*, och det oaf-lätligt; men *-n* saknas i Dal-dialekter. Saken är således icke ens här alldeles afgjord; än mindre i konjunkt., der äldsta Svenska handskriften, liksom (efter hvad kunnigt är) alla Isl. och Norska, saknar *n*, hvilket dessutom, der det i Svensk användes, endast i Gottl. L. är med all stränghet genomfördt. Sjelfva det Mss. Göt. *-na*, i *bairaina*, är

* Redan GRIMM anser detta substantiva *n*, i Ny-Svenskan, för återstod af en gammal böjning (se Gram. I, uppl. 2, s. 714).

enligt BOPP allenast ett omkastadt *-an* (Vergl. Gram. s. 667). — Efter dessa invändningar återstår oss ännu en tydning, den neml. att det slutande *n*, som theorien söker hos samtliga Skandinav-språken, i 3 pl. af indik. och konjunkt., öfverallt bortfallit före historiens gryning; men att det *-n*, som först i Upl. L. bemärkes uti 3 pl. af konjunkt. (angående *-n* i 4 pl. ses under Impf. konjunkt.), öfvergått ur 2 pl. till 3 pl. Ett person-teckens öfverflyttande, från en person till en annan, är visst icke någonting oerhördt; och här kunde särskilda orsaker hafva samverkat. Till förekommande af förblandning med 3 sing. var, särdeles i lagarne, ett värn deremot för pl. desto hellre påkalladt, som, i anseende till kortheten och det i våra fornlagar rådande gnomiska tycket, det styrande substantivet eller det personliga pronomen ofta (såsom ännu) uteslutes vid konjunktivens användning optatift eller halft imperatift, d. v. s. i sjelfva utsagan af rättspåföljden, t. ex. *bötin*, *skiptin*, *wærin saklösir*, i stället för *bötin þer* eller något dylikt, — ett behof, som jemförelsevis mindre gjort sig gällande i äldre VGL., hvarest, såsom i Grågås, merendels andra språkvändningar (*þa skal*, *þer skulu*, *þa skulu þer* o. s. v.) blifvit begagnade. Sjelfva det imperativa begreppet kom här till mötes;* och då fordomdags, såsom vi sett (s. 92 och 248), ren imperat. ej sällan brukats i 2 sing. i stället för den vanliga optativa pres. konjunkt., och ännu i de enstafviga verben pres. konj. stundom är svår att skilja från imperat. (jfr. s. 344), låter det rätt väl tänka sig, att lagarnes formella pres. konjunkt., hvilken till betydelsen ofta står imperat. mycket nära, slutligen i pl. kunde antaga imperativens egentliga form, d. v. s. 2 pers. De frånvarande (3 pers.) förestaldes närvarande (2 pers.). Gottl. L. nyttjar då och då 2 sing. både i den vil-

* I Gloss. till ÖGL. kallar SCHLYTER *se* (må vara) »pres. conj. v. Imperat.» i Gloss. till Smål. L. 3 pl. *seen* »imperat.» LUNDIUS, i sina på Riks-Arkivet förvarade handskrifna anmärkningar vid förslaget till Nya Lagen (år 1713), yttrar: »såsom lagsens ord äro imperativa; ty har jag ock satt uti imperativo efter thet sätt som lagen (förmodligen Kristoffers Lands Lag) brukar: och thet som plur. numerus är nödig, hafver jag ock satt til skilnad efter lagen i plur. num. och *n* tillagd: såsom *kommen*, *dgin*, *warin*» o. s. v.

korliga försatsen (med indik.), och i den påbjudande eftersatsen, t. ex. 8 pr. *drepr þu mann a þaim (den) friþi þa byt (böt) friar marcr; sargar þu mann byt tolf oyra (ören); der byt är afgjord imperat., så väl till form som innehåll. Man gick blott ett steg längre, då man i eftersatsen förlänade äfven 3 pl. 2:a personens imperatif-form, t. ex. Gottl. L. 20: 12 *varþa synir flairin (flere) — — þa warin allir iem ner at lutum (lika nära till arf); 13 pr. en (om) ai iru þair til þa flyin miþ hanum nestu niþiar (näste släktingar).* Jemväl utom Gottl. L. är 2 sing. af imperat. icke alldeles okänd i lagstil (se vidare under Imperat.); och detta uttryckssätt låter förklara sig af de gamla lagarnes ursprungligen poetiska affattning, som man lätt anar af den ej sällan förekommande alliterationen, samt en mängd här och der strödda djerft poetiska uttryck och framställningar. Att ikläda sjelfva lagbudet egenskapen af omedelbar befallning, d. v. s. gifva det imperatif form, var att göra det samma blott mera lifligt och gripande.* — Om denna bevisning godkännes, må väl ingenting sällsamt finnas deruti, att en för den quasi-imperativa eller jussiva optativen allt mer använd form gifvit anledning till en likartad för den vanliga konjunkt.; hvilket endast skulle bekräfta GRIMMS gjorda iakttagelse, att i de Forn-Tyska språken den för optativen och konjunktiven gemensamma formen ursprungligen varit optatif (Gram. IV. 84). Är åter det plurala *-n* i 3 pers. hemtadt ur imperat., och således, med kvarhållande af den något imperativa betydelsen, ej fullt tjenligt för den vanliga hypothetiska konjunktiven, så erhåller man ett giltigt skäl, hvarföre detta *-n* snart blef biltogt allestädes utom lagspråket. Men skulle också det ifrågavarande *-n* ej kunna på detta sätt mera rationelt tydas till sin uppkomst, bör dess härstamning ur 2 pl. ändå icke lemnas ur sigte. En öfverflyttning ur 2 till 3 pl., helt mekaniskt tillvägabragt af vanan och bruket, vore här ej det minsta vidunderligare, än uti F. Ned. Sax. och Ang. Sax. pres. indik. 2 plura-*

* Att rent af taga det ifrågavarande *-n* för kvarleva efter det Mös. Göt. *-ndau*, hvilket i senare tider blifvit betraktadt som form för 3 pl. af en från pres. konjunkt. fristående imperat. (se derom under 3 sing. och pl. af Imperat.), vore än mer vågadt.

lens (*d*, δ) inträngande i 1 och 3 pl.* att ej nämna i Forn-Slaviska imperat. 2 pluralens öfvergående till den 3:e (se Bopp, Vergl. Gram. s. 934—2, 940). I Svenskan, sjelfva den äldsta, har *-r* från 2 och 3 sing. fortplantat sig till 1 sing. af pres. indik. Vi behöfva då knappt gifva bevisledningen ett möjligtvis ytterligare stöd i det *-n*, som föga senare visar sig, ehuru allenast såsom undantag, uti 1 pl. af konjunkt. (se under Impf. konjunkt.); ej heller i det *-n*, som, merendels oorganiskt, bildat sig i slutet af vissa pron., adj. och partiklar (jfr. 349), samt i 2 pl. af verben blifvit typiskt; hvilket allt tillkännagifver en i vårt modersmål tidigt förnimbar böjelse för slutande *n*. Med det anförda har emellertid afsigten varit att, under frågans uppställande på ren Skandinavisk grund, söka ådagalägga, hvad på denna plan låter sig bevisa; utan att dermed alls vilja ifrågasätta möjligheten af ett förhistoriskt *-n* i 3 pl. af konjunkt.; men icke der ensamt, utan lika väl i indik., måhända ock i infin. Icke heller är meningen, att alldeles förneka en annan möjlighet, — den, att de Forn-Tyska språkens påtryckning kunnat i någon mån bidraga att stadga en form, som utan deras medverkan redan framtvingat eller framsmugit sig. — Ny-Svenskan har 3 pl. lika med 1 pl., för båda *-e*, dock utelemnadt i enstafviga verb (*fly*), om de någon gång brukas i pres. konjunkt. (jfr. s. 341).

5:o *Vokal-förvandling*, i pres. konjunkt., företer sig ej ens i den på ljudskiften annars så rika Isl. (jfr. exemplen s. 343); frånräknadt det fall då, med *a* uti stam-stafvelsen, ändelsen *um* användes för *-im* i 1 pl. (t. ex. *köllum*, *tökum*), hvilket näppeligen förekommer utom det nyare språket. I gammal Isl., liksom i Svenskan och Danskan, finner man i pres. konjunkt. infinitivens stam-vokal, för alla personer och nummer. Men det må här anmärkas, att i det anomala Isl. *vera*, F. Sv. *vara* eller *væra*, vanligen ett ur annan stam upprunnet pres. konjunkt. begagnas, neml. Isl. *sia* eller *se*, F. Sv. *se* eller *sei*, blott undantagsvis i F. Sv. ett till pres. indik. svarande pres. konjunkt. *æri* (jfr. s. 455): att

* F. Ned. Sax. har regelbundet för impf. indik. i alla pers. pl. *-un*, pres. konj. *-en*, impf. konj. *-in*; Ang. Sax. impf. indik. *-on*, pres. konj. *-en*, impf. konj. *-en*; således *-n* ur 3 pl. inkommet i 1 och 2 pl.

den af mig rådfrågade handskriften af Stads L. har ett annars sällsynt pres. konjunkt. *gyri* till en infin. *göra* (jfr. s. 97), — en skiljaktighet, som dock hvarken hänvisar på öfvergångs-, återgångs- eller vaxel-ljud, utan på ett vokalombyte snarlikt det i *hyfvel* och *hufvel*, *vidlyftig* och *vidløftig*, hvilka båda alternatifer äro i bruk, och båda kunna försvaras.

Impf. konjunkt., i likhet med pres. konjunkt. alltid form äfven för optativen, har numera i vårt modersmål ett större materiellt område än presens, i det *impf.* ännu uttrycker både optativens och den rena konjunktivens modalitet (se vidare Syntaxen); ehuru blott starka verb ega i *impf.* konjunkt. en från indik. skiljaktig bildning. I hänseende till *impf.* konjunkt., i dess historiska helhet, är följande att erinra:

4:o Mellan starka och svaga verb framter *impf.*, jemväl i konjunkt., djupt ingripande åtskilnader, till en del de samma som uti indik. (jfr. s. 325). Hvad konjunkt. här har för sig eget, ligger i de starka verbens vokal-förhållanden, hvilka, på sätt här framdeles varder utvisadt, å ena sidan afsöndra det starka *impf.* konjunkt. från det svaga, å andra sidan det starka *impf.* konjunkt. från det starka *impf.* indik. Det svaga åter uppträder väl i denna omständighet själfständigt mot det starka, men icke konjunkt. mot indik.; ty stam-vokalen är den samme i den ena och andra modus, blott med undantag af Isl. och F. Norska verb i 3 klassen (jfr. s. 29 *talda* med *telda*) och några färre andra. I en annan hänsigt står det starka *impf.* konjunkt. på samma linje som det svaga, neml. hvad ändelsen beträffar, hvilken är samfäld för begge hufvudarterna, och derjemte samfäld för pres. konjunkt. och *impf.* konjunkt. Det var så i fornspråket, det är så i det närvarande (utom i vår nya 3 konjug., der pres. konjunkt. har för det mesta naken stam, t. ex. *fly*, 2 pl. *flyn*), och det har utan tvifvel så varit i alla tider, hvad angår konsonant-tecknen; men den förutgående flexions-vokalen för pres. och *impf.* har kunnat, såsom i Mös. Göt., F. Hög-T. och F. Ned. Sax., vara olika;* enligt GRIMM för det Isl. pres.

* Sanskrit och Zend göra i potentialis ingen åtskilnad för tempus (se Bopp, Vergl. Gram. s. 965, 970).

konjunkt. *-a* och *-ei*, för impf. konjunkt. *i* och *i* (jfr. hans s. 27 meddelade theoretiska paradigma, som dock, i enlighet med hans accentuering, bort tecknas *-i*, *-ir*, *-i*, *-im*, *-ið*, *in*).

2:o Till bestyrkande af hvad nyss nämndes om de för impf. och pres. af konjunkt. gemensamma ändelser, anföras här ur *sing.* af impf. följande Isl. exempel: Homil. 6: 1 *þot ec læga* (fastän jag låge); 79: 1 *at ec bæra* (bure); 78: 1 *ef ec bæþa* (både); 54: 1 *þot ec ynna* (älskade); *nema* (med mindre) *ec hataþa*; *þa mætta* (mätte) *ec*; Fragn. Isl. 20 (Röls S.) *at ek fenga*; 25 *ef ek hefða*; Homil. 70: 2 *mynder þu*; Edda Sæm. s. 220 v. 32 *þú værir* (vore), *sæir* (såge). I den Norska hdskr. af Ol. Hel. S. ser man s. 73 *ef ek væra* (vore), men 82 *ef ec mätte* (förmådde). Exempel på 3 *sing.*, så väl för Isl. som Svenskan, förekomma vid artikeln om vokal-förvandling. Bevisställen ur F. Svenskan, hvad 1 och 2 pers. vidkommer, äro, i anseende till de äldsta källornas innehåll och andra omständigheter, i allmänhet icke lätta att erhålla, särdeles för konjunkt. (jfr. s. 340), hvars användande ej heller i vårt fornspråk blifvit iakttaget med samma noggrannhet som i Isl. och F. Norskan. Bland mina anteckningar finnes ur Cod. Bur. s. 139 *þa vare* (vore) *iak*; 151 *matte iak*; Alex. s. 104 *iak ey bare*; S. Birg. Up. 1: 30 *jak doe*; Cod. Bur. s. 139 *at þu matte ok fa*. Men äfven i saknad af språkprof skulle man utan tvekan antagit *-i* (*e*) för den sedvanliga utgången, i alla personer af det Sv. impf. konjunkt. *sing.* (Ny-Isl. har *-i*, *-ir*, *-i*). Endast må erinras att, under fornformernas sönderfallande och det nya språkets första ojemna utveckling, indikativens plurala impf. ofta förblandades med konjunktiven, så att t. ex. *låghe* skrefs för *låghe* o. s. v. Vi ha redan anført prof derpå ur Bures företal till Kg. Styr. (s. XXXVI); andra kunna meddelas ur Sjölagen Skipman. B. 6: 1 *doch om en skipare togo sigh annan reesa före; och samme styrman woro om then nya fahrten okunnug*; Skipmähla B. 10 *i fall domen sedan gingo honom enteligen emoot*; ja i ett så värdadt arbete, som 1734 års Lag, ser man R. B. 26: 4 *at vadet onyttigt vordo*; Dom. Regl. 34 *hwad rätt voro thet; ther han*

an voro brutzligh, — fel, som nu ej kunna begås af en bildad skriftställare, knappt af en obildad. — GRIMM har, i sin äldre bearbetning af grammatiken, uppställt för sing. af impf. konjunkt. *-i*, *-ir*, *-i*; och af ett hans senare yttrande (Gesch. II. 884) finner man icke detta motsagdt. Då skulle *-a* i 1 sing. vara mindre rätt, såsom det ock, måhända med föranledande af GRIMMS angifna åsigt, slutligen blifvit ansedt af RASK, på den grund att hufvudstafvelsens vokal alltid får öfvergångs-ljud, utom i 1 klassen af de svaga verben, motsvarande vår 1 konjug. (jfr. Vejl. s. 50 *). Detta må vara; men äldsta Isl., såsom i Homil., har *-a* lika stadigt i impf. konjunkt. som i pres. konjunkt. Att 1 och 3 sing. varit äfven i impf. konjunkt. åtskilda, blir vid jämförelsen med Mös. Göt. (jfr. s. 24, 25) ej osannolikt, och låter väl förlika sig med BOPPS föreställningssätt, enligt hvilket Mös. Göt. 1 sing. *jau* är det Sanskrit. *yam*, men *a* undertryckes i öfriga personer af Mös. Göt., såsom det inträffar med Sanskrit. och Grek. medium (Vergl. Gram. s. 929). Likväl måste då förutsättas, att öfvergångs-ljudet blifvit till 1 pers. sing. fortplantadt från den alldagligen mest tillitade 3 pers., eller ock kvarstår såsom alster af ett äldre *i* framför *a*.

3:0 Gamla Isl. eger för 1 pl. af impf. konjunkt., liksom pres. konjunkt., *-em* eller *-im* (nu *-um*), t. ex. Homil. 1: 2 *þot ver völdem*; 28: 2 *at ver mættem*; 4: 1 *ver ættem* (egde, hade); 26: 2 *at ver yrþem* (vorde); 48: 1 *at ver þyrptem* (tarfvade); 53: 1 *þa meondem ver*; Edda Sæm. s. 253 v. 48 *at vèr hrœdd* (hos MUNCH við hrœdd) *yrþim*; *at vèr mættim* (förmådde). I Forn-Norskan sammalunda, t. ex. Barlaams S. s. 74 *þo at vit* (dual.) *hefðim*. Svenskan, som nu har *-e*, hade tillföre *-um* (*om*), lika med indik., t. ex. Upl. L. Conf. *at wir aff særlikum nafum skipafum* (att vi af särskild nåd må förordna); J. B. 23 *at wi* (i 2 gamla hdskr. *wir*) *mattum himiriki fa*; V. B. 29: 2 (i en gammal membran) *at wir mattum hymiriki fa*; yngre Vestm. L. J. B. 18 *at wi mattom alle himirike fa*; Hels. L. Præf.

* Uti Isl. Spr. Oprind. s. 273 har han »*a* eller *i*»; uti Vejl. s. 48, 88 »*i* (*a*)».

Gup giwi ath wi matom hær swo liwa meþ lagha ath wi matom alla himærikæ hawa; Cod. Bur. s. 139 at vi matom af guþi æwinnelekt lif þigia (få). Så öfverhufvud; endast ett par enstaka -in, i likhet med pres. konj. (jfr. s. 343), neml. Södm. L. Conf. at ui af særlicum načom skipaðin; B. B. 33: 3 at wi mattin swa i iorþriki bo; hvar till möjligen kunna läggas de förut (s. 343) anförda mughin och magin, i fall de skulle såsom starka impf. betraktas. Man har alltså, i pres. och impf. konjunkt., wi þianen, aslin, gömen, forderuin, mughin, magin, högin, skipaðin, mattin; men alla, utom magin, ur codices, der wi begagnas för wir, således af en jemförelsevis mindre ansenlig ålder, hvilket är af betydelse vid lösningen af frågan om den historiska ställningen af det konjunktiva -in. En yngre, ja en i allmänhet sämre handskrift kan, det är oförnekligt, någon gång i enskilda delar innehålla en bättre läsart; men ytterst sällan vittnar hon mot en äldre, då saken gäller en antagen, mer eller mindre genomgående grammatisk form för en hel språkdal, såsom verbet är; derest icke, såsom i Gottl. L., språket påtagligen är ett uttryck af munarten på stället; eller, såsom på 4540- och 50-talen, en af kända historiska anledningar uppkommen reaktion, mot laglösheten i den närmast föregående tiden, varit för handen. Om den i behåll varande membranen af Gottl. L. befunnes ega en ålder, jemnhög med den äldste af Upl. L. eller till äfventyrs öfver denne, så ville man lättare föreställa sig, att -in vore återstod af det uti Isl. och F. Nor. handskrifter bevarade -im; under antagande att m blifvit försvagadt till n, hvilket det redan i 9:de seklet blef i F. Hög-T. (jfr. GRIMM, Gram. I, uppl. 2, s. 856). Man kunde eljest tänka sig Tysk inflytelse i Gottl. L., ja i Södm. L., der några svaga tecken till Tysk odling eljest, ehuru visserligen icke inom ordböjningen, förmärkas. Men då frågas: hvarföre skulle -n alldeles förlora sig på de tider, då Tysk efterbildning i vårt modersmål långt kraftigare röjde sin tillvaro, på andra obestridda punkter? Hvarföre har det plurala m i*

* Tydliggen felskrifvet i Homil. 20: 2 är at ver halldenn för at ver halldem. I yngre Isl. handskrifter finner man -unst (jfr. Passivet).

4 pers., hvilket i indikat. hållit sig uppe ett par århundraden efteråt, och i imperat. ännu lefver, endast i konjunkt. försvagats till *n*?* I F. Hög-T. sträckte sig nyheten till hvarje modus: F. Ned. Sax. och Ang. Sax. hafva *-n* för 4 pl. äfven i impf. indik., F. Fris. der ensamt: Färöiskan kan hafva *-n* äfven i pres. indik., t. ex. Fær. S. s. 172 *vör fåun*. När så härtill kommer, att *-in* (*en*) för 4 pl. träffas blott i några få Svenska handskrifter och i få verb, kan väl deråt ej synnerlig uppmärksamhet egnas; utan att man derföre behöfver förebära skrif-fel, hvilka rimligtvis ej skulle hållit sig så noga inom konjunktiven. Det ligger ingen ting tankevidrigt i den föreställningen, att det Isl. *-em* eller *-im* (enligt GRIMM rätteligen *-im*) i äldsta Svenskan förefunnits, och tidigt utdött; men, sedan minnet deraf slocknat, 2 personens *-n* i pl., redan förut i 3 pers. alternatift inrymdt, omsider jemväl i 4 pers. blifvit ställvis emottaget, måhända pådrifvet af de främmande tungomålen; hvarmedelst liksom ett återupplifvande af den nu något modifierade äldsta bildningen, ehuru egentligen blott skenbart, kommit att inträda. Denna förmodan vinner styrka deraf, att *-in* för 4 pl. upp-täckes just i de skrifter, der samma form för 3 pl. är som allmännast; visst icke i alla dessa, men i inga andra. Man tror sig i 4 pluralens *-im* spana en svag, snart afbruten begynnelse till det förhållande, som med allmän-giltighet framträdde i F. Ned. Sax., Ang. Sax. och Fris., hvilka, så långt tillbaka som vi känna dem, ega samma normalform i alla tre personerna af pl.** I dessa språk kom *-n* ur 3 pl.; men *-d* i F. Ned. Sax. pres. indik., *-ð* i Ang. Sax., *-th* i Fris., har, liksom det tyckes med vårt *-n* i konjunkt., kommit från 2 pl., hvilken person jemväl i Forn-Slav. imperat. ersätter den 3:dje (jfr. s. 352). Företeelsen hos oss är således visst icke utan jemförlighet, och innebär, i och för sig, ingenting främmande för språkhistorien; äfven om icke, så-

* I Run-Urk. 1342 läses *vir sifon*, som af DIETERICH tolkas: »wir setzten», och förklaras för »Anglosachsismus» (Runen-Sprach-Schatz s. 291). Stället är mycket dunkelt, så att deraf ingen ting kan med säkerhet slutas.

** Det samma inträffade snart i Danskan (se PETERSEN, Dan. Spr. Hist. I. 165), änskönt der allt konsonant-slut var förloradt. Så äfven i Engelskan, som uti äldre tider hade slutande *n* för hela pluralen (jfr LATHAM s. 298, 302).

som jag sökt ådagalägga i afseende på 3 pl., konjunktivens nära ställning till imperativen, i lagarne, kommit oss här till hjälp. I alla händelser bör man af våra fornskrifter icke draga för djerfva slutsatser; emedan — hvad också är i denna afhandling länge sedan anmärkt (jfr. s. V.) — bokskriften hos oss, bevarad i handskrifter af mindre hög ålder i jämförelse med de Tyska, till och med de Isl. och F. Norska, allt ifrån början förråder en redan genomgången omdaning, i verbal-böjningen intygad genom förlorade ändelser (t. ex. slut-konsonant i 2 sing. af hela konjunkt. och de svaga verbens impf. indik.), nytt person-tecken (-n i 2 pl.), saknade tveljud o. s. v. Emellertid torde, ehvad framtiden kan upplysa genom fortsatta språkforsknin-gar, någon visshet i här förevarande ämne bli svår att er-hålla; i synnerhet som hos oss, redan högt upp i fornål-tern, än mera sedan, indik. ofta användes i stället för kon-junkt., och någon gång ej ens kan bestämmas, hvilkendera modus är afsedd. Särskildt gäller detta hjälpverben *magum*, *mattum*, hvilka, i vissa ordställningar, redan genom sin be-märkelse i indik. uttrycka ett hypotetiskt eller optatift begrepp.

- 4:o Äldsta Isl. har i 2 pl. af impf. konjunkt. -*ep* eller -*ip* (enligt GRIMM -*ið*), sedan -*it* eller -*ið*; nu -*uð*, lika med indik. Dessa former följa af de för 1 pl. angifna, och for-dra ej bekräftelse af urkundliga intyg. Det Svenska ento-niga -*in* (*en*) för 2 pl. kräfver ej heller vid detta tillfälle särskild behandling. Det -*i*, som indik. har fått med orätt, har likväl konjunkt. med rätta.
- 5:o För 3 pl. af impf. konjunkt. finner man i gammal Isl. -*e* eller -*i* (enligt GRIMM ännu längre tillbaka -*in*), i nyare -*u*, sammanträffande med indik. Ur de äldsta källorna anför-a vi: Homil. 44: 1 *gæti þeir* (erhülle de), 76: 2 *at þeir scyldi*; Islend. S. I. 372 (Schedæ) *fyr en þeir fori* (de fore) *þá þan*, 367 *sva at aller menn mynndi*; *þa myndi aller*. Forn-Svenskan har, jemte -*i* eller -*e* (af hvilka det senare nu under trenne århundraden varit uteslutande), också -*in* (*en*), i enlighet med pres. konjunkt., men allmän-nare än der. Af -*i* (*e*), såsom med Isl. öfverensstämmande, äro exempel mindre af nöden. Vi anteckna i stället ur

Upl. L. præf. *warin allir rætvisir* (vore alle rättvise), Kk. B. 17: 5 *atin* (skulle ega); ÖGL. Eps. 2: 1 *þa mattin þe hæmnas*; Gottl. L. 2: 1 *oc ai gingin hennar handa verc til* (och ej hennes handaverkan ginge till, d. v. s. dertill bidragit); Gottl. Hist. 1 *so sum þrir ormar warin slungnir saman* (liksom tre ormar vore sammansnodde); *oc þytti henni sum þair scriþin yr barmi hennar* (och tycktes henne, som skrede de ur hennes barm); 6 *at buþ quamin* (komme); 2 *en* (om) *þair wiþr þorstin* (tarfvade) *oc kallapin*; Cod. Bur. s. 13 *at alle hans brøþar apostoli visten þætta ok nær varen*; Gregor. s. 282 *hwar the framforin*.

— Af det företeende, att slutformen *n* var i impf. konjunkt., så länge den der herskade, mindre vacklande än i pres. konjunkt., synes den slutsats kunna dragas, att *-n* i impf. inkommit ur presens, der användningen långt oftare blef ifrågakald, men der denna form hade, i sitt första stadium, att strida med en annan, — en fejd, som lättare utkämpades i impf., hvarest begagnandet ej så ofta förekom, och den anländande eröfraren således hade färre hinder att öfvervinna, men redan en vunnen seger att öka sin styrka med. Allt detta under förutsättning, att *-n* icke är qvarstående sedan en förhistorisk tid (jfr. s. 347—52). Säkert är emellertid, att det välde, som *-n* med rätt eller orätt innehade i 3 pl. af konjunkt., tidigast och oåterkalleligen blef brutet i impf., der det en gång var starkast; — ett bevis till, såsom mig synes, att det konjunktiva *-n* icke är från hedenhös, utan beror af en begrepps-förvexling i modaliteten.

6:o *Vokal-förvandling*, uti Isl. mest kringgripande, förekommer der i impf. konjunkt. såsom 1:o vaxel-ljud i en del starka verb; dock icke nytt, utan öfverfördt från pl. af indik. (*læta*,* *gripa*). 2:o öfvergångs-ljud, dels i starka verb (*gæfa*, *færa*, *brynna*, *skyta*); dels i vokal-förvandlande svaga, d. v. s. 3 klassen (*telda*); dels sådana svaga som, utan att skifta ljud i impf. indik., der ega en vokal, hvilken tillåter öfvergångs-ljud (jfr. *hafða*, *náða* med *hefða*,

* Huru *é* i *læt* m. fl. impf. *ió* uti andra, väl motsvara vaxel-ljud, men icke utgöra det i sjelfva verket, är förut (s. 335) ömsformt.

næða; se vidare RASK, Anvisn. s. 142, Vejledn. s. 54—55); med inbegrepp af sådana anomala verb som, ursprungligen starka, likväl sedan uråldriga tider haft svagt impf. med en för öfvergångs-ljud tillgänglig vokal (*yinna*, *kyinna*, *þyrfta*, *þyrða*, *mynda*, *mætta*, *ætta*). — Vid vaxel-ljudet, i Svenskan så väl som Isl. kommet ur indik., behöfva vi ej uppehålla oss; dess mer vid öfvergångs-ljudet. Huru gammalt detta är i det Isl. impf. konjunkt., ser man af dess säkra ställning i Homil., t. ex. 2: 1 *apr hon bære crist* (förr än hon bure, födde, Kristus); 30: 2 *fyr en hann æte* (åte) *pasca lamb*; 47: 2 *til þess at guþ teoke* (= *tøke*, toge) *hann*; 64: 1 *at hon oli* (= *öli*, skulle framföda); 78: 2 *fyr — — an* (än) *hane geole* (= *gøle*, gole); 98: 1 *at guþ hylpe* (hulpe) *honom*; 48: 1 *at oss yrþe* (vorde) *til gagns*; 40: 1 *ef hann telþe*; 44: 1 *at hann hefþi* (hade); 9: 2 *at hann næþe*; *hverso sæll sa maþr være er næþe* (huru säll den man vore, som nådde); 4: 1 *hverso mikill favgnoþer* (stor fögnad) *þeim mynde þa verþa*; *at yþr mætte*. Flere exempel äro härförinnan under de särskilda personerna uppförda. RASK nämner några hit hörande impf. konjunkt. med oförändrad vokal (se Anvisn. s. 287); men i Homil. synes öfvergångs-ljudet vara sträng regel. Någon konjunkt. till *bió*, *hió*, *hlióp*, *iók*, *iós*, har jag icke der bemärkt; men RASK upptager öfvergångs-ljud, bildadt af impf. indik. pl., som sjelf undergått ett annat slags vokal-förändring; således impf. konjunkt. *biuggi*, *hiuggi*, *hlypi*, *iyki*, *iysi*, af impf. indik. pl. *biuggum*, *hiuggum*, *hlupum*, *iukum*, *iusum*, hvilka förekomma jemte *hliópum*, *iókum*, *iósum* (Anvisn. s. 158, Vejledn. s. 62—63; jfr. i närvarande skrift s. 336). Härmed stämmer icke rätt Edda Sæm. s. 220 v. 32 *hjuggim*, än mindre Köpenhamns och Kristiania upplagornas *hioggim* (cæderemus). För öfrigt vet jag ingen ting att hit föra, om ej det *biuggi*, som läses i Strengleik. s. 32, och på flere ställen i Barlaams S. (t. ex. s. 156, 173, 182 o. s. v.), men der finnes användt i indikatif mening; hvilket ock lärers böra tillämpas på de runristade *bigvi*, *buki* (jfr. s. 122 och 302). Om dessa, lika med *hioggim*, finge anses för ursprungliga konjunkt., *biuggi* och *bigvi* stående för *bioggi*, *buki* för *biuki* (jfr. ru-

nornas *buk* jemte *biuk*), så skulle det rättfärdiga GRIMMS betänklighet i afseende på öfvergångs-ljud för *biö* och likartade verb, dem han ställer i en reduplicerande klass (jfr. Gram. I, uppl. 2, s. 913, 917). Forn-Svenska bokspråket har (jfr. s. 164) *hiolle*, *fiollis* (det senare afhandlas särskildt vid artikeln om Pass.); men vårt starka impf. konjunkt. har alltid samma vokal som pl. af impf. indik., hvilket just utgör en af de hufvudsakliga olikheterna i Svenskan och Danskan (se PETERSEN, Dan. Spr. Hist. I. 100), jämförda med Isl. och Forn-Norskan. Exempel derpå äro i andra Boken till öfverflöd lemnade, under de särskilda starka verben, såsom *gave*, *laghi*, *voghe*, *quami*, *bare*, *skare*, *lase*, *sati* (sutte), *ate*, *saghe*, *stope*, *doe*, *slunge*, *gulde*, *hulpe*, *sluppe*, *wrpe*, *lughi*, *flughe*, *skutis*. Då man har denna myckenhet af noggranna former framför sig, bör ingen blifva förvillad deraf, att han någon gång möter ett *æ* för *a*, ett *ö* för *o* (t. ex. *væri*, *þörþe*) eller dylikt; ty sådant händer lika väl i indik.* Fast hellre väcker det förundran, att i de handskrifter, der rättskrifningen är mer än i andra sväfvande, ändock ytterst sällan impf. konjunkt. blifvit offer för denna ofullkomlighet. De svaga verbens impf. konjunkt. sing., äfvensom 2 pl., är i alla Svenska skrifter helt och hållet sammanfallande med indik., och impf. kan endast af ordaförståndet bedömas till sin modalitet, såsom på följande ställe i Upl. L. Conf. *þa buþum* (bjödo, befalde) *wir hærræ byrgi* (Birger) *laghmanni sum fyrræ j þæssu brewe hæwær wærit næmpdær at han laghþi win a* (att han skulle vinlägga sig). I 1 och 3 pl. deremot kan konjunkt. stundom skiljas från indik. i de handskrifter, som i dessa personer mer eller mindre allmänt upptaga *-n*, hvilket aldrig i indik. låter se sig. Det medförde således, ehvad om dess upphof må sägas, en verklig fördel; och utan detta förhållande hade väl detta skiljemärkes antagande (i fall det är nyare) eller bevarande (i fall det är urgammalt) kommit i fråga. — Afhandlandet af öfvergångs-ljudet i det Svenska impf. konjunkt. lider en inskränkning derigenom, att de all-

* Gregor. har s. 269 *þa the slyngo sik kring om min been*; men *slyngo* står ögonskenligen för *slungo*, i indik. Hvarken meningen eller det slutande *o* förliker sig med konjunkt.

mogespråk, som bäst qvarhållit de äldsta språkformerna, antingen alldeles sakna ett själfständigt impf. konjunkt., eller knappt begagna det, utan i stället indik. (jfr. s. 240, andra noten); de åter, som ymnigare använda det, äro i det hela mindre fornartade. Dessa öfverensstämman emellertid med bokskriften derutinnan, att de äro fria från allt öfvergångs-ljud, och blott i andra omständigheter förete något eget; såsom i Stockholmskan, och vissa andra Svea brytningar, *ficke*, *gicke*, *vrte* (vorde, blefve). En egenhet i Dalsskan, på sina ställen, är en iakttagen skilnad mellan indik. och konjunkt. af impf. till *hafva* (»an»), t. ex. *då eg ad'* (då jag hade); *um eg ad'* (om jag hade). Men denna företeelse, gällande ett af de mest gångbara hjälpverben, är väl af föga betydighet; alldenstund öfvergångs-ljudet för öfrigt varit, så långt man kan spana tillbaka, främmande för hela den Svenska verbal-böjningen. Samma tyckes händelsen varit icke blott med Mös. Göt., men, hvad impf. konjunkt. vidkommer, jemväl med F. Ned. Sax., Ang. Sax. och Fris.; ja med äldsta Hög-T., ehuruval i denna munart skäligen tidigt ifrågasvarande ljudskifte kommit i bruk (jfr. GRIMM I. 865, 942), och ännu fortfar i *gäbe* (jfr. *gab*, *gaben*), *würde* (jfr. *ward*, *wurden*), *hätte* (jfr. *hatte*, *hatten*), *möchte* (jfr. *mochte*, *mochten*) o. s. v., hvilket allt stämmer med Isl. *gæfe*, *yrðe* eller *vrðe*, *hefðe*, *mætte*.

FJERDE KAP.

Imperativen.

Imperativen, som i alla German-språk är blott presens, står ofta, i hänseende till betydelsen, nära invid pres. konjunkt. i egenskap af optatif. I dessa språk är 2 personen den egentliga för imperat. Rörande formen för denne modus är följande att märka:

1:o Uti imperat., sådan vi äro vane att uppfatta honom, kan 1 *sing.* ej komma i fråga, emedan man icke befäller eller tilltalar sig sjelf, strängt taget (i 1 pl. är icke *jag* ensam,

utan tänkt i förening med andra). Då budet eller uppmaningen afser en sjelf, måste man tilltala sig i 2 pers., och kalla sig vid namn, eller ock vända sig åt någon enskild del af sitt eget väsen, betraktad såsom ett främmande föremål, t. ex. *tig, min mun! trösta dig, mitt qvalda hjerta! hvilat dig, trötta hand!* I uttrycken *låt mig se! låt mig få tänka efter!* står *låt* likaledes i 2 pers., hvilken i en snabb tankegång, eller blott genom en omedveten anordning i språkbruket, föreställes såsom närvarande, ehuru uppfordringen i sjelfva verket gäller mig sjelf. Också gifvas språk, t. ex. Grekiska och Latin, som ega imperatif form för 3 pers., men icke för 4:a. Emellertid blir i Sanskrit och Zend en imperat. äfven för 4 pers. antagen; men Bopp anmärker, att 4 pers. af imperativens tre tal i dessa båda språk följer en egen bildnings-princip, som mera stämmer med konjunkt. eller den s. k. *Let*, än med de öfriga personerna af imperat.; att i Sanskrit 4 pers. imperat. stundom förekommer med betydelsen af futurum eller pres. indik., och i Zend kan brukas dels för futur. indik., dels för konjunkt. (Vergleich. Gram. s. 990—996). Zoroasters yttrande till Ahriman: *ganani* (jag skall förstöra), hvilket Bopp kallar verklig imperat. (s. 994), är, enligt vårt språkbruk, icke att fatta såsom helt och hållet sådan; och det ligger en fin åtskilnad i begreppen *J skolen veta* och *veten!* Om också det förra ej tages såsom futurum, utan såsom en för det närvarande ögonblicket beräknad underrättelse om en inträdande nödvändighet, så innehåller det ändå icke den omedelbara tillsägelse, som *veten*, och som vi gerna vilja inlägga i den imperativa modaliteten (se vidare Syntaxen). Utan omskrifning med hjälpverb eller begagnande af den optativa pres. konjunkt. kan i allt fall ej hos oss, och Germanerne i allmänhet, en imperat. i 4 sing. uttryckas; den finnes således ej formelt till. Vål uppställer Rask för Isl. en imperat. *veri, ver-tu* eller *verir, veri, verum, verit, veri* (Vejledn. s. 64); alltså för 4 sing. *veri*. Men han har förr yttrat, att denne imperat., naturligtvis i sin helhet, tyckes ursprungligen hafva varit konjunkt. (Anvisn. s. 154); hvilket utan tvifvel varit händelsen med 4 och 3 sing. *veri* (motsvarande vanlig konjunkt. till formen, i Forn-

Svenskan äfven till betydelsen, t. ex. Upl. L. M. B. 16: 2 *æn þo at til morþgiældæ brutit wari*, må, kan vara), 2 sing. *verir*, 3 pl. *veri*; troligen ock med 2 pl. *verit*; men icke med 2 sing. *ver-tu*, som är uppenbar imperat. (jfr. Homil. *ves þu*); icke med 1 pl. *verum*, hvilket saknar det konjunktiva *-em (im)*.

2:o Imperativens 2 sing. innehåller uti Isl. och F. Norskan alltid (med undantag af *gakk*, *statt*, *bitt* och *dyl.*, för *gang*, *stand*, *bind*) stammen oförändrad; icke blott fri från ljudskifte och böjnings-tecken, men också från aflednings-vokal, utom i de svaga verbens 1 klass, hvilken qvarhåller *a*, äfvensom det föregående *i*, om ett sådant tillhör orddets bildning.* Pronomen *þu* sättes gemenligen omedelbart efter, utan så är att flere imperativer följa på hvarandra, då *þu* kan uteslutas; oftast blir det sammanskrifvet med verbet, och då någon gång förvandladt till *tu*. Ex. Homil. 42: 2 *rennþu* (spring!) oc *seg* (af *segia*); 95: 1 *ristu* (stig!) *upp oc far oc seg*; 32: 2 *minnzþu min drottenn* (kom i håg mig, herre!); 89: 1 *elscaþu*, *gefþu*, *klæþ*, *witiaþu* (besök!), *graffþu*, *farþu*, *hugga* (trösta!), *lattu*, *minnztu*, *haffþu*, *fyrlat* (öfvergif!); 89: 2 *georþu*, *giallt þu* (vedergäll!), *biþ* (af *bipia*) *þu*, *setþu* (af *setia*), *fylgþu* (af *fylgia*), *elsca þu*, *oasc* (frukta!); 94: 1 *þigg* (emottag! af *þiggia*); 93: 2 *fa þu* (gif!); 78: 2 *spaðu* (gissa!); 48: 1 *snuscþu* (omvänd dig!); Ol. Hel. S. s. 74 *le* (låna! af *liá* eller *leá*); Edda Sæm. s. 139 v. 32 *gack þú*; s. 194 v. 40 *bitt* (för *bind*) *þú*. Häraf erfares, att det afledda *a* qvarstår (såsom i *elscaþu*, *hugga*); men *i* endast framför *a* (såsom uti *witiaþu*), icke annars (såsom uti *seg*, *biþ*, *setþu*, *fylgþu*, *þigg*). De vokaliskt ändande verb, som sakna infinitif ändelse, sammanfalla i infin. och 2 sing. af imperat., pronomen af-räknadt (såsom *fa þu*, *spaðu*). Det reflexiva tecknet gör hvarken i dessa eller andra någon rubbning (såsom *snuscþu*, *minnzþu*, *oasc*); men väl kan vid sammandragning *c* (*k*) i *sc* (*sk*) vara utfallet, t. ex. Homil. 89: 2 *girnstu*

* De till starka och svaga verb svarande i Sanskrit likna de Germaniska, de Grekiska på *ω* och de Latinska deruti, att personal-ändelse är för-lorad i 2 sing. af den aktiva imper. (se Bopp, Vergleich. Gram. s. 982). Äfven andra berörings-punkter med Sanskrit gifvas i denna person, men med ringa tillämplighet på Skandiska språk.

(åtrå!), *segstu*. I gensägelse med den ofvan uttalade satsen, att afledningen i icke blir uti 2 sing. af imperat. upp-tagen, med mindre hon är skyddad af ett efterföljande af-ledt *a*, skulle möjligen några ställen i Edda Sæm. kunna åberopas, t. ex. s. 138 v. 28 *vaki þú* (vak upp!) *Niþuþr*, samt flere i den s. k. Loka-glepsa förekommande *þegi* (tig!), t. ex. Edda Sæm. s. 62 v. 17 *þegi þú*, *þunn!* v. 20 *þegi þu*, *Gefion!* o. s. v. Som man finner, har GRIMM ansett dessa *vaki*, *þegi* för imperat. med vokalisk utgång (jfr. Gram. IV. 205), hvilken också för de svaga verben är regel i Mös. Göt., och merendels förefinnes i andra Tyska språkarter; hvaremot dessa sammanstämma med de Skandiska, hvad starka verb angår. Emedlertid har MUNCHS Edda *vakir* (jfr. noten i RASKS upplaga), hvilket förmodligen är pres. konjunkt.; och möjligtvis föreställer jemväl *þegi* ingen ting annat än *þegir*, d. v. s. slut-konsonanten är bortfallen, såsom emellanåt inträffar i 1 och 2 pl., till och med af imperat., t. ex. Frag. Isl. s. 406 (Orvar Odds S.) *liai þit* (lånen!). Imperat. är, logiskt taget, utan tvifvel i de anförda Eddiska ställena den egentliga modus; men konjunkt. är dock icke alldeles otjenlig. Imperat. och pres. konjunkt. omvexla och utvexla hvarandra ofta hos sjelfve Ulfilas. I bönen »Fader vår», der man skulle tycka den stränga imperat. vara öfverhufvud mindre egentlig, än den optative pres. konjunkt., heter det (Math. 6: 11—13) imperatift *gif uns* (da nobis, »gif oss»), *alet uns* (dimitte nobis, »förlått oss»), *lausei uns* (libera nos, »fräls oss»); men konjunktift *ni briggais uns* (ne nos inducas, egentligen: bringe du oss ej = imperat. »inled oss icke»). Sjelf har GRIMM (IV. 85) hänvisat på en dylik modal sammanställning i Eddan, neml. s. 188 v. 20 *þú ráþ nemir* (efter orden: du råd tage, d. v. s. tag råd, följ rådet), *ok riþ*; ehuru man visserligen ock kan tänka sig *enn þú ráþ nemir* såsom mellanmening, utan syntaktisk förbindelse med *riþ*. — I afseende på det Mös. Göt. hjälp verbet *visan* (vara) och de här förut s. 266 nämnda anomala verben yttrar GRIMM, att 2 pers. af imperat. blir i dem konjunktift uttryckt; i *visan* med pres. konjunkt., i de öfriga med impf. konjunkt.; dock förekommer blott 2 pl., utom i *ogan* (frukta), som i sing. har *ogs*,

hvilket GRIMM anser föreställa *ogeis*, d. v. s. impf. konjunkt.* afven F. Hög-T. har i dessa verb konjunkt., men sedan finner man i denna språkart imperat. *wis* (var!), *si*, slutligen (såsom nu) *sei*; af *skulan* kan ingen imperat. bildas (Gram. IV. 83—85; jfr. GABELNTZ, Gram. d. Goth. Spr. s. 105). Isl. erbjuder för 2 sing. följande motstycken: redan i Homil. 94: 4 *ves þu*, 89: 2 *vestu* (var!), *vittu* (vet!), hvarmed ett ställe i Kongespeilet öfverensstämmer, s. 58 *vit þu*; Barlaams S. s. 102, 205 har *ver* (var!). För öfrigt för-tjenar det uppmärksamhet, att i Homil. 89: 1 och 2 ses flere gånger *scallt þu*, *scald tu*, *scaldu*, och negativt *scallat tu* (t. ex. *scallat tu stela*, du skall icke stjäla**), midt ibland en mängd imperativer, och med alldeles samma åsyftning. Visserligen eger detta verb i sjelfva sin betydelse något af imperativen, och uttrycker ofta nödvändighet i högre grad än mången formell imperatif; men all imperatif kraft tillkommer likväl icke den med detta hjälpverb omskrifna satsen (jfr. 363). Eget är dock, att *scall* här intager imperativens hela syntaktiska ställning, och liksom imperat. står med pronomen efteråt, ehuru det sjelf börjar meningen, utan att denna är interrogatif; *scallat tu stela* motsvarar: låt bli, afhåll dig från att stjäla! Emellertid bör man väl här ej se annat än en syntaktisk frihet, ett omskrifvet futurum med pronomen efter, för omvexling skull, eller för att derigenom liksom vinna ett sken af imperat. Formell imperat. torde icke kunna här sökas; åtminstone vore, bland allt hvad hittills ur German-språken blifvit bemärkt, detta exempel det enda på imperat. i impf., om ej Mös. Göt. *ogs* så kan fattas; och då skulle här, i motsats till pres. imperat., person-tecknet vara bibehållet, hvilka af hvarandra beroende förutsättningar äro något äfventyrliga. — Forn-Svenskan följer hufvudsakligen samma lagar som Isl. uti 2 sing. af imperat., undantagandes hvad pronomen angår, hvilket endast ganska sällan är vidfogadt, och då fristående. I landskaps-lagarne, Gottl. L. afräknad, är im-

* UPPSTRÖM (Aivagg. Mat. s. 135) jemförer *s* i *ogs* med *s* i Grek. imperat. *δός* m. fl. BOPP förklarar *δός* från *δο-σκι*, sammanhållet med Zend. *dai-di* (Vergl. Gram. s. 1000, 1001).

** Likaledes förekommer i Edda Sæm. s. 173 *skallattu leyna* (noli celare).

perat. mycket sällsynt; han är ock ej förenlig med kodifierings-formen enligt nyare begrepp, och kan ifrågakomma blott der lagstiftningen qvarstår liksom på naturlifvets gräns, med bevarande af den lefvande handlingens uttryck. Gottl. L. är rik på imperat. i 2 sing. (jfr. s. 354), t. ex. 19: 30 *gangr þu ai víþr* (vidgår du ej) *þa haf þu vitorþ* (vitsord); 34 pr. *caupir þu hest þa royn hann* (rön, pröfva honom) *vm þria daga oc laip* (led) *atr.* Äldre Vestm. L., flerstädes utmärkt af poetiska målningar och djerfva ellipser, har ett hit hörande ställe Kr. B. 4: 2 *sæghir presti til jorþa lik þætta. iorþar iac æi sæghir han för een iak hawir þænninga mina i handum. laath þa wp kirkiu dyrin. latir iac æi wp sæghir han. þa scal til biscops fara* (säger man till prest: jorda detta lik! Jag jordar ej, säger han, förr än jag hafver mina penningar i handom. Låt då upp kyrkodörren! Den låter jag ej upp, säger han. Då skall man till biskop fara). I Run-Urk. 2826 (från år 1328; jfr. s. 263 och 282) läses *march* (märk!), *sla, haf, tel, vet, þuria, tak*; 2009 *raþ þu* (gissa!); Cod. Bur. s. 154 *stat up drusina ok gak*,* 446 *vndistat* (förstå!), 440 *tak þu*, 466 *vart þu* (blif!), 497 *sigh*, 495 *vit* (vet!), 504 *biþ* (bed!); Kg. Styr. II. 27 *far, nim, 28 lög*; 35 *halt* (för hald), *haf, lif, lasta, fly, tro, tala, blanda*, 36 *glädz*, 37 *war*, 40 *näfs* (näps!); Bonavent. s. 24 *vmber* (haf fördrag!), *dwæl* (dröj!), 59 *fölgh*, 62 *kæns*, 244 *ræz* (räds!); Gregor. s. 276 *byg*; Med. Bib. s. 182 *skodha, tæl*. Liksom i *biþ, tel, mark* (= *mærk*), *sigh, lög, dwæl, fölgh, byg* är ännu uti Carl XII:s Bib. det afleda i bortkastadt, hvarpå exempel äro i det föregående anbragta (jfr. s. 89). Likaså äro ur fornskrifter bevisställden meddelade, i afseende på imperativens användning i stället för pres. konjunkt. (s. 92 och 248). Ny-Svenskan visar ingen väsendtlig afvikelse från fornspråket, om man frånräknar de fall då verbet har afledning *j* (förr *i*), hvilken, såsom redan (s. 93—4) är anmärkt, alltid qvarstår efter kännebokstafven *l*, oftast efter *r* (såsom i *spörj*, alltid i *smörj*) och *n*, sällan efter *m*,

* I Wåmhus kapell af Dalarne höres *stand! gåk!* i Orsa *göck!* I vissa Norrländska dialekter nyttjas såsom interjektion *sið* eller *sjä*, Gottl. *sjä* (se!).

aldrig efter *d* (utom i *röj*, af *rödja*). Der *j* försvunnit i infin., såsom händelsen är med *märka*, *lägga*, *bygga*, *säga* m. fl., kan *j* ej heller i imperat. komma i fråga; hvaremot det naturligtvis genomgår hela böjningen, när uti nya språket *j* innefattar det gamla radikala *g* och det afleda *i*, såsom i *följa*, *sörja* m. fl. (jfr. 69—70). Verb, som medgifva förkortning i infin. och andra former, kunna hvardagligt tillåta infinitivens begagnande som imper. i 2 sing.; alltså *ha!* *ta!* *dra!* *bli!* *ge!* *be!* Men i skrift, om hon ej skall särskildt återgifva hvardagstalet, måste den fulla formen användas: *haf!* *tag!* *drag!* *blif!* *gif!* *bed!* Om de förkortade verben hänföras till 3 konjug., blir imperat. i enlighet med infin. regelrätt; men derföre att dessa verb ännu endast delvis förkortas, och således endast delvis tillhöra 3 konjug. (jfr. 117, 254—3), har den derefter böjda imperat. ännu ej vunnit nog anseende, för att blifva upptagen i det vårdade föredraget. Man gifve akt deruppå, att här alldeles icke är fråga om blott vårdslost uttal; ty äfven i det mest vanvårdade höres icke (om ej på något enskildt ställe) *sä!* *ni!* *fly* (af *flyga*)! *dri!* *hä!* *grä!* för *säg* (»säj»)! *nig!* *flyg!* *drif!* *häf!* *gräf!* Icke ens *li* för *lid*, ehuru *d* lättast utgår, och i det dagliga talet oftast försvinner i vissa verb, såsom *rå*, *klä*, *trä* (jfr. s. 116; se vidare Förkortning), hvilka uti ifrågavarande hänsigt följa bruket för de förkortade verben. Här finnes följaktligen en i språket djupt grundad lag, enligt hvilken 2 sing af imperat., liksom föreställande ett slags verbal interjektion, måste upptaga ordstammen hel och hållen, och endast i det fall uppoffrar slut-konsonanten, då denne tillika försvunnit ur infin., som i detta hänseende angifver temat. I verb åter med afledningen *a* blir denna i imperat. följaktig, och har svårt att aflägsna sig till och med i sådana verb, som i impf., part. preter. och supin. kunna låta detta *a* utstötas (jfr. s. 59 och följ.). Man kan hvardagligt någon gång säga *vis!* *tal!* *lån!* (jfr. s. 41), men icke *man!* *men!* dock, äfven i skrift, *förmen* (hindra)! *Gack!* *stätt!* nyttjas mest i egenskap af arkaismer. — Ett par egenheter må bemärkas. I Gust. I:s Bibel heter det 2 Mos. 14: 16 *men tu häff tin staff vp, och reck tina hand offuer haffuet, och skil thet ätt*; i Carl

XII:s på lika sätt. Jemväl i Sv. Folkvisor I. 40 *du släpp min häst*; 93 *du stig på sten*; III. 68 *du bit inte mig*; 74 *du sörj inte så*; 78 *du sof ej så länge*. Den här förekommande imperat. lär icke vara att anse för apokoperad pres. konjunkt; också finner man III. 79 *du stilla ditt svärd*. Icke heller torde man ha att söka imperatif form af samma betydelse, som den af mig s. 92 och 248 omnämnda. Den för Svenskan, och i allmänhet för Skandiskan, främmande ställningen af pronomen framför imperat.,* ganska vanlig i Med. Hög-T. (jfr. GRIMM, Gram. IV. 204), synes i Bibeln och våra folkvisor, liksom mycket annat i dem, böra betraktas som utländsk efterbildning (jfr., i det hos AFZELIUS I. 44 anförda stycket ur en Dansk folkvisa, *du nämn mig*). Rena germanismer åter äro väl icke hörres du (hör!), ses du (se!), hvilka upptagas III. 407, 409; utan tillbräkningar i enlighet antingen med det Tyska -st i 2 sing. af pres., eller med det gamla Sv. *ästu, vetstu* (för *äst tu, vest tu*), hvilka i Bibeln nyttjas i presential mening, t. ex. i Carl XII:s Bib. 4 Mos. 3: 9 *hwar ästu*; 2 Mos. 40: 7 *wetstu ännu icke*. Det bör läggas noga märke dertill, att folkvisan, sådan hon kommit till våra dagar, icke är ett uttryck af folkspråket i någon landsort, utan af det i senare tider vanliga skriftspråket, med tillsats af några gammaldags talesätt. Hon har fördenskull blott ett obetydligt vitsord om forna tider, när hon står i strid med gamla handskrifter.

- 3:o Vissa språk ega en till formen utmärkt imperat. för 3 pers.; Latin för både sing. och pl., Grek. jemväl för dual. De Ny-Romaniska sakna en dylik; så ock alla German-språk öfverhufvud, fastän i Mös. Göt. enskilda verb förete former, som af en och annan vetenskapsman anses utgöra imperat. för 3 pers. I första upplagan af sin Gram. har GRIMM, såsom BOPP tror med rätta, hållit de Mös. Göt. *atsteigadau* och *lausjadau* för imperat., men i 2 uppl. antydt 3 pers. af den mediala konjunkt.; då BOPP deremot

* Edda Sæm. s. 61 v. 45 har *vega þú gacc* (gack att döda!), der ordställningen kan förklaras af den poetiska friheten, genom hvilken infn. blifvit satt i spetsen.

utan betänkande förklarar så väl dessa 2:ne verb, som det sedermera upptäckta *liugandau* för imperat. medii (Vergleich. Gram. s. 618—619). I Grammatikens 4:de del, hvilken utkom blott några veckor efter den afdelning i BOPPS verk, som innehåller det ofvanstående, har GRIMM återkommit till samma ämne, och synes icke ha ändrat tanke (jfr. Gram. IV. 22 och 942). Fast mer förklarar han, att för alla Germaniska språk har en form för 3 pers. af imperat. syntts öfverflödigt; den Grek. och Lat. imperat. i 3 pers. är liksom en högt uttalad befallning, utan att bekymra sig öfver personens frånvaro; sådana imperat. blifva öfverallt uttryckta med den Germ. optativa konjunkt. (IV. 84). En Svensk författare, som nyligen deröfver yttrat sig, antager *atsteigadau* (Math. 27: 42, stige han ned), *lausjadau* (27: 43, frälse han), *liugandau* (1 Kor. 7: 9, gifte de sig), tillhöra 3 pers. sing. och pl. af pres. imperat. activi, och finner dem ega synnerligt slägttycke med Grek. imperat. ändelserna *ετω*, *όντων* (Dor. *όντω*), Lat. *ito*, *unto*, att ej nämna Sanskrit. *atu*, *antu* (UPPSTRÖM, Aivägg. Mat. s. 134—4). Hurudana dessa Mös. Göt. bildningar må uppfattas, har man emellertid inom den Skandiska språkgränsen icke uppvisat någon ting, som vittnar om en imperatif daning af annat utseende än pres. konjunkt. RASK har vid flere tillfällen yttrat sig härom, och senast i Vejledn. s. 54 finner han det märkligt, att då 1 och 2 pl. af Isl. imperat. alltid stämma med indik., 3 personen i begge talen ständigt ersättes af konjunkt. Ett par ställen i en gammal membran af Grågåås kunna göra detta förhållande rätt åskådligt, neml. Islend. S. II. 490 *enn sa er griþum helldr ok settum friþi hafu guðs vingan ok goðra manna utan enda hafum aller guðs hylli oc havlldum vel griðum* (den, som iakttaget utlofvad säkerhet och ingången fred, hafve, d. v. s. han skall hafva, Guds och goda människors bevägenhet utan ända; hafvom alle Guds huldhet, och hållen väl löftet om säkerhet); *hafit hylli guðs ok halldit vel griðum* (hafven Guds huldhet, och hållen väl edert löfte om säkerhet). Man kan blott säga, att det i flere dylika eds-formler förekommande *hafu*, som till skapnaden är pres. konjunkt., är till begreppet mera imperatift än *hafum*, *havlldum*, *hafit*, *halldit*,

hvilka kunna till bemärkelsen tagas för optativa konjunktiver, och de 2:ne senare äfven till formen. Rätt imperatift står likaledes i Edda Sæm. s. 113 v. 1 *vaki mær meyja* (vakna, mörs mö, mö för alla mör!); *vaki mín vina* (vän, väninna!); i de motsvarande Svenska uttrycken tänker man sig en ren imperat. i 2 pers., med underförstådt *du*. I sjelfva 2 pers., som från den logiska sidan är för imperat. den mest karakteristiska, och för sing. har en obestriddigt egen form i imperat., kan bemärkelsen ofta ega mera af önskan, begäran, bön, än befallning, uppfordran, uppmaning, och kan således tyckas i sjelfva verket syntaktiskt tillhöra den optat. pres. konjunkt., t. ex. *lef väl! far väl! må väl! var så god! förlåt! ursäkta! visa mig den tjensten! lefven väl! blifven lycklige!* Men då här en bestämd tillsägelse förekommer, har man skäl att i dessa utlätelser se lika väl en syntaktisk som formell imperat. Detta åter är icke så tillämpligt på de konjunktift bildade (i 3 pers.) *Gud nåde oss! Gud låte oss få! gifve Gud! Gud förbarme sig! Gud förbjude! Gud ske lof! lefve konungen!* Än mindre af tilltal, men i stället en uttrycklig bestämmelse om ett inträdande rättstillstånd, innehålles i en myckenhet lagformler, t. ex. *Konungen vare myndig vid fyllda aderton år; vare lag samma; prufve domaren; ärfve tå; vare tå samarsva; varde under förmyndare stäld; ligge ogild; miste äran; miste embete sitt; böte med kroppen; stände tjufsrütt; hafve then vitsord som skifta vill;* i hvilka talesätt pres. konj. alltid kan upplösas med *skall* eller dylikt hjälpverb, i förening med infin., och derföre i lagspråket omvexlar med infin. föregången af *då skall, då bör, då må* o. s. v.; alldeles så som den Lat. imper. i 3 pers. måste hos oss tolkas, der han icke lämpligen kan återgifvas med vår formella pres. konjunkt. Också finner man i Königs Latinska öfversättning af 1734 års lag (Codex Legum Svecicarum, Stockholm 1743, 4:o) den Svenske pres. konjunkt. i Lat. gifven ömsom med pres. konjunkt., ömsom med imperat., t. ex. M. B. 22: 1 *lex eadem esto*; Ä. B. 2: 1 *hæres esto*; 3: 11 *cohæredes sunt*; 19: 4 *sub curatela sunt*; M. B. 6: 3 *impune esto*; 7: 4 *infamis esto*; 8: 1 *furti rei sunt*. Gottl. L. visar, att man fordom kunde tillämpa alldeles lik-

artade rätts-föreskrifter på 2 pers., med formell imperat. (jfr. s. 354, 367). Likställigheten, för vissa fall, mellan pres. konj. och det omskrifna futurum eller den omskrifna imperat., är icke inskränkt till lagarne. Man läser t. ex. hos den Svenske Harpestreng s. 58 *ffore örnawærk scal man tagha warma quinno miölk oc læta in i őrat, oc smöri omkring őrat met lagurbær olio; tha scal man tagha — — — oc rake sidhan har aff hoffde oc gnidhe sidhan — — — oc smöre; s. 59 oc ma man taka — — — oc brænne thet oc stöte — — — blæse thet op — — — oc halde thet ena stundh, sputta sidhan.* Här ser man omskrifningen med *scal* eller *ma* vexla med pres. konjunkt. och med imperat. *sputta*. Der formen är blott pres. konjunkt., har man, såsom förr blifvit nämndt, ofta svårt att afgöra, om pres. konjunkt. eller imperat. i 3 pers. är åsyftad, t. ex. Med. Bib. s. 155 *wardhe lius; 156 blomstris iordhen mz grönt græs; nw wardhe liwsen i himblinum, oc skili at daghin oc nattina oc ware til tekn timanna oc daghanna, oc skine i himpnenom oc lyse iordhinna.* Så mycket imperatift, som kan ligga i 3 pers., är uttryckt i dessa Guds ord öfver kaos, i hvilka bud och handling äro ett. Då emellertid imperat., eller hvad så kan kallas, icke har i 3 pers. någon från pres. konjunkt. skiljaktig form, men kan anses hafva derifrån lånat sin, har denna icke behöft i böjningsmönstren särskildt för imperat. upptagas. Under förevisande af den formella ställningen har likväl här en öfverblick på den syntaktiska varit nödig, för att sprida något ljus öfver det hela. — Omskrifningen med *låta*, t. ex. *låt honom gå* (jfr. Eng. *let him go*) afhandlas under Syntaxen.

4:o *Pluralen* (äfvensom *dual.*) af 1 pers. egnar sig bättre än sing. att uttrycka ett imperatift begrepp, likväl icke så som 2 pers.; emedan vår formella 4 pl. imperat. knappt någonsin kan sägas innebära bud eller befallning, på sin höjd uppfordran, uppmuntran, uppmaning, eller blott önskan, hemstallan. Icke dess mindre är eget, att uti Isl., liksom Mös. Göt., 4 pl. af imperat. hvarken har en egen form, eller en med pres. konjunkt. öfverensstämmande, utan med pres. indik. GRIMM erinrar, det är sant, att man är ur stånd att

säga, om de imperatift brukade Isl. *tökum*, *göngom* (det senare i Edda Sæm. s. 137 v. 24) äro tagna indikatift eller konjunktift; emedan *-im*, som åtskiljer konjunkt. från indik., snart uppoffrades; och han bedömer på samma sätt det Svenska *-om* i 1 pl. imperat. (Gram. IV. 83). Till denna slutsats har GRIMM må hända blifvit föranledd af ett äldre yttrande hos RASK, att alla andra personer* än 2 sing. suppleras med pres. konjunkt. (Anvisn. s. 165). Med 1 pl. lärer ändock detta i gamla Isl. aldrig vara fallet: en imperatift med *-im* (*em*) har väl ingen skådat, och likstämighet mellan imperat. och konjunkt. i pl. träffas icke förr, än konjunkt. antagit indikativens typ. Till och med i relativt så unga handskrifter, som de för Sturleson begagnade, har konjunkt. *-im* (t. ex. I. 279 *at ver gerim*, 324 *at ver reisim*, oc *kallim*), men imperat. *-om* (t. ex. 242 *niótom ver*, *verom*, 280 *tökom*, *samþyckiom*); på samma sätt i Nials S., Egils S., Fær. S. m. fl. Detta låter ock förlika sig med RASKS senaste utsaga, att 1 och 2 pl. af imperat. alltid stämma med indik. (Vejledn. s. 54). Att så varit så långt upp i tiden, som vi ega skriftliga uppteckningar, utrönes af Homil. 7: 1 *vesom* (varom) *friþsamer*; 34: 1 *vesom nu goþer*; 34: 2 *gefom*; 76: 1 *lotom*, *vitom* (vetom!), *ætlom* (bemödum oss!), *buomsc* (beredom oss!). Ett exempel ur en Norsk handskrift lemnar Ol. Hel. S. s. 20 *flyum undan*. För dual. har Edda Sæm. reflexift s. 33 v. 19 *mælomc* (språkomc!), s. 144 v. 22 *hittomk* (mötoms!), s. 179 v. 53 *skiliomk* (skiljoms!). Särskildt bevisande är det sällsynta och dyrbara *vesom* (jfr. hos RASK, Vejledn. s. 64 imperat. *verum*, Sturlesons *verom*), som icke blott har den indikativa ändelsen *om*, men ock är till stam skildt från pres. konjunkt. *sem*; visserligen ock från det till pres. indik. använda *erom* (jfr. s. 155, 283), men i förträfflig endragt med 2 sing. imperat. *ves*, 2 pl. imperat. *veseþ* (se längre fram), infin. *vesa*, part. pres. *vesande*. — Då vi här begifva oss till inhemska källor, må till en början erinras, att tvenne Gottländska runstenar ega *biþim*, neml. Run-Urk. 1740 och 1763, båda imperatift. Den senare är

* I sjelfva verket står *præs.*, oanmärkt tryckfel för *pers.*

dock så ung som från år 1449 (*»furtan hundraþ ar ok ainu ari minna þen V tihí ar»*); och en annan, af samma år (N:o 1764) har *biþium*. Det återstående *biþim* befinner sig för öfrigt ensamt i sitt slag, och kan lätt, liksom det andra, vara fel i ristning eller uppteckning, för *biþium*, *biþeom* (i Run-Urk. 1685; jfr. 1684 *biþhum*), eller för det i Gottländsk runskrift allmänna *biþin* (2 pl.), såsom Ivan 1205 *gifuim ij* för *gifuin ij*. I landskapslagarne och dit hörande anteckningar kan jag ej erinra mig någon 4 pl. af imperat.; men i Cod. Bur. s. 198 *dræpum*, *vændom atar* (upphörom!); Kg. Styr. IV. 1: 15 *niutom os* (frumur), *ätum*, *drikkom*, *lekom*, *havom*, *trugom*, *ödom*, *aktom*, *sparom*, *latom*, *wentom os*, *rüdoms*; Bonavent. s. 94 *gangom*, 98 *forsnam*, 127 *seem* (låt oss se), 102 *glædhions*; Membr. A. 4 (Jud. 8: 31) *betænkíom* o. s. v. Den nyaste Svenskan har fått en själfständig imperat. i 4 pl. derigenom, att det tillförene för all modalitet samfaldade *-om* endast i imperat. bibehållits. I 3 konjug. är den oomskrifne imperat. nära att förlora sig: *gåm*, *återgåm*, *dram*, *flym*, *rom* och dyl. blifva näppeligen sedda utöfver kretsen af den skämtsamma skrifarten, och i denna blott när en konstlad högtidlighet är löjets föremål. Icke heller nyttjas gerna, enligt 4 konjug., *friom*, *room* o. s. v. (jfr. s. 52); snarare de sammansatta *befriom*, *oroom*, *förnyom*, der uppmärksamheten i någon mån drages åt partikeln, och derföre ej så uteslutande hvilar på den ålderdomliga ändelsen. Men äfven i verb med konsonantisk kännebokstaf, deltaget det imperativa *-om* i pluralens allmänna lott att vara främmande för det ledigare talet, och meddelar åt själfva den skriftliga framställningen en viss högtidlighet. Denna forms åldrande gifver sig ock till känna uti det allt mer vedertagna bruket af omskrifning med *låta*, såsom hjälpverb till infin.; hvarvid man haft den egenheten att, under uppoffrande af den gamla personaländelsen i hufvudverbet, öfverflytta den på hjälpverbet, och sålunda kommit ur askan i elden. Man skrifver *låtom oss göra*, *låtom oss taga*, *låtom oss bedja*, i stället för *gürom*, *tagom*, *bedjom*. Endast få författare (t. ex. någon gång ASKELÖF) ha skrifvit *låten oss*; men i talspråket förekommer intet annat än *låt oss*, hvilket ock i lättare stil brukas. Om-

skrifningen med *låta*, neml. i 2 pers., hvilken GRIMM kallar en höflighets-formel, har han icke träffat i Hög-Tyskan före Luther, men i Med. Holländskan, och i Engelskan hos Chaucer; sällsamt synes honom deremot vårt *låtom*, i stället för *låten*, t. ex. hos Hallman *låtom oss krossa!* der det rättare skulle hetat *krossom!* eller *låten oss krossa!* (Gräm. IV. 88—89). Intetdera fins i Forn-Svenskan,* och helt säkert ej heller i gammal Isl., neml. på detta sätt använt. Då det heter i Homil. 76: *4 lotom ver oss i hug coma* (ordagrant: *låtom komma oss i håg*), är ej oss att räkna till *lotom*, utan till *coma i hug* (liksom i Barlaams S. s. 106 *på komr oss i hug*, då kommer oss i håg, då erinra vi oss). Likaså 10: *4 lotom ver os orœfœna alla oc omenzœona leiþa vera* (*låtom all försumlighet och overksamhet vara oss led, misshaglig*); 11: *4 lotom os þyckia* (*låtom oss behaga, d. v. s. låtom behaga oss*). Af samma slag är i Lindschölds Karussel af år 1672 *låtom oss altijdh nöya* (d. v. s. må vi alltid låta nöja oss). Omskrifningen med *låta*, i den här förevarande mening, ses i Gust. I:s Bibel; men detta hjälpverb står då i 2 pers. sing. eller pl. (liksom i Hög-T. och Holl.), t. ex. Rom. 13: *12 lüt oss bortkasta*; 13: *13 lüt oss ärligha wandra*; 14: *19 så lüt oss nu fara*; 1 Mos. 24: *57 lüter oss kalla*, och så på otaliga ställen. Carl XII:s Bib. har oftare *lüter*, annars *lüt*,** icke *låtom* eller *låtom*. I enstämmighet med Bibel-språket angifver TJÄLLMAN (s. 201) imperat. *låter oss bedja*; men hos SVEDBERG (Schibboleth s. 137) finner man *låtom oss achtan* (akta honom), i likställighet med gamla Psalmboken (af år 1694), der det 96: 6 heter *låtom oss nådenes tid wäl i acht taga*. Längre fram på 1700-talet blef *låtom* oss upptaget af KELLGREN, LEOPOLD och andra bland den Gustavianska skolans vittre författare, af vissa med synnerlig förkärlek. Det har sedan fått häfd, och har i kyrkospråket blifvit en antagen formel i uttrycket *låtom oss bedja*. Högst sannolikt räknar detta bruk sin uppkomst från en

* Icke hit hörande är i Alex. s. 16 *herra latin os gamla hema vara, der latin os vara* ej kan motsvaras af *varom*.

** Nära samtidigt förekommer i Graf. Stenbocks Glädjespel öfver segern vid Narva *lät oss fröjdas*.

förvexling med det till ett reflexift verb hörande *oss*. Då det heter *låta sig nöja*, och därför *låtom oss nöja*, tyckte man det kunna heta *låtom oss taga*; ehuru man icke kan säga *låta sig taga* eller *låta taga sig* i samma bemärkelse som *taga*; hvarföre *låtom oss taga* är, logiskt och grammatiskt upplöst: *låtom taga oss*, *låtom fånga oss*; — en begrepps-förvexling, som icke eger rum vid *låten oss taga*, eller det hvardagliga *låt oss ta*; fastän äfven detta, såsom GRIMM antager i afseende på *låt oss gå*,* är germanism (IV. 89). Anmärkningsvärdt är emellertid, att i ett år 1679 tryckt Isl. Graduale heter det ock *laatum oss bidia*. — I det föregående är sagdt, att Isl., i samdrägt med Mös. Göt., har indikativens form i 4 pl. af imperat.; och Svenska urkunder förete, med undantag af de 2:ne runstungna *bipim*, vid hvilka af flere skäl ej stort afseende kan fästas, ingen ting från Isl. afvikande; icke ens det *-in*, som i konjunkt. kunde möjligen misstänkas föreställa *-im*. Imperativens formella identifiering med indik. är så mycket mer att fästa sig vid, som imperat. i 4 pl. sällan kan, i logisk hänsigt, vinna en af den optativa pres. konjunkt. fullt oberoende ställning, och därför med konjunkt. uttryckes icke blott i Grekiska och Latin, utan ock, såsom GRIMM anmärker, i Proven. och Spanska (i Italienskan sammanträffa indik:s och konjunkt:s former), men icke i Franskan, som för imperat. har indikatif 4 pl. *aimons*, icke *aimions* (Gram. IV. 83). I afseende på Sanskrit och Zend är BOPPS yttrande om 4 pers. af imperat. förut anfördt (s. 363). Denna ömsesidiga ställning, de olika språken emellan, är icke utan sin märkvärdighet; och eget är dessutom, att ehuru Franskan i allmänhet betjenar sig af indikatif form för 4 pl. af imperat., likväl konjunktif brukas i de mest gångbara hjälpverben, neml. *ayons*, *soyons* (imperat. *sachons*, fastän utan modalt *i*, är närmare konjunkt. *sachions* än indik. *savons*); — ett förhållande, som redan i de gamla medeltids-dikterna framträder, t. ex. i Ogier de Danemarche (Paris 1842) I. 160 *descendons del plancier* (nedstigom från loftet!); *desfendons le pont* (försvarom bryggan!); II. 321 *mais espérance aïons*

* Det motsvaras i 3 pers. af *låt honom gå*, *låt dem gå*.

en *Dieu le grant. et desfendons nos cors* (våra kroppar, oss) à *nostre brans* (med våra svärd); Roman de Rou (utgifven af Pluquet, Rouen 1827) I. 93 *ainsi seionz amis*. I Normandiska visor, efter en handskrift från medlet af 15:de seklet, heter det likaledes *beuvons, beuvon, gardonz nous* (se Vaux-de Vire d'Olivier Basselin, utg. af Du Bois, Caen 1824 s. 187, 188, 194). Af detta företeende, jemfördt med det motsatta i andra Ny-Romaniska språk och deras Lat. källa, kunde man taga sig anledning till den förmodan, att indik:s begagnande för imperat. uti Fran. egt sitt upphof från Normanna inflytelse, som dock ej kommit att sträcka sig till de 2 hjälpverben, af hvilka det ena (verbum substantivum: vara) ej mindre i Romaniska än Germaniska språk företrädesvis qvarhållit vissa synnerligen fornlådriga egenheter. Härigenom kan ock förutsättningen af en betydlig ålder hos den Skandiska imperat., i den förevarande formen, få ett stadigare underlag. Ursprungligheten är dermed likväl ej ådagalagd; vare sig att, i längst framfarna dagar, imperat. kunnat ega en själfständig bildning eller en med konjunkt. endrätig.

5:o I förening med 2 sing. utgör 2 pl. (och dual.) just den sannskyldiga imperat., innefattande dock så väl uppfordran, uppmaning eller tillstyrkan som befallning, stundom blott önskan eller dylikt (jfr. s. 372). Till följd af begreppets närmare syftning åt det säkra än det osäkra, står denna pers. af imperat. nära indik., logiskt betraktadt. I hänseende till formen sammanfalla, såsom ock GRIMM erinrat, indik. och imperat. helt och hållet i den Mös. Göt. dual. och pluralen, i Grek. dual. *τίπτετον* och pl. *τίπτετε*, likaså i passivet; och Lat. *amatis* har stor analogi med *amate*, under det *amamini* utgör både indik. och imperat. (Gram. IV. 82); från dem mera aflägsna äro *amatote* och *amaminor*. Bopp, som afvenledes nämner, att i Grek. och Germaniska språk 2 pl. af imperat. icke låter skilja sig från indik., hänvisar på förhållandet i Sanskrit, hvilket icke är utan all jemförlighet med Lat., hvad angår ställningen mellan *domatis* och *domate*; i det Lat. *tote* ser han ett fördubbladt personal-uttryck, liksom i Veda-dialektens *tat*, Oskiska *tud* (Vergleich. Gram. s. 983—4). Med förbigående af andra Romaniska tungomål få-

sta vi oss vid Italienskan och Franskan, som hvar för sig ega 2 pl. likstämmig i indik. och imperat.; med borträknande af hjälpverben *abbiate*, *siate*, *ayez*, *soyez*, hvilka inträffa med konjunkt., såsom ock är fallet med *sappiate*, men icke med *sachez*, hvilket skiljer sig både från indik. *savez* och konjunkt. *sachiez* (jfr. 4 pl.). I Skandiska språk, der 2 pl. är till det yttre alldeles den samma i pres. indik. och pres. konjunkt., är, särdeles när imperat. kan för tillfället logiskt utbytas mot konjunkt., icke möjligt att theoretiskt bestämma, hvilkenderas form imperat. tillegnat sig;* om ej i det fall då konjunkt. tagits från en annan ordstam än indik. Ett sådant inträffar med verbum substantivum, hvars Isl. pres. konjunkt. *seð* (ett Svenskt *sen*, i 2 pl., saknas till biläggning) icke, mig veterligen, nyttjas imperatift. RASK upptager deremot imperat. *verit* (jfr. Barlaams S. s. 492 *vereð*), som motsvarar den äldre formen *vesiþ*, t. ex. Homil. 30: 4 *veseþ hreiner* (varen rene! jfr. s. 345); 72: 2 *vesiþ er vitrer* (sluge, listige) som *hoggormar*. Denna form är ovedersägligen betydligt skild från det vanliga pres. indik. *erofþ*; men detta är, efter hvad s. 283 blifvit visadt, i sjelfva verket formelt impf.; hvaremot *veseþ* stämmer med 2 sing. och 4 pl. imperat. *ves*, *vesom*, samt derförutan med *vesa* och *vesande* (jfr. s. 373). Af de öfriga anomala verb, som begagna impf. till presens, har man imperat. *viteþ* och *muniþ*, neml. Homil. 12: 2 *comezk er oc viteþ* (kommen och veten!); Frumpart. s. 174 *muniþ er* (minnens!); hvilka 2:ne imperat., ehuru bildade af samma vokal-förvandlade rot som det till presens brukade impf. indik. pl., ändock ej ega imperfektets plurala ändelse-vokal (o eller u), och förmodligen danats i enlighet med infin. *vita*, *munu*; utan att det låter sig afgöra, om dervid en med den normala indik. lika ljudande ren imperat., eller, såsom i Mös. Göt., en vanlig konjunkt. (jfr. GRIMM, Gram. IV. 83) åsyftats; ty andra personer af pres. konjunkt. i dessa anomalier betjena sig af samma ordstam, samma vokal-förvandlade rot som infin. Exempel på imperat. i andra verb äro:

* Om man jämför Anvisn. s. 165 med Vejledn. s., 51, så erfares, att RASK på förra stället anser 2 pl. af imperat. ersättas af pres. konjunkt., på det senare af pres. indik.

Homil. 32: 1 *vakeþer oc biþeþ* (vaken och beden!), 24: 1 *komeþer, takeþ*, 75: 2 *fareþ er, biþit*, 74: 2 *elskiþ er*, 79: 2 *seþ er* (sen!), 101: 1 *floeþ er* (flyn!), 24: 1 *gleþetsc* (glädens!), *girnetzker* (eftersträfven!), 26: 1 *staþfestezker* (stadfästen er!), 30: 1 *þvaezc er* (tvån er!); Fragm. Isl. s. 106 (Orvar Odds S.) *liai þit* (lånen! dual.); Edda Sæm. s. 73 v. 24 *standit*, 74 v. 32 *berit, leggit, vigit*, s. 255 v. 35 *huggizk iþ* (fatten mod!). Häraf blir upplyst, att pronomen ömsom utelemnas, ömsom uttryckes, sammanskrifvet eller fristående. Jemförelsevis med 2 sing. är dock 2 pl. oftare utan pronomen. — Forn-Svenskan har också i imperat. sitt vanliga *-in* (*en*), någon gång i vokaliska stammar blott *-n*. Så i en mängd runristningar, t. ex. Run-Urk. 1709, 1712, 1721, 1753 m. fl. *biþin*, 1860 *varin*, *tankin* (tänken!); Gottl. Hist. 4 *herþin* (framhärden!), 2 *gieþin*; Skenninge Stadga (Sv. Dipl. I. 668) *sighin*; Cod. Bur. s. 152 *takin*, *cöpen*, *varin*, 199 *bryten*, *resen*, 530 *steken*; Kg. Styr. II. 70 *giwin*, III. 51 *laten*, *nimin*; Wadst. Kl. R. s. XIX *stan ok bidhin*, *gangin ok skyndin idhir*; Alex. s. 73 *slaan och slaen*; Hert. Fredr. 642 *spörin*, 729 *taghin*; Flores 255 *latin*, 365 *ledhin*, 1685 *dömin*; Ivan 2248 *hiælpin*, 2252 *görin*, 2270 *sighin*; Med. Bib. s. 248 *latin*, 250 *skyndin idher*, *sighin*, *hörin*, *görin*, *förin*, 256 *saan* (sån!); St. Rimkr. 32: 1 *wærin* (värjen), *flyn*. I det hos PETERSEN (Dan. Spr. Hist. II. 311—313) aftryckta fragmentet, ur en uti Arne-Magneanska handskrift-samlingen i Köpenhamn befintlig Forn-Svensk öfversättning af Nya Testamentet, läses ock imperatift *gaan*, *spörin*, *kungörin*. Ännu i Membr. A. 1, Jud. 8: 33 *halden*; 13: 13 *læthin*; 14: 1 *hængin*; 1 Macc. 2: 12 *seen* (sen!); Joh. Up. 19: 17 *kommen*; 18: 4 *waren*, 6 *atirgelden*, *gören*; till och med Didrik s. 32 *faren*, *syen* (sägen), *hören*, *waren*. Vid öfversigten häraf (och exemplen kunna ökas till hundratal), och vid särskildt öfvervägande deraf att *-in* (*en*) är den afgjort normala formen i den äldre handskriften af vår första Bibel-öfversättning (Med. Bib.), till och med i dess år 1526 fulländade afskrift (Membr. A. 1), äfvensom i fragmentet hos PETERSEN, framställer sig såsom alldeles omotiverad den i Gust. I:s Bibel konsekvent i ak-

tivet genomförda ändelsen *-er* (*r*), som fortplantats i den ännu gällande Bibeltolkningen. Bland 70 antecknade exempel ur Gust. I:s Bib. gör det till fyllest att anföra följande: 1 Mos. 1: 28 *warer, föröker, uppfyller, haffuer, rådher*; 34: 10 *boor, bygger, bruker*; 1 Kor. 11: 24 *tagher, åter, gürer*; Math. 28: 6 *kommer, seer*, 28: 19 *gåår, lærer, döper*. I den svällande ymnigheten af imperat. på *-er* kan ett förfluet *-en* låta se sig (t. ex. Jos. 6: 6 *bären*); men det kan ej annat vara än tryckfel, som det är godt om i Gust. I:s Bibel. Passivet och deponens har dock, hvad minnesvärdt är, *-ens*, t. ex. 1 Mos. 1: 22 *förökens*, 2 Macc. 11: 36 *rådzens*, Syr. 51: 37 *glådhiens, skämmens*, Math. 28: 5 *rådzens*, 2 Kor. 6: 17 *skiliens*, Joh. Up. 19: 17 *församlens*. Äfven då reflexift pronomen följer efter, i stället för att suffigeras, stiger *-en* åter fram, t. ex. Syr. 51: 34 *nalken idher* (nalkens!). I Bibel- och kyrko-språket är *-er* (*r*) i fortfarande bruk; utom denna krets har det ytterst sällan varit synligt, språklärorna undantagna, af hvilka flere (icke TJÄLLMANNS) upptaga *-er* jemte *-en*, få blott *-er*, såsom imperatif ändelse. Första gången *-er* eller *-r* upptäcker i bokskrift, är i ett par handskrifter från medlet af 15:de århundradet, hvilka dock i allmänhet ega *-in* (*en*), neml. Hert. Fredr. 728 *gaar*, 2081 *slaar*, Med. Bib. s. 250 *ganger*.* För öfrigt träffas imperat. *sparer*, *krycær* (korsfästen!), *dræpær* i det skrifna run-fragmentet om Kristi korsfästelse (se Run-Urk. s. 290), hvars ålder visserligen LILJEGREN flyttat tillbaka ända till början af 1300-talet (jfr. Run-Urk. s. 262), men utan grund, och i hvilken runskrift man dessutom stötes af en mängd fel och missbildningar. Yttermera varseblifves i Gottländska runteckningar en gång (Run-Urk. 1855) *betar*, några gånger (1707, 1708, 1725, 1757) *bipir*, — ett ringa tal mot de många *bipin* i andra Gottländska runlemningar. Den nu lefvande Gottlands-dialekten lærer icke ega någon ting af detta slag; icke heller, efter min erfarenhet, någon annan munart, neml.

* I den äldre upplagan af Ansgar. möter oss jemväl denna form några gånger, t. ex. 16: 33 *görer och håller*, 20: 21 *gåår vth, prediker och lærer*, 24: 19 *gifwer, förkaster*, 30: 66 *weter*; men redan vid första ögonkastet visa sig dessa ställen infickade, och de saknas uti den nya upplagan i Scriptores. Den gamla öfversättningen har deremot ofta *-en*.

ett imperativen ensam förbehållet *-ir*, (*er*, *r*). Elfdalingen (i Dalarne) har imperat. *standir*, *gáir*; men han har ock i pres. och impf. indik. *-ir* (jfr. s. 318). Icke annorlunda är det i Forn-Norska handskrifter, der 2 pl. på *-r* alternatift förkommer. Af GRIMM anföres ur ett Forn-Tyskt arbete *horetir* (audiatis), *eigir* (habeatis), *tuetir* (feceritis), der han lemnar oafgjordt, om man här råkar ett vidhäftadt pronomen,* eller *-tir* såsom verklig flexion (Gram. I, uppl. 2, s. 1045); och han angifver sjelf denna form såsom tillhörande konjunkt. Ingenstädes uppdagar man en särskild imperat. på *-er* (*r*), utom i Danskän, der denna form länge varit normal för imperat. ensamt, och allt fortfarande användes. Huru långt i forntiden denna imperatif der uppgår, vågar jag icke afgöra; äfven PETERSEN har, i sin framställning af Danska språkets öden (Dan. Spr. Hist. I.), förbigått detta ämne. Emellertid är denna ändelse för imperat. allmän i Ä. Dan. Bib., der man finner 4 Mos. 34: 8 *giffwer*, 9 *for* (fån, lemnen), *thagher*, 10 *boor*, *köpslagher*, *eyer*, 2 Mos. 12: 34 *stander*, *gaar*, *offrer*, 32 *tagher*, *sighnær*, Jos. 4: 5 *goor*, *bærær*, o. s. v. Bland de af PETERSEN meddelade Danska språkprof finner man likaledes, i en öfversättning af Nya Testamentet från år 1524, Math. 28 *seer*, *gaar*, *siger*, fastän ock *frücte ether*, *komme i* (Dan. Spr. Hist. II. 280); i en annan tolkning af samma Testamente från år 1534 *biwder* (II. 312); i en annan Dansk skrift från samma år *lærer*, *hüster*, *samler*, *bruger* (II. 283). I sammanhang härmed kan förmälas, att LILJEGREN upptager en grafsten på Jutland med ett runristadt *biþar*, och en i Norge med *biþir* (Run-Urk. 1837, 1834). Till någon hög ålder af den ifrågavarande imperat. i Danskän är väl icke häraf att med säkerhet sluta; men så obetydlig kan den icke vara, då denna böjning blifvit i en Bibel-öfversättning på 1400-talet antagen till regel, hvilket ej gerna kunnat inträffa, innan den vunnit mera stadga i språket. I allt fall är den i Danska Bibeln minst ett halft århundrade äldre än i Gust. I:s, i hvilken den, såsom vi sett, ej in-

* Så i Homil. 26: 1 *scoloper*, 8: 1 *monopit*, de nyss antecknade *vakeþer*, *komeþer* m. fl.

kommit ur föregående Svenska tolkningar, men så mycket lättare kunnat det ur en Dansk, som inflytandet från våra södra stamfränders tungomål aldrig varit större än just de 2:ne årtionden, som föregingo vårt första tryckta Bibelverk. Långt förut kan Dansk språk-inflytelse i enskilda delar hos oss förspörjas, och man kommer då ej i förlägenhet vid bedömandet af det sannolika upphofvet till det *-er* (*r*), som här och der framskymtar i någon handskrift från 1400-talet eller i några runristningar, hvilka senare dertill lättligen kunna vara utförda af eller öfver Danskar på Gottland, då åter det handskrifna run-fragmentet på flere ställen bär tydliga spår af Danska språk-odlingens inverkan. I långt högre grad är detta tillämpligt på Didrik, som också har en myckenhet imperativa *-er*, t. ex. s. 34 *farer, sigier*, 62 *bider* (afvakten), 63 *skiffter, rider* o. s. v. Huru föga denna verbal-ändelse hunnit genomtränga språket, röjes bland annat deraf, att den blir oanvändbar, så snart verbet suffixeras med reflexift tecken (*-s*), eller förbindes med det reflexift tagna personliga pronomen (*eder*). — Upprinnelsen af det imperativa *-er*, från den spekulativa synpunkten, vill man måhända söka i det Isl. plurala pronomen *er* (*J*), som i Homil. ofta blir sammanskrifvet med den böjda 2 pl. af verbet, men här deremot inväxt i sjelfva ordstammen, liksom i de Dalska munarter der pronomen *ir* ännu är i bruk (jfr. s. 348). Imperat. *tager* vore då = tag *J* (se vidare Verbal-böjningens ursprung). Härvid blefve likväl att märka, att det personliga pronomen i 2 pl. aldrig uti Svenskan förlorat sitt äldsta *i*, hvilket, sedan *-r* blifvit utnött, ännu i våra dagar vidmagthållit sig, nu tecknadt *J*. Den historiska gången tyckes i Danskan ha haft samma rigtning, och då vi äfven i nuvarande Norska allmoge-språket finna *i*, ej *er* (se AASEN, Nor. Folk. Gram. s. 464, Nor. Folk. Ordbog s. 492), möter man svårighet vid förklaringen af det gamla Isl. pron. *er* (*J*), om man ej för det samma (kanske ock öfverhufvud för det ofta i äldsta och Forn-Norska handskrifter gifna företräde åt *e*) till äfventyrs vill uppsöka något främmande, t. ex. Ang. Sax. inflytande, hvilket på Island förmått tränga sig ned ända till folkspråket, men i Norge hållit sig inom den skriftliga framställningen, der vi äfven träffa *-er* såsom verbal-form

i 2 pl., utan afseende på modus. Måjligen kan ock Danmark hafva från England tillegnat sig sitt *e* uti det imperativa *-er*; om det icke, såsom uti andra ändelser, uppkommit i stället för *i*. Detta allt är dock förslags-meningar, som fordra bekräftelse från en i ämnet företagen närmare granskning. Oberoende af detta theoretiska bedömande står frågan, om öfvergångs-formen *-er* för imperativen, hvilken hos oss blott i det Bibliska språkbruket fått en varaktig stad, bör der fästas för framtiden, och sålunda i imperat. upprättas ett särskildt kännetecken, för det äkta Svenska fornspråket lika främmande som för det nya. — Pronomen framför 2 pl. af imperat. brukas stundom i folkvisor, t. ex. Sv. Folkvis. 110 *J bädden upp min säng! J krusen mitt hår! J redan till min bår! 18 J kluden Er i stål.* Denna ordställning förefaller i 2 pl. icke mera Svensk än i 2 sing. (jfr. s. 369).

6:o I några af de Indo-Europeiska språken gifves ett sjelfständigt tecken för 3 pl. af imperat. Det Lat. *-nto* och det Grek. *-των* hafva motsvarighet i Sanskrit (se Bopp, Vergleich. Gram. s. 984, 998). I afseende på det Mös. Göt. *liugandau*, såsom imperat. tillhörigt, hafva hypoteser blifvit uppställda, såsom ofvan är förmått (jfr. s. 370). Hvad man vill tänka sig såsom imperat. blir annars i 3 pers. uttryckt med pres. konjunkt. (optat.), ej mindre i Mös. Göt. än andra Germaniska språk. Det samma gäller de Skandiska, der 3 sing. och pl. äro formelt lika,* utom i de Svenska handskrifter, som i 3 pl. upptaga alternatift *-n* (ännu i lagstil); dock lika väl i den rena konjunkt. som i den optativa, der man kan finna beröringar med imperat., ur logisk synpunkt betraktad. Så väl under 3 sing. af imperat., som 3 sing. och 3 pl. af pres. konjunkt., hafva hit hörande ämnen blifvit från alla sidor så utförligt granskade och med exempel belysta, att något väsentligt ej återstår att tillägga.** Läsaren har sjelf blifvit satt i till-

* I Anvisn. s. 154 ställer RASK, under hjälpverbet *vera*, imperat. *vera* i 3 pl., hvilket dock utan tvifvel är tryckfel för *veri*, upptaget i Vejledn. s. 61, med samma ändelse som konjunkt., ehuru till stam åtskildt från *se*.

** En verklig imperat., såsom det tyckes (att döma af sammanställningen med 2 pl. af imperat.), finner man i Gust. I:s Bibel 1 Mos. 1: 22 *war-*

fälle att pröfva, om största anledningen är att hänföra det konjunktiva och, om man så vill, imperativa *-n*, i vissa Svenska handskrifter, till det i Mös. Göt. *liugandau* förmodade imperativa *n*; eller till det urhistoriska, men i Skandiska språk förlorade *-n* i 3 pl. af all finit modus, liksom i infin.; eller till det *-n*, som i Svenskän tillhör 2 pl. Skäl och motskäl äro uppställda; men det 3:e alternativet är, i min tanke, det mest sannolika, om än för teorien det minst bjerta och lysande. — Angående omskrifningen *lät dem* med infin., i likhet med Engelskan, se under Syntaxen.

7:o Uti imperat. kan *vokal-förvandling* blott i 1 pl. förekomma, och blott i Isl. och F. Nor.; då under samma vilkor (*a* i stammen) som för pres. indik., med hvilken denna person af imperat. i allo instämmer; alltså *güngom*, *tökom*. Äfven 2 pl. skiljer sig uti intet från indik.; 2 sing. innehåller den nakna stammen; 1 sing., samt 3 sing. och pl., när de kunna anses uttrycka imperat., hafva sina former gemensamma med pres. konjunkt.

FEMTE KAP.

Infinitiven.

Infin. är i Germaniska språk öfverhufvud *presens*, hvaraf hans nära ställning till presens i finit modus förklaras. I Skandiska språk visa sig ock tecken till en infin. *preter*. Emellertid är det den förre, som med infin i allmänhet afses, derest icke den senare uttryckligen blir angifven. Vi anmärka:

1:o Ett slutande *n* tillkommer infin. i Forn-Tyska språk, på det hela taget. Allmänt undantag är Frisiskan. Också i Engliska och Northumbriska fornelemningen saknas det infi-

er fruchtsame och förökens, och vpsyller haffzens watn, och fogh-lana föröke sikh på iordenne.

nitiva *n* (jfr. RASK, A. Sax. Spr. s. 432; GRIMM, Gesch. II. 665); delvis i gamla Thyringska dialekten, men högst sällan i F. Hög-T. (jfr. GRIMM, Gram. I. uppl. 2, s. 934, 857); allmänt i Ny-Engelskan, nuvarande folkspråket i Thyringens bergstrakt (se J. A. SCHMELLER, Die Mundarten Bayerns, München 1821, s. 317*), samt i gamla och nya Skandinav-språk. Ett enda tecken till infinitift *-n*, som icke är pronominalt suffix, vore i Run-Urk. 154 *lit ritan sten* (lät rista sten). DIETERICH misstänker i *ritan* Anglo-saxism (Runen-Sprach-Schatz s. 98); det kan helt enkelt vara fel hos runristaren eller aftecknaren, liksom i HADORPHS upplaga af Gottl. Hist. 3: 4 *brenan*, för *brenna*, hvilket senare fins i handskriften. Att dock ett Skandiskt *-n* i förstone tillvarit, tar man allmänt för gifvet. GRIMM, som är af denna tanke, gör likväl sjelf den anmärkningen, att det Tyska *-an* endast med Grek. *-ειν, ειναι, εσαι* låter sig jemföra: att Indiska infin. ändas på *-tum*, Persiska på *-ten, -den*, Slaviska och Lithauiska på *-ti*, Lat. egendomligt på *-re*; och han tillägger, att häröfver ännu mycken dunkelhet sväfvar (Gram. I. 1066). Saken synes då ej vara så afgjord i infin., som i 3 pl. af finit modus (jfr. s. 320). Mycket beror på uppfattningen af infinitivens första bestämmelse och bildning, hvarom ett och annat kommer att framdeles nämnas i kap. om Verbal-böjningens ursprung.

2:o Antingen ett slutande *n* förefinnes eller icke, är det uti infin. föregånget af *a* i alla Germaniska fornspråk; med några undantag, såsom der aflednings-vokalen är *o*, t. ex. Mös. Göt. *salbon*; äfven i vissa verb med vokaliskt slutande stammar. Detta *a*, som, med nyss nämnda inskränkning, befinnes i den Germ. infin. oberoende af konjugation och af indelningen i starka och svaga verb, har dock i de Tyska tungomålen ganska tidigt blifvit försvagadt till *e*, hvilket, till en början under skepnaden af *æ*, gjort sig gällande äfven i Danskan,** slutligen ock i

* Sporadiskt äfven i andra Tyska folkspråk.

** Run-handskriften af Skåne Lagen har ömsom *-a* och *-æ*, t. ex. *silia. bibia, hawa. uitæ, æruæ*; hvaremot pergam. hdskr. har oftast *-a* uti de af PETERSEN meddelade prof (se Dan. Spr. Hist. II. 249—260). Harpestreng har öfverallt *-æ*.

Norskan.* Deremot har *a* intill våra dagar fortfarande uppehållit sig uti Isl. och Färöiskan (t. ex. Fær. S. s. 57 *at bera*, 64 *at vera*; *han kundi koma*); jemväl i de sydvestliga delarne af Norge (se AASEN, Nor. Folk. Gram. s. 166; jfr., i afseende på Hallingdalska munarten, Samlinger IV. 615, 616). Ur Svenskan har det aldrig varit helt och hållet utträngdt, fastän mot Kalmar Unionens slut och under Gustaf Wasas första regerings-år skriftspråket, särdeles statsspråket, i detta som annat närmade sig den Danska förebilden, och folkspråket i några landskap har *-ä* eller *-e* för *-a*. Förbigås bör emedlertid icke, att flere af våra äldsta språk-monument här ofta ega *-æ* (sällan *-e*). I membranen till äldre VGL. är *-æ* till och med något vanligare än *-a*, och stundom följa åtskilliga *-æ* efter hvarandra, med litet eller intet ombyte, t. ex. K. B. 1 *bæræ*, *kallæ*, *boæ*, *brymsignæ* (primsigua), *wighyæ*, *döpæ*, *haldæ*, *sygiæ* (säga), *byuþe*, *vardvetæ* (vårda), *coma*, *gravæ*; en annan gång kan man få se blott *-a*, såsom K. B. 45 *ola*, *olia*, *læta*, *liggia*, *husla* (meddela nattvarden). Sak samma i det närmaste med äldsta handskriften till yngre VGL.; hvar emot en något yngre handskrift, innehållande enskilda delar af samma lag, nästan beständigt har *-a* uti infin. (se Föret. s. XXI). I äldsta handskriften af Upl. L. är *-æ* regel, *-a* undantag. I andra fornlagar kunna de begge skriftecknen stå tätt utmed hvarandra, utan åtskilnad, t. ex. Södm. L. Kg. B. 3 *wara oc crono bæræ*;** Hels. L. Kk. B. 16: 1 *bæræ ok æy swæria oc æy bötæ*; Smål. L. 3 pr. *giærtha oc gryndæ oc æria* (förse med gårdsgårdar och grindar, och plöja); Bjärk. R. 8 pr. *güræ ok byuþa, fræmia ok forþa* (befordra). Gottl. L. åter har *-a* öfver allt; ÖGL., de båda Vestm. Lagarne, Magn. Er. Lands L. (membr.) så i allmänhet, hvilket jemväl kan utsträckas till Cod. Bur., Kg. Styr. och de flesta öfriga fornskrifter af större värde.***

* Ännu i Norska permebref från 1490-talet är *-a* icke sällsynt (se Dipl. Norv. I). Mer än ett sekel förut är *æ* allmänt i Danskan.

** Kyrko Balken af Södm. L., i membr. B. 5. b. (jfr. Föret. till samma lag s. XIII), har genomgående *-a* i infin.

*** Förhållandet är således ungefär omvänt mot hvad Munch uppgifver, neml. att »ju äldre handskriften är, ju mer sällsynt är ock *ä*, hvilket vanligtvis skrives *æ*, eller *e*» (F. Sv. Spr. s. 13).

Sammaledes i runristning öfver hufvud; till och med i det långt ifrån urgamla fragmentet om Kristi korsfästelse är $-æ$ sällsynt. — Man frågar sig må hända: är $-æ$ i infin. egenhet hos tiden eller afskrifvaren? är det dialektisk eller orthografisk egenhet? är det grundsats eller ostadighet? Såsom ett för tiden allmännare kännemärke, d. v. s. såsom öfvergångs-form (ty att $-a$ är äldre, kan tagas för gifvet), lärer detta $-æ$ svårigen kunna betraktas. För att kunna det, hade användningen deraf bort öfverensstämma i skrifter af ungefär samma ålder, hvilket dock ingalunda är fallet; jemväl hade hon bort vara mera uteslutande i de skrifter, der hon förekommer, hvilket icke heller inträffar, Upl. L. undantagen. Sjelfva detta undantag kunde bringa en på den tanken, att det vore en landskaps-brytning i fråga. Men om så vore, skulle väl, med afseende på detta skrifteckens större eller mindre allmänlighet, denna brytning hufvudsakligen gälla Upland, mindre Vestergötland, knappt Östergötland, icke alls Gottland, hvars fornlag saknar helt och hållet det infinitiva $-æ$. Nu är likväl händelsen den, att för närvarande, och förmodligen sedan länge, just Gottlands-dialekten har i infin. $-ä$, Östgötskan i åtskilliga trakter $-e$ (liksom Wermländskan i det hela taget); hvaremot Upländingen lika litet som Vestgöten använder någonting sådant, i stället för det rättmätiga $-a$. Antingen skulle då landskapets munart icke blifvit i lagen upptagen, eller vore den nuvarande munarten i denna omständighet yngre än landskapets gamla lagverk. Intetdera är i och för sig otroligt; men äfven antagandet af ett bland dessa alternativ skulle ingen ting bevisa för en dialektisk egenhet i denna riktning. Då ortens språk icke öfvergått i skrift, har en främmande Orts ej rimligen kunnat det. Det närvarande Gottlands-målet har dock med den gamla Gottlands Lagen mycken samdrägt i vokal-systemet och hvarjehanda för öfright, men icke i infinitivens slut-vokal. En annan möjlighet vore tänkbar, att på sina ställen en a -dialekt kunnat ha en $ä$ - eller e -dialekt till följeslagare eller medtäflare. Härvid må man dock besinna, att vårt skrifna $æ$ icke, lika med det Ang. Sax. korta $æ$ (af GRIMM tecknad u), varit bundet af vissa lägen, vissa konsonant-förbindelser; utan

ofta framträder helt tillfälligt, och med *a* vexlar utan synbar anledning. Det kan följaktligen icke lika lätt, som det Ang. Sax., förklaras ur rådande bruk i uttalet, vissa långsamt verkande inre krafter. Den orsak åter, som i Danskan tidigt utträngde *-a*, neml. Tysk mellankomst, var icke hos oss för handen. Uti andra delar spåras inga Tyska minnen i t. ex. VGL. eller Upl. L, der *-æ* är i större mån inrymdt; omedelbar Tysk inflytelse kan ej heller gerna förutsättas i det landfasta Sverige under de tider, då *-æ* blir i skrift allmännast synligt, d. v. s. vid slutet af 13:de och första hälften af 14:de århundradet. Snarare kunde någon ting af denna art, framför allt traditioner från Tyska Hansestäderna, låta tänka sig på Gottland; och då dess fornlag i högre grad än någon annan bär provincial stämpel, vore just der platsen för *-æ* eller *-e*, hvilka dock såsom infinitif-ändelse ej der äro att finna. I denna sakens ställning kan man bli benägen att föreställa sig det ifrågavarande *-æ* mera såsom en egenhet eller frihet i rättsskrifningen, under en viss tid och på vissa ställen (öfverhufvud var den orthografiska laglösheten störst intill medlet af 14:de seklet, d. v. s. tiden för det alternerande *æ*); ofta kanske blott en skrifsed hos en och annan uppvecklare eller aftecknare, ja ett emellanåt påkommande infall; ty *æ* företräder *a*, liksom *a* företräder *æ*, äfven i andra böjningar, stundom i sjelfva stam-stafvelsen, der en dylik vexling icke är grundad på organiska förhållanden. Detta antagande utesluter icke möjligheten att, till följd af ett dunklare uttal, någon vacklan kunnat råda i ljud-lagarne, särdeles för ändelser;* än mindre hindrar det, att ju, på en senare tidpunkt, samma företeelse kan ega ett annat upphof. Att det under ett par årtionden af 1500-talet, företrädesvis i statshandlingar, embetsskrifvelser, flygskrifter och andra tillfällighets-alster, ganska vanliga, och ännu en tid bortåt icke alldeles undertryckta *-e*,** uti infinitiven, den tiden ut-

* I flere dialekter höres ofta *å* för *a*, t. ex. Bohuslänska *dråå* (draga). Mest allmänt är detta kanske i Dalarne, men för ingen del inskränkt till infinitif-ändelsen, såsom *våå* (vara), *fåå* (fara), *fålla* (falla), *furå* (fura), *fåll* (svedjefall), *fållbår* (hallon).

** Ovanligare är *-i*, såsom uti en handskrift af Upl. L. från slutet af 16:de seklet (jfr. Föret. till Upl. L. s. IX).

gjorde icke blott skriftecken, utan ock ljudtecken, motsvarande ett ur Danskan inträngdt ljud, kan icke vara tvifvel underkastadt. I flere goda handskrifter från första hälften af 1500-talet (t. ex. Membr. A. 4 och en annan, sign. A. 2 fol., den ock på Kongl. Bibliotheket i Stockholm), hvar-est Svenska fornspråket är i öfrigt bättre bevaradt, är emellertid *-æ* eller *-e* alldeles icke, eller högst sparsamt användt; och *-a* intog i Gust. I:s Bibel sin anborna plats, hvilken det sedan fått i den vårdade skriften temligen okränknt innehafva. Likväl är det, såsom ofvanför antyddes, i några munarter fördunkladt. Det Gottländska *-ä* har man sannolikt att härleda från utländsk inflytelse, från de på Gottland fordom i stor mängd boende Tyskarne, att ej tala om Danskar. Från grannstaten Norge torde ock Vermländingens *-e* härstamma; ehuru det, å en annan sida, utan tvifvel är anmärkningsvärdt, att de forna Danska landskapen Skåne, Halland och Bleking, äfvensom Bohus Län, icke ega det Danska *-e* såsom allmänt kännetecken. Men också var Danska väldet ej derstädes oafbrutet, och har sedan 2:ne århundraden upphört; då deremot närheten med Norge varit för Vermland hela tiden den samma på hela dess ystra gräns; icke, såsom för Bohus Län, inskränkt till en mindre landsträcka. Sällsamare kan synas, att Östergötland i många trakter har infinitiv-ändelsen *e*, — troligen en gammal danism sedan Unions-tiden. I allmänhet kan iakttagas, att den ostliga kusten har, allt närmare hon ligger hufvudstaden, en yngre pregel i språket, än den motsvarande landsträckningen i vester. Mycket i dialekterna undandrager sig för öfrigt all forskning. I vidt från hvarandra aflägsna nejder finner man stundom öfverensstämmelser, icke, såsom sådana, härstammande från en urtida enhet, utan synbarligen förmedelst en yngre odling tillvägabragta; men på det ena stället af en orsak, på det andra af en annan; i båda fallen kan hända sammanträffande till följd af ett gemensamt eller beslägtadt anlag, men dock i sjelfva verket framkallade af olika bevekelse-grunder. Om man kunde följa språket, klädedräkten, sederna i spåren, igenom de särskilda delarne af ett land, vore dermed mycket att skörda för kultur-historien.

Hvarjehanda är på denna väg att utransaka; men mycket torde blifva en hemlighet för alla tider.

3:o I verb med *vokaliskt* utgående stammar * blir infin. icke, enligt regeln, uti fornspråket beröfvad sin ändelse; utom i det fall när vokalen är *a*, då i Isl. tecknad *á*, såsom *fá*, *ná*, *sá*, *flá*, *slá*, *spá*, *þrá*, men i Forn-Sv. *fa* o. s. v., i Ny-Sv. *få* o. s. v.;** i stället för *fåa* o. s. v. Färöiskan har än i dag det infinitiva *a* i behåll, t. ex. Fær. S. s. 11 *at fáa*; † som *kundi fáast* (fås). Trenne verb hafva uti Isl. *-á* efter radikalt *i*, neml. *siá*, *liá* (låna), *tiá*; F. Sv. skrift-språket har här *-a*; men vissa dialekter ega nu *siâ* (jfr. s. 119); af de öfriga verben är det ena försvunnet ur riks-språket, och knappt någotdera begagnadt i folkspråket. Andra verb, utan konsonant-slut, ega infinitif-ändelsen *a* qvar i Isl., såsom *hlæia*, *glóa*, *gróa*, *búa*, *skúa*, *snúa*, *trúa*, *flýia*, *gnýia*, *spýia*, *deyia*; och i de flesta motsvarande F. Sv. finner man infinitif-tecknet, som dock ofta bortfaller, så att redan VGL. I. har, tillika med den äldre formen, en yngre *bo*, *fly*; nyare språket känner ingen annan. Till sin äldsta skapnad okända, eller ock af främmande ursprung, äro *di*, *sy*, *gry*, *ske*, *bero*. De förkortade *ha*, *ta*, *dra*, *bli*, *be*, *ge*, äro nya bildningar, som dela väldet med de gamla. Vår tid har gjort till lag, att ett verb med vokal-slut i stammen alltid böjes efter 1 konjug., så snart det infinitiva *a* är kvarstående (jfr. s. 52). Af detta skäl heter det *roa* (delectare), *roade*, *road*, *roat*; *oroa*, *oroade*, *oroad*, *oroat*; men *ro* (af det gamla *roa*, remigare), *rodde*, *rodd*, *rott*. I enlighet med infin. *diá* får man *diade*, *diat*; men af *di didde*, *ditt*. — I några få reflexiva verb, såsom *lyss*, *leds*, tillhörande det nyaste språket, är *a* utelyckt (jfr. s. 117 och Förkortning). Dialektisk egenhet är, att på vissa ställen, särdeles på östra kusten, framför allt i Norrland (der uttalet i allmänhet är något brådstörtadt och liksom stupande), *a* ofta uppslukas i infin. med konsonantisk känne-bokstaf, såsom *gör*, *skynd*,

* Vi fästa oss här icke vid det vokaliska slutets ursprunglighet (jfr. s. 110—112).

** Äfven F. Fris. har *fa*, *slu*, jemte *fan*, *slan*. SCHMELLER upptager såsom Schwab. *gá*, *gáu*, *stau* (Bayerisches Wörterbuch).

Norr-Bottn. *skrymt* (skräfla), *vöep* (gråta) o. s. v. Hade sådant varit på vestra kusten, skulle mången tör hända tänkt på Engelsk inflytelse.

- 4:o Med det under 2:a momentet upptagna *a*, som i äldsta German-språken och ännu i vårt modersmål tillhör infinitiven, med några inskränkningar, är icke att förblanda afledningen *a*, hvilken, icke såsom sådan synbar i infin. (der hon sammansmälter med det infinitiva *a*), sjelfständigt framträder i impf., part. preter., 2 sing. af imperat. (jfr. s. 42). Detta senare *a* är karakteristiskt för Forn-Skandiska språk och för Forn-Frisiskan, men är sällsynt i andra Tyska språk. Dessa ega i stället *o* (jfr. s. 43), af BOPP sammanställt med *aya* i 10:de klassen af Sanskrit-verb; hvilken tillsats genom half-vokalens utfallande, liksom i Prakrit. *gan-aa-di* jemfördt till Sanskrit. *gan-aya-ti*, blifvit långt *a* i Lat. 4:a konjug, och har motsvarighet i Grek. verb på *αω*, *εω*, der nemligen icke *ε* eller *α* är radikalt (se Vergleich. Gram. s. 119, 727, 873, 1052, 1155; jfr. GRIMM, Gesch. II. 878). Denna aflednings slutliga öde i Tyska språk, äfvensom i Danskän och Norskan, är förut antydt (se 42—43). Här må erinras, att liksom det mellersta *e* i T. *leitete*, Dan. *elskede*, ljuder kort, är det motsvarande *a* kort i vårt *älskade*. Huru härmed varit i gamla språken, kan icke med full säkerhet afgöras. De tre *a* i Isl. *kall-a-þa* äro tecknade lika, utan att till utmärkande af lång vokal någon accent förekommer. Likväl nämner RASK i afseende på Ny-Isl. uttalet, att första stafvelsen i alla ord har hufvudtonen, men att mellersta stafvelsen i trestafviga ord har starkare ton än den sista; så att *ætlaði* utsäges som vårt *ansöra* (Anvisn. s. 29). I *ansöra* har *an* låg accent (gravis), *för* hög (akut), men båda äro långa stafvelser. Här af att sluta var *a* i det gamla *ælskafi* långt, såsom det andra *a* i L. *amavi* och *o* i Mös. Göt. *salboda*.
- 5:o En annan afledning är *i*, så skrifven uti gammal Isl.,* och i Svenskan ofta ännu in på 1700-talet; framför vokal nu *j* uti Isl., både framför vokal och konsonant nu *j* uti Sv.,

* Undantagsvis *e*, t. ex. Homil. 81: 2 *skilea*, 53: 2 *bipea*. I Berlaams S. äro *svælgea*, *lægea*, *ræke* och dyl. icke sällsynta.

g uti Dan. (t. ex. *vælte, valgte, valgt*), hvilket äfven i Sv. sökt intråde (jfr. s. 79, 328). Det gamla *i*, för Ny-Tyskan så godt som under alla former förloradt, var för de Forn-Tyska språken gemensamt, ehuru ej för alla lika omfattande (minst för Frisiskan: jfr. s. 67); framför vokal blef det *j*; förvandlades ock någon gång till *g* eller *ig*, oftare till *e* (GRIMM, Gram. I. 870, 903, II. 93). I förevarande afledning, så vidt den angår svaga verb, igenkänner Bopp en annan gestalt af det nyss omnämnda Sanskrit. *aya* (jfr. Vergl. Gram. s. 449, 4050, 4455); men *i* uti starka blir af honom jemfördt med *ya* uti Sanskrit-Verbens 4:de klass (Vergl. Gram. s. 446, Vocalismus 234—5). Uti Skandiska språk tillkommer det a) jemförelsevis få starka verb, såsom Isl. *biðia, liggia, þiggia, eria, sitia, sveria, hestia, flýja, spýja, hlæia, deýia*; och motsvarande Forn-Svenska, äfven om starka former icke efter dem anträffats;* men Ny-Svenska blott *bedja* och *svärja*, samt dialektiskt *ärja* (s. 156). b) vissa svaga verb af 4 klassen, med *i* framför afledt *a*, såsom Isl. *veðia, gilia, feria, heria, byria, vitia, nytia*; och motsvarande F. Sv. till hvilka *i* nyare språket kommit några nybildade (jfr. s. 64). c) vissa svaga verb utan afledt *a*, dels vokal-förvandlande, såsom *telia* och öfriga af 3 klassen; dels andra med *g* eller *k* till känne-bokstaf, såsom *byggia, mærkia*; till hvilka i F. Sv. gifvas för större delen motbilder, och några verb derutöfver; i nya språket med många inskränknings, samt den förändring, att *j* uti flere ord efterträdt det gamla *gi*, såsom *böja, nūja, följa, sürja* (jfr. s. 65—67, 69, 78—94, 327—328). Här må i allmänhet inskräpas, att i svaga verb af 4 klassen (vår 4 konjug.) det afledta *i* behandlas som radikalt, d. v. s. genomgår hela böjningen; men att uti öfriga, så väl starka som svaga verb, *i* sammansmälter med flexions-vokalen *i* (*e*), vid böjningen åter kvarstår framför *a* och *u*; deremot bortfaller i det starka impf., och framför de svaga verbens

* De vokalistiskt utgående hafva i F. Sv. ej alltid *i*; man finner ock *flya, döa* o. s. v. Deremot kan man träffa *i* äfven framför det afledta *a*, t. ex. i Gust. I:s Bibel 1 Macc. 14: 18 *förnyiadhe* (jfr. 14: 22 *förnyia*). I afseende på *hængia, qvæfia, þ gja* (tiga), *bryggia* för *briugga*, jfr. s. 165, 174 216, 231.

tempus-tecken, utom i det alternerande Isl. part. preter. på *-iþr* för 3 klassen (i det starka part. på *-inn* är *i* (*e*) för samtliga starka verb gemensamt uti Skandiska språk). Det heter derföre på Isl. *ek biþ*, *þú* och *hann biþr*, *ver biþiom* (*biðium*), *er biþeþ* (*fer biðit*), *þeir biþia*, *ek baþ*, *ver báþom* o. s. v.; på samma sätt *ek tel* o. s. v., *ek talda*, part. preter. *talíþr*, *taleþr* eller *taldr*, i nyare Isl. stundom *talinn* (se längre fram under Part. preter.). F. Sv. följer, hvad angår det qvarblifvande, sammanflytande eller aldeles bortfallande *i*, samma ordning;* utom i pres. indik. sing., när personal-ändelsen är uttryckt (t. ex. *biþær*, *læggær*); samt i det svaga part. preter., der *i* öfver hufvud saknas. Ny-Sv., der *j* allt mer försvinner, är i dessa delar något vacklande, och söndrar sig från fornspråket i så måtto, att pres. indik. sing. blott undantagsvis afhänder sig person-ändelsen. Bevisställen ur källorna äro redan för indik., konjunkt. och imperat. meddelade (för Svenskan jemföre man s. 88—94), och blifva för partic. framdeles antecknade. Man kan icke, såsom motsägelse till det ofvan sagda, åberopa det s. 449 anförda pres. konjunkt. *seie*; ty det der befintliga *i* synes icke vara afledning, utan, liksom i infin. *seia*, tillhöra roten, motsvarande *ai* uti Mös. Göt. *saihvan*. — I sista rummet bör anmärkas, att i några gamla codices stammen kan undantagsvis ega *a*, oaktadt påföljande *i*, som eljest i ty fall förorsakar öfvergångs-ljud; t. ex. VGL. I. J. B. 2 pr. *variæ* (= *væria*), G. B. 5: 4 *lagiæ* (= *læggia*), R. B. 13 *laggi* (= *læggi*), Cod. Bur. s. 470 *hangia* (= *hængia*), 430 *dualia* (= *dvælia*); der man kunde se det i Mös. Göt. *varjan*, *lagian* m. fl. bevarade ursprungliga *a*, om icke i samma handskrifter former på *æ* vore de rådande, och dessutom just i dessa membraner *a* ofta företrädde *æ* både i stammen och ändelser af allehanda ord (jfr. s. XXI).

6:o På samma linie som det nyss beskrifna *i* står det afledda *v*, hvarmed i vissa German-språk den ursprungliga roten tillökas i en del verb, ej mindre starka än svaga, såsom Mös. Göt. *saihvan* (se), *siggvan* (= *singvan*, sjunga), *siggan* (= *singvan*, sjunka), *stiggan* (= *stinivan*, stöta); Isl.

* Man jemföre likväl s. 327, i afscende på några runstungna *i* uti impf.

syngva (jfr. s. 182), *sökkva* (s. 188), *stökkva* (s. 189), *höggva* (s. 174); F. Hög-T. *karawan* (bereda); Isl. *gerva* eller *görva* (s. 95), *byggva* (s. 122) m. fl. Åtskilliga af detta slag äro uppräknade hos GRIMM (Gram. II. 490—2), andra i Frumpart. s. 62—63. Bland icke upptagna är Isl. *stöðva*, efter 4:a svaga klassen, således med båda afledningarna *v* och *a* (liksom *i* och *a* uti *nytia*). Detta *v* i starka verb, såsom *saihvan*, blir af BOPP förliknadt vid *u* i 8:de Sanskrit. verbal-klassen och vid Grek. *v*, men är i Mös. Göt. så fast vidhaftadt roten, att det från Germanisk ståndpunkt måste anses för radikalt (Vergl. Gram. s. 418). Med undantag af de till *stöðva* hänförliga förlora deremot de Isl. hit hörande verben sitt *v*, såsom ändbokstaf och framför tempus-tecken, t. ex. *sökk*, *stökk*, *högg*, *hiög* eller *hió*, *gerþi* eller *görþi*; qvarhållande det framför *a* och *i* (*e*), t. ex. *höggva* (3 pl.), *höggvinn*, *byggver* (jfr. s. 186 *sprýngvi*, och Frumpart. 62—63); men ej ens der alltid, såsom *sökkinn*, *stökkinn*. Till det icke obetydliga antalet af Isl. bildningar med *v* har F. Svenskan endast få motstycken, såsom *stingva* (s. 189), *haukva* (s. 174), *karva* (Run. 334, *kiarva* 448, *kirva* 415, *kerva* 948, *gierva* 1571), *staþva* (hvaraf allenast en infin. *stadwæ*, *stadga*, ur en handskrift från år 1325 eller deromkring; se VGL. s. XI och 310); hvartill möjligen kan läggas det s. 122 upptagna *boua*. Dessa Svenska verb äro antingen infin. eller den dermed likljudande 3 pl. af pres. indik. Af öfriga verbal-former är det endast part. preter., som kan någon gång förete ett *v*, såsom *haggvin*, *haggvit* (s. 174); *svikvin* (s. 218; hvartill i Frumpart. s. 63 gifves motbilden *svicvin* ur en Norsk handskrift, som derjemte har *svicva*, *svicvir*); *staðuæt* (i en gammal hdskr. af Biskop Bryniulfs *Stadga*, VGL. s. 73, not. 63), *staduat* (på ett annat ställe i samma codex, äfvensom i en yngre, VGL. s. 111, not. 57; i endrägt med Nials S. s. 210 *stavðvat*, stämtdt, stilladt), *stadgadt*. Men sådant är ganska sällsynt; Gottl. L., som har part. preter. *haggvin*, *haggvit*, har infin. *hagga*, 26: 7 pres. konjunkt. *haggi* o. s. v.; till runornas *haukva* är impf. *hiak* eller dylikt (jfr. s. 174); till *stingva* finner man impf. *stank* (Nun. Bön. s. 23, frusade, stänkte);

till *karva karpi* eller *dyl.* (s. 96). Huru det runstungna *bigvi* (jfr. 122 och s. 360) bör bedömas, är ovisst. — Ny-Svenskan framter intet säkert tecken till ett *v* af denna beskaffenhet. I *hafva, lefva, vufva, tarfva, skälfva* m. fl., der *fv* står för *v*, är detta radikalt. Troligen är så äfven med *hvälfva*. Snarare skulle ett afledt *v* vara att söka i *garfva* (bereda hudar); dock sannolikt icke, såsom IHRE antager, qvarstående efter runstenarnes »*giarva, kjarva*» (göra); utan, liksom Dan. *garve*, danadt af Tyska *gerben*, förut *gerwen* (jfr. GRIMM, Gesch. II. 894), hvilket åter i sista hand är att hänföra till F. Hög-T. *karawan*, A. Sax. *gearwian* eller *gyrwan* (bereda, se BOSWORTH), runornas *karva* (göra). Till det antagande, att *garfva*, liksom oräkneliga andra handverks-ord, tagits från Tyskland, är man så mycket mer berättigad, som det, i likhet med de ojemförligen flesta utifrån komna ord, böjes efter 1 konjug. (runornas *kurva* går alltid efter 2 konjug.), och, fastän betecknande en allmän slöjd, saknas i gamla allmoge-språk, hvilka i stället nyttja *beta, bieta*, Norska *beita* eller *beite* (se HAL-LAGER och AASEN, Nor. Folk. Ordb.), Dan. *bede*. Från både det gamla *karva* och det nya *garfva* radikalt åtskildt är vårt nuvarande *karfva* (skära), Dan. *karve*, A. Sax. *ceorfan*, Fris. *kerva*, Ny-Tyska *kerben*.

7:o Infin. är, såsom ofvanför yttrats, i Germaniska språk öfver hufvud presens; dock visa sig tecken jemväl till en infin. *preter.*, och det just i Skandiska språk, men inga andra. Den Germaniska infin., säger GRIMM, alstrar intet formelt *preter.*, och likväl äro de med presens-betydelse utrustade anomala *preter.* (impf.) *kann, mag, soll* o. s. v., infinitift använda, ingen ting annat än *preteriti*-former, hvarom redan vixel-ljudet vittnar; man skulle deraf vänta sig i det fullständiga fornspråket det för *preter.* karakteristiska *-un*, i stället för *-an*, hvilket redan herskar i Mös. Göt. *kunnan, vitan* o. s. v.; uppmärksamhet förtjenar emellertid Isl., som väl har infin. *vita, mega, eiga, kunna, unna, þurfa, vilia*, men dock *munu, skulu*, till och med *mundu, myndu, skyldu* o. s. v.; samt i Egils S. s. 104 de öfver måttan sällsynta *fóro, stóðo*; af hvilka man bör kunna sluta till ett Mös. Göt. starkt *vitun, kunnun* o. s. v., ett svagt

vistedun (scivisse), *kunthedun* (novisse), ja till en infin., preter. för alla regelbundna starka och svaga verb, t. ex. *funthun* (invenisse), *sokidedun* (quæsivisse); konjunktif-formens öfvergångs-ljud i Isl. *skyldo*, *myndo* liknar på visst sätt beröringen af Lat. infin. preter. *amavisse*, *legisse*, med plusq. konjunkt *amavissem*, *legissem*; men dylika gissningar förlora sig i forntidens dunkel, enär intet Mös. Göt. och F. Hög-T. minnesmärke visar oss en formell infin. preter. (Gram. IV. 169—170; jfr. I, uppl. 2, s. 1021, och Gesch. II. 907). Utan att alls yttra sig om sakens ovanlighet, upptager RASK *munu*, *mundu*, *skulu*, *skyldu* såsom infin. till *mun*, *skal*, samt nämner derjemte, att *vildu* ofta brukas för *vilia* (Anvisn. s. 145, Vejledn. s. 56, 57). För att göra dessa formers användning åskådlig, meddela vi åtskilliga exempel, till en början ur handskrifter: Homil. 40: 1 þu lætr enge mono deya (du låter ingen komma att dö); 44: 1 en quaþ þa geta myndo (men sade dem skola få); 5: 2 þa keomr þat fram er engellenn quaþ sveinen mōndo taka (då kommer det fram, som engeln sade svennen böra taga); *elisabeþ let hann ioan scyldo heita* (Elisabet utlät sig, sade honom skola heta Johan); Fragm. Isl. s. 66 (Joms-vikinga S.) *quez uilldo raðaz* (säger sig vilja laga sig i ordning); 99 (Orvar Odds S.) *quað ei þat vera skolu* (sade det ej skola vara); 103 *quað sua vera skylldu* (sade så skola vara). Ur tryck anförä vi: Sn. Edda s. 408 *drecca lētz hann munu* (han sade sig skola dricka); 110 *sagþi hann mundu verþa* (skola blifva); Nials S. s. 213 *quaðz villdv gefa* (sade sig vilja gifva). I dessa anomalier är infin. på -u (o) icke ovanlig; men dess mer i andra verb. På de af GRIMM ur Egils S. anförda *fóro* och *stóðo* är ej mycket att bygga; *fóro* blir af de Danske utgifvarne blott alternatift föreslaget såsom infin. preter. i den inveklade och troligen något felaktiga versen, och till stöd för denna möjlighet åberopa de en annan Isl. skrift, der *stóðo** på ett liknande sätt finnes begagnadt. Men skulle vi ock gå förlustige om dessa 2:ne verb, äro vi i tillfälle att hänvisa på ett par andra. Nials S. s. 34 har fra

* Ett *stóðu*, kanske det samma, nämnes af MUNCU (F. Sv. Spr. s. 47), utan källans angifvande.

ek *Gigiv gerðv* (i andra hdskr. *gerdi*, *giörði*) *gvinhríðar* (jag sporde Gigia hafva utfört bedrifter). Den äldsta, såsom det vill synas, Isl. handskriften af Ol. Hel. S.* har s. 94 ett bristfälligt ställe, sålunda suppleradt: *quap̃ mannenn vel viþ vrþo* (blott de 2:ne sista orden äro ur denna handskrift), hvilket utgifvarne öfversätta med: »han sagde at Manden var vel tilmode;»** under förklarande att *vrþo* är preter. infin. lika med *skyldu* och *mundu*; en mening, den man så mycket hellre biträder, som det på motsvarande stället i den andra handskriften heter s. 36 *quað mannenn vel við værða*. Detta *vrþo* blir oss än mer dyrbart, då det träffas i en synnerligen gammal handskrift, enligt utgifvarne kanske från slutet af 12:e århundradet. Ännu ett obemärkt preter. infin., ett Danskt *mughu*, kan anföras ur Run-manuskriptet af Skåne L., i denna ordställning: *at þingmæn skulu æj mughu* (kunna, ega rättighet att) *dömæ* (PETERSEN, Dan. Spr. Hist. II. 255; jfr. I. 144, der ock infin. *sculu* finnes upptagen). GRIMM ser således sin gissning bekräftad af *mughu* och *vildu*, såsom tillökning till de vanliga anomalierne, samt af *gerðv* och *vrþo*. — I Forn-Svenskan måste man med stor omsorg spana, för att påhitta något af liknande art. I Upl. L. Æ. B. prol. heter det *ængin tu komæ swa samæn at æi munu skilicæ vm sifir*, och i yngre Vestm. L. på motsvarigt ställe *ængin tu coma swa soman at æi mono skilias om sifir*, i öfversättning: inga två (intet par, inga markar) komma så tillsammans, att de ej kunna (eller: att ej kunna) skiljas omsider. I Gloss. till Upl. L. (s. 379) har SCHLYTER underförstått *þæn* (de) framför *æi*, hvilket ganska godt låter försvara sig, helst i lagarne uteslutandet af pronomen är den vanligaste sak;*** dock skulle man väl också kunna taga *munu* (*mono*) för infin., i likställighet med Isl., hvarur exempel på förening med *at* likväl icke kan af mig förevisas, men i stället ur S. Birg. Up. 1: 29 *jak skal sætia thom nær mik j himerikis glædhis sæte at skulu*

* Den Norska, som anses yngre, har s. 43 infin. *munu*, 33 *skulu*. s. 5 *mindu* (för *myndu*), 33 *skilldu* (för *skyldu*).

** Jfr. här förut s. 206 *best orðin* (vulen), här taget mera materielt.

*** Ett hit tillämpligt exempel är VGL. II. Add. 7: 2 *nu kunnu före fara ok vilæ flyæ*, jämfördt med ÖGL. Eps. 1: 4 *nu kunnu þer fri fara ok wilia flyia*.

æuærdhelica huilas; 4: 32 *the thing som jak sagdhe thik at skullo göras*. Dessa exempel äro de enda för tillfället att förebringa, och det medgifves, att äfven de ur S. Birg. Up. icke äro afgörande; emedan jemväl här ett pronomen (*the*) kan inflickas, och dertill möjligtvis en felskrifning (*skulu*, *skullo* för *skula*) förebaras. Emellertid, då formerna *munu* (*mono*), *skulu*, *skullo* (= Isl. *skyldo*), på ofvan bemänta ställen kunna tagas infinitift, och dertill kommer, att infin. på *-a* ej i våra fornhäfder ses af hjälpverbet *mun* (endast i bemärkelsen: minnas förekommer *mona*, och det först fram på 1400-talet), och af *skal* (liksom af *ma*) ej förr än i Cod. Bur., är det icke alldeles osannolikt, att en infin. på *-u* föregått, och behöft någon tid, för att öfvergå till en på *-a*, såsom förhållandet varit med 3 pl. (jfr. s. 284*). På grund häraf torde ifrågavarande infin. preter. ej böra helt och hållet fränkännas något af de Skandiska språken, fastän han blifvit mest hemmastadd i det Norsk-Isländska idiomet, som var ojemförligen rikast på skaldeqväden och skrifter i berättande stil, hvilken han företrädesvis anstår. Jag bör derföre i enlighet härmed modifiera en föregående utlåtelse, att infin. på *-u* eller *-o* »saknas lika väl i F. Svenskan som Mös. Göt.» (s. 284); ändock fald med kändedom af de nu ur vårt språk meddelade exempel, af hvilka *munu* och *mono* blifvit s. 272 tagna så som de af SCHLYTER uppfattats (d. v. s. för 3 pl. af indik.), och de öfriga, såsom ur en yngre handskrift hemtade, ej lagt stor tyngd i vigtskålen. — Förevarande infin. preter. på *-u* (*o*) är till formen identisk med 3 pl. i de presentialt brukade impf. *munu* (*mono*), *skulu*, *mughu* (i Dan. och Sv.), samt i de till form och betydelse imperfektiva *vrþo*, *mundu*, *myndo*, *scyldo*, *vildu*, *gerðu*; liksom pres. infin. alltid är till det yttre likadan som 3 pl. af pres. indik. Man plägar angifva *munu* och *skulu* såsom pres. infin.; hvaremot, t. ex. i Gloss. till Nials S., *skyldu*, liksom *vildu*, blifvit kalladt fut. infin., *gerðu* plusq. infin., — en temporal skiljaktighet, som beror af sammanhanget och af

* I 3 pl. höll sig *mono* länge uppe (jfr. s. 272). I Didrik s. 186 finner man slutligen *mona wij* (kunna, böra vi).

det särskilda hjälpverbets egen betydelse, utan hänsigt till formen. — Såsom ett icke oväsentligt bidrag till den historiska teckningen af den nu granskade infin. preter., må några nyare bildningar tagas i betraktande. Vårt folkspråk eger en såsom pres. infin. använd infin. preter. *tordas*, reflexif af det gamla *þora*, nu *töras* (jfr. s. 95, 269); mindre allmänt *mätta*, danadt af impf. *mätte* (jfr. s. 275). Rikare på dylika nya skapelser är Danskan, hvilken betjenar sig af impf. *skulle*, *maatte*, *burde* (borde), *turde* (tarfvade), *torde*, såsom vanliga pres. infin., af samma lydelse som våra infin. *skola*, *må*, *böra*, *tarfva*, *töras*. I denna senare egen-skap äro de ock hos RASK (Dan. Gram. s. 43) och PETERSEN (Dän. Spr. s. 55) upptagna; RASK skrifver sjelf *at burde*, *at måtte*, *at torde* (Retskr. s. 44, 136); men MOLBECH angifver den nya infin. *at burde*, *at maatte* såsom »oviss»; förklarande derjemte, att infin. till *tör* saknas, änskönt man i nyare tider har brukat *at turde* (se Dansk Ordbog, orden *bör*, *maa*, *tör*); hvaremot *skulle* äfven af honom uppfattas som infin. Till och med af det starka impf. sing. har i Ny-Skandiska språk blifvit ett pres. infin. Så har Isländaren gjort det gamla presentialt brukade impf. *kná* (af *knega*, kunna) till infin., med nytt pres. *knái*; Svenskan af de gamla impf. *ma*, *bra* gjort infin. *må*, *brå* (brås), *förebå* (jfr. s. 274, 129). Då i de nya Skandiska tungomålen impf. sing. kunnat åstadkomma, både uti den starka och svaga böjningen, ett nytt pres. infin., är ej längre förundransvärdt, att det gamla impf. pl. i 3 personen, med sitt imperfektiva *-u* (*o*), kunnat frambringa en infin. preter. Detta ännu fortlevande anlag att göra impf. indik. till presens, men nu till pres. infin., är icke blott en ny obemärkt sida af de oss annars välbekanta anomalierna, hvilken gör dem än mer intressanta: det är äfven af vigt för den historiska uppfattningen af de Germaniska verbens eljest inskränkta modala bildsamhet.

- 8:o Infin., i sin vanliga egenskap af *pres. infin.*, har, i förhållande till stammen, ej undergått någon *vokal-förvandling*, och har i Svenskan, liksom Mös. Göt., alltid egt en med presens af finit modus gemensam vokal; men icke alltid i Isl. och F. Norskan, der vokalen för pres. indik. i vissa

fall erhåller öfvergångs-ljud (jfr. s. 324). De starka verbens infin. innehåller grund-ljud, d. v. s. öförvandladt rot-ljud (saken betraktad enligt Germaniska ljud-lagar, utan jemförelse med andra språk af samma yttersta ursprung); de anomala verb afräknade, hvilka taga det formella impf. i betydelsen af pres. indik., och bilda infin. i enlighet dermed. För *kunna*, *skola* och dyl. måste man fördenskill theoretiskt antaga ett annat grund-ljud för ursprungligt (jfr. s. 267), och man finner i verkligheten strödda tecken till ett sådant (jfr. s. 282). Det sekundära vokalförhållandet hos dessa anomalier bevitnas ock genom det jemförelsevis sena framträdandet af infin. på *-a*, endast i *unna* (jfr. s. 267 med s. 478), *kunna*, *eigha*, *vita* tidigt synlig i F. Sv.; Isl. har intet *skula*, ej heller *muna* såsom hjälpverb; i Mös. Göt. och F. Hög-T. blir infin. i allmänhet undviken (se GRIMM, Gram. IV. 470). För *vara* gäller en egen ordning (jfr. s. 455, 283). Bland svaga verb innehåller vår 4 konjugations infin. oftast grund-ljud eller vexel-ljud; 2 konjugationens merendels öfvergångs-ljud; 3 konjug:s har i detta afseende ingen rådande typ, om ej den att i Isl. vanligen finnes lång vokal. — Infin., i egenskap af formelt *preter.*, har vokalen af *preter.*, d. v. s. af impf. indik. pl. i den starka formen, såsom *munu* (*mono*), *skulu* (*skulo*, *skolu*), *mughu*, *vrþo*; i den svaga likaledes af impf. indik. pl., såsom Isl. *mundu*, Sv. *skullo*;* men uti Isl. of-tare af impf. konjunkt., såsom *myndo* (*möndo*), *skyldu* (*scyldo*); i uti *vildu*, *e* uti *gerðu* är det samma som i hela böjningen.

* Detta må vara infin. eller icke. Om vi haft en infin. *preter.* af detta verb, ur den svaga böjningen, så har han hetat *skuldu*, *skuldo*, *skullu*, eller *skullo*, ej *skyldu* eller *skyldo*.

SJETTE KAP.

Participet.

Participet i Germaniska språk är antingen *presens* eller *preteritum*; det förra till betydelsen oftast aktift, det senare oftast passift. Vi skola taga dem i öfvervägande hvart efter annat.

Part. pres. kan betraktas i följande hufvudpunkter:

1:o Vårt part. pres. har, utom i de vokaliskt utgående verben (om dem se nästa moment), samma *ändelse* nu som i äldsta historiska tider, när det stod oböjdt; endast att slutvokalen nu är städse *e*, i äldsta fornskrifter deremot oftare *i* uti Svenskan, men omvänt i gamla Isl., t. ex. Homil. 76: 2 *vesande*, 18: 2 *valldande*, 9: 1 *styrande*; då åter Ny-Isl. har *-i*, lika med Färöiskan, t. ex. Fær. S. s. 27 *gengandi*, 112 *standandi*. I Norska munarter finnes ännu *-ande*, *andes*, *and*, *ans** (AASEN, Nor. Folk. Gram. s. 102). Blott såsom undantag märkes i Danskan, till och med den äldsta nu öfverblifna, *-ande*, t. ex. i Run-handskr. af Skåne L. *dughande* (PETERSEN, Dan. Spr. Hist. II. 259); vanligen *-ændæ*, sedan *-ende*. Forn-Fris., som bland Tyska språk står de Skandiska närmast, har enligt RASK *-ande* i part. pres. (se Fris. Spr. s. 69, 78, 79); hos RICHTHOFEN finna vi t. ex. *farand*, *farend*, men i gerundium *to farande* (tillika med *to farane*), hvilket, på partikeln *när*, har alldeles vålnaden af vårt Svenska part. pres. GRIMM yttrar, att de Germ. språkens part. pret. danas genom stafvelsen *-and*, hvartill komma köns-tecken och deklination; och har Mös. Göt. så fått i nom. mask. sing. *-ands*, F. Hög-T. *-anter*, Isl. *-andi* o. s. v. (Gram. I, uppl. 2, s. 1007 m. fl. st.); och med dessa sammanställer han Indiska *-an*, *-anti*, *-at*; Grek. *-ov*, gen. *-ovros*; Lat. *-ens*, gen. *-entis*; Lith. *-as*, fem. *-anti* (I. 1065). Senare har GRIMM blott tillfälligtvis kommit att vidröra detta particip från den formella sidan;

* Rörande *-andes*, *-ans* se under 6 mom.

såsom då han förklarar, att det bildas omedelbart ur infin., att det i den starka flexionen har helt och hållet infin:s ljud, i den svaga helt och hållet dennes karakteristiske vokal (Gram. IV. 64). Vidare nämner han, att i Thyringen, och ej ensamt der, fins samma *-ing*, som i Engelskan inträngde sig först under 13:de och 14:de seklen,* men icke spåras i äldre Anglika eller öfver hufvud i Ang. Sax. öfverlemningar (Gesch. II. 666); hvartill kan läggas, att i Skottiska låglandet ännu höres *slepanð* (= Eng. *sleeping*) och dyl. (se Latham s. 107). Indiske grammatiker antaga *-at*, i vissa kasus *-ant*, såsom suffix till part. pres.; men Bopp vill lika litet räkna det andra *a* i Sanskrit. *barant* (bärande), som *o* i Grek. *γενοντι*, till suffixet, emedan vokalen i båda språken är klass-vokal; ehuru Sanskrit har den egenheten, att sätta ett kort *a* framför suffixet, när detta skulle sluta sig till en annan bokstaf än det korta eller långa *a*; *e* uti Lat. *veh-e-ns* är i sitt ursprung identiskt med klass-vokalen *i* (af *a*); *ie* uti *aud-ie-ens* är det Mös. Göt. *ja*, det Sanskrit. *aya*; att *a* och *e* uti *am-a-ns*, *mon-e-ns* är konjugations-bokstaf, är lika klart som att den vokal, hvilken i det Germ. och Lith. partic. föregår *n*, är klass-bokstaf; och för öfrigt finner Bopp i part. pres. akt. en glanspunkt i försvaret för den ursprungliga enheten af de Indo-Europeiska språken, hvarvid det anmärkningsvärda förekommer, att flere nu lefvande språk uti vår verldsdel hafva i några kasus fullständigare bevarat det ursprungliga bildnings-suffixet, än Sanskrit i sina äldsta språkkällor, hvilka endast i få kasus visa det fulla *nt*, under det i andra *n* utfallit, såsom i ack. pl. *baratas*, jemförd med nom. pl. *barantas* (Vergleich. Gram. s. 1073—7). De Germ. språken, som i alla kasus hafva sitt *n* qvar, ega således deruti ett företräde framför sjelfva Sanskrit; hvartill kommer, att Isl. och Svenskan, hvilka, sitt ursprung trogna, ega med Sanskrit det föregående *a* gemensamt, ensamme bland alla nu lefvande Germ. skriftspråk värja fornålderns anseende så väl derutinnan, som i vissa andra slut-former, der *a* sedan urminnes tider her-

* I Londonska folkspråket går vid uttalet ofta *g* förloradt, t. ex. *readin'*, *lookin'*, för *reading*, *looking*. I nyare Engelska romaner, der de lägre klassernas språk återgifves, finnes ej sällan denna egenhet iakttagen.

skat. I afseende åter på köns- och kasus-beteckningen (om ett förmodadt äldre *-s* se under 6 mom. *-andes*), är synnerligast Svenskan i en ofördelaktig ställning till åtskilliga urbeslägtade tungor.

2:o Det för vår 3 konjug. numera oundgängliga *-ende* fins icke i det rätta fornspråket, annorlunda än som undantag, och får icke heller, såsom i Danskän, erkännas för omedelbar afkomling från det i några gamla handskrifter uppträdande oorganiska *æ* (för *a*), hvilket trängt sig fram äfven till part. pres., änskönt icke der så genomgripande som i infin. (jfr. s. 386). Der *æ*, någon gång *e*, vexlar med *a* uti infin., kan *e* förekomma uti part. pres., t. ex. äldre VGL. K. B. 10 pr. *iardeghendi*, 14: 1 *saksöchenden*; yngre VGL. Forn. B. 44 *mals eghendin*.* I de af en okänd författade anteckningarna till VGL., i hvilka *a* har en mycket underlägsen ställning till *æ*, uti ändelser öfver hufvud, är ej heller *e* ovanligt i part., såsom VGL. IV. 6 *vlofwendis* och *vlofwændis*; 42 *swarende*, *suærende* (svarande), *tiltalendæ*; men man finner der till och med impf. *swaredþi*, *tiltaledþi*. Äldsta handskriften af Upl. L., öfverallt röjande stor förkärlek för *æ*, har M. B. 44 pr. *gangændi*, *akænde*, *riþænde ællr roænde*; men, inom 2:ne rader, Kp. B. 9 pr. *wæghfarandæ* och *wæghfarændæ*, och på otaliga ställen *eghandi*, *malseghandi*, *iorþeghandi*. Äldre VGL. har oftast *-ændi*, men A. B. 4 pr. *havande*, F. B. 4 *ulowandiss* o. s. v. I yngre VGL. träffas, inom få rader, Add. II. 6 pr. *wæghfarandæ*, *wæghfarændæ*, *wæghfarende*. I Södm. L., der infin. ej sällan har *-æ*, är deremot *-ande* afgjordt herskande. ÖGL., de båda Vestm. L., Cod. Bur., Kg. Styr. m. fl., hvilka uti infin. nästan alltid inrymma *-a*, lemna åt det samma en ännu säkrare plats i part. pres. Att Gottl. L., som för infin. ej har annat än *-a*, jemväl har det för partic., behöfver ej sägas. — Af det anförda befinnes emellertid, att teckningen *e* och *æ* (för *a*), i participial-ändelsen, för ingen del står i något särskildt förhållande till de vokalistiskt slutande verben. Man läser i VGL. I. J. B. 15: 1 *boændæ*,

* Det ofta omtalade run-fragmentet af Kristi Korsfästelse har på ett ställe (Run-Urk. s. 286) *sörhinde*, hvilket troligen är fel för *sörhiande*, som ses på ett annat (s. 290).

Upl. L. M. B. 44 pr. *roende*; men det participiala *æ*-anslaget har icke här mer att betyda, än i andra verb. Vid afhandlandet af 3 konjug. äro exempel framvisade på *leiande*, *leande*,* *seande*, *forseande*, *teande*, *boandi*, *roandi*, *gloande*, *glviande*, *troande*, *flyandi*; för att ej tala om *gangandi*, *undistandande*. Den gamla formen *-ande*, snart befriad från det (såsom det tyckes) mera i skriftsättet än i språkbruket ingående *æ*, upprätthöll sig under hela 1400-talet i alla bättre handskrifter; i sådana också in på det följande århundradet, t. ex. i Membr. A. 4, der man träffar *seandis*, *boandis*, *flyandis* o. s. v. Ändelsen *-ende* är än i dag sällspord hos allmogen; jemväl i många landsortsstäder höres *boane* (boende), *afseane* o. s. v.; någon gång hos sjelfva hufvudstadens infödingar, i de lägre klasserna, *gåane*, *ståanes*, *vålmåane*, ehuru dessa blifva med hvart år mera ovanliga. Vid midten af 16:de seklets första hälft, d. v. s. under den värsta fördanskningen, hade emellertid *-ende* gjort vidsträckta eröfringar inom skrift-språket, och fattat bostad i verb af alla slag. I Gust. I:s Bibel finner man, jemte några andra danismer, det participiala *-ende* strängt genomfördt uti den nydanade 3 konjug. (jfr. s. 139), men öfver allt annars förvisadt; och dervid har det blifvit. Då den vokaliska stammen icke böjes efter 3 konjug., utan har infinitiv-ändelsen *a* (jfr. s. 52), eller då partic. tagits ur den gamla konsonantiska stammen, blir *-ande* oantastadt, såsom i *friande*, *befriande*, *skriande*, *roande* (delectans), *oroande*, *förnyande*, *förslvande*, *mogande* (jfr. s. 274), *beståndande* (af *stånda*); i motsats till *roende* (remigans), *vålmående* (jfr. s. 274), *stående* (af *stå*). De förkortade *be*, *ge*, *bli*, *ha*, *ta*, *dra*, mer och mindre använda, hafva ej förmått uttränga den fulla formen *bedja*, *gifva*, *blifva*, *hafva*, *taga*, *draga*, från hvilken ensamt part. pres. hemtas (jfr. s. 117, 251—3). Såsom medlare mellan den gamla och nya formen kan man betrakta de närmare mot medeltidens slut synliga *thwande*, *forsmande*, *nidherslande* (jfr. s. 139). I

* Detta *teande* och *leiande* har betydelsen af vårt nuvarande *leende* (ridens); men i lagarne (t. ex. Upl. L. Kp. B. 6, Magn. Er. Lands L. Kp. B. 4) fins ett helt annat *leande*: utlånande (commodans), af *lea* eller *læa*, Isl. *lida*.

slaandhes (Helgona S. s. 5) vet man ej, om det bör läsas *slaa-ndhes* eller *sla-andhes*. Kanske hade man, utan Danska inflytaudets mellankomst, fått *nände*, *ronde*, *flynde* o. s. s.; liksom man långt förut fått de substantiva *bonde* (förut *boandi*), *frändi* (Mös. Göt. *frijonds*, af *frijon*, älska). Af det gamla *fiandi* (Mös. Göt. *fijands*, af *fijan*, hata) har blifvit *fiende* och *fan* (Dan. *fanden*), hvilka 2:ne begrepp sammansmälta i både det gamla och nya Isl. *fiandi*.

- 3:o Redan de nyss meddelade exemplen innehålla åtskilliga bevis för GRIMMS sats, att i German-språken *part. pres. bildats på infin.*, hvars öde det troget följer. En afvikelse derifrån torde man vilja finna i de vokalistiskt slutande verben, men den är mera skenbar; *bonde* och *slande* förhålla sig till *bo* och *sla*, som *boandi* och *flyandi* till *boa* och *flya*; i båda grupperna är *-nde* tillfogadt *infin.** Det nuvarande *-ende* har, såsom nyss är lagdt i dagen, en tillfällig uppkomst; men står, det oaktadt, i ett gifvet förhållande till *infin.*, eftersom af *ro* blir *roende*, af *roa*, *roande*. Om en gång *bedja*, *gifva*, *blifva*, *hafva*, *taga*, *draga* falla alldeles ur glömskan för de förkortade *be* o. s. v., så få vi sannolikt ett *part. beende* o. s. v., men icke förr, — det har hela vår språkhistoria visat. Jemväl uti afledningen *i* (*j*) bär *part. pres. vittne* om sin härkomst från *infin.* Hvar-est denna afledning tillhör *infin.*, der tillhör hon ock *part. pres.*; kan *i* utgå på ena stället, kan det också utgå på det andra. Så i Isl., så i Sv., t. ex. Homil. 28: 4 *deyianda* (af *infin. deyia*); VGL. I. K. B. 14: 3 *þighianda* (af *ighia*), II. G. B. *ligiænðæ* (af *ligiæ*, *liggia*), Þ. B. 33 *hængiænde* (af *hængia*), ÖGL. Vaþ. 8: 2 *uiliande* (af *vilia*), Wadst. Kl. R. s. 7 *merkiande* (af *merkia*). Saknaden af *i* uti det substantiva *saksöchenden* (VGL. I. K. B. 14: 4) kommer deraf, att *participial-anslaget* är *e* (i stället för *a*), hvarmed *i* vanligen sammangjutes. Den nya Svenskan, som ännars icke fullt bestämt sig för bevarande eller upphoffande af denna

* I afseende på Isl. verb med slutande *á* uti *infin.* kan jag likväl, i brist af bevisställen ur fornspråket, ej med bestämdhet säga, om det, i likhet med Svenskan, hetat *þvánde* o. s. v., eller *þváande*. BJÖRN HALDORSEN har *siáande*, *ásiáandi*, och RASK i sin Sn. Edda s. 89 *ásiáanda*, men Köpenhamns uppl. s. 226 *ásjánda*. Substantift är *fiandi* det vanliga (äfven i Homil.); men Ny-Isl. har ock *fióandi*, *fiúandi*.

afledning, följer likväl, i afseende på part. pres., forntidens sätt. Fördenskull heter det ovilkorligen *säljande, väljande, skiljande, smörjande, spörjande*, aldrig *sälände* o. s. v.; emedan det alltid heter *sälja* o. s. v., aldrig *säla* o. s. v. Men det kan heta *glädande, stödande*, i stället för de riktigare *glädjande, stödjande*; emedan det kan heta *gläda, stöda*, i stället för *glädja, stödja* (jfr. s. 93—94). Huru man än med BOPP (se Vergl. Gram. s. 4072) må, ur den Indo-Europeiska grammatikens allmänna komparativa synpunkt, bedöma förhållandet, blir dock, i Svenska grammatikens ögon, part. pres. alldeles beroende af verbet, och särskildt af infin.;* hvilket ytterligare bevisar sig deraf, att 3 konjug. alstrat en mängd också till substantif begagnade part. pres. på *-ende* (jfr. s. 7, not.), under det att hela språket icke torde framte ett enda nytt partic. eller subst. med denna ändelse, hvilket ej såsom partic. omedelbart utgått från 3 konjug:s infin. Några subst. *skeende, diende, boende, groende, troende, flyende* m. fl. äro icke i bruk; men de skulle, i nödfall använda, af en hvar begripas; deremot skulle man studsas vid subst. *farende, finnende, kallende, lösende* eller dylika. *Hyende* (förut *høghindi, hyghinde*, Isl. *hægindi*, troligen för *høgindi*), *ärende* m. fl. äro gamla ord, af substantif-ändelsen *indi*, som har ingenting med partic. att skaffa; *väsende* eller *väsen* är taget från Tyskan o. s. v. — En invändning behöfver dock här mötas, i anledning af de slutföljder, som till äfventyrs skulle kunna hemtas från några participial-växter af en sällsam art, de der ej heller undgått GRIMMS skarpa öga. Såsom prof på en i Svenskan rådande benägenhet att förvandla adj. till part. pres., invid hvilka eljest ingen verbal-form är att ställa, blifva af honom anförda *främmande, folkvisornas stridande ström, djupande haf, rosende lund, rosende kind, rosenblommande kind, hvitblommande kind* (Gram. IV. 64). Bland dessa har endast *främmande* fått inträde i allmänna språket, och äfven det med nöd. Detta säkerligen från Tyskan komna ord (MöS. Göt. *framaßis*, F. Hög-T. *framadi*,

* Detta jemväl i *kunnandi, skolandi, vitandi* och dyl. Äfvenså för Tyska språk (jfr. GRIMM, Gesch. II. 907).

F. Ned. Sax. *fremethi*, A. Sax. *fremed* eller *fremd*, Ny-Tyska *fremd*, Dan. *fremmed*) visar sig hos oss i handskrif-ter från medlet af 15:de seklet och sedermera, men icke såsom *-ande*; t. ex. Wadst. Kl. R. s. 37 *frömadha*, 38 *fræmadhom*, Ansgar. 24: 10 *frömadhe*, Hert. Fredr. 1017 *frömedhe*, Valentin s. 36 och 53 *frömade*, St. Rimkr. 12: 2 *fræmade*; Legend. s. 220 (ur en hdskr. från år 1503 —5) *fræmadha*. I Helgona S. (från början af 1500-talet) träffas s. 9 *fræmadha*, s. 14 *fræmmandha*; i Membr. A. 4 (skrifven år 1526) *fræmadhe* och *fræmmande*; i Gust. I:s Bib. *fremmande*. Dock angifver Spegel (år 1712) både *fremmad* och *fremmande*; Göta språken nyttja ännu i denna dag det rigtiga *fræmmad*, *fræmmat*. Allmoge-språken i Svea rike betjena sig af andra ord för denna betydelse, t. ex. *okunnug*, *okunnun*, *okunnugt*, *oknutt* och dyl., med förebilder i gammal Isl. och gammal Svenska; *fræmmande* är egentligen blott Stockholms-brytning,* som upptagits i det yngre bokspråket, och är att föra vid sidan af åtskilliga andra oorganiska alster, från hvilka intet nyare språk kun-nat helt och hållet rädda sig. De öfriga af GRIMM åbero-pade s. k. participen tillhöra folkvisan, hvars närvarande affattning är i senare århundraden tillkommen, och genom en mängd felaktiga arkaismer nogsamt utmärker en yngre tids missförstånd af en äldres skaplyne. Folkvisans språk, i sitt nu befintliga skick, kan, noga räknadt, icke hänföras till någon bestämd historisk tidpunkt, och blott i ringa mån till sjelfva folkspråket, sådant detta uppenbarar sig i de särskilda munarterna: hon utgör ett abstrakt mellanting af skriftspråk och folkspråk, af gammalt och nytt, för språk-forskaren af ett ofta ganska tvetydigt värde. Då det i Sv. Folkvis. I. 202 heter *sofva plär till ljusande dag*, har *ljusande*, i egenskap af forn-form, ingenting att betyda, emedan visan är författad af Dahlstjerna (död 1709). Dess-

* BJÖRN HALDORSEN upptager *framandi* (främling), i hvilket GRIMM vill se ett part. pres. af verbet *frama* (Gram. II. 240). *bilda*, *skicka sig*; i Gloss. till Oldn. förekommer ock »*framandi*; *fremmed*». Aasen har adj. *framand*, *fræmmande*, *fræmind*, *fræmund*, *framund* (Nor. Folk. Ordbog). Förmodligen är ordet icke uti Isl. och Nor. rätt gammalt, och kan möjligtvis vara en vänställning af samma slag som vårt *fræmmande*.

utom är *ljusande* förmodligen blott en förvridning af *ljusan*, helst det ännu nästan allmänt säges *sofva till ljusan dag*. På samma sätt kan man fatta i *stridande ström* (Folkv. III. 142), ehuru *stridande* väl ock skulle kunna vara rent partic. af *strida*, liksom *ljusande* af det gamla verbet *liusa* (lysa), hvilket likväl är mindre troligt. I samma kategori som *ljusande* kan man jemväl ställa *djupande*, d. v. s. taga det som en förlängning af *djupan*; detta sista visserligen en falsk form, använd till det neutrala *haf* (enär *-an* i fornspråket och ännu lefvande äkta allmoge-språk är blott ackusatif-form för mask. sing.); men icke värre än en myckenhet andra neutrala *-an* i folkvisorna (se härom mera vid bönningen af part. preter). *Blommande* åter synes allt för väl kunna hänföras till verbet *blomma*; hvaremot *rosen*, *rosende*, liksom *gyllene* (förr äfven *gyllende*, *gyldene*, Isl. *gullinn*), *silfverne* (Isl. *silfrinn*), alla unga, icke tyckas böra betraktas som formella part. pres., utan som adj., i hvilkas bildnings-historia vi dock här ej kunna ingå. Emellertid, och om än för vissa af de nyss ifrågasatta partic. ett enkelt förklarings-sätt, i ofvan antydd rigning, icke torde befinnas hårdraget, vore ändock möjligtvis detta icke det enda, eller ett så omfattande, att alla skenbart participiala bildningar skulle derigenom blifva nöjaktigt belysta. I yngre folkspråk, såsom Stockholmskan, får man ofta höra de förstärkande uttrycken *kolande mörkt* (kol mörkt), *dödande sjuk* (döds-sjuk); der *kolande*, *dödande* troligen icke äro tagna omedelbart ur verben *kola*, *döda*, utan ur subst. *kol*, *död* framstått genom en dunkel idé-förbindelse, i hvilken väl partic. möjligen torde hafva ingått, men kanske icke utgjort hufvudbegreppet. Antoge man ock, att någon tillfällighet gifvit anledning till tycket för participets användning i ord, der verbets betydelse är närliggande, så återstode ändock till tydning de ord, i hvilka participial-ändelsen icke är gifven, eller participial-begreppet är otillämpligt. I förra afseendet kan nämnas *stillane lugnt*, *illane* (hos Bellman *illene*) *röd* (eldröd; jfr. Dan. *ild*); i senare afseendet *genomde* (ett mera sällan förekommande uttryck för innerligt, ousägligt), t. ex. *genomde god*, *genomde besked-*

lig,* hvilket skall vara ännu uttrycksfullare än *genom god o. s. v.*; likaledes det för eftertryck skull förlängda *hjärtandes* (i stället för *hjärtans*, *hjärtats*), som någon gång hos gammalt folk, dock ej i de lägsta klasserna, förnimmes, t. ex. *kära hjärtandes bror*. I en af Bellmans visor träffar man båda formerna: *men, kära hjärtans, förlåt mig, jag ber; jo, kära hjärtandes, saken är den*. Vi införa i betraktelsen ett annat fenomen, nemligen en i Svea dialekter förekommande form, liknande ett part. preter. bildadt på adj., t. ex. *jämnd* (jemn), *strängd* (sträng). Sannolikt är *jämnd* icke partic. *jämnad*; *strängd* icke partic. *strängad*, förut *strängd*. Fast mer tror man sig i alla dessa skenbara part. pres. och preter. upptäcka ett *n*, *d*, *nd* intensivum, med förkärlek använt i de hårdare munarterna.** Af *stridan ström* blef *stridande ström*, af det vanliga *kola* (gen. pl.) *mörkret* gjordes *kolande mörkt*, och så hela vägen igenom, ända ned till *genomde*, *hjärtandes*, dem ingen grammatik kan i vanlig ordning upplösa. Någon ting likartadt har jag icke i fornspråket varseblifvit; men konsonantiska utväxter äro icke sällsynta, såsom *p* efter *m* (t. ex. *nampn*); på Island, och i Norge ställvis, uttalas *dl*, *dn* för *ll*, *nn* (t. ex. *fadla*, *falla*, *fidn* för *finn*, *fin*).

4:o *Böjningen* af part. pres., såsom *substantif*, sparas åt afhandlingen om denne språkdal, hvaremot *böjningen* såsom egentligt *particip* och såsom *adjektiv* här får sin vederbörliga plats. Flexion eger dock numera ej rum i vårt språk, som utan hänsigt till kön, tal eller kasus, allestädes har sitt entoniga *-ande* eller *-ende* (liksom Ny-Isr. vanligen *-andi*); jemväl i de participialt danade sammansatta adj., hvilka, såsom sådana, icke hafva någon motsvarig verbäl-form, utan uppkommit derigenom att det enkla partic. anslutit sig till den föregående sammansättnings-lemmen, t. ex. *vinstgifvande*, *stillasittande*, *sädesbärande*, *nödlidande*, *mestbjudande*, *halsbrytande*, *malmförande*, *oroväckande*, *vülgörande*

* Dessa höras hos det lägre folket i Stockholm och trakten deromkring.

** Oafgjordt må lemnas, om man hör ur samma synpunkt betrakta några part. pres. i meningen af part. pret. eller adj., t. ex. Gust. I:s Bib. Joh. Up: 21: 21 såsom *genomskinande* (genomskinligt) *glass*, Folkvisornas *förgyllande* (förgylt) *lur*, folkspråkets *intet skapande* (skapadt) *grand*.

de, hügtrafvande, hosgående, illamående m. fl., hvilka ej till sidostycken någonsin egt ett *vinstgifva, vinstgaf* o. s. v. Det fristående artikulerade part. pres., hvilket närmar sig egenskapen af subst., får i genit. *-s*, t. ex. *en (den, de) talandes ord; den döendes sista suckar* o. s. v. För öfrigt alldeles oböjligt var deremot part. pres. icke förr i världen. Det antages hafva följt adjektivets deklination i komparativen, om hvilken RASK yttrat, att mask. och neutra böjas (i sing.) fullkomligt lika med bestämda formen af posit. (d. v. s. mask. har *-i* för nomin. och vok., *-a* för oblik kasus, neutr. *-a* för alla kasus), men fem. sing. och hela pl. har *-i*, blott sällan i dat. pl. *-um* (jfr. Anvisn. s. 112 med Vejledn. s. 34). På ett annat ställe förklarar han icke dess mindre, att part. pres., äfven när det står som egentligt partic. eller adj., ofta i gammal Isl. böjes sålunda: nom. pl. *eigendr* eller *eigendor*, dat. pl. *eigöndom* eller *eigandom*, gen. pl. *eiganda* (Anvisn. s. 283; jfr. tryckfels-förteckningen). Vid hvad uti Isl. är afgjort ämna vi icke uppehålla oss; endast vid det vacklande. Dat. pl. på *-um (om)* träffas i Homil. 60: 2 *ollom heyronndom* (åt alla hörande); 46: 2 *miscun veita þursfavndom navngom* (visa nödlidande medmenniskor barmhertighet); 67: 1 *at augsiöndom postolom sinom* (i sina apostlars åsyn); 66: 2 *coma yþr deyionndom* (komma vid er död); *fara fyrer yþr lifavndom* (förfara medan J lefven); Edda Sæm. s. 22 v. 401 *meþ brennandom liösom*; Strengleik. s. 50 *at ser vitanndom* (med sin vetskap; men s. 46 *þæim vitande*). I strid med regeln har RASKS Edda Sæm. för dat. mask. sing. *stundom -i* (för *a*), t. ex. s. 20 v. 86 *brestandi boga* (af nomin. *bogi*), *brennandi loga* (af nomin. *logi*), s. 24 v. 88 *hlæiandi* (leende) *herra*; gamla Köpenhamns-upplagan har likväl *brestanda, brennanda*, endast i en not *hlœiandi*; MUNCH har i texten så väl *brestanda, brennanda* som *hlæjanda*. Barlaams S. s. 52 visar för gen. pl. ett ovanligt *livandra* (lefvande), — kanske fel-skrifvet. I Homil. heter det 99: 2 *at ver hofom misgort a alla vega* (att vi hafva på allt sätt förbrutit oss) *vakendr oc sofendr vitendr oc ovitendr hyggiendr* (tänkande) *oc mælendr oc vinnendr*; 32: 2 *hiner* — — *es ovitendr pindo drottenn varn* (de som ovetande pinade vår herre); 30: 1

at eige finne hann yfyr sofendr (att han ej må finna eder sofvande); Edda Sæm. s. 244 v. 2 *dyliendor* (i Köpenh. och Kristian. uppl. -dr). Vi lemna emellertid derhän, om man af dessa exempel kan sluta till en forntida obestämd bøjning, i likhet med F. Hög-T. — Om sjelfva Isl., med en jemförelsevis stadig och utbildad rättskrifning, samt en åt det materiella af codex-skrifningen egnad större sorgfällighet, kan göra sig skyldig till ojemnheter, förvånas man icke öfver sådana i våra codices, der orthografien låter i vissa delar långt mindre binda sig af stränga rättesnören, och der uppenbara skrif-fel äro mindre ovanliga. För vår tids läsare uppkommer en stor olägenhet särskildt derigenom, att några af våra äldsta membraner i ymnigt mått inrymma *æ*; icke blott för *a*, men ock för *e*, der detta plägar alternera med *i*. Se här ett par exempel bland många. Det heter i äldre VGL. J. B. 15: 1 *half* (neml. *tylft*, *tolft*) *boændæ mannæ*, hvilket är gen. pl., så att man väl vet, att *mannæ* betecknar *manna*; men icke, om *boændæ* föreställer *boanda* eller *boandi*. På samma sätt i Upl. L. V. B. 25: 1 *mæþ blasændæ munnri ok brinnændæ brandi* (dat. sing. mask.), der man så mycket mindre kan afgöra, om *-æ* i *blasændæ* och *brinnændæ* skall vara *a* eller *e* (*i*), som yngre Vestm. L. B. B. 25: 1 har *mæþ blasande munne oc brinnande brande*, men en samtidig handskrift af samma lag *blasanda, brinnanda*. Äfvenväl der *æ* icke gör bryderi, råder stor vacklan. Så äro följande exempel öfverensstämmande med den för Isl. uppställda normen: VGL. I. þ. B. 2 pr. *maghændi maþær ær*; A. B. 4 pr. *æn (om) hun ær havande*; 5 *en konæ er livændi*; Vestm. L. II. Kr. B. 17 *þighiande mæssa*; B. B. 12: 1 *ær wæghanda vaþ vaþit*; ÖGL. Vaþ. 27: 1 *til maghanda manzs*; Vestm. L. I. B. B. 7: 1 *til moghanda aldir*; Gottl. L. 1 *troa allir a ann (en) Guþ alzvaldanda*; VGL. II. G. B. 13 *abyrgher man (lemnar man till vård) hauande kono manni*; Södm. L. B. B. 23: 1 *delis wifer garþer ok rinnanda watn*; Cod. Bur. s. 395 *ligianda sæ*; Gottl. L. 20 pr. *irru synir magandi menn*; ÖGL. Kr. B. 17 *þe sum liuande æru*. Icke i samdrägt med regeln är deremot: VGL. I. K. B. 14: 3 *æn han sivngær þighianda*

mæssu (messa så nämnd, derföre att hon med låg röst föredrages); II. K. B. 1 *komber liuande barn fram*; Upl. L. V. B. 29: 1 *swa got sum þæt liwændi war*; Vestm. L. II. M. B. 26: 10 *aff moghande manz bot*; Cod. Bur. s. 13 *mæþ blæsande vinde*; Kg. Styr. II. 19 *förehuxande manne*; Vestm. L. II. M. B. 30: 6 *til witande allder*; Gottl. L. 19: 36 *gierir maþr manni vegþuera* (vägsperning) *tacr riþandi mann* (ackus.) *j baizl* (betsel) *eþa* (eller) *gangangi mann* (ackus.) *i acslar*; Kg. Styr. II. 20 *timanda tingom* (dat. pl.). Beträffande dat. pl., hafva vi nyss sett *-a*; VGL. IV. 19: 1 *finna vi wæghsarændæ mannum*, Gottl. L. 20: 8 *fran barnum sinum lifandum*. När partic. är artikuleradt, eller har något af subst., träffas gemenligen *-um* (om), t. ex. Alex. s. 60 *them lifwandom*, Membr. A. 1, Joh. Up. 8: 13 *we byggiandhom* (ve dem som bo), Gust. I:s Bib. Es. 64: 3 *them söryandom*. Vänligen är detta ock fallet med absolut datif (jfr. ett par exempel ur Homil.), t. ex. Südm. L. Conf. *allum ahorandum* (så att alla åhörde), G. B. 1: 1 *af þem liwandum* (af dem medan de lefva), S. Birg. Up. 1: 16 *mangom aseandom* (i mångas åsyn), 6: 4 *ropadhe allom ahörandom*. Likväl har Upl. L. Conf. *þem a hörændi* (under det de åhörde), Kp. B. 9 pr. *nærwærændi flæstum*. Exempel på absolut datif i sing. äro redan anförda, och dessa kunna tilläggas: ÖGL. Kr. B. 17 *hanum liuande* (medan han lefde), Vestm. L. I. B. B. 45: 2 *at brinnandi brandi oc rywkande röki* (medan det brinner och ryker, röker), Kg. Styr. IV. 5: 13 *ägandanom owitande ok owiliande* (jfr. Homil. 28: 1 *at honom deyianda*, när han dog). Absolut ackus. förekommer i VGL. II. Add. 11: 14 *fapirin liuande* (medan fadern är i lifve). — Här af inhämtas, hurusom man icke med full tillförsigt kan utlåta sig om förhållandet med det Svenska presentiala participets forna böjning, hvilken kanske mer än någon annan lider af motsägelser och inveckling. Det enda afgjorda synes vara, att nomin. mask. och fem. hvarken i sing. eller pl. egt *-a*; utan *-i*, *-e* eller *-æ*. Öfver allt det öfriga, deribland neutr. sing. (hvarom mera under nästa moment), sväfvar mörker. Ställningen i andra gamla German-språk är ej heller sådan, att derifrån någon osviklig dager faller. Mös. Göt. böjer

part. pres., liksom komparativen, blott bestämdt, utom i nomin. sing. mask., som har dubbel form; men F. Hög-T. har både obestämd och bestämd o. s. v. (jfr. GRIMM, Gram. I, uppl. 2, s. 1016; GABELENTZ, Gram. d. Goth. Spr. s. 77; BOPP, Vergl. Gram. s. 385—8). Likväl saknas icke anledning till den förmodan, att den Isländska flexionen varit en gång den allmänt Skandiska; så mycket hellre som Svenska fornskrifter, hvad denna punkt vidkommer, icke äro inom sig sjelfva ense, eller inbördes sammanstämna i sina afvikelser från Isl., utan ömsom frånträda och närma sig henne. Hos oss har synbarligen den gamla formen tidigt söndersprungit, utan att af de brustna delarne ett helt kunnat framalstras, förr än den maskulina nominativen hårdnat till en allmän typ, såsom nu gemensam för alla kön, tal och kasus. — *Komparation*, eller grad-förhöjning, gifves för part. pres. lika litet nu som förr. Det Nordiska örat, någon gång till öfverdrift svagt för nätta och smakfulla former, älskar icke sådana som de Tyska *wolllautendere*, *ermunterndest* m. fl.; och det må förlåtas.

5:o Det särskilda F. Hög-T. *gerundium* på *-annes* och *-anna*, hvilket ej har motsvarighet i alla Tyska fornspråk, blir af GRIMM fränkändt ej mindre Mös. Göt. än Isl.; och det Fris. *ande* tror han föreställa *-anne*,* hvilket ock brukas (Gesch. I. 486, II. 680, 754). Emellertid gör det Skandiska part. pres., med passift begrepp, ofta tjenst för Lat. *gerundium* på *-andum*, *-endum*, och för Lat. *part. fut. pass.* på *-andus*, *-endus*.** Vanligast förekommer neutrum, t. ex. Isl. *æstanda* (optandum), *biðjanda*, *segianda*, *trúianda*; äfven i participialt bildade adj., såsom *ópolanda*, *óliðanda*. Man får så *ekki er þolanda* (non ferendum est), *varla er trúanda* (vix credendum est). Ur Homil. må anföras: 42: 1 *sa es mest harmannde* (den är mest att beklaga); 44: 1

* RASK anser det Fris. *gerundium* för böjning af infin. (Fris. Spr. s. 64, 71).

** Det Lat. *part. fut. pass.* på *-ndu*, med hvilket *gerundium* är till formen identiskt, anser BOPP vara, i formelt hänseende, en modifikation af part. pres. akt., och, liksom *gerundiet*, hafva ursprungligen egt presential betydelse (Vergl. Gram. 1127—9). RASK finner Isl. *-anda*, *-andi* svara till Lat. part. pres. på *-ans*, *-ens*, och part. fut. pass. på *-andum*, *-endum*, »både till betydelse och form» (Anvisn. s. 234).

þuiat þat es vitanda (ty det bör man veta). Af samma art är den i ÖGL. flerstädes synliga formeln *þæt ær swa undistandande* (hoc ita intelligendum est), i Magn. Er. Lands L. Æ. B. 12 (Membr.) motsvarad af *thet ær swa forstandande*. Likaså Kg. Styr. II. 13 *alt thet görande är älla latande*, 35 *alt är tolande*, 73 *thet är otolande*; Bonavent. s. 3 *væl ær thet troande*; Ansgar. 11: 8 *thy är witande*; Wadst. Kl. R. s. 33 *j allo thy som köpande ær* (kan köpas), 57 *vitaskolande ær*.^{*} Vidare: Södm. L. Add. 4: 2 *nu ær til konunghs riket i suearichi konunger uæliænde* (eligendus) *ok æi æruande*; yngre VGL. þ. B. 33 *hun er eig huggande oc eig hængiænde* (hon är ej att halshugga och ej att hänga; skall ej halshuggas o. s. v.); Kg. Styr. III. 60 *thet är nokre the osidi flyande* (sunt evitandi); Ansgar. 17: 6 *hon är mykit lofuande* (laudanda); Wadst. Kl. R. s. 46 *thy skal hon ostraffande wara* (skall hon icke straffas); Gust. I:s Bib. Hes. 4: 13 *och diwren woro anseende, lijka som glödhande kohl*. Denna predikativa ställning är den vanliga; sällsynt deremot den attributiva, med iklüdd passif egenskap för partic., t. ex. Kg. Styr. IV. 5: 8 *wardande malom* (mål, som böra vårdas, med omsorg behandlas, d. v. s. viktiga mål), Kristof. Lands L. Kp. B. 6 *ætande vara*. I 17:de seklets statshandlingar talas om *omistande män*, *omistande orter* m. m. I hvardagsspråket qvarstår *supande mat* (annars *supan-mat*, *sup-mat*, som med sked förtäres). I det egentliga fornspråket är ock, om än sparsamt, part. pres. användt i bemärkelsen af Lat. part. fut. akt. på *-turus*, såsom i VGL. II. Add. 11: 19 *þy at þolande ær quinmaþer* (ty qvinna har att tåla, får lof att tåla), Kg. Styr. II. 69 *hwat han giwande är* (hvad han bör gifva^{**}); men på samma ställe brukas samma partic. passift i orden *thet giwande är* (det som bör bortgifvas); *som ey giwande är*. — Ännu ett par frågor, som hufvudsakligen tillhöra syntaxen, böra vid detta tillfälle ej helt och hållet försum-

* Det i vissa andakts-böcker från medeltiden synliga, för sammansättning begagnade *skolande*, hvilket utgör ett slags verbal öfversättning af Lat. part. fut. pass. och gerundium, blir man ofta varse i A. Dan. Bib., t. ex. 5 Mos. 4: 21 *giffweskullændhe*, 4: 26 *forogongæskullændhe*, *æy-skullændhe*, 4: 34 *tilkommeskullændhe*.

** Jfr. Bopps nyss åberopade yttrande om det Lat. part. fut. pass.

mas. Någon gång kan, såsom GRIMM anmärker rörande Tyska språk i allmänhet, part. pres. af *intransitiva* verb icke, i hänseende till betydelsen, omedelbart hänföras till det dermed konstruerade subst.; hvarpå han lemnar ett Isländskt exempel, *á deyanda degi* (då dödsdagen), och 2:ne Svenska ur Folkvisorna, *det villande haf* (haf, der man irrar), *på villande sand* (IV. 67—68). Anmärkningen har utan tvifvel sin allmänna giltighet, skulle hon ock ej utsträckas till *villande haf* och *villande sand*, der *villande* kan stå rent aktift, eller vara ett vanstäldt adj. *viller*, i öfvergångs-språket *villene* för *villa*, t. ex. Helgona S. s. 27 *stora willene hafvet* (ännu säges *stora villa hafvet*, *ut på villa hafvet*). Om *þighiande mæssa* till äfventyrs kan annorlunda fattas, torde ändå vara hit att räkna Vestm. L. II. M. B. 30: 6 *til witande allder*; Kg. Styr. IV. 7: 34 *haldande hus* (hus, der man kan hålla sig, försvara sig, d. v. s. skans, fästningsverk); Wadst. Kl. R. s. VIII. *medh gratande tarom*. Rikare är det nya språket på sådana djerfva förbindelser, t. ex. *fallande sot*, *klingande före*, *sjungande pris*, *svindlande höjd*, *stillasittande lif*, *på fastande mage*, *på rinnande brüdd*, *på resande fot*. Från den formella sidan är likväl här ingenting att erinra. Icke heller vid ett annat fenomen, neml. ett ur Tyskan inkommet bruk af det attributiva part. pres. i passif mening; visserligen, såsom vi sett, ej utan exempel i medeltiden, men inskränkt till ytterst få ord. Nu har man åter *innehafvande last*, *innehafvande pass*, *egande hus*, *afgifvande räkning*, *erläggande afgift*, *påhafvande klüder*, *förande farttyg*, *på dragande kall* och några andra, af hvilka dock intetdera förmått tränga sig utom embets- och handels-språket. Lyckligtvis har man alldeles förbrukat sådana under det värsta Tyskeriet oss påförda sammanställningar, som *det till vidtagande beslutet*, *den till afslutande freden* m. fl. af samma slag. Logiskt renare och i allmänt bruk äro deremot några qvasi-gerundiala bildningar med *till* (t. ex. *så till sägandes*), hvilka under nästa moment blifva närmare skärskådade.

6:o Den grammatiska bestämningen af formen *-andes*, *-endes* är en af de mest invecklade och svärlösta frågor i vårt

språk. Stillatigande har RASK i passif-paradigmat intagit *kallandist, brennandist, teljandist* (Anvisn. s. 139, Vejledn. s. 49), men inom parentes; förmodligen i anseende till saknade bevisställen, eller på grund af någon skepsis om formens äkthet. Huru som helst finna vi här blott *-st*, hvilket är kännetecken på nya språket. Verkligen är ock någon ting motsvarande utomordentligt sällsynt i äldsta Isl. Det enda af mig varseblifna ställe i Homil. är 64 1 *minnandisc miscunnar sinnar*; der bemärkelsen är minnandes, påminnande sig, — således reflexif, icke passif (jfr. GRIMM, Gram. IV. 44), hvad ock den af partic. styrda genitiven utvisar. Af PETERSEN (Dan. Spr. Hist. I. 113) anföres, från den första Danska språk-perioden, *kombær nokær kost wrakændes at lande* (kommer något vräkandes i land), der *wrakændes* likaledes kan uppfattas reflexift (man skulle kunna öfversätta: vräkande sig). Ej annorlunda i Kongespeilet s. 137 *eigi er við þat reiðandisk* (Sorð uppl. s. 625 *reidandez*, ej är det att vredgas öfver); i Norska handlingar från 1300-talet *bæidandezst* (Samlinger V. 112, 123), af *bæiðazst*, Isl. *beiðask*, F. Sv. *bepas*, utbedja sig. I Svenskan, liksom i Danskan och nuvarande folkspråket i Norge, har ifrågavarande participial-bildning vida större utrymme, än uti Isl. och F. Norskan.* Vid den framställning, som här lemnas, behagade läsaren skänka uppmärksamhet åt den relativa åldern af anförda skrifter, hvarförutan en säker vägledning ej gifves i afseende på den historiska fortgången. Äldre VGL. har *ulovandis* (utan lof) adverbialt, t. ex. F. S. 1 *takær maþær öknöte manz a löt uti olouandisz* (tager man någons dragare ute å betesmark olöfvandes); F. B. 4 *eig a* (må, eger) *tiuþærfa i gjerþi at ganga ulowandisz*; 5 *chöþær man fa af falby* (smittad by) *wrakær hem vlowandisz grannum* (utan grannars lof). I det sista exemplet står det en fritt att välja mellan ett genitift eller reflexift bildadt adv., eller en par-

* I Dipl. Norveg. I. 104 läses (från år 1308) *dughandes monnum*, s. 109 (från år 1309) *dugandes mannum* (jfr. Bjärk. R. 2 pr. *doghandæ mæn* och Strengleik. s. 17 *dugandi maðr*, i samma mening som Isl. *dáindis* eller *dáindis maðr*), — alltså ett attributift *-andes*: men *s* är i dessa skrifter icke det vanliga reflexif-tecknet, utan *x*, *zl* o. s. v.

ticipial preposition (jfr. *undantagandes*); eller ock ett sammansatt oböjligt particip på *-s*, för tillfället stående i absolut datif. Detta är ock händelsen med yngre VGL. Forn. B. 7 *hanum vlouančis*, U. B. 9 *allum grannum vlouandis*; men ÖGL. har B. B. 26: 2 *hans olouandis*, således konstrueradt med genit. I dylika satser, der ställningen är absolut, verkar *olouandis* i samma rigtning, som vore det ett sammansatt partic. utan *-s* (jfr. s. 412 *ägandanom ovitande*). I Upl. L. står *olouandis* alltid adverbialt. — Vidare har äldre VGL. ett ställe (F. B. 3) så lydande: *þa a han eigh mæþ laghum utængarz at hawæ nokot þæt ær kuikændis ær* (då eger han ej, enligt lag, att utomgårds hafva något som lefvande är, d. v. s. kreatur); der *kuikændis*, om det icke skulle vara en i partitif eller adverbial mening stående genit. af subst. *kvikændi* (Isl. *qvikindi*, *kvikvendi*, *kykvendi*, djur, lefvande väsen), väl är part. pres. af ett verb *kvika* (Isl. *qvika*, röra sig), då stående för *kvikandis* (vid lif, vid rörelse). Gottl. L. eger intet exempel att föra under den nu afhandlade kategorien.* Uti de öfriga lagarne finner man ett och annat, t. ex. (utom *olouandis*) *livandis*, *viliandis*, *sialfviliandis*, *boandis*, *ovitandis*, *ovarandis*. De befinna sig i olika grammatiska lägen, och förekomma oftare, ju yngre arbetet eller handskriften är. VGL. och Upl. hafva blott *livandi*, *livændi*; ÖGL. i allmänhet *livandi*, men Eps. 24 *æn egh (om ej) ær þerra faþir ælla moþir liuandis* (vid lif, i lifve); Södm. L. Æ. B. 3: 4 *at þet barn war ei livandi füt*, och *at þet barn war ei livandis füt*; yngre Vestm. L. 12: 4 *at þæt barn war æi livandes*; Bjärk. R. 11: 3 *konor skulu liuandis i iorþ grawæs*. I absolut kasus med nomen eller pronomen har ÖGL. Kr. B. 17 *hanum liuande* (medan han lefver); men Södm. L. M. B. 6: 3 *at manne livandis*. I äldre Vestm. L. heter det M. B. 6 *oc ær æi sama wiliande*, men Eps. 2 pr. *oc wiliandis hanum skapa giora*; ÖGL. Vaþ. 8: 2 *þæs uiliande*, men Eps. 4 pr. *þæs uiliandis*; VGL. III. 76 *sialuilliande* (af egen vilja, sjelfvillig), men II. Add. 7: 46 *sielfviliændis*. Vanligen ser man i lagarne *boandi*,

* Endast den yngre handskriften har Add. 2 *segiandis*.

boændi, men VGL. II. Add. 10 *æn han eig boændis ær*; vanligen *vitande*, *ovitande*, men Södm. L. B. B. 3 pr. *hanum ovitandis*. Sisbemälta lag har Kg. B. 12: 2 *at hanum owarandis*; Kg. Styr., som endast på få ställen har *-andis*, har II. 23 *owarandis*, IV. 7: 39 *owarandes*, men båda adverbialt (ex improviso); hvaremot i samma skrift finnes attributift IV. 7: 7 *hawa liwandes* (lifliga, väksamma) *ögon*; 4: 1 *med dom ok liwandes athüwom*. I Cod. Bur. märkes, utom det adverbiala *vuarandis*, s. 62 *liuandes guþ*; 167 *prædicape livandes vægh*; Stads L. Kp. B. 15 *fiska lifuandes* (levande fiskar) *oc dödha skal man sælia*; Bonavent. s. 19 *stjælendis* (stjälände sig, i smyg). — Vi hafva här antecknat ur skrifter intill 15:de seklets början vid pass, och dervid funnit *-andes* allt mer kringgripande, men icke attributift brukadt förr än i Cod. Bur. och Kg. Styr., d. v. s. medlet af 14:de århundradet;* så framt man ej vill ur denna dager se Upl. L. þg. B. 8 pr. *gangænz* (i en yngre hdskr. *gångende*) *fæ*, Vestm. L. II. þg. B. 47 pr. *ganganz fæ* (fä-kreatur), I. B. B. 35: 2 *ganganz füter*, þg. B. 5 pr. *ganganz fot*, ÖGL. B. B. 34 *bærænz træ* (fruktbärande träd), 33 *boanzs mannum*, *mætanz mæn* (mätismän, värderingsmän), VGL. II. Add. 11: 5 *mætanz orþ* (mätismanna ord), Hels. L. Kg. B. 10 *mæþ wighænz vaknæ* (med mordvapen), Magn. Er. Lands L. (Membr.) Æ. B. 24 *gifuantz man* (gifvare), Ansgar. 27: 30 *lofuanz mæn* (löftesmän, borgesmän). Sammansättning röjer sig dock bestämdt i det på 1400-talet och sedan förekommande *havanzlösa* (nöd-ställdhet, brist), t. ex. Ansgar. 7: 5 *hawanzlöso*, Wadst. Kl. R. s. 33 *hafuanzlösan*, P. Månsson *haffwanzlösa*, motsvaradt af det Norska *havandslöyse* (i AASENS Ordbog.). Hos P. Månsson fins i oblik kasus *ætans* och *ætandis waru* (jfr. Gloss. och s. 27), i meningen af ätlig vara (jfr. här s. 414 *ætande vara*); i Gamla Ordspr. 434 *ætande tiidh*, 694 *ætantiidh*, liksom nu *supande mat* och *supanmat*; i Helgona S. s. 24 ser man i samma mening *gudh loffwandhes* och *loffwans gudh*. Hit hörer sannolikt det af MUNCH (Annaler for Nord. Oldkynd., 1846, s. 254) anförda F.

* Jfr. s. 416 exemplet ur Dipl. Norveg.

Norska *sjánds* (d. v. s. *siánds*) *vitni*.^{*} Lätt inses, huru nära *-anz* (*ans*) ligger *-andis*, synnerligast som *z* ofta i gamla språket motsvarar *ds*, och för öfrigt Isl. har *gángandi fé*, Magn. Er. Lands L. (Membr.) Tg. B. 20 *gangande fææ*, B. B. 18 *bærande træ*, 1734 års Lag på fl. st. *bärande træ*; ** hvartill kommer, att det participiala *d*, äfvensom flexions-märket *i*, kan anses bortnött i andra ord, t. ex. en del afledda adj., hvilka synas vara utgångna från part. pres., t. ex. Isl. *duganlegr* (duglig), *vitalegr* (veterlig), *óaflátanlegr* (oafåtlig), *óólánlegr* (odraglig) m. fl. Hvad det oafkortade och uppenbart participiala *-andes* beträffar, gäller i allt fall det ofvanför yttrade, angående den ringa användningen uti ren attributif egenskap, så länge nemligen det egentliga fornspråket stod på egen botten. I allmänhet låter det säga sig, att formen *-andes* icke utan motstånd tillvann sig erkännande utöfver det adverbiala fältet, och ännu i senare hälften af 1300-talet måste steg för steg kämpa om sin besittning. Sedan blef det allmännare och djerfvare tillämpadt, t. ex. Gregor. s. 260 *sighia* — — *mik vara pinaskolandis* (att jag skall komma att pinas), 264 *skylandis sik*, 271 *stormandis hafs liudh*, 256 *rænas thæssa blomstrandis lifweno* (rånas, röfvas ifrån detta blomstrande lif); Nun. Bön. s. 5 *rödhmandis* (rodnande) *roos*. Högpunkten af magt och anseende uppnåddes under 16:de århundradet. Ur ett öfvermått af tillgångar teckna vi till

* Enligt MUNCH skulle *siánds vitni* stå för *vitni hins siánda*, och *-s* i *siánds* vara kvarstående efter en eljest förlorad stark form för part. pres., i likhet med Mös. Göt. *-ands*. Efter detta tydningssätt måste dock *siánds* ettdera vara mask. eller neutr. af gen. sing. (jfr. i VGL. feminin-bildningen *synar vitni*, *asynar vitni*, åsyna vittne), i hvilket fall *-s* vore genitif-tecken. Men för att bli likställigt med Mös. Göt. *-ands*, måste *siánds* vara nomin. mask.; är det åter nomin., så måste det, lika med *vitni*, vara neutr., hvilket åter icke har *-s* i den Mös. Göt. adjektif- eller participial-böjningen. För hypotesens giltighet fordras, att *vitni* vore mask.

** Härmed är icke åsyftadt, att förklara *ganganz*, *bæranz* för attributiva, liksom *gangande*, *bærande*; de kunna vara lemmar af ett sammansatt ord. Vid sammansättning är icke *s* inskränkt till den vanliga genitif-böjningen. Sjelfva Isl., som icke har *s* i genit. för den vanliga substantif-deklinationen af femin., har det likväl stundom vid sammansättning (jfr. RASK, Anvisn. s. 213). I fall *lofuanz* (*mæn*) föreställer *lofuans* (*mæn*), skulle det möjligen vara bildadt af subst. *lofuan* (lofven, löfte).

minnes: Helgona S. s. 4 *brinnandhes* *oghon*; 5 *slaandhes* *sik* *för* *brystet*; 22 *mædh* *skælffwandes* *röst* *sighiandis*; Ol. Petri Sv. Krön. (Scriptores I. 235) *thå* *Olof* *Skottkonung* *blef* *rådandes*; (244) *som* *nog* *troendes* *är*; (294) *innan* *Påska* *nästkommandes*; Gust. I:s Bibel, 1 Tim. 4: 19 *haffuandes* (*ἔχω*) *trona* *och* *gott* *samwet*; 4: 4 *är* *gott*, *och* *intet* *bortkastandes* (*ἀπόβλητον*); 4: 10 *at* *wij* *hoppes* *på* *leff-* *uandes* *Gudh* (*ἐπι* *θεῶ* *ζῶντι*); Math. 20: 3 *och* *sågh* *någhra* *andra* *ståndandes* (*ἑστῶτας*). Exempler utvisa den förevarande formens användning så väl i aktiv som passiv bemärkelse, så väl i nomin. som oblik kasus, ej mindre attributiv än predikativ, rent participialt lika väl som adverbialt eller gerundialt, — allt utan åtskillnad, och med samma verkan som *-ande*. Bibel-språket, rättegångs-språket och folk-språket hafva, hvart i sin mån och på sin väg, bidragit att intill senare tider öfverföra en participbildning, som endast i vissa fall kan inför språk-lagarne göras gällande. Än skönt till sin verksamhet mycket inskränkt, fortfar den att brukas i följande ställningar: a) såsom fristående (det vill här säga icke-attributiv) particip af ett deponens, t. ex. *hoppandes*, *vistandes*, *brottandes*, *kappandes*, *nalkandes*, *färdandes*, *minnandes*, *vederfarandes*; och detta icke utan skäl, då *-s* här utgör reflexivt suffix (jfr. Homils *minnandisc*), hvars afsöndring skulle verka oreda, så snart ett likformigt aktivt verb af annat slag är i bruk; t. ex. *hoppande* (*saliens*), *hoppandes* (*sperans*); *fattande* (*capiens*), *fattandes* (*deficiens*); hvilket dock icke är ofta att befara, hvarföre *vistande*, *nalkande*, *hämmande*, *närmande* och de flesta andra icke blott kunna, utan såsom attributiva ovilkorligen måste tillgripas, i stället för *-andes*; t. ex. *en* *åldrande* *man*; *den* *annalkande* *faran*; *all* *honom* *vederfarande* *örättvisa*; *flere* *på* *landet* *vistande* *personer*; *de* *med* *honom* *brottande* *gossarne*; i hvilka händelser *-s* är numera alldeles otillåtligt,* hvarigenom part. pres. af *hoppas*, *fattas* och dylika blifva för sådana ordförbindelser helt

* Det heter: med reflexivt pronomen: *efter sig* *företeende* *omständigheter*; *den* *sig* *åt* *staden* *närmande* *fienden*. Med reflexivt suffix, men sällan: *fienden*, *närmandes* *åt* *staden*, eller *åt* *staden* *närmandes*; aldrig: *den* *sig* *åt* *staden* *närmandes* *fienden*.

och hållet oanvändbara. b) såsom fristående particip af vissa verb, stäldt i satsens början, t. ex. *skolandes, kun- nandes, börandes, kommandes, hafvandes, varandes* m. fl. af rättegångs-språkets många stereotyper, nu något aflagda och ofta utbytta mot dem på *-ande*, t. ex. *börande* (och *bör*) *han tillgodonjuta; kommande det att i laga ordning utgå*. c) efter *hafva, vara, blifva*, framför allt *komma*, t. ex. *hafva något liggandes, vara liggandes, vara bcendes, bli ståendes, komma gåendes, springandes, åkandes, ridan- des, flygandes, sättandes, dängandes, rusandes, linkandes*; alla utbytliga mot *-ande, -ende*, utan någon egentlig för- ändring i betydelse;* ehuru de på *-s* ha liksom ett star- kare abverbialt lynne, och för öfrigt ega mer tycke af folk- språk. d) såsom fristående och i strängare adverbial me- ning, t. ex. *olofvandes, ovetandes, oköpandes, välförståen- des*; i hvilka *-s* ej heller är fastvuxet, om än jemförelsevis oftare bibehållet, utom hvad angår de 2:ne förstnämnda, när de stå liksom i absolut kasus, t. ex. *honom olofvan- de, mig ovetande*, hvilket nu är lika vanligt som *honom olofvandes, ovetandes*. e) i *undantagandes*, hvilket, lik- som Fr. *excepté*, T. *ausgenommen*, kan betraktas som preposition, när det går före subst. eller pron., t. ex. *undantagandes den saken, undantagandes detta*; i hvil- ken händelse *-s* bättre fasthåller sig, än då subst. eller pron. går förut, och absolut ställning eger rum, t. ex. *henne undantagande* (jfr. talesätten *oberüknadt den omstän- digheten, och den omständigheten oberäknad*). f) i förening med *till, icke, så*, t. ex. *till finnandes, till märkandes, så till sägandes, så, till förståendes, så förståendes, icke till förtigandes, icke förtigandes, icke till förglömmandes, icke*

* Icke allenast i Isl., men äfven i F. Sv. nyttjas, under dessa förhållan- den, blott *-andi*, t. ex. Isländ. S. I. 372 (Schedæ) *þa kom þar ri- þandi*; Edda Sæm. s. 10 v. 66 *kemr inn dimmi dreki flúgandi* (kom- mer den mörke draken flygande); s. 105 v. 33 *kom — — gångandi*; Upl. L. M. B. 11 pr. *kombær þær man a gangændi, akænde, riþæn- de æltr roænde*; Södm. L. Kg. B. 5 pr. *nu kunnu þe riþande eller gangande i garð coma*; Cod. Bur. s. 18 *com tel hans (till honom) riþ- ande, 172 com löpande, 207 þa com guz ængel flyghande*; Ivan 5305 *kom tha farande*; St. Rimkr. 17: 1 *koma farande*. I Valentin märker man s. 56 *kommo ridandhis*; men det är från forn-språkets sista tid.

förglömmandes, förgütandes; i hvilka -s kan låta afvisa sig, men, särdeles i tal, gerna qvarblifver. g) såsom artikuleradt fristående particip i genit. sing. och pl. (jfr. s. 440), då partic. liksom substantiveras, men -s är genitif-tecken, icke egentligen hithörande. — Ännu återstår till utredning formens upphof. Liksom MUNCH gör med *siands* (jfr. s. 448), anser SÄVE våra *lefvandes, hafvandes*, Gottländingens *lifvænes* m. fl., men såsom oböjliga part., ega en så ögonskenlig likhet med de Ulfilanska *libands, habands*, att man frestas antaga deras upprinnelse från Mös. Göt.; således, långt ifrån att vara en yngre af ovårdnad uppkommen form, i stället utgöra den äldre och ursprungliga, för hvars förändring genom bortkastande af s (liksom i Grek. *φερω* för *φερωτες*) man har skriftspråket och dess grammatik att skylla (Hist. Tidskr. s. 230—231, 673). Till denna slutsats kan man till äfventyrs komma, om man har för ögonen blott det nuvarande bruket af dylika particip, utan att anställa en särskild forskning i denna språkforms ytterst invecklade historia. Af den här lemnade omständliga redovisning erfares, att *-andis* i sjelfva verket träffas i det äldsta skriftspråket, men icke, såsom en gammal form, utdöende, utan tilltagande i verksamhet; att våra äldste codices, till VGL. och Upl. L., icke ega något *-andis*, som ej kan förklaras adverbialt o. s. v. Det vore nog öfverraskande, om det Mös. Göt. -s, som är nominatif-tecken för mask. äfven af det obestämda adjektivet och det adjektiva pronomen, för mask. och någon gång fem. af s. k. starka subst., skulle öfver allt försvunnit i den Skandiska nominativen af adj., pron. och subst.; men vidmagthållit sig i part. pres., utan att dock, såsom det tyckes, uti Isl. lemna tecken af sin tillvaro (Homils *-sc* är något helt annat), och utan att, i sin med Mös. Göt. jemförliga egenskap, göra sig uti Svenska skriftspråket gällande förr än i en senare tidpunkt, men då ständigt sväfvande utöfver sin naturliga gräns; hos oss redan i sin äldsta historiska uppenbarelse vanständt (*-is* för *-s*), eller ock, såsom i *-anz*, orätt användt.* Endast i

* Äro *ganganz* och dyl. att räkna som sammansättningar, så kan *-s*, fattadt som nominatif flexions-tecken, ej förklaras; ty fornspråkets grammatik medgifver ej ett sådant i komposition.

stort trångmål synes man böra tillgripa detta förklaringsätt, men icke då ett eller flere andra äro oss upplåtna. Man lär icke äfventyra mycket, om man i VGL:s *olowandis* ser ett af part. pres. bildadt genitift adverb, i likhet med Ny-Tyska *eilends*, *schweigends*, *zusehends*, *durchgehends*, *nachgehends* (se GRIMM, Gram. III. 92);* och man har skäl att med GRIMM instämma, då han såsom genitift adv. uppfattar vårt *oförvarandes*,** Dan. *uforvarendes* (III. 93), hvilket till bemärkelsen är det A. Sax. *unvares* (III. 92); äfvensom med AASEN, då denne finner det Norska *-andes* mest passande för adv. (Nor. Folk. Gram. s. 102). Annars vore *-s* i *olowandis*, *ovarandis* m. fl. möjligen att taga som reflexift suffix, antingen föreställande ackus. *sik* (jfr. Homilis *minnandisc*) eller dat. *ser* (*sær*). Detta senare tydningsätt, hvarigenom stödet af analogien med Tyskan går förlorat, synes i alla händelser kunna tagas i anspråk för sådana partic., som i sin bemärkelse ega qvar verbets reflexiva natur, t. ex. *stiælandis* (jfr. VGL. I. A. B. 8: 3 *stiæls*, stjal sig, smyger sig; IV. 16: 9 *stals*, stal sig); hvilket torde kunna utsträckas jemväl till våra nuvarande depon., kanske ock till några andra partic., såsom *ståendes*, *gåendes*, *boendes* (jfr. Passivet). Vid sidan af de liksom till sammansättnings-lemmar vordna *ganganz* m. fl. på *-anz* (jfr. *égande-rätt*) kan man ställa *inrikes*, *utsocknes*, *inbördes* m. fl. af subst. bildade genitif, först brukade som adv., sedan i förening med subst., t. ex. *inrikes behof*, *utsoknes hemman*, *inbördes krig*.*** Det är icke otroligt, att de båda medel, man egde i det genitiva *-s* och det reflexiva *-s*, kunnat under tidernas lopp hafva mött hvarandra i den allmänna föreställningen; ja möjligtvis ock att, under Tyska språkets tillväxande inflytelse dels omedelbart, dels medelbart genom Danskan, det Tyska gerundium i någon mån inverkat på spridningen af den ifrågavarande formen (jfr. *till märkandes*), hvilken, sedan dess uppkomst var länge-

* BOPP talar om de starka participial-genitiven *stehendes*, *gehendes* (Vergl. Gram. s. 1073).

** I stället för det gamla *ovarandis*.

*** Redan i yngre VGL. talas om *vt rikis prester*, *vt rikis maber* (jfr. Hist. Språkforskn. s. 54). Grågås har II. 98 både adv. *erlendis* och sammansättningen *erlendis vig* (utomlands begånget dröp).

sedan fallen ur minnet och medvetandet, slutligen blifvît utan urskilning begagnad; så att man till och med fått ett *skylandis sik* (i *pinaskolandis* tyckes -s vara reflexift, men ordet beteckna *skolandi pinas*). Som emellertid den här pröfvade frågan har åtskilliga beröringar med Ordbildningen och Syntaxen, torde vi framdeles till den samma återkomma.

7:o För part. pres., såsom omedelbart utgående ur infin. (jfr. s. 405), kan, i den oböjda egenskapen, ej någon *vokalförvandling* af stammen förekomma. I hänseende till roten kan vaxel-ljud ega rum, neml. då sådant öfvergått till infin. Fördenskull ser man hos oss, mer eller mindre tidigt, *maghandi* och *moghande*, *doghandi* och *dughandi*, *kunnande*, *skolande* (jfr. s. 268—279; i fråga om Mös. Göt. och F. Hög-T. se GRIMM, Gesch. II. 907). Lika litet som i det bestämda adj. *fagri*, i det komparativa *spakari*, i impf. *kallači*, öfvergångs-ljud eller assimilation träffas uti Isl., lika litet träffas sådant i *kallandi*; men liksom det i dat. pl. kan heta *fögrum*, *spökurum*, i 1 pl. *köllučum* (jfr. s. 335, 338), kan det ock heta *köllundum*. Exempler ur Homil. (s. 410) visa *heyrondom*, *augsiendom*, *deyiondom*, *þurf-avndom*, *lifavndom*; men öfriga visa -*andom*. I de Svenska *livandum*, *ahvrandom* m. fl. finnes aldrig ljudskifte.

Under *part. preter.* ordna sig dessa anmärkningar:

1:o det *starka* part. preter. har i German-språk ändelsen *an*, *in* eller *en*; så att, med tillagdt maskulin-tecken i nominat. af obestämd (»stark») form, Mös. Göt. får -*ans*, F. Hög-T. -*aner*, F. Ned. Sax. -*an*, Isl. -*enn* (-*inn*), A. Sax. och Fris. -*en*; det sista gemensamt för alla nyare German-språk, Engelskan ej utesluten; dock med afräkning af Isl., som har -*inn*, d. v. s. -*inr*, hvilket GRIMM, på grund af det uteblifna öfvergångs-ljudet i föregående stafvelsen, anser oorganiskt för -*ann* (Gram. I, uppl. 2, s. 942, 1009). Den Germaniska particip-ändelsen har, enligt honom, beröring med den mediala och passiva i Sanskrit. *anas* och Grek. *μενος*, men saknar motsvarighet i Lat. (I. 1066). RASK åter antager, att Isl. -*inr* står för -*ičr* (jfr. Isl. Spr. Oprind. s. 269, Anvish. s. 162, Vejledn. s. 32); en hypotheses, rimligtvis föranledd af det Lat. partic. på -*tus*, och

kanske af den för honom egna föreställningen, att maskulin. kommer af neutr., för hvilken han uppgifver grunderna i Företalet till Fris. Spr. s. 26. Bopp sammanställer Mös. Göt. *bugans* (= Isl. *boginn*, F. S. *bughin*, böjd) med Sanskrit. *bugnas*; under tilläggande, att Sanskrit. part. pass. på *na* äro jemförelsevis sällsynta (Vergl. Gram. s. 867).^{*} Till försvar för det i paradigmats gifna företräde åt *-e-*, uti äldsta Isl., må ur Homil. åberopas 54: 2 *unnenn*, 95: 2 *fundenn*, 14: 1 *snuenn*, 82: 2 *vindruckenn*. Att *i* är för F. Sv. vanligare, i de äldsta tiderna, befinnes af de i andra Boken under 4 konjug. uppgifna talrika exempel. — German-språkens *svaga* part. preter. har, liksom impf., sitt kännemärke i *þ*, *ð*, *d* eller *t*;^{**} af hvilka *d* öfvergått i Engelskan, *t* i Ny-Tyskan; *t* äfven i Danskan, der likväl uti pl. af 4 konjug. *d* återkommer, såsom i *elskede* (RASK, Dan. Gram. s. 40). Med vidfogadt maskulint tecken i den obestämda formens nomin., innehåller Mös. Göt. *-þs*, F. Hög-T. *-ter*; F. Ned. Sax., A. Sax. och Fris. *-d*, någon gång *t*. Isl. har efter vokal, samt efter *f*, *g*, *r*, i äldsta tider *-þr*, sedan *-ðr*; annars *-dr*, *-tr*, enligt samma lagar som för impf. angifvits (jfr. s. 326); t. ex. Homil. 52: 2 *callaþr*, 50: 1 *skapaþr*, 24: 1 *talíþr*, 33: 1 *lageþr* (lagd), 23: 2 *lagþr*, 67: 1 *hafþr*, 2: 2 *pindr*, 47: 1 *meoddr* (= *mœddr*, mödad, tröttad). Det här förekommande, endast de *svaga* verben förbehållna partic. tecken eger sin motbild i det Lat. *t* (jfr. *-tus*), för alla verb lika. RASKS, såsom det tyckes, hufvudsakligen derpå grundade utsträckning af det Isl. *-ðr*, äfvenledes till starka verb, är nyss omförmald (jfr. s. 9). Ett enda hit hörande exempel ur äldsta Isl. har jag bemärkt, neml. det s. 174 ur Homil. anförda *hafseþr* för *hafenn*, *upphafseþr* för *upphafenn*, der *þr* icke i vanlig mening företräder *nd* (jfr. s. XVI), utan är verklig participform. Men liksom vid *skepja* kan i Homil. ställas icke

^{*} Som Bopp icke ännu i sitt större språkverk afslutat artikeln om part. preter., kan man tills vidare hänvisa till hans äldre förklaringsätt af det historiska förhållandet mellan Sanskrit. *na* och Mös. Göt. *an* (se Vocalismus s. 68—70).

^{**} För detta i impf. och part. preter. likformiga tecken begagna vi samma namn (tempus-tecken), utan afseende på möjligheten af en åtskild härkomst, — en fråga, som förekommer i kap. om Verbal-böjningens ursprung.

blott det starka *skop*, men ett dubbelt svagt impf. *skapþi* och *skapaþe*, ett dubbelt svagt part. pret. *skaptr* (i ack. *skaptan*, se s. 172) och *skapaþr*, så har väl ock *hefia* kunnat samtidigt ega ett svagt *hafefþr*; utan att derföre *-efþr* är ursprungligare än *-enn* i den starka böjningen öfver hufvud, emot det enstämmiga vittnesbördet af alla German-språk, från äldsta tider intill nuvarande ögonblick (rörande *-inn* i svaga verb se nedanför under 3:e momentet). Det Germaniska particip-tecknet i de svaga verben blir af Bopp stäldt invid det i de ojemförligen flesta Sanskrit-verb upptagna suffixet *ta*, hvarpå det Lat. *tu-s*, Grek. *τός*, Lith. *ta-s* stöder sig (Vergl. Gram. s. 867 och 1154). — Ur F. Sv. meddelas dessa profställen: VGL. I. Þ. B. 6: 1 *kallaþær*, L. R. *sargaþær*, *barþær* (slagen), Þ. B. 17 *lagþær*, J. B. 15: 1 *bygdær*; II. U. B. 29 *satter*, Forn. B. 9 *leder* (för *ledder*, öfverbevisad, egentligen *ledd*); Upl. L. V. B. 17: 3 *ruddær* (röjd, af *rödja*), M. B. 45: 1 *sighldær* (seglad); ÖGL. Kr. B. 19 pr. *fæstær*, Dr. B. 10 pr. *löstær*; Gottl. L. 19: 6 *sargaþr*, 19: 5 *berþr* (slagen); Cod. Bur. s. 139 *skapaþir*, 416 *þandar* (jfr. i närvarande skrift s. XXI); Ansgar. 4: 7 *offradher*, 15: 10 *skedhir*; P. Månsson s. 1 *wthwahldher*, 2 *vthronther*. Under språk-förvirringens tidevarf hade det participiala maskulin-märket *-r* lidit så många anfall, att det var i Gust. I:s Bibel nära upppoffradt; emellanåt finner man der likväl *füdder*, *lagder*, *korsfester* o. s. v.; men annars i 2 konjug. *-d* eller *-t*, i 3:e *-dd*, i 1:a ofta *-t* för *-d* (såsom *skapat*, *welsignat*, *bedröffuat*), förmodligen i anseende till det aspirerade uttalet af *dh*. I folkspråket höres då och då *-er*; sjelfve den bildade mannens friare tal kan ännu någon gång genom ett undsluppet fornljud hämnas den gamla tidens missöde i det nya skriftspråket; men denna forn-form lånar sig då, om hvart annat, till tjänst åt mask. och fem.* Dock är i allmänhet det participiala *-er* ovanligare än det adjektiva, som eger en bundsförvandt i den mångenstädes verksamma afledningen *r* (t. ex. *fager*, *vitter*, *mager*, *diger*), hvilken, såsom qvasi-radikal, ej kunnat med samma lätthet sköflas.

* Liksom hos Bellman: *nattkappan är stärkter och struken*.

2:o Uppmärksamhet bör egnas åt några i Svenska fornspråket förekommande ord, hvilka, *utan particip-tecken*, ändå göra tjänst som part. preter. Dessa äro *gør* (gjord, factus), *gönum lægher* (genomstungen), *sagher* (sagd), *unden sagher* (förbuden) m. fl. Utan jemförelse märkvärdigast är det förstnämnda, uti Isl. ganska vanligt såsom *görr*, *gerr*, hvilka former, ofta försedda med *v* framför flexions-vokalen, äro i äldre språket mycket allmännare än part. *gørðr*, *gerðr* (jfr. s. 96). I Homil. har jag icke kunnat skönja något hit hörande *þ*, men 55: 2 *hleifr* (mask.) *er görr* (brödet är gjordt, tillverkad, bakadt); 3: 2 *oc vas þar geor* (gjord, uppbygd) *sþan kirkia*; 67: 2 *ec hefe synþer gorvar* (gjort synd, egentl. synder gjorda) o. s. v. Likaledes i Edda Sæm. s. 178 v. 40 *at svá göro* (hoc facto); s. 98 v. 9 *ef þik fiandor standa giurvir* (om dig fiender stå beredde, färdige); Grågås II. 169 *gengr a görva satt* (hämnas efter gjord förlikning). På samma sätt i äldre Gulaþ. L. och andra F. Norska skrifter. Bland många hit hänförliga Svenska exempel anteckna vi endast ur VGL. I. K. B. 7: 1 *oc eigh þy meræ at skafi se mere gör* (och ej derföre mera, att skada kan vara större gjord); O. 2 *gangær maþær a griþ oc göræ sæt* (hämnas man efter lofvad fred och gjord förlikning); Upl. L. Kg. B. 4: 1 *hwar sum hæmpnis a grup* (det samma som *griþ*) *ok giöræ sæt swa ok hwar sum hæmpnis a giör lagh ok gangin* (å fullgjord och gången ed); VGL. IV. 14: 13 *for þy at war vngær oc eygh at sær gior æn i allæ lüte* (för ty att han var ung och ej till alla delar försigkommen); Hels. L. M. B. 21 *halfwæ höghræ æn foræ görin* (i 1609 års uppl. *görän*) *man* (hälften högre, neml. bot, än för mogande man);* 7 (enligt 1609 års uppl.) *brighder man adhrum garfwæ sät* (förebär man någon gjord förlikning, eller den gerning som föranledt en sådan); Gottl. L. 3: 1 *þar — — sum han kirchiu hafr garra* (der som han har uppbyggt kyrka, egentl. har kyrka gjord); Kg. Styr. III. 18 *förgäta the godgiärninga thüm äru göra* (dem äro gjorda, bevisade); St. Rimkr. 29: 1 *ther war gör* (*Scriptores gior*) *en höwelik* (ståtlig)

* I samma mening som här *gör* här Isl. *fullgerr*, *fullgerðr*. Jfr. Lat. *perfectus*, Eng. *accomplished*.

saal. Det är rätt märkligt, att det formella partic. till *göra*, liksom uti Isl., senare framträder, om man undantager ett *gærid* i äldre VGL., hvarom mera under nästa moment. Run-Urk. 1985 (från år 1228) har *gorþ*, der likväl *þ*, att döma af den särskilda stilen, är tillagdt. I ÖGL. läses Kr. B. 1 *giorþ*; VGL. II. Add. 7: 25 not 64 *gørð*, IV. 19: 2 *giorö*; Hels. L. Kg. B. 1: 1 *giorþ lagh ok gangin*, i samma mening som Upl. L. Kg. B. 4: 1 *giør lagh ok gangin*. I Alex. s. 4 finner man, inom 4 rader, *war gör* och *war giordh*, om samma sak. När man ser det neutrala *giørt*, *ogiørt*, *gart*, läser ingen veta, om det är af *giør*, *gar*, eller *giørþer*, *garþer*. I Gloss. till de nytgifna lagarne kallas *gör* »part. pass.», hvilket från den syntaktiska sidan må vara antagligt; men mindre ur formlärans synpunkt, enär man saknar det oundgängliga villkoret för participets bildning, *-n** eller *-þ* (*ð*, *d*, *t*). Såsom part. preter. får det tänkas vara ett apokoperadt *gørþer*; snarare dock är det väl ett förkortadt *gørver* (hvaraf *v* framträder i böjningar), att ställa invid F. Hög-T. *karawer*, F. Ned. Sax. *garawer* (jfr. GRIMM, Gram. II. 189), då deremot *gørþer* är det F. Hög-T. *ka-karoter* (II. 194); och det är förmodligen på denna grund som GRIMM skiljer mellan Isl. part. *gerðr* och adj. *yerr*, af hvilket senare sjelfva infn. *gera* är bildad (I. 928); ehuru han visserligen, man vet ej af hvad skäl, på ett ställe upptagit *at svá gëro* och *at þvi gërvu* bland absoluta partic. (IV. 906). För öfrigt innehar *gør* till *göra* samma ställning som de i egenskap af adj. angifna *sar* (Isl. *sárr*), *skir* eller *skiær* (Isl. *skirr*, *skærr*), *oskir*, *spar*, *ospar*, till verben *sara* (Isl. *særa*), *skira* eller *skiæra* (Isl. *skira*), *spara*. I vårt nuvarande språk måste *sar* öfversättas: sårad (vulneratus) o. s. v.; t. ex. VGL. I. S. B. 5 *værþær suþær maþær ællær ænskar maþær sar* (blir Söderländig eller Engelsman sårad); ÖGL. Eps. 1: 3 *nu kan man — — warþa sar ælla dræpin*; Vaþ. 14: 1 *nu æn kona kan uarþa barþ* (slagen) *ælla sar*; VGL. II. K. B. 22 *iorthe* (jorde) *oc ey i kirkyugarthe för æn han*

* Särskild vikt kan ej läggas på *görin*, i en handskrift af Hels. L., full af fel och med ombyte af *i* och *a*. Vore det äkta, så blefve det i allt fall ensamt stående, utan att kunna förklara *gör*.

skijr ær (är renad); I. K. B. 21 *ok kirkiugærþer ær ækki vskir* (oskärad, pollutus); St. Rimkr. 21: 2 *godher koster war ther ospaar* (osparad); Alex. s. 88 *the hafdho ospara sina lima* (sina lemmar osparde). Detta adjektivets syntaktiska förhållande till part. preter. är icke inskränkt till stammens utgång på *r*. Sällsynt är *hvil* (jfr. s. 102); men äfven Isländaren begagnar adj. *dauðr*, *móðr* (jfr. s. 101) i samma mening som part. *dáinn* och *møddr* (mødad).* Ännu bruka vi *dvd* såsom part. till *dö*** och om ock *van*, *tam* kunna logiskt åtskiljas från *wand*, *tamd* eller *tämd*, så blifva de dock, liksom *trött* och *tröttad* (jfr. s. 106), merendels praktiskt liktydiga. När det talas om att *barnet är vant*, att *djuret är tant*, att *smöret är skirt* (jfr. s. 294), vet man icke, om det menas *van-t*, *tam-t*, *skir-t*, eller *van-dt*, *tam-dt*, *skir-dt*. I många fall kan man för samma betydelse nyttja adj. *färdig* och part. *gjord*, *beredd*; och *nöjd*, nu med anseende af adj., är egentligen part. preter. — Efter denna utredning har man lättare att förstå *gönum lægher*, *sagher*, *unden sagher****. I äldre VGL. V. S. 1 pr. läses *uærþær maþær gönum læghær* (genomstungen), i samma mening som andra lagar hafva *gönum laghaþer* (se derom under nästa mom. s. 432); yngre VGL. A. B. 4 *ær stemþno þagh firi sagher* (sagd, bestämd), i samma mening som *sagþer*, *saghaþer* (se s. 432); O. 1 pr. *han ær vnþen sagher* (förbuden); Smål. L. 4: 1, not. 76 (i en gammal codex) *nw æru þæn sagh* (n. pl.); Hels. L. þg. B. 5 *annar* (den ene) *sighær sak sagha waræ* (vara sagd, tillkännagifven), och *þa hafwi þæn wizorþ* (som) *sak kallær sagha wæræ*, då 1609 års uppl. har på dessa ställen *saghda*. Man vore frestad att anse *þ* utfallet ur *læghær*, och detta stå för *laghþær*, om icke i VGL. IV. 19: 1 *vtlæghær* † nyttjades i samma bemärkelse som IV. 19: 2 *vtlaghðer*

* Man gifve akt derpå, att *æ* i *særa*, *ø* i *møða*, är regelbundet öfvergångs-ljud af *á* i *sárr*, *ó* i *móðr*; hvilket tillkännagifver, att *sárr*, *móðr* ej kunna komma af *særa*, *møða*, men väl tvert om.

** Dalfolket har till infin. *dāa* och *dāja* regelbundet supin. *dād* och *dājeð*, men part. preter. *dād* (= Isl. *dauðr*; jfr. s. 126).

*** Man skulle kunna vid sidan af *gönumlægher* ställa *lauh*, i Run-Urk. s. 286, i fall det står för *lagh* eller dyl., och är n. pl.

† Äfven i Skenninge Stadga (Sv. Dipl. I. 668).

(biltog), och om ej Isl. hade *útlægr*, *fiarlægr*, *einlægr*, *austlægr*, ja det enkla *lægr*, ehuruval icke i den för *gönum lægher* och *laghþer* särskilda betydelsen af genomstungen. Ej långt ifrån det samma kan tillämpas på *sagher*; ty skulle ock det i Homil. 68: 2 på ett dunkelt ställe förekommande *sagr* ej vara hit att föra, kan man i stället åberopa Seländska lagen (se KOLDERUP ROSENINGES Samling af gamle dan. Love), der *sum förræ ær sagh* och *ær förræ ær sagh* utgöra stående formler. Syskonspråken äro således icke utan motbilder till ifrågavarande såsom particip nyttjade adjektif.

3:o Sedan uråldriga tider kvarstående *aflednings-vokal* är i 1 konjug. *a* (jfr. s. 42, 391), såsom i *kallad*, förut *kallaþær*. Att uti längst framfarna dagar på samma sätt ett *i*, mellan stammen och tempus-tecknet, tillhört de med vår 2 konjug. likställda verb, har i det föregående blifvit såsom en sannolikhet antydt (s. 65—67, 327—8, 391—3); och då vi derpå hänvisa, är det icke för att här uppehålla oss vid den åsigt, att det i part. preter. uppträdande *i* är till sitt ursprung skiljaktigt från det, som förekommer i den öfriga böjningen, — ett ämne, som uti kap. om Verbal-böjningens ursprung blir närmare taget i betraktande. Emellertid var redan för de Isl. svaga verben det participiala *i* endast alternativt uti de vokal-förvandlande, d. v. s. 3 klassen. Under förutsättning, att det starka *-inn* står för *iðr* (jfr. s. 424), uppgifver RASK *-inn* såsom vexlande med *-iðr*, *-ðr*, *-tr* i svaga verb af 3:e Isl. kl., t. ex. *talinn*, *taliðr* och *taldr*; hvilka former enligt vissa ljudlagar ombyta vid participets böjning, något som ock sträcker sig till en del adj. på *-inn*, såsom *galinn*, egentligen part. preter. (jfr. Anvisn. s. 49, 108—9, 143, 162). När flexionen af part. preter. kommer att framställas, blifva enskildheterna häraf meddelade; men vi anmärka nu, hurusom GRIMM väl funnit begripligt att, då jemväl det starka partic. är i neutr. *-it*, för *-int*, ur detta neutr. en stark form på *-inn* oorganiskt utvecklat sig i många svaga verb; samt att, omvänt, starka partic. utvecklat formen *-d*; men när RASK för dylika tvåformiga partic. uppställer en blandad deklination, så tviflar GRIMM, att ur gamla minnesmärken låter

uppvisa sig ett *galda* (incantatam), *göldum* (incantato), eller ett *talinn* (numeratus), *talins* (numerati), i stället för de organiska formerna *galna*, *gölnum*, *taliðr*, *taliçs*; de äldsta källorna ha blott *tamdr* o. s. v. (Gram. I, uppl. 2, s. 307, 4042, 4048). I sitt yngsta grammatiska verk öfver Isl. har RASK så vida jemkat sina äldre yttranden, att *-inn*, uti de svaga verbens 3 klass, förklaras tillhöra nyare Isl., hvaremot den sammanträngda formen (utan *i*) hålles för äldre (Vejl. ledn. s. 32). Att *-inn* i dessa verb är en jemförelsevis yngre form, synes ganska troligt; fastän RASK sjelf har i sin Edda Sæm. s. 24 v. 94 *taminn* (men i Köpenhamnska uppl., äfvensom MUNCHS, *tamr*); s. 27 v. 24 *skilin* (äfven i de andra uppl.); s. 47 v. 64 *þakinna* (också i alla uppl.). RASKS yttrande, i afseende på den sammanträngda formens företräde i ålder, vinner icke bekräftelse, om *-ðr* motställes *-iðr*, hvilket liktidigt uppträder (RASK har *þakiðr*, täckt, att anföra ur Eddan), och tyckes litet eller intet använt utöfver just det äldsta språket. Homil. eger 24: 4 *talipr*, 43: 4 *skilipr*, 50: 2 *valeþr*, 33: 4 *lageþr*, 58: 4 *lagit* (lagt), 88: 2 *dualet*, 35: 4 *frameþ* (främjad), 98: 2 *tameþ*; Isländ. S. I. 364 (Schedæ) *scilipr*.* — Vid granskningens återförande inom våra egna landamären blir tjenligt, att hvar för sig handlägga frågorna om *-ipr* och *-inn*. Tecknen till participialt *-ipr*, för de svaga vokalförvandlande Svenska verben, äro få och obestämda. VGL. har ett neutralt *stapit*, hvilket är hit hörande, om det såsom i Gloss. hänföres till *stæpia*; men icke, om det räknas till *standa* (se här förut s. 434). I VGL. II. K. B. 50, III. 44 heter det *til daghfulghit ær* (intill dess dagen nått sitt slut), Upl. L. Kk. B. 22 pr. *þa daghfulghit ær*, Bjärk. R. 38: 5 *mep in fulghit fals* (med inblandadt fals, falskt gods),** der *daghfulghit*, *infulghit* möjligen kunna vara partic. till *fylghia*; derest de icke, såsom IHRE för det ena antager, komma af *fela*, *fäla* (dölja); hvilket senare alternativ, icke i Gloss. till VGL. godkänt, likväl är att tänka på, efter-

* Utom regeln förekommer i Sn. Edda s. 89 och Fragm. Isl. s. 98 *flyiðr* (icke *flúiðr*); men afvikelsen kan härleda sig från den ostadiga böjningen af *flyia* (se här förut s. 125, Anvisn. s. 144).

** Stads L. Kp. B. 33 har i samma mening *inbundeth fals*.

som *fulghit* formelt öfverensstämmer med Isl. *fölgit* (doldt höljdt), och i de angifna sammansättningarna har en bemärkelse, som dermed rätt väl förliker sig; det oberäknadt, att yngre handskrifter af Upl. L. hafva för *daghfulghit* i stället *dagfælath*.^{*} Kunde ock så vara, att de återopade *stafpit*, *-fulghit* räkna sitt omedelbara ursprung från svaga verb, vore dermed möjligheten, att höra till ett partic. eller adj. på *-inn*, icke utesluten. — Till den kraft och verkan, som vederbör, vilja vi vid denna undersökning upptaga, ur vokal-förvandlande svaga verb, några partic. på *-aþer*, *-at*, t. ex. VGL. I. F. S. 2 pr. *lagapþer* (lagd), R. B. 13 *fram laghat* (framlagt);^{**} Upl. L. M. B. 24 pr. och 27 *gönum laghæt* (genomstunget; jfr. s. 429 *gönum læghær*); Södm. L. Kg. B. 9: 3 och Æ. B. 4 pr. *laghaþer* (lagd), Conf. af *laghat* (aflagdt), M. B. 44 *gönumlaghat*; Vestm. L. II. J. B. 16 pr. *laghat* (lagdt), Kp. B. 8 *inlaghat* (inlagdt). Likaledes VGL. I. þ. B. 4: 2 *saghæt* (sagdt); Södm. L. þj. B. 8: 3 *saghat* (för *saghaþ*, n. pl.); Vestm. L. I. M. B. 20: 2 och B. B. 45: 4 *saghat* (n. sing.), M. B. 22 *saghat* (n. pl.); II. M. B. 24: 4 *saghaþær*; Smål. L. 10: 4 *saghat*; Bonavent. s. 187 *fulsighat* (fullt utsagt); Ivan 3509 *sagath*. Ur Isl. eger jag ingenting att föra under denna kategori (Homil. har utom *lageþr*, *lagit*, 67: 1 *lagþr*, 40: 2 *sagþr*); men PETERSEN angifver ur äldsta Dan. ett alternatift *laghat*, *saghat*, ombytande med *laght*, *saght* (Dan. Spr. Hist. I. 114). Utom kretsen af vokal-förvandlande verb kan nämnas ur ÖGL. B. B. 3 pr. *hauat*, Upl. L. V. B. 13: 2 *hawæt*, Vestm. L. I. B. 4 och 13: 1 *hawat*, Cod. Bur. s. 418 *hauat*, hvilket ock i äldsta Danskän förefinnes (se PETERSEN I. 114); hvaremot man i gammal Isl. och F. Nor. ser *haft* redan i de äldsta urkunder, t. ex. Homil. 49: 1, Norg. Love II. 499, liksom i Homil. 67: 1 *hafþr*,^{***} — en

* Är denna tydning riktig, finge man en stark form af det Svenska *fiæla* (jfr. s. 153).

** Ett af de i Norge funna fragmenten af VGL. (jfr. i närvarande skrift s. XXIX) har på detta ställe *fram lagath*.

*** MUNCH upptager, såsom mycket sällsynt, *hafaðr*, för *haðr* (F. Sv. Spr. s. 43); men man känner icke, om han menar Isl., F. Nor. eller Svenska, eller alla. Edda Säm. s. 3 v. 16 har *hafat*, hvilket dock synes kunna stå lika väl för *hafit* (af *hefia*), som för *haft*.

form, som äfven i Forn-Svenskan är den normala. Om man undantager *hassuadhe* (för *hafdho*) s. 244 i Didrik (en till språket illa behandlad codex från tidpunkten af fornspråkets upplösning), så lärer intet impf. på *-a-* vara att sätta vid sidan af part. *laghaþer*, *laghat*, *saghaþer*, *saghat*, *hawat*. Frågan är nu, huru dessa partic. lämpligast kunna betraktas. För att utgöra skrif-fel, komma de för ofta och regelbundet i flere codices, äfven i Danskän; men äro ändå inskränkta till tre verb. Partiella öfvergångar till 4 konjug., der *a* är organiskt, kunna de möjligen i mångens tycke vara, lika med *livat*, hvilket redan i den äldsta Skandiska skrift är förvaradt (jfr. s. 287). Men skilnaden är, att *livat*, som utgör ett vanligt partic. efter 4 konjug., står så godt som enrådande, utan att beledsagas af ett samtidigt *lift*, i Forn-Svenskan icke någonstades bemärkt, och uti Isl. sannolikt sällsynt;* då deremot *laghaþer*, *laghat* och dyl. äro i F. Sv. undantag (för *laghþer*, *laght* o. s. v., jfr. s. 83), i Isl. osedda; dessutom ingalunda regelbundna partic. efter 4 konjug. Blott i *fulsighat* kunde en sådan öfvergång med något skäl förmodas. Emellertid har böjningen äfven af det Isl. *segia*, liksom af *hafa* och *lifa*, vissa egenheter, af hvilka GRIMM blifvit föranlåten att se en återstod efter en i Skandiska språk saknad flexion af svaga verb, i enlighet med den för Mös. Göt. *haban*, *liban*; och han antager som möjligt ett äldre part. preter. *lifefiðr* o. s. v. (Gram. I, uppl. 2, s. 925;** jfr. i denna afhandling s. 285). Förhållandet i F. Sv. och F. Dan. är ock sådant, att man icke lätt afvisar föreställningen om en sönderfallen urtida böjning. Till de vid detta tillfälle, äfvensom förut (s. 77, 84, 287), förrevisade afvikelser hos dessa verb*** må läggas, att äldsta

* RASKS uppl. af Edda Sæm. s. 18 v. 71 har, samdrägtigt med Köpenhamns och Kristiania uppl., *lifþom* (levande), s. 167 v. 31 *ólifþan* (liflös, död), 168 v. 35 *ólifþom*. I Vejledn. s. 55 nämnes intet annat part. preter. än *lifat*; i Anvisn. s. 143 *lifinn*.

** Denna åsigt är, såsom man finner, ej grundad på något partic. *hafaðr*, *sagaðr*, hvilkas tillvarelse GRIMM, den tiden åtminstone, icke hade sig bekant.

*** Mindre afseende kan göras å *esterlefven* (esterkommen, hörsammad, iakttagen), *innehafven*, *handhafven*, såsom unga, af misstänkt härkomst, aldrig rätt gångbara; mera derpå att vissa gamla handskrifter ega för

Danskan eger, enligt PETERSEN, icke blott *haft* och *havat*, men jemväl *havit* (Dan. Spr. Hist. I. 114); af hvilket sistnämnda Stockholmskan må hända fått sitt *hafvi*, på samma gång som sitt i skriftspråket öfvergångna *bagare* och andra danismer. Om detta i Danskan gamla *havit* sammanställles med det både i Svenskan och Danskan gamla *havat*, skulle de kunna tagas för spiloror från ett äldre *havait* eller *haveit*, af ett maskulint *havaifer* eller *haveifer*, jemförligt med Mös. Göt. *habaiþs*. På lika sätt kunde Isl. *lifat* försona sig med *lifðr* (i *lifþom*), i fall det senare står för *lifðr* (jfr. *lifinn*). Svårare blir med *saghaþer*, *saghat*, hvilka ha återgångs-ljud; svårast med *laghaþer*, *laghat*, hvilka i Mös. Göt. motsvaras af *lagips* o. s. v., i Isl. af *lagiþr*, *lagit*. Skola de förra utledas ur 1 konjug., erfordras en infin. *lagha*, *sagha*, i samma mening som *læggia*, *sighia* eller *sæghia*; och en sådan förutsättning innehåller visst icke någonting tankevidrigt, alldenstund gamla Isl. har *glafa* (se Edda Sæm. s. 155 v. 44) för *gleþia*, *dvala* för *dvelia* (jfr. Anvisn. s. 286), och Ny-Isl. både *duna* och *dynia*, *huga* och *hyggia*. Det står i valet, att antaga denna möjlighet, eller en annan; neml. att det andra *a* i *laghaþer*, *saghaþer* uppstått ur assimilation, så att de beteckna ett äldre *laghiþer*, *saghiþer*, liksom F. Hög-T. *magan*, *ragan* uppkommit ur *magin*, *ragin* (jfr. GRIMM, Gram. I, upp. 3, s. 87); hvaremot dock kan invändas, att assimilering är en i Svenskan långt mindre betydelsefull kraft, än i Isl. och F. Nor., ja i vissa nu lefvande Norska munarter, der synnerligast *a* ofta med sig likdanar vokalen i en föregående eller efterföljande stafvelse (se AASEN, Nor. Folk. Gram. s. 41—43). Emellertid synas båda dessa vexelval ega större rimlighet, än ett tredje, eller en redan i äldre VGL. tillvägabräkt öfverflyttning ur Danskan, dit den abnorma formen skulle inkommit genom någon af de yttre inflytelser, som tidigt satte Danska grammatiken på osäker fot. Endast om det andra alternativet vinner afseende, d. v. s. om *laghaþer*, *saghaþer* stå för *laghiþer*, *saghiþer*, äro de för oss af nå-

pres. indik., liksom i starka verb, *livar*, *havar*, *sighar* (jfr. s. 308). Gottl. L. *hafr*, Södm. L. M. B. 3 (not. 29) *hafs*, äfven i Kristof. Lands L. Kg. B. 14 och 20 (se vidare Förkortning).

gon vigt, i fråga om ett ursprungligt participialt *i*. Läsaren torde icke dess mindre hafva funnit, att man får göra sig stor möda, om man vill i F. Svenskan anträffa någon-ting af detta slag; ty ett rent *laghiþer*, *valiþer*, *taliþer*, *skiliþer*, *tamiþer*, *framiþer*, *þakiþer* eller dyl. står i vårt språk ej att uppågå (*sagiþr* ej heller uti Isl.). Man bör noga taga sig till vara, att icke med ett *i* af ett forntida *-iþer* förblanda det nu af mången i skrift inskjutna *j* (t. ex. *skiljd*; jfr. s. 87), hvilket är af samma beskaffenhet som det Dan. *g* (i *vælge*, *valgte*, *valgt* m. fl.), och ansedt för radikalt, i stället för afledt. Skulle till äfventyrs *i* uti part. preter. vara blott bind-vokal (se härom under Verbalböjningens ursprung), blefve dess urartande till *j* blott ännu svårare att fatta. — Under pröfningen af frågan om det svaga participets förmodade *i*, skall tör hända någon komma att tänka på hufvudstads-dialektens *i*, förekommande uti supinet af ett stort antal verb efter 2 konjug., t. ex. *händi* (d. v. s. *händit*), *blödi*, *köpi*, *spilli*, *skilji*, *välji*, *sälji*, *läggi*, *sätti* m. fl., i stället för *händt*, *blödt*, *köpt*, *spilt*, *skilt*, *vält*, *sält*, *lagt*, *satt* (*havi* kan, såsom vi sett, möjligen annorlunda tydas). Men om man sammanparar *välji*, *sätti* med *sticki*, *fulli* (fallit), *bäri*, *stiäli*, *frysi*, *bryti*, *sufvi*, *läga* (legat) m. fl. Stockholmska böjningar (jfr. s. 134, 263), så ser en hvar, att det här icke gäller ett minne från den Skandinaviska forntiden. Det lär under alla omständigheter bli vådligt, att insätta den nuvarande hufvudstads-befolkningen till ensam arftagare af det nu omhandlade uråldriga *i*, och uti en munart, bland alla den yngsta och af dagens bruk mest beroende, speja efter forndrag, som utplånats ej allenast i den äldsta skrift, men ock i de äldsta af nu förevarande landskapsmål. De nyss vidrörda dialektiska daningar, som, oaktadt hufvudstads-språkets allmänna herravälde öfver skriften, icke blifvit der upptagna, äga dessutom icke något omedelbart sammanhang med det här afsedda Isl. part. preter.; emedan det Stockholmska supinala *i* ej förekommer i det af återgångs-ljud utmärkta partic., utan blott i allmänhet tillfogas den uti infin. använda stammen, eller den derpå följande afledningen *j*. Det heter derföre aldrig *vali*, *sali* eller *säli*, *lagi*, *sätti*; eller ens *väli*, *säli*, *skili*.

Uppkomsten af ifrågavarande *i* få vi taga i öfvervägande uti det kapitel, som särskildt redogör för supinet; men på förhand må här erinras, att detta *i* är hos de svaga verben begränsadt inom supin., utan magt öfver part. preter. för öfrigt, d. v. s. då det sättes i förbindelse med annat hjälpverb än *hafva*. Omöjliga äro derföre skapelser som *spillid*, *köpid*, *väljid* m. fl.; nästan ohörda till och med i neutr., t. ex. *tyget är köpidt* o. s. v. — Vi stå om sider vid frågan om ett participialt *-in* för svaga verb, i vårt modersmål. Först undanräknas sådana ord, som verkligen varit starka part. preter., t. ex. *burgen*, *luten*, *fången*, *galen* m. fl.; äfvensom de, hvilka, om än föga understödda af andra starka verbal-former, med mer eller mindre skäl kunna hållas för ursprungligen starka partic., t. ex. de gamla *sain*, *moin*, *eighin*, *vilin*. En myckenhet af denna art har i andra Boken erhållit nödig belysning. Ytterligare föras ur räkningen alla af Tysk börd, i första eller andra led, såsom *belägen*, *förlägen*, *angelägen*, *benägen* (jfr. T. *geneigt*), *bevågen* (T. *gewogen*), *förvågen*, *oförvågen*, *förmögen* (T. *vermögend*) m. fl.; äfven om de, ehuru så goda främlingar som andra, ega något sken af Svensk härkomst, såsom *belåten* (T. *gelassen*), *förmåten*, *förslagen* m. fl. Efter denna utgalring är oss ändå en hel del öfrig, som förtjenar närmare beskådning. Så väl gamla som nya språket har ett större antal ord på *-in* (*en*), mera sällan påtagliga partic., oftare med adjektif bemärkelse; men till utseendet såsom particip formelt hänförliga till motsvarande kända verb, märkligt nog likväl i allmänhet ej vokal-förvandlande. Möjligtvis vore hit att räkna det enstaka *gærid* (VGL. I. J. B. 17: 2; dock i Gloss. misstänkt), det likaledes enstaka *fylghit* (Upl. L. M. B. 1: 2;* jfr. Isl. *fylginn* i Nials S. o. s. v.); likaså *nait* (jfr. Isl. *náin*), *troin*, *troit* (jfr. s. 128, 124, 167), om de icke till äfventyrs återstå efter en stark böjning; kanske med större rätt Gottl. L. 19: 7 *rimnin* (remnad) af *rimna* (förut *rifna*; jfr. s. 48); Magn. Er. Lands L. (i båda hdskr.) Kg. B. 29 *samtykne* (på motsvarande

* Genom tryckfel har i denna afhandling s. 80 kommit att stå *fulghit*, för *fylghit*.

stället af Kristof. Lands L. 35 *samtykte*, bestämde) af *samtykkia* (jfr. s. 73); VGL. V. 4 (från förra hälften af 15:de seklet; se Föret. s. XXXI) *alægna* (ålagde) af *alægga*. Vidare Upl. L. Æ. B. 11: 2 *gömin*, Vestm. L. II. Æ. B. 10: 3 *gömen* (sorgfällig), Isl. *geyminn*, jfr. *göma*, Isl. *geyma* (bevara, gömma, iakttaga); Kg. Styr. IV. 6: 4 *lyden*, Isl. *hlyðinn* (lydig), jfr. *lyða*, Isl. *hlyða*. Ur nuvarande allmänna språket *fiken*, jfr. *fika*, förut *fikia* (s. 292); *sniken*, jfr. *snika*, Isl. *snikia*; *lysten*, jfr. *lysta*, Isl. *lysta*. Särskildt är att bemärka *sticken* (lätt att förtörna, såra; men ock, liksom *stucken*, förtörnad, sårad), hvilket ej kan ställas invid något annat än det starka *sticka*, men utan vaxel-ljud. Sammalunda med det dialektiska *nimmen* (läraaktig), jfr. *nima* (s. 153). Ur dialekterna kunna vidare nämnas *tyken* (nävis, påflugan), Isl. *þyckinn* (ambiciosus, med hvilket de nya *tyckmycken*, *granntyckt* kunna sammanställas), jfr. *þykkia*; *närsöken* (närgången, oförvägen), Norska *nærsökjen*, jfr. *sökia* (s. 74); *väcken* (lättskrämnd), jfr. *väcka* (s. 170); *kräsen* (granntyckt, kräsmagad, matgrann), Isl. *kræsinn*, jfr. Isl. *kræsa* (krydda); *grätten* (i samma bemärkelse), Isl. *grettinn* (med rynkad panna, barsk), jfr. dial. *grättas* (grina), Isl. *gretta sik* (rynka pannan); *skräen*, d. v. s. *skräden* (i samma mening), jfr. *skræda* (rata); *tyen* (i vissa munarter: efterhängsen; i andra: tam, folkkär), jfr. dial. *ty*, *tya* (t. ex. *ty sig till någon*, hylla sig eller hålla sig till någon), d. v. s. *tyda*, Isl. *þýðaz*; *brätten* (vänlig), jfr. *brutta*, Isl. *bretta* (böja tillbaka); *fälen* (modfäld), Isl. *fælinn* (rädd), jfr. Isl. *fæla* (förskräcka); *spicken* eller *speken* (torkad, saltad, rök), jfr. *spicka* eller *speka*, Isl. *speikia*. — Det icke ovigtiga spørsmålet är nu, om de här uppräknade och likartade ord äro verkliga part. preter. eller adj., — en fråga, som GRIMM tillföre icke tilltrött sig att afgöra, i afseende på åtskilliga Isl. ord (jfr. Gram. II. 165, 173). Man torde icke kunna, i anledning af den ena företeelsen, göra en ovilkorlig tillämpning på den andra, om för alla ingen annan föreningspunkt ligger än slutformen *in* (*en*), tillfogad den verbala stammen. De åberopade *rimnin*, *samtykne*, *alægna* kunna svårligen utan som partic. betraktas, då de hafva form och bemärkelse deraf; och knappast annorlunda kan man taga

fälen, spicken. Men *sniken, fiken* och de många andra till svaga verb hänförliga? Till betydelsen äro de mera aktiva än passiva, mera presens än preter. (= fikande, snikande). Men så är ock med många afgjorda partic. preter. Jemte den rena particip-betydelsen fans redan i fornspråket en adjektif för t. ex. *fallin* (pronus, aptus), *drukkin* (ebrius); i det nya fins den afven för *frusen* (impatiens frigoris), *vuxen* (par, capax), *böjd* (pronus), dial. *varskodd* (egentl. varnad; också: varsam). Begreppet af part. pres. är nedlagdt i det gamla *soven* (s. 149), i de nya *närgången* (när-gående), *undfallen* (undfallande), *rättrogen*, *missstrogen*, *rüdd* (fruktande), *granntyckt*, *högtänkt* m. fl.; *svullen* är både sväld och svällande, *svulten* både utsväldt och svältande o. s. v. Icke i någon mån annorlunda är med Isl. *veltal-aör* (värtalig), *geraör* (jäsande); och till bevis att dessa former icke äro nya, citera vi ur Homil. 27: 1 *rettruafær* (rättrogne, pl.), 54: 1 (i ackus.) *enn vel vileafa mann* (den välvillige man), der *rettruafær* stämmer med part. *trüaör* (s. 124) och *vel vileafa* med *viliat* (s. 279). Andra åter med *-in* (*en*) kunna ej gerna vara starka part. preter., då ett verkligt sådant fins eller funnits af annat skaplyne; t. ex. *nimmen, sticken*, jemförda med *nummen* och *stucken*. Isl. *hlýðinn, hæðinn* (hos BJÖRN HALDORSEN: benägen att häda; jfr. Edda Sæm. s. 14 v. 32), *møðinn* (andfängen), *þrætinn* (trätgirig) m. fl. ega, lika med *samtykne, alægna*, i stället för svagt partic. tecken det starka participets ändelse, men tillfogad en stam med öfvergångsljud; således icke att förlikna vid det *-inn*, som i nyare Isl. alternerar med *-ör* (t. ex. *talinn* och dyl.). Man har, med hänsende till allt detta, något skäl till den förmodan, att väl ett och annat svagt verb fordom, om än kanske ej synnerligen tidigt, haft en participial-form på *-in* (*en*), tagen ur den af återgångsljud oberörda verbal-stammen (jfr. *samtykne, alægna*); men att det jemväl, och må hända tidigare, funnits ett adj. på *-in* (*en*); afven detta, såsom i flere anförda exempel, ofta utspringande ur samma stam som det svaga verbet; stundom ur det starka verbets oförvandlade rot i presens och infin. (jfr. *nimmen, sticken*). Egen-skapen af part. preter. har RASK (jfr. Anvisn. s. 199 med

497) emellertid tillagt ej blott det adjektift behandlade *þrifinn*, hvilket formelt sammanträffar med partic. af det starka *þrifa* (se här frammanför s. 223); utan ock *hlýðinn*, *frætinn* och dyl. Kan hända yppar sig, vid den framtida behandlingen af Adjektivet och Ordbildningen, något tillfälle att sprida mer ljus öfver detta ännu ej fullt utredda ämne, denna adjektiva växt, som flätar sin ranka kring verbets stam.

- 4:0 Vid redovisningen för det afleda *v* uti infin., hänvisades på några få Forn-Svenska part. preter. med denna afledning, neml. *haggvin*, *haggvit*, *svikvin*, *stapvat* (jfr. s. 394).
- 5:0 Part. preter. böjes i *Forn-Svenskan*, liksom i andra German-språk, adjektift; och detta både i obestämd (stark) och bestämd (svag) form,* både i starka och svaga partic. Så äfven uti Isl., der de starka gå lika med adj. på *-inn*, de svaga lika med adj. på *-r* (jfr. RASK, Anvisn. s. 97, 103—4, 108); dock så, att i de svaga verb, som få den förut antydda dubbel-formen i part. preter., en egen blandning eger rum (jfr. s. 430); hvarvid *-n* företrädesvis blir nyttjadt, der deklinations-ändelsen börjar med konsonant; men *-d*, der samma ändelse börjar med vokal. Enligt denna regel får *taminn* (tamd), *tamin*, *tamit*, i genit. *tamins*, *taminnar*, *tamins*, i dat. *tömdum*, *taminni*, *tömdu* o. s. v. (se RASK, Anvisn. s. 109, Vejledn. s. 33; GRIMM, Gram. I, uppl. 2, s. 1018); hvilket blir åskådligt, om man åtskiljer tempus- och deklinations-tecknen: *tam-in-s*, *tam-in-nar*, *tam-in-s*, *töm-d-um*, *tam-in-ni*, *töm-d-u*. Forn-Svenskan synes ha varit utan denna prydliga men godtyckliga sammanveckling, troligen upfunnen af den konstefarna vitterhets-skolan på Island. I öfrigt var böjningen af part. preter., hvad angår slut-formerna (om ljudvexlingen handlas på särskildt ställe), sannolikt från början den samma hos oss

* GRIMM har för den obestämda flexionen af adj. namnet *stark*, för den bestämda *svag*; andra hafva andra benämningar (jfr. GRIMM, Gram. IV. 509). BOPP, utgående från formens förhållande till ordbildningen, har valt *desfnit* för vår obestämda böjning o. s. v. (se Vergl. Gram. s. 367). Till undvikande af missförstånd synes tjenligt att, under bibehållande af den hos oss välkända terminologien, undvika den dermed stridande; utan att man derföre behöfver afsäga sig bruket af GRIMMS, som för vissa fall är särskildt betecknande, och äfven blifvit af många upptagen.

som Isländarne. Vid meddelandet af exempel åtskiljes mellan den obestämda och bestämda böjningen, mellan starka och svaga partic. (med inräkning af det såsom adj. använda sammansatta partic.), mellan kasus, genus och numerus; dock med några luckor för genit., såsom sällan förekommande. I den *obestämda* formen har det *starka* partic. 1) nom. m. sing. *-in* (*en*), för *-iner*: VGL. I. Md. 4 pr. *værþær maþer dræpin ok af daghum takin*. 2) nom. f. sing. *-in* (*en*): VGL. I. K. B. 7 pr. *verðher kyrkia brutin*. 3) nom. n. sing. *-it* (*et*), synkope af *-int*: VGL. I. R. B. 8 pr. *æn* (om) *þæt fæ ær dræpit*; Gottl. L. 2: 4 *et barn vari datt burit* (att barn vore dödfödt). 4) gen. m. sing. *-ins* (*ens*): Legend. (ur en hdskr. från början af 1500-talet) s. 294 *ens fribores manz kroppor*. 5) gen. f. sing. förmodligen *-nar*, för *-innar*. 6) gen. n. sing. *-ins* (*ens*): Magn. Er. Lands L. (Membr.) Æ. B. ind. 5 *vm dödhburens barns arff*. 7) dat. m. sing.* *-nun* (*nom*), för *-inum*: VGL. I. R. B. 4 pr. *mæþ suornum eþe*; S. B. 6: 4 *ælbornum manni*; Gottl. Hist. 4 *síþan gangnum manafi*. 8) dat. f. sing. *-ni* (*ne*), undantagsvis *-inni*: Gottl. L. 3: 2 *mefþ tiunt* (tionde) *oguldnj* (i den yngre hdskr. o *guldinne*); VGL. II. Add. 11: 11 *vndan takne síælægíft*. 9) dat. n. sing. *-nu* (*no*) för *-inu*: VGL. I. J. B. 2 *mæþ vittni borno*; ÖGL. Vins. B. 6: 2 *at osurnu* (utan aflagd ed); Wadst. Kl. R. s. 5 *thy vndan takno* (det undantaget). 10) ack. m. sing. *-in*, äfven *-nan*, för *-inan*: VGL. I. þ. B. 5: 4 *takar maþer bundin þiuf*; K. B. 12: 2 *kalla eigh friþ* (ack. af *friþer*) *brutin*; Upl. L. þ. B. 9: 4 *hvar sum tolf mæn skulu witæ* (bevisa) *annæn fallin*; ÖGL. R. B. 11: 4 *uitær döþan ok dræpin*; Cod. Bur. s. 170 *husbonden giorþe han* (honom) *drucken*; men Upl. L. M. B. 46 *æptir döþæn ok dræpnæn*; Gottl. L. 16: 2 *oc laiþi* (lede) *hanum bana* (baneman) *bundnan*; Vestm. L. II. þg. B. 12 pr. *viti han gifnan* (bevise honom gifven); Kg. Styr. II. 34 *drick tik otyrstan, ok ey druknan*; Bonavent. 212 *sighiande discipulis van* (vår) *herra vara vþstandnan*; S. Birg. Up. 1: 10 *saa* (såg) *iak hans licama*

* Under dativen förstås alltid äfven ablativen och instrumentalis, hvilka i intet Skandiskt språk ega qvar någon särskild ändelse, knappt dunkla tecken till en sådan i förhistoriska tider.

slaghnan; Hert. Fredr. 1158 *han fördhe mik fangnan.* 11) ack. f. sing. *-na*, för *-ina*: VGL. G. B. 6: 3 *firi atborna kono*; S. Birg. Up. 4: 9 *neka mik vara vptakna til himerikis.* 12) ack. n. sing. alltid lika med nom. 13) nom. m. pl. *-nir* (*ner*), för *-inir** ÖGL. B. B. 4: 4 *at þæssi ramarkar æru niþær komnir* (nedsatte); Upl. L. M. 12: 9 *wærþæ þe wæghnir* (dräpne) *ok slæghnir.* 14) nom. f. pl. *-nar*, för *-inar*: VGL. I. G. B. 9 pr. *þa æru mungæts tiþer* (ett slags gille) *lagh taknær* (d. v. s. laghtaknar); Gottl. L. 19: 16 *þa en nasar* (om näsborrar, näsa) *iru scurnar af mannj.* 15) nom. n. pl. alltid lika med nom. fem. sing., således *-in*: Gottl. L. 20: 8 *fyr þan atta ar iru ut gangin* (förr än åtta år äro tilländalupna); Vestm. L. II. Kr. B. 2: 4 *sifan þæsson hus æro væl boin* (inredde); Hert. Fredr. 1642 *thær varo skafft brutin* (der voro lansar brutne). 16) gen. m. f. och n. pl. förmodligen *-na*, för *-inna*. 17) dat. m. f. och n. pl. *-num* (*nom*), för *-inum*: Bjark. R. 11: 5 *meþ andrum kostum* (saker) *stolnom*; Vestm. L. I. G. B. 5 *i mætnum markum* (med värdering i penningar enligt laga pris); Wadst. Kl. R. s. 24 *vndantaknom wisthws systromjn* (visthus-systrarna); ÖGL. Vaþ. 33: 4 *bundnum ærma bandum* (med band bundna om armarne). 18) ack. m. pl. *-na*, för *-ina*: Alex. s. 35 *footgangara hafdhe han nw halff sæmpta thusand opa hæsta wtlæsna* (utvalde). 19) ack. f. pl., lika med nom. *-nar* för *-inar*: VGL. I. A. B. 22 *byuþæ þem tva öræ gullz ællær tvar mærkær vægnær* (d. v. s. *wæghnar*). 20) ack. n. pl. lika med nom. Liksom i Svenskan brukas i Isl. de sammandragna formerna *-na*, *-nar*, *-nir*, *-num* (*nom*), *-nu* (*no*), för *-ina*, *-inir*, *-inar*, *-inum*, *-inu* (t. ex. Edda Sæm. s. 218 v. 17 *svarna eiþa*; *unnar trygþir*; s. 127 v. 53 *sviþnir fuglar*; s. 22 v. 104 *bornom viþi*; s. 20 v. 87 *brotno sverþi*); endast dat. f. sing. har i Isl. den fulla formen *-inni*, äfvensom gen. f. sing. *-innar*, gen. pl. i alla kön *-inna* (jfr. Islend. S. I. 384 *cynborinna*, infödde; se vidare RASK, Vejledn. s. 32). För

* Såsom s. XXII blifvit anmärkt, har Cod. Dur. ett ställe, som kan läsas *þriuinne*, hvilket, i fall det står för *þriuinir*, skulle erbjuda en fullare form än den allmänna i både F. Sv. och Isl.; men troligen bör ordet läsas *þrimne*, för *þriune* (jfr. s. 225).

öfrigt har Isl. i nom. m. sing. *-inn (enn)*, Svenskan blott *-in (en)*. För ack. m. sing. har Isl. alltid *-inn (enn)*, lika med nom., t. ex. Homil. 28: 2 *funndo borenn drotten* (funno vår herre född); Edda Sæm. s. 148 v. 42 *at lifinn fylki* (sedan konung var afliden); 234 v. 25 *at iöfor* (furste) *fallinn*; s. 144 v. 24 *þú læzt höggvinn Hata* (du dödade Hate, egentl. du lät Hate huggen). Äfven i äldre VGL. är *-in (en)* rådande; så ock i Cod. Bur.; men i Upl. L., Vestm. L. m. fl. ombyter *-in* med *-nan*, hvilket senare snart blef ensamt herskande i den starka böjningen, liksom *-an* alltid varit i den svaga. — Den *obestämda* formen af det *svaga* part. preter. har i Forn-Svenskan, utom tempus-tecknet (*þ, ð, dh, d, t*), för 1) nom. m. sing. ändelsen *ær, er, ir*; Gottl. L. *r*, utan föregående vokal; hvarpå allt exempel äro uppgifna (s. 426). 2) nom. f. sing. den rena particip-ändelseu, utan all köns-beteckning: VGL. I. G. B. 5: 4 *værdær hun varþ* (värjd, friad); Södm. L. G. B. 4: 1 *mö* — — *wari skilð*; Vestm. L. II. Kr. B. 2 pr. *nu ær kirkia byriad*. 3) nom. n. sing. *-t*, hvilket med sig införlifvar så väl stammens som particip-tecknets *þ, d* eller *t*: VGL. I. G. B. 6 pr. *værþær barn siþæn füt* (= *föþ-t*); R. B. 9: 2 *sum mælt ær*; Þ. B. 19: 2 *skapat* (= *skapaþ-t*) *klæþi ok skiept uakn* (tillskuret kläde och skäftadt, med skaft försedt, vapen); Södm. L. Kg. B. 5 pr. *þy at þær ær hüt meþ litlu böt*; Cod. Bur. s. 14 *liket var þvaghit ok klæt*. 4) gen. m. sing. *-s*, hvarvid, i vissa fall, tempus-tecknet uppslukas af stammens slut-bokstaf: Upl. L. Æ. B. 5 *mællum giptz* (= *gipt-t-s*) *manz* (mellan gift man). 5) gen. f. sing. *-a*, för *-rar*: Upl. L. Æ. B. 5 *mællum giptz manz ok ogiptæ kono*. 6) gen. n. sing. *-s*, lika med m. 7) dat. m. sing. *-um*: Upl. L. V. B. 7 pr. *or skipaþum skoghi* (ur fördelad skog); Gottl. L. 3: 4 *lerþum mannj*; 25: 3 *j o schiptum scoghi* 8) dat. f. sing. *-i, -ri*: Upl. L. Þ. B. 4: 2 *mæþ staddi talu* (med fortsatt talan); Gottl. L. 25: 3 *j o schiptri myri* (i oskift myra, kärr); Wadst. Kl. R. s. 33 *henne omüdde* (utan att besvara henne). 9) dat. n. sing. *-u*: VGL. I. R. B. 4 pr. *at vfeldu* (utan att vara sakfald); Þ. B. 5: 2 *i luctu allær læstu kari* (käril); Gottl. L. 6: 2 *mip bacapu brauþi* (med bakadt bröd). 10) ack.

m. sing. *-an*: ÖGL. G. B. 25 *hauær en sin son giptan* (gift); R. B. 9 pr. *ok kallar* (säger) *eþin fældan* (sörfallen) *uara*; Cod. Bur. s. 14 *ok baþ sin son vara uæl signaþan*. 11) ack. f. sing. *-a*: Södm. L. J. B. 9: 2 *oc hawer hona* (henne) *oclandaða oc oqualda*; Gottl. L. 28: 7 *þa en bryþr* (om bröder) *veria aign* (jordegendom) *o scripta*. 12) ack. n. sing. lika med nom. 13) nom. m. pl. *-ir*: VGL. I. A. B. 10 *sva sigiæ lærþir mæn*; J. B. 7 pr. *æru af köptir akrær* (äro åkrar genom köp afskilde); Skeninge Stadga (Sv. Dipl. I. 670) *þa þeer æru þrisuæ* (tre gånger) *firi os kallapir*. 14) nom. f. pl. *-ar*: Gottl. L. 6 pr. *eþa tipir iru hafþar* (eller gudstjenst är hållen); 20: 4 *þa en faþur systrir iru giptar*; VGL. II. Add. 11: 19 *æn bötær varo fyr fæstær ok borghaþar*. 15) nom. n. pl. alltid lika med nom. f. sing., t. ex. ÖGL. G. B. 7: 1 *nu æn annat þerra* (ettdera af hjonen) *köpir iorþ siþan þøn* (de) *uighþ æru*; Upl. L. Kk. B. 2: 2 *sighiæ bündær at husin æru fordærwæþ*; Alex. s. 140 *vaar klædhe æra rasklika tald* (våra kläder äro snart räknade). 16) gen. m. f. och n. pl. förmodligen *-a*, *-ra* (jfr. Barlaams S. s. 212 *blæzaðra*, välsignade). 17) dat. m. f. n. pl. *-um*: Upl. L. V. B. 10: 1 *iskipaþum skoghum*; ÖGL. Dr. B. 17: 2 *at þrim* (tre) *markum taldum* (räknade); Upl. L. M. B. 8 pr. *j læstum husum*. 18) ack. m. pl. *-a*: VGL. I. L. R. *þa skal hanum fa sko nysmurþæ* (då skall man lemna honom nysmorda skor). 19) ack. f. pl. *-ar*, lika med nom. 20) ack. n. pl. lika med nom. Den hufvudsakliga samdrägten med Isl. är äfven här uppenbar, fastän, genom bristande tillgång på exempel af genit., någon ovisshet kan råda i afseende på denne kasus, i fem. sing. och i hela pl. Då en gång adjektivets flexion blir i sin helhet framställd, kommer en och annan lucka i participets att fyllas. — Den gamla flexionen synes ha gjort sin första förlust i det slutande *r*; tidigast i gen. f. sing.; sedan i nom. m. pl., samt nom. och ack. f. pl. Redan i ÖGL. läses Vaþ. 20 pr. *þa æru hinne* (d. v. s. *hiner*, de andre) *falne* (för *falner*); G. B. 8 pr. *þa aru þy mungazs tipir til takna* (för *taknar*, bestämda); Eþs. 2: 1 *uarþa bötær borghaþa* (för *borghaþar*); *hæmnas æpte bötær fæsta* (för *fæstar*) o. s. v. I Cod. Bur., Kg. Styr. och yngre verk är uteslutan-

det af *r* genomförd grundsats. Efter hand försvunno ock öfriga fornformer, hvilka likväl, nästan utdöende, väcktes till nytt lif i Carl XII:s Bibel, dit de öfvergingo ur äldre Bibel-öfversättningar, utan att dock med all noggrannhet iakttagas. Ännu i vår tids upplagor finner man t. ex. Jer. 23: 9 *lika som enom drucknom manne*, Asarie Bön 39 *med — — förkrossadom anda*, 1 Kg. B. 15: 23 *undantagno at*, Math. 27: 2 *och ledde honom bundnan*, 1 Kor. 2: 2 *honom korsfästan*, Math. 24: 2 *finnande ena åsninno bundna*, 12: 40 *hade ena bortvissnada hand*, Job 7: 3 *och bedröfvada nätter äro mig många vordna*, 1 Mos. 44: 22 *sjw ax wozen* (vuxna), Hes. 34: 5 *och min* (mina) *får äro förskingrad*, Math. 10: 30 *äro ock edor hufvudhår all räknad*. I 1734 års Lag äro de gamla böjningarna blott sällan förekommande, t. ex. G. B. 16: 2 *med svornom ede*, 11: 3 *af bo oskifto*, B. B. 25: 11 *å sattan dag*, 25: 14 *innan dag förelagdan*; någon gång orätt brukade, såsom i Ä. B. 8: 1 *af laggifto* (för laggifte) *säng*, M. B. 20: 1 *med berädde* (för beräddo) *mode*. Längst har det singulara -er sökt försvara sin plats (jfr. s. 426). I fornartad eller skämtsam stil betjenar sig mången äfven af andra fornformer, hvarvid ingen ting vore att erinra, om icke det eftergjorda gamla myntet ofta bure falsk pregel. Ty icke får man sätta dativen i hop med ackusativen, t. ex. *för enom skriftlärdan*; eller nominativen med ackus., t. ex. *han är dömd ohördan*; eller pluralen med singularen, t. ex. *dem ohördan* (rätt deremot *honom ohördan*, sedan *honom* länge varit äfven ack.); eller maskul. med neutr., t. ex. *mitt sölbordan* (i stället för *sölbodda*) *skrin*, — förbindelser, dem man dock i våra dagar har tillfalle att beskåda. Fel af denna eller liknande art träffas icke i en gammal handskrift, om ej i den till grammatik synnerligen vanvårdade, som är öfrig af Hels. L. Sällsynta åter äro de icke i handlingar från Gust. Is tid, i afskrifter från 16:de och 17:de seklen (jfr. s. XXIV), i alla slags folkvisor (t. ex. Sv. Fornsånger 1. 157 *på fürgyltan spiut*),* för hvilka man i detta afseende bör vara på sin vakt. Den nya grammatiken är att

* Jfr. s. 408 och Hist. Språkforskn. s. 28.

anbefalla dem, som icke känna den gamla, genom studium eller lefvande tradition på landsbygden. — Forn-böjningen af part. preter. i *bestämd* form, den samma som adjektivets, är vida enklare än i obestämd, och lika för det starka och svaga partic., inbördes åtskilda endast genom den till stammen anslutna konsonanten; i det starka part. *n*, i det svaga *þ*, *d* eller *t*. Isl. har för 1) nom. m. sing. *-i* (*e*), öfrige kasus *-a*. 2) nom. f. sing. *-a*, öfrige kasus *-u*. 3) n. sing. i alla kasus *-a*. 4) pl. i alla genus och kasus *-u*, med hvilket likväl *-um* vexlar i dat. Härmed instämmer Forn-Svenskan, utom hvad angår öfvergångs-ljud framför *u*, när stammen har *a*. Fullständighet i bevisställens anförande är likväl svår att ernå för partic., hvilket i allmänhet mindre än adj. är taget i anspråk; särdeles uti den bestämda formen, som jemväl i adj. är mycket sällsyntare än den obestämda, just under de tider då fornböjningar af alla slag fortfarande voro i besittning af sin gamla rikdom. Den bestämda flexionens framsteg äro samtida med ändelsernas allmänna urartaende och förblandning, t. ex. då *a* och *e* ombyta med *u*, hvilket af dem slutligen alldeles undantränges. Ställningen af adj. undanrödjer dock all tvekan i afseende på partic., ur hvilket vi emellertid anteckna: Ansgar. 21: 10 *ther äpther togh* — — (at) *skas Gudz signadha nadh*; 23: 8 *thetta forbannadha budzskapit*; Wadst. Kl. R. s. 67 *a synom vælsignadha arme*; s. 8 i *thesse* (denna) *eptirscreffno reghlo*; Gottl. L. 5 *hin olerþu* (de olärde, neml. barnen). Fornspråkets återklang är här ganska ofullständig i Bibeln, och än mera i Lagboken. Det plurala *-u*, som långt förut börjat förnötas, är här alldeles försvunnet; men det artikulerade partic., som är oberoende af subst., har *-om* i dat. pl., t. ex. Carl XII:s Bibel, Es. 64: 4 *them bundnom*; 1 Kor. 1: 2 *them helgadam genom Christum Jesum kalladam heligom*. Likaså finner man ännu *-a* i 1 konjug. af svaga verb; men icke allenast på dess gamla plats, t. ex. Rom. 16: 13 *helser Rufum, then vtkorada*; utan också i stället för *-u*, t. ex. Es. 64: 4 *förbinda the förkrossada hjerta* (hjertan). Äfvenledes i Lagboken, t. ex. H. B. 12: 3 *förseglada kistor*.

6:o Den *nuvarande böjningen* för part. preter. är i så måtto den gamla trogen, att hon sammanfaller med adjektivets; utom hvad till en del angår 4 konjug:s partic., hvilket numera aldrig har slutande *a*. Det enda sedan fordom kvarstående karakteristiska draget är det neutrala *-t* i den obestämda böjningens sing.; hvilket *-t*, länge tillhörande blott nomin. och ackus. sing., nu, såsom förr, aldrig öfvergår till pl. eller till den bestämda flexionen, — hvad noga är att märka, och hvaremot ofta felas (t. ex. då man skrifer *begärdta*, *faststuldta*, för *begärda*, *faststulda*); och framför detta *-t* synkoperas, på gammalt vis, det starka particip-tecknet *n*. Deremot blir *-t* nu tillfogadt utan anseende till kasus (äfven i genit. och dat.), och företer, i jemförelse med fornspråket, några andra smärre olikheter, som mera tillhöra rättskrifningen än ordböjningen. Det neutrala *-t* kan neml. aldrig nu (utom i supinet, hvarom särskildt blir ordadt), såsom förr (jfr. s. 442) med sig införlifva stammens eller particip-tecknets *-d* (det skrives *sändt*, *brändt*, *kalladt*); men då, till följd af tempus-märke, *dd* uppstår, utgår i neutr. det sista *d* (t. ex. *stödt*, *flydt*, jfr. s. 74); der åter *t* är radikalt eller tempus-tecken, försvinner deruti det neutrala *t* (såsom i *bytt*, *löst*, *förmält*; jfr. s. 74, 67-68). Undantagas dessa omständigheter med neutr., blir för öfrigt den nya participiala böjningen lätt att affärda. Den obestämda har i mask. och fem. sing. förlorat alla egna ändelser; ingen skilnad mellan det bestämda mask. och fem. blir af någon enda författare noggrant iakttagen, fastän *-e* rätteligen tillhör mask., *-a* fem. och neutr.; i pl. sammanfaller den bestämda formen med den obestämda, för båda *-e* (egentl. för mask.), *-a* (egentl. för fem. och neutr.).* Man får då följande schema för starka verb: *gripen*, *gripet* (för *gripent*), *gripne*, *gripna*; *brunnen*, *brunnet* (för *brunnet*), *brunne*, *brunna*; *kallad*, *kalladt*, *kallade*, *kallade* (aldrig *kallada*); *bränd*, *brändt*, *brände*, *brända*; *löst*, *löst*, *löste*,

* Då i adj. väl *a* nyttjas för *e* i mask., men icke *e* för *a* i fem. och neutr., särdeles i sing., är det orätt att, såsom i embettsspråket, skriva *nyssnämnde beskaffenhet*, *påföljde år*, *bemälte Kollegium*. Samma fel i Lagboken, t. ex. B. B. 20: 6 *nu äro qvarnar lagliga bygde*; H. B. 9: 3 *thet ullänte*, J. B. 5: 11 *ther måste godsen belägne äro*.

*lusta; flydd, flydt, flydde, flydda. Vidare sänd, sändt, sände, sända; stödd, stödt, stödde, stödda; bytt, bytt, bytte, bytta; förmält (omtalad), förmält, förmälte, förmälta; förmäld (gift; jfr. s. 68), förmäldt, förmälde, förmälda; aldrig, i någotdera fallet, förmäldte, förmäldta, eller anmäldte, anmäldta; något, som likväl af mången öfverd skriftställare förbises. De här uppgifne grunder tillämpas ock, när ett ord genom sammandragning kommer att öfvergå från 1 till 2 konjug. (jfr. s. 59). Alltså *sjelfmant, sjelfmant, sjelfmante, sjelfmanta*, i stället för *sjelfmanad* o. s. v.; men icke *sjelfmandt*, än mindre *sjelfmandte, sjelfmandta*. Bruket har för vissa fall icke ännu stadgat sig, i fråga om användningen af *d* eller *t*, såsom tempus-tecken efter *l* och *n* (jfr. s. 67); men vid tillämpningen af dessa alternativ bör i flexionen iakttagas, hvad för hvardera är regel. Saken förändras icke deraf, att något ord kan i mångens ögon vara underkastadt tvifvel, i hänseende till sin participiala börd; under alla omständigheter blir *-ldte, -ldta, -ndte, -ndta* en oriktig teckning. Bland dessa misstänkta ord är *enskild, särskild*, äfven skrifna *enskilt, särskilt*; den senare beteckningen med afseende derpå, att dessa sammansättningar icke, i likhet med *afskild, frånskild, åtskild*, skola vara participiala adjektif, eftersom man ej har någon infin. *enskilja, särskilja*; dels ock dertfore, att uttalet af slutkonsonanten skall angifva *t*. Härvid må först erinras, att ett adjektift begagnadt sammansatt partic., vare sig presens (jfr. s. 409) eller preter., icke för sin daning ovilkörligen förutsätter en infin., t. ex. *ensfödd, lomhörd, tankspridd, objuden, ålderstigen* m. fl., hvilka aldrig haft, och sannolikt aldrig få någon infin. *ensföda, lomhöra, ålderstiga* o. s. v. ÖGL. har *lagh skildær* och (i 1607 års uppl.) *oskilda*; men icke vet man af något *laghskilia*, och ett *oskilja* låter knappt tänka sig. Dessutom har den ännu icke obrukliga infin. *särskilja** länge varit gängse, och fins i Spegels Glossar. Snarare kan i fråga om *enskild* någon betänklighet uppstå, likväl icke i den här antydda rigtning.*

* Vanligare är *skilja i sär*, båda af gamla dativen *ser*, oftast *sær* (sig), hvaraf ock adv. *särdeles*.

Upl. L. har J. B. 16: 3 *aff sinu enskyldu* (af sitt enskilda); Södm. L. J. B. 15: 2 *af sinum enskyllum penningum*; Magn. Er. Lands L. J. B. 36 *aff synom eghnom pæningom oc ensculdom* (Membr.); *aff synom eenskyldhom pæninghom* (Chart.) o. s. v. Allmännast förekommer länge det neutrala *enskylt*; till och med Spegel skrifer »enskylt, al. *enskildt*, när it är skildt från annat.» I Wadst. Kl. R. s. 42 heter det: *swa at conuentzsins* (konventets) *wisthws wari eenskylt oc wskilt fraan folksins vtan til.* IHRE tecknar *enskild*, *särskild*; och kunde icke annat, då han, med åberopande af Upl. L., såg formen ren i det förra ordet, som han för öfrigt härledde från »*skyld*», skyldig (jfr. här frammanför s. 270); hvaremot det senare från »*skild*, *separatus*». Om *enskild* hänföres till *skyld* eller *skild*, blir *d* lika afgjort tempus-tecken, hvilket regelrätt ej kan utbytas mot *t*. Uttalet, förr måhända modifieradt af den oftast begagnade neutrala formen, är nu icke bestämdt för *t*, och vore för öfrigt icke tillförlitligt i ett talspråk som den tongivande Stockholmskan, utomordentligt känslig för brukets omskiften, hvilka nästan hvart årtionde verka en lätt rörelse på *ytan*. — En vacklan af samma art är mellan *samsföld* och *samsfält*. IHRE, som oegentligt har böjningen *samsföldta*, angifver rätt det oböjda *samsföld*, hvars participiala egenskap var honom gifven, då han hade att uppvisa infin. *samsfälla*, presens *samsfäller*; till hvilka exempel hos honom man kan lägga, ur ett Gustaf I:s Bref af d. 14 April 1529: *mätte the sig heller ther om samsfella* (förena; se Thyselius, Handl. till Sverges Reform. och Kyrkohist. under K. Gustaf I, Band. I. 188); Gust. I:s Bibel, Ap. Gern. 23: 20 *Judanar haffua samsfelt sigh*. Isl. eger, i en närslägtad betydelse, *samsfeldr* (Dan. *samsfeld*, *samsfuld*), så tidigt som i Homil. 92: 2 *at hafa eige samsfelda ahyygio* (fortfarande bekymmer). Hos PETERSEN (Dan. Spr. Hist. II. 294) läses, i ett Norskt diplom från år 1484: *i try samsfellæaar* (i tre år efter hvarandra). Äfven i detta ord är således *t* endast neutralt tecken; *d* tempus-tecken (jfr. *föld*, *stöld*, *svöld* m. fl.) — En annan förveckling, mera från ordbildningens än ordböjningens sida, föranleda sådana ord, som i nya språket ega en i förhållande till det gamla skilj-

aktig skapnad. Så med *sällsynt*, ännu in uti förra århundradet *sällsyn*, neutr. *sällsynt*, pl. *sällsyne*, *sällsyna*. Isl. har *sialdsenn*, *sialdsêðr*,* hvilkas senare del är starkt och svagt partic. till *siá*, se (jfr. s. 118). Då vi i Kg. Styr. III. 3 läsa *hus af siáll sine gürning* (af sällsynt arbete, byggnadssätt), sväfva vi i ovisshet, om *siáll sine*, d. v. s. *siállsine*, kommer af ett annars icke bemärkt *siállsin* (*siállsen*) eller af det fordom vanliga *siállsyn* (*siállsyn*), t. ex. Bonavent. s. 129 *ok ær thænne foghlin alstingæ* (helt) *siállsyn*; 124 *annat thz* (det) *siállsynt ær*; Alex. s. 139 *siállsyyn thing* (sällsynta ting). Här är *syn* det Isl. *synn* för *synr* (videns, evidens), hvaraf *einsýnn*, *nærýnn* (vårt *närsynt*). Det återfinnes, enkelt, i Gottl. L. 19: 5 *so et synir slegir* (af ett mask. *slegr*, som fins 19: 37) *iru* (så att synliga slag finnas); 19: 21 *hafr mandr syna slegi a hendi* (synliga slag å hand); 19: 23 *miþ synum slegum* (med synbara slag).** Det nuvarande *sällsynt*, der *t* genomgår hela böjningen, räknar kanske ej sin upprinnelse från neutr. af *sällsyn*; utan snarare från en yngre participial bildning, i likhet med andra, der adjektivet öfvergått till particip, t. ex. *närsynt*, *barbent* (Isl. *berbeinn*, d. v. s. *berbeinr*). Isl. har på en gång och i samma betydelse adj. *eineygr* och partic. *eineygðr* (enögd); äfven det enkla *eygðr*, hvartill såsom motstycke ur Forn-Svenskan kan anföras Cod. Bildst. s. 216 *at engin gitir øgth* (att ingen kan skåda, egentl. skådat); Alex. s. 154 *eigin gat ther ower øght*. Lika med dessa alla har man att anse *försynt* (af samma bemärkelse som det dial. *förseen*; jfr. subst. *försyn*), *boksynt*, *kortsynt*, *hjulbent*, *vindög*, *långnäst*, m. fl., hvilka, om också danade af subst. såsom närmaste material, utan förmedling af en infin. eller annan verbal-form, icke lämpligen kunna betraktas annorlunda än som part. preter. efter 2 konjug.; att ställa vid sidan af en mängd likartade efter 1:a, t. ex. *långörad*, *korthalsad*, *krüsmagad*, *hårdlifvad* (med hårdt lif), *långlifvad* (lång i lifvet), *trångbrüstad*,

* Af samma bemärkelse äro *fásenn*, *fásêðr*.

** IHRE (art. *syn*) tyckes här hafva tagit adj. för subst.

långfingrad, bredaxlad, hårdnackad, lättfotad, månghöfdad, tveeggad, höggättad och andra, af hvilka de flestas participala del icke eger motsvarighet i någon infin., och, der en infin. står att uppvisa, denne likväl här icke kan hållas för mellanlänk. När ett hit hörande ord genom sammandragning öfvergår från 1:a till 2 konjug:s partic., följes samma ordning som för verbets tempus-tecken (jfr. s. 59); således *sinnad, vulsinnad*; men *svagsint*, ej *svagsind* o. s. v. Icke heller ses annat än *gladlynt, godlynt*. När åter *d* redan förefinnes i det subst., som lemnat räkne till det sammansatta ordet, detta må för öfrigt uppfattas som partic. eller adj., så är hvarken tal- eller skrifseden stadig, t. ex. i *enhänd, tomhänd* m. fl., hvilka af somlige talas och skrivas *enhändt* o. s. v.; liksom Ny-Isl. har *einhendr, einhendtr, einhentr*. Det här uppstickande *t* är lika tillfälligt, som i de Tyskt uttalade *landtman, handtverk, ändtligen* m. fl.; hos de gamla ses blott *d*, t. ex. Edda Sæm. s. 59 *einhendr*; Med. Bib. s. 26 *langhænder*. Då man, under en fortfarande ostadighet, ännu har valet fritt, synes icke tillfället böra försummas, att med de gamle skriva rätt *enhänd* (jfr. *afhänd*), äfvensom *ömtänd* o. s. v.; synnerligast som man ändå, och med icke mera skäl, skrifer *grund, långgrund, lågländ, sidländ* o. s. v. Ofta kan man bli ganska villrådig, vid bestämmandet af ordets egenskap såsom adj. eller part. preter.; men vid denna theoretiska afvägning ligger här ingen omedelbar praktisk vigt, då böjningen af adj. och part. preter. är i grunden den samma. Emellertid kan från ingen sida tveksamhet uppstå vid behandlingen af sådana sammansatta ord, som, ehuru i sin nya bildning endast adjektift använda, likväl uppenbarligen hafva sin senare beståndsdel från ett verkligt particip, t. ex. *välkommen, när gången, lagstånden, handfallen, sjelftagen, rundskuren, nyburen, finspunnen, ormstungen, vinddrifven, tungriden, ledvriden, hundbiten, barsliten, sadelbruten, vingskjuten, andtruten, nödbjuden, hjertnupen, okallad, lerblandad, stålbadkad, hårdsaltad, äppelkastad, nyrakad, utlefvad, guldstickad, ogjord, okänd, ökänd, solbränd, tunnkludd, dödfödd, guldsmidd, svärtydd, nödstäld, lüttsöfd, hemväfd, spränglörd, bibelsprängd, blodsprängd, fetlagd, oquald,*

sällspord, dyrköpt, trögläst, hårdsmält, obebodd, trångbodd, tungrodd, slöskodd, tunnsädd, sannspådd, andfädd, stjernbeströdd m. fl. Bland dessa, ur verbets alla högre och lägre afdelningar, äro ganska få (t. ex. *stjernbeströdd*) så beskaffade, att af dem en verbal-böjning kan tillvägagångas. — Hvad som här gäller partic. af äkta Svensk härkomst, gäller ock naturaliserade utländingar; de må bära mer eller mindre drag af det främmande ursprunget, t. ex. *benägen*, *förmögen* (jfr. s. 436), *försagd* (icke af *säga*, utan af *T. verzaigt*), *beskaffad* m. fl. Särskildt är med *rättskaffens*, — en vanställning, som står för vår egen räkning; ty i Danmark och Norge har af det *T. rechtschaffen* blifvit *rettskaffen*. Hos LIND och några andra ses *rättskaffen*, — *et. IHRE*, med anförande af *rættskafft* hos Laur. Petri, angifver sjelf *rättskaffans*. Antingen man nu från början gjort ett adv. *rättskaffandes*, eller tänkt sig det Tyska neutrala *rechtschaffenes*, blir *rättskaffens* en felaktig och ohandterlig form, som efter tycke och smak böjes *en rättskaffens*, *den rättskaffens* eller *rättskaffnes* eller *rättskaffne*, *de rättskaffens* eller *rättskaffnes* eller *rättskaffne*. Vill man icke uppoffra hela ordet (som motsvaras af rättsinnig eller rättrådig), så kommer man ej ur trångmålet, utan att helt enkelt böja ordet såsom starkt part. preter., *rättskaffen*, *rättskaffet*, *rättskaffne*, *rättskaffna*; hvarigenom öfverensstämmelse vinnas med subst. *rättskaffenhet*, hvilket då ej, såsom *beskaffenhet* (jfr. *beskaffad*), *belefvenhet* (jfr. *belefvad*), *befogenhhet* (jfr. *befogad*), komme att stå ensamt. — När part. preter., *vare* sig artikuleradt eller icke, är fristående, och liksom substantiveras, har det ingenting annat från den vanliga böjningen utmärkande, än tillfogadt *s* i genit., t. ex. *den (de) frigifnes (-as) rättigheter*; *den (de) innebrändes (-as) öde*; *den (de) ülskades lycka*; *en lärds omdöme*; *en olärds tadel*. Men part. preter. kan aldrig helt och hållet förvandlas till subst., så att det kan få ändelse-artikel, såsom part. pres., t. ex. *svaranden*, *afseendet*, *påståendet*; eller någon gång adj., t. ex. *fullmäktigen*, *svarten*, *lillan*.

7:o *Komparation*, som tyckes aldrig ha egt rum för det Skandiska part. pres., har deremot, ehuru begränsad, sedan gamla tider funnits för part. preter. Ut i Isl. förekommer ej grad-

förhöjning, utan när part. iklädt sig adjektiv natur, och äfven då sällan; t. ex. Homil. 44: *2 enn leyndre* (den doldare) *synd*; Edda Sæm. s. 85 v. 28 *vifkunnari* (ryktbarare) *þú verþir*; s. 79 v. 46 *þat er þer scyldara* (det är dig mera åliggande). Ej mindre höjningen än bildningen är öfverensstämmande med den för adjektivets jemförelse-grader; således i komparativen lika för obestämd och bestämd form (jfr. s. 440); i superlativen lika med positiven, d. v. s. med det svaga participets positif. Forn-Svenskan följer samma lagar, och är lika sparsam i användningen. Ur det knappa förrådet ega vi dock exempel att bilägga, utvisande fornspråket i dess förhållande till det nya; såsom ÖGL. Æ. B. 3: *2 æn* (om) *hon ær skyldare* (närmare beslägtad); 3: *4 þæn skuldastær ær* (se här förut s. 270); *taki þren arf sum nipium* (i slägt) *ær næstær ok knæm ær kunnastær* (i led är närmast; jfr. s. 268); Södm. L. G. B. 4 pr. *þe skylpastu* (nom. pl. m.); Bonavent. s. 490 *dröfdhasta* (den högligen bedröfvade) *modhorin ok hænnæ* (hennes) *fölghe blifwa atir* (qvar); Nun. Bön. s. 6 *hwilkin som sina bedröfdasta modher antwardadhe*; Gust. Is Bibel, Asarie Bön 37 *wij — — ære nu the förachtadhaste*. I nuvarande språket fortfar nära nog den gamla motspänstigheten för gradförhöjning, och samma vilkor af participets antagna adjektiva egenskap är ännu gällande, med ytterligare inskränkning genom bruket och ordets betydelse; hvartill vidare kommer, att 4 konjugationens particip är nu helt och hållet uteslutet från all gradbehandling, och att i intet particip formen *-re*, *-st* är tillåten, utan blott *-ære*, *-ast*, af hvilka komparativen *-ære* är oföränderlig, och superlativen *-ast* såsom böjd alltid blir *-aste*. Det kan derföre nu ej heta *föraktadare*, *föraktadast*; ej heller *doldre* (jfr. Isl. *leyndre*, Sv. adj. *äldre*, *längre* m. fl.), *doldst*; ej heller *doldara* (jfr. Isl. *scyldara*), *doldasta* (jfr. *dröfdhasta*), *doldastu* (jfr. *skylpastu*); blott *doldare*, *doldast*, *doldaste*. Jemförelsevis mest tillgängliga för komparation äro svaga partic.; dock få, som hafva motsvarande verbal-former, t. ex. *lörd*, *lördare*, *lördast*, *lördaste*; utmärkt o. s. v.; deremot ett större antal, som saknar sådana, t. ex. *lättsmålt*, *sällspord*, *sällsynt*, *svårtydd*, *tunnklädd*, *trångbodd* och andra; men

äfven dessa på långt när ej så ofta begagnade som de rena adj. Minst medgörliga i detta afseende äro de starka verbens particip, hvilka knappt antaga grad-förhöjning, med mindre det participiala ursprunget är bortglömdt, såsom i *galen* (*galnare, galnast, galnaste*), *trogen*; eller det sammansatta partic. är oberoende af verbet, t. ex. *otvungen, sjelfskrifven, nurgången, nödbjuden, hjertnupen*. Vissa partic. af Tysk härkomst äro mera anlitade, t. ex. *angelägen, förmenigen, förlügen, bekant, berömd, bestämd, inskränkt*, af hvilka de 3:ne sista höra till gångbara verb.

- 8:o *Vokal-förvandling* är i part. preter., liksom i andra språk-former, mest genomgripande för Isl., der hon visar sig såsom a) vaxel-ljud i starka verb ur 4:e, 5:e och 6:e Isl. klasserna, af hvilka den 5:e har *i* lika med impf. indik. pl. (*gripenn*); den 4:e framför vissa konsonanter *u*, lika med impf. indik. pl. (*brunnenn*); framför andra *o* (*svolgenn, brostenn*), hvilken vokal, i stället för *u* (såsom i impf. indik. pl.), är den vanliga i 6:e kl. (*skotenn*); vaxel-ljud äfven i åtskilliga anomalier ur öfriga klasser af den starka böjningen. b) återgångs-ljud i svaga verb af 3 kl. (*taliþr, taldr*). c) öfvergångs-ljud, dels *e* i det starka part. preter. af 3 kl., framför *g* och *k* (*dregenn, tekenn*);* dels *ö* (eller motsvarande vokal-teckning) i både starka och svaga partic., när stammen har *a*, men deklinations-ändelsen ett för hand varande *u* (t. ex. *svörnum, af svarenn, svuren; tömdum, af tamíþr eller tamdr*), eller ett underförstådt (t. ex. det feminina *töld*, af ett förmodadt *töldu*, för ett ännu äldre *taldu*). d) assimilation af det afledda *a* (i 4 kl. af svaga verb) med particip-böjningens *u* (*o*) (*ælluðu, för ætlaðu, dat. n. sing., ämndt*); hvarförutan öfvergångs-ljud tillkommer, så snart stammen har *a* (*kölluðu, för kallaðu; likasom det femin. kölluð, af ett förutsatt kölluðu, för kallaðu*). Assimilationen och öfvergångs-ljudet framför *u* följa samma ordning i part. preter. som i impf. indik. pl. (jfr. s. 335).**

* Det uti *inn* (*enn*) förekommande *i* (*e*) verkar sjelf icke på föregående stafvelsen (jfr. s. 424).

** 1 pl. impf. indik. *kölluðum* är formelt alldeles lika med den obestämda dat. n. sing. och dat. pl. *kölluðum*; 3 pl. *kölluðu* lika med den obestämda dat. n. sing. och bestämda pl. *kölluðu*. Den ömsesidiga ställningen är den samma i Forn-Svenskan, ehuru med saknad af öfvergångs-ljud och assimilering.

Lag samma, som det bör förmodas, vid böjningen af det gradförhöjda partic., fastän inga exempel derpå äro ur källorna att tillgå.* För positiven nämna vi, till ådagaläggande af det olika vokaliska betecknings-sättet, ur Homil. 64: 4 *bletsöþ ertu* (välsignad är du, neml. Maria); 38: 4 *holiþ* (f.) *sia es kolloþ* (= *kölluð*; denna högtid är kallad); 15: 2 *es kavloþ*; 52: 4 *þa bæfe* (båda) — — *ero kolloþ* (n. pl.); 85: 4 *truöþom monnom* (troende män); Islend. S. I. 365 (Schedæ) *kolloþ* (n. pl.); Edda Sæm. s. 220 v. 28 *svörnum eiþom* (svurne eder). I Norska handskrifter äro vokalerne stundom oförändrade, t. ex. Barlaams S. s. 47 *af einum syndugum tapaðum manne*; 84 *af blæzaðum feðr* (fader). — Bland dessa ljudskiften är vaxel-ljudet gemensamt för alla Germaniska språk, ehuru med smärre skiljaktigheter. Den allmänna ställningen mellan Mös. Göt., Isl., F. Svenskan och Ny-Svenskan är angifven s. 146, och enskilda afvikelser äro sammanfattade s. 239—247, 284. Särskildt förtjenar det uppmärksamhet, att det ursprungliga *u*, som i Isl. ofta, i F. Sv. någon gång fördunklas till *o*, uti 4:e och 6:e kl. af starka verb, har i alla Ny-Sv. partic. sin första klarhet; dock så, att det fordom i ett tve-ljud (*iu*) ingående *i*, som nu blifvit *j*, uti sistnämnda egen-skap plägar öfverföras till part. preter. (jfr. s. 247, 252), med samma verkan i uttalet som för den öfriga flexionen. — Återgångs-ljudet följer i part. preter. samma lagar som i impf., och vi kunna hänvisa till hvad i samma ämne redan är yttradt (s. 336—7). — Öfvergångs-ljudets vidsträckta tillämpning är i allmänhet en af hufvudpunkterna, i hvilka den Norsk-Isländska språkgrenen skiljer sig från den Svensk-Danska; så jemväl i part. preter., der strödda tecken till ett sådant ljudskifte i F. Svenskan, framför *g* och *k*, äro förut (s. 243) omnämnda. Huru mycken vikt derå må läggas, blir emellertid lemnadt derhän, då exemplen äro hemtade från dialekterna; särskildt Dalskan, som icke inskränker sig till ett ljudskifte under ifrågavarande vilkor, utan har *läpin*, *äggin* till infin. *läpa* (löpa), *ogga* (hugga),

* Enligt analogi (jfr. Vejledn. s. 34) får man t. ex. *gölnurum*, *gölnustum*, *gölnustu*. Men om de eller dylika i sjelfva verket blifvit begagnade. låter jag vara osagdt.

liksom *ferið* till *fárå* (*fara*), hvilket ej är att sämja med Isl. Gottl. L:s *dregit* är uppvägd af *dragit*, *dragin* (jfr. s. 169). Man finner vidare t. ex. i Upl. L. *slæghin*, Bjärk. R. *slæghin*, *forsleghin* (utpiskad); men långt flere exempel af *slaghin* kunna uppställas; och då äfven de handskrifter, som öfver hufvud ofta utbyta *a* mot *æ*, hafva normalt *takin*, *draghin* o. s. v., blir man ej villig att här antaga öfvergångs-ljud, såsom i forntiden allmännare spridt. Att det åter, tillika med assimilation, saknas i den Svenska particip-böjningen, vid de fall då *a* skulle lida intrång genom ett efterföljande *u* (*o*), finna vi af *gangnum*, *vndantaknom*, *skipaþum*, *taldum*, *vndantakno*, *bacaþu* (jfr. s. 440—443). Något afseende kan icke fästas å de i Hels. L. Æ. B. 16: 1 anbragta orden: *a þe næstæ laghkall-ufæ þingi*; dels emedan Þ. B. 11 har *a þingi laghkall-aþæ*, och uti intetdera verklig assimilation eger rum (*laghkallapu* står i 1609 års upplaga); dels ock därför att, såsom äfven af SCHLYTER är anmärkt, i den för hans text begagnade handskrift ofta *u* har platsen för *a* (se Föret. till Hels. L. s. IV).

9:o *Supinum* är i paradigmats för forn-böjningen icke upptaget; emedan det, såsom själfständig form, icke upptäckes i de Skandiska fornspråken, och i själfva verket utgör ett i den Svenska språkläran infördt nytt begrepp, som ur rättskrifningen inkommit i ordböjningen. Intill senare hälften af sistförflutna århundrade var det, äfven hos oss, ingen ting annat än neutrum af part. preter., när detta står i förening med *hafva* som hjälpverb. Bevisen ligga öppna nästan på hvart blad i den Skandiska litteraturen; men vi skola ändå anföra exempel, till bevittnande deraf att *supin.* i allt, ända till rättskrifningens minsta delar, helt och hållet identifieras med participets neutrala form, om man ur räkningen afför den nyaste Svenskan. Det läses i Homil. 58: 1 *hon hafþe mioc gratet* (mycket gråtit); 33: 1 *þeir es i moldo hofþo leget* (de som i mull, jord, hade legat); 34: 2 *aller helgrer spamenn havfþo fyrer heitet* (alle helige profeter hade föresagt); 88: 2 *gufþ hafþe dualet* (dröjt); Edda Sæm. s. 149 v. 1 *þá hafþi Helga inn hugom stóra Borghildir borit* (då hade Borghild burit, födt den hugstore Helge); s.

145 v. 15 *úr gan stafn hefi ek opt búit* (den fugtige staf har jag ofta intagit). Ur äldsta Danskan meddelas efter PETERSEN (Dan. Spr. Hist. II.) s. 254 *at han hafir sua mæþ sinu male faret; 262 sithen han hauer barn with hænnæ fanget*. Vidare ur VGL. I. J. B. 46 pr. *sum standit* (stått) *havir; G. B. 9: 5 havir iuir gangit* (öfvergått); K. B. 8: 2 *han haur svoret* (svurit); A. B. 24 pr. *haur af iorþv salt* (sålt); VGL. II. K. B. 73: 7 *the hafua up boret* (uppburit); Upl. L. Kk. B. 44 pr. *sum hun fangit* (fått) *hawær; ÖGL. Æ. B. 2 pr. hauer broþirin boit a margh ar haft ok hæþpat* (bott derå många år, haft och häfdat); Bonavent. s. 225 *the hafdho ække troit thöm* (icke trott dem). Det befinnes, att jemväl i anomala verb det s. k. supinet alldeles sammanfaller med det neutrala part. preter. Vi göra ett stort språng, för att flytta oss in i de tider, då den gamla orthografien blifvit rubbad, utan att ännu vara efterträdd af en ny enligt stadgad regel; hvarvid kan inträffa, att supin. har det beteckningssätt som vi, i åtskiljande mening, nu gifva åt neutr. af part. preter., eller tvert om; t. ex. Svedbergska Psalmboken (af år 1694) 123: 3 *menniskiom är förelagt; som Gud sielf oss hafwer sagdt; Carl XII:s Bibel, 2 Mos. 14: 5 och tå thet wardt sagt; hwi hawom wi så giordt; Wilde* (Sveriges beskrifna lagars grund, Stockh. 1736) s. 14 *som the gamle Swear och Giüthar äfven ock rätteliga kalladt och hållit för lag; fastän de kloke Greker för orimmeligit ansedt; Dalin* (Sv. Rik. Hist. I, Stockh. 1747) s. 104 *den iswer han nu fådt; 217 hwad stulit var; 408 som förmodeligen bodt*. I tryckfels-förteckningen till äldsta qvart-upplagan af 1734 års Lag äro flere sup. på *-t* rättade till *-dt*, hvilket redan i texten finnes till större delen iakttaget i ett på Kongl. Bibliotheket förvaradt exemplar, som bär Konung Fredriks eget namn-schiffer i guld. Så litet hadø man sig ännu bekant om ett särskildt sup., hvilket ej heller hos den tidens grammatiske författare, såsom TJÄLLMANN och SVEDBERG, eller ens LJUNGBERG, framträder med någon bestämdhet, eller med anspråk på värdigheten af en grundsats i språkläran. SAHLSTEDT är den förste, som högt uttalat begreppet om ett sup., hvilket »blifver allenast brukadt, til at utgöra perfec-

tum och plusquamperfectum, och måste med neutrum participii passivi icke förblandas»; hvarföre sup. heter *älskat, hört, tagit*, men neutr. part. pass. *älskadt, hört, taget*; dock med undantag för enstaviga verb, hvilka i sup. erhålla *dt*, såsom *stådt, trodt, flydt* (uppl. I, s. 54; uppl. 2, s. 49). Den af SAHLSTEDT utan all motivering uppgjorda bestämningen har i den senare grammatiken vanligen blifvit tagen som en gifven sats, blott sålunda jemkad, att vokaliskt utgående verb fått sup. på *-tt*. Praktiskt har det gått långsammare med satsens erkännande, ehuru en noggrann efterföljd deraf numera anses höra till ett vårdadt skrifsätt.* — Supinum, under detta eller annat namn, förekommer äfven hos Danske lingvister; men RASK yttrar redan i Anvisn. s. 135, att uti Isländskan neutr. af part. preter. i obestämd form »alltid tillika är supinum»; i företalet till Ang. Sax. Spr. s. 42, att supin. »icke i de nordiska språken förekommer som någon särskild form, utan blott som neutr. af det passiva participet, med undantag af Svenskan, hvarest det är af de språklärde infördt i rättskrifningen»; slutligen i Vejledn. s. 47, att supin. »intet annat är än neutr. af part. pass.» GRIMM kallar vårt supin., skildt från part. preter., en oorganisk utveckling, uppkommen derigenom att det med hjälp verbet *hafva* konstruerade oböjda participet blifvit afsondradt, fattadt som aktift, och benämndt supinum, hvilket ingen ting annat är än neutr. af part. pass. (jfr. Gram. I, uppl. 2, s. 1014, med IV. 159, 160). Bland Svenske bearbetare af grammatiken har BOIVIE först, dock senare än RASK och GRIMM, öfver denna punkt förklarar sig på ett tillfredsställande sätt. »Ehuru», säger han, »efter språkets nuvarande beskaffenhet och utseende, supinum i activum tyckes vara grundformen till participium passivum, torde dock tvertom det begrepp, som med det så kallade supinum skall betecknas, kunna härledas från participium. Detta kan man sluta till icke blott från förhållandet i ett och annat främmande språk, t. ex. Franskan, der supinum i

* Några rättskrifningen ensamt rörande enskildheter, som icke af böjningsmönstren här (s. 38—39) åskådliggöras, äro på vederbörliga ställen (s. 71, 74, 88, 117) angifna. De hufvudsakliga anomalierna i starka verb finnas antecknade s. 253—7.

vissa fall kan böjas lika med part. pass., utan äfven från det omväxlande bruket af part. pass. och supinum i det äldsta nordiska språket, der det sades rätt t. ex. både: de hade *dödad* (accus. af part. pass. masc. gen.) höfdingen för hären, och de hade *dödat* höfdingen för hären» (s. 255). Sedermera hafva andre yttrat sig i samma syftning. Med anledning af det nyss antydda förhållandet i det äldsta nordiska språket (hvarmed *Boivie* synes åsyfta Isl.; jfr. *Rask*, Anvisn. s. 167) och i främmande tungomål, är i sin ordning, att med exempel åskådliggöra förbindelsen mellan *hafva* och det böjda partic. preter., i motsats till den ofvanför redan med bevisställen ur fornkällorna intygade förbindelsen med det oböjda partic. (d. v. s. neutr. sing. i obestämd form, lika för nom. och accus.), den nu enda gällande, när part. preter. beror af hjälpverbet *hafva*. Det heter i Homil. 1: 1 *hann hafpe scapþan mannenn* (mannen skapad, i st. f. skapat mannen); Edda Sæm s. 147 v. 37 *mik hefir Helgi hingat sendan* (hit sändt); s. 154 v. 35 *sá er opt hefir örno sadda* (han, som ofta har örnar mättat); Nials S. s. 45 *felldan hefi ek þann er eyddi* (den som förödde); äldre Gulaþ. L. (Norg. Love I.) 274 *þa er þeir hava iorð metna* (när de hafva uppmätt jord); 267 *hveim ec hevi iorð sellda* (hvem jag har sålt jord åt). Våra egna forn-urkunder hafva i detta hänseende föga att erbjuda. Undantages en tveetydig run-inskrift,* så har jag knappt att hit föra mer än ur Gottl. L. 3: 3 *et hann oc tiunt hafi þar esipþan hanum af fyrþa* (i handskriften, hos Hadorph orätt *af fyþa*; att han ock allt sedan tillfört honom, neml. presten, tionde); Hert. Fredr. 1012 *hafðhe thet rætelika taghin han* (träffat honom, egentl. honom tagen). För den nyare Svenskan är denna syntaktiska ställning än mera främmande, men kvarstår sedan Medeltids-Latinet i Romaniska språk, med vidsträckt tillämpning i Italienskan och Fransyskan, t. ex. *la lettera c'ho scritta; la luna aveva perduti i raggi; je l'ai entendue chanter; il nous a priés de lui écrire*. Det antages, att i Spanskan partic. ej blir böjdt efter *haber*, men

* T. ex. Run-Urk. 999, i fall *riton* står för *ritin* eller *ritnan*, i orden *sten hafir riton* — — *Bali* (Bale har ristat stenen).

väl efter *tener*, t. ex. *hemos visto grandes eventos* (vi ha sett stora ting, tilldragelser); men *tengo escrita una carta* (jag har skrivit ett bref); *los caballos, que vm. tenia comprados* (hästarne, som Ni hade köpt; jfr. RASK, Spansk Sproglære, Köpenhamn 1824, s. 131, 141). Vi ock kunna säga: *ansökningen, som jag har skrifven*, i st. f. *skrivit*; men för ingen del: *jag har henne hörd sjunga*; *han har oss bedna* (ombedda). Icke heller Isl. har någon ting motsvarande till de synnerligast i Franska grammatiken antagna härfina, till en del godtyckliga gränslinjer för bruket af böjdt och oböjdt partic., af hvilka det senare är i Norsk-Isländska idiomet det mest använda, äfven då omedelbart objekt går förut i satsen, såsom af de s. 455 anförda ställen erfares (se vidare Syntaxen). Det i Svenskan, liksom i Hög-T. (jfr. GRIMM, Gram. IV. 69), tidigt inträffade upphörandet af böjning för part. preter., förenadt med hjälpverbet *hafva*, har emellertid vållat, att det så ställda partic. slutligen kunnat för vissa fall afsöndra sig från det annorlunda, särskildt med *vara*, konstruerade; och kunnat det så mycket lättare som, vid omskrifningen af det Lat. formella preter. i aktivet, det med *hafva* förbundna partic. fått utseende af ett aktift (*jag har älskat* = *amavi*), hvilket åter väckt föreställningen om ett supinum.* En skymt häraf uppdagar man i det oböjda part. preter. af vokalförvandlande svaga verb i F. Hög-T., t. ex. *kiprennit*, motståndt *kipranter* (bränd; jfr. GRIMM, Gram. I, uppl. 2, s. 1010).** En dylik skiljaktighet märkes väl icke i de Skandiska fornspråken; men t. ex. i Cod. Bur., der eljest en viss förkärlek för *e*, uti ändelser, uppenbarar sig (se här förut i Företalet s. XXI), håller sig för det mesta *i* uppe, uti det oböjda neutrala part. (supin.). I nuvarande språket finnes en genom allmänna bruket åstadkommen, af rättskrifningen oberoende skilnad mellan part. preter. *fånget*, *gånget*,

* Man har hos oss än härledt part. preter. ur supinet, ehuru den historiska gången är i omvänd ordning; än härledt supinet ur infin., hvilket antagande åter motsäges af förhållandet i 4 konjugationens 2 klass (*brinna, brunnit*) och de vokalförvandlande svaga verben (*välja, valt*). Rörande det Lat. supinum se BOPP, Vergl. Gram. s. 876, 1154.

** Hos GRAFF finner man *kebrennet werden; firprenit wirt; er serbrennet habel* o. s. v. (Althochdeutscher Sprachschatz III. 307).

ståndet, och sup. *fått*, *gått*, *stått*. Man säger *det är orätt fångat*; *det onda är öfverståndet*; *det nya året är ingången*; men icke gerna *jag har fångit* (fått); *jag har öfverståndit* (öfverstått); än mindre *det nya året har ingången* (ingått; jfr. s. 254). I Dalskan (jfr. s. 429) är en bestämd olikhet mellan *dåd* (Isl. *dauðr*, död, egentl. adj.) och *dajeð* eller *däð* (dött, part. preter. af *duja* eller *däa*, Isl. *deyja*, dö). Af alla munarter märkvärdigast i dessa afseenden är den Stockholmska, som i åtskilliga starka verb, äfvensom i svaga efter 2 konjug., har ett nygjordt supin. af annan skapnad än det vanliga part. preter. (jfr. s. 435). Så får man höra: *han har bindi*, *stjüli*, *sälji*, någon gång *bindit* o. s. v. (jemte de gamla rena formerna *bundi*, för *bundit* o. s. v.); men knappast någonsin *hunden är binden*, *hatten är bortstjulen*; än mindre *hatten är bortsäljen* eller *dyl*. Likväl var den nu uti skrift iakttagna olikheten mellan sup. på *-it* och part. preter. neutr. på *-et*, i starka verb, för ett halft århundrade sedan så litet af bruket stadfast, att Svenska Akademien i sin år 1804 utgifna Afhandling om Svenska Stafsättet, under erkännande af det regelrätta i det neutrala *-et*, invid det maskulina *-en* i partic., ändock trodde sig böra, »för uttalets lätthet och poesiens fordringar», här »uppoffra den stränga riktigheten»; i den förmodan att man alltid lärer säga: »ett gifvit löfte, ett väl skrivit arbete» (s. 195—6). Bruket, ofta nyckfullt och opålitligt i sina yttringar, har, efter taget intryck från den nyaste språkläran, om sieder bestämt sig för det neutrala *-et* (utom i supin.), hvilket också i det Stockholmska uttalet allt mer undantränger *-it*, liksom *-en* allt mer utträngt *-in*. Hvad för öfrigt angår upphofvet till det Stockholmska supinala *i*, uti svaga verb, så kan detta möjligen vara analogiskt öfverfördt ur de starka; så vida det icke till äfventyrs skulle ha uppkommit på samma väg som i det F. Hög-T. *kiprennit*, hvilket, lika med vårt hufvudstads-språks egna supinum, har, oberoende af impf. och det böjda part. preter., sin stam-vokal gemensam med infin. (jfr. F. Hög-T. *prennan*, *pranta*, brände, *kipranter*, *kiprennit* med Sv. *välja*, *valde*, *vald*, Stockholmska *välji*), och der det sista *i* blifvit af Bopp förklaradt för en ur evfonisk

grund antagen bindvokal (Vocalismus s. 64, noten*). Omöjligt vore visserligen ej heller, att det i Hög-Tyskan länge bibehållna bruket kunnat, sedan långt tillbaka, vinna insteg i vår hufvudstad, der Tyskar (särdeles köpmän och handverkare) voro till större antal bosatte mycket förr, än genom krig och bokliga konster en lifligare inverkan från Tyskland kom vårt land till del. En misstanke åt detta håll kan så mycket hellre rättfärdigas, som ett af våra inhemska språk-förhållanden alstradt behof synes ha bort blifva mera allmänneligen erkänt och motsvaradt, än nu varit fallet, då hufvudstaden, med all sin rika inflytelse på språket i det hela, i denna punkt sett sitt valde inskränkt till närmaste trakter, och till den del af allmänheten i särskilda landsorter, som i hvardags-tal tillegnat sig Stockholmskan, här af skriftstället öfvergifven.** Tillfälligheten i uppkomsten af ifrågavarande i framlyser än mer, om man betänker att hufvudstadens munart eljest, långt ifrån att mer än andra inrymma mellan-vokaler, för undvikande af hårda konsonant-möten, tvert om röjer stor fallenhet för sammanträngning, synnerligast genom böjnings- eller bindvokalens utstötande i sammansatta ord, t. ex. *kyrklag*, *hamngata*, *hvetbröd*, *bränvin*, *Vermland*, hvilka i de flesta landsorter uttalas, och för icke länge sedan allmänt skrefvos *kyrkolag*, *hamne-gata* o. s. v.

* Han har vid samma tillfälle ställt *i* uti *kiprennit* vid *i* uti *Isl. taligr*, *talit*; men äfven om han fortfarande skulle hysa samma tanke, finner jag likväl ej derutaf anledning att betrakta Stockholmarens supinala *i* som lemning af *it* i *talit*; ty man har icke fått *vali*, utan *välji* o. s. v. Dessutom blifva *bäri*, *stjälji* och dyl. ej genom *talit* i någon mån upplysta.

** Såsom undantag kunde anföras *idits* och *rdits*, med hvilka dock är på ett eget vis bestäldt (jfr. s. 71, 117).

SJUNDE KAP.

Passivet.

Det nuvarande passivet är till sin uppkomst *reflexif*, hvilken egenskap det ock i gammal Isl. och F. Nor. vanligen genom sin betydelse tillkännagifver (den rent passiva bemärkelsen uttryckes oftast med hjälpverb), — hvad också långt för detta blifvit anmärkt af RASK (Isl. Spr. Oprind. s. 274, Anvisn. s. 234, Vejledn. s. 47); äfvenså af GRIMM, som, framvisande ett Mös. Götiskt, ehuru blott i pres. indik. (*-da*, pl. *-nda*) och pres. konjunkt. (*-dau*, pl. *-ndau*) återstående, för öfriga German-språk förloradt passif (Gram. I. 855, IV. 4, 9, 12; jfr. BOPP, Vergl. Gram. s. 672), deremot såsom medium uppfattar det genom ett införlifvadt, förkortadt och oskiljaktigt suffix bildade, i en skenbar konjugations-form uppträdande Skandiska reflexivet, der det mediala uttrycket om sider uti Isl., men än bestämdare i Svenskan och Danskan, stelnat till passift; af hvilken form emellertid blifvit något, som öfriga German-språk ha att afunda (IV. 39—45*). Ämnets närmare pröfning ordna vi uti följande moment:

1:o Det reflexiva verbal-tecken, som uti Skandiska språk är viktigast, utgöres af Isl. och F. Nor. *-sk* eller *-sc* (i F. Nor. ofta *zt*), sedan *z*, slutligen *-st* (tidigt i F. Nor.), bibehållet i Ny-Isl., i Färöiska (t. ex. Fær. S. s. 10 *gjerast*, 11 *skjiftast*) och en del Norska allmoge-språk (se AASEN, Folk. Gram. s. 108, 166), motsvarande det Svenska *-s*. Denna ändelse, ett förkortadt *sik* (någon gång använt äfven för dat. *ser*), tillfaller organiskt blott 3 personen; men har,

* GRIMM har derförutan en Mös. Göt. klass på *-nan*, hvilken till begreppet, men ej till formen, motsvarar ett verbum medium, känt ur Grek. grammatiken; och till samma klass föras de Isl. intransitiven *vakna*, *sortna* (svarta), *hardna* m. fl. (IV. 23—7; jfr. UPPSTRÖM s. 128), hvilka likväl, såsom i böjningen utan särskild utmärkelse, endast från ordbildningens och syntaxens sida kunna bli föremål för undersökning. Endast må erinras, att man i gammal Svenska kan någon gång träffa verb på *-na*, i likhet med andra, suffigerade, t. ex. S. Birg. Up. 1: 10 *slitnadhis* (slet sig från hvart annat, lossnade), Alex. s. 64 *liknadhis* (liknade). Vi hafva nu i samma bemärkelse *baznas*, *sticknas*, och *bazna*, *stickna*; men *likna* nytjas både intransit. och transit., *liknas* blott passift.

sedan genom suffigeringen och förkortningen det första ursprunget förgåtits, tillkommit jemväl öfriga personer (jfr. RASK, Anvisn. s. 287—8; GRIMM IV. 44—3). För 2 pers. förekommer det redan i Homil.; äfven (vexlande med *-k*, hvarom mera under 2 mom.) för 1 pl. och dual., men icke för 1 sing. (som har endast *-omk*). Från olika tidpunkter och skrifter hemta vi ur det reflexiva schemat följande urkundliga intyg (jfr. s. 32): Ol. Hel. S. s. 53 *bærsk ec* (slås jag), 54 *ec hugðizt* (tänkte), Frumpart. s. XXIV *synniz ec*, Kongespeilet s. 482 (Sorö uppl.) *ek girnizt* (jag eftersträfvad), Edda Sæm. s. 138 v. 29 *ek minniz*, s. 78 v. 32 *ec — — komiz* (hos RASK; afvikande i Köpenhamns- och Kristiania uppl.); Homil. 32: 2 *hræþesc þu* (rådes du), 29: 1 *telesk þu*, Ol. Hel. S. s. 63 *bysc þu* (rustar du dig), 24 *þu ætlask* (ämnar, ämnar dig), 8 *þu þikcizt*, Barlaams S. s. 17 *þu lizt* (synes), Edda Sæm. s. 195 v. 10 *kömstu* (kommer du, kommer du dig), Framm. Isl. s. 63 *skildiz þu*; Homil. 3: 2 *þat finzk* (det fins), 17: 2 *sol — — sezc* (sätter sig, går ned), 64: 2 *skilzc* (skils), 14: 2 *stennsc* (är ståndaktig, står på sig), 50: 1 *hann bysc* (bereder sig), 38: 2 *hann kallasc*, 37: 1 *syndesc* (syntes), 34: 2 *mataþesc* (spisade, egentl. matade sig), 40: 1 *falsc* (dolde sig), 44: 1 *stopþsc* (utstod), 15: 1 *at hann steoþesc* (motstode), Barlaams S. s. 59 *mer gekzt val* (mig gick väl), Fornm. S. X. 265 *droszc*; Homil. 11: 1 *oplomsc ver* (förvärfva vi oss), 39: 1 *ver misgeromsc* (vi förbryta oss), 36: 2 *eggiomsc*, 20: 1 *ver snumsc* (omvända oss, egentl. sno oss), 12: 1 *ver minnomk* (minnas), 12: 2 *ver huilomc* (hvila oss), 20: 1 *ef ver siomc fyrer* (om vi se oss före) *oc hræþomsc, ver hræþomc*, 91: 2 *ver — — kollomk bõrn goþs* (kallas Guds barn), 23: 2 *ver finnemsc* (må befinnas), 15: 1 *ver — — standemsc*, 102: 1 *buemsc ver*, 33: 1 *glikemk ver* (må vi likna), Barlaams S. s. 11 *dueliumzt ver*, Strengleik. s. 52 *vit* (dual.) *finnmvz* (vi råkas), 53 *við hittomzc* (råkas), Ol. Hel. S. s. 25 *finnimk ver* (råkes vi), 54 *vit skiliumk* (skiljas), 53 *vit bærimk* (må slå), Edda Sæm. s. 130 v. 82 *viþ skiliumz* (skiljas), Framm. Isl. s. 50 *uit talimz við* (må talas vid), Islend. S. II. 257 *vit særimst*, Nials S. s. 155 *við komvmz*, Egils S. s. 283

ver settumz (satte oss), Kongespeilet (Sorö uppl.) s. 144 *fysunzt ver*, Landn. B. s. 177 *drogunst vær*, 174 *buunst vid*; Homil. 34: 2 *hræþezc* (rädens), Edda Sæm s. 84 v. 24 *ef ið Gjmir finnizt* (om J, du och Gymer, råkens), Framg. Isl. (Röls S.) s. 22 *þer þickiz* (J tyckens), Barlaams S. s. 12 *þit* (dual.) *ræddozt* (J räddens), *at þit biugguzt þui i brott* (att J derföre lagaden er bort); Homil. 8: 2 *es* — — *snuasc* (som sig omvända), 15: 4 *vnd þessom feþr erosc breoþr drotten oc þræll* (inför denne fader äro herre och träl sins emellan bröder); 6: 4 *iþroþosc* (ångrade sig), Edda Sæm. s. 255 v. 36 *sásk* (sågo på hvarandra), Agrip (Fornm. S. X. 382) *aþrer comosc* (andre kommo sig) *undan*, Barlaams S. s. 12 *þæir ræðast*; Homil. 26: 2 *at fyrfarasc* (förgås), 4: 4 *lets c guþ iþrasc* (lät Gud ångra sig), 44: 4 *vilde glikiasc goþe* (ville likna Gud), Ol. Hel. S. s. 34 *fazt mindi* (månade, kan fås). Ur imperat. äro exempel redan (s. 364, 373, 379) upptagna, och partic. blir under 3 mom. behandladt. — I den äldsta Danska bokskrift är *-sk* försvunnet, men lærer undantagsvis träffas i någon runskrift (SÄVE har, i Eriksvisan s. 30, efter Finn Magnusen anført ett *kvask*, d. v. s. *qvafsk*). Hos LILJEGREN har jag icke märkt något hit hörande *-sk*, utom i en Norsk runristning, Run-Urk. 2023 *minnsk*, och en Svensk 1254 *intapisk* (= *endapisk*, ändade, dog). Redan vårt äldsta skriftspråk har (liksom Dan.; jfr. PETERSEN, Dan. Spr. Hist. I. 112) *-s*, men omvexlande med *-z*; i äldre VGL. stundom *-ss*, i ÖGL. någon gång *zs*, *x*, hvilken sistnämnde bokstaf annars föreställer *gs* och *ks*. Hvad beträffar användningen i 1 sing. har jag icke något gammalt språkprof antecknad; och i 2 sing. (imperat. oberäkнад, hvarom på sitt ställe) blott Gottl. L. 49: 30 *þa haf þu vitorþ* (vitsord) *sum vers* (värjer dig); men för öfrigt: VGL. I. R. B. 12: 1 *firi fars* (förfares, förgås), A. B. 8: 3 *stials* (stjal sig, smyger sig), 5 *tax* (tages), Þ. B. 17 *falz han* (brister han i bevisning), B. B. 9 *falls han at sak* (fälles han till saken), O. 10 *gyærs bunkabitær* (gör sig till sjörföware), J. B. 16 pr. *sæms*, 2 pr. *quæls* (qväljes, klandras), G. B. 6 pr. *læggs* (lägger sig), A. B. 8: 3 *lægz* (lägger sig), 16 pr. *læggs* (lägges), K. B. 1 *þepiz* (beder, begär),

F. S. 2: 1 *bediss*, Upl. L. Æ. B. 25 pr. *winz* (förslår), ÖGL. R. B. 5: 1 *salzs þæn eþrin* (blir den eden ej gån- gen), Dr. B. 9: 1 *mæþan þæt winzs at* (så långt det räk- ker), R. 3: 2 *skils, gafs, staddis*, B. B. 15: 1 *takæ*, 13 pr. *æn löska maþær* — — *slas*, Vins. B. 7: 1 *klandas* (klan- dras) *þæt, küpis*, Gottl. L. 19: 21 *vers* (värjer sig), 19: 7 *sis* (ses), Südm. L. Add. 1: 5 *bindz*, VGL. II. Forn. B. 19 *fæks* (ficks, erhöills), Bonavent. s. 29 *vndirstars* (förstås), 134 *sattis* (satte sig); Alsnö Stadga (VGL. s. 310) *vir kyænnumz þær vidþær*, Bonavent. s. 34 *vi som kalloms*, 99 *dwælioms vi*, S. Birg. Up. 6: 58 *vi opfyltoms ok glad- doms*, Alex. s. 406 *wi bedhomps*; ÖGL. (i en handskrift från senare hälften af 14:de århundradet; jfr. samma lag s. VI. och 157) Vins. B. 6: 4 *þa it uifær köptins* (då J afslöten köp), Cod. Bur. s. 138 *ii skilins* (J skiljens), Bo- navent. s. 194 *ij mintins*; ÖGL. Vins. B. 7: 5 *kallas bafþe* (säga sig båda) *köpt hava*, Cod. Bur. s. 493 *gavos* (gåfvo sig), Bonavent. s. 156 *sattos* (satte sig); ÖGL. Eps. 8 *skal skiptas*, Vestm. L. II. Kr. B. 26: 2 *scolo* — — *gangas* (utföras), Südm. L. M. B. 30 *kan siþan þen man wiþ fas* (vederfås), Gottl. Hist. 6 *þa scal* — — *til ferþar boas* (rustas till färd). Ur 2 sing. och 1 plur. af imperat. äro under denne modus exempel anförda, och ur partic. blifva sådana meddelade under 3 momentet. Särskildt uppteckna vi af det alternerande *-ins*, i 3 pl. af konjunktiven: Upl. L. Kk. B. 2: 2 *at þer* (de) *æi aff wanvrökt fordærwins* (må förderfvas); Gottl. L. 63: 1 *þa loysins eþa wirþins* (då må de lösas eller värderas), *eþa festins*; Vestm. L. II. B. B. 5: 1 *þa callins þe bort oc talins þe wiþ*; Kg. Styr. IV. 5: 15 *at rikesins fäste fans ej* (att rikets fästningar ej må leunnas); Wadst. Kl. R. s. 60 *æn* (men) *sqwaller oc fofæng oordh flyens* (må undflys). — I Biblärne, der det imperativa *-er* i 2 pl. är inrymdt, får detta icke s suffi- geradt; utan i passif eller deponential form framträder den egendomligt Svenska ändelsen *-en*, med *-s*, såsom redan är visadt (s. 380). Framför det reflexiva verbal-tecknet utgår, i alla Skandiska tungor, det personliga *-r* (icke det radikala, t. ex. *bærsk, firi fars*); och skrif-føl är derföre tro-

ligen i VGL. I. K. B. 4 rubr. *byriaræ* (börjas), liksom det ofvan antecknade *ændirstars*; änskönt det visst låter tänka sig, att *-r*, lika med andra person-tecken, en gång kvarstått. För Forn-Svenskan tillkommer vidare, att uti pres. indik. sing. äfven den annars framför *r* gående vokal saknas, i alla starka och vokal-förvandlande svaga verb (icke ens aktivet har der sådan vokal i Isl. och F. Nor., eller i Gottl. L.); så att *-s* blir fast omedelbart vid den rena stammen, icke blott i de fall då aktivet har stammen fri (jfr. 89—91, 248), såsom man finner af de nyss citerade *stiæls*, *firi fars*, *gyærs*, *vers*, *quæls*, *skils*; utan ock då aktivet har *-ær* (*er*), såsom vi se af *falz*, *winz*, *tax*, *læx*, *sæms*; till hvilka exempel vi ytterligare samla ur VGL. I. G. B. 4: 2 *giffs*, Upl. L. Æ. B. 17 *sæz* (sätter sig), M. B. 44 pr. *stæz* (stadnar), Gottl. L. 24 pr. *sings** (sjunges), 20: 7 *liantz* (ljutes, fås), Vestm. L. II. M. B. 25: 4 *brytz*, B. B. 11: 3 *biuz*, ÖGL. E. S. 21: 1 *sæls*, B. B. 5 pr. *kræfs*. Samdrägten med Isl. är således i reflexivet fullständigare än i aktivet. Ny-Svenskan följer här någon gång den gamla ordningen, mera dock af tillfällighet än regel; ofta blir flexionens *e* uteslutet, der det i fornspråket kvarstår, eller tvert om. Under 4 momentet (som behandlar deponens) och under rubriken Förkortning få vi se den praktiska användningen af *-s*, i vår tid. — Ifrågavarande suffix lemnar, såsom af alla urkunder bestyrkes, den föregående vokalen oförtryckt. Stöter man händelsevis på ett verb, der vokalen icke är den samme, som den normale i aktivet, så har olikheten en annan grund. Så i VGL. I. P. B. 17 *fæss* (fås), der *æ* icke beror af *ss*, utan af den i vissa handskrifter sedvanliga förvexlingen af *æ* och *a*, hvilken lika väl gör sig gällande i de aktiva *fæ* (Md. 14 pr.), *fær* (A. B. 5). Detta i språk-lagarne grundade förhållande, af reflexivets (passivets) vokaliska öfverensstämmelse med aktivet, leder betraktelsen till det i lagarne på oräkneliga ställen förekommande *falz* (vanligen: uteblifver, brister, underlåtes, är förfallen, gör sig förfallen, sakfalle), hvaraf exempel nyligen uppgifvits, och ännu några må företes: Upl. L. M. B. 6 pr.

* Det *sings*, som läses raderna ofvanför, är pres. konjunkt.

fallz han at eþe (brister han åt ed), ÖGL. R. B. 5: 4 *falz* (underlåtes) *toft manna eþær, þa falz kan til gjaldz* (då gör han sig förfallen till betalning), VGL. II. Þ. B. 52 *falz* (fattas) *hanum vitni*. Ovanligare är bemärkelsen af *falz viþr* (ligger när, concumbit) i Gottk. L. 20: 44. Detta *falz* är, i Gloss. till de nytgifne lagarne, såsom passiv hänfördt till *fælla*, dit det visserligen, från den logiska sidan, ofta kan ledas; men icke från den formella, ännorunda än som anomali, d. v. s. föreställande *fællis*, hvilket är det regelrätta, äfven i lagarne förekommande, merendels likväl konjunktivt använda passivet af *fællir*. Men *falz* är helt säkert pres. indik. till ett reflexivt *fallas*, hvilket jemväl för 3 pl. af pres. indik. i sjelfva verket fins i ÖGL. R. B. 3: 2 (*þon — — sum fallas*), och för infin. i Stads L. Rdst. B. 25 (*nú kan at edhenom han fallas*). Det står icke enstaka. Upl. L. har Kk. B. 47: 5 *fiollis* (æn han *fiollis*, om han faldes), Vestm. L. II. Kr. B. 26: 4 *fiolles* (æn han *fiolles*), M. B. 5: 4 *fiolliz* (æn *eþrin fiolliz*, om eden underlåtes), i Gloss. till Upl. L. förklaradt för impf. konj. pass. till *fælla* (i sådant fall föreställande *fældis*); men enligt min öfvertygelse utgörande regelbundet impf. konjunkt. reflex. till *falla*, fullkomligt öfverensstämmande med det aktiva impf. indik. *fioll*, *fiolla* (jfr. s. 164). Ytterligare varseblifves ett pres. konjunkt. *fallis*, t. ex. Upl. L. M. B. 4: 2 *fallz han fallis til furætighi markæ* (brister han i bevisning, vare förfallen till 40 marker). De 4 formerna *fallas*,* *falz* (för *falds*), *fallis*, *fiollis*, alla strängt regelrätta, stödja hvarandra, formelt betraktade. I afseende på betydelsen möter ej heller något hinder, enär redan det aktiva intransitiva *falla* ej sällan i lagarne nyttjas i samma mening som det reflexiva *fallas* (t. ex. Upl. L. Æ. B. 5 *faldær*, i andra hdskr. *falz*, *at eþe*), och part. preter. *fallin* ofta till begreppet identifieras med *fælder*, af *fælla* (t. ex. Upl. L. Þ. B. 9: 4 *hvar sum toft mæn skulu witæ ænnæn fallin*, i andra cod. *faldan*; Magn. Er. Lands L. Tg. B. 9 *thawari fallen* i Membr., *fældher* i Chart.); liksom nu *spruc-*

Fallas vill säga: *falla sig*, — en form, nu allmän, ehuru i annan bemärkelse, t. ex. *som det kan falla sig*.

ken, *utsvulten* beteckna det samma som *sprüct*, *utsvült*. Endrätgen med den grammatiskt noggranna Isl. och F. Nor. gör bevisningen fullständig. Edda Sæm. har s. 74 v. 42 *um-fallaz* (deficiunt); Nials S. s. 274 *fallaz nú at fylkingarnar* (nu sammandrabba härarne; jfr. *falz víþr*); 246 *let fallaz* (lägga sig ned); 440 *þá felluz þeim allar kveðiv* (då undgingo dem alla helsingar); i en bland de äldsta hdskr. af Gulaþ. L. (Norg. Love II. 495) *fellr eiðr* (ed); i en något yngre (I. 16) *en þo at hanom fallestk eiðar* (skulle brista eder); i äldsta hdskr. af Frostap. L. (II. 506) *ef æiðrr fællz*; i en yngre (I. 133) *ef menn fallast at þui* (brista deruti) o. s. v. Dessa *fellr*, *fællz*, *fallaz* (*fallast*), *fallestk* motsvara, enligt vederbörande ordböjning och rätt-skrifning, helt och hållet de Svenska *faldær*, *falz*, *fallas*, *fallis*; och Nials Sagans *felluz* skulle motsvara ett Sv. *fiollus*, om ett sådant kunde ställas vid sidan af det för hand varande aktiva *fiollo*. — Det har redan blifvit antydt, att Skandinavernes reflexiva suffix är ett förkortadt *sik*, i det Forn-Isländska *-sk* lätt igenkänligt. Det utgör alltså, ifrån början, allenast en inväxt af det personliga pronomen i 3 pers., hvilket äfven i andra språk bildar ett reflexif, det man i Svenskan ofta kan återgifva med suffigeradt verb, t. ex. T. *sich schämen* (skämmas; dial. skämma sig), *sich freuen* (fröjdas), *sich wundern* (förundras); Fr. *se marier* (giftas, gifta sig), *s'approcher* (nalkas), *se rencontrer* (råkas, träffas), *s'obstiner* (envisas, tredsкас), *s'enorgueillir* (högfär-das). Italienaren kan derjemte, liksom vi, fastän i vissa hänseenden mera inskränkt, fästa det reflexiva pronomen vid verbets slut, t. ex. *maritarsi*, *trovarsi*, *rincontrarsi*, *ostinarsi*; * likaså Spanioren, t. ex. *alegrarsi* (fröjdas). Skilnaden är likväl, icke så mycket att det Isl. *-sk* någon gång, det Svenska *-s* tillförenej sällan, nu jemförelsevis oftast ger ordet passif betydelse, ty detta förhållande är icke utan all jemförlighet i Tyskan och Romanspråken (t.

* Suffigeringen är i allmänhet inskränkt till vissa verbal-former, såsom in-fin. *ricordarsi* (erinra sig), part. pres. *ricordandosi* (erinrande sig), part. preter. *ricordatosi* (hafvande erinrat sig); men å en annan sida är hon icke begränsad till 3 personens pron., t. ex. *ricordarmi* (att erinra mig), *ricordiamoci* (erinrom oss!), *ricordatevi* (erinren er!).

ex. *sich wundern*, bli förundrad; *il s'appele*, han kallas, heter; *come si chiama*, huru kallas, heter); som icke mera att det Skandiska suffixet lämpas till *alla* personer, då i de öfriga språken 3 personens reflexiva pronomen, suffigeradt eller icke, uteslutande tillegnas 3 pers. af verbet och infin. I förra hänseendet bör dock ej förglömmas att, oaktadt det Svenska reflexiva verbets tilltagande benägenhet att företräda passivet, det likväl ännu i ett stort antal ord har sin ursprungliga bemärkelse kvar; en rent reflexif i *nalkas*, *fradgas*, *vredgas*, *giftas*, *yfvas*, *minnas* m. fl., ofta utbytliga mot aktiva formen och *sig*, t. ex. *gifta sig*; en reciprok i *mötas*, *kyssas*, *talas vid*, *brottas*, *nappas*, *slås*, *hårdragas* m. fl. (jfr. 4 mom.), d. v. s. *möta hvarannan* eller *hvarandra* o. s. v.; endast med tillhjälp af det reflexiva begreppet kan man logiskt tyda intransitiva verb med -s, såsom *felas*, *förgås*,* de Isl. *gangask*, *standask*, *komask*, *fallask* m. fl. Tänkvardare är onekligen utsträckningen af 3:e personens reflexif till 1:a och 2:a. Då Fransmannen måste säga *je me souviens*, Italienaren *io mi ricordo*, Spanioren *me alegro*, kan Svensken säga icke blott, som desse, *jag påminner mig*, *jag fagnar mig*, utan äfven *jag mins*, *jag fagnas*. Emellertid står denna egenhet ej ensam för de Skandiska språken. Samma öfverflyttning af 3 personens reflexif till öfriga personer igenfinnes i Slaviska tungor och i Lithauiskan (jfr. RASK, Oprind. s. 274, Vejl. s. 47; GRIMM, Gram. IV. 49, 349; BOPP, Vergl. Gram. s. 686); enligt GRIMMS vittnesbörd jemväl i Tyska folkspråket, der man får höra *wir bedanken sich*, *wir haben sich gefreut*, *ihr habt sich gewundert* (IV. 36—37), till hvilket bruk äfven i bokspråket finnas spår (IV. 349). BOPP går ända derhän, att han förklarar *r* (ett vanligt utbyte mot *s*) i Lat. *amer*, *amatur* m. fl., för ett ur 3 pers. härstammande, jemväl till 1:a och 2:a öfverfördt reflexif (former sådana som *amamini* och *amaminor* tyder han annorlunda); ja i de Grekiska medial- (passif-) ändelserna ser han en dubbel person-beteckning (Vergl. Gram. s. 685—692).

* Emellertid har genom språkbruket *förgå sig* (peccare) blifvit åtskildt från *förgås* (perire).

2.0 Långt brydsammare än *-sk* är det *-omk* (*mk*, *umz*, *umst*), som, för äldsta Isl. och F. Nor. egendomligt,* der utgör den vanliga reflexiva formen för 1 sing. (sedan *-umz*, *-umst*), icke är ovanlig för 1 pl. och dual., i vers ej heller för 3 sing. Också har det varit föremål för vidt åtskilda tolkningar. Med förbigående af de äldre, nämna vi den af **RASK** valda, hvilken går ut på att förklara *-omk* för en i 1 och 3 sing. begagnad plural-form af verbet, sammansatt med *mk* för *mik* (mig), användt i både dativisk och ackusativisk betydelse; hvaremot *-umz*, *-umst* vore den vanliga passiva pluralen (jfr. Anvisn. s. 287, Vejledn. s. 54). **GRIMM** åter föreställer sig väl *mk* i *-omk* såsom förkortadt *mik*, men *o* såsom för uttalets skull inskjutet, likväl med förmåga att förvandla rot-vokalen *a* till *ö*; och ur Edda Sæm. citerar han *hræðomk* (jag rådes), *ráðomc* (consilior, jag råder), *dyliomc* (jag följer), *lögðomc* (jag lade) m. fl.; hvarjemte han såsom icke-reflexivt, icke-medialt fall anförer det till 3 sing. suffigerade *omk* i Eddans *brennomc feldr* (uritur mihi vestis), *eromc likn* (est mihi solatium) m. fl. sammanställningar, som måste upplösas *brennr mik feldr* o. s. v.; och i denna händelse rättar sig vaxel-ljudet efter pl., t. ex. Egils S. s. 430 *buðumz* (obtulit mihi), 644 *gáfumz* (dedit mihi); då deremot **GRIMM** anser *-omk* i de Eddiska, för dual. begagnade *eromc* (sumus ambæ), *göngomc* (discedamus), *skiliomk* m. fl., för *-om* (vanlig plural- och dual-ändelse i 1 pers.) och *-k* af *okkr* (oss två); betviflande denna forms bruk för 1 pl., hvilken borde ha *-oms*, med *s* ur *oss*; liksom *-umz* i 1 sing. vore missförstånd för *-umc*, eller föreställande ett senare i bruk kommet *sc* (Gram. IV. 39—41, 943). Äfven **MUNCH** och **UNGER** antaga i 1 sing. *mk* (ur *mik*) och bindvokalen *u* (Nor. Gram. s. 97); hvad likväl **MUNCH** sedan sålunda modifierat, att *mk* suffigeras genom bind-vokalen *u* (*o*) och med plural-formen, eller »att reflexivformen af 1:a pers. sing. bildas endast genom att hänga *k* till 1:a pers. plur.» (F. Sv. Spr. s. 52). Helt anorlunda ses saken af **FITZNER**, som tager *-m* i 1 sing. *skiótumk*, *dómumk* för den urgamla uti *em* (är) öfverblifna

* I Isl. är *-umz*, än mera *-umst*, sällsynt; men icke i F. Nor.

person-ändelsen, vidmagthållen framför den reflexiva ändelsen *sk*; och förmodar *-s* i *skiótumsk*, *dómumsk* hafva för väljudets skull bortfallit, såsom den mellerste af tre omedelbart på hvarandra följande konsonanter; då *u* åter blifvit herskande vokal genom inflytelse från det följande *m* (se Norsk Tidsskrift for Videnskab og Litteratur, årgången 1847 s. 396). En härifrån icke obetydligt afvikande åsigt uttalas af HOLMBOE, som, utan att bestrida, för vissa tillfällen, sannolikheten af det för *umk* antagna ursprunget ur *mik*, icke dess mindre, med särskildt afseende å några af honom aktift uppfattade ställen i Edda Sæm. (t. ex. i RASKB uppl. s. 23 v. 110 *er ec lögpomc arm yfir*, som jag lade armen om), tyder det för dylika fall begagnade *umk* i 1 sing. på så sätt, att väl *u* är bindvokal, men *m* utgör den i 1 sing. förutsatta, i *em* ännu kvarstående slutkonsonanten (jfr. FRITZNER); *mk* åter en må hända ännu äldre form, med öfverraskande likhet i Prakrit (jfr. här förut s. 310); hvilket ock för vissa (icke-reflexiva) fall kunde utsträckas till *umk* i 1 pl., då för andra (reflexiva) deremot *k* voro att betrakta som förkortning antingen af *sik* eller *okkr*, hvarvid, i senare händelsen, dualen kunnat under tidernas lopp komma i bruk jemväl för pl. (Oldn. Verbum s. 29—33). — För en klar insigt i ämnet erfordras en fullständig öfversigt af hela det faktiska området. Vi skola för detta ändamål genom bevisställen, ur källorna från olika åldrar, söka framställa den historiska utvecklingen af de här omtvistade former, dem vi åtskilja i 3 grupper; en för 1 sing., en för 1 pl. och dual., en för 3 sing. Den äldsta och betydelsefullaste urkunden är Homil., der man finner 90: 2 *ec biþomc* (jag bjuder), 94: 2 *ec treystomc* (jag vågar), *hræddomc ec* (räddes jag), 44: 1 *ec comomc* (jag kom), 60: 1 *ec vitioþomc* (jag besökte). Vidare: Ol. Hel. S. s. 34 *bæriumk ec* (slås jag), 41 *ætlomk ec* (ämnar jag), 92 *ec quæomc* (jag komme); Strengleik. s. 82 *ec bymzc* (jag utstyr mig), 76 *komumzc ec* (kommer jag), Barlaams S. s. 34 *ifumzt ec* (tviflar jag), 120 *sparumzt ec* (sparar jag mig); Fragm. Isl. s. 4 *þikiomz ec* (tycker jag), *ec giptvmz* (jag giftes); Sn. Edda 97 *ec hugþumz* (jag tyckte mig); Grågås I. 44 *ec berumz or* (jag afsäger mig); Egils S. s. 626 *hyggiumz um*

(jag skådar mig om), 759 *ek bökumz* (jag värmer mig, egentl. bakar mig) o. s. v. i både vers och prosa. Slutligen blir *m* förtunnadt till *n*, och reflexivet blir *st*, t. ex. Landn. B. s. 266 *fordunst* (jag undviker), 84 *eggjunst* (eggas jag), Kongespeilet (Sorö uppl.) s. 17 *fysunst ek* (har jag lust), *ek treystunst*, 763 *budunzt ek* (tillbjöd jag mig). Men *u* (*o*) är ingalunda nödvändigt; afven *e* (*i*) är någon gång synligt, neml. i konjunktiven (dock ej alltid der, såsom *qvæmomc*), t. ex. Strengleik. s. 25 *hældr en ec* — *tynemc* (skall aftyna), Barlaams S. s. 155 *at ec tapemzt* (borttappar mig, går förlorad), Kongespeilet (Kristiania uppl.) s. 118 *sýnimk ek* (skulle synas), Edda Sæm. (Köpenhamns uppl.) I. 105 *ef ec viðr of kæmimz* (si otium mihi supetisset; hos RASK s. 78 *komiz*, hos MUNCH s. 195 *kœmiz* och *kæmumz*). Till och med kan sådan vokal alldeles uteslutas, neml. i de fall då han också i aktivet kan försvinna (jfr. s. 313 och 333); men icke annars, såsom det nyss anförda *ec bumzc*, Edda Sæm. s. 42 v. 20 *siámk um* (jag ser mig om efter, jag är ängslig för, jag längtar efter), s. 215 v. 26 *sámk* (blef jag ängslig öfver; jfr. s. 243 v. 29 *ek sák*, jag såg), Sturleson II. 138 *siámz* (ser jag, finner jag). Föreställningen om ett inflickadt *o* (*u*), liksom den därför angifna orsak, lider intrång redan genom det faktum, att denne vokal icke är outhärlig, och att icke någon vokal är det. Äfven andra hinder möta: 1 sing. af pres. indik. *ek býþ*, *ræþ*, *bý*, *se*, *ber*, *dyl*, *hygg* måste, med instucket *o* (*u*) och vidhäftadt *mk*, blifva *ek býþomk*, *ræþomk*, *býumk*, *seumk*, *berumk*, *dylumk*, *hyggumk*; men i sjelfva verket finna vi *bioþomk*, *ráðomc*, *bumzc*, *siámk*, *bæriumk* (för *beriumk*), *dylionc*, *hyggiumz*, i hvilka, såsom formelt tillhöriga sing., man då finge söka en uråldrig i reflexivet, men aldrig i aktivet (ens uti Homil.), uppträdande typ, der öfvergångs-ljud (liksom i Svenskan och Danskan) saknas, och det afledda *i* kvarstår (jfr. s. 89). Att reflexivet, som naturligtvis är yngre än aktivet, skulle ensamt ega urformen *qvar*, och ändock vara, hvad sjelfva reflexif-tecknet vidkommer, mångvexlande, ofta till sitt ursprung nästan oigenkänligt, innebär väl ingen omöjlighet; men är ett nog vågsamt antagande, som i allt fall ej sprider något ljus öf-

ver *budunzt*, eller öfver det för 3 sing. använda *budumz*, hvilka, utan plural böjning, bort heta *bauðumz* (för *bauðumk*). Liksom dessa, och de ofvan stående för 1 sing. begagnade, hänvisa alla öfriga af mig bemärkta exempel af *-omk* eller motsvarande ändelse, för 1 och 3 sing. (om 3 pers. snart mera), utan undantag på *pluralen* (hvilken ock **MUNCH** slutligen angifvit, och före honom **GRIMM**, på ett senare ställe, Gram. IV. 943, liksom antydt); — en omständighet emellertid, som gör bindvokal öfverflödigt. Man återföres sålunda, nära nog nödtvungen, till den af **RASK** biträdde gamla tydningen, medelst hvilken de flesta formella betänkligheter öfvervinnas; ej mindre *ec tynemc*, än *ek siámk*, *bioþomc*, *vitioþomc*, *bæriumk*, *budunzt*, blir oss klart; och det bryderi, som återstår genom svårigheten att med det slutande *k* förlika *zc*, *zt*, *z*, *st*, blir icke mindre, om de nya förklaringsätten varda hyllade. Tills vidare lemna vi de mot *k* svarande reflexiva tecknen i deras dunkel, för att till en början betrakta den logiska sidan af sjelfva *-omk* (det enda i Homil. för 1 sing.); och först rimligheten af en plurals bruk i sing. Plural utan *-k* (*zc* o. s. v.), och utan styrande singulart pronomen för 1 sing., motsvarande Sn. Edda s. 24 *heitumzc* (jag kallas, heter) *Grimr*, är i Isl. och F. Nor., som man vet, för ingen del sällsynt, hvarpå blott må som exempel anföras det i Hyndlas sång (Edda Sæm. s. 117, 118) trenne gånger förekommande *margt segiom þèr oc munom fleira* (mycket säger jag dig, och minnes, vet mera); ännu heter det i Svenska kungabref *wi*, för *jag*. Ganska sällspord är deremot visserligen den verbala pluralen med uttryckt singulart pronomen tillika. Lyckligtvis äro likvisst några prof härpå att förete, neml. Homil. 54: 1 *gørom ec* (gör jag), 90: 2 *ec þyckiom*, Dipl. Norveg. I. 600 *hengðom iek* (hängde jag). Ej heller vårt modersmål är här alldeles lottlöst; ty det heter hos Alex. s. 174 *jak Alexander biwdhom*; hvilket sistnämnda exempel är af synnerlig vigt, emedan det tryggar de öfriga, som annars kunde tagas för felskrifna, med utelyckt *-k* (hvad ej kan tillämpas på *biwdhom*, efter som Svenska urkunder ej ega att framvisa något *-omk*); men nu, af hvarandra stödda, ganska lätt kunna föreställa hvad de äro

eller synas vara. Samma syntaktiska egenhet erbjuder den i Franska folkspråket älskade sammanställningen *j'avons, j'avions, je dirons, j'irons* och dyl., hvilka uttryck, såsom äkta fosterländska och folkartade, ofta höras på de Parisiska små-theatrarne. Man finner sådant afven i gammal skrift, t. ex. en år 1548 tryckt Normandisk visa: *j'avons perdu noz peines, hélas! j'avons perdu noz peines* (se Olivier Basselin s. 204; jfr. här frammanför s. 377); ja i den äldsta Normandiska epiken upptäckas spår häraf, såsom i Roman de Rou I. 40 *k'en diron-jo plus?* (= *qu'en dirons-je plus*); Ogier de Danemarche II. 413 *que je éusse un des membres tranchiés, mais qu'éussions le gentil chevalier* (enligt en annan läsart: *mais ke jou eusse mon signor droiturier*. Raynouard (Choix des Poésies Originales des Troubadours, Tom. VI, Paris 1824, s. 234) har *j'irom*. Vill man ock ej för dessa språkbruk uppsöka orsaken i gammalt Skandinaviskt inflytande (hvad som kunde gälla Normandiskan, men icke Provensalskan), bör likväl den genom dem ådagalagda allmänna användbarheten af dylika former gifva, ur ren rationell synpunkt, styrka åt den i sig sjelf ej oantagliga förutsättningen, att *om*, i det för 1 sing. tillämpade *omk*, är plural. — Det slutande *k*, för att dit återkomma, är sannolikt oftast ett förkortadt *mik*; särskildt i de fall då bemärkelsen är reflexif, t. ex. *hræddomc, bæriumk*. Der åter bemärkelsen icke nödvändigt uttrycker ett reflexift begrepp, t. ex. *biopomc, rådomc, viliopomc*, skulle *k* (*c*) kunna uppfattas som suffigeradt pleonastiskt *ek*, hvilket man antager i *emk* och dyl. (jfr. Anvisn. s. 165, 288; GRIMM, Gram. III. 717), t. ex. Homil. 58: 2 *ec emc* (jag är), *ec ætlaþac* (jag förmodade), 5: 1 *ec em gabriel er stenck* (för *stendk*) *fyr guþe oc emk sendr* (som står inför Gud, och är sänd; jfr. Luc. 1: 19), Islend. S. I. 376 *vasc* (var jag), Edda Sæm. s. 227 v. 3 *þótt ek værak* (fastän jag har varit, egentl. vore). Om här *k* verkligen är ett förkortadt *ek*, och om det är samma *k* i midten och slutet af *emkak* (d. v. s. *em ek a ek*, är jag icke jag), samma *k* (*c*) i Grågås I. 75 *munca ec* (må jag ej) som i Homil. 4: 2 *monek* (må jag), hvilket sistnämnda tydligen visar blott ett införlifvadt oafkortadt *ek*, så skulle för detta språkbruk kunna

uppsökas en motbild i Svenska hvardagstalet, der ett upprepadt förstärkande *jag* är helt vanligt, t. ex. *jag ser nog jag, jag fruktar jag, jag råder dig jag*. Men någon omöjlighet är ej heller, att *k* i *emk* och dyl. kan någon gång föreställa *mik*. Till *emk, vasc, værak*, såsom reflexiva,* finnes motstycke ej endast i det ur Grotta-Sången v. 4 och 45 af GRIMM (IV. 41) efter Thorlacius anförda *eromk* (summus ambæ; jfr. Köpenhamns uppl. af Sn. Edda s. 378, 386, och RASKS s. 147, 149), men ock i Homil:s *erosc* (jfr. s. 464), hvilket äfven förekommer i Edda Sæm. s. 14 v. 33 och s. 45 v. 42; vid *stenck* har man att ställa Homil. *stennzc, stopsc, steopesc*, Grågås I. 114 *standaz* (stånda, ha bestånd, stå sig, gälla); derutöfver ha vi *gekzt, comosc, fyrfarasc* o. s. v., hvaraf man erfar, att jemväl det intransitiva verbet låter behandla sig reflexift (jfr. s. 463—4), ofta utan att genom suffigeringen undergå någon förändrad betydelse (t. ex. *gekzt = gekk, comosc = komo*); såsom ock kan inträffa med det transitiva verbet, hvilket är tillgängligast för suffigering (jfr. 4 mom.). Kunde *emk*, och dermed jemförliga ord, på detta sätt anses, så finge man för 4 sing. ett förut obemärkt reflexif med formell sing., i motsats till *biopomk* och dyl. med formell pl., hvilken senare form till äfventyrs vore vald, när det till stammen fogade *k* blefve hårdt för uttalet. I hvardera af de båda vexelfallen, neml. ett reflexift *k* (ur *mik*) och ett upprepadt *k* (ur *ek*), hvilka begge göra den långväga förbindelsen med Prakrit obehöflig, kan föreställningen om ett pluralt *-om (um)* för 4 sing. bestå; och uti intetdera alternativet ökas det i alla händelser inträdande behovet att nöjaktigt tyda det *zc (zt, z, st)*, som temligen tidigt, dock ej i Homil., ersätter *k*, eller dermed ombyter. Detta på *-om* följande *zc* (o. s. v.) sammanträffar, till det yttre, helt och hållet med det samtidiga, rätteligen blott 3 pers. tillkommande, men längst upp i den historiska forntiden till 2 pers. öfverförda reflexif-tecknet, och kan undantagsvis för 4 sing. framträda i sin för 3 pers. ursprungliga skepelse (*sk, sc*), t. ex. Agrip s. 383 *ec ravþomsc (= ek ráþomk, jag ru-*

* Jfr. hos Boccaccio IX. 10 *io mi son giovinetta*, och vårt vare sig.

star mig). Förmodligen har det kommit till 4 sing. på samma väg som till 2 sing. och pl., och blifvit fogadt till *-om* på samma sätt som till stammen i 4 sing. *bærsk* m. fl.; icke mera oorganiskt på ena stället än det andra. — Vi begifva oss härifrån till 4 pl. och dual. Af de exempel, som s. 463 i tillräcklig, dock lätt ökad myckenhet blifvit meddelade, finna vi, emot GRIMMS ur theoretiska skäl välgrundade förmodan, för 4 pl. ej mindre *-omk* än *-omsk* (sedan *-umzt*, *-umz*, *-umst*); och det redan i Homil., men ingenstädes *-oms*; i rätt gamla codices för 4 dual. samma reflexiv-märke, dock oftare *-k*; i båda, hvad säkert ej förefaller GRIMM oväntadt, för konjunkt. *-em* (*im*) framför dessa tecken. Det medgifves, att 4 pl. synes ha bort ega *-oms* (i konjunkt. *-ems*, *-ims*); dual. blott *-omk* (i konjunkt. *-emk*, *-imk*). Men verkligheten vittnar, att 3 personens *-sk* redan i den äldsta nu befintliga urkund framträngt till 4 pl., och snart derefter till 4 dual. Det i 4 pl. varseblifna *-k* är troligen fortplantadt ur dual., hvarest, såsom GRIMM på goda grunder antager, *k* tyckes vara organiskt (ur *okkr*). — Förhållandet med det för 3 sing. använda *-omk* (*umz*) är mera inveckladt. Innan vi försöka dess tydning, vilja vi med några ytterligare exempel öka de s. 470 citerade, såsom Edda Sæm. s. 264 v. 77 *lyst várumk* (mihi cupido erat), s. 486 v. 4 *stöndomc til hiarta hiörr* (stat mihi in corde gladius); Egils S. s. 479 *urðumz leið in liöta Land-beiçaðar reidi* (molesta mihi fuit sæva illa regis ira); s. 633 *erumka þockt* (mig är icke täckeligt); Sturleson II. 404 *olmr erumk harmr* (rasande harm det är mig), — allt i vers. Liksom i *biþomc* för 4 sing., är för 3 sing. formell plural gifven i *várumk* (sing. *var*), *stöndomc* (sing. *stend*), *urðumz* (sing. *varð*). Det slutande *k* är icke gerna hänförligt till annat än *mik*, ehuru meningen snarare fordrar dat. *mer*; men dylikt är icke ovanligt, t. ex. Edda Sæm. s. 98 v. 9 *ef þik fiandor standa giörvir* (om dig fiender stå beredde); ja i sjelfva den med *mk* suffigerade vanliga 3 pl., t. ex. Edda Sæm. s. 23 v. 108 *yfir oc undir stóþomc iötta vegar* (i Köpenhamns och Kristiania uppl. *vegir*; öfver och under stodo mig jette-vägar); Sn. Edda s. 27 *leið erumc fiöll* (jfr. i denna afhandling s. 284), der

stóþomc, *erumc* böra delas *stóþo-mc*, *eru-mc*, motsvarade af pluralt subst. Egil Sagans *erumka* och Sturlesons *erumk* kunna, liksom Eddans *várumk*, möjligtvis på samma vis delas; och man hade då endast att fästa sig vid begagnandet af pluralt verb för sing. (jfr. hvad förut är yttradt om 1 sing.), liksom i Run-Urk. 418 *kup hialbin* (2 eller 3 pl.) *sialu ans* (Gud hjelpe hans själ), 1592 *Guf hialbin sial*. Men härmed uttyda vi dock ej *stöndomc*, som, ur 3 pl. härleddt, blefve *standa-mc*. Här, om någonsin, behöfdes ett inskjutet *o*, hvilket likväl ej kunde göra plural-formen umbärlig; emedan det i annat fall skulle hetat *stendomc*. Man finge då, jemte plural-formen, antaga ett till följd af särskildt tycke inrymdt *u* (jfr. s. 343 angående *-um* för *-am* i 1 pl. af pres. indik.), hvilket i sin ordning verkade förvandling af rotens *a* till *ö*. Men då, såsom vi erfarit, ett instucket *u* eller *o* ej har mycken sannolikhet för sig i det för 1 sing. begagnade *-omk*, och i alla händelser ej kan motivera plural-bildningen, torde man böra vara betänkt på någon annan förklaringsgrund. Så undransvärdt det må vara, att för 3 sing. använda 1 pl:s form, är jag ändå frestad att från denna synpunkt uppfatta *stöndomc*, kanske ock de öfriga till 3 sing. hänförliga; och i det hela är icke något i tankelagarne liggande större hinder för 1 pl:s *-omk* att öfvergå till 3 sing., än för 3 personens *sk* (*zt*, *z*, *st*) att öfvergå till 1 och 2 pers. af sing., dual. och pl. Den senare företeelsen är knappt af någon jäfvad, och grundar sig på den ofta förekommande 3 personens genom ständig tjenstgöring utöfvade mekaniska valde öfver de andra personerna; — ett öfvervälde som, i annan rigtning, väl ej bör tänkas alldeles främmande för det här behandlade fall, om man öfverväger den stora gångbarheten af *-omk* (eller dyl.) för 1 sing., och tager i betraktande den stora friheten och ofta äfventyrliga tankegången hos de Isländske skalderne, till hvilka förevarande egenhet (d. v. s. *-omk* för 3 sing.) är, som jag tror, inskränkt. Om saken ses i den af mig valde dager, kunna vi lättare göra *z* i *určumz*, i de af GRIMM ur Egils S. anförda *buđumz*, *gáfumz* (i Sn. Edda motsvarade s. 99 af *buđumc*, s. 97 af *gáfumc*), begrippligt; neml. som det välbekanta, ur 3 pers. till de andra

öfvergångna *z* i den vanliga reflexif-böjningen; der i 3 pers. företrädande *sk*, men här *k* ur *mik*;* liksom *z* i dual. *skiliumz*, *talimz* företräder *k* ur *okkr.* — Emellertid har *-omk*, eller dertill svarande *-umz* o. s. v, icke bland Svenska fornlemningar blifvit upptäckt (*s* i *kalloms* är det vanliga Svenska reflexif-tecknet); och då vi, sådant oaktadt, deråt egnat all uppmärksamhet, är det derföre, att en språkdaning af så egen art, funnen i den äldsta Skandiska bokskrift, särskildt påkallar kritikens ljus, hvars strålar, om än blott rødelbart, falla äfven öfver vår inhemska odling.

3:o Särskildt upptaga vi frågan om passif form för *participet*.

Ur den föregående afhandlingen om denne språkdelen är känt, att *part. pres.* ofta är försedt med passif bemärkelse (jfr. § 413 och följ.); passif form kan det icke ega i annan mening än som reflexif. Och såsom reflexif förekommer *-andisk* uti Isl. och F. Nor. (jfr. s. 416), ehuru väl också i denna egenskap sällan. De Forn-Svenska orden på *-andis*, der de tidigast varseblifvas, kan man taga på annat sätt; men äfven vårt fornspråk synes icke ha varit otillgängligt för ett reflexif af detta slag, igenkänligt i vårt nuvarande deponentiala *-andes*, hvilket dock i attributift läge saknar *-s* (jfr. s. 420—423). Detta *-s* kan emellertid icke vexla med *sig*, utan så är att verbet i allmänhet tillåter sådant ombyte, under kvarhållande af samma betydelse, t. ex. *närmandes* = *närmande sig*, *hämmandes* = *hämmande sig*. Man har, med fristående reflexift pronomen, *stå sig*, *stå af sig*, *stå på sig*, *gå ner sig*, *begå sig*, *komma sig*, *komma af sig*, *komma till sig*, *komma sig för*, *komma sig till*, *komma sig upp*, *komma sig ifrån*, *komma sig undan* eller *bort*, *ligga af sig*, *ligga till sig* o. s. v.,** i särskilda betydelser; men *stående sig*, *kommande sig*, när de någon gång brukas, beteckna helt annat än *ståendes*, *kommandes*; likasom *förgå sig* (*peccare*) är helt annat än *förgås* (*perire*). Gränserna för *-andis*

* Detta mera uppenbart i Edda Sæm. s. 112 v. 48 *rakumz* (= *raku mik*, drefvo mig), der *z*, ehuru ingalunda reflexift, likväl torde vara framkalladt genom föresynen af det verbala reflexif-tecknets öde.

** Partiklarne *af*, *för*, *till*, *ifrån* blifva, lika med de öfriga, betonade; emedan de här stå som adverb, ej som prepositioner.

förr, *-andes* nu, hafva vi härförinnan sökt uppdraga; äfvensom vi yttrat oss om egenkapen och upphöfvet af det här förekommande, sannolikt ej alltid reflexiva *-s* (jfr. s. 416 — 424); nu blott anmärkande, att vissa intransit. verb kunna i part. pres. bekomma ett sådant slutande *s*, utan motsvarighet i de egentliga verbal-formerna. Så t. ex. brukar man emellanåt *börandes*, *skolandes*, än oftare *boendes*, *liggandes*, *gåendes*, *ståendes* o. s. v. (jfr. s. 421); men icke *böras* (dock *sig bör*, *sig borde*, *sig bort*), icke *skolas* (undantagsvis ändå *skall sig*), icke *bos* (men *bebos*), icke *gås* (men *förgås*), icke *stås* (men *påstås*); och om man i viss mening kan säga *ridas*, *sjungas*, till och med *liggas*, så är det derföre att de aktiva formerna kunna nyttjas äfven transitivt, t. ex. *rida en häst*, *sjunga en visa*, *ligga i hjel ett barn*, *ligga ut ägg* o. s. v. — Hvad här ofvanför (s. 40), med närmaste afseende på Ny-Svenskan, blifvit yttrat, att part. preter., tänkt såsom åtskildt från supinet, icke kan få suffigeradt *s*, är äfven att utsträcka till gammal Isl. och F. Nor. Icke dess mindre förklarar RASK, att man uti Isl. kan af enstafviga sup., men ganska få, bilda »verkliga participia passiva eller reciproca i alla genera», såsom *lagztr* (efter orden *lagds*, i mask.), *lögzt* (i fem.), *seztr* (*satts*, i mask.), *sezt* (i fem.), dock egentligen i nyare språket; hvar emot af flerstafviga blott sup. pass. bildas, men aldrig utaf fullkomligt neutrala verb, t. ex. *sofit*, *verit* (Anvisn. s. 162 — 3). Något maskulint *lagztr*, något feminint *lögzt* eller dyl., har jag i gammal Isl. och F. Nor. ej kunnat spana; ej heller i vårt modersmål någon ting att jemföra med *kæn* är *lagds*, — ett begrepp, som, i fall *lagds* tages passivt, ej låter logiskt lösa sig, alldenstund redan *lagd* är till bemärkelsen passivt (jfr. GRIMM, Gram. IV. 44, 47, 167). Alldeles otänkbart åter vore väl icke ett rent reflexivt *lagds* (= *sig lagd*, *lagt sig*); men icke ens detta är att träffa. Emellertid utmärker sig Gottl. L. för ett suffigeradt neutralt part. preter., som icke är hvad vi förstå med sup., neml. 20: 7 *en gangiz ier* (om utgånget är, d. v. s. om ej söner finnas), der *gangiz* (d. v. s. *gangits*) motsvarar *gangit sic* på ett annat ställe: 20: 10 *ier kerldi gangit sic* (är man-folk utgånget, d. v. s. fins ej manlig arfvinge). Ett med

det senare jemförligt fall är i samma lag 53, 65, 24: 4 *ir* (*ier*) *sempsic*, 52, 59, 64: 1 *ir semp sic*, 34 *ir sempt sic* (är öfverenskommet, genom öfverenskommelse stadgad), ordagrant: *samt sig*, *sämt sig*, d. v. s. *samts*, *sämts*; — former, som ännu äro i bruk, men icke med hjälpverbet *vara*.* I förening med *hafva* deremot är neutr. af part. preter. (hos oss här sup.) ej sällan uti Skandinav-språken suffigeradt, och det i sjelfva de äldsta urkunder; merendels likväl i en mening, som kan reflexift tydas, t. ex. Homil. 47: 2 *fastan hever hafezc* (har begynt, egentl. upphäfvit sig), 58: 2 *hafpe* — — *bepetsc* (bedt, utbedt sig), 77: 1 *maþrinn hafpi faritsc* (menniskan hade förfarits, förlorat sig, fallit), 57: 2 *nu er* (när) *þesser menn havþþo meotsk* (mött, mött hvarandra), 34: 2 *hann hafpe synzc* (synts, visat sig), 95: 1 *hefr leynzc* (dolt sig), 36: 1 *hever vilzk* (förvillat sig), 36: 2 *hofom ver viþ skilitzc* (skilts åt, skilt oss åt), 4: 2 *hever hann oplatsc* (förvärfvat sig); Ol. Hel. S. s. 87 *hafde hann villzc oc snuizc* (omvänt sig, egentl. snott sig); Grågås I. 68 *sem þeir hafa niðrsetz* (som de hafva satt sig ned), II. 169 *sakar hafa görzc* (tvister hafva gjort sig, d. ä. uppstått); Fær. S. s. 185 *Einar hefir laðtizt* (omkommit; af *lataz*), *en Sigmundr mun hafa komizt á land* (kommit sig i land), 210 *þeir hufðu tialdat ok umbúizt* (tältat och lagat sig i ordning); Samlinger V. 111 *bæizst* (bedt, af *bæiðazs*, Isl. *beiðask*) *hafua*. Mera passift förefaller i Homil. 37: 1 *hotiþ* — — *hever helgazc* (hög-tid har helgats, blifvit helgad), Grågås I. 188 *ef þeir hafþo kennz her aðr* (om de här hade förr igenkänts, varit kände). Emot RASKS erfarenhet finner man äfven rent intrans.

* Logiskt omöjlig vore ej heller i mask. och fem. en reflexif (snarare en passif) behandling af part. preter. i intransitiva verb, hvilket till sin natur har aktivt bemärkelse (jfr. GRAMM IV. 69; i afseende på Sanskrit se BOPP, Vergl. Gram. s. 748, 877), t. ex. *han är gängen dit*, *han är ingången i salen*, *han är kommen till baka*; hvaremot passif betydelse ligger i *eden är gängen* (aflagd), *förlikningen är ingången* (gjord, afslutad), *han är kommen* (bragt) *på fall*, emedan *gå*, *komma* äro i dylik ordställning tagna transitift. I förra bändelsen, d. v. s. då part. uppfattas aktivt, vore i följd deraf en genom *-s* tillvägabrakt reflexif form icke tankevidrig; men den är, så vidt jag vet, ingenstädes att finna. Deremot nyttjas *kommen* med fristående pron. reflex., t. ex. *han är kommen sig* (har kommit sig, har återvunnit krafterna), *är kommen sig för* (försigkommen), *är kommen sig till* o. s. v. (jfr. s. 478).

(neutrala) part. suffigerade, såsom de ofvanstående *faritsc*, *komizt*. — Forn-Svenskan företer samma historiska gång ur reflexivet till passivet, och begagnar till hjälpverb ej mindre *gita* och *fa*, än *hava*, t. ex. Upl. L. M. B. 24: 1 *at han far æi burgiz* (att han ej kan berga sig, hjälpa sig), V. B. 10: 2 *þöm till skapæ burghis* (i andra hdskr. *burghisz*) *hawæ* (se här förut s. 207); Vestm. L. II. B. B. 17: 3 *þe hawa æi til buþiz* (erbjudit sig; jfr. Södm. L. B. B. 26 pr. *biuþæs*, erbjuda sig, 25 *til biuþas*); yngre VGL. Þ. B. 44 *æru bæþir utlænzkir þer wiþ hawa köpz* (äro båda från annat landskap, hvilka sins emellan slutit köp); Hels. L. præf. *þa gate ængin booz* (rättare *boiz*) *firi* (då skulle ingen kunnat bo, uppehålla sig; jfr. Vestm. L. II. M. B. 25: 4 *þær han bos fore*, bor); Bonavent. s. 125 *æn ginstan* (men genast som) *hon ær lækt oc vidherfangitz*,* 32 *skulle hawa ympringatz* (varit tillräckligt), 118 *skulle thz hierta gita nalkatz* (kunnat nalkas), 21 *sidhan ængillin hafðhe teez honom* (hade tett sig, visat sig för honom), 178 *hawa skildz aat*, 75 *hawa gladz* (gladt sig), 36 *hawa rætz* (rädits), 55 *hawa blygdz* (blygts); St. Rimkr. 11: 2 *hawer jak beedz* (af det svaga *bedas*, Isl. *beiðask*, utbedja sig); Ivan 778 *the hafðho swa talaz vidher*, 4953 *the hafðho hwilaz* (hvilat sig). Sällsynt är i fornspråket passif bemärkelse, såsom i ÖGL. Vaþ. 32: 4 *sua at han gate þit inkastatzs* (så att han kunnat dit inkastas, blifva inkastad). Ännu Botin vill ej tillerkänna *-s* åt andra verb äu deponenta, t. ex *han har hämnats*, *de hafva länge brottats*; »man kan icke väl säga: *jag har älskats*, *lärts*, *tagits*», hvilka kunna »ursäktas i vårdslöst tal, men böra undvikas i regelbunden skrift» (s. 127—8). Nu är grannlagenheten mindre, ehuru väl språklärorerna i denna del gått språket något i förväg; ty ännu låter supin. icke uti alla verb med fördel använda sig passift, hvilket nogsamnt tillkännagifver, att i språkbruket fortlefver ett dunkelt medvetande af formens reflexiva upprinnelse, hvilken gör *-s* fö-

* *Vidherfangitz* står förmodligen icke för *vidherfangins*, utan *har* är sannolikt underförstådt.

reträdesvis i deponens tjenligt. Den ledighet och rundning i framställningen, som genom det passiva supin. åstadkommes, talar likväl för dess bibehållande, när det en gång fått fast fot i språket, och svårligen kan fullkomligt utrotas. Från den syntaktiska eller logiska sidan blir ock betänkligheten mindre, sedan supin. allt mer afsöndrat sig från öfriga former af part. preter. (jfr. s. 459), och liksom iklädt sig aktiv natur, hvilken, en gång med större eller mindre rätt erkänd, icke längre frånskjuter den passiva betydelse, som uppkommer genom det med aktiv-formen införlifvade, allt mer passift tagna *-s*. När *funnit* slutligen blifvit betraktadt som aktiv, och *-s* som passift tecken, återstod ej något hinder för *funnits* att blifva passift supin.

4:o Hvad hos oss kallas *deponens*, (jfr. s. 55, 74, 74, 117, 254, 258), fränskildt det egentliga passivet (t. ex. *älskas*, bli älskad), är i grunden ingen ting annat än återstoden af den sedan forntiden suffigerade reflexiva formen till ett verb, hvars aktiva antingen kommit ur bruk (t. ex. *vederfaras*, *vistas*, *hoppas*, *rädas*, *blygas*, *täckas*, *dväljas**), eller i sin suffigerade egenskap icke får passif bemärkelse, utan ettdera ren reflexif (t. ex. *nürmas*, *randas*, *latas*), eller reciprok (t. ex. *umgås*, *slitas*, *kifvas*, *klappas*, *trängas*, *mötas*, *skiljas*; jfr. s. 469**). Ej sällan är så väl den reflexiva som reciproka betydelsen mera undångömd, såsom i *brännas* (ha egenskap att bränna, gifva en brännande känsla, t. ex. *jernet*, *näslan bräns*), *stickas* (t. ex. *det sticks*, *nålen sticks*), *bitas* (t. ex. *hunden bits*); och så äfven i *bannas*, *nypas*, hvilka, när de icke, såsom någon gång *bitas*, tagas reciprok, innehålla blott en lätt färgskiftning af *banna*, *nypa*; dock tillräckligt stark, för att gifva de förra ett inom sig slutet begrepp (t. ex. *hon bannas*, *hon far ut i bannor*; *hon nyps*, *hon tillåter sig att nypa*), utan att kräfva ett bestämdt föremål (såsom i *hon bannar*, *nyper*, neml. någon). Åtskilliga verb uttrycka likväl det samma med och utan *-s*, t. ex. *det bär på*, *det bärs på* (inträffar, förefaller); *brå*, *brås*; *fela* (i bemärkelsen: deficere), *felas*; *mögla*, *möglas*;

* Det gamla *ræþa* (Isl. *hræða*) betyder förskräcka, *dvelia* dröja; i samma mening sades förr *hopa* som nu *hoppas* (jfr. s. 56) o. s. v.

** *Brottas* här på ett eget sätt utbildat sig (jfr. s. 56 och 225).

andra äro logiskt identiska med *-s* och med *sig*, t. ex. *närmas*, *närma sig*; *frodas*, *froda sig*; *glädjas*, *glädja sig*; *förundras*, *förundra sig*;^{*} men få ega samma betydelse i alla tre formerna, såsom *hämna*, *hämnas*, *hämna sig* (jfr. s. 55). Ovanlig är en så skiljaktig betydelse som mellan *förgås* (perire) och *förgå sig* (peccare); i *fatta* (comprehendere) och *fattas* (deficere), intetdera må hända gammalt i vårt språk, kan sjelfva rotens gemensamhet ifrågasättas, och radikalt skilda synas *hoppa* (T. *hüpfen*) och *hoppas* (T. *hoffen*). Mera anmärkningsvärdt är, att en del verb med *-s* ega i den deponentiala naturen annan bemärkelse, än i den passiva, t. ex. de nyssnämnda *brännas*, *stickas*, *bitas*, *nypas*, *bannas*, jemförda till de pass. *brännas* (bli bränd), *stickas* (bli stucken), *bitas* (bli biten), *nypas* (bli *nupen*), *bannas* (bli bannad); äfvenså dep. *hållas* (hålla sig, uppehålla sig, vara ostörd, få fara fram efter behag), *dragas* (t. ex. *dragas med något*, besväras af; *dragas om något*, täfla om, slitas om), *hårdragas* (draga hvarandra i håret), *trängas* (tränga hvarandra), *slås* (slå hvarandra; äfven: gifva slag, inveckla sig i strid, t. ex. *han vill slås*), *narras* (skämta); jemförda med de pass. *hållas* (bli hållen), *dragas* (bli dragen), *hårdragas* (bli hårdragen; vanligen i bildlig mening), *slås* (bli slagen), *narras* (bli narrad) o. s. v. — Hvad beträffar vidhäftningen af *-s* är ett och annat att märka. Deponens, hvilket i formelt hänseende fullkomligt sammanträffar med passivet, förlorar alltid det personliga *-r* framför *s* (t. ex. *jag hämnas*), någon gång det föregående *e* (t. ex. *han nyps*, *mins*, *blygs*), till och med *je* (t. ex. *süms*, *skils*; jfr. s. 93); undantagsvis kan *e* inskjutas i dep. (t. ex. *vederfares*); hvilket allt, redan i det föregående antydt (jfr. s. 465), blir närmare taget i betraktande uti artikeln om Förkortning. I 4 pl. af pres. indik. nyttjas blott *-a* (t. ex. *vi hämnas*). Imperat., till följd af begreppet sällan användbar i strängt passif mening, är deremot i den deponentiala ganska vanlig för 2 sing., såsom *slås!* *blygs!* *djerfs!* *nöjs!* *mins!* *rüds!* *glüds!* *süms!* *dväljs!*

* St. Rimkr. har på ett ställe *slogho sik*, i samma mening som *sloghos* (se här förut s. 131). I Kg. Styr. IV. 4: 15 finner man *niutom os* i meningen af *njutom* (jfr. Lat. *frumur*).

afundas! tredskas! värdigas! I 4 pl. framträder imperat. sällan till sin förmån, såsom *hoppoms! rädoms!* Snarare i 2 pl., t. ex. *värdens! närmens! blygens!* Enstafviga verb måste, i hvarje modus, försaka sådana bildningar som *slåms, slåns, umgåms, umgåns*, dem örat har svårt att lida. Huru det depon. part. pres. såsom fristående har -s, men såsom attributift mister det, är s. 420 ihågkommet. Part. preter., i sin söndring från supin. städse utan -s, supplerar likväl det deponentiala temat, och är 1) själfskrifvet i sådana verb, der den aktiva formen har samma betydelse som den depon., t. ex. *afunda, afundas, afundad; hämna, hämnas, hämnad.* 2) vanligt der -s kan utbytas mot pron. refl., t. ex. *närmad, lyckad, tårad, artad, nöjd, gift;* men ej *ängslad.* 3) mindre vanligt der formen på -s står ensam; man har t. ex. *vederfaren, vederfådd* (ej mycket i bruk), *rädd* (såsom adj. begagnadt), *vredgad, åldrad, närslägtad* m. fl.; men icke *umgången, blygd, styggd, djerfd, hoppad, vistad* m. fl. Supin. med -s kan i nära nog alla depon. uttryckas, såsom *slagits, vederfarits, slitits, nupits, förgåtts, umgåtts, blygts, synts, andats, narrats, hoppats, brottats* o. s. v.; undantag för defektiva, såsom *hållas, värdes* (jfr. s. 254, 74). Angående de anomala *idits, rüdits, lydts* se s. 74 och 417.

ÅTTONDE KAP.

Förkortning.

Förkortning sker genom begynnelse-bokstafs utelemnande (apheresis), utskärning inuti (synkope*) eller afskärning vid slutet (apokope). Så vidt det gäller verbet, skola vi taga detta annars Ljudläran vidkommande ämne under skärskådning.

4:o *Apheresis* är jemförelsevis minst verksam. Redan i den äldsta Svenska bokskrift, men vanligen icke i Isl. och icke

* Vi förstå dermed all inuti ord förekommande bortskärning, hvarigenom sammändragning uppstår; således äfven elision.

alltid i F. Nor., är likväl ett uråldrigt *h* bortfallet framför *l*, *n*, *r* i många ord, såsom *leia* (*le*), *laupa*, *nigha*, *niusa*, *ringia*, *ræþas*; Isl. *hlæia*, *hlaupa*, *hniga*, *hniösa*, *hringia*, *hræðask* (jfr. Hist. Språkforskn. s. 7—8). I Svenska verbet utplånade äro ock i det närmaste alla tecken till det i gammal Isl. någon gång framstickande *g* (t. ex. Homil. 2: 4 *glíkia*, *likna*), som motsvarar Mös. Göt. partikeln *ga*, Ny-Tyska *ge*; om ej dit kan föras t. ex. *gnistra* (jfr. GRIMM, Gram. II. 735) och något annat ord. Deremot plägar i Svenskan, fastän icke i Isl., *v* qvarstå framför *r* i sådana ord som *vräka*, *vränga*, *vredgas*, förut *vrefþas* (Isl. *reka*, *rengia*, *reiðask*); och det är blott som undantag man i vissa handskrifter ser *reki*, *rak* eller dyl. (jfr. s. 152), eller i vissa dialekter, t. ex. Dalskan, får höra *råla* (*vråla*) o. s. v. Det i en del Isl. verbal-böjningar nästan till regel vordna bortfallandet af *v*, framför *o*, *u* och *y*, har, hvad *o* och *u* beträffar, någon men ringa tillämplighet i F. Sv., såsom man erfarit i vissa flexioner af *vinna*, *valda*, *varþa* (jfr. s. 179, 197, 205, 244), och man finner af Dalska *olda* (*vålla*), *odå* (*våda*), *onda* (*vånda*, *vånna*, *bry sig om*). Framför vokal saknas *h* stundom i runor (se s. 171), och höres ej i Dalskan; ofta ej heller i Upländskan, som i stället kan tillägga ett *h*, der det organiskt icke är till. Förhållandet mellan *hinna* och det gamla *inna* är osäkert (jfr. s. 177). Framför *v* fasthåller sig *h* ännu i det skrifna *hvila*, *hvülfva*, *hviska*, *hvässa*, *hvitna* m. fl., men uttalas ej mer i det allmänna språket. Bland alla hit hörande förkortningar mest afstickande är Gottlands Lagens *al*, *ulu*, i en Dal-dialekt fortfarande (jfr. s. XX, noten; samt s. 271 och det dervid anmärkta tryckfelet).

2:o *Synkope*, hvaraf sammandragning blir följden, har en något rymligare och allt mer utvidgad krets. Mindre i den *aktiva* formen, om icke härunder begripes den i en förhistorisk tid, såsom man gissar, tillvägabragta förkortning i verbal-flexionen, hvarom ordats vid afhandlandet af särskilda personal-ändelser och partic. (t. ex. *farit* för *farint*). En mera inom historiens synkrets fallande synkope spörjes i de vid flexionen utstötta afledningarna *a* (jfr. s. 42, 391), *i* (s. 65, 391), *v* (s. 393); det försvunna persontecknet i böj-

ningen af verb med vokalisk utgång (t. ex. *fam* för *faum*; jfr. s. 139, 313). Den utskjutning af det afleda *a*, till följd hvaraf vissa böjningar af *tala*, *mana* och dyl. öfvergå från 1:a till 2:a svaga konjug., är s. 59—64 utförligen beskrifven. Den genom assimilering och deraf härflytande modifikation åstadkomna utbrytningen af *n* i *packa* (för *fanka*), *dricka* (för *drinka*), i de nya *sticka* (för *stinga*), *spricka* (för *springa*), *stanna* (för *stadna*), är icke för verbet utslutande, med mindre hon yppar sig i flexionen, t. ex. *stack*, *sprack*, *gick*, *fick*, *yack*, *statt* (jfr. s. 185, 186, 302, 242—3). Inom forn- och folkspråket begränsad är den framför *o* och *u* någon gång inuti ordet, liksom i början, förefallande bortstötning af *v*, såsom i *soor*, *surin*, *sullen*, *sultin*, *swlgho* (jfr. s. 168, 195, 198, 200, 244); och af *k* i *sa*, *sulle* (s. 271). För öfrigt inskränker sig synkoperingen i aktivt hufvudsakligen till den, som förelupit i pres. *ganger*, *stander*, *beder*, *hafver*, *blifver* och dyl., innan de öfvergått till *går*, *står*, *ber*, *har*, *blir*.* För Ny-Svenskan egendomligt är det utfallna *f* i *hade*, *g* i *lade*, *sade* (jfr. s. 77—8, 83—4). — I passivet (reflexivet) utöfvar synkope större verksamhet. Vi förbigå hvad aktivt har med passivet samfaldt, för att fästa oss vid det för passivet egna. Hvad först slår i ögonen är det framför *-s* utgående personliga *r* (jfr. s. 465). Gamla språket har ingen annan passivet beträffande sammandragning, af allmännare utsträckning. Friare är Ny-Svenskan, hvilken kan, visserligen blott som undantag, tillåta sig en så artad synkope, att sjelfva infin. blir utan sitt eget kännetecken, t. ex. *lyss* (d. v. s. *lyds*, af *lydas*), hvaraf blifvit en ny bildning *lyssna*; infin. *ids*, *läts* brukas ännu allenast hvardagligt; men infin. *leds* börjar i skrift framskymta (jfr. s. 417). I ovärdadt tal förnimmer man likaledes såsom infin. presens *bits*, *trifs*, *skäms*, *följs* m. fl. (jfr. s. 390); hvaremot andra verb af 2 konjug. icke låta på detta sätt behandla sig, och 1 konjug. medgifver, i den allmänna Svenskan, ej sådan förkortning ens uti de verb, som låta sammandraga sig i impf., part.

* Hit kan räknas *plär* (för *plägar*), brukligt i talspråket, stundom i skrift, synnerligast vers.

preter. och supin., t. ex. de förutnämnda *tala, mana*; hvaraf befinnes, att det afleda *a* är starkare än det infinitiva. Vigtigast är likväl synkope af *e* (*je*) framför *-s*, i pres. indik. sing. af starka verb och af svaga ur 2 konjug. Tal-språket nyttjar vanligen ej annan form än denna samman-dragna, så vida ej känne-bokstafven är *s*, såsom *nyses, lüses*; eller hårdare konsonant-möten inträffa, såsom *fästes, giftes*. Men äfven skriften begagnar knappt annat än *bits, rifs, sticks, nyps*, i egenskap af deponentia; likaså *leds* (har ledsamt; men *ledes*, blir *ledd*), *skäms* (blygs; någon gång *skämmas*, blir skämd), *näns*; ofta *fins, trifs, yfs, mins, käns, tycks, hörs, spils, behöfs, förliks* o. s. v.; lika ofta *säms* som *sämjes*, *skils* som *skiljes*, *spörs* som *spörjes*. Det enstafviga aktivet *tör* blir reflexift alltid *törs*, och im-personalt säges *det bärs på*; men det passiva *bäres* är vanligare än *bärs*; *tåles, sküres* omvexla med *tåls, skärs*; *svärjes* brukas alltid för *svärs*; gemenligen *males, förmales, göres, afgöres, utgöres, förfares, vederfares* o. s. v. Alltså blir framför *-s* ofta *e* instuckt, när stammen står bar i aktivet; och detta icke för uttalet skull, ty det kunde lika väl heta *mals* som *tåls, görs* som *törs*. Genomskimrar här någon regel, så är det den, att det deponentiala (reflexiva) presens hellre än det passiva antager den korta formen; men undantagen äro för många. Laglösheten drabbar i detta fall endast nyare språket. Forn-Svenskan, lika med Isl., inskjuter ej *e* (eller deremot svarande vokal) i passivet; Isl. uppoftar det ej heller, och F. Sv. blott i sådana starka och vokal-förvandlande svaga verb som, emot Isländska bruket, i aktivet ega personal-ändelse (jfr. *bindz, lægz* med *bindær, læggær*). Här råder emellertid en regel, i goda handskrifter strängt iakttagen: böjnings-vokal saknas neml. i det reflexiva (pass.) pres. indik. sing. af alla starka och vokal-förvandlande svaga verb; men förefins i alla andra (de med vokaliskt utgående stam komma naturligtvis ej i beräkning). Urkundliga bevis, i förra hänseendet, äro s. 466 uppgifna; vi inskränka oss nu till dem, som angå 2 konjug:s verb utan ljudskifte, t. ex. VGL. I. J. B. 2 *illiz* (klandras), 9 pr. *hittis*, P. B. 43 *kænniss*; ÖGL. VaP. 49 *lösis*, B. B. 45 *föpis*, Dr. B. 3: 2 *kæris*; Upl. L. Æ. B.

7 *giptis*, *skiptis*, 18 *delis* (blir tvist), ꝥ. B. 8: 4 *sökis*, Gottl. L. 18 pr. *spillis*, 20: 13 *af hendis* (afhänder sig). Ingenstädes finner man i indik. *kæns*, *spils* o. s. v.;* icke heller, på motsatta sidan, *biupis*, *sælis* o. s. v. Denne grundsats är vidmagthållen så länge som fornspråket, och en icke så liten tid efter dess upplösning, ehuru då ej mera så stadigt.

3:o Bland alla förkortnings-medel har *apokope* största omfattningen och betydelsen i Skandiska språk. Äfven här utsluta vi ur betraktelsen det förhistoriska och blott theoretiska, hänvisande till hvad om enskilda verbal-former är i denna del handladt. Den stundom inträffande bortkastningen af person-konsonanten i 1 och 2 pl. och dual., när det styrande pronomen omedelbart följer, såsom uti Isl. *munu* (för *munum*) *ver* eller *vit*, *taki* (för *takip*) *þer* eller *þit*, vidkommer icke Svenskan; men för Isl. är denne apokope af särskild vikt, emedan den sannolikt gifvit upphof åt den yngre pronominal-bildningen *þer*, *þit* (jfr. Hist. Språkforsk. s. 48). Af allmän utsträckning öfver det Skandiska språkområdet är deremot den stympning, som föregått i infin. *na*, *sla* m. fl. (jfr. s. 440 med 390). Jemförelsevis yngre äro *se*, *be*, *fly*, *sta*, *dü*; dock alla i fornspråket, om än såsom undantag, för handen. Nya alster äro *ha*, *ta*, *dra*, *bl*, *be*, *ge* (jfr. Isl. *gefa*), samtligen starka, utom det första; *ta* och *dra* icke ännu med det anseende, att de kunna i prosa med värdighet uppträda. En okänd värld blickar här emot oss; ty allt mer rådande öfver det dagliga talet blir böjelsen att apokopera. Som *v* är, jemte infinitiv-ändelsen, uppförd i *ha*, *bl*, *ge*, och *g* i *ta*, *dra*; så är *d* spildt i *be*, och blir i vårdslöst hvardagsspråk utelemnadt i åtskilliga andra till 2 konjug. hörande verb med samma kännebokstaf (jfr. s. 440**), synnerligast i förening med annat ord. Mer än hvardagligt själfsvåld är redan *rå för*, *rå med*, *rå på*; icke just i det högtidligare föredraget väl lidna, men

* Egna omständigheter förekomma vid det *hafs* (af *havas*), som s. 434, noten, blifvit återopadt.

** Genom den hårda stam-vokalen och det afleda *a* eger 1 konjug. så mycket motståndskraft, att *d* ej kan tillintetgöras i infin. *bada*, *båda* och dyl. Hela 1 konjug. företer ingen annan förkortning än *plå*, *plår* (för *plåga*, *plågar*); af hvilka dock det förre sällan ens i vers fått insteg.

annars ofta nog, i skrift som tal. Friare är *klä sig, fri sig* (jfr. s. 138), *trä igenom*; något ostädade förekomma *fö sig, stö sig, glä sig, stå någon, le fram, vri ur, bju ut, skrä af, lö i hop*, m. fl.,* mot hvilka en bildad skriftställare utan tvifvel är på sin vakt; men som, så oädla de i sin nakenhet nu förefalla, till äfventyrs kunna, med skicklighet använda, en gång försvara sin plats i bilder af hvardagslifvet och annan skrift af lätt och skämtsamt lynne. Sedan de på detta sätt blifvit införda i den stora världen, kan man ej mer beräkna deras framtid, och deras lycka kan bero af ett djerft och fängslande snilles trollmagt. Dessa förkortningar äro så mycket mer förledande, som impf. och part. preter. blifva för ögat och örat de samma efter 2 och 3 konjug., i båda fallen *klädde, klädd* (jfr. s. 146). Märkligt är likväl, att verbets förkortning synes hafva börjat i presens. Åtminstone upptäcker man i fornspråket *gar, star* oftare än *ga, sta* (jfr. s. 128, 133); på en senare tidpunkt *har, blir, ber* oftare än *ha, bli, be*; ännu skriver man hellre *tar, klär* (t. ex. *hvitt klär henne*) än *ta, klä* (*drar* skrives ej gerna). Här af att döma, har man från synkope kommit till apokope. Den Svenska tungans grannlagenhet, eller, om man så vill, klemighet (så olik den Tyska härdigheten), är ej tillfredsstäld af dessa offer. Det personliga *-r* i sing. lider dock ej nu, såsom tillförene (jfr. s. 342), något anfall; utom i de s. 309 undantagna händelser då hela *-er* förgår; men den radikale slut-konsonanten förlorar sig någon gång i det fria talet; vanligen i *är* (»e»), *skall* (»ska»); ofta i *var, blef, gaf, såg, stod, bad* och några andra gångbara ord; men uttager sin rätt i andra, t. ex. *sof, bär, bör, vill* m. fl., äfvensom i alla ord, der det personliga *-er* kan gifvas till spillo, t. ex. *lär, hör*. Känne-bokstafvens bortkastande eger i fornspråket motsvarighet blott uti det ofta förlorade *g*, t. ex. *la, ma* m. fl. impf. (jfr. s. 326**); oberäknadt det uti några F. Sv. handskrifter undantagsvis saknade *-r* i *æ* (jfr. 342). Utan forn-

* Allmogen på sina ställen utesluter i vissa hit hörande verb *d*, men behåller *-a*, t. ex. *bida* (bida), *rida* (rida).

** Danskan har allt fortifrande *lo* (*loe*), *laa* (*laae*), *saa* (*saae*), och intet annat, ens i skrift.

tida skriftligt motstycke är det nu vid hastigt uttal stundom undertryckta imperfektiva *-de*, i 1 konjug.; hvaremot 3 konjug:s *-dde* aldrig försvinner, och ej heller 2 konjug:s *-de*, utom i *lade*, *sade*, hvardagligt nästan alltid uttalade *la*, *sa* (men alltid *hade* eller *hadde*). För den högre skrifarten egna sig ännu ej dylika afstympningar; men på språkets lägsta planer hafva de ej stadnat. I friare vers är *sa'*, liksom *ä'*, *ska'* ej sällsynt;* och hos Bellman träffas dylikt i öfverflöd, t. ex. *den föll så kullrig och rulla* (rullade) *ur truten; han drillar och flög; han spelte solo och surra med stråken; slog takten, och stampa och ropa*. Egenheten af den uteslutna imperfekt-ändelsen har vårt umgänges-språk gemensam med det Holländska (jfr. GRIMM, Gram. I, uppl. 2, s. 992), och med Norska dialekter (jfr. AASEN, Nor. Folk. Gram. s. 65, 177). Det fordom af ett följande *er* skyddade *-d* i part. preter. blir deremot hos oss alltid oförkränkt; men i de flesta nordliga munarter (icke öfver hufvud i Göta språken), särskildt Stockholmskan, blir det supinala *-t* litet eller intet hörbart efter vokal; likväl oftare i de svaga verben af 1 konjug. (t. ex. *kallat*, *kalla*), än i de starka (t. ex. *tagit*), eller de så behandlade svaga af 2 konjug. (t. ex. *köpt*; jfr. s. 435, 460). Jemväl häruti fins öfverensstämmelse med Norska folkspråket, som i supin. har normalt *-a* för *-at*, och *-e* för *-et* (se AASEN s. 177, 168); så äfven Färbiskan, t. ex. Fær. S. s. 54 *fostra* (fostrat), 54 *dripi* (dräpt), 12 *veri* (varit), *fiŋgi* (fått).

* I förra seklet ej heller *vi sku*, *de sku*, *J skun*; af de gamla formerna *skulum*, *skulu*, *skulin*. I fac simile till Strengleik. står på ett ställe *cc ska*, må hända felskrifvet (jfr. texten s. 17).

NIONDE KAP.

Verbal-böjningens ursprung.

Den fråga, som vi här valt till öfverskrift, har, så svår hon i många delar befinnes, icke blifvit skjuten åt sidan. Begrundningen af detta ämne är nästan samtidig med den grammatiska uppställningen af språkets innehåll. För att, inom Svenska språkfältet, ej gå längre tillbaka, finna vi hos TJÄLLMANN, för mer än halft annat århundrade sedan, ett försök till verbal-böjningens rationella förklaring, såsom man finner, föranledt af Tyske och Holländske lärde. Han antager »*suffixa occulta*», hemtade ur hjälpverben *vara* och *hafva*. Tillgodogörande sig hvad man redan då, liksom långt senare (jfr. t. ex. Dahls *Grammatica Græca*, Örebro 1814, s. 196—210), tillämpat på Grekiska och Latin, ser han i det presentiala Svenska *-er* verbet *er* eller *är* (sum), hvars *e* för välljudet skull blir uteslutet i *talat, ser*; det imperfektiva *-ade* har uppkommit af *hade*; ur suffixet *et*, hvars ursprung han lemnar i det dunkla, har *-en* i part. preter. utvecklat sig (jfr. hos honom s. 200—5, 222). Man frågar sig här, hvarifrån hjälp verbet själf fått sina person-tecken, hvarifrån det gamla *erum, havum* fått sitt *m*, hvarifrån *hade* sitt *d* o. s. v. Icke dess mindre böra vi ej lemna i skuggan den i våra dagar återväckta föreställningen om ett suffigeradt hjälpverb, såsom ämne till det imperfektiva *d*. BORIN, som leder den ena verbal-formen ur den andra (t. ex. *älska* ur *älskat* o. v. v.), har dermed kanske ej haft något etymon i sigte, utan blott åsyftat en praktisk hjälpredda. Snart tyckes man böra komma till den öfvertygelse, att någon ting så ursprungligt, som den redan vid språkets första historiska inträde fullfärdiga verbal-flexionen, ej kan tydas ur ett nytt språks förevarande daningar; icke ens ur ett enda fornspråks. Endast genom sammanställning af flere gamla tungomål, i närmare eller fjernare skyldskaps-leder, kan man vinna en säker utgångspunkt. Efter detta antagande skola vi från olika sidor betrakta den föreliggande uppgiften.

1:o Att *person-tecknen* i verbet varit från början de samma i särskilda tempus och modus, är med allt skäl förutsatt (jfr.

s. 306). Deras upprinnelse ur personliga pronomen har redan RASK, vid jemförelsen af Germaniska språk med andra, såsom sats bestämdt, fastän mera i förbigående, angifvit (se Isl. Spr. Oprind. s. 102, 403, 258; Gram. End. s. 444). Samma åsigt finner man, i äldre och nyare arbeten, hos GRIMM (jfr. Gram. I. 4052, II. 90, IV. 204, Ursprung d. Spr. s. 28—9), som derjemte förklarar, att i verbets personer casus rectus af det personliga pronominalbegreppet är innehållen (Gram. IV. 204); hvilket stämmer med BOPPS samtida yttrande, att personal-ändelserna alltid uttrycka ett nominatift förhållande (jfr. Vergl. Gram. s. 634 och 642). Denna de verbala person-tecknens härstamning synes nästan gifven redan deraf, att i gamla språk, t. ex. Grek. och Lat., verbet kan i vanliga fall umbära det personliga pronomen, t. ex. *εἶμι*, *sum*; och så är ännu i vissa Romanska språk; äfven vi säga imperatift *varom*, utan tillägg af *vi*. Person-tecknens egen beskaffenhet hänvisar ock på detta ursprung, änskönt detta med större eller mindre svårighet ådagalägges i enskildheter; emedan det icke fullständigt afslöjar sig i något visst fornspråk, utan får, i de flesta fall, genom en förening af djerfva och djupgående slutsatser uppsökas vid sammanlikningen af flere urbeslägtade tungor. Åberopande hvad på särskilda ställen af denna tredje Bok är yttradt, angående de mer eller mindre stympade ändelserna för olika personer af verbet, gifva vi läsaren del af BOPPS tanke om deras första tillkomst. Enligt honom är i 1 sing. *mi* ett försvagadt *ma*, hvilket i Sanskrit och Zend innehåller stammen af den oblika kasus för det enkla pronomen (Vergl. Gram. s. 633, 442, 468*); i 4 pl. är Sanskrit. *mas*** att taga antingen som *m-as*, der *as* vore plural nominatift ändelse; eller som *ma-s*, då *s* vore det samma som i Lat. *nos*, *vos*, neml. af *sma*, som ej kan vara annat än ett pronomen i 3 pers.; i hvilken senare händelse *admas* (vi äta) vore: jag och de äta (s. 633—5, 474, 477); i 2 sing. har Sanskrit. pronominal-stammen *tva* eller *tve* splittrat sig i särskilda former, der *t* än är oförändradt,

* Se här förut s. 310; jfr. Grek. *τίδωμι*, Lat. *sum*, VGL. *æm* med *m* i *me*, *mig*.

** Se s. 313—314; jfr. Lat. *legimus*, F. Hög-T. *lesames*.

än blir aspirerad *th* eller *dh*, än urartadt till *s* (s. 640, 468*); i 2 pl. blir *s* förklaradt på samma sätt som i 1 pl. (s. 642—3**), i 3 sing. är Sanskrit. pronominal-stammen *ta* (han, denne), ofta med förvandladt *t* till *s* (s. 659, 489***); i 3 pl. blir, till antydning af flerhet, *n* skjutet framföre (s. 662, 273, 4124†). Det Svenska *n* i 2 pl. öfverhufvud, *-r* i 2 pl. af den Bibliska imperat., liksom af hvarje modus i vissa Dal-dialekter, hafva vi på vederbörliga ställen (s. 348, †† 382) sökt tyda. Dualen behöfver ej uppehålla oss, då dess verbal-form i Skandinaviska tungor är lånad från pluralens.

2:o Rörande *aflednings-* och *flexions-vokalerna* i allmänhet, och de senares bestämmelse att uttrycka modus, är förut nämndt (s. 394, 305, 311); särskildt om BOPPS uppfattning af *ja* i konjunkt. (s. 342). Om imperat. säger han, att denne modus blir i det klassiska Sanskrit bildad ur pres. indik., från hvilket den, utom i 1 personen af de 3 talen skiljer sig blott genom person-ändelsen (Vergl. Gram. s. 984). Angående det Mös. Göt. *-u*, i impf. indik. pl., har han ock uttalat sin mening (s. 637, 667).

3:o Den af person-förhållanden oberoende *temporal* utmärkel-sen beror i starka verb af reduplikation och vaxel-ljud, hvarom ofta är handladt (jfr. s. 5, 144—7, 258, 325—6 †††); i svaga verb af tempus-tecken, hvarom återstår att närmare orda. Af den Isl. grammatiken finner RASK vara klart, att *d* (*t*) uti impf. står i närmaste förbindelse med samma tec-

* Se här s. 342, 332; jfr. F. Svenska *þu rant*, Grek. *δίδως*, Lat. *legis*; Isl. *þú brennr*, *kallar*, *kallaþer*, i hvilka *r* intager platsen för *s*.

** Se s. 315—319; jfr. Lat. *legitis*.

*** Se s. 312, 328—9; jfr. Grek. *ἔσσι*, *δίδωσι*, Lat. *legit*, Mös. Göt. *lisip*.

† Se s. 319—20, 333; jfr. Lat. *legunt*, Mös. Göt. *lisand*, F. Hög-T. *lesant*.

†† Till hvad s. 319 blifvit yttradt, om den i Svenska fornspråket röjda benägenhet för slutande *n*, må fogas, att Dalskan synnerligen älskar denna utgång uti adj. *-ig*, *-ug*, t. ex. *rolin* (rolig, lugn), *okunnun* (i andra dial. *okunnug*, okänd, främmande) och en mängd andra.

††† I sammanhang med hvad förut blifvit sagdt må ur GRAMMS senaste mig bekanta skrift anföras: »utom beteckningen af det förflutna genom ett sådant hjälpverb (neml. i de svaga verben), inträdde för samma ändamål ett upprepande af roten eller reduplikation, då det förgångna naturligtvis finner sitt uttryck i upprepande (återkallande). Efter reduplikations-stafvelsens försvinnande har ännu det Germaniska vaxel-ljudet det innersta samband med en sådan reduplicerande form; och liksom tveljuden sammantränga sig i långa vokaler, så äfven reduplikation i vaxel-ljud» (Ursprung d. Spr. s. 29).

ken i part. preter., kvarstående i Grek. *τος*, Lat. *tus*; och han slutar deraf, att *t* bortfallit ur det Grek. och Lat. perfektet; utan att han dock tilltror sig att afgöra, om det Grek. *k* är ett ombildadt *t*; men väl anser han högst rimligt, att *v* i *amavi* har platsen för *t*, liksom Färöiska *elskavu* motsvarar Isl. *elskuðu* (Isl. Spr. Oprind. s. 270—3). Möjligtvis vore det s. 360 nämnda *bigvi* att ställa i samma linje, om det ej kunde annorlunda fattas. Sjelfva ursprunget af den ifrågavarande konsonanten lemuar RASK ovidrördt. BOPP åter har redan i sin äldsta skrift förklarar pluralen af det Mös. Göt. svaga impf. för ett inväxt preteritum af hjälpverbet *thun* (Conjugationssystem der Sanskritsprache, Frankfurt am Main 1816, s. 154—7); och GRIMM, som i första upplagan af sin Gram. (hvertill jag icke haft tillgång) lärar biträdt denne tanke, har i den andra utsträckt samma tydning jemväl till sing. och till samtliga German-språken, i hvilkas svaga impf. han finner det i Tyska språk, med undantag af Mös. Göt., förekommande, men i Skandiska saknade verbet *tuon*, *don*,* nu *thun*, Eng. *do*, hvilket sistnämnda brukas som hjälpverb, så att Mös. Göt. *salbodedum* motsvarar Eng. *we did salve* (Gram. I, s. 1044—2, 1051). I recensionen af GRIMMS Gram. (uti Berliner Jahrbücher för 1827) säger sig BOPP icke vara i stånd att vederlägga GRIMMS uppfattning af impf. sing., och finner i hög grad sannolikt, att Mös. Göt. *sokida* (jag sökte), en stympning af *sokidad* eller *sokidada*, upprunnit ur sam-

* Mös. Göt. har, i sammansättning, de hit hörande subst. *deds*, *dedja*. Isl. har *dáð*, sammansättningarna *óðaði*, *fordaða*, men i rätt gamla skrifter sällan använda (Edda Sæm. s. 90 v. 14 har pl. *dáþir*). Våra landskapslagar ega intet *dab*, och först i hdskr. från medlet af 14:de seklet, t. ex. ÖGL. och Bjärk. R., ser man i oblik kasus *fordaðu* (trollpacka, egentl. förgörerska); men Ny-Svenskan använder ofta *dåd*, *öfverdåd*, *missdåd*, *missdådare*. I fall *n* i *don* icke är radikalt, kan detta nu allmänna ord ledas till samma källa (jfr. Isl. *fiön swadan* (T. sothan), St. Rimkr. 34: 2 *en höwelik riddare ok waldan* (T. wohlgethan); sedan har man fått *likadan*, *hurudan*, hvilka, liksom *sådan*, i vissa gamla allmogespråk ej brukas; man har nu hvardagligt äfven för *dann*, *så dann* (illa kommen; jfr. *förgjord*). Om också ej *dab* skulle till äfventyrs vara taget från Tyskan (vårt *dat*, *mandat* äro påtagliga efterbildningar), är detta dock troligen fallet med *-dan* (så är också GRIMMS tanke-Gram. III. 63), *dann*. Det nya verbet *dana* är sannolikt ur Danskän inkommet. Ovisst är med *don* och det deraf bildade verbet *dona*, hvilka båda gå djupare ned i folkspråket.

ma källa som pl. *sokidedum* (vi sökte); i afvikelse från hans förra härledning af impf. sing. från part. preter. *sokifs*, utan att likväl nu derföre erkänna, att partic. bildats af impf., såsom GRIMM tyckes antaga (se Vocalismus s. 54 och följ.). I sitt stora språkverk har BOPP närmare utvecklat dessa åsigter. Han tror, att *dedum* (i *sokidedum*) är en reduplicerad form, och att *da* (i *sokida*) förlorat reduplikations-stafvelsen; dessa former ställas vid Sanskrit-roten *da* (sätta, göra), Grek. aorist-ändelsen $\theta\eta\nu$ i $\xi\tau\theta\phi\theta\eta\nu$, Slav. *du* i *budu* (jag skall vara), Zend. *da* i *yaosch-da* (rengöra), liksom F. Ned. Sax. *deda* (gjorde) vid Zend. *dadha*; och han rigtar uppmärksamheten på den viktiga omständigheten, att det just är de med Germanernes svaga verb jemförliga Sanskrit-verbena, som företrädesvis omskrifva sitt reduplicerande preteritum med ett auxiliärt *kri* (göra), eller med *as* och *bu* (vara), t. ex. *corayan-cakara* (han gjorde stöld, han stal) o. s. v. (Vergl. Gram. s. 865—892, och Företalet till 4:e afdelningen s. VII). Sedan dess har GRIMM yttrat sig med större utförlighet. Uti *lagida* (lade*) anser han *da* väl föreställa *dada*, men lika litet som Lat. *dedi*, hvarmed det etymologiskt sammanställes, innehålla reduplikation; fast mer utgör *dada* ett starkt impf. till ett pres. *dida*, ur roten *did* (se här förut s. 142, noten); *dedum* i *lagidedum* innehåller pluralt vaxel-ljud, och förhåller sig till *dada*, förut *didada*, som *nemum* till *nam*, förut *nama*, ännu tidigare *ninama* (Gesch. II. 879—886). BOPP och GRIMM, inbördes afvikande i enskildheter, äro alltså ense i hufvudsaken, neml. det imperfektiva tempus-tecknets härledning från ett verb, som ännu fortlefver i T. *thun*, *that*, Eng. *do*, *did*;** i det

* Vi välja här detta s. 24 i paradigma uppställda, för Svenska öron fattigare verb, i stället för GRIMMS *vasida* (klädde).

** HOLMBOE har framsatt en annan hypotes, neml. att det Isl. *-ða* svarade till det i nyare Indiska dialekter för preteritum brukade imperfektiva hjälpverbet *ta*, *te* (var, voro); och han tror *sokidedum* möjligen kunna delas *sokid-edum*, då *edum* kunde vara Isl. *erum*, derigenom att *r* utvexlats af *d*, liksom i *rera* (rodde) *r* inkommit i stället för *d* (Sanskrit s. 9—10, Oldn. Verbum s. 26); dervid förbigående, att *r* i *erum* rimligtvis föreställer *s*, återstående i det gamla *es* o. s. v. — MUNCH anser ändelsen i *sokida* icke kunna hänföras till ett verb *didan*, emedan den är *-ida*, i gullhorns-inskriften *-ido*, ej *-da* (Got. Formlære s. 40). Men i uti *ida* är ju en hela verbet genomgående afledning? I afseende på *ido* har GRIMM yttrat sig i Gesch. II. 881.

senare språket uttryckande, såsom vanligt hjälpverb, det samma som det i tempus-bildningen förkortade och suffigerade verbet, t. ex. *I did love = I loved*. Omskrifningen med samma verb är i F. Tyskan icke heller utan exempel, och i det nuvarande Tyska folkspråket mera vanlig (se GRIMM, Gram. IV. 94). Isl. har länge betjenat sig af enahanda perifrastiska bildning, förmedelst impf. af verbet *gera* (göra), i förening med infin., t. ex. Edda Sæm. s. 134 v. 5 *ef hon koma gerþi* (om hon skulle komma, om hon komme), s. 233 v. 20 *ef ec trúa gerþac* (om jag törs, får tro); Isländaren säger nu *hann görði at líta* (han såg; efter orden: han gjorde att se). Auxiliär användning af detta verb i Forn-Svenskan erinrar jag mig icke; men hvardagligt brukas nu t. ex. *regna gör det, så att det förslår; det kan dröja, men kommer gör det; pinar mig gör det; kvara gjorde han som en karl; sprang gjorde hon, det må du tro; högg gjorde han, så att det tog o. s. v.*; der *göra* uttrycker förstärkning af begreppet, och, förunderligt nog, kan begagnas äfven till det formella impf. af ett annat verb. — Den för några Isl. verb (med vokaliskt slutande stam) egna ändelsen *ra, ri*, hvarom förut (s. 122—3, 244, 325) är taladt, har varit föremål för olika gissningar. I början var GRIMM vacklande (jfr. Gram. I, uppl. 2, s. 927); men sedan har han bestämt sig för denna forms förklaring ur reduplikation (Gram. I, uppl. 3, s. 463; Gesch. II. 868). Äfven RASK har slutligen hänfört *róa, rera* och dyl. till II Isl. klassen af starka verb (Vejledn. s. 62); följaktligen till sådana som antagas hafva blifvit sin reduplikation förlustiga. HOLMBOE deremot betraktar *ra* som en variant till *ða*, liksom uti Indiska språk *r* vexlar med *d* (Sanskrit s. 40, Oldn. Verbum s. 25, andra noten); hvarmed dock de hit hörande verbens ovanliga ljudskifte i impf. och starka part. preter. icke blifvit belysta.

- 4:0 Med bevis ur Svenska språkhistorien hafva vi sökt befästa GRIMMS sats, att *part. pres.* i Germaoiska tungomål bildats på infin. (se här s. 402, 405). BOPPS med en öfverblick på urbeslägtade språk gjorda antagaude, att participen, i sin afseändring från nominal-suffixen, för större delen bero af samma bildnings-princip som de motsvarande tempus i in-

dik., och till dem stå i en systerlig, om ej härstammande förbindelse (Vergl. Gram. s. 4072), blir uti Skandiska språk en mindre tjenlig utgångs-punkt; jemväl emedan pres. indik., utom hvad 3 pl. beträffar, ofta är stympadt, i Isl. och F. Nor. derjemte ofta har öfvergångs-ljud (jfr. *skýtt* med *skiótande*, *bjú* med *bjúande*, *kollom* eller *kóllum* med *kallande*, *tel* med *teljande*). För öfrigt yttrar Bopp, att participens suffix, liksom öfver hufvud adjektivens och substantivens, äro i stället för verbens personal-ändelser, särskildt 3 personens; och han håller *t* i part. pres. för identiskt med ändelsen för 3 personen, båda af pronominal-stammen *ta*; men *n* anser han sannolikt tjena blott till fonetisk stegring och uttrycksfullare beteckning för den sjelf handlande personen, under det samma nasalering symboliskt antyder flertalet i 3 pl.; hvarföre Mös. Göt. *bairand*, bärande, möter *bairand*, de bära (Vergl. Gram. s. 4420—4*). — I det Germaniska part. preter. rättar sig stammen vanligtvis antingen efter pres. indik. (uti Isl. då alltid efter 2 och 3 pl.), eller ock efter impf. indik. pl.; undantagsvis blott, såsom i Mös. Göt. *numans*, F. Sv. *numin*, följes en annan lag (jfr. s. 36, 446). Vidkommande det participiala suffixet, hafva vi sett Rask ställa det svaga tempus-tecknet (*d* o. s. v.) i närmaste förbindelse med samma tecken i impf. (jfr. s. 493); och det starka (*n*) leder han ur det svaga (jfr. s. 424, 430). GRIMM åtskiljer strängt de starka och de svaga verbens tecken i part. preter.; om det svaga har han i förra tider yttrat, att det är analogt med preter. (impf.) indik. (Gram. I, uppl. 2, s. 4009); men vid det senare afhandlandet af det svaga imperfektets uppkomst (jfr. Gesch. II. 879 och följ.) har han icke vidrört förhållandet till part. preter. Dess utförligare och bestämdare har Bopp utlåtit sig; icke ännu någon ting närmare om det starka par-

* Helt annorlunda blir participets danning fattad af PETERSÉN, som i det substantift begagnade part. *fiandi*, nu *fiende*, ser förbindelsen af 3:ne sjelfständiga ord, *fiá*, hata, och *andi*, väsen; Lat. *ens* för *ents* eller *ends*, gen. *entis* (jfr. Annaler for Nord. Oldkynd., 1841, s. 226). Men andra befryndade språk? Lat. subs. *ens* är ju dessutom sjelf ett part. pres., hvars urform Bopp anser vara *sens*, bevarad i *praesens. absens* (Vergl. Gram. s. 4083).

tic., ün hvad s. 425 här omförmäلتs; men väl om det svaga. Först härledde han det Germaniska, liksom det Persiska, impf. från part. preter., således Mös. Göt. *sokida* från *sokips* (Conjugationssystem s. 118); sedan har han, med frånträdande af denna mening, så vidt hon angår German-språken (för Persiskan gör han henne ännu gällande), likväl fortfarande förnekat partic:s ursprung från preter. (impf.) indik.; han anser dem till sitt upphof helt och hållet skilda, fastän de träda till hvarandra i en yttre analogi, och på lika sätt förbinda sig med roten; suffixet i part. preter. utgöres af det uti Sanskrit och Zend befintliga *ta*, som är identiskt med demonstratif-stammen *ta*; hvilket suffix blir med roten förbundet antingen omedelbart, såsom i Grek. *δοτός, στρατός*, Lat. *datus, stratus*, Mös. Göt. *bauhts* (köpt); eller förmedelst bindvokalen *i*, t. ex. Lat. *domitus, monitus*, Mös. Göt. *tamips* (tamd); och denne bindvokal tyckes vara en stympning af *ay* eller *ay-i*, hvarmed en annan jemförelse-punkt förefins i Lat. *amatus, auditus* (Vergl. Gram. s. 867, 875—8, 1150—5*). Huruvida BOPPS föreställnings-sätt af participets oberoende ställning till preter. (impf.), hvad ursprunget beträffar, kan anses vinna bekräftelse af en del Skandiska former på *-in* utan motsvarighet till impf. (se här förut s. 436—439), eller af sådana sammansatta particip, som icke äro hänförliga till någon infin. eller annan egentlig verbal-form, t. ex. *långörad, hårdnackad* (jfr. s. 449), öfverlemnas åt läsaren att bedöma. — Uppkomsten af vårt *supin.* är s. 455 och följ. beskrifven. Särskild uppmärksamhet har blifvit fäst vid Stockholmarens *supinala i* (s. 460).

5:0 RASK yttrar på ett ställe, att liksom participet är ett slags adj., härledt från verbet, är *infin.* ett slags härledt subst. (Isl. Spr. Oprind. s. 152). Under erkännande af verbets substantivering i (pres.) infin. har GRIMM, såsom det vill synas, en tid icke varit med sig sjelf ense, i afseende på infinitivens kasuala bestämning; slutligen stadnar han dervid, att i Mös. Göt. *du* (= Ny-Tyska *zu*) *frijon* (att älska), *du sitan* (att sitta) se akkusativen af ett i neu-

* I Vocalismus s. 235 tror BOPP *i* uti Mös. Göt. part. *nasips* (räddad) och preter. *nasida* (räddade) bero af samma princip.

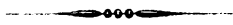
trum oföränderligt subst. (jfr. Gram. III. 536, IV. 56, 104—5, 746, 770); hvilket annars, ehuru ej i Mös. Göt. och Isl., men väl i Hög-Tyskan, i Keltiska och Romaniska språk, låter bruka sig såsom vanligt subst., ofta uttryckande sträng abstraktion, t. ex. F. Hög-T. *taz ligen*, *min trinchen*, Ny-T. *das sein*, *das denken*, *das leben*, *das verlangen* (Gram. III. 537—8, IV. 259; Gesch. I. 487). Bopp, som i sitt jemförande stora språk-arbete icke ännu kommit till infin:s fullständiga afhandlande, har vid flere tillfällen i förbigående vidrört detta ämne; i Sanskrit. infinitiv-ändelsen *tum* finner han ackus. af ett feminint abstrakt subst., i noga öfverensstämmelse med Lat. ackus. af supinum (Krit. Gram. d. Sanskrita-Sprache, 2 uppl., Berlin 1845, s. III och 293); Mös. Göt. *an* (vårt *a*) blir af honom hänfördt till Sanskrit. abstrakta på *ana* (Vergl. Gram. s. 694). De Nordiska språken intaga här en själfständig ställning, icke blott derigenom att de, liksom F. Frisiskan, sakna slutande *n* (jfr. s. 384); men också genom den framstående egenheten, att såsom feminint subst. i nominat. använda en med infin. sammanfallande form. Uti Isl. finna vi t. ex. *brenna* (brand), *ganga* (gång), *eiga* (besittning, egendom), *fasta*, *deila* (tvist), *skipa* (förordnande), *trúa* (tro; jfr. Sn. Edda s. 7, 25), *spá* (spådom) m. fl.; till och med *vera*, så väl enkelt (= väsen; vistelse), som i sammansättningarna *návera*, *frávera*, *samvera*, *fiarvera* o. s. v.; hvilka alla böjas som fem. subst., t. ex. Homil. 30: 1 *fasta* (jejunium), oblikt *fosto* (= *föstu*), pl. *fostor*, 48: 1 *fostona*, *favstonne*, 27: 2 *gavngor*, Sn. Edda s. 33 *spár* (spådomar), 36 *spárnar* (spådomarne) o. s. v. Derjemte förekommer, till uttryckande af ungefär samma begrepp, feminin-ändelsen *an* (t. ex. *skipan*, *spáan*, *verkan*, *dýrkan*, *spilan*, *megan*, *andvarpan* m. fl.), den GRIMM sammanställer med Mös. Göt. *ns* i feminina, som hemtats omedelbart ur verbet (jfr. Gram. I, uppl. 2, s. 604, 658; III. 542, 538). Detta *an* fins ock i F. Sv., t. ex. *illan* (klander), *skipan*; men i de första tiderna mera vanligt är *-a*, t. ex. i vår äldsta hdskr. (VGL. I.) *egha* (egande-rätt, ega), *tala* (talan), *vita* (bevisning; jfr. Isl. *vita*, tillvita), *vita* (vetskap; jfr. Isl. *vita*, veta), *fæsta* (arrende), *gifta* (gifte), *stæmna* (stämma); i andra gamla hdskr. *dela*

(*tvist*), *kæra* (kätromål, åtal), *aka* (kørsel), *fasta*, *brænna*, *föpa*, *göma*, *sæmia*, *akoma* och en mängd andra; yngre VGL. Add. 40 har nominatift *wæra* (för *wæra* eller *wara*, vistelse), Kg. Styr. III. 2 *samvara*. Ny-Svenskan har icke alla de gamla subst. på *-a*, bland hvilka ett och annat öfvergått till *-an*, såsom *talán*, *tid-*, *manspillan* (förut *-spilla*; jfr. *till spillo*); men många äro i behåll, såsom *ega*, *stämman*, *fasta*, *föda*, *gömma*, *sämja*, *åkomma* m. fl.; och nya hafva på oorganisk väg tillkommit, dymedelst att gamla mask. på *-i*, genom upptagande af casus obliqvus till rectus, förvandlats till fem. på *-a*, såsom *vilja*, *blomma*, *skada*, *apa*, *läga*, *flotta* m. fl., nu, men icke fordom, till ljud och utseende lika med infin.; vissa gamla subst. fortleva nu allenast i oblik kasus, t. ex. *i hans* (*min* o. s. v.) *närvaro*, *frånvaro*, *öfvervaro* (orätt brukade äfven uti nominat.; jfr. Hist. Språkforsk. s. 33), *i hans värjo*, *i delo*, *utan återvändero*, *käro-mål* o. s. v. Endast vissa infin. träffa motbilder i lika ljudande subst., och språket synes i denna rigtning icke hafva på längre tid erbjudit någon förkofran.* Neutralt nyttjas blott *göra*, och detta blott hvardagligt, t. ex. *ett svårt göra* (en svår förrättning), *ett hundgöra* (göromål för en hund, d. v. s. ett ytterst förtretligt arbete). Men detta bruk är sannolikt ej gammalt, kanske Germanism; hvilket möjligen ock är att tillämpa på Dan. *giören og laden* (görande och låtande), *handlen*, *tænken* m. fl., dock ej neutrala. Liksom den filosofiska skolan i Danmark antagit *væren*, för att uttrycka *das sein*, har man hos oss på senaste tider, ehuru med ringa framgång, sökt införa formerna *vara't*, *tänka't* (*das denken*), i stället för *varandet*, *tänkandet*. Dylika part. pres., först närmare våra dagar såsom neutrala subst. gångbara (uti Isl. kunna de icke så begagnas), innehålla, i denna egenskap, merendels en högre grad af abstraktion än det motsvarande femininet (jfr. t. ex. *födande* med *föda*, *gömande* med *gömmor*), som ofta redan i fornspråket uttrycker tillika ett konkret begrepp, t. ex. *ega* (mark, som eges), hvilket ord likväl ännu har den abstrakta bemärkelsen kvar

* Från senere århundraden har man *tillstyrkan*, *anmodan*, *anhållan* m. fl.; men äfven *-an* låter icke nu med fördel användas sig för nya bildningar, hvilka i stället få *-ning* eller *-ande*, ofta begge.

uti talesättet i *hans* (*min* o. s. v.) *ego*, besittning. Med afseende på allt detta, så väl som på femininets och infinitivens samtidighet i Skandiska fornrurkunder, kan man väl uppkasta frågan om hvilketdera som intager den primära ställningen. Men här yppar sig följande inveckling: *at skipan* vore en ren grammatisk bildning, men som icke infinitift förekommer; i *at skipa* åter ligger icke ett vanligt feminin (det skulle hetat *at skipo*), utan ett annars obrukligt neutrum eller oböjligt feminin. I hvilketdera fall som helst kan man på denna väg ej sluta sig till ett förloradt *-n* i infin.; om man neml., å ena sidan, med GRIMM ställer det substantiva *n* i *skipan* vid Mös. Göt. *ns*; å den andra, med BOPP betraktar *n* i part. pres. ur fonetisk och intensiv synpunkt, följaktligen ej ur infin. ditfördt. Grunden för ett förmodadt infinitift *n* i Skandisk tunga måste alltså sökas i Tyska språk och i Grek. Men enär detta *n* hvarken lär stå att förena med *t* i Sanskrit. *tum*, Slav. och Lith. *ti*, eller ens med *r* i Lat. *re*, vill det förefalla, som hade den närvarande infin., åtminstone uti vissa språk, bildat sig i en tidpunkt temligen aflägsen från den, som af BOPP antages för den Indo-Europeiska språkstammens enhet. Och hvar gifves då längre någon visshet, att *-n* i infin. ursprungligen tillhört det Skandiska språk-området? — Återstoden af ett Skandiskt *preter. infin.* är s. 395—399 skärskådad.

- 6:o Uppkomsten af det reflexiva, slutligen passiva *sk* (z o. s. v.) är knappt tvifvel underkastad (jfr. s. 462 och följ.). De olika förklaringsätten af Isl. *-omk* (*umz* o. s. v.), i 1 och 3 sing. samt 1 pl. och dual., äro s. 470 och följ. meddelade.

T i l l ä g g.

(Jfr. s. 302—4.)

- s. V. Af de här nämnda, för utgifningen af Sveriges Gamla Lagar till Lund förflyttade *handskrifter*, hafva de för detta ändamål umbärliga blifvit till Kongl. Bibliotheket återsända; ett större antal sistlidne höst, och nästförflutne månad de manuskript, som varit för den nu från trycket utgifna Gottlands Lagen begagnade.
- s. XXVIII. Till antalet af de i Företalet upptagne handskrifne codices och tryckta verk, som af mig blifvit för denna afhandling rådfrågade och der oftare åberopade, kunna nu föras:

Kristof. Lands L. = en Kongl. Bibliotheket i Stockholm tillhörig, i Föret. till Upl. L. s. XVII beskrifven pergaments-codex af Kristoffers Lands Lag (sign. B. 23); hvar-efter följer Eriks af Pommern Gårds Rätt, jemte några af yngre händer gjorda anteckningar. Då i närvarande tredje Bok och i följande häften Kristof. Lands L. citeras, är det denna handskrift som åsyftas, så vida ej annan blir särskildt utmärkt (jfr. s. XXXI).

DIETERICH, Runen-Sprach-Schatz, eller Run. Spr. = Runen-Sprach-Schatz, oder Wörterbuch über die ältesten Sprachdenkmale Skandinaviens, Stockholm & Leipzig (tryckt i Stockh. 1844), 8:o.

Sv. Dipl. = Svenskt Diplomatarium, Band. I och II utg. af J. G. LILJEGREN, Stockh. 1829, 1837; Band. III utg. af BROR EMIL HILDEBRAND, 1842, 1850, 4:o.

Gottl. L. = Gotlands-Lagen, i Samling af Sveriges Gamla Lagar, utg. af C. J. SCHLYTER, Lund 1852, 4:o. Mina här i tredje Boken ur Gottl. L. gjorda citationer äro i enlighet med denna tryckta upplaga, hvars 14 första ark af texten blifvit mig för ett sådant bruk välvilligt delgifna. De för detta lagverk begagnade Svenska handskrifter äro:

4:o Den som i den Gottländska texten (till Gottl. L. och Gottl. Hist.) blifvit återgifven, d. v. s. den i närva-

rande afhandling s. XIX omtalade, Kongl. Bibliothekets i Stockholm membran, sign. B. 64, hvars ålder Prof. SCHLYTER sätter till medlet af 14:de seklet; genom hvilken bestämning, hvarom jag villigt förenar mig, det af mig vid flere tillfällen (t. ex. s. XX, 349, 356) på förhand yttrade tvifvel, om denna handskrifts stora ålderdomlighet, blir rättfärdigadt, och de af mig på grund deraf dragne slutsatser förblifva i oförminskad kraft.

2:o en i noterna till nyssnämnda text citerad och i Ad-ditamenta till en del aftryckt, på Universitets-Bibliotheket i Köpenhamn befintlig pappers-codex, år 1587 afskrifven efter en handskrift från år 1470.

Svenske Harpestreng = ett i Nye Danske Magazin (I. 57 —62, Köpenhamn 1794), efter en af Langebek tagen afskrift, i tryck meddeladt fragment, med öfverskrift: *Her byrias lækedomber aff Mæsther Henrik Harpostræng*; hvilket fragment af de Danske utgifvarne blifvit till åldern stäldt högre än någon i Danmark qvarvarande handskrift af Harpestreng, och af dem anses vara skrifvet på en Skånsk eller Vigisk dialekt. Redan PETERSEN har likväl deruti rätteligen igenkânt gammal Svenska (se Dan. Spr. Hist. I. 141), som möjligen kunde sättas till senare hälften af 1300-talet, om ej på ett par ställen yngre former förekomme, såsom *husena* (för *huseno*), *betidha* (bittida). Ofta brukas *th* för *t*, någon gång *t* för *dh*. Fel i läsning eller skrifning är *mælfwm* (för *inælfwin*, möjligtvis *inælfwm*).

Gregor. = Vita S. Gregorii Armeniensis, ur samme codex som Bonavent. (se här förut s. XXXVII) utg. af JOH. ERN. RIETZ, Lund 1843, 8:o.

Nun. Bön. = En Wadstena-Nunnas Bönbok, utg. af RIETZ, Lund 1842, 8:o.

Helgona S. = Helgona-Sagor (Legendæ Suecanæ), utg. af RIETZ, Lund 1843, 8:o.

Didrik = Sagan om Didrik af Bern, utg. af GUNNAR OLOF HYLÉN-CAVALLIUS, Stockholm 1850, 8:o, i Samlingar utgifna af Svenska Fornskrift-Sällskapet.

- Ériks-Visan** = Ériks-Visan, ett Forn-Svenskt qvæde, behandladt i språkligt afseende af CARL SÄVE, Stockh. 1849, 8:o.
- Sv. Folkv.** = Svenska Folk-Visor utg. af ÉR. GUST. GEIJER och ARV. AUG. AFZELIUS, Del. I—III, Stockh. 1844, 1846, 8:o.
- Sv. Forn.** = Svenska Fornsånger, utg. af ADOLF IWAR ARWIDSSON, Del. I—III, Stockh. 1834, 1837, 1842, 8:o.
- SVEDBERG**, Schibboleth = Schibboleth, Svenska Språkets Rycht och Richtigkeit, Skara 1746, 4:o.
- Hist. Språkforskn.** = Den Historiska Språkforskningen, Inträdes-Tal i Kg. Vitterhets, Historie och Antiquitets-Akademien, af JOHAN ER. RYDQVIST, Stockholm 1854, 8:o (afven i Akademiens Handlingar, Del. XX. 103—162).
- Landn. B.** = Islands Landnamabok, Köpenhamn 1774, 4:o.
- Barlaams S.** = Barlaams ok Josaphats Saga, utg. af R. KEYSER och C. R. UNGER, Kristiania 1854, 8:o.
- Dan. Love** = Samling af gamle danske Love, utg. af KOLDERUP ROSENVINGE, Köpenhamn 1824—46, 4:o.
- Ä. Dan. Bib.** = Den ældste danske Bibel-Oversættelse, utg. af CHRISTIAN MOLBECH, Köpenhamn 1828, 8:o.
- RASK**, Gram. End. = Den danske Grammatiks Endelser og Former af det islandske Sprog forklarede, i Skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter, B. 47, s. 75—150.
- AASEN**, Nor. Folk. Ordb. = Ordbog over det norske Folkesprog, Krist. 1850, 8:o.
- MUNCH**, Got. Formlære = Det Gotiske Sprogs Formlære, Krist. 1848, 8:o.
- UPPSTRÖM**, Aivagg. = Aivaggeljo þairh Matþaiu eller Fragmenterna af Matthæi Evangelium på Götiska jemte Ord-förklaring och Ordböjningslära, Upsala 1850, 8:o.
- HOLMBOE**, Sanskrit = Sanskrit og Oldnorsk, Krist. 1846, 4:o.
- GRIMM**, Ursprung d. Spr. = Ueber den Ursprung der Sprache, gelesen in der Akademie am 9 Jan. 1854, Berlin 1854, 4:o.
- BOPP**, Vergl. Gram. = Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Litthauischen, (Altslawischen), Gothischen und Deutschen, Berlin 1833—1849, 4:o.

Vocalismus = Vocalismus oder sprachvergleichende Kritiken über J. Grimms deutsche Grammatik und Graffs althochdeutschen Sprachschatz (den förra afhandlingarna först synlig i Berliner Jahrbücher für wissenschaftl. Kritik, 1827), Berlin 1836, 8:o.

- s. 77 *hava*; jfr. s. 432—4.
- s. 83 *læggia*; jfr. s. 429, 432—4.
- s. 83 *sighia*; jfr. s. 429, 432—4.
- s. 95 *görva*; jfr. 394, 427.
- s. 118 se. Utom de efter RASK uppgifna formerna af *siá*, hvilka äro de vanliga (jfr. s. 472), förekomma i Norska handskrifter, t. ex. Dipl. Norv. I. 141 *ver saom* (143 *saam ver, ver sam*); Barlaams S. s. 29 *þeir sao* (de sågo), 74 *sao þeir* (jfr. Edda Sæm. s. 137 v. 19 *i-sá, sågo i*; Homil. 20. 1 *suasem spamen so fyrer*, såsom profeterne förutsågo); 153 *ef hans sunr sæ i sol* (om hans son sågo i solen). Svenska dialekter ega imperat. *siá, sjú* (jfr. s. 367). Invid de s. 119 upptecknade Dalska former från Wärnhus kunna följande från Elfdalen ställas: *vir siám* (vi se), *ir siáir, der siá*; *ig såg, vir sågom, ir sågir*. Det af IHRÉ (Dial. Lex.) och LJUNGBERG upptagna *skås* (frukta) har bemärkelsen af det Isl. *siáz* (jfr. s. 472). I det allmänna språket nyttjas hos oss någon gång ett svagt impf. *sedde*, i vissa sammansättningar, såsom *försedde sig med något, ut-sedde* (utvalde).
- s. 119 *ske*. Jag har här framställt de svårigheter, som möta vid uppfattningen af det i Gottl. I. 50 och 51 använda *schin*, såsom böjning af *ske*. I Gloss. till Gottl. I. är det hänfördt till *skina*, hvarunder ock blifvit räknadt ett annat *schin*, neml. 19: 7 *schin hiernschal* (syns hufvudskål), der ordet motsvarar *schynet* i den Forn-Tyska öfversättningen (s. 129) och *skin* i den Danska (s. 185); hvaremot den förra har på de andra ställena *geschiet* (s. 160, 161), den senare *ske, sker* (s. 214); hvartill kommer, att den Gottl. papperscodex har kap. 51 tvenne gånger *scher*. Två skilda ord har man troligen här för sig, äfven i den Gottl. membranen. Kanske står *schin* (*sker*) för *schier*, genom missförstånd om ett utländskt ord.
- s. 121 *bo*; jfr. s. 302, 360; 465 *boas*, 480 *umbúizt*.

- s. 122 ro. I öfverensstämmelse med det s. 123 anförda talesättet i vårt folkspråk, har man Sn. Edda s. 81 *var han róinn*.
- s. 123 sno. Edda Sæm. s. 48 v. 1 har *snúaz* i bemärkel- sen: skynda, d. v. s. vårt hvardagliga *sno sig*.
- s. 124 tro. Motstycke till vårt gamla *troin*, i den dubbla betydelsen, har Norska allmogen i sitt *truon* (se AASEN, Nor. Folk. Ord.).
- s. 129 brá, förebrá; se längre fram *brigþa*.
- s. 130 flá; Didrik s. 106 *flogh* (flådde).
- s. 133 stá. Det s. 134 ur VGL. antecknade *staþit* motsva- ras af Gottl. L. 6: 2 *staþin* (träffad); båda förmodligen hö- rande till *standa*, taget transitift.
- s. 135 tvá; Cod. Bur. s. 520 *þuo*; Med. Bib. s. 441 *thwogho*.
- s. 135 dö. Barlaams S. har s. 138 *daat* (dött). Hvad Dalska former beträffar, jfr. s. 429, andra noten, och s. 460.
- s. 151 vægha, skrifvet *wegha*, *wega*, har i Add. 1, 2, ur den yngre hdskr. af Gottl. L., bemärkelsen *dräpa*.
- s. 153 fiala; jfr. s. 434 *daghfulghit*, *in fulghit*.
- s. 159 æta; Gottl. L. Add. 5: 2 *ietit* (ätet).
- s. 160 lata. Till bestyrkande af hvad s. 164—2 och 302 yttrats, rörande identiteten af *låta* (lemna) och *låta* (ljuda), må anföras: Sn. Edda s. 30 *þat er hærra lætr* (det som högre låter); 107 *hann létz skylldu taka* (sade sig skola taga); Homil. 5: 2 *elisabeþ let hann ioan scyldo heita* (se här förut s. 396); Strengleik. s. 32 *þa gret spusa* (maka) *hans oc illa lét*; 54 *letu illa*.
- s. 164 leka; Med. Bib. s. 314 *læko oc sungo*.
- s. 164 falla. Angående *falz*, *fiollis*, se s. 466—468.
- s. 167 fara; Gottl. Hist. 5 *foru*, 2 *fori*. Dalskan har till infin. *fårá* supin. *ferið* (jfr. s. 243).
- s. 169 gnaga; Barlaams S. s. 56 *gnaget*; äfven *gnagat*, *gnagaðu*.
- s. 169 taka; Gottl. Hist. 5 *toki*.
- s. 170 vaka. I Engelskan nyttjas ännu någon gång det starka *woke* (vaknade).

- s. 171 *haukva*; Barlaams S. s. 197 *hagua*, i var. *hoggua*; Didrik s. 213 *huggo*.
- s. 172 *laupa*; Cod. Bur. s. 173 *lupu*.
- s. 174 *vaxa*; Didrik s. 129 *woxen*.
- s. 181 *ringa*. Eng. impf. *rang* är i fortfarande, ehuru af-tagande bruk.
- s. 185 *stinga*; Didrik s. 256 *stangh ok stak*.
- s. 188 *sinka*; Gottl. L. Add. 5: 2 *nüler sinker* (nedsjunker, drunknar).
- s. 189 *skrinka*; jfr. de nu något obsoleta *shrank*, *shrunken* i Eng.
- s. 189 *stingva*; Didrik s. 111 oc *swerdit stank* (for till baka).
- s. 199 *stilpa*; St. Rimkr. 58: 1 (andra handen) *vildo honom stielpa*; Didrik s. 242 *tha fylthis* (fyldes) *færian oc stalp om kringh* (stalp om kull).
- s. 201 *simma*; Vestm. L. I. B. B. 39: 6 *simbir*; Kristof. Lands L. Dr. B. m. Vil. 15 *simande*; Didrik s. 177 *saam*.
- s. 205 *varþa*. Utom hvad s. 206 är sagdt om förhållan-det mellan *vulen* och Isl. *orðinn*, kan ur Strengleik s. 24 citéras: *þesse* (denna) *fru var sua frið orðen* (fridvulen, vacker) *at væxti*; och vid *forwurdhin*, *förwulen*, kan stäl-las *firirvorðet* (förgått) i Barlaams S. s. 170. Emellertid vill AASEN hellre i det Norska *voren* se ett partic. af *vera*, än det gamla *orðinn*, för *vorðinn*, nu *vorten* (Nor. Folk. Ordb.).
- s. 211 *brigþa* (jfr. s. 129); Med. Bib. s. 367 *tha skulin i ey brygdha* (förebrå) *honum at han ær wtlænsker*; 318 och 378 *jak skal brygdha* (draga) *mit swærd* (jfr. Isl. *bregða sverdi*).
- s. 213 *smiþa*; Didrik s. 315 *smidith*.
- s. 214 *sprifa*; Med. Bib. s. 378 *spredha*; Kristof. Lands L. Kg. B. 1 *aff them wtspredis* (utspriddes) *gota naffn*. Man eger således detta ord i hdskr. från medlet af 15:de seklet, men i svag böjning.
- s. 215 *striþa*; Med. Bib. s. 325 *the striddo*; 421 *som strit hafðhe*.

- s. 245 *siga*; Med. Bib. s. 325 *hans arma sighu* (sjönko) *nidher*.
- s. 225 *riuta*. Ett dithörande impf. *raut* torde kunna förut-sättas af part. pres. *rautande* (rytande) och subst. *rautan*, båda i Barlaams S. (s. 53, 151, 197).
- s. 229 *riupa*; jfr. s. 303, Bonavent. s. 96 *rudhnar*, Didrik s. 9 *rodnade*.
- s. 234 *smygha*; Cod. Bildst. s. 475 *smygha*.
- s. 232 *sliuka*. Med *slukin* stämmer *sluknaþe* i Cod. Bur. s. 34.
- s. 238 *skiuva*, om än till äfventyrs icke såsom starkt verb hos Isländarne gängse, räknar dock i *skúfa* en afkomling med svag böjning; Barlaams S. har s. 183 ett svagt partic. *skyfðr* (skjuten, drifven); AASEN upptager ur Norska allmogens tal icke blott *skuva*, utan jemväl ett mera enstaka *skyv*, *skauv*.
- s. 269 *þura* (jfr. s. 304); Cod. Bur. s. 509 *þor iak*.
- s. 269 *skula*. Med det här nedskrifna torde sammanhållas hvad s. 304 blifvit yttradt om part. preter.; s. 485, 490 om förkortning af detta verb. Utom det s. 270 ur F. Nor. upptagna *skalu*, kunna ur den äfvenledes Norska hdskr. till Barlaams S. nämnas s. 50 *ver skalum* (för *skulum*), 204 *skalum vit*, 30 *skalu þeir* o. s. v.
- s. 271 *muna*. Hos Sturleson l. 85 finnes *manom ver* (måtte vi); i Barlaams S. s. 126, 127 m. fl. st. 3 pl. *manu*, för det vanliga *munu*.
- s. 273 *magha*. Vid sidan af *mogen* (jfr. s. 275) och det F. Sv. *möghliker*, *mögheliker* (möjlig), hafva Norska dialekter *mogjen*, *mogelig* (AASEN, Nor. Folk. Ordb.), Isl. *mögulegr*.
- s. 277 *vita*. Identiteten af *vita* (veta) och *vita* (vette) blir ögonskenlig, om de s. 278 meddelade exempel försåkas med dessa ur Sn. Edda s. 75 *ormahavfut avll vitu inn i húsit* (vette in åt huset); 5 *þat er vissi til norðrs ættar* (det som vette norr till); 6 *þat er vissi námunda Muspelli* (vette åt Muspel till).
- s. 285 *spara*: Barlaams S. s. 58 *spart*.
- s. 287 *liva*; jfr. s. 433—4.
- s. 372. Den Gottländske membranen, öfverflödande på imperat. i 2 sing. (se här förut s. 354, 367), eger, märk-

värdigt nog, på ett ställe också verkligen formel imperat. i 3 sing., neml. Gottl. Hist. 6 *engin gief nemda aifir* (ingen gifve eder af nämnd). Men detta *gief* har helt och hållet skapnaden af 2 sing. imperat., hvilken här begagnas för 3 sing. af pres. konjunkt. (optat.), på samma sätt som, för 2 sing. af denne modus, i de härförinnan s. 92 och 248 antecknade exempel.

Stockholm den 4 Maj 1852.

Tryckfel.

(Jfr. de efter Företalet anmärkta.)

S.	80	rad.	9	nedifr.	<i>fulghit</i> läs <i>fylghit</i>
»	176	»	9	uppsifr.	<i>gödde</i> » <i>göddo</i>
»	»	»	21	»	<i>välla</i> » <i>välla</i>
»	185	»	22	»	<i>afhuggning</i> läs <i>afhuggning</i>
»	223	»	15	»	<i>thrifdes</i> läs <i>trifdes</i>
»	298	»	18	»	utgår.
»	»	»	4	nedifr.	<i>räcker</i> läs <i>räcka</i>
»	311	»	16	uppsifr.	<i>-m</i> , läs <i>-m</i>
»	314	»	13	»	bör efter parenthesen vara punkt.
»	344	»	15	»	<i>och 1 pers.</i> läs <i>och i 1 pers.</i>
»	369	»	4	»	<i>apokoperad</i> läs <i>apokoperadt</i>
»	392	»	4	af noten	är det första i <i>afbigia</i> uti vissa exemplar bortfallet.
»	401	»	8	nedifr.	<i>part. pret.</i> läs <i>part. pres.</i>
»	405	»	8	»	<i>p</i> i <i>þighia</i> har i en del exemplar utfallit.
»	411	»	7	»	<i>Gup</i> läs <i>gup</i>
»	415	»	8	uppsifr.	<i>då dödsdagen</i> läs <i>på dödsdagen</i>
»	421	»	2	nedifr.	<i>så, till</i> läs <i>så till</i>
»	427	»	8	»	<i>3: 1</i> läs <i>3 pr.</i>
»	463	»	19	uppsifr.	<i>skilzc</i> läs <i>skilsc</i>
»	480	»	8	nedifr.	<i>laátizt</i> läs <i>låtizt</i>
»	493	»	10	»	<i>talen</i> läs <i>talen,</i>

STOCKHOLM, TRYCKT HOS JON. BECKMAN, 1852.

